

BIDRAG TIL

DEN STORE NORDISKE KRIGS HISTORIE

UDGIVNE AF
GENERALSTABEN

SYVENDE BIND

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

KØBENHAVN MDCCCXXII KRISTIANIA

EROBRINGEN AF
SVERIGS TYSKE PROVINSER
1715—1716

UDARBEJDET AF

GENERALLØJTNANT A. P. TUXEN
OG KOMMANDØR C. L. WITH-SEIDELIN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

KØBENHAVN MDCCCXXII KRISTIANIA

ODENSE
ANDELSBOGTRYKKERIET I ODENSE
1922

Foreliggende Bind af „Bidrag til den store nordiske Krigs Historie“ er udarbejdet af Generalløjtnant A. P. Tuxen; for Søkrigshistoriens Vedkommende med Bistand af Kommandør C. L. With-Seidelin.

Bindet, der omfatter Tidsrummet fra Nytaar 1715 til April 1716, omhandler Erobringen af de svenske Besiddelser i Tyskland, og Indholdet er i Modsætning til det foregaaende Bind rent krigshistorisk; de politiske Forhold er kun omtalte, naar de direkte har influeret paa Krigsbegivenhederne. Operationerne til Lands, der i den danske Litteratur hidtil kun har været meget flygtigt behandlede, er her gjort til Genstand for dybtgaaende Undersøgelser, og der er lagt Vægt paa at klargøre Sammenhængen mellem dem og Søoperationerne. Hidtil har kun den Del af Felttoget, der tilhører Søkrigshistorien, været behandlet i den nordiske Litteratur. Hele Interessen har været samlet om de lysende Navne i den dansk-norske og svenske Marine; men i Virkeligheden laa Afgørelsen til Lands; Flaadernes Hovedopgave var at støtte de kæmpende Hære ved at sikre, aabne eller spærre Vandvejene for derved at lette eller hindre Undsætning og Tilførsel.

Hverken i den danske eller i den svenske Litteratur foreligger der Værker, der giver væsentlige Bidrag til det her behandlede Felttogs Historie; forholdsvis faa Breve og Aktstykker er trykte; derimod er der i den tyske Litteratur fundet en Del brugeligt Stof; nævnes skal Schröder: „Kurze Beschreibung der Stadt und Festung Wismar. 1743“, E. Friedländer: „Berliner geschriebene Zeitungen 1713—1715. Berlin 1902“ og først og fremmest Arkivar i Wolfenbüttel Dr. Herman Voges' „Beiträge zur Geschichte des Feldzuges von 1715“ (Baltische Studien. Neue Folge VII—IX). Desværre er samme Forfatters fortrinlige Værk „Die Belagerung von Stralsund im Jahre 1715“, der er udført paa Grundlag af dybtgaaende Kildestudier, først udkommet, efter at nærværende Bind var trykt; Manuskriptet har imidlertid været overladt Generalløjtnant Tuxen til Revision og Benyttelse, og vil jævnlig findes citeret i det følgende. Dr. Voges' Fremstilling hæver

sig meget betydeligt over den noget ensidige Skildring i 4. Del af Droy-sens „Geschichte der preussischen Politik“. Skønt der saaledes fore-ligger et ikke ringe trykt Stof, har det været nødvendigt at foretage meget indgaaende Undersøgelser i danske, svenske og tyske Arkiver, ligesom der er foretaget Terrænstudier ved Stralsund og Wismar. Da Kongerne af Danmark, Preussen og Sverig personlig deltog i Krigs-begivenhederne ved Stralsund, findes der i disse Landes Arkiver kun faa officielle Indberetninger til Krigsherrerne; Belejringsjournalerne, de talrige Breve fra Deltagere i Krigen til Personer og Myndigheder i Hjemlandet og Indberetninger fra fremmede Diplomater og Officerer m. fl., der opholdt sig ved Hærene, bøder dog meget herpaa. Da Kong August ikke overværede Belejringen, indeholder de sachsiske Arkiver en meget vidtløftig, men rigtignok temmelig tendentiøs Korre-spondance mellem det sachsisk-polske Hof paa den ene og de sachs-iske Generaler og den dem ledsagende Minister paa den anden Side. Ved Wismar var ingen af de krigsførende Fyrster til Stede; de offi-cielle Kilder flyder derfor rigeligere.

Ved Udgangen af 1922 er Kommandør C. L. With-Seidelin efter eget Ønske fratraadt som Medarbejder ved „Bidrag til den store nordiske Krigs Historie“, hvortil han har været knyttet i henved 30 Aar. Hans faglige Kundskaber og store Interesse for vor Sømagts Historie har været Generalstabsværket til megen Nytte.

I det foreliggende Bind er den gregorianske Kalender over alt benyttet i Texten. I Kildehenvisningerne er den originale Datering derimod bibeholdt.

INDHOLD

I. De indledende Krigsbegivenheder 1715.

Dansk Forsvarsplan af $\frac{1}{10}$ 1714 2. Bevognings- og Efterretningstjeneste 3. Carl XII' Ankomst til Stralsund, Rygter om hans Planer, de Allieredes Modforanstaltninger 5. Den danske Flaades Tilstand ved Nytaar 1715 9. Flaaden udrustes, en Eskadre afgaar i April til Østersøen 11. Den svenske Flaades Tilstand ved Nytaar 1715 17. En Eskadre afgaar i April til Østersøen, Flaadeoperationer, Træfning paa Colberger Heide $\frac{24}{4}$, den svenske Eskadres Ødelæggelse 20. Preussiske Rustninger 34. Svenskerne overrumpler Wolgast $\frac{28}{4}$ 36. Tilstanden ved Svensk-pommerns Grænse 37. Svenskerne erobrer Usedom 18.—27. April 39. Preusserne ophæver den holsten-gottorpske Garnison i Stettin $\frac{31}{4}$ 42. En preussisk-sachsisk Hær samles i Begyndelsen af Maj ved Stettin og paa Wollin 43. Svenske Forsvarsforanstaltninger 44. Uenighed mellem de Allierede 46. Meklenborgs Neutralitet 47. Smaakampe ved den svensk-preussiske Grænse i Juni 48. Den danske Hær paa Grande Hede, Styrke og S sammensætning 51. Afmarche til Stralsund $\frac{21}{6}$, et Korps efterlades ved Wismar, hvor et preussisk Korps forener sig med det; Hæren naar Stralsund $\frac{18}{7}$ 55. Den preussisk-sachsiske Hær afmarcherer $\frac{28}{6}$ fra Stettin, ankommer til Stralsund $\frac{12}{7}$ 58. Hærens Styrke og S sammensætning 61.

II. Stralsunds og Rygens Erobring.

Beskrivelse af Stralsund og Omegn 64. Forsvarsstyrkens Størrelse og S sammensætning 68. Fæstningen cernerer 69. Forplejningstjenesten ved den danske Hær 71. Den danske Hovedflaade til medio Juli 76. Den danske Flotilles og Transportflaades Udrustning, Styrke og S sammensætning 82. Forhandlinger om engelsk Flaadehjælp, de engelske og hollandske Østersøeskadrer 88. Den svenske Hovedflaade stikker i Søen $\frac{19}{7}$ 92. Den danske Flotille afgaar til Pommern, den danske Hovedflaade forlader den og unddrager sig $\frac{19}{7}$ Kampen med den svenske 93. Flotillens Kampe med den Stralsundske Eskadre, de svenske Batterier og Dele af Hovedflaaden 25—30. Juli 97. Preusserne erobrer Usedom $\frac{1}{8}$ 101. Flotillen renser Stettiner Haff 104. Preusserne tager Peenemünde Skanse $\frac{22}{8}$ 106 Hovedflaadernes Operationer, Slaget ved Jasmund $\frac{9}{8}$ 107. De Allieredes Angrebsplaner 120. Den danske Transportflaade kommer til Pommern $\frac{9}{8}$ 122. Sachsiske Intriger 126. Forhandlinger om russiske Hjælpetropper 135. Fortsatte Forhandlinger om engelsk Flaadehjælp, en lille Eskadre forener sig $\frac{15}{8}$ med den danske Flaade, Stift Bremen udleveres 140. Frankrigs og Hollands Forhold til de Krigsførende 149. Nye Angrebsplaner mod Stralsund 152, Flotillen trænger $\frac{24}{8}$ ind i Binnenwasser 156. Forberedelser til Belæjringen, Smaakampe i Forterrænet 164. Tilstanden i Fæstningen 166. Tran-

cheerne aabnes ¹⁹/₁₀ 168. Det Gustavianske Retranchement tages ⁵/₁₁, Forsøget paa at trænge ind i Fæstningen mislykkes 171. Transportflaaden kommer til Greifswald ²⁰/₁₀ 177. Vind og Vejr hindrer den svenske Hovedflaades Udløb 178. Tilstanden paa Rygen 180. Forberedelser til Landgang paa Rygen, Angrebsstyrkens, Sammensætning og Indskibning 181. Transportflaaden gaar under Sejl ¹⁵/₁₁, Landgang ved Stresow ¹⁵/₁₁, Carl XII' Modangreb, Svenskerne fordrives fra Rygen, en Del af Styrken kapitulerer 186. Svenskerne opgiver Ruden, Besætningen sejler til Sverig 196. De Danske besætter Rygen, Expeditionskorpset gaar til Belejningshæren 197. Nye sachsiske Intriger, dansk-preussisk Misstemning 198. Regelmæssigt Angreb paa Frankenthor begynder ⁷/₁₁, Paralleler og Batterier anlægges 202. Ilden aabnes ²⁷/₁₁, den dækkede Vej tages ⁵/₁₃, Hornværket ¹⁷/₁₃, Stormen forberedes 206. Kapitulationsforhandlinger indledes ¹⁹/₁₃ 214. Tilstanden i Fæstningen i December; den svenske Flaades Undsætningsforsøg; den danske Hovedflaade; Carl XII forlader Stralsund, ankommer ²⁴/₁₃ til Skaane 216. Stralsund kapitulerer, Belejningshæren opløses, sachsiske Protester 225. Svenskpommern og Rygen overdrages til Kongen af Danmark; den danske Okkupationsstyrke 234. Fangernes Skæbne 238. Tilbageblik 239.

III. Wismars Erobring.

Beskrivelse af Fæstningen og dens Omgivelser; Forsvarsstyrken 241. Blokaden fra Sø- og Landsiden 245. Tilstanden paa Poel, Angrebsforetagender mod Øen, som Svenskerne udfuragerer 248. Tilstand ved Blokadekorpset 252. Tilstand i Fæstningen 253. Hannovers Krigserklæring ¹⁵/₁₀; et hannoveransk Hjelpekorps kommer til Lejren ved Wismar ³/₁₁ 254. Poel erobres ¹⁴/₁₁ 258. Tilstanden i Fæstningen Oktober—December 260. Forandringer i Blokadekorpset 262. Wismar undsættes ved Nytaar 1716 fra Søside, uden at den danske Flaade søger at hindre det 263. General Scholten kommer ⁹/₁ til Lejren og udfærdiger Angrebsplaner 270. Forhandling om russiske Hjelpetropper, Blokadekorpset faar Forstærkning fra Stralsund og Rostock 272. Tilstanden i og udenfor Fæstningen i Januar og Februar 274. Belejningsarbejderne begynder i de første Dage af Marts, Havnespærringen forberedes 277. General Dewitz overtager Overkommandoen over Blokadekorpset ²³/₉; Havnespærringen fuldendt ¹⁰/₄; Kapitulationsforhandlinger indledes 286. Dewitz rejser til Lybæk, Russerne kommer til Blokadekorpset ¹²/₄ 292. Dewitz kommer tilbage, optager Kapitulationsforhandlingerne, afslaar russisk Medvirken 296. Kapitulationens Indhold og Gennemførelse; Russerne afvises 299. Fangernes Skæbne 310. Blokadekorpset opløses 314. Tilbageblik 315. Polemik mellem Frederik IV og Czaren 317. Fæstningens Sløjfning; dens Tilbagegivelse til Sverig 320.

IV. Militære Forhold i Danmark og Norge udenfor Felthæren.

De hjemmeværende Troppers Anbringelse og Anvendelse i 1714 324. De hjemmeværende Tropper efter Felthærens Bortmarche 1715 327. Fæstningerne 329. Tilstanden i Norge, et paatænkt Fremstød 1714, Efterretninger fra Sverig, de norske Fæstninger 331.

I. De indledende Krigsbegivenheder 1715.

EFTER Kapitulationen i Oldenswort, og efter at Czarens og Kong Augusts Hære langt om længe havde forladt Hertugdømmerne, tvang de politiske Forhold den danske Regering til vedblivende at dislocere den allerstørste Del af Felthæren i den størst mulige Nærhed af Sydgrænsen og overlade Forsvaret af Øerne til Landmilitzen i Forbindelse med Flaaden; enkelte af de Afdelinger, der skulde reorganiseres, anbragtes dog foreløbig paa Sjælland og Fyn, hvor de tillige bevogtede de svenske Fanger. Helt udelukket er det dog ikke, at Ønsket om i videste Omfang at benytte de tidligere holsten-got-torpske Besiddelser og det nylig erobrede Stift Bremen til Troppernes Underhold har bidraget noget til, at de forlagdes saa langt mod Syd. Der var heller ingen Anvendelse for Tropperne paa Øerne; Frygten for en svensk Overgang over Sundet eller et Angreb mod Kysterne viste sig snart ugrundet; den danske, af Czaren i saa høj Grad ønskede, Offensiv mod Skaane¹⁾ lod sig ikke udføre; derimod var der i Slutningen af 1713 virkelig Fare for et preussisk Indfald i Hertugdømmerne²⁾, som i alle Tilfælde maatte blive den danske Hærs Basis, hvis Kong Frederik som Medlem af den „Nordiske Liga“ skulde deltage i Operationerne i Nordtyskland. I den sidste Halvdel af 1713 og i hele 1714 kom den danske Hær — frasét de næsten helt ublodige Angrebsforetagender mod Tønning og Helgoland — hverken til at optræde som Angriber eller som Forsvarer; den planlagte Expedition til Wismar blev kun et Tilløb³⁾. Først Carl XII' Hjemkomst gjorde Ende paa den apatiske Tilstand, hvori den danske Hær i henved 1½ Aar havde befundet sig; nu kunde man være sikker paa, at der vilde ske noget: den energiske svenske Konge vilde sikkert, saa snart han følte sig stærk nok, gaa angrebsvis til Værks, hvis man da ikke kom ham i

¹⁾ Bind VI, S. 27 f.

²⁾ Bind V, S. 137 ff.

³⁾ Bind V, S. 54 ff.

Forkøbet. Nu var det afgjort, at Hertugdømmerne og Stift Bremen vilde faa størst Betydning, hvad enten de skulde være svensk Objekt eller dansk Basis; nu maatte Hæren blive ved Sydgrænsen.

Allerede i Slutningen af September 1714 beordrede Kongen Hertugen af Württemberg til sammen med Generalerne Scholten og Dewitz at indgive Forslag til, hvad der var at gøre, hvis Svenskerne, Gottorperne og Hesserne gik frem mod Holstens Grænse¹⁾. Den 2. Oktober indgav Generalerne et i Itzehoe udarbejdet Forslag, der gik ud paa at formere Hæren i to Korps, et større under Hertugen og Dewitz paa 10 Rytter- og Dragon- samt 8 Fodfolksregimenter til Holstens og et mindre paa 4 Rytter- og 6 Fodfolksregimenter til Stift Bremens Forsvar; man antog nemlig, at Hesserne, der gjaldt for at være Sverigs Venner, vilde angribe fra den Kant. Saa snart Svenskerne begyndte at koncentrere sig i Pommern, skulde det først nævnte Korps samles i en Lejr ved Grande paa Grænsen mellem Holsten og Lauenborg for derefter at rykke ind i Meklenborg; man burde ikke blive staaende længere ved Grande, end til Hæren var samlet; thi det kneb med Proviant og Furage; vel havde man i Lybæk et Magasin med ret betydelige Forraad af Rug og Havre, men det kunde ikke strække til for hele Vinteren; i Stade mente man at kunne faa samlet 3000 Tønder Rug og dobbelt saa meget Havre; det gjaldt imidlertid om at udnytte Meklenborgs betydelige Hjælpekilder, som vilde komme Fjenden til gode, hvis man blev staaende ved Grænsen; Oldenburg maatte opgives, da en Tredeling af Hæren var utilraadelig; blev Grevskabet angrebet, maatte Fjenden „inkommoderes“ fra Stift Bremen. Rendsborg og Glückstadt skulde som Garnison have 5 hvervede Batailloner, udrustede som Felthærens for at kunne sendes til Fronten efter at være afløste af Landmilits.²⁾ Det er let at mærke, at Scholten var Generalguvernør i Stift Bremen; ellers havde han næppe foreslaaet at anvende saa stor en Styrke til denne Landsdels Beskyttelse. Forslaget blev da ogsaa forkastet af Kongen, der havde en sand og vel grundet Afsky for at splitte Kræfterne; han resolverede, at Hæren under ingen Omstændigheder maatte deles; hele Styrken skulde anvendes til at dække Holsten; blev Stift Bremen samtidig angrebet, fik det gaa dermed, som det kunde; et Angreb fra Hessernes Side var næppe at befrygte, da hverken Preussen eller

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁵/₉ 14 Nr. 1996—1997.

²⁾ Scholtens Protokol ²/₁₀ 14.

Hannover vilde give dem fri Gennemmarche; det vigtigste var nu at sørge for hurtige og paalidelige Efterretninger fra Pommern og Hessen, at forberede Anlægget af Lejren ved Grande og at sikre sig, at de fjærnest liggende Regimenter var marchefærdige paa første Vink.¹⁾

Kongen havde Ret i, at Faren for et hessisk Angreb ikke var stor; personlig var Landgreven, hvis Søn jo var forlovet med Prinsesse Ulrika Eleonora af Sverig, stærkt svensksindet, men Hessen-Kassel, som ikke hørte til de stærkeste tyske Magter, var ude af Stand til at overvinde den Modstand, som Hannover, Preussen og Sachsen rejste imod dets Deltagelse i Krigen som Sverigs Forbundsfælle. Scholten sendte en af sine Generaladjutanter, Oberstløjtnant Lindau, til Hessen for at indhente Efterretninger; han var Hesser af Fødsel og fik strax Tilbud om en fordelagtig Ansættelse i sit Fødelands Tjeneste; men han optraadte fuldkommen loyalt overfor sin Krigsherre, sendte talrige og paalidelige Efterretninger og holdt ud, indtil hans Landsmænd gjorde hans Stilling uholdbar; han holdt Øje med Zweybrücken og gav klar Besked om de der værende Tropper, om hvis Komme der gik de vildeste Rygter²⁾; Efterretningstjenesten i Meklenborg og ved den pommerske Grænse blev overdraget Major Kirchner; baade han og Lindau fik nogenlunde rigelige „Kundskabspenge“. Den holstenske Grænses militære Bevogtning var overdraget Generalmajorerne Th. Levetzow og Chr. Juel; det var paalagt Dronningens Livregiment, Fynske hvervede og Norske hvervede Regiment, naar disse Generaler befalede det, at marchere med hele deres Styrke til Oldesloe og forblive der til nærmere Ordre³⁾. Rigtig rolig var Scholten herefter ikke for sit Generalguvernement; han var grumme lydør overfor de Rygter, der svirrede i Luften, efter at man havde faaet Underretning om Carl XII' Opbrud fra Tyrkiet; man tillagde den svenske Konge alle mulige onde Hensigter mod Danmark og ventede, at han Syd fra vilde nærme sig Grænsen i Spidsen for en Hær af „reducerede“ franske og hessiske Tropper, udrustede for og forsynede med franske Penge, samtidig med, at General Dücker angreb Holsten Sydøst fra med sine svenske og gottorpske Regimenter. I November 1714 laa Oldenborgske og Prins Georgs Regiment

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ⁹/₁₀ 14 Nr. 2110.

²⁾ Bind VI, S. 301. Oberstløjtnant Lindaus Indberetninger findes i Scholtens Protokol ¹²/₁₀, ¹⁰/₁₀, ²⁰/₁₀, ⁶/₁₁, ¹⁸/₁₁, ²⁰/₁₁, ²⁷/₁₁, ¹¹/₁₂ 14.

³⁾ Scholtens Prot. ¹⁰/₁₀, ⁶/₁₁ 14.

endnu i Stade; dem vilde Scholten beholde, men Fæstningen var ikke i Forsvarsstand og heller ikke provianteret; han forlangte den forsynet med Palissader og med Proviant til 2600 Mand; de to Rytterregimenter, der laa i Stift Bremen, vilde han derimod gerne af med og strax sende til Holsten. Kongen beroligede Generalen, advarede ham mod at fæste Lid til falske Rygter, men billigede Planen om at proviantere Stade og udbedre Værkerne; han fraraadede at sende Rytteriet til Holsten, hvor Furagen var knap nok i Forvejen; men Scholten gjorde opmærksom paa, at det var nødvendigt at faa det over Elben inden Vinterens Komme; lagde Floden tidligt til, blev Overfarten med Pramme umulig; maaske kunde man komme over Isen ved Zollenspiecker; men forinden maatte der da forhandles med Regeringen i Hannover, hvis Territorium man vilde komme til at passere¹⁾.

Den 25. November fik den danske Resident i Hamborg, Etatsraad Hagedorn, paalidelige Efterretninger om Carl XII' Ankomst til Stralsund; han lod Efterretningen gaa videre til Scholten, der traadte sammen med Hertugen af Württemberg for at overlægge, hvilke Forholdsregler man nu maatte tage. Der blev tillagt Generalmajor Chr. Juel Ordre til at samle et Korps ved Oldesloe, bestaaende af de 3 ovenfor nævnte Infanteriregimenter samt hans eget (1ste Fynske) Rytterregiment, 3. Sjællandske og de to Dragonregimenter: Livregimentet og Schulenburgs; han skulde sende „Partier og Kundskabere“ ind i Meklenborg. Scholten var imidlertid falden nogenlunde til Ro; han vidste, hvor daarligt det stod til med Rytteriet i Pommern, og var sikker paa, at Kong Carl ikke strax kunde foretage noget alvorligt mod Holsten; „men man maa være belavet paa alt.“²⁾ I December 1714 indløb der en hel Del mere eller mindre troværdige Efterretninger om den svenske Konges Anstrængelser for at genoprette det pommerske Rytteri; der fortaltes om Hesteopkøb i Meklenborg, om Overførsler fra Sverig o. s. v., og dette foranledigede de danske Generaler til at bede om Ordre til Hærens Sammendragning. Denne var ikke let at sætte i Værk, da det var forbundet med store Vanskeligheder at skaffe Proviant og Furage. Proveditørerne vilde ikke slutte Kontrakt, førend de havde faaet, hvad man skyldte dem, og Rytteriet kunde ikke samles, førend der var oprettet Furagemaga-

¹⁾ Scholtens Prot. ⁹/₁₁, ¹⁰/₁₁, ²²/₁₁ 14.

²⁾ Hagedorns Depecher ²⁵/₁₁, ²⁷/₁₁ 14, Scholtens Prot. ²⁷/₁₁.

siner. I Begyndelsen af December laa Rytterregimenterne ret spredt: 2 i Stift Bremen, 3 i Holsten, Resten i det sydlige Jylland og paa Fyn. Scholten indgav et udførligt Projekt til at samle Hæren i Sydslesvig og Holsten, og Kongen gav Ordre til at slutte Kontrakt med Proveditorerne Dumont og Bravo¹⁾.

Kongen havde ønsket Hovedkvarteret forlagt til Rendsborg; men herimod nedlagde Scholten meget indtrængende Forestillinger; han indrømmede, at Oldesloe ikke laa længere fra Rendsborg end fra Itzehoe, hvor Overkommandoen havde haft sit Sæde et helt Aar; men han fandt, at sidst nævnte By laa mere centralt med Hensyn til hele Grænsen, og troede, at Forlæggelsen til en Fæstning vilde gøre et uheldigt moralsk Indtryk²⁾; at Itzehoe laa nærmere ved Stift Bremen, tænkte han formodentlig ogsaa, men undlod diskret at omtale det. Kongen gav efter, og Hovedkvarteret forblev, hvor det var³⁾. Midt i December blev der saa udfærdiget Marchebestemmelser; Hæren blev trukket tættere sammen og forlagt nærmere ved Grænsen: 11 Rytter- og Dragonregimenter anbragtes i Holsten og Sydslesvig, 3 i Nordslesvig og Kolding Amt; af de 15 hvervede og de 3 fra Norge nedsendte Fodfolksregimenter blev kun 1, Bergenhussiske, liggende paa Sjælland, alle de andre samledes ved Sydgrænsen; Prins Carls og 1 Bataillon af Norske hvervede Regiment skulde ligge i Garnison i Rendsborg, Sjællandske i Glückstadt, Marineregimentet i Stade; den Glückstadtske Ekvipage underlagdes Scholten, Magasiner anlagdes, og Forberedelser til Hærens Proviantering blev truffene⁴⁾. Aaret 1714 forløb imidlertid uden Rolighedsforstyrrelser; mulige preussiske Angrebsplaner var bleven stoppede ved Czarens Indgriben, og Frygten for et hessisk Fremstød tog af, skønt alle Efterretninger talte om Landgrevens intime Forhold til det svenske Kongehus; mest beroligende virkede dog de paalidelige Tidender, der indløb, om Sverigs Pengeød, og om hvor vanskeligt det var at bringe den pommerske Hærafdeling paa Fode⁵⁾.

Vinteren indfandt sig tidligt i 1714 og lagde betydelige Hindringer

¹⁾ Scholtens Prot. ^{5/12} 14; Kgl. udf. Exped. ^{8/12} Nr. 2625. Kontrakten blev sluttet i Febr. (do. ^{15/2} 15 Nr. 314.)

²⁾ Scholtens Prot. ^{15/12} 14.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ^{19/12} 14 Nr. 2736.

⁴⁾ Scholtens Prot. ^{16/12} 14; Tyske Kopibog Febr. 15; Rdsbg. og Glückst. Fæstn. Rgnskb.; Kgl. udf. Exped. ^{4/12} 14 Nr. 2580, ^{7/12} Nr. 2619; ^{9/12} Nr. 2628

⁵⁾ Scholtens Prot. ^{28/12} 14.

i Vejen for Omdisloceringer. Ved Aarets Udgang var der Isgang paa Elben, saa at Marineregimentet, der skulde fra Holsten til Stade, og Oldenborgske og Prins Georgs Regimenter, der skulde den modsatte Vej, kun med største Besvær kunde passere Floden. Midt i Januar kunde Scholten dog indberette, at disse to Infanteriregimenter og 5. Jyske Rytterregiment havde indtaget deres Kantonnementer i Holsten. Livregiment Ryttere ankom derimod først i Februar¹⁾. Det var saaledes kun en lille Styrke, der blev tilbage i Stift Bremen, men denne Provins var lige saa lidt som Oldenburg udsat for nogen alvorlig Fare; der gik Rygter nok, som foranledigede den gamle Feltmarskalk Wedel til at bede om Hjælp og om Bemyndigelse til at indkalde sit nationale Regiment; men Kongen holdt stadig igen, og det viste sig at være rigtigt²⁾.

Midt i Januar var Hæren saaledes nogenlunde koncentreret, men det varede længe, inden den kom til at rykke ud; Alliancespørgsmaalene var endnu ikke ordnede; Preusserne og Sachserne, med hvem den danske Hær skulde kooperere i Pommern, ønskede at slippe saa let som muligt, helst uden egentlig Krig. Den sachsisk-polske Feltmarskalk Flemmings Plan, at lukke Svenskerne inde ved at opstille en saakaldt „Postering“ langs Recknitz og Peenen tiltalte Kongen af Preussen, men vandt aldeles ikke Frederik IV' Bifald³⁾; Scholten fik dog Ordre til at undersøge, hvor mange Tropper, der skulde til for at blokere de svenske Besiddelser i Tyskland; han kom til det Resultat, at man behøvede 28 Eskadroner, 15 Batailloner og 25 Kanoner paa Strækningen Darss-Demmin og lige saa mange Tropper langs Peenen; om Vinteren, naar Floderne lagde til, maatte Styrken forøges betydeligt; til Wismars Indeslutning behøvedes 12 000 Mand, som Danmark, Preussen og Hannover i Forening maatte stille⁴⁾. Det tjener Kong Frederiks sunde militære Sans til Ære, at han af al Magt satte sig imod denne „Posteringsplan“, der aldrig kunde føre til nogen Afgørelse; en saadan kunde kun naas ved Erobringen af de svenske Fæstninger i Tyskland, der vilde medføre de der værende Troppers Overgivelse; Scholten fik derfor Ordre til at undersøge, hvor mange Tropper der behøvedes til Fæstningernes Belejring og Erobring.

¹⁾ Scholtens Prot. $\frac{3}{1}$, $\frac{4}{1}$, $\frac{15}{1}$ 15; Genm. v. Stöcken til Overkrskr. $\frac{18}{3}$ 15; Genlt. Schwertzell til samme $\frac{5}{3}$ 15; Hert. af Würt. Mem. $\frac{22}{1}$ 15.

²⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{11}{1}$ 15 Nr. 66.

³⁾ Bind VI, S. 139.

⁴⁾ Scholtens Prot. $\frac{7}{1}$ 15.

ring. Generalen, der var klar over, at Stralsund stod og faldt med Rygen, erklærede, at man for at tage Øen behøvede en søgaaende Flaade og en Flotille; først nævnte skulde med 15 Batailloner om Bord angribe fra Søsiden, medens Flotillen landsatte Tropper fra Binnenwasser; en ufravigelig Betingelse var det naturligvis, at Stralsund samtidig blev holdt indesluttet. Til et Angreb paa Rygen og Stralsund behøvedes 50—60 Batailloner, 90 Kanoner med 8—900 Skud hver og 45 Morterer med 4—500 Bomber; Wismar kunde nøjes med 36—40 Batailloner, 80 Kanoner og 40 Morterer. En Blokering kunde udføres for betydelig billigere Køb; man behøvede ikke nær saa meget Artilleri og kunde erstatte en Del af Bataillonerne med Eskadroner¹⁾. Denne foreløbige Udtalelse blev snart suppleret med et udførligt Projekt, til hvis Udarbejdelse Hertugen af Würtemberg havde ydet sin Bistand²⁾. Det er tidligere omtalt, at Kongen af Danmark nær havde bragt den lykkeligt indledede Alliance med Preussen til at strande ved at fremsætte en ny Operationsplan, i Følge hvilken Erobringen af Stralsund overdroges til Preussen med Understøttelse af de danske Søstridskræfter og en Del af det danske Rytteri; hele det danske Fodfolk og Artilleri skulde saa anvendes mod Wismar, der alene paa Grund af sin Beliggenhed var til langt større Gene for Danmark end Stralsund. Da de politiske Forhold tvang Danmark til at bøje sig for Preussen, var denne Plan et dødfødt Foster, som der ikke er Anledning til at gaa nærmere ind paa³⁾. I Februar vakte Efterretningerne om Carl XII' Følges Hjemmarche gennem Tyskland⁴⁾ en Del Uro; den danske Overkommando frygtede for, at denne Skare skulde danne Kærnen i en Hær, der fra Hessen kunde gaa løs paa Stift Bremen og Oldenburg; Scholten foreslog da at forstærke de derværende svage Garnisoner og holde den Glückstadtse Ekvipage rede til at afværge Angreb over Elben; det viste sig dog snart, at der ikke truede nogen Fare fra den Kant; den brogede Skare, der fra Tyrkiet drog til Pommern, bestod kun for en ringe Del af Soldater⁵⁾.

De Operationsplaner, Kongen af Danmark drøftede med sine Forbundsfæller og med de Magter, han søgte at vinde for den Nordiske Alliance, gik alle ud paa at fordrive Svenskerne fra Tyskland; men

¹⁾ Scholtens Prot. ²¹/₁ 15.

²⁾ Scholtens Prot. ¹⁵/₃ 15.

³⁾ Jfr. Bind VI, S. 196—201.

⁴⁾ Jfr. Bind VI, S. 302—305.

⁵⁾ Scholtens Prot.; Ref. Sag. ¹⁶/₃ 15 Nr. 3 og 6; ²⁵/₃ Nr. 4.

i det danske Hovedkvarter tog man ogsaa Forsvarsplaner under Overvejelse: det kunde jo ske, at de nye eller gamle Forbundsføller helt eller delvis svigtede. Et til Kongen anonymt indsendt Skrift, betitlet: „Anlægget af en befæstet Lejr er det eneste Middel til sejrrikt at modstaa den grusomme svenske Fjende“, gav Scholten Lejlighed til at afgive en Erklæring, hvori han paaviste, at den rene Defensiv aldrig kunde føre til Sejr, og at et saadant Anlæg vilde berøre de mod Danmark vel sindede Magter meget pinligt. Generalens Indlæg, der illustreres ved historiske Exempler, viser, at han var i Besiddelse af sund Sans og gode militære Kundskaber. Dette fremgaar ogsaa af et Forslag, han indsendte, angaaende de Foranstaltninger, der maatte træffes, hvis de paagældende Alliancer glippede, og Danmark maatte indskrænke sig til at værne sin Sydgrænse. I dette Tilfælde maatte man benytte Vandlinien, der fra Bergedorf ved Elben gik langs Smaafloderne Bille, Stecknitz og Trave til Travemünde; kun Passerne skulde befæstes og besættes, medens Hærens Hovedstyrke dannede en mobil Reserve, der blev holdt samlet for at kunne ilde til Hjælp, hvis nogen Del af Linien blev Genstand for et alvorligt Angreb. General Scholten, Generalkvartermester Scheel og Ingeniørerne gik i Gang med at rekognoscere og udstikke Forsvarslinien¹⁾.

Scholten havde foreslaaet at udføre Arbejdet ved Hjælp af Bønder; men denne Plan stødte paa alvorlige Vanskeligheder; paa et Møde, som han den 15. Marts holdt med de Deputerede af Feltkommisariatet, fremhævede disse, at det vilde være en højst betænkelig Sag at tage Bønderne fra deres Arbejde nu, da Saatiden stundede til; skulde Feltbefæstningen gøres færdig i Løbet af 3 Uger, vilde dertil kræves 18 000 Bønder, d. v. s. 1 Mand pr. Plov i begge Hertugdømmer, alt indbefattet, kongeligt, fyrsteligt, adeligt og Kloster-gods, ja endog Plönsk og Eutinsk; skulde Arbejdet udføres af Soldater, burde hver Mand daglig have fire lybske Skilling som Arbejds- penge; 9000 Mand kunde gøre Arbejdet færdigt i Løbet af 6 Uger; hvad der vilde kræve en Udgift af 1½ Rdlr. pr. Plov, hvormed baade Bønder og Soldater vilde være vel tjente. Scholten erklærede, at Linien ikke vilde være for lang; i andre Lande havde man set Linier paa indtil 20 Mils Længde; ganske vist kunde ingen General i Verden garantere for, at den kunde holdes mod en meget overlegen Fjende; men i Flandern, Nederlandene og ved Rhinen havde de gjort stor

¹⁾ Scholtens Prot. 20/2, 1/2 15; Kgl. udf. Exped. 5/2 15 Nr. 412.

Nytte; uindtagelige var de ganske vist ikke, men det var bedre at have befæstede Linier end ingen at have. I øvrigt bedyrede begge Overgeneraler, at de ikke var bange for at levere Slag og møde en jævnbyrdig Fjende i aaben Mark; men Sejren ahang af Gud; et Værk som det omtalte vilde ikke svække Soldaternes Moral, tvært imod! derfor talte Erfaringerne fra tidligere Krige¹⁾. Planen blev aligevel opgivet; Faren for et Angreb paa Sydgrænsen svandt mere og mere; Efterretningerne fra Pommern gik vel ud paa, at Svenskerne gjorde Mine til at rykke ind i Meklenborg, og at Kong Carl selv havde rekognosceret Passerne ved Damgarten og Triebsees; men snart forlød det, at han havde opgivet at krænke Hertugdømmets Neutralitet trods den store Proviantmangel, der faktisk herskede i Pommern²⁾.

De fra Kongen til Scholten indløbende Ordre tydede ogsaa mest paa, at en Offensiv skulde forberedes; der blev sat Kraft paa at faa Artilleriet i Orden; de 14 til Feltoget bestemte Infanteriregimenter fik Befaling til at være marchefærdige til 1. Maj; samme Ordre tilgik Generalløjtnanterne Schwertzell og Baron E. Wedel, Generalmajorerne Boysset og Prins Carl af Hessen³⁾. Den uklare politiske Situation, Vanskelighederne ved at bringe Alliancerne med Preussen og Hannover i Stand bevirkede, at det trak umaadelig længe ud, inden man kunde skride til Handling, skønt Hæren i det hele og store var operationsdygtig ved Udgangen af April.

Samtidig med at Hæren blev gjort klar til at rykke i Felten, blev ogsaa Flaaden udrustet med Krig for Øje; man var paa det rene med, at Kampagnen 1715 ikke vilde blive ublodig og daadløs som den foregaaende. I Januar blev Mandskabsstyrken paa Holmen opgjort, og det viste sig, at der manglede:

Af de 30 Kompagnier Søfolk	1007 Mand
- - 3 Tøjhuskompagnier	190 —
- Haandværkerne	57 —
	1254 Mand ⁴⁾

¹⁾ Scholtens Prot. 10/3, 20/3 15.

²⁾ Scholtens Prot. 10/4 15.

³⁾ Scholtens Prot. 2/4 15; Kgl. udf. Exped. 20/3 Nr. 589—593.

⁴⁾ Krigskanc. I. S. 5/1 15.

Til virkelig Raadighed for Sæetaten var der i Januar 1715:¹⁾

Officerer	122
Underofficerer	727
Matroser fra Øerne.....	ca. 1240
— fra Jylland	ca. 530
— fra Holsten.....	ca. 950
— fra Hamborgske Hvervning	ca. 1580
— fra Norge.....	3700
— Andre	ca. 500

Til den egentlige danske Flaades Orlogsskibe og Fregatter krævedes af Befalingsmænd og Mandskab med flere i alt 13 400; man disponerede over c. 9350 Søfolk; kom saa hertil 2200 Soldater, kom man til at mangle c. 1800 Matroser, foruden hvad der behøvedes til Bemanning af Smaafartøjer og kgl. Koffardiskibe samt til Erstatning for Afgang.

Det ikke særlig imponerende Antal Befalingsmænd blev tilmed formindsket. I Begyndelsen af December 1714 paalagde Kongen Admiralitetet at opgive, hvor mange Officerer og Underofficerer der behøvedes til 15 Orlogsskibe med tilhørende Smaaskibe; det overskydende Antal skulde afskediges²⁾. Kongen var gaaet ud fra, at der vilde blive 380 Befalingsmænd tilovers, men Admiralitetet kom ved en grundig Undersøgelse af Sagen til det Resultat, at det kun vilde komme til at dreje sig om 260; det var imidlertid dets bestemte Overbevisning, at 15 Orlogsskibe vilde være alt for lidt overfor en Fjende, der sikkert vilde sætte al Kraft ind paa at møde med en talrig Flaade; desuden blev man nødsaget til at sende nogle Orlogsskibe til de norske Farvande; der maatte i det allermindste udrustes 18 Orlogsskibe og næsten alle Fregatter og Smaaskibe; herefter kunde der kun blive Tale om at afskedige 132 Løjtnanter, Skippere, Højbaadsmænd og Kvartermestre. Kongen bøjede sig herfor, og der blev afskediget 1 Kaptajn, 2 Kaptajnløjtnanter, 35 Løjtnanter og 94 Underofficerer af de mindst duelige; det gik særligt ud over Maanedstjenerne³⁾.

Ved en Mønstring af Maanedstjenerne, som Admiralitetet foretog i Begyndelsen af Marts, viste det sig, at man, naar Skibene skulde

¹⁾ Krigskanc. I. S. ⁵/₁ 15.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ⁷/₁₃ 14 Nr. 2591.

³⁾ Ref. Sag. ²¹/₁ 15 Nr. 14; Kgl. udf. Exped. ²⁵/₁ Nr. 159; Adm. Kopibog ¹⁸/₂ 15.

forsvarligt bemandedes, vilde komme til at mangle 500 Mand; Vice-admiral Judichær havde erklæret ikke at kunne undvære nogen af de Aarstjenere, der var ansatte paa Holmen. Admiralitetet foreslog derfor at hverve ikke blot disse 500 Mand i Norge, men et ligesaa stort Antal til for at dække eventuel Afgang og mulig udruste flere Skibe¹⁾. Paa dette Forslag synes der ikke at være faldet nogen Resolution; det blev da adskillige Gange gentaget²⁾, og endelig blev det bestemt, at der i Holsten skulde hverves 500, i Norge 4—500 Matroser³⁾; i Begyndelsen af Juni meldtes, at der i Norge laa 3 Galejer klare med 200 Matroser og 300 Soldater⁴⁾.

Hovedflaaden bestod ved Nytaarstid 1715 af⁵⁾

20	brugbare Orlogsskibe.
4	reparable Orlogsskibe.
5	ikke søgaaende Orlogsskibe.
21	brugbare Fregatter ⁶⁾ .
10	— Snaver.
3	— Pramme.
3	— Bombarderpramme og Galioter.
17	— Kgl. Koffardiskibe og Brandere.
2	— Lodsgalioter.
10	— Hukkerter.

I Begyndelsen af Marts beordrede Kongen Admiralitetet til at indgive Forslag til Landets — særlig Øernes — Beskyttelse ved Hjælp af Flaaden⁷⁾. Dette anbefalede at fremskynde Udrustningen af Flaaden og erklærede, at der behøvedes 20—22 Orlogsskibe for at løse de foreliggende Opgaver; naar det ved tidligere Lejligheder⁸⁾ havde foreslaaet 18 i Stedet for de 15, Kongen havde fastsat, var det kun for at betone, at ogsaa Norges Kyster maatte forsvares, men ikke fordi det mente, at 15 Orlogsskibe var tilstrækkeligt til at møde Fjenden i Østersøen. Den Stralsundske Eskadre voldte Admiralitetet

¹⁾ Ref. Sag. ^{15/8} 15 Nr. 1; Adm. Kopibog ^{18/8} 15.

²⁾ Ref. Sag. Marts, Promemoria VIII, ^{9/4} 15 Nr. 1.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ^{5/8} Nr. 984, ^{20/8} 1151.

⁴⁾ Konseil. i Kbhvn. til Kongen ^{9/8} 15 (Konseil. Relat.).

⁵⁾ Kr. Kancel. I. S. ^{22/1} 15.

⁶⁾ Blandt disse var 2, der egentlig hørte til den norske Eskadre, og et større Antal, der paa tidligere Lister er betegnede som Snaver.

⁷⁾ Kgl. udf. Exped. ^{9/8} 15 Nr. 415.

⁸⁾ Jfr. Side 10.

mange Bekymringer; i Følge indløbne Efterretninger var der bygget 10 fladtgaaende Fregatter, som muligvis vilde gaa til Grønsund, krydse imellem Lybæk og de danske Øer for at afskære Forbindelsen eller ogsaa lægge sig i Bælterne; for at møde dem med lige Styrke maatte man udruste det fladtgaaende Orlogsskib Ditmarsken og en Række Skibe, der i de foregaaende Aar havde opereret i Binnenwasser under Viceadmiral Sehesteds Kommando, dertil 3 gode Pramme og den store Glückstadtske Fregat Stormarn, der godt kunde undværes paa Elben¹⁾. Senere havde Admiralitetet „fra sikker Kilde“ erfaret, at der i Stralsund var bygget 13 Fregatter à 36 Kanoner med Besætninger paa 250 Mand, en meget anselig Styrke, der kunde gøre megen Skade, hvorfor Udrustningen af Flotillen og 6 nærmere betegnede Fregatter maatte fremskyndes; det var ogsaa ønskeligt at udsende en Eskadre under en Schoutbynacht, der kunde krydse mellem Falsterbo og Wittmund, holde Grønsund aabent og dække Forbindelsen mellem Øerne og Holsten; de til Norge opsendte Orlogsskibe burde konvojere Islandsfarerne forbi Lindesnæs, og, da der var gaaet stærkt Slid paa de danske Fregatter, af hvilke adskillige i Løbet af Krigen var tabtgaade, kunde man anskaffe nogle Stedfortrædere i Norge; i Bergen fandtes adskillige til Krigstjeneste egnede Fregatter²⁾. Frygten for de Stralsundske Fregatter var ikke helt begrundet; der var kun bygget 5 Fregatter og nogle Pramme à 16—30 Kanoner³⁾.

Kongen resolverede, at Flaaden skulde udrustes, saa at den kunde være i Søen samtidig med Fjendens; foreløbig skulde dog kun 18 Orlogsskibe ud; men samtlige foreslaaede Fregatter og de til Flotillen hørende Skibe skulde klargøres, og en Eskadre sendes til Østersøen. „Stormarn“ skulde blive paa Elben; Konvojen til Norge omtales ikke i Resolutionen, men Kongen billigede Tanken om at undersøge, om der i Bergen fandtes brugbare Fregatter til Købs⁴⁾. Naar Detacheringen til Norge ikke omtales, ligger det sikkert i, at den var opgivet. Man havde været ængstelig for Foretagender fra Gøteborgskadrens Side; Kongen havde forbudt at sende Rekrutter fra Norge ned til Danmark, før der kom Konvoj, og han havde givet Ordre til, at Orlogsskibene Prins Carl, Prins Vilhelm og Nældebladet skulde

¹⁾ Ref. Sag. 15/s 15 Nr. 2.

²⁾ Ref. Sag. Marts 15. Promemoria Nr. VIII.

³⁾ Bind VI, S. 316—318.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. 25/s 15 Nr. 546—548.

hente dem¹⁾. En holstensk Skipper havde edeligt forsikret Kommandanten i Fladstrand, at der i Gøteborg laa 2 større og 9 mindre Krigsskibe og armerede Fartøjer klare til at løbe ud²⁾; det lød jo truende nok; men i Virkeligheden var det ikke saa slemt; General-løjtnant Hausmann sendte ganske roligt Soldaterne til Danmark under Dækning af de norske Fregatter, og Rejsen gik uforstyrret for sig; de Efterretninger, han fik fra Gøteborg, lød paa, at man nok rustede 8 Skibe, men at der kun var kommen meget faa Folk til Eskadren³⁾.

Allerede den 2. April besluttede Kongen, at der nu skulde udrustes 20—21 Orlogsskibe⁴⁾. Umiddelbart forinden havde General-Admiral Gyldenløve indgivet Forslag til „Udkommandoer i den forestaaende Kampagne“, hvor der naturligvis kun var Tale om 18 Orlogsskibe foruden „Ditmarsken“, der skulde høre til Sehesteds Flotille⁵⁾.

Elefanten	Adm. Raben.
Justitia	Viceadm. Sehested.
Jylland	Viceadm. Juel.
Louise	Viceadm. Trojel.
Ebenezer	Schoutbynacht Thambsen.
Venden	Komm. Stavanger.
Beskærmeren	Komm. Reesen.
Fyn	Komkapt. Schindel.
Prins Vilhelm	Komkapt. Hagedorn.
Delmenhorst	Komkapt. Bille.
Island	Komkapt. v. Paulsen.
Havfruen	Komm. U. Kaas.
Prins Christian	Schoutbynacht Gabel.
Prins Carl	Komm. Deichmann.
Sophie Hedevig	Komm. Rosenpalm.
Nældebladet	Komkapt. H. Kaas.
Laaland	Komm. Ulfeldt, senere erstattet med Kapt. S. Heyer.
Ditmarsken	Kapt. Heyer.
Kongens Jagt Kronen	Kapt. Gude.

¹⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{1}{8}$ 15 Nr. 395, $\frac{9}{8}$ Nr. 445.

²⁾ Ref. Sag. $\frac{22}{8}$ 15 Nr. 17 (Oblt. Claudes Indb. $\frac{11}{8}$).

³⁾ Ref. Sag. $\frac{22}{8}$ 15 Nr. 3, $\frac{20}{8}$ Nr. 3; jfr. Bind VI, S. 238 f.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{2}{4}$ 15 Nr. 637.

⁵⁾ Ref. Sag. $\frac{2}{4}$ 15, Promemoria Nr. I.

De 11 først nævnte Orlogsskibe havde samme Chefer som Aaret forud; for de øvrige Vedkommende havde General Admiralen, der gik ud fra, at der skulde sendes en Eskadre til Norge og en til Østersøen, foretaget nogle Ombytninger for at sikre sig, at de rette Mænd og de rigtige Skibe kom paa de rette Steder. Forslaget blev uforandret approberet¹⁾, og Raben altsaa udnævnt til Flaadens Chef.

Paa Holmen herskede der stor Travlhed, men Mangel paa Materialer og paa Penge lagde Arbejdet store Vanskeligheder i Vejen. Som Viceadmiral Judichær „væmodelig“ beretter, skortede det paa Ankre, Aaretræ, Sejl- og Haardug, Hamp og Beg²⁾. Andre Mangler traadte frem under de store Kampe, hvori Flaaden kom til at deltage: en Mængde Kanoner var udslidte, Rapperterne brøstfældige, Ammunitionsbeholdningerne for smaa. I første Linie trængte Admiralitetet dog til Penge. Til Udrustning af 20--21 Orlogsskibe, samtlige Fregatter og Smaaskibe, Sehesteds Flotille indbefattet, bevilgede Kongen 900 000 Rdlr.; Flaaden skulde holde Søen til Oktober³⁾. Denne Sum slog naturligvis ikke til; Admiralitetet havde indtil ultimo Marts allerede disponeret over c. 364 000 Rdlr.; de af Kongen anviste Penge var kun beregnede til en Flaade paa 18 Skibe; nu var man beordret til at udruste endnu flere foruden den „platgaaende“ Flotille og maatte følgelig have flere Penge; der blev da yderligere anvist 100 000 Rdlr.; men Millionen blev overskredet meget betydeligt; der blev anvendt c. 500 000 Rdlr. mere, end der var anvist, og Gælden voxede. Da man dengang ikke kendte til egentlige Statslaan, blev det Flaadens Befalingsmænd, Mandskab, Haandværkere og Leverandører, der blev Statens Kreditorer, og overfor dem blev der ikke taget al⁴⁾ for meget Hensyn.

Om Flaadens Soldateske blev der skrevet og snakket meget frem og tilbage. I Slutningen af Marts indberettede Admiralitetet, at den til Norge bestemte Eskadre nu var klar, og at flere Fregatter var lige saa vidt; det udbad sig derfor, at Kongen vilde give Ordre til Afgivelse af 1000 Soldater, saa at de først afgaaende Skibe kunde faa Mandskab⁴⁾. Da Kommandanten i København, Generallojtnant Schönfeldt, fik Meddelelse om Admiralitetets Indstilling og samtidig

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ⁹/₄ 15 Nr. 678.

²⁾ Adm. Kopibog ¹⁸/₄ 15.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ³/₄ 15 Nr. 638.

⁴⁾ Ref. Sag. ²⁵/₄ 15 Nr. 2.

erfarede, at der mindst skulde udrustes 18 Orlogsskibe, udtalte han Ønsket om strax at faa at vide, hvor mange Soldater man i det hele ønskede, for at han derefter kunde tage sine Forholdsregler¹⁾. Admiralitetet indsendte da et Overslag, der lød paa henved 2800 Mand, og mindede samtidig om Ønskeligheden af at hverve Folk i Norge, da der nu skulde udrustes 20—21 Orlogsskibe²⁾. Under 20. April lod Kongen Admiralitetet vide, at det maatte kunne hjælpe sig med 2300 Mand, heraf skulde ogsaa Soldatesken til de 36 mindre Skibe og Fartøjer tages; naar hvert Orlogsskib yderligere fik 10 svenske Fanger, maatte Flaaden have Soldater nok; men Admiralitetet gjorde nu opmærksom paa, at man var gaaet saa langt ned med sine Fordringer som muligt; paa Grund af Pesten var man i 1711 gaaet langt længere ned end Aaret forud, hvor Bemandingen dog havde været meget mindre end i 1700; skulde Soldaternes Antal formindskes, maatte Matrosernes forøges, og saa maatte der hverves ikke 1000, men 2000 i Norge; Fregatterne maatte have særlig Soldateske, og Orlogsskibene mindst lige saa mange Soldater som i 1711; det var ikke heldigt at lade hver sjette Kanon uden Besætning; svenske Fanger frabad man sig; de vilde kun vække Misnøje, hvor de kom; Østersøeskadren, der allerede var løbet ud, havde sendt sine Svenskere hjem, men den havde rigtignok ogsaa faaet Soldater efter Reglementet af 1710³⁾.

Efter at Gabels Eskadre⁴⁾ den 19. Januar 1715 var lagt ind, var der kun meget faa danske Krigsskibe i Søen. Den 19. Februar blev Kaptajn Gerhard Siewertz beordret til med Fregatten Raa at krydse mellem Bornholm, Ystad og Jasmund; han skulde aftale hemmelige Signaler med Bornholms Kommandant, Generalmajor Re edtz, sætte sig i Forbindelse med den lille Fregat Kronprinsens Galej (Ltnt. N. Sthyr) og Snaven Maagen (Ltnt. J. Bruun), der krydsede i samme Farvande, instruere dem om Signalerne og i paakommende Tilfælde sammen med dem søge ind til Christiansø⁵⁾. Kaptajnløjtnant Boy sen fik Ordre til at klargøre „Gravensteen“, og Kaptajnløjtnant Lemvig „Snarensvend“; begge skulde gaa til Travemünde, korrespondere indbyrdes og krydse for Wismar⁶⁾. Kaptajnløjtnant v. Rehdern skulde

1) Ref. Sag. ²/₄ 15. Promemoria II.

2) Ref. Sag. ⁹/₄ 15 Nr. 1.

3) Ref. Sag. ²⁰/₄ 15 Nr. 15.

4) Jfr. Bind VI, S. 267.

5) Adm. Kopibog ¹⁰/₃, ²²/₃ 15.

6) Adm. Kopibog ⁸/₃, ¹¹/₃ 15.

klargøre „Ørnen“, gaa til Pommerns Kyst og krydse mellem Rostock og Gellen; samtidig blev Kaptajn Chr. Güntelberg beordret til med „Højenhald“ at krydse mellem Jasmund og Ystad og korrespondere med „Raa“, og Boysen og Lemvig til med „Gravensteen“ og „Snarensvend“ at afløse Kaptajnløjtnant Grib, der laa ved Travemünde med „Concordia“ og „Svenske Sophie“, der skulde hjem¹⁾. Til Kap- tajnløjtnant Friis var der allerede den 9. Marts sendt Befaling til at konvojere Magasinskibe som Aaret forud²⁾.

Den 28. Marts blev det bestemt at sende „Raa“ og „Højenhald“ til Kattegattet; ud for Gøteborg skulde de slutte sig til „Søridderen“ (Kaptajn Vossbein), der laa deroppe, hvorefter de i 14 Dage skulde krydse mellem Skagen og Tromsøund i Norge, samle danske Koffardis- kibe, der for Hjemgaaende færdedes i Skagerrak, følge dem til Flad- strand, hvor „Mynden“ (Kaptajnløjtnant H. Güntelberg) skulde passe paa dem, indtil alle Fregatterne efter endt Kryds kunde konvojere dem til Sundet³⁾. Dette Togt blev ikke til noget; „Raa“ kom til Kattegat, hvor „Løvendals Galej“ (Kaptlt. P. Wessel) ogsaa færdedes, men de andre Fregatter, „Højenhald“ og „Mynden“ blev i Østersøen og Sundet⁴⁾.

Schoutbynacht Gabel blev beordret til at være Chef for Østersø- eskadren og fik Befaling til at være sejlklar den 10. April⁵⁾. Sejl- ordren er af 2. April og gik ud paa, at han med

Orlogsskibene	Prins Christian	66	Kanoner
—	Prins Carl	50	—
—	Prins Vilhelm	50	—
—	Fyn	52	—
—	Delmenhorst	50	—
—	Laaland	50	—
—	Island	50	—
—	Nældebladet	50	—
Fregatten	Højenhald	30	—
	Snaven Ræven (Ltnt. Stavanger),		
Lodsgalioterne	West Vlieland (Ltnt. Sv. Bruun),		
—	Eyland Schilling (Ltnt. A. Green)		

1) Adm. Kopibog 12/s, 28/s 15.

2) Adm. Kopibog 9/s 15.

3) Adm. Kopibog 28/s 15.

4) Se nedenfor.

5) Kgl. udf. Exped. 20/s 15 Nr. 596—598.

hurtigst muligt skulde gaa ned i Østersøen; her skulde han tage Kommandoen over

Fregatten Ørnen,
 — Gravensteen,
 — Snarensvend,
 Snaven Maagen,

og med denne Styrke hindre svenske Transporter til Pommern¹⁾, holde Grønsund aabent, sikre Trafiken i Smaalandsfarvandene og stoppe Tilførslerne til Wismar; med sine Fregatter skulde han rekognoscere efter Fjenden og — naar denne var funden — angribe og ødelægge ham²⁾.

Denne Eskadre omfattede baade de 5 Orlogsskibe, der oprindeligt var bestemte for Østersøen, og de 3, der skulde have været til Norge; blandt de sidste var de to mindre Skibe Nældebladet og Prins Carl, som Gabel gerne vilde have ombyttet med et større, f. Ex. „Sophie Hedevig“ eller „Jylland“; han ønskede ogsaa at faa Fregatterne Raa og Mynden, som særlig egnede sig til at ødelægge Transportskibe, udbad sig yderligere en Brander og udtalte endelig Ønsket om at faa en dygtig Kaptajn til Disposition. Den Memorial, Gabel herom indsendte til Kongen, blev tilstillet Admiralitetet til Erklæring; det fraraadede Ombytningen af Orlogsskibene og Ansættelsen af en overkomplet Kaptajn, men havde intet at indvende mod de øvrige Ønsker; Kongen fulgte Admiralitetet, men billigede dog, at Kaptajn Rosenpalm blev adjungeret Gabel³⁾. Den 10. April kunde Schoutbynachten hejse sit Flag paa „Prins Christian“, den 15. lettede han og lagde ud paa Yderreden; men først Dagen efter var Eskadren samlet og kunde afsejle.

Den svenske Flaades Optræden havde i 1714 været omtrent lige saa slap som den danskes; vel var den anlagt i en noget større Stil, men Resultatet var blevet det samme: ingen Offensiv. Den svenske Flaade havde indskrænket sig til at holde sig klar til at afværge Angreb paa Moderlandet, som dog udeblev, og til at vedlige-

¹⁾ Om disse Transporter verserede der en Mængde højst upaalidelige og stærkt overdrevne Rygter, som Kaptlt. Grib paa „Concordia“ indberettede til Admiralitetet (Adm. I. S. ¹⁹/₂, ¹⁹/₃ 15).

²⁾ Adm. Kopibog ³/₄ 15.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ³/₄ 15 Nr. 637, ⁶/₄ Nr. 674; Ref. Sag. ⁶/₄ 15 Nr. 3; Adm. Kopibog ⁶/₄.

holde den nødvendigste Forbindelse imellem dette og Sverigs tyske Besiddelser. Pengemanglen var stor; de anviste Summer kom ikke ind; Mandskabet var, som Admiralitetet udtrykte sig, ved at dø af Hunger¹⁾. Til Udrustning af hele Flaaden i 1715 vilde der medgaa 971 320 Rdlr. Sølv mønt, hvis den skulde holdes 8 Maaneder i Søen; en ganske lignende Sum, som den, der var beregnet for den danske²⁾, og henved 200 000 Rdlr. større end den „ordinarie og extraordinarie stat“ i 1711 tilsammen³⁾. Som det var at vente, befalede Kong Carl alligevel, at hele Flaaden skulde være rede til at løbe ud i god Tid, og, skønt Admiralitetet erklærede, at man manglede alt⁴⁾, lod han sig ikke skræmme, men befalede endog at fuldføre et Par Orlogsskibe, hvis Bygning Admiralitetet havde foreslaaet standset, og at reparere et andet, som af Admiralitetet var indstillet til Ophugning⁵⁾. Og Kongens Ordre blev adlydt; trods alle Vanskeligheder blev Flaaden udrustet.

Som i det foregaaende Aar deltes Hovedflaaden i 2 Afdelinger, af hvilke den ene skulde operere i Østersøens østlige, den anden i dens vestlige Del. I Februar foreslog Admiralitetet Kongen at anvende 19 Linieskibe, 12 Fregatter og mindre Skibe, 6 Galejer og 6 Skærbaade imod Rusland, dels i den Finske Bugt, dels i Stockholms Skærgaard; til den vestlige Del af Østersøen skulde der sendes 3 Orlogsskibe og 2 Fregatter med den Opgave at hindre nogle i England for Czarens Regning byggede Krigsskibe i at naa Rusland⁶⁾.

Admiral Watrang, der i 1714 havde kommanderet den Nyenske Eskadre, var gaaet af; da ogsaa Admiral Wernfelt havde taget sin Afsked, blev Viceadmiral Lillie beordret til at føre Kommandoen i de finske Farvande; Schoutbynacht Baron Wachtmeister skulde forsvare den Stockholmske Skærgaard, og Schoutbynacht Greve Wachtmeister blev ansat som Chef for den lille Østersøeskadre⁷⁾. Den 2. April — altsaa samme Dag som Schoutbynacht Gabel — fik han sin Sejlordre⁸⁾, der lød paa at gaa til Østersøen med

¹⁾ Adm. til Senat. ⁶/₁₁ 14 (Fl. Ark.).

²⁾ Jfr. Side 14.

³⁾ Bäckström: Sv. Fl. Hist., Bilag 18.

⁴⁾ Adm. til Kongen ¹⁷/₁ 15 (Fl. Ark.).

⁵⁾ Adm. til Kongen ¹⁷/₂ 15.

⁶⁾ Adm. til Kongen ¹¹/₂ 15.

⁷⁾ Adm. til Grev Wachtmeister ¹⁰/₂ 15.

⁸⁾ Adm. til Grev Wachtmeister ²¹/₂ 15.

Orlogsskibet Hedevig Sophie (Flagskib).....	74	Kanoner
— Nordstiernan (Kapt. G. K. Gerten).	60	—
— Södermanland (Kapt. Åberg)	60	—
— Gøteborg (Kapt. Lejonanckar)	54	—
— Verden (Kapt. A. Grubb)	54	—
Fregatten Hvita Ørn (Kapt. Printz)	30	—
— Falcken (Kapt. Spalding).....	30	—

opbringe de til Rusland bestemte Orlogsskibe, aabne og vedligeholde Forbindelsen mellem Pommern og Sverig, holde Vejen hertil aaben for Kongen og hindre Handel og Søfart paa de af Fjenden besatte Steder; alle neutrale Handelsskibe med Levnedsmidler skulde, uden Hensyn til Bestemmelsessted og Nationalitet, sendes til Stralsund; Eskadren skulde først sejle forbi Bornholm og holde sig mellem Møn og skaanske Kyst; mødte den en underlegen fjendtlig Styrke, skulde denne angribes; fra Stationen skulde en Fregat sendes til Pommern med Melding om, at Eskadren nu var paa Plads; Kongen vilde da give nærmere Instrux¹⁾; Generalløjtnant Burenskiöld vilde over Trelleborg sende Grev Wachtmeister Meddelelse om, hvad han maatte erfare om den danske Flaades Bevægelser²⁾. Heraf ses ganske vist, at Admiralitetet har tænkt sig Muligheden af en Indgriben fra dansk Side, men saa bliver Misforholdet mellem de Opgaver, der var tildelt Grev Wachtmeister, og den Styrke, der var stillet til hans Raadighed, dobbelt iøjnefaldende; hvor lidt skulde der ikke støde til for at gøre Opgaverne uløselige og udsætte Eskadren for en Katastrofe? Og saa var den virkelige Styrke tilmed mindre end den, der stod opført i Sejlordren. „Hvita Ørn“ var den 16. Marts beordret i Konvoj til Stralsund med Ammunition til den derværende Flaadeafdeling³⁾ og kunde først senere støde til; „Falcken“ fulgte heller ikke med ved Afsejlingen; disse to Skibe naaede dog Eskadren; men „Verden“, som laa under Ekvipering i Calmar, blev ikke færdigt i rette Tid; den 12. April blev det beordret til at slutte sig til Grev Wachtmeister mellem Møn og Skaane⁴⁾. Den 27. meldte Admiralitetet Kongen, at det havde modtaget hans Ordre til at forstærke Eskadren; det vilde prøve paa at sende „Verden“ til den, men betvivlede, at det kunde

¹⁾ Adm. til Wachtmeister ²²/₈, ²⁰/₈ 15.

²⁾ Adm. til Burenskiöld ¹⁰/₈ 15.

³⁾ Adm. til Kongen ⁵/₈; Instrux ¹¹/₈ 15.

⁴⁾ Adm. til Kapt. Grubb ¹¹/₈, ²⁰/₈, ¹/₄ 15.

naas, da der var 8 danske Orlogsskibe i Søen¹⁾. Det satte sig i Forbindelse med Kaptajn Grubb og paalagde ham at opsøge Wachtmeister; men da det saa sent som den 4. Maj fuldstændigt manglede Efterretninger om Eskadren, anede det Uraad og paalagde Grubb at opgive Eftersøgningen²⁾. Fra Kong Carl havde Admiralitetet i Begyndelsen af Maj faaet Ordre til at udruste 4 af de største Orlogsskibe; det antog, at disse var bestemte til Wachtmeisters Forstærkning³⁾; men de blev for sent færdige, og Eskadren maatte nøjes med de 4, hvormed den var løbet ud.

Den 4. April afsejlede Wachtmeister med sine 4 Orlogsskibe fra Carlskrona; stiv Kuling og Sø tvang ham til at ankre mellem Ystad og Trelleborg for at reparere sin Stormast; her mistede han et Anker. Fra Kongen havde han modtaget Ordre til at gaa til Rygen; fulgte han den, vilde Russerne, som han efter sin Sejlordre skulde søge at opbringe, kunne smutte forbi ham; han blev da liggende mellem Ystad og Møn og afventede ny kongelig Ordre. Han bad Admiralitetet om snarest at faa „Hvita Ørn“, som han vilde anvende til at aabne Kommunikationen med Wismar; „Verden“ vilde han derimod beholde hos sig, naar den kom⁴⁾. Den 10. April indberetter Wachtmeister til Admiralitetet, at han med „Falcken“ har modtaget dettes Ordre af 26. Marts (gl. St.) til at opbringe Kornskibe, men tillige, at han gennem Viceadmiral Henck har faaet en Befaling fra Kongen til at gaa til „lybska farwattnet“⁵⁾. Denne skal have lydt paa, at han skulde kæmpe, naar han mødte Fjenden, hvad saa end Admiralitetet i Carlskrona maatte have befalet ham⁶⁾. „Hvita Ørn“ var efter at have konvojeret en Ammunitionstransport til Binnenwasser⁷⁾ gaaet Vest paa for at opsøge Wachtmeister; udfor Travemünde traf den den 7. April de 3 smaa

¹⁾ Adm. til Kongen ¹⁶/₄ 15.

²⁾ Adm. til Kapt. Grubb ¹⁸/₄, ²⁸/₄ 15.

³⁾ Adm. til Kongen ²⁷/₄ 15; til Grubb s. D.

⁴⁾ Grev Wachtmeisters Rapp. ²⁷/₄ 15 (Siø Exped. u. dsk. Kriget. Adm. Frih. Wachtmeisters Ark. 1715—1720).

⁵⁾ Wachtmeister til Adm. ²⁰/₄ 15 (Fl. Ark.).

⁶⁾ A. Bassewitz til Genm. C. U. Bassewitz. Wismar ¹⁶/₄ gl. St. (Opsnappede svenske Breve. Rigsark.)

⁷⁾ Side 19.

danske Fregatter Concordia, Svenske Sophie og Gravensteen, som fordrev den. „Ørnen“ kom først til Sejls Kl. 5 Eftm., altsaa for sent til at deltage i Forfølgelsen. Næste Morgen observerede de Danske den svenske Fregat ved Klein Klütz paa den vestlige Bred af Indløbet til den Wismarske Bugt i Færd med at sætte Ild paa den grundstødte danske Galiot Dorothea; den undløb, forfulgt af „Ørnen“, „Snarensvend“ og „Gravensteen“. Galioten brændte, men en Del af Ladningen blev dog reddet af „Gravensteen“¹⁾. Den 12. April blev „Ørnen“ (Kaptlt. Fr. v. Rehdern), der antagelig var paa Vej til sin Station²⁾, mellem Rostock og Dornbusch angrebet af den langt stærkere „Hvita Ørn“, som erobrede den efter en haard Kamp. Chefen og et Par Mand blev saarede, 2 Mand faldt, Skroget blev ilde tilredt, og af Kanonerne var kun 6 i brugbar Stand. Mandskabet blev fordelt paa Wachtmeisters Skibe, Officererne blev derimod senere med „Ørnen“ førte til Wismar; v. Rehdern blev af Wachtmeister behandlet med megen Udmærkelse; da han gik fra Borde blev der saluteret, og Mandskabet raabte Hurra³⁾. Fra den danske Regerings Side blev der snart gjort Anstalt til at udvexle den tapre Skibschef; han sad imidlertid i Fangenskab i Wismar, lige til denne Fæstning kapitulerede i April 1716⁴⁾. Fregatten, der allerede i Søen blev bragt i sejdgytig Stand, blev snarest repareret og indlemmet i den svenske Flaade. Under Løjtnant Ekelunds Kommando blev den sendt op til den skaanske Kyst, hvor den sluttede sig til Linieskibet Verden.

„Hvita Ørn“ havde givet Wachtmeister Underretning om de danske Fregatters Tilstedeværelse ved Travemünde⁵⁾, og den 13. April maatte „Snarensvend“ og „Gravensteen“ flygte ind paa Traven, forfulgte af 5 svenske Krigsskibe⁶⁾. Den 14. observerede de danske Kystvagter omkring Neustadt 5 Orlogsskibe og Fregatter samt 3 Brigantiner, der medførte et lille Skib, som tilhørte en af Byens Borgere; Kl. 2 om Eftermiddagen angreb et Par svenske Skibe et lille dansk Skib, der laa ud for Cismar og ladede Brænde; det slap ind i Havnen ved

¹⁾ Kaptlt. Lemvigs og Boysens Rapp. af 8/4 15 (Adm. I. S.).

²⁾ Under 18/4 afkrævede Admiralitetet ham en Erklæring om, hvorfor han laa paa Traven og ikke, som befalet, krydsede mellem Rostock og Gellen (Adm. Kopibog).

³⁾ Boysens og Lemvigs Rapp. 10/4; Hagedorns Relat. fra Hamb. 10/4 15.

⁴⁾ Adm. Kopibog 20/7 15. Genm. Schoultz til Kongen 10/8 16 (Wismarensia).

⁵⁾ Gabels Rapport af 22/4 15 (Krigsfangeudsagn).

⁶⁾ Lemvigs og Boysens Rapp. 14/4, 10/4 15.

Neustadt, hvor Major Kühlbronn af Fynske Regiment, der var Højstkommanderende i Byen, havde etableret en Officersvagt; et andet, lignende Fartøj blev derimod taget og brændt. Efter denne Bedrift lagde Svenskerne sig ud for Brodau c. 3 Kilometer Nordøst for Neustadt, hvor der blev opstillet et Piket for at afværge Landgang; en saadan blev dog ikke forsøgt, men Svenskerne sejlede bort den næste Morgen Kl. 6¹⁾. Den 17. April kom 8 større og mindre svenske Skibe til Heiligenhafen; et af dem, en Kaper fra Wismar, opbrændte lige udenfor Havnen en Galiot fra Laaland, ladet med Korn og Fedevarer; en Jolle med 4 Soldater af Fynske Regiment, der roede ud til det brændende Skib, blev opsnappet; endnu den 19. laa to af disse Kapere i Femern Sund. Den 18. April saas under Femerns Sydkyst 16 svenske Skibe, deriblandt en Del Fregatter, Priser og Kapere; den følgende Dag tog de adskillige Kornskibe og førte dem til Wismar; de satte Folk i Land og bortførte fra Burg et Antal Lodser, der sad fredeligt i Kirken og hørte paa Langfredags Prædiken. Den 20. April Kl. 8 om Morgenen sejlede 10 Skibe til Femern Bælt; det landsatte Mandskab, hvoraf et lille Detachement forblev paa Øen, havde ladet sig forlyde med, at de vilde tage de danske Skibe, der skulde føre Magasinkorn til Lybæk. Om Aftenen lagde 2 Wismarske Kapere sig ud for Brodau²⁾. Den 20. blev de kongelige Koffardiskibe Gekrönte Liebe, St. Paul og Hercules paa Langelands Grund angrebne af Fartøjer fra „Hvita Ørn“ og „Gøteborg“; førstnævnte forsvarede sig med sine Kanoner og slap ind til Nyborg; de to andre blev tagne; „St. Paul“ blev senere taget tilbage af „Raa“, medens „Hercules“ blev opbrændt. I alt tog Svenskerne i Bæltet 9 Priser, af hvilke nogle blev førte til Wismar, medens andre blev opbrændte; Wachtmeister havde anbefalet Kommandanten i Wismar at bemane de til Fæstningen indbragte Skibe med Soldater og sende dem til Stralsund, hvad Generalen dog ikke vilde inklade sig paa³⁾.

De smaa danske Fregatter paa Traven, der skulde dække Korn-

¹⁾ Major Kühlbronn's Memorial 10/4 15; samme til Overkrsekr. s. D.; Scholtens Mem. 10/4, hvor Begivenheden urigtig er henlagt til den 16., formodentlig fordi Major Kühlbronn's Rapport er dateret den 10/4.

²⁾ Ob. J. Frijs til Scholten 10/4, dat. Neustadt; Ltnt. Molkes Mem. 22/4, dat. Heiligenhafen.

³⁾ Adm. I. S. fra H. v. Offenberg, Vestergaard paa Langeland, og Kapltl. Ejlers, Chef paa Vagtskibet ved Nyborg; Schoultz til Kongen 20/4 15 (Wismarensia); M. B. Mevius til Genm. Johnson, Wism 22/4 (Sv. opsn. Breve, dansk R. Ark.); Wachtmeister til Kongen 15/4 gl. St. (Ref. Sag. 1/4 15 Nr. 4).

transporterne og Magasinerne i Lybæk, var foreløbig i Sikkerhed, men de frygtede for, at Svenskerne vilde løbe ind paa Floden med Pramme, hvorved de vilde komme i stor Fare, saa meget mere som Lybækkerne, der havde en lille Besætning i Travemünde Skanse, næppe vilde løsne et Skud for at værne om Neutraliteten. Generalmajor Brockdorff, der opholdt sig i Lybæk, foreslog derfor General Scholten at besætte Værket med danske Tropper; det var i god Stand og havde 12 Kanoner paa sit Strandbatteri. Herpaa turde Scholten dog ikke gaa ind; han indskrænkede sig til at bede Lybækkerne om at forstærke Besætningen i Skansen, og beordrede Generalmajor Brockdorff til at samle Dronningens Livregiment, Fynske Regiment, Hertugen af Württembergs Kyrasserer og Schulenburgs Dragoner for at afværge Landgang. Svenskerne lod imidlertid Holstens Kyster i Fred; de indskrænkede sig til at tage, bortføre eller opbrænde de kongelige Undersaatters Skibe; de fyrsteliges lod de roligt passere. Den 23. April sejlede de bort og efterlod kun et Par Smaaskibe ved Femern ¹⁾.

Wachtmeister havde den 21. April fra sin Brandvagt „Gøteborg“ faaet Melding om, at Fjenden nærmede sig; han besluttede da at lette og „gaa ham i Møde i Herrens Navn“; men Taagen hindrede ham deri. Den 23. kom Fregatterne tilbage fra Bæltet; han lettede, men naaede paa Grund af stærk østlig Strøm ikke længere end til imellem Femern og Laaland, hvor han ankrede ²⁾.

Den svenske Flaades Bevægelser var ikke undgaaet de Danskes Opmærksomhed. Den 5. April blev „Højenhald“ beordret til Østersøen for at indhente Efterretninger. — Den 7. mødte Kaptajn Chr. Güntelberg udfor Falsterbo Snaven Maagen, hvis Chef, Løjtnant Jørgen Bruun, blev saa altereret ved Synet af Fregatten, som han ansaa for svensk, at han kastede sine Kanoner og sin Jolle over Bord for at redde sig ved Flugten, hvad der senere bragte ham for en Krigsret. Han meldte i øvrigt, at han under skaanske Kyst havde observeret 3 svenske Orlogsskibe og 2 Fregatter; den 8. saa Güntelberg selv 2 Orlogsskibe ud for Trelleborg, og den 9. observerede han hele

¹⁾ Brockdorffs Mem. ¹⁷/₄ 15; Scholtens Mem. ¹⁰/₄, ²⁴/₄ 15.

²⁾ Wachtmeister til Adm. ¹⁰/₄ 15 (Fl. Ark.).

Wachtmeisters Eskadre med Kurs mod Møn; samme Dag var han paa Københavns Red og afgav Rapport¹⁾.

Den 16. April afsejlede Gabel fra Yderreden; „Island“ og „Laa-land“ detachederedes over mod den svenske Kyst; Dagen efter faldt det i med Taage; den 19. ankrede Eskadren ved Sandvig. Her stødte „Raa“ til; den var afhentet af „Mynden“ og medbragte Breve fra Admiralitetet med Underretning om, at Fjenden laa ved Traven. „Island“, „Højenhald“ og „Raa“ sendtes ud paa Rekognoscering; senere lettede hele Eskadren, stod Rygen forbi og ankrede den 21. April ud for Wismar Bugten; her stødte „Løvendals Galej“ og „Højenhald“ til. Samme Dag opdagede Løjtnant Stavanger, der var paa Rekognoscering med Snaven Ræven, et svensk Orlogsskib under Dornbusch; det var „Verden“, som ledte efter Wachtmeister; da det tonede dansk Flag og besvarede Snavens hemmelige Signaler, nærmede Stavanger sig uden at ane Uraad; han opdagede dog Fejltagelsen saa betids, at han kunde redde sig ind i Grønsund ved en ilsom Flugt, hvorunder Skibet nær var sunket under det haarde Pres af Sejl²⁾. „Svenske Sophie“, der Paaskedag (21. April) var gaaet ud paa Rekognoscering, traf ogsaa paa „Verden“, der den 23. April jagede den ind bag Rødsand uden at tilføje den Skade³⁾. Den 21. og 22. April hørtes Kanonskud Vest ude; „Højenhald“ og „Løvendals Galej“ gik ud paa Rekognoscering; Kaptajn Güntelberg løb helt ned til Travemünde, men saa intet i det taagede Vejr; Kaptajn Wessel havde bedre Held: den 23. April Kl. 4^{1/2} Em. meldte han, at han havde truffet Fjenden nordligere. Han blev strax sendt afsted igen, medens Gabel samlede sine Chefer til Krigsraad; her blev det aftalt, at Wachtmeisters Flagskib skulde angribes af „Prins Christian“ og „Prins Vilhelm“, „Nordstjernen“ af „Prins Carl“, „Island“ og „Laa-land“, „Sødermanland“ af „Delmenhorst“ og „Nældebladet“, „Gøteborg“ af „Fyn“ og „Raa“. Kl. 8 Em. vendte „Løvendals Galej“ tilbage: Fjenden laa under Femern 6 Skibe stærk og havde skaffet sig Lodser fra Øen; samtidig indtraf „Raa“ med det tilbageerobrede „St. Paul“; en lybsk Fløjte med 1 Løjtnant og 9 Matroser om Bord var tidligere opbragt; gennem disse Fanger fik Gabel en Del Oplysninger om Fjenden, blandt andet om Indholdet af Wachtmeisters Sejlordre

¹⁾ „Højenhald“s Journal.

²⁾ „Ræven“s Rapp. ²³ & 15 (Adm. I. S.).

³⁾ „Svenske Sophie“s Rapport (Adm. I. S. ²³/₄ 15); Kapt. Grubb til Adm. ¹⁰/₄ (Fl. Ark.).

og om de Efterretninger, han havde om de danske Fregatter, da han sejlede til det lybske Farvand, om de Løfter, der var givet ham om Forstærkning, og om at den tidligere danske Kommandør Daniel Wilster befandt sig hos Carl XII og lagde onde Raad op mod sin Konge. Herefter vidste Gabel, hvor og hvor stærk Fjenden var, og besluttede at angribe. Han meddelte Admiralitetet, at han selv laa mellem Femern og Rødsand, de fjendtlige Orlogsskibe paa Colberger Heide, Fregatterne i Store Bælt; Fjenden var nødsaget til at kæmpe, hvis han ikke vilde forsøge paa at knibe ud gennem Store Bælt; det vilde da have været heldigt, om der laa 3—4 danske Orlogsmænd ved Samsø¹⁾.

Det var bleven næsten helt stille den 23. om Aftenen, saa at Eskadren maatte ankre; men næste Morgen Kl. 2 lettede den og stod N. O. hen for smaa Sejl i Ordre de Bataille²⁾. Den 24. om Morgenen var Vinden nordlig og Kulingen flov. Eskadren gik over Stag Østen over mod Laaland; Kl. 8, da man pejlede Femern Huk i Vest til Syd 2 Miles Afstand, saa man Fjenden 3 Mile borte; Wachtmeister havde ankret paa Grund af Stille og stærk Strøm. Begge Parter bugserede nu mod hinanden med konvergerende Fronter over mod Albuen. Kl. 11^{1/2} luftede det lidt op fra Østen, Gabels Eskadre holdt N. N. V. op mod Svenskerne i Frontorden; Kl. 1 gaves Ordre at forcere Sejl; oppe under Rødsand gik Wachtmeisters Eskadre over Stag Syd hen, og samtidig stak han det tagne Koffardiskib Hercules i Brand; men „ehuro jag min flyt gjorde att få lofwen af dem, så förebygge dock deres försicktighet mig sådant“, og Wachtmeister maatte optage Kampen med „Desavantage af Vind og Vejr“. Kl. 1^{1/2} hejsede Gabel Blodflag; han var da 1 Mil fra sin Modstander; Kl. 3 drejede han ned mod den svenske Linie i en Kvartmils Afstand i Ordre de

¹⁾ Gabels Rapp. ^{28/4} 15 (Adm. I. S.); Ref. Sag. ^{9/6} 15 Nr. 21.

²⁾ Gabels Rapp. over Kampen ^{24/4} er ikke funden; den blev bragt til København af Wessel (se dennes udat. Brev i Krigskancelliet I. S. Maj 1715); nedenstaaende Fremstilling er udarbejdet paa Grundlag af de endnu bevarede danske Skibsjournaler samt Grev Wachtmeisters Rapport til Admiralitetet, dat. „Prins Christian“ ^{19/4} (Fl. Ark.), og hans 2 Rapporter til Carl XII: ^{15/4} dat. „Pr. Christian“ og ^{28/4} dat. Rendsborg (Ref. Sag. ^{1/6} 15 Nr. 4). I en svensk Beretning, dat. Carlskrona ^{10/6} 15, meddeles, at Svenskerne skød 2 danske Skibe i Sænk og gjorde 6 „redløse“, men alligevel maatte bukke under for Overmagten. (Overkrsekr. Indk. Br.).

Bataille¹⁾. Kamppladsen laa c. $\frac{1}{2}$ dansk Mil S. O. for det Sted, hvor Femern Fyrskib nu har sin Plads.

Kl. 4 var Vinden O. S. O. Merssejlskuling; den danske Eskadrechef stikker bi ved Vinden, ved Siden af og til Luvart for den svenske Schoutbynacht; de agterste svenske Skibe aabner Ilden; lidt efter er Kampen almindelig med sydgaaende Kurser, bi de Vind over Styrbord. Gabels Skib fik strax 3 Grundskud, og dets skrøbelige Styrbords Rapperter blev skudte itu, saa at de Bagbords Kanoner maatte flyttes over i Læ. Kl. $5\frac{1}{2}$ gik Wachtmeister over Stag, den danske Eskadre ligesaa efter at have givet ham Laget agter ind²⁾. Midt under Kampen var Skibene hinanden saa nær, at man kunde række hinanden med 3 Pds. Kugler, altsaa højest paa 800 Alens Afstand; de Danske skød med Knippelkugler, der anrettede stor Ødelæggelse paa Fjendens Takkelage. Wachtmeister maatte flere Gange under Kampen reparere; men hans Skibe blev snart saa medtagne, at han mellem 6 og 7 mod sin Vilje løb over Stag (fangede Ugle), hvorefter han paa Pistolskuds Afstand passerede den danske Linie, der dengang laa over mod Laaland³⁾. Paa den danske Eskadre fik man det fejlagtige Indtryk, at Wachtmeister vilde gennembryde den danske Linie mellem „Laaland“ og „Island“; førstnævnte forcerede op og gav Fjenden Laget, saa at han maatte holde af⁴⁾; Wachtmeister, der ikke turde nærme sig Rødsand, vendte og fortsatte Kampen⁵⁾; de danske Skibe, der havde repareret deres Braser og andet løbende Gods, satte efter ham og vedblev at fyre⁶⁾. Skydningen og Forfølgelsen vedvarede, indtil Mørket c. Kl. $9\frac{1}{2}$ afbrød Kampen. Da Gabel

¹⁾ I sine Rappporter siger Wachtmeister, at „actionen“ begyndte Kl. $2\frac{1}{2}$.

²⁾ „Pr. Christian“s Journal. I „Delmenhorst“s Journal (Komkapt. Bille staar anført „Kl. $4\frac{1}{2}$ den sv. Schoutbynacht vendte og maatte passere hele vor Linie, som var 5 Skibe. Hans forreste Skibe vendte for de Vind om efter ham; en Del af de andre (danske) Skibe gik bi de Vind over Stag efter Fjenden, som alt saa listendes begyndte at holde af. En Del af vore Skibe sakkede agterud for at reparere deres stærkt forskudte Takkelage, men kom snarest muligt paa Plads igen; paa denne Tid havde jeg i $\frac{6}{4}$ Time den svenske Schoutbynacht paa Siden og kanonerede med ham“.

³⁾ Wachtmeisters Rapport $19/4$.

⁴⁾ „Prins Christians Journal“.

⁵⁾ Wachtmeisters Rapport af $19/4$.

⁶⁾ I „Delmenhorst“s Journal hedder det „Kl. $7\frac{1}{2}$ Fjenden kovender Syd over; vi følger efter“. Kl. $8\frac{1}{4}$ Fjenden vendte Nord over, men holdt „alt saa listendes af“. De to Kovendinger omtales ikke i de andre Journaler og lyder ret uforstaaeligt. Billes Journal har ved flere Lejligheder vist sig upaalidelig.

mente, at Fjenden nu var saa medtaget, at han ikke kunde undslippe, gik den danske Eskadre over Stag N. O. hen og ankrede med Undtagelse af „Fyn“, der holdt det gaaende for smaa Sejl, medens Fregatterne vedligeholdte Følingen med Fjenden¹⁾. Eskadren laa da 5 danske Mil Øst for Bülk, c. 2¹/₂ Vest for Markelsdorfer Huk paa Femern og c. 3 S. V. for Gulstav paa Langeland.

De svenske Skibe var virkelig slemt medtagne; Flagskibet Hedevig Sophia havde 12 Grundskud, der ikke kunde stoppes, og var synkefærdigt; Wachtmeister havde haabet at kunne trække det ud af Kampen og reparere, medens han selv gik om Bord paa „Nordstjernan“; men de Danskes Forfølgelse umuliggjorde dette, og han fik ikke Tid til at ankre før Kl. 1 om Natten paa 8 Favne Vand „vid Vallen“ d. v. s. i Kieler Bugt. Selv havde han 24 Døde og c. 50 Saarede. Fra „Södermanland“s og „Nordstjernan“s Chefer kom Melding, at deres Skibe var saa medtagne, at de, hvis Kampen skulde fortsættes, uvægerlig vilde blive Fjendens Bytte²⁾; alle Skibe var „så blefwet tillacklade, så till rundholt, ståande och löpande godtz, så att ingen var capable behörigen kunna regera sitt skepp“; Chefen for „Södermanland“, Kaptajn Åberg, var dødelig saaret, og næsten al Ammunition var bortskudt. Wachtmeister besluttede da „i brist af någet meddel till kunna salvera skeppen att sætta dem på stranden“³⁾. Han befalede Kaptajn Printz at redde det lidet beskadigede „Hvita Ørn“ og satte de øvrige paa Land ved Bülk Nord for Kiel. Grunden var imidlertid „fyn sand strand, så att skeppen ej kunnat stött sig i stycken“⁴⁾; der blev ikke gjort noget Forsøg paa at opbrænde dem; men man havde til Hensigt paa anden Maade at gøre dem ubrugelige.

Natten til den 25. April var meget mørk, og de danske Fregatter spredte sig noget; heraf benyttede „Hvita Ørn“ sig; den slap igenem Linien og søgte ad Store Bælt til; men Kaptajn Wessel paa „Lövendals Galej“ opdagede det og satte, understøttet af „Raa“, efter Flygtningen, afskar den, da den allerede havde fjærnet sig 3—4 Mil fra de andre Skibe, og tvang den tilbage til Kieler Bugt, hvor den c. Kl. 9¹/₂ løb paa Land ved Siden af sine Kammerater⁵⁾. „Højen-

¹⁾ „Fyn“s Journal.

²⁾ Wachtmeisters Rapport 19/4.

³⁾ Wachtmeisters Rapport 15/4.

⁴⁾ Wachtmeisters Rapport 28/4.

⁵⁾ Wessel til Kongen 28/4 15 (Ref. Sag. 8/6 Nr. 21); i Følge Wachtmeisters Rapp. af 28/4 tvang Printz' Soldater ham til at sætte Fregatten paa Grund.

hald's Chef, Kaptajn Güntelberg, der observerede „Hvita Ørn“ paa Tilbagevejen, forfulgt af de danske Fregatter, forcerede efter den, kom ind paa Kieler Bugten og saa nu Kl. 8 $\frac{1}{2}$ den svenske Eskadre staa paa Grund ved Bülk; en Time efter gik han og Wessel ned imod den; Kl. 10 hejsede Wachtmeister Parlamentærflag, og Güntelberg sendte en Chaloupe ind til ham¹⁾; det samme gjorde ogsaa Wessel, der herom fortæller følgende²⁾: „Da jeg samme Tid bekom udi Øjesyn, at Schoutbynacht Wachtmeister skød Grundskud udi sit Skib, tiltog jeg mig den allerunderdanigste Frihed og tilsendte ham min Chaloupe i Navn af Viceadmiralen³⁾ (saasom jeg befrygtede, han vilde sætte Skibet udi Brand), at om saadant skete, vilde Viceadmiralen ikke skaane nogen af deres Folk, som og en Del af de Svenske siden tilstod, at deres Schoutbynacht havde i Sinde paa saadan Maade at ruinere deres Skibe; derhos forlangte jeg, at han vilde træde fra hans Skib for at forføje sig til Viceadmiralen, hvilket ogsaa strax skete“.

Fra Gabels Flagskib havde man Kl. 5 $\frac{1}{2}$ opdaget Jagten efter „Hvita Ørn“. Kl. 8 littede Eskadren for at søge Fjenden, Vinden var O. S. O. rebet Merssejlskuling; den sejlede V., siden V. S. V. hen og holdt ned mod Wachtmeisters Eskadre, som observeredes under Bülk. Her stødte „Svenske Sophie“ til med den lille svenske Snav „Putzweck“, som den havde taget under Femern. Kl. 12 $\frac{1}{2}$ hejsede den strandede fjendtlige Eskadre hvidt Flag, Gabel fik Rede paa, hvad der var sket, og ankrede Kl. 1 $\frac{1}{2}$ tæt uden for den, 1 $\frac{1}{4}$ Mil N. O. for Frederiksort. Kl. 4 kom Kaptajn Wessel med Grev Wachtmeister, som var uden Værge og var ledsaget af sin Flagkaptajn. Greven overgav sig med hele sin Styrke og meddelte, hvor ilde tilredt den var. Som Anerkendelse af hans tapre Forhold overrakte Gabel ham sin egen Kaarde, da Wachtmeister havde ment, at han som Fange havde maattet aflægge sin⁴⁾. Wachtmeister var rørt over Gabels ridderlige Optræden overfor ham og hans Officerer, der blev „så honnet och civilt bemötte och tracterade, at jag det ej kan exprimera“⁵⁾.

De Danske fik nu travlt med at bjærge, hvad bjærges kunde.

¹⁾ „Højenhald's Journal.

²⁾ Wessel til Kongen 29/4 15 (s. o.).

³⁾ Da dette Brev blev skrevet, var Gabel forfremmet.

⁴⁾ „Pr. Christian's Journal.

⁵⁾ Wachtmeisters Rapp. 15/4 15.

Det var lykkedes Wachtmeister at skyde sit Skib i Sænk; men Chef-erne paa de andre Skibe blev af Besætningerne hindrede i at følge hans Exempel¹⁾. Allerede den 29. April havde Wessel faaet „Hvita Ørn“ flot, den 1. Maj kom „Sødermanland“, den 5. „Nordstjernan“, den 7. „Falcken“ og den 10. „Gøteborg“ af Grunden. Med „Hedevig Sophie“ arbejdede man ihærdigt til den 3. Maj, men maatte saa opgive Forsøget; den var for ødelagt; kort efter brækkede den midt over; men dens Kanoner og det Gods, der kunde bjærges, blev naturligtvis udtaget. Kongen resolverede sluttelig, at Skroget skulde sælges til Fordel for Deltagerne i Kampen²⁾.

Grev Wachtmeister opgiver sit Tab af Døde og Saarede til 353 Mand; hvor mange, der var af hver Kategori, ses ikke; af Officererne var Chefen paa „Sødermanland“, Kaptajn Åberg, meget haardt saaret og døde kort efter. De øvrige fangne Officerer: 1 Schoutbynacht, 5 Kaptajner, 1 Under- og 1 Auxiliærkaptajn, 16 Løjtnanter og 1 Fændrik blev bragte om Bord paa Eskadren og snart efter førte til Glückstadt, hvor de forblev til Udvexlingen 1719³⁾. Ved Landsætningen gik c. 500 Mand af Besætningerne i Land; de blev optagne af Kommandanten paa Frederiksort, Brigadér Voigt, og indbragte til Fæstningen⁴⁾. Paa Femern fangede Kaptajn Vinding af Fynske Regiment i Fændrik, 1 Borger fra Wismar, der tjente som Kaptajn til Søs, og 22 Mand, deriblandt 4 Borgere fra Wismar⁵⁾, der altsaa stammede fra denne Bys Kapere. I Begyndelsen af Maj var Fangerne fordelte som følger⁶⁾:

Syge og Saarede	85 Mand
Forhenværende danske Soldater	{ i Rendsborg .. 180 — paa Eskadren . 20 —
I Kiel af Danske og Tyske	
I Kiel og Eckernførde yderligere	1330 —
	1626 Mand

Dette Tal stemmer godt med det af Wachtmeister opgivne.
De tidligere danske Soldater, der i sin Tid var fangne ved Hel-

¹⁾ Wachtmeisters Rapp. ²⁸/₄ 15.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁰/₆ 15 Nr. 1137.

³⁾ Bind V, Side 309.

⁴⁾ Ref. Sag. ²⁸/₆ 15 Nr. 7.

⁵⁾ Ob. Frijs til Scholten ³/₆ (Scholten I. Br. 1715).

⁶⁾ Scholtens Prot. ⁷/₆ 15.

singborg, blev for 15 Rdlr. pr. Mand overladte de endnu ikke fuldtallige Regimenter; adskillige antoges som overtallige, da de fleste Afdelinger havde Folk nok¹⁾. De øvrige Fanger kom den 26. Maj til Rendsborg, hvor der den 30. blev forplejet 1314 Mand²⁾. Foruden de oprindelig danske Soldater havde nogle tysk fødte og enkelte indfødte Svenske taget Tjeneste i den danske Hær eller Sømagt. De Saarede blev forplejede i Kiel³⁾.

De Danskes Tab var følgende⁴⁾:

Prins Christian.....	8 Døde	29 Saarede
Prins Carl.....	4 —	18 —
Prins Vilhelm.....	2 —	5 —
Fyn.....	10 —	40 —
Delmenhorst.....	1 —	19 —
Jylland.....	8 —	29 —
Laaland.....	28 —	70 —
Nældebladet.....	4 —	9 —
Raa.....	0 —	5 —
	65 Døde	224 Saarede

Blandt de Faldne var Maanedsløjtnant Jac. Bruun paa „Prins Christian“; blandt de Saarede Kommandørkaptajn Paulsen paa „Island“, der fik et Skud gennem Kinden og midlertidig blev afløst af Kaptajn Rosenpalm⁵⁾.

De danske Skibe havde lidt meget betydeligt.

Skib	Skud under Vandet	Skud over Vandet	Skud i Rigningen	Sprungne Kanoner
Prins Christian....	6	53	5	2
Prins Carl.....	3	0	4	4

¹⁾ Breve fra forskellige Regimentschefer (Scholtens Arkiv. I. Br. ²¹/₁₅ 15).

²⁾ Rendsborgs Fæstningsk.

³⁾ Se iøvrigt om Fangerne Bind V, S. 334 ff.

⁴⁾ Püchler til Regeringen i Hannover ⁴/₁₅ 15 (Statsark. Hannover. Dänemark 114). I de danske Arkiver er ingen Tabsliste funden, men ovenstaaende er sikkert rigtig. I „Prins Christian“s Journal er anført 8 Døde og 29 Saarede. Garde har 65 Døde og 220 Saarede (Den danske Sømagts Historie 1700—1814, S. 50), men opgiver ingen Kilde; den hannoveranske Liste har han upaatvivlelig ikke kendt; hans Kilde har sikkert været Listen i Ny kgl. Samling 1387, der har ganske de samme Tal som den hannoveranske undtagen for „Jylland“s Vedkommende, hvor den angiver 25 Saarede.

⁵⁾ Skibsjournalerne. I sin Glæde over Sejren gav Kongen Løjtnant Bruuns Enke 100 Rdlr. i Pension (Kgl. udf. Exped. ⁷/₁₅ 15).

Skib	Skud under Vandet	Skud over Vandet	Skud i Rigningen	Sprungne Kanoner
Fyn	0	12	5	2
Delmenhorst	0	48	3	0
Prins Vilhelm	0	40	3	1
Island	0	32	7	0
Laaland	0	68	15	3
Nældebladet	2	23	3	0
Raa	1	0	0	1

Desuden var Skibenes Sejl, staaende og løbende Gods, Redskab, Ankere, Stokke og Tov for en stor Del bortskudte og beskadigede¹⁾.

Den 28. April blev der efter Højmesse skudt Glædessalver fra Flaadens Batterier og Københavns Fæstningsværker; samme Dag sendte Kongen Gabel sin varmeste Lykønskning i Anledning af Sejren²⁾. Samtidig fik Schoutbynachten Meddelelse om, at der om faa Dage vilde blive udlagt 7 Orlogsskibe mellem Møn og Dornbusch, hvorhen han skulde sende sine 2 bedste Fregatter, medens de andre holdt Brandvagt. Den 3. Maj afsejlede „Raa“ og „Højehald“ i denne Anledning. Den 6. blev der holdt Takkefest paa Eskadren for Sejren; Mandskabet blev paa Kongens Regning trakteret med Godtøl og Tobak.

Den 11. Maj rejste Kongen til Gottorp³⁾; den 13. kom en Expres fra ham til Eskadren med Gabels Udnævnelse til Viceadmiral og Kammerherre og med Indbydelse til at møde hos Kongen i Slesvig; han turde dog ikke forlade sin Post, men sendte Kommandørkaptajn Hagedorn i sit Sted; den 18. kom Kongen om Bord med sine Gehejmeraader og de to kommanderende Generaler; ved denne Lejlighed blev Kommandør Deichmann forfremmet til Schoutbynacht, Kommandørkaptajnerne Schindel, Bille, Hagedorn og H. Kaas til Kommandører, Kaptajn Søren Heyer til Kommandørkaptajn; Kaptajn Steph. Meyer til Kaptajn i Aarstjenesten; ogsaa flere af de yngre Officerer blev forfremmede⁴⁾. Alle Orlogsskibscheferne fik en Guldmedaille at bære i et blaat Baand. Kaptajn Wessel, der var i København, da disse Forfremmelser og Benaadninger fandt Sted, glemte ikke at bringe sig selv i Erindring, men henvendte sig med sædvanlig Frimodighed til Kongen og bad i et endnu bevaret Brev om „min Allernaadigste

¹⁾ Kgl. udf. Exped., Koncepter ⁴/₅ 15 (Bilag til Kgl. Ordre til Gabel).

²⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁷/₄ 15 Nr. 893—894, ²⁸/₄ Nr. 905.

³⁾ Geh. Reg. ¹⁰/₅ 15.

⁴⁾ „Prins Christian“s Journal; Kgl. udf. Exped. ¹⁹/₅ 15 Nr. 1114—1116.

Konge vilde mig udi Naade ansé tilligemed de andre, saa som jeg med Gud og min Samvittighed ved, at jeg udi denne Aktion imod de Svenske haver efter min allerunderdanigste Pligt forrettet min Konges Tjeneste saa forsvarligt som nogen af de andre Officerer, som var udi Eskadren“. Han giver herefter en Fremstilling af sin Optræden før, under og efter Kampen, beder Kongen bevare ham i sin Gunst „paa det, at de Misundelige, som jeg haver mange af udi Verden¹⁾, kan se, at Deres Kgl. Majestæt haver Naade for mig“. Brevet slutter med Paavisning af tidligere ydede Tjenester og Løfte om fremtidige, der ikke i nogen Henseende skal staa tilbage²⁾.

De tagne svenske Skibe blev indlemmede i den danske Flaade. Kommandør Schindel blev Chef for „Nordstjernan“, Kaptajn Rosenpalm for „Sødermanland“, Kaptajn Meyer for „Gøteborg“, Kaptajn Wessel for „Hvita Ørn“, Kaptajnløjtnant Moritzen for „Svenske Falk“; Premierløjtnant Ployart fik Kommandoen paa „Løvendals Galej“, alt efter Gabels Indstilling³⁾. De erobrede Skibe skulde Gabel sende til København sammen med de af hans egne, der skulde repareres⁴⁾. Det viste sig meget vanskeligt at skaffe Gabel Erstatning for Tabene af Mandskab og Besætninger til de nye Skibe; Mandskabet fra de tagne danske Skibe „Ørnen“, „Hercules“ m. fl., der var om Bord paa Wachtmeisters Eskadre, forslog ikke meget; Kongen bestemte da,

¹⁾ Wessels store Tanker om sig selv skaffede ham tidligt Fjender, og hans ualmindelig hurtige Karriere vakte naturligvis Misundelse. Allerede som Løjtnant indgav han Ansøgning om at faa en Fregat at føre, hvormed han forpligtede sig til at holde Kattegat rent for Kapere, men blev pure afvist af Admiralitetet. I Febr. 15 beder han Kongen om at blive Chef for „Raa“ og faa den norske søgaaende Eskadre under sig; han vil da forpligte sig til at holde Nordsøen ren. Admiralitetet betegner dette som Skryderi, Sagen vedkommer ham ikke, og der kan ikke tilkomme ham saa stor en Kommando; i Oktober 1712 blev han Kaptajnløjtnant og gik forbi 27 Premier- og 24 Sekondløjtnanter, af hvilke de fleste var vel saa dygtige som han(!), i December 1714 avancerede han til Kaptajn med Forbigaaelse af 9 Kaptajnløjtnanter, der var lige saa gode om ikke bedre end han (Adm. Kopibog ⁸/₅ 15).

²⁾ P. Wessel til Kongen ²⁸/₅ 15 (Ref. Sag. ²/₅ Nr. 21. Ingen Resolution). I et andet udateret, men sikkert ældre Brev (Kr. Kanc. I. S. Maj 1715) skriver Wessel til Kongen, at han er kommen til København med Gabels Rapport, at han har ført „Hvita Ørn“ dertil og ønsker at blive sendt mod de svenske Kapere; han fortæller om sin Optræden, melder at han har haft 1 Underofficer død og 2 Mand saarede, har faaet et Grundskud og anden Skade.

³⁾ Kgl. udf. Exped. Koncepter. Ordre til Gabel ⁴/₅ 15, Bilag III.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ⁴/₅ 15 Nr. 982 ⁵/₅ Nr. 983.

at den Glückstadtske Ekvipage skulde afgive, hvad den kunde undvære, at General Scholten skulde yde Bistand, og at man kunde hverve svenske Fanger¹⁾. Det sidste fraraadede Gabel som for farligt; Scholten gav ham 2 nyoprettede Kompagnier af 2. Thronhjemske Regiment, hvortil senere kom endnu et; men Hjælpen fra Glückstadt blev til intet, da Kongen vilde have den store Fregat Stormarn ud; Scholten bad da, om Kommandør Paulsen maatte faa Ordre og Penge til at hverve, da han ikke engang havde Folk nok til sine egne Skibe²⁾. Kommandør H. Kaas fik Ordre til i de kongelige og fyrstelige Dele af Holsten at hverve 500 Matroser og senere yderligere 600³⁾; paa denne Maade blev Trangen omsider nogenlunde afhjulpent.

Gabels Sejr var en vel udført Daad, der foregik uden Fejl eller Forsømmelse fra nogen Side; enhver gjorde sin Pligt, og Resultatet, den fjendtlige Eskadres Ødelæggelse og den danske Flaades Forøgelse med 5 gode Skibe, kunde ikke være bedre; men den danske Overmagt, baade hvad Skibenes og Kanonernes Antal angik, var meget betydelig. At Svenskerne ogsaa ved denne Lejlighed kæmpede som tapre Mænd er hævet over enhver Tvivl; derom vidner de danske Skibes medtagne Tilstand. Det vilde have været naturligt, om Wachtmeister, da han opdagede Modstanderens Overlegenhed, havde søgt at slippe bort gennem Store Bælt; naar han nu med velberaad Hu og uden tvingende Nødvendighed optog den ulige Kamp, om hvis Udfald han næppe kan have været i Tvivl, har det vel nok ligget i, at Kongen har beordret ham til under alle Forhold at angribe⁴⁾. I politisk Henseende havde de Danskes Sejr en ikke ringe Betydning som et Vidnesbyrd overfor de tidligere og de vordende Allierede om, at Danmark baade kunde og vilde tage aktiv Del i Krigen.

Kaptajn Grubb paa „Verden“ gjorde sit bedste for at naa Wachtmeisters Eskadre, men havde ikke Held med sig; den 21. April erfarede han under Dornbusch, at man samme Dag havde set 6 Skibe styre N. O. hen; han løb op under Møn; men der var intet at se undtagen „Ræven“, som han drev ind i Grønsund; den 23. jog han

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁷/₄, ²⁸/₄ 15. Nr. 899—905.

²⁾ Scholtens Prot. ⁷/₈ 15; Kgl. udf. Exped. ⁴/₈ Nr. 978, ²⁰/₈ Nr. 1118.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ⁵/₈ 15 Nr. 984; Brev fra Gr. C. Rantzau (Søetatens Genkom. i Sehesteds Arkiv).

⁴⁾ Side 20.

„Svenske Sophie“ ind bag Rødsand¹⁾); samme Dags Eftermiddag saa han et Par Mil Øst for Femern 11 Skibe, som han i Mørket nærmede sig i den Tro, at det var Wachtmeisters Eskadre, suppleret med Priser eller Kapere. Da han opdagede Fejltagelsen, trak han sig tilbage, men holdt sig paa $\frac{1}{4}$ Mils Afstand; langt om længe blev han bemærket af Fjenden og fik et Par Lag, men slap bort uden at have lidt nogen Skade. Skydningen fra Kampen hørte han paa lang Afstand, men om dennes Resultat erfarede han intet. Den 4. Maj beordrede Admiralitetet ham til at opgive Eftersøgningen, da de Danske sikkert vilde tage eller afskære ham²⁾).

I Stralsund erfarede man den 29. April Wachtmeisters Nederlag³⁾); samme Dag sendte Kong Carl Admiralitetet Efterretningen; men Postjagten kunde ikke slippe ud, og endnu den 8. Maj vidste man intet i Carlskrona⁴⁾). Det synes, som om man først har faaet klar Besked i Slutningen af Maanedens⁵⁾).

Medens Sverig var i aaben Krig med Danmark, stod det nominelt i venskabeligt eller dog i hvert Fald fredeligt Forhold til Preussen, og dog aabnede det i 1715 Fjendtlighederne mod dette Rige tidligere end imod Danmark. Dette var i og for sig ikke helt uforstaaeligt; thi Kongen af Preussen havde gjort et betydeligt Indgreb i Kongen af Sverigs Suverænitetsrettigheder: I Følge en hemmelig Artikel i Hovedrecessen i Schwedt havde han besat hele den Del af Forpommern, der laa Syd og Øst for Peenefloden, og desuden Wolgast, der kunde betragtes som Brohoved for Usedom. Meningen med denne Besættelse, der efter Hovedrecessens Lydelse skulde ophøre, naar der engang blev Fred, var at dække Preussen og Polen mod mulige svenske Angreb, der udgik fra Stralsund. Dette var imidlertid kun et Paaskud, da Faren for et saadant Foretagende fra svensk Side var meget ringe; det vidste Preusserne særdeles godt; de besatte Demmin, Anklam, Wolgast, de øvrige Overgange over Peene og Øerne i

¹⁾ Side 24.

²⁾ Adm. Reg. $\frac{23}{4}$ 15; A. Grubb til Adm. $\frac{16}{4}$, $\frac{20}{4}$ (Fl. Ark.).

³⁾ Jefferyes Brev, Stralsund $\frac{19}{4}$ 15, som begynder saaledes: „God Almighty has once more punished the Swedes with a misfortune“.

⁴⁾ Adm. Kgl. bref $\frac{18}{30}$ April 15; Adm. Reg. $\frac{27}{4}$ 15 (Fl. Ark.).

⁵⁾ Adm. Reg. $\frac{6}{8}$, $\frac{29}{8}$ 15 (Fl. Ark.).

Odermundingerne med ganske smaa Styrker og havde kun faa Tropper i den sekvestrede Del af Pommern. Der kunde imidlertid hurtigt sendes Forstærkning dertil; allerede fra November 1714 var Regimenterne beordrede til at være marcheberedte, saa at de med korteste Varsel kunde bryde op fra deres Garnisoner, og der var truffet Forberedelser til Oprettelsen af en „Feltgeneralstab“.

Allerede i Begyndelsen af Januar 1715 fik man i Berlin Efterretninger om svenske Troppebevægelser; det hed sig, at den gottorpske Dragonarde var overført fra Rygen til Stralsund og derfra marcheret til Wolgast; de andre Rytterregimenter var senere overførte og laa nu langs den meklenborgske Grænse; v. Dernaths Dragoner blev ved Wolgast afløste af Bassewitz's og marcherede derfra til Loitz ved Peene¹). Disse Bevægelser, som næppe har haft nogen aggressiv Karakter, saa meget mindre som det svenske Rytteri for Størstedelen var uberedent, vakte en vis Uro ved det preussiske Hof; den 19. Januar samlede Kong Frederik Vilhelm sine Ministre og Generaler til et Krigsraad, hvor man enedes om at opfordre Kongerne af Danmark, England og Polen til sammen med Kongen af Preussen at oprette en „Postering“ langs Peene og Recknitz for derved at spærre Svenskerne inde i den nordlige Del af Forpommern²). En Del af de i Østpreussen liggende Regimenter blev forlagt længere Vest paa, og en Fribataillon beordret til Anklam og Demmin. For at sikre Stettin mod et pludseligt Overfald blev der yderligere indlagt et preussisk Infanteriregiment og en Eskadron Dragoner i Fæstningen, hvorved Preusserne blev Gottorperne langt overlegne.

Carl XII' ihærdige Anstrængelser for at bringe sine pommerske Tropper paa Fode gav Anledning til, at Militærmyndighederne i Preussens vestligste Provinser fik fornyede Ordre til at hindre nyhvervede svenske Rekruter og indkøbte Militærheste i at passere gennem deres Myndighedsomraader; 8. Februar udgik der til en Del Regimenter Ordre til at være marchefærdige den 1. April; der blev udskrevet Artilleriheste, udrustet et Feltartilleri, bestilt Krudt i Holland, indkøbt Skanseredsckaber og oprettet Magasiner. Salomon Abraham, der

¹) H. Voges Beiträge z. Gesch. d. Feldzuges v. 1715 (Baltische Studien B. VII, S. 20). Denne Afhandling, der i Hovedsagen bygger paa preussiske utrykte Kilder, citeres i det følgende: „Balt. Stud.“; Militaria. Indkvartering paa Rygen (Pommeranica Sv. R. Ark.). Af sidst nævnte Kilde fremgaar i øvrigt, at v. Dernaths Dragoner allerede i December 1714 laa paa Fastlandet.

²) Jfr. Bind VI, S. 139.

i sin Tid havde været Overproveditør i den danske Hær¹⁾, blev i samme Egenskab ansat ved den preussiske og tilbød at levere og transportere Brød til 36 000 Mand og Havre til 14 000 Heste²⁾. En Del højere Officerer og Ingeniører foretog under Ledelse af Stettins Kommandant, Generalmajor v. Borcke, efter Kongens Befaling en grundig Rekognoscering af Adgangene til den Del af Pommern, der endnu var i Svenskernes Besiddelse³⁾. Dette vakte Uro i Stralsund, hvor man antog, at det var Indledningen til Indeslutningen af den svenske Hær ved en Række Feltværker, der gik fra Stettin til Demmin. For dog i hvert Fald at sikre sig selv Besiddelsen af den venstre Peenebred, besluttede Kongen af Sverig at besætte Wolgast. Først henvendte han sig til Kongen af Preussen, der den 23. Februar ankom til Berlin, hvor han Dagen efter holdt Krigsraad; Svenskernes Opfordring til at rømme Byen blev besvaret med et Afslag, og man besluttede at forstærke den meget svage Besætning⁴⁾. Inden Befalingen herom var udsendt, modtog Kommandanten i Stettin imidlertid en Skrivelse fra General Dücker, der udtalte, at Wolgast, der laa paa den venstre Peenebred, ikke hørte med til den sekvestrede Del af Pommern og derfor snarest maatte tilbagegives. Den 23. Februar Kl. 6 Morgen, inden General v. Borcke havde faaet Lejlighed til at besvare Dückers Brev, rykkede Oberst Trautvetter med 3 Kompagnier af Stuarts Regiment ind i Byen, hvis Besætning kun bestod af en ung Frikorporal og 20 Mand. Om Modstand kunde der ikke godt være Tale, saa meget mindre som Preusserne blev overrumplede; der flød intet Blod, Garnisonen blev ikke engang taget til Fange, men ganske simpelt færges over til Usedom, hvor Korporalen blev arresteret, fordi han ikke havde gjort Modstand, medens hans Folk blev førte til Peenemünde Skanse. Tropperne paa Øen blev alarmerede; den højstkommanderende sendte Melding til Stettin og lod en Parlamentær forespørge Oberst Trautvetter om Grunden til dette Overfald; selvfølgelig fik han intet Svar. I Wolgast blev der lagt en svensk Garnison paa 120 Mand⁵⁾.

Kongen af Preussen tog Wolgasts Besættelse meget ilde op; han

¹⁾ Bind III, Register.

²⁾ Dewitz' Depeche ³/₂ 15.

³⁾ Balt. Stud. B. VII, S. 25.

⁴⁾ Jfr. Dewitz' Depeche ³⁰/₂ 15.

⁵⁾ Balt. Stud. B. VII, S. 26; Jefferyes Br. ²²/₂ 15 gl. St. (Hist. Handl. Del 16, Nr. 2).

beordrede Generalmajor v. Borcke til at sende en Officer til General Dücker for at gøre ham Forestillinger i Anledning af det skete, og den 7. Maj ankom Major v. Suckow til Stralsund i dette Ærinde. Han skulde meddele, at Dückers Opfordring til at rømme Wolgast var bleven refereret for Kongen af Preussen, men at „Delogeringen“ havde fundet Sted samtidig hermed, hvorover Kongen følte sig meget brøstholden; han havde jo ikke for egen Fordels Skyld, men kun til Kongen af Sverigs Nytte og i hans Interesse besat Stettin, Wolgast m. m. og havde lovet Rusland og Sachsen-Polen ikke at tilbagegive de sekvestrede Dele af Pommern inden Fredsslutningen; han kunde nu blive nødsaget til at gribe til alvorlige Forholdsregler for at holde sit Løfte; han gjorde det højst ugerne og vilde derfor haabe, at Svenskerne tilbagegav Byen; i modsat Fald maatte han betragte det skete som en aabenbar fjendtlig Handling og kunde se sig foranlediget til i Forbindelse med de Nordiske Allierede „at tage sine videre Measures“¹⁾. Opfordringen frugtede imidlertid ikke; Suckow blev ikke modtaget af Kong Carl, men fik gennem General Dücker mundtlig Meddelelse om, at Kongen ikke vilde rømme Byen, men var rede til at tage Følgerne. Overensstemmende hermed blev Besætningen i Wolgast forstærket; der blev sendt Ammunition og Skyts til Byen; Kommandanten fik Ordre til at forsvare den til det yderste; Undsætning vilde blive sendt ham, hvis det viste sig nødvendigt²⁾.

Den midlertidige Grænse mellem de af Preusserne og Svenskerne besatte Dele af Forpommern dannedes af Peenen, der i hele sit Løb havde saa sumpede Bredder, at den var impassabel udenfor Overgangene. Af disse fandtes langs det øvre Løb kun 6: Broerne ved Demmin og Loitz, Færgerne ved Jarmen, Gützkow og Stolpe samt Broen ved Anklam. Ved alle Overgangssteder gik Vejen ned til Floden ad Dæmninger; Anklam og Demmin var i preussisk, Loitz i svensk Besiddelse; den derværende Vindebro og Færgeren ved Jarmen, som Svenskerne havde benyttet i 1711, var de eneste Overgange, som stod Svenskerne aabne. Demmin var befæstet, endnu i ret god Stand og kunde let holdes af et Par Kompagnier; for at hindre Svenskerne i at gaa over ved Loitz maatte der anlægges en Redute til 60—80 Mand paa Dæmningen paa højre Bred; ved de 3 Færgesteder kunde

¹⁾ Brev, dat. Stralsund 7/5 15 (Handl. rør. Nord. Kr. III Tyskld., Danm. 1715—1716 Nr. 7. Sv. R. Ark.).

²⁾ Balt. Stud. VII. S. 32.

Dæmningerne spærres ved mindre Feltværker; desuden kunde Vandet i Floden opstemmes, og Dæmningerne gennemgraves. Anklams Fæstningsværker var yderst forfaldne og forsømte; man vilde behøve 600 Bønder som Skansearbejdere for i Løbet af 3 Uger at bringe dem i taalelig Stand, og der krævedes 3 Kompagnier til Besætning. Peenens nedre Løb var betydelig bredere end det øvre og kunde kun passeres ved Hjælp af Færger; af disse var der 3: den sydligste noget nedenfor Anklam, hvorefter den havde faaet Navn, den midterste ved Wolgast og den nordligste ved Peenemünde; Usedom, der dannede højre Bred, var endnu i Marts i Preussernes Hænder, og Overgangsstederne forsvaredes af svagt besatte Smaaskanser. Skønt Overfaldet paa Wolgast nok kunde betragtes som Varsel om et forestaaende Fredsbrud, blev der fra preussisk Side kun truffet meget ufuldkomne Foranstaltninger til Sikringen af den højre Peenebred: i Demmin og Anklam blev der indlagt nogle Kompagnier af Fribataillonon Schlabendorff; paa Usedom blev der samlet nogle faa Tropper og anlagt nogle Skanser¹⁾; men først ind i Maj blev Reduten ved Loitz bygget, hvorimod der ikke blev anlagt Værker eller anvist tilstrækkelige Tropestyrker til Forsvaret af Færgestederne. Paa svensk Side var der anbragt mindre Detachementer ved Overgangsstederne; ved Ziethen overfor Anklam laa der saaledes en Major med 150 Mand; de vigtigste Punkter langs Grænsen var forbundne med hinanden indbyrdes og med Stralsund ved Relaisposter. Særlig Betydning tillagdes Loitz²⁾. Her samledes i Begyndelsen af Marts større Styrker, medens man blottede Grænsen mod Meklenborg, der ikke ansaas for truet; Dæmningen, der førte ned mod Broen ved Anklam, blev spærret, og Styrken ved Ziethen forøget til 250 Mand. Hvor svage de preussiske Besætninger var, faar man et Indtryk af, naar man hører, at der Natten til den 13. Marts kom en svensk Oberst med 300 Ryttere til Broen ved Demmin, hvoraf han afbrød en Del „for at hindre Desertion“, uden at der fra Garnisonens Side blev gjort det ringeste for at hindre det; da Obersten red bort, efterlod han en Løjtnant og 30 Ryttere ved Broen³⁾.

¹⁾ Hertil blev der opbudt Bønder fra Øen og krævet Bistand af den derværende svenske Embedsmand (vistnok Landraad Lepel). Se Brev til Gen. Dücker, dat. Stolpe ¹⁵/₃ 15 (Handl. ror. Nord. Kr.).

²⁾ Skr., dat. Stralsund ⁹/₃ 15, hvori Preusserne allerede — betegnende nok — benævnes „Fjenden“ (Enkedr. tyske Lifrgt. W. R.).

³⁾ Spionefterr. dat. Demmin ¹³/₃ 15 (Scholtens og Hert. af Württembergs Mem.).

Kong Frederik Vilhelm var bestemt paa at aabne Fjendtlighederne, hvis Wolgast ikke blev rømmet inden den 20. April; Kongen af Sverig tænkte sig, at Preusserne vilde hævne sig ved et Kup mod Stettin, og paalagde derfor Gottorperne ikke for nogen Pris at lade sig drive ud af Fæstningen, skønt Preusserne paa mange Maader fortrængede dem; de havde saaledes givet Gottorpernes Kvarterer til det nyankomne preussiske Regiment og anvist dem nogle daarlige i Stedet. I Preussen tog Krigsforberedelserne Fart; den 1. Marts blev Felthærens Sæmsætning kundgjort: den skulde bestaa af 16 Rytter- og 17 Infanteriregimenter samt 4 selvstændige Batailloner (Fribatailloner). En Del af Tropperne stod allerede i Stettin eller ikke langt derfra, og den 20. April skulde Hovedmassen samles i en Lejr, der vilde blive udstykket ved Schwedt; denne Befaling blev dog snart ændret til, at Tropperne den 1. Maj skulde samles i en Lejr ved Stettin. Feltartilleriet blev samlet og mobiliseret; midt i April stod der i Berlin 24 Stykker Skyts med 72 Ammunitionsvogne rede, henvend 600 udskrevne Heste modtoges, og Betjeningsmandskabet indtraf fra de Fæstninger, til hvis Garnison de ellers hørte¹⁾. Dersom Forholdet til Hannover og de Nordiske Allierede havde været i Orden, kunde man have begyndt Felttøget paa et meget tidligere Tidspunkt, end det nu blev Tilfældet.

Inden den præussiske Hær var samlet ved Stettin, foretog Kongen af Sverig et Skridt, der maa betegnes som i højeste Grad udsænkende; efter hans Mening var Usedom lige saa lidt som Wolgast indbefattet i den Del af Pommern, som Preusserne med et Skin af Ret kunde besætte, og han besluttede derfor at bemægtige sig Øen. Den 18. April om Aftenen løb Admiral Henck ud fra Stralsund med 3 Fregatter og 7—8 mindre Fartøjer med 500 Soldater om Bord, efter Siggende for at slutte sig til Wachtmeisters Eskadre; om dennes Opgave næredes forskellige Anskuelser i Fæstningen; nogle troede, at den skulde konvojere Tropper til Pommern, andre, at den skulde hærge de danske Øer; men de klogeste Hoveder tænkte, at Kongen vilde anvende den til et Kup mod Usedom og Wollin²⁾. De sidste fik Ret, saa vidt Hencks Eskadre angik; den løb nemlig den 20. April ind

¹⁾ Balt. Stud. B. VII, S. 29 ff.

²⁾ Jefferyes Br. ¹²/₄ gl. St.; Kaptlt. Boysens Rapp. ²²/₄. I sin ellers saa vel underbyggede Afhdlg. i Balt. Stud. er Dr. Voges kommen til det mærkelige Resultat, at Wachtmeisters Eskadre ¹⁴/₄ løb ud fra Stralsund, Gabels fra Hamborg (!!) (Balt. Stud. B. VII, S. 39 og 57).

paa Peenen og kastede Anker ud for Peenemünde, hvor der næste Dag blev landsat et lille Kommando. Den 19. April red General Dücker ud af Stralsund, hvad der blev bemærket og sat i Forbindelse med Hencks Expedition; den 20. kom han til Wolgast, den 21., Paaske-morgen, kom der svenske Tropper til Byen, og næste Dag begyndte Landgangen paa flere Steder; 200 Ryttere svømmede over Peene en Milsvej Nord for Wolgast, men ellers benyttedes især Hencks Far-tøjer. Om Aftenen tog Svenskerne ved Wolgaster Fähre en Kaptajn og 76 Infanterister til Fange, afvæbnede dem, færgede dem over til Wolgast og transporterede dem videre til Broen ved Anklam, hvor de blev afleverede til den preussiske Besætning; Vaabnene blev efter-sendte: man var jo ikke i Krig. De svenske Tropper bredte sig over den dybt indskaarne Ø med de mange Krinkelkroge; Peenemünde Skanse lod de dog foreløbig ligge, men den 25. angreb de Swine Skanse, der laa paa Sydøstkysten lige overfor Wollin, efter at Kom-mandanten, Fændrik Plotho, havde afslaaet at overgive sig. Ved denne Lejlighed flød der Blod; der skal i alt paa begge Sider tilsammen være faldet 5—6 Mand og saaret 20; blandt de sidste var Komman-danten, der dødelig ramt overgav Reduten, hvori der fandtes 3 Stkr. 3 Pds. Kanoner, hvoraf 1 gammel og ubrugelig¹⁾.

Det lille svenske Detachements Landgang ved Landsbyen Peene-münde den 21. April var bleven opdaget af en inspicerende preussisk Officer; Kommandanten i Skansen, Kaptajn Rohr, havde selvfølgelig ogsaa set Hencks Skibe og bemærket, at de havde Tropper om Bord og medførte Landgangsmateriel; men hverken han eller den Højst-befalende paa Wollin, Generalmajor Schwendi, til hvem han sendte Melding, synes at have haft Blik for, at der maatte handles hurtigt; Schwendi lod Meldingen gaa videre til Stettin, og herfra blev der sendt 500 „kommanderede“ Infanterister og nogle Ryttere; men disse blev udelukkende anvendte til at sikre Wollin; der blev intet gjort for at hævde Besiddelsen af Usedom. Kommandanten i Anklam anede intet om, hvad der foregik paa Øen, før den 25. April, da Fangerne fra Wolgaster Fähre meldte sig hos ham; han detacherede saa en Styrke til Anklam Færgeskanse; dette faldt godt i Tråd med Generalmajor Borckes Anskuelser, i det der fra ham indløb Ordre

¹⁾ Jefferyes Br. ^{32/4}, ^{10/4} 15; Skr. fra Pommern ^{21/4} Bilag til Hagedorns Dep. ^{30/4}; Joh. Kusè (Couse) Invent. Rapp. ^{25/4} (Hdlg. ror. Nord. Kr.); Balt. Stud. B. VII, S. 41—43.

til Kommandanterne i Demmin og Anklam om intet at foretage, før de fik Befaling dertil af Kongen. Til Kommandanten i Peenemünde Skanse sendte Generalmajor Schwendi Ordre til at inddrive Kvæg og Levnedsmidler i Omegnen; men det har han næppe faaet udført; thi den 27. April overgav han sig paa Grund af Proviantmangel. Svenskerne synes at have ladet sig nøje med at indeslutte Skansen. Besætningen, 4 Officerer og 120 Underofficerer og Menige, samt en ganske lignende Styrke, der stod som Reserve i Landsbyen Peenemünde, blev taget til Fange; alle preussiske Tropper paa Usedom, med Undtagelse af dem fra Wolgaster Fähre, blev satte over til Wollin; de fik Lov til at medføre Vaaben og Udrustning, men maatte efterlade Ammunition¹⁾. Først længe efter, at Svenskerne var landede, fik Generalmajor v. Borcke i Stettin et Brev fra General Dücker, dateret Stralsund 18. April, hvori det meddeltes, at nogle svenske Tropper paa Grund af Pladsmangel vilde blive forlagte til Usedom; men at dette ikke maatte betragtes som en fjendtlig Handling. Den 25. April fik han en Skrivelse fra Oberst Trautvetter om Begivenhederne ved Swine Skanse²⁾. Til Kongen af Preussen skrev Kongen af Sverig et Brev, hvori han udtalte sin Forbavselse over, at Preusserne ikke blot havde modsat sig den „Omkartering“, han havde foretaget, men endog dræbt eller saaret adskillige af hans Folk; dette stred mod, hvad Ret og Billighed krævede, hvorfor han ventede Satisfaktion³⁾. Den 27. April var hele Øen i Svenskernes Hænder⁴⁾. Det synes, som om Generalmajor v. Borcke var kommen til den Anskuelse, at Carl XII nu havde indledet den strategiske Offensiv, og

¹⁾ Balt. Stud., B. VII, Side 45; Genm. Stromfelt til Kongen. Wolgast ²⁵/₄ 15 (Handl. ror. Nord. Kr.); Jefferyes Brev ¹⁹/₄ gl. St.

²⁾ Balt. Stud., B. VII, S. 43.

³⁾ Jefferyes Br. ¹⁹/₄ gl. St.

⁴⁾ Dr. Voges Fremstilling i Baltische Studien er ikke fuldstændig og heller ikke helt korrekt; den støtter sig udelukkende paa preussiske Kilder. Om Besætningen paa Øen siges Side 33, at den bestod af 300 Mand af Regimentet Prins Heinrich; men paa samme Side meddeles, at Besætningen i Peenemünde Skanse bestod af „kommanderede fra 4 Regimenter“. Side 41 og 42 nævnes et 5. Regiment, hvorfra Besætningerne i Wolgaster Fähre-, Peenemünde- og Swine Skanser var tagne, samt et 6., der afgav Besætning til Anklamer Fähr paa Usedom Siden. Paa Side 45 anføres, at alle de paa Usedom tagne Tropper den 25. April indtraf paa Wollin; dette er urigtigt, da Peenemünde Skanse først overgav sig den 27.; men de preussiske Kilder kender i det hele ikke Peenemünde- og Anhalt Fähr Skansers Skæbne.

at det derfor gjaldt om at hindre ham i at bryde frem over Swinen, der skiller Usedom fra Wollin; i den Anledning blev der trukket Tropper sammen til sidstnævnte Øs Forsvar, og ved Udgangen af April raadede Generalmajor Schwendi over 9 Batailloner og 10 Eskadroner¹⁾. Hoffet i Berlin var i øvrigt ikke klogere; her troede man ogsaa, at Svenskerne vilde tage Wollin og fortsætte Marchen til Polen²⁾.

Var Frederik Vilhelm bleven vred over Svenskernes Overfald paa Wolgast, saa blev han rasende over Okkupationen af Usedom. Og-saa med sine egne Tropper var han utilfreds, og der blev indledet Undersøgelser mod Førerne for de forskellige Detachementer, der alt for let havde ladet sig „delogere“. Brudet med Sverig syntes nu uundgaaeligt; den svenske Gesandt i Berlin med Personale blev udvist og ført til Anklam, hvor de blev afleverede til de svenske Poster. Det næste fjendtlige Skridt, Kongen af Preussen foretog, var Afvæbningen af Gottorperne i Stettin, hvem han betragtede som Svenskekongens Hjælpere „in seinen wider Uns habenden Dessen“. Imellem dem og Preusserne havde der flere Gange været Rivninger, blandt andet, da v. Grumbkows Regiment havde fortrængt dem fra deres Kvarterer³⁾. I Begyndelsen af April havde Kongen befalet v. Borcke at besætte Arsenalet, hvis Bevogtning i Følge Aftaler i Schwedt tilkom „Holstenerne“; Generalmajor Horn, der kommanderede disse, afleverede Nøglerne med Protest, og Preusserne bortførte en Del Skyts og Ammunition fra Tøjhuset. Den 27. April om Morgenen modtog v. Borcke Kongens Ordre til at afvæbne Holstenerne; ved Middagstid trængte Preusserne ind i disses Kvarterer, og i mindre end en Time var Dobrokoffskys og Rumohrs Regimenter afvæbnede uden Modstand. Fåhernes Antal beløb sig til 4 Stabs- og 30 andre Officerer samt 698 Underofficerer og Menige; ogsaa Generalmajorerne Horn og Stuart blev gjort til Fanger, skønt sidstnævnte var traadt ud af Krigstjenesten og bleven Medlem af den pommerske Regering. Den 28. blev Generalerne og Stabsofficererne førte til Cüstrin, hvor de blev skarpt bevogtede, men i øvrigt godt behandlede; de andre Officerer forblev nogle Dage i Stettin, hvor de gik frit omkring; senere blev de internerede i Peitz i Brandenburg; af Mandskabet

¹⁾ Balt. Stud., B. VII, S. 45.

²⁾ Dewitz' Depeche ²⁸/₄ 15.

³⁾ Side 35.

førtes henved 540 til Minden, Resten til Cüstrin; en Del af disse blev senere udvexlede mod fangne Preussere. En Eskadron af v. Dernaths Dragoner, som kantonnerede i Omegnen af Stettin, slap over Peene med ringe Tab¹⁾. Saaledes forsvandt Rumohrs og Dobrokoffskys²⁾ Regimenter af den holsten-gottorpske Hær, der nu var reduceret til 2 Rytter- og 2 Fodfolksregimenter, af hvilke det ene, Livregimentet, næsten kun havde Rammerne tilbage. Hidtil havde Stettin vedblivende været Sædet for den svensk-pommerske Regering; nu var det forbi; Raaderne blev sendte til Stralsund og afløste af preussiske Embedsmænd; paa samme Maade gik det med de øvrige Myndigheder. Præsterne fik Paalæg om at bede for Frederik Vilhelm I; de, der vægrede sig, blev afsatte og foreløbig erstattede med preussiske Feltpræster. Administratoren protesterede; men Kongen af Preussen, der forudsaa, at han vilde klage hos Kejseren, tog selv Initiativet til at retfærdiggøre sig overfor Riget.

Efter de Skridt, der i Slutningen af April var foretaget fra begge Sider, var det kun et Tidsspørgsmaal, naar Krigen skulde bryde ud, og Kongen af Preussen begyndte nu at samle sine Tropper. Den 1. Maj rykkede 10 Infanteri- og 6 Kavalleriregimenter ind i Lejren ved Stettin; det var dog kun en Del af Felthæren, Resten indtraf senere. Midt i Maaneden ankom det sachsiske Hjælpekorps: c. 6000 Infanterister og lidt over 2000 Ryttere under General v. Wilcken; General Greve Wackerbarth, der skulde føre Kommandoen over Korpsen, havde endnu ikke forladt Gesandtskabsposten i Wien. Kongen af Preussen ankom efter Bestemmelsen den 1. Maj sammen med den sachsisk-polske Generalfeltmarskalk Grev Flemming. Paa Wollin og den nærmeste Del af Fastlandet stod der dengang 2 selvstændige Batailloner, 3 Fodfolks-, 1 Kyrasser- og 2 Dragonregimenter. I Kantonnementskvarterer laa 1 Infanteri- og 5 Kyrasserregimenter, langs Peene 2 selvstændige Batailloner; i Stettin 4 Infanteriregimenter, i Lenzen 2 Kyrasserregimenter; 1 Infanteriregiment var i Begyndelsen af Maj kun naaet til Magdeburg³⁾. Den 10. Maj blev der ikke langt fra Byen Wollin paa Øen af samme Navn, etableret en Lejr, hvor de ovenfor

¹⁾ Balt. Stud., B. VII, S. 48 f., B. VIII, S. 62; Dewitz' Depeche 9/s 15; Hagedorns Dep. 7/s. Jefferyes Breve fortæller kun ganske kort, at Generalerne Stuart og Horn er fangne, og Garnisonen afvæbnet.

²⁾ Ikke Delwigs, som Voges fejlagtig angiver.

³⁾ Balt. Stud. B. VII, S. 51—57; Geh. cab. canzl. Nr. 3634 (Dresden). En detailleret Ordre de Bataille vil blive givet nedenfor.

omtalte Tropper indlagdes, forstærkede med 2 sachsiske Infanteriregimenter og lige saa mange Kyrasser- og Dragonregimenter; den samlede Styrke, 9—10 000 Mand, blev underlagt den preussiske General-løjtnant G. A. v. Arnim. Meningen med dette forholdsvis store Kommando var at i Møde gaa den svenske Fremrykning over Usedom mod Polen, som Frederik Vilhelm stadig frygtede¹⁾, til Trods for de fyldige Efterretninger om Tilstanden ved den svenske Hær, som Baron v. Heydekampf forsynede ham med²⁾.

Foreløbig tænkte Kong Carl ikke paa offensive Foretagender, men kun paa at forsvare Adgangene til den Del af Pommern, som endnu blev holdt besat af hans Tropper. Den 30. April tiltraadte Generalmajorerne Mellin, Stackelberg og Albedyhl, Generalkvartermester Eosander og Oberstløjtnant Löwen en Rekognosceringsrejse³⁾, hvis Resultat foreligger i en Rapport, dateret Damgarten den 2. Maj 1715⁴⁾. Efter at have undersøgt Overgangene over Trebel, Sülzer-Moor og Recknitz kom de til den Overbevisning, at Pommerns Vestgrænse burde deles i 3 Afsnit. Det nordligste, der indbefattede Damgarten og Plumendorf, hvor Stenbock var gaaet over i 1712, samt Daskow og Pantlitz, krævede 600 Mand; ved Damgarten, den vigtigste Overgang, burde de gamle Værker sættes i Stand og bestykses; det midterste, med Overgangene ved Marlow og Sülze, maatte have andre 600 Mand med 4 6 Pds. Kanoner; det sydligste Afsnit: Triebsees og Trebelovergangen ved Stubbendorfer Forst kunde nøjes med 500 Mand med 2 6 Pds. Kanoner; til Patrouillering, Partier og som mobil Reserve krævedes yderligere 400 Ryttere. I alt vilde der til Vestgrænsens

¹⁾ Den 1. Maj skriver Kongen af Preussen til August II, at han venter, at Carl XII over Usedom og Wollin vil rykke ind i Polen; den 14. svarer Kongen af Polen, at han haaber, at Kongen af Preussens gode Foranstaltninger vil gøre dette Forehavende umuligt (Geh. cab. cantz. Nr. 3634, Dresden).

²⁾ I Brev af 29. Marts gl. St. meddeler Jefferyes, at en preussisk Adelsmand ved Navn Heydekampf for et Par Dage siden er arresteret i Stralsund som mistænkt for at korrespondere med det preussiske Hof; han blev løsladt af Mangel paa Bevis, men udvist. Han maa imidlertid have haft gode Medhjælpere i Stralsund, thi han vedblev at sende Efterretninger til den preussiske Regering, og den 13. juni blev han kaldt til Lejren ved Stettin (Balt. Stud. B. VII, S. 20, Note 2).

³⁾ Jefferyes Br. 19/4 gl. St.

⁴⁾ Hdl. rø. Nord. Kr. En dansk Spionefterretning, dateret Demmin 17/4 (Memorialer 1715) udsiger, at Svenskerne efter Paaske vil opkaste 2 Reduter ved Damgarten og ligesaa ved Triebsees, samt at der imellem disse 2 Punkter udstikkes en Linie.

Forsvar medgaa noget over 2000 Mand, en Styrke, som det dog vilde blive vanskeligt at forpleje, da der intet kunde faas hos Beboerne; foreløbig havde det heller ikke særlig Hast med at besætte denne Linie, da de Danske næppe satte sig i Bevægelse for det første. Indtil videre nøjedes man derfor med at befæste Passet ved Damgarten og med at observere de andre Overgange med Smaaposteringer. Af større Betydning var det at bevogte Peenelinien, langs hvilken Preusserne stod. I Begyndelsen af Maj laa et Kommando paa 50 Mand af Verdiske Dragoner i Ziethen overfor Anklam, medens Kirchbachs holstenske Rytterregiment havde belagt Landsbyerne Nord for denne By. Imellem Ziethen og Gützkow stod Halvdelen af v. Dernaths Gardedragoner, der bevogtede Overgangene ved Jarmen og Gützkow; i Loitz Regimenterne Leutrum og Delwig (Barner), og som Reserve for dem i og omkring Grimmen Resten af Gardedragonerne, Bassewitz' Dragoner og det Anklamske Infanteriregiment. Paa højre Fløj overfor Demmin stod Oberstløjtnant Stenflycht med de Beredne af Pommerske og Bremiske Ryttere, Pommerske og Bremiske, Niesterske og Benderske Dragoner. Han havde sit Stabskvarter i Nossendorf, 7 Kilometer Nordvest for Demmin, og afpatrouillerede Trebel og Recknitz lige til Damgarten¹⁾. Aanden i disse Tropper var ikke den bedste: af Leutrums, v. Dernaths og Bassewitz' Regimenter deserterede mange Folk, da de ikke fik Lønning og Brød i rette Tid²⁾. Paa Usedom laa der midt i Maj ved West-Swine Bremiske Infanteriregiment, 1 Bataillon af Enkedronningens tyske Livregiment og 1 Bataillon af Stralsunds Garnisonsregiment; i Skansen 50 Mand; i Kaseburg 1 Bataillon Jønköping og 1 af Pommerske Infanteriregiment; i Kaminke 1 Bataillon af samme Regiment og 1 af Malmø Garnisonsregiment³⁾. Alle disse Lokalteter ligger i den østligste Del af Øen, som var den mest udsatte. Bataillonernes Styrke var under den etatsmæssige og meget uens ved de forskellige Regimenter; men Øens Besætning var ikke helt ringe. Den var dog kun egnet til Defensiven; Manglen paa Rytteri umuliggjorde en strategisk Offensiv. Ogsaa paa Usedom var Forplejningsforholdene mindre gode; Brød og Kød kunde dog faas. I Haffet, i Swinen og paa Peenen færdedes 8 smaa svenske Kapere, som i høj Grad generede Preusserne ved

¹⁾ Dückert til Kongen, dat. Loitz ¹⁸/₅ 15, Kl. 6 Aften; Stenflychts Memoirer (Enskilda Archiv Sv. R. Ark.).

²⁾ Spionefterretninger, dat. Demmin ¹⁰/₄ 15 (Memorialer).

³⁾ Stromfelt til Kongen, dat. Swine ¹⁸/₅ 15 (Hdl. rør. Nord. Kr.).

at opbringe deres Fartøjer og forhindre Fiskeriet. Til den preussiske Hær mærkede man ikke meget; fra Stettin og fra Anklam kom der nogle Desertører; ellers var der „tyst“ hos dem¹⁾. „Kongen af Sverige gør alt for at sætte sig i den bedst mulige Forsvarsstand“, skriver den engelske Gesandt hos Carl XII, „og jeg tør vove at sige, at hvis Kongen af Preussen eller nogen anden Fyrste skulde driste sig til at vise sig foran denne Fæstning, vilde de finde større Modstand, end de sandsynligvis venter. Vi har Folk og Ammunition nok til at forsvare den med. Skulde det knibe med noget, er det med Proviant; men vi kan alligevel ikke komme til at mangle, saa længe vi kan holde Søvejen aaben²⁾“.

Paa Wollin søgte Preusserne at sætte sig fast; i Slutningen af Maj var Byen omdannet til en lille Fæstning med 21 Kanoner; til Swinen var der fremskudt Observationsposter, og langs den østlige Kyst af Dievenow, der skiller Wollin fra Fastlandet, var der fra Kamin til Østersøen anlagt en sammenhængende Linie med 2 Reduter. For at i Møde gaa en svensk Landgang var der udstillet Strandvagter langs Pommerns Kyster; Rygterne om en saadan havde dog ikke stort paa sig; de svenske Kapere var dristige og foretagsomme, ikke bange for at øve Strandhug, naar Lejlighed gaves, og der var Udsigt til Bytte; men en Landgang i større Stil krævede større Midler. Det havde været Kongen af Preussens Hensigt at begynde Operationerne den 10. Maj³⁾, men der indtraf forskellige Forhindringer: Sachserne kom først den 14.; det franske Mæglingsforsøg, som Croissy indledede den 5., tog ogsaa megen Tid; men den værste Forsinkelse voldte de Vanskeligheder, der rejstes fra Danmarks og Hannovers Side, idet Frederik IV ikke uden videre vilde udlevere Stift Bremen til Kong Georg og ikke mente at kunne levere det ønskede Antal Tropper til Operationerne i Pommern. Kongen af Englands Krigsvilje var kun meget ringe; under Paaskud af, at han behøvede hele sin Hær for at afværge et hessisk Angreb paa Hannover, nægtede ogsaa han at lade sine Tropper samvirke umiddelbart med de preussiske. Hele Maj Maaned, en kostbar Tid, gik hen med Forhandlinger, inden Sagerne kom i Orden; men nu lovede ogsaa Kongen af Danmark at stille hele sin Hær til Raadighed, medens Kongen af Eng-

¹⁾ Stromfelt til Kongen, dat. Swine ¹³/₁₅ (Hdl ror. Nord. Kr.).

²⁾ Jefferyes Brev ²⁶/₄ 15 gl. St. Det er mærkeligt at se, at den neutrale Gesandt næsten altid siger „vi“, naar han taler om Svenskerne.

³⁾ Balt. Stud., B. VII, S. 65 ff.

land forpligtede sig til at give 6000 Mand. Tilsyneladende havde der intet været i Vejen for at begynde Operationerne i de første Dage af Juni; men der var stadig dukket nye Vanskeligheder op, som først maatte fjærnes¹⁾.

Fra preussisk Side blev der foretaget adskilligt for at forstærke Peenelinien: I Anklam og Demmin blev der anlagt Magasiner; i sidstnævnte By blev Fæstningsværkerne forbedrede og palissaderede. Lige overfor Loitz blev der anlagt en Redute, Dæmningerne ved Jarmen, Gützkow og Stolpe blev besatte med smaa Troppeafdelinger; ved Gützkow stod der saaledes 1 Officer med 4 Underofficerer og 44 Mand²⁾. General Dücker, der midt i Maj rekognoscerede Peenen for at fordele de svenske Tropper, havde det Indtryk, at der overfor Gützkow stod 50 Infanterister og 50 Ryttere, overfor Jarmen 300 Infanterister og 50 Ryttere, overfor Loitz 600 Infanterister og 60 Ryttere; alle Fartøjer var trukne over til Peenens svenske (venstre) Bred³⁾. Observationerne, der var foretagne fra venstre Bred, var selvfølgelig temmelig usikre, og Styrken vist nok for højt anslaaet; men den var i alle Tilfælde stor nok til at afvise mindre Fremstød over Fløden.

Hertug Carl Leopold af Schwerin havde som Neutralitetsværn anlagt en lille Skanse ved Ribnitz overfor Damgarten og besat den med 25 Mand; hver Aften afdækkede Svenskerne og Meklenborgerne hver sin Halvdal af Broen. Paa Dæmningen, der ved Triebsees fører over Trebels nedre Løb, opstilledes en lille Feltvagt paa 8 Mand; begge Posterne havde Ordre til at gøre Modstand til det yderste, hvis Svenskerne prøvede paa at passere Grænsen(!). Hertugen forøgede sin lille Hær: 1 Dragon- og 2 Fodfolksregimenter med 1 Bataillon⁴⁾. Det yderst svage meklenborgske Neutralitetsværn kunde Svenskerne naturligvis saare let løbe over Ende, men et Fremstød mod Øst eller Syd vilde i Slutningen af Maj have stødt paa store Vanskeligheder. General Arnims Korps vilde kunne hindre Overgangen over Dievenow, og, selv om det ikke vilde være umuligt at forcere Peenelinien, saa vilde Hæren fra Lejren ved Stettin let kunne hindre Svenskerne i at passere Passet ved Löcknitz og derved umuliggøre en videre Fremtrængen mod Syd. Den Rytterbrigade, som Kongen af Preussen havde opstillet ved Elden, lige overfor den lille

¹⁾ Jfr. B. VI, S. 195 ff.

²⁾ Balt. Stud., B. VII, S. 68 f.

³⁾ Dücker til Kongen ^{18/6} 15.

⁴⁾ Balt. Stud., B. VII, S. 69.

meklenborgske Fæstning Dömitz, skulde i Møde gaa svenske Fremstød i den Retning. Da den til en Begyndelse var gaaet ind paa meklenborgsk Grund for at furagere, blev Hertugen vred og truede med at anvende Magt imod den. For at undgaa videre Forviklinger, bl. a. Ubehageligheder fra Kejsers Side, til hvem Sagen naturligvis vilde blive indberettet, trak Kongen sine Ryttere tilbage paa preussisk Grund¹⁾. Den 20. Maj skrev han til Hertugen, at denne Brigade kun var opstillet som et Grænseværn mod Wismars Garnison; Partier derfra havde tilføjet hans Undersaatter Skade. Hertugen bad derefter i et Brev af 21. Kong Carl om at respektere hans Neutralitet. Oberst Waldow, der fra den ¹⁵/₅ som meklenborgsk Militærattaché fulgte den preussiske Hær, fik Ordre til at takke Kong Frederik Vilhelm, fordi han havde trukket sine Tropper bort, og til at melde ham, at Hertugen ikke havde sluttet noget Forbund med Carl XII²⁾.

Paa Grund af de langvarige Forhandlinger med Danmark og Hannover blev den preussisk-sachsiske Hærs Hovedstyrke liggende i Lejren ved Stettin til Udgangen af Juni; men i Løbet af denne Maaned forefaldt der dog adskillige mindre Sammenstød. Natten til den 16. Juni gik saaledes et Parti fra Peenens højre Bred over Floden, overrumplede en svensk Feltvagt paa 30 Dragoner mellem Loitz og Demmin og nedlagde et Par Mand, hvorefter det trak sig tilbage med et Par Saarede og medførende nogle faa Fanger. Da Generalmajor Leutrum spurgte Kommandanten i Demmin om, hvad dette Overfald skulde betyde, fik han det Svar, at Kongen af Preussen havde befaleet at behandle alle de Svenskere, man traf paa, som Fjender. Denne Daad skulde hævnnes, og den 17. Juni red Carl XII selv til Loitz for at instruere Oberstløjtnant Stenflycht, som den næste Dag med 200 Ryttere og 200 Infanterister af Leutrums Regiment efter Befaling gik over Broen, rykkede over Dæmningen, stormede Reduten og drev Preusserne paa Flugt. Stenflycht forfulgte og fangede en Del Ryttere, medens Fodfolket til Dels undslap i Moser og Krat. Kongen befalede at fortsætte Fremrykningen langs Peenen, Svenskerne ophævede de preussiske Posteringer ved Jarmen, Gützkow og Stolpe, hvorefter de vendte om og gik tilbage til venstre Bred, medførende

¹⁾ Balt. Stud., B. VII, S. 71 f.

²⁾ Fr. Vilhelm til Carl Leopold ¹⁰/₅, ²⁰/₅ 15; Carl Leopold til Ob. Waldow ¹⁵/₅; til Carl XII ²¹/₅ (Durchzüge Vol. 119, Schwerin).

henved 100 Fanger. Det dristige Togt vakte en Del Uro i det preussiske Hovedkvarter; man var forbavset over den Lethed, hvormed Svenskerne havde forceret Dæmningen ved Loitz, og mente, at Magasinerne i Anklam havde været i stor Fare; Kong Carl forstærkede derefter Stenflycht med 100 Ryttere; med 300 Heste gik denne saa frem lige til Neu Brandenburg i Meklenborg-Strelitz og vendte tilbage med henved 130 Fanger fra preussiske Posteringer ved den meklenborgske Grænse¹⁾. I Modsætning til, hvad der havde fundet Sted ved Okkupationen af Wolgast og Usedom, blev de i Kampene ved Peene tagne Preussere behandlere som Fanger. De Folk, Stenflycht tog ved sin Expedition til Meklenborg, har antagelig hørt til det Detachment paa 1000 Infanterister og 6 Eskadroner, som Kongen af Preussen den 17. Juni havde sendt frem fra Lejren ved Stettin til Peene under General-løjtnant Grev Finck v. Finckenstein. Da denne fik at vide, at Svenskerne havde overskredet Peene, og at stærke Patrouiller — utvivlsomt af Stenflychts Rytteri — færdedes i Egnen omkring Kavelpasset, Overgangen over Landgraben, Nord for Friedland, blev han betænkelig, standsede Marchen, satte sig i Forbindelse med de Tropper, der fandtes i Nærheden, og sendte Anmodning til Kongen om Forstærkning; denne afsendte en sachsisk Eskadron til ham. Den

¹⁾ Anonymt Brev fra Stralsund ¹⁸/₆ 15 (Handl. rør. Nord. Kr.); Stenflychts utrykte Memoirer, Ob. B. Meyer til Frederik IV ¹⁹/₆, ²¹/₆; Wackerbarth til Flemming ²¹/₆ (Geh. cab. cantzl. 3634, Dresden); Jefferyes Br. ⁷/₆, ¹⁴/₆ gl. St.; Balt. Stud. B. VIII, S. 57 ff. Om Datoerne hersker der nogen Uenighed. Dr. Voges, der ikke har kendt det ovenfor omtalte Angreb paa den svenske Feltvagt, henlægger Angrebet fra Loitz til den 17. Juni, idet han henviser til en Melding fra Demmins Kommandant, Oberst Billerbeck, af ¹⁷/₆; samtidig berigtiger han en Beretning hos Nordberg i Konung Carl XII Hist., B. II, S. 595 f. om et Sammenstød mellem svenske og fjendtlige Forposter den ⁴/₆ (gl. St.); men Nordberg og sikkert ogsaa Billerbeck har tænkt paa Overfaldet paa den svenske Feltvagt ¹⁵/₆—¹⁰/₆ Nat. Jefferyes beretter den ⁷/₆, at dette fandt Sted ⁴/₆—⁵/₆ (gl. St.) Nat, og at Kongen ⁹/₆ forlod Stralsund, formodentlig for at hævne sig paa Preusserne; i sit Brev af ¹⁴/₆ fortsætter han, at Kongen den ⁹/₆ kom „derhen“, d. v. s. til den Egn, hvor Overfaldet havde fundet Sted, og næste Dag skred til at hævne de Tab, hans Folk havde lidt. Oberst Bredows Melding fra Anklam er ogsaa fra den ¹⁸/₆; det er ganske urimeligt at antage, at Kong Carl paa én Dag har redet 80 Kilometer og — efter at have naaet Vejs Ende — foretaget et Angreb, der er foregaaet ved Dagens Lys. I de svenske Kilder staar der ogsaa udtrykkeligt „næste Dag“. Derimod ses det ikke klart, om Erobringen af Posteringerne langs Peenen foregik i umiddelbar Fortsættelse af Angrebet fra Loitz, eller efter at Stenflycht havde faaet Forstærkning. At Kong Carl — som Droysen siger — personlig skulde have ledet Angrebet er næppe rigtigt.

21. Juni om Aftenen stod Generalen i Galenbeck, Sydost for Kavelpasset; Dagen efter naaede han dette og gik i Bivuak. Her modtog han Kongens Ordre til foreløbig at blive staaende og sikre sig ved fremskudte Rytterposter, medens han ventede paa den sachsiske Eskadron og 3 preussiske, der skulde komme fra Zehdenick i Brandenburg. Stærke Patrouiller, fremsendte mod Tollense- og Peeneovergangene, meldte, at der ved Treptow stod 3 svenske Eskadroner, altsaa Stenflychts Ryttere, og at Svenskerne var gaaede tilbage over Peenen. Den 22. Juni indtraf ved Kavelpasset et lille nyoprettet Jægerkompagni, som skulde bruges ved Rekognosceringer. Den 23. Juni sendte Kongen fra Lejrén ved Stettin et nyt Detachement paa 8 Batailloner og 4 Eskadroner under General Grev Dohna til Kavelpasset; alle Eskadroner og 2 af Bataillonerne var sachsiske. Den 25. ankom Greven til Passet, overtog Kommandoen over den samlede Styrke, blev efter Befaling staaende Syd for Passet og tog fat paa Udbedring af Vejene for at lette en senere Fremrykning. Den 24. var der fra Kavelpasset sendt 400 Infanterister til Anklam, hvis Kommandant ikke følte sig stærk nok, skønt han havde udbedret Fæstningsværkerne, der nu var i taalelig Stand. Alle indløbende Meldinger gik ud paa, at Svenskerne bag Peene forholdt sig rolige; der sagdes endog, at de havde Ordre til at gaa tilbage til Stralsund, hvis Preusserne gik over Floden¹⁾.

Antallet af de ved Peenen fangne Preussere skal have beløbet sig til c. 200. Efter Henvendelse fra Kommandanten i Anklam til General Dücker udvexledes den 5. Juli 161 af dem mod et tilsvarende Antal Gottorpere, der var tagne i Stettin²⁾.

Smaakampene mellem de svenske og preussiske Sikringstropper var hermed til Ende, Forhandlingerne mellem Danmark og Preussen var afsluttede; midt i Juni samledes den danske Hær, og i Slutningen af Maanedén tiltraadte begge Hærene Marchen til Stralsund.

¹⁾ Balt. Stud., B. VIII, S. 58 ff; Wackerbarth til Aug. II ²²/₁₅ (Dresden).

²⁾ Oberst Bredow til Fr. Vilh., dat. Anklam ⁵/₁₅. Antallet af Fanger opgives af Jefferyes til 220 (Brev af ¹⁴/₁₅ gl. St.); Stenflycht nævner i sine Memoirer 2 Officerer, 4 Underofficerer og 210 Mand; de preussiske Indberetninger angiver i alt 200 Mand.

Saa snart Frederik IV havde besluttet sig til at deltage i Operationerne, lod han de Deputerede af „Generalkommissariatet i Felten“ faa Ordre til at træffe alle Foranstaltninger til, at Hæren den 15. Juni kunde samles paa Grande Hede. Det blev bestemt, at Prins Carls Regiment skulde i Felten, medens 1 Bataillon Ribe, 1 Aarhus og 1 Viborg, der oprindelig skulde have ligget i København, indlagdes i Rendsborg og Frederiksort, paa Gottorp og i Altona. Rytteriet og Feltartilleriet fik Marcheordre; de hvervede Regimenter, der hidtil havde ligget i Rendsborg, ligesaa, og de omkring Byen kantonnerende Tropper blev bemyndigede til at marchere gennem Fæstningen¹⁾. Der blev forhandlet med Nabostaterne om Tilladelse til — som saa ofte før — at passere igennem deres Territorium for at komme til Pommern. Den 27. Maj udsendte Generalkommissariatet i Felten Marchebestemmelserne og gav Amtmændene Meddelelse om de forestaaende Indkvarteringer, og i den første Halvdel af Juni foregik Marcherne gennem Holsten til Grande Hede ved Bille. Fra Hertugdømmet Slesvig kom Garden og Grenaderkorpset, Kragts og Staffeldts Infanteriregiment, 2. Fynske og Ungarske Kyrasserregiment, Sjællandske og Jyske Landkyrasserer, langt om længe ogsaa Livgarden til Hest, der endnu blev forplejet fra Gottorp paa den Dag, da Hærens Gros naaede Grande²⁾. Alle ovennævnte Regimenter passerede gennem Rendsborg; fra Rendsborgs Omegn kom 2., 3. og 5. Jyske Rytterregiment, Holstenske fra Egnen ved Femern Sund, Hertugen af Würtembergs Kyrasserer fra Probstei, Livregiment Ryttere fra Itzehoe, Schulenburgs Dragoner fra Eutin, Livregimentet fra Bramstedt, Prins Carls og Arnoldts Infanteriregiment fra Rendsborg, Dronningens Livregiment fra Preetz, Oldenborgske Infanteriregiment fra Bornhøved, og Cicignons fra Neumünster. I Heidkrug indtraf den 13. og 15. Juni Oberst Scholtens (fh. Prins Georgs) fra Syd- og Oberst Callenbergs fra Nordditmarsken, Brigadér Buddes fra det Pinnebergske og Prins Christians fra Glückstadt; alle indtraf i Grande den 16., hvor Jyske Infanteriregiment fra Uetersen, Fynske fra Neustadt, 3. Sjællandske og 1. Fynske Rytterregiment samt Artillerikompanierne fra Rendsborg og Glückstadt omtrent samtidig gav Møde³⁾.

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²³/₈ Nr. 1134, 1143, 1148, ⁴/₈ Nr. 1231, ⁵/₈ Nr. 1239, 1240, ⁹/₈ Nr. 1283.

²⁾ Gottorps Prov.rgnskb. 1715.

³⁾ Chr. Sørensens Feltkasseregnsk.; Furageforvalter Folsachs Rgnskb.; Rdsbg. og Gickst. Fæstn.regnsk.: Scholten I. Br.; Acta B. IX 3 Nr. 157; B. I b. 4 Nr. 429; B. XII, I Nr. 300—308; B. X I Nr. 663 (Slesvig).

Den 12. Juni kom Kongen til Rendsborg, og Dagen efter rejste han til Armeen¹⁾; Hovedkvarteret blev anbragt i Trittau²⁾. Den danske Hærs Styrke og S sammensætning var følgende³⁾:

Kong Frederik IV.

Gehejmeraad V. Eickstedt, Overkrigssekretær.

Oberst P. V. Løvenørn ⁴⁾	}	Generaladjutanter.
— C. Greve Frijs		
— A. F. Møsting ⁵⁾		

General Carl Rudolph, Hertug af Württemberg-Neustadt.

Oblt. G. Bertouch	}	Generaladjutanter.
— B. Samitz		

General Jobst Scholten.

Oberst P. Motzfeldt	}	Generaladjutanter.
Oblt. H. V. J. Lindau		
— Schack		

General F. J. Dewitz.

Major B. E. Preuen, Generaladjutant.

Generalløjtnant Fr. Leegaard.

Oblt. Fr. W. Schindel, Generaladjutantløjtnant.

Generalløjtnant E. Baron Wedel.

— J. B. Schwertzell.

Generalmajor T. Levetzow.

— B. Brockdorff.

— Gregers Juel.

— Chr. Juel.

— B. J. Mørner.

— F. C. Cicignon.

— L. de Boysset.

— J. Kneyl.

— J. P. Ingenhaeff.

¹⁾ Rdsbg. Fæstn.rgnsk.

²⁾ Herfra er de kgl. Exped. 18.—20. Juni daterede.

³⁾ En Ordre de Bataille er ikke funden. Den her givne er konstrueret paa Grundlag af Regnskaberne, særlig Chr. Sørensens Feltkasseregnskab. De angivne Styrker skriver sig fra Juli Maanedes Regnskaber.

⁴⁾ Fraværende i diplomatisk Mission.

⁵⁾ Fulgte Viceadmiral Sehested til Pommern.

Generalmajor Carl Prins af Hessen-Philipsthal.

— F. W. Schmettau.

— M. Wilster.

Oberst H. H. Scheel, Generalkvartermester.

Deputeret ved Generalkommissariatet i Felten, Genlt. A. P. v. Eynden.

— - — — C. B. Greve Ahlefeldt.

— - — — Etatsraad C. Weyse.

Generalvognmester A. H. Gøe.

Feltprovst A. Hoff.

Generalauditor H. Bornemann.

Stabsmedikus J. Fischer.

Generalstabskirurg J. Th. Hofmann.

Feltapoteker G. Becker.

Rytterer og Dragoner:

Afdeling og Chef (Kommandør)	Eskadroner	Styrke Underoff. og Menige
Livgarden til Hest, Oberst B. F. Oertzen	4	c. 530
Livregiment til Hest, Oberst J. F. Bardenfleth	4	c. 640
3. Sjællandske Rytterregiment, Brig. S. H. Donop	2 ¹⁾	c. 320
1. Fynske Rytterregiment, Genm. Chr. Juel	4	c. 640
2. Fynske Rytterregiment, Oberst M. Rosenørn	4	c. 640
2. Jyske Rytterregiment, Oberst H. H. Lüttichau	4	c. 640
3. Jyske Rytterregiment, Oberst E. C. v. Deden	4	c. 640
5. Jyske Rytterregiment, Genm. F. W. v. Schmettau	4	c. 650
Holstenske Rytterregiment, Genm. J. Kneyl	4	c. 630
Hertugen af Württembergs Kyrasserregiment, Oberst H. M. Schubarth	4	c. 640
Ungarske Kyrasserregiment, Brigadér U. O. v. Dewitz	4	c. 650
Sjællandske Landkyrasserer, Oberst M. E. Prehn	4	c. 650
Jyske Landkyrasserer, Oberst C. F. Levetzow	4	c. 640
Livregiment Dragoner, Oberst H. H. Bibow	4	c. 650
Schulenburgs Dragoner, Oberst W. v. d. Schulenburg	4	c. 650
	58	c. 9200

¹⁾ 2 Eskadroner blev i Holsten (Feltkasse Regnsk. 7/15).

Fodfolk:

Afdeling og Chef (Kommandør)	Batalioner	Sstyrke Underoff. og Menige
Garden til Fods, Brigadér A. Schack de Wittenau	2	c. 1350
Grenadérkorpset, Genm. A. Gaffron	2	c. 1210
Dronningens Livregiment, Brigadér G. W. v. H. Sponneck	2	c. 1300
Prins Christians Regiment, Brigadér R. R. Biege	2	c. 1340
Prins Carls Regiment, Brigadér P. Rømeling	2	c. 1240
Jyske Regiment, Genm. J. P. Ingenhaeff	2	c. 1290
Fynske Regiment, Oberst J. Frijs	2	c. 1300
Oldenborgske Regiment, Brigadér H. P. Pretorius	2	c. 1200
Scholtens Regiment, Oberst H. Scholten	2	c. 1250
Arnoldts Regiment, Oberst H. J. Arnoldt	2	c. 1310
Krags Regiment, Brigadér M. Krag	2	c. 1350
Staffeldts Regiment, Oberst C. F. Staffeldt	2	c. 1340
Callenbergs Regiment, Oberst O. C. Callenberg	2	c. 1300
Norske hvervede Regiment, Genm. F. C. Cicignon	2	c. 1300
2. Trondhjemske Regiment, Brigadér V. Budde	2	c. 870
	30	c. 18950

Artilleri:

Holstenske Artilleri, Genm. M. Wilster: 4 Komp., c. 300 Underofficerer og Menige.

Hertil kom de 120 Artillerister, der betjente Regimentskanonerne. Af de 60 Kanoner og 34 Morterer, der skulde anvendes mod Wismar og Stralsund, fulgte en Del af de lettere med Felthæren; Størsteparten skulde fra Frederiksort gaa ad Søvejen.

Fortifikationsetat:

Generalkvartermester Oberst H. H. Scheel.

Oberst M. Heinsohn.

Oberstløjtnant Pechernaut.

20 Officerer og Konduktører af forskellige Grader.

Hæren var i enhver Henseende godt organiseret, indøvet, bevæbnet og udrustet. Der var efter den Tids Forhold sørget ualmindelig godt for Sundhedstjenesten; der var rigeligt med Lazaretmateriel, og der stod et betydeligt Feltskærpersonale til Raadighed. Den preussiske Generaladjutant, der var sendt til Grande for at tage Tropperne i Øjesyn, udtalte sig ved sin Tilbagekomst i de mest smigrende Udtryk om dem, og efter Ankomsten til Stralsund lød der fra de Al-

lieredes Side kun Lovord om de danske Troppers gode Holdning og ypperlige Udseende¹⁾.

Den 21. Juni brød Hæren op tidlig om Morgenen for over Mølln at marchere til Meklenborg²⁾. Det havde været Mening, at Rytteriet endnu samme Dag skulde passere Stecknitz, men man bestemte sig til at overnatte mellem Niendorf og Breitenfelde, medens Kongen laa i Mølln; en mindre Rytterstyrke var fremskudt til Ratzeburg. Den 22. gik Marchen til Ziethen, Nord for Ratzeburg Sø; Hæren kamperede her, medens Kongen og Hoffet laa paa Mechou. Den 23. brød Hæren op Kl. 7, Kongen dog først Kl. 10 efter Prædiken; han tog Hovedkvarter i Gadebusch; her og i Omegnen forblev man den 24. Juni over; Varmen var stærk, og, skønt Marcherne var korte, havde de været meget anstrængende³⁾. Den 25. naaede man Dambeck paa Vejen til Wismar; den 26. rykkede man ind i en Lejr, der var udstukket ved Blumenhof, 4 Kilometer Syd for Fæstningen og kamperede i Linien Meklenborg-Blumenhof-Lübow som flere Gange tilforn⁴⁾.

Ved Wismar efterlodet Generalløjtnant Leegaard og Generalmajorerne Chr. Juel, B. Brockdorff og Schmettau med en Troppstyrke, bestaaende af⁵⁾

3. Sjællandske Rytterregiment,	2	Eskadroner.
1. Fynske	—	4 —
5. Jyske	—	4 —
Sjællandske Landkyrasserer	4	—
Oberst Arnoldts Infanteriregiment	2	Batailloner
Brigadér Krags	—	2 —

¹⁾ Ob. B. Meyers Depeche, dat. Stettin ^{22/6} 15; Wackerbarth til Aug. II ^{23/6} 15; Journal der pommerischen Campagne ^{4/7} 15 (Dresden).

²⁾ Da baade Kongen og Overkrigssekretæren fulgte Hæren, indeholder hverken Memorialer eller „indkomne Breve“ noget om Marchen; i Scholtens Protokol er der en Lakune fra ^{4/6}—^{21/7} 15, og der er ikke fundet nogen Marchejournal. I Gehejmekonseillets Arkiv findes der derimod en Del Breve, skrevne af Konseilsmedlemmer i Felten til de hjemmeblevne Gehejmraader, samt fra Tyske Kancelli i Felten til Tyske Kancelli hjemme og endelig fra Justitsraad v. Holtze til Gehejmraad Chr. Sehested; i disse Breve findes tilstrækkeligt Materiale til en Fremstilling af Marchen.

³⁾ Brev til Magistraten i Lybæk ^{3/7} 15 (Durchmärsche, Lybæk); til tyske Kancelli i Kbhvn., dat. Gadebusch ^{24/6}; Holtze til Sehested ^{21/6}.

⁴⁾ Til Tyske Kancelli ^{24/6} 15.

⁵⁾ Chr. Sørensens Feltkasseregnskab; Genlt. Leegaards Mem. ^{12/6} 15.

i alt 14 Eskadroner og 4 Batailloner med c. 5000 Mand. Hertil sluttede sig den 27. Juni en lille preussisk Styrke under Generalmajor v. d. Albe, som allerede den 14. Juni var brudt op fra Lejren ved Stettin, og som den 22. havde naaet Elben ved Lenzen, hvor den blev staaende et Par Dage; her stødte 3 Eskadroner af Prins Friedrichs Kyrasserregiment til den, og antagelig den 24. har den passeret Elben og fortsat Marchen til Wismar. Korpsets Sammensætning og Styrke var følgende:

Kyrasserregiment Du Portail	3	Eskadroner
— Prins Friedrich	3	—
Grenaderregiment t. H. Derfflinger	1	—
Dragonregiment de Veyne	1	—
— v. d. Albe	2	—
— v. Blanckensee	2	—
Infanteriregiment Pr. Christian Ludvig . . .	1	Bataillon
— v. Arnim	1	—

i alt 12 Eskadroner og 2 Batailloner med henved 3500 Mand¹⁾.

Den 29. Juni inspicerede Frederik IV det preussiske Korps, og samme Dag afmarcherede den danske Hær, medens Indeslutningskorpset gik i Stilling med Preusserne paa højre, de Danske paa venstre Fløj, Fodfolket i Midten, Rytteriet paa Fløjene. Generalerne Lee-gaard og v. d. Albe opslug deres Hovedkvarter i Lübow bag Centrum; først nævnte førte Overbefalingen; af Korpsets Sammensætning frem-gaar tydeligt nok, at der kun var Tale om en Indeslutning, ikke om en Belejring.

¹⁾ Hert. af Schwerin til Fr. Vilh. I ¹⁹/₁₅; v. d. Albe til Hertugen ²⁰/₁₅ (Durch-züge Vol. 119, Schwerin); Wackerbarth til Aug. II ¹⁸/₁₅ (Dresden); Brev til Tyske Kancelli, dat. Rostock ⁴/₇; Balt. Stud., B. VIII, S. 84 f. Naar det her siges, at v. d. Albe den ²⁰/₁₅ brød op fra Lenzen og naaede Wismar den 27., kan dette ikke være rigtigt, da Afstanden mellem disse 2 Punkter er 80 Kilometer. Samtlige Rytterafdelinger nævnes i Balt. Stud., og Tallet af Eskadronerne stemmer med det af Tyske Kancelli angivne; men i en Skr. af ⁴/₁₅ til Hertugen af Schwerin meddeles, at det v. Heydenske Kyrasserregim. er afmarcheret fra Lejren ved Wismar, og i Marchebestemmelserne efter Wismars Fald nævnes ikke du Portails Ryttere. Her maa altsaa være sket en Forveksling, som vistnok stammer fra den meklenborgske Kommissær, da v. Heydens Ryttere sikkert stod for Stralsund (Balt. Stud., B. VIII, S. 93). I Marchebestemmelserne af ³⁰/₁₅ 16 op-føres: i Esk. Derfflinger, 2 v. d. Albe, 1 de Veyne, 3 Pr. Friedrich og 3 Anhalt Dessau; dette sidste Rgt. omtales ogsaa i Berliner geschr. Zeit. S. 505 ¹⁰/₄ 16. Der har saaledes fundet en Ombytning Sted.

Den 29. Juni om Aftenen kom Hæren til Neu Bukow, den 30. til Retschow paa Vejen til Rostock. Her indfandt Hertug Carl Leopold sig, deltog i Kongens Taffel og forblev der den næste Dag over, medens man forhandlede om, hvor vidt de Danske kunde faa Adgang til Rostock, hvis Besiddelse var af yderste Vigtighed for dem, da de kunde drage Forsyninger til sig over Warnemünde, naar de fik Magasiner i Byen. Hertugen var alt for svag til at kunne afvise de Danskes Fordringer; han maatte give dem Tilladelse til at indlægge Tropper i Staden og anlægge Magasiner. I Retschow indtraf Oberst B. Meyer med Breve fra Kongen af Preussen. Den 2. Juli ankom Hæren til Rostocks Omegn; Kongen og Hoffet tog Kvarter i Byen, Hæren i Omegnen. Overgangene over Warnow lige til Kloster Rühn, 35 Kilometer Syd for Rostock, blev besatte; Øst for Floden blev der fremskudt Rytterpatrouiller. Prins Christians Regiment og en Eskadron af 5. Jyske Rytterregiment blev Garnison i Byen, hvor Hertugen fik Lov til at beholde en af sine egne Batailloner; men den danske Brigadér Biege blev Kommandant. Hertugen maatte indrømme de Danske Frihed for Warnemünde Told¹⁾. Den danske Hær blev staaende i og ved Rostock til den 6. Juli om Morgenen. Til Svenskerne havde man endnu intet set. Generalmajor Stackelberg observerede Recknitz og Oberstløjtnant Stenflycht Trebel med svage Rytterstyrker, der fremsendte Patrouiller, som dog ikke overskred Warnow. De Danskes Ankomst til Rostock og Flodens venstre Bred blev iagttaget og indmeldt, men der synes ikke at have fundet noget Sammenstød Sted. Allerede den 4. Juli hed det sig, at en stærk Rytterpatrouille havde vist sig ved Damgarten og var gaaet langs Recknitz til Marlow; der blev ogsaa meldt, at de Danske havde udskrevet en Masse Furage i Meklenborg, der den 5. Juli skulde leveres i Rövershagen, midtvejs mellem Rostock og Ribnitz. Bønderne skal virkelig have givet Møde dør, men ikke truffet nogen til at modtage Furagen, som de saa aflæssede paa Marken, hvorefter de kørte hjem²⁾.

Den 6. Juli brød Hæren op og marcherede til Volkenshagen; den 7. gik den til Ribnitz, hvor der blev udstukket en Lejr lige over for Plummendorf³⁾. Skønt Svenskerne ved at afbryde Broen til Dain-

¹⁾ Brev til Tyske Kancelli ⁴/₇ 15; Püchler til Robethon ²/₇; Stenflycht til Dücker ²/₇ (Handl. rø. Nord. Kr.); Fr. IV til Carl Leopold ¹⁴/₇; Hertugen til Kongen ²/₈ (Durchzüge Vol. 92, Schwerin); Balt. Stud., B. VIII, S. 65.

²⁾ Stenflycht til Dücker ⁴/₇, ⁹/₇ 15; Stackelberg til samme ⁴/₇.

³⁾ A. Scharnhorst til Stackelberg ⁷/₇ (Handl. rø. Nord. Kr.).

garden og ødelægge Dæmningen havde gjort Overgangen ret besværlig, lykkedes det dog de danske Pontonerer at raade Bod paa Skaden, saa at Kongen med hele sin Hær den 8. Juli kunde rykke ind i Pommern uden at træffe paa Modstand. I og omkring Damgarten blev man staaende 3 Dage; den 8. naaede de danske Rytterpatrouiller til Richtenberg c. 24 Kilometer Sydøst for Overgangsstedet; de havde Føling med Stenflychts Dragoner, der stadig trak sig tilbage; en svensk Løjtnant blev taget til Fange; den 9. naaede de danske Partier Stralsund. Den 7. Juli ankom den danske Legationssekretær ved det preussiske Hof, Kancelliraad Chr. Reenberg, med den Efterretning, at Kongen af Preussen næste Dag vilde gaa over Peene; den 9. blev Oberst B. Meyer sendt som Envoyé extraordinaire til det preussiske Hovedkvarter¹⁾.

Den preussiske Overkommandos Dispositioner for Marchen til Stralsund er daterede den 20. Juni. Som naturligt var, valgtes Hovedvejen: Löcknitz—Pasewalck—Dargitz—Galenbeck—Friedland—Kavelpasset—Klempenow. Den 21. Juni om Morgenen blev den danske Gesandt, Oberst Meyer, stedt til Audiens, og samme Dags Aften rejste han til det danske Hovedkvarter med Meddelelse om den forestaaende Begyndelse af Operationerne; næste Dag afgik yderligere en Kabinetsskrivelse til Frederik IV, der gik ud paa, at den preussisk-sachsiske Hær den 2. Juli vilde staa ved Peene mellem Anklam og Demmin, forblive der, til de Danske naaede Ribnitz, og passere Floden samme Dag, som den danske Hær gik over Recknitz. Ved Arnims Korps paa Wollin blev der foretaget nogle mindre Ændringer; de svenske Kapere blev Dag for Dag dristigere; de kom ganske nær til Stettin, hvis Garnison nu kun bestod af 2 Batailloner; ja de bemægtigede sig endog et Fartøj, der blev udrustet til Anvendelse imod dem, og som kun laa 200 Skridt fra Stettins Fæstningsværker. Da Kommandanten mente, at Borgerskabet var i Ledtog med dem, lod han dette aflevere alle Vaaben for at sikre sin lille Garnison mod Overfald af Borgerne og Svenskerne paa Haffet²⁾.

Marchen blev tiltraadt Natten til den 28. Juni; den 2. Juli om

¹⁾ D. Vibe til Chr. Sehested og O. Krabbe ^{10/7}: 15; Brev til Tyske Kancelli, dat. Damgarten ^{10/7}: 15; Stenflycht til Dücker ^{9/7}: 15.

²⁾ Balt. Stud., B. VIII, S. 62 f.

Aftenen gik Hæren i Bivuaek ved Friedland efter at have holdt Rast ved Pasewalck den 30. Juni. Den 3. Juli marcherede man gennem Kavelpasset til Zinzow; den 4. var atter Rastdag; Frederik Vilhelm I benyttede den til at inspicere Anklam og Posterne ved den nedre Peene; den 5. naaede man Tollense ved Klempenow; paa Grund af den overvældende Hede havde Marchen været særdeles anstrængende. Til Fjenden havde man ikke mærket synderligt ud over nogle Patrouiller af de Benderske og Niesterske Dragoner. Ikke desto mindre herskede der i det preussiske Hovedkvarter en vis Misstemning; man trykkede sig ved at passere Peene, inden den danske Flotille var ankommen, i det man frygtede for Fremstød fra Usedom mod Hærens højre Flanke; svenske Strejfpartier havde nylig opsnappet 3 Poster mellem Stettin og Anklam. Kongen af Preussen udtalte overfor Reenberg sin Misfornøjelse med de Danskes sendrægtige Fremrykning; men da den preussiske Løjtnant Gaudi den 6. Juli om Formiddagen kom fra den danske Hær og meldte, at denne vilde passere Recknitz den 8., slog Stemningen pludselig om: „han gjorde os lige saa hvide, som vi før havde været sorte.“ Glæden herskede over hele Lejren, Gehejmeraad Ilgen gjorde Undskyldninger for den udviste Utaalmodighed, men bad dog indstændigt om, at man vilde fremskynde Flotillens Ankomst; paa hans indtrængende Bønner rejste Reenberg som Kurér den danske Hær i Møde¹⁾. Efter Modtagelsen af Gaudis Melding befalede Kongen, at Hæren den 8. Juli skulde passere Peene ved Jarmen; men, da der indløb Efterretning om, at Fjenden havde rømmet den venstre Flodbred, besluttede han at gaa over ved Loitz; den der værende Bro, som Svenskerne havde ødelagt, blev sat i Stand, og en Pontonbro, som Preusserne efter en kort Kamp med svenske Dragoner havde slaaet ved Jarmen, blev transporteret derhen. Den 9. Juli foregik Overgangen uden Modstand, og her indtraf samme Dag Oberst B. Meyer med Breve fra den danske Konge, der meddelte, at han var gaaet over Recknitz²⁾. Overgangen over Peene tog 16 Timer, skønt man disponerede over 2 Broer, og skønt Sachserne passerede ved Jarmen. Den 10. holdt Preusserne Rast ved Loitz; kun et Detachment paa 6 Batailloner, 4 Eskadroner gik til Greifswald, der var forladt af Svenskerne og strax aabnede sine Porte; her indlagdes 400 Mand, og Byen Wolgast blev besat af 150 Ryttere, som dog

¹⁾ Reenberg til D. Vibe, Anklam ⁹/₇ 15, Klempenow ⁶/₇; til Sehested, Damgarten ⁹/₇.

²⁾ Balt. Stud., B. VIII, S. 66; jfr. Ob. Meyers Dep. ¹⁰/₇ 15.

ikke kunde tage Slottet. Den 11. Juli marcherede Hæren til Grimmen og holdt Rast her, da man ikke vidste, hvor langt de Danske var komne. Disse var imidlertid samme Dag afmarcherede fra Damgarten, og det danske Hovedkvarter blev om Aftenen opslaaet i Löbenitz, 23 Kilometer Vest for Stralsund; i Følge den Marcheplan, der var tilstillet Kongen af Preussen, skulde Kongen af Danmark den 11. Juli tage Hovedkvarter i det sydligere beliggende Richenberg, og Kongen af Preussen havde sendt Brigadér Montargues med en Rytterskorte til dette Sted for at faa Forbindelse med ham; da Brigadéren ikke traf nogen, sendte han sin Konge Melding herom, og denne blev da staaende ved Grimmen den 12. over; om Aftenen kom der en ny Melding fra Montargues, der havde faaet Forbindelse og nu kunde melde, at Foreningen af de to Hære kunde finde Sted den 13. udenfor Stralsund. Denne Dags Morgen brød Preusserne op og marcherede til Sternhagen, medens de Danske gik til Pütte. Foreningen var nu faktisk udført, og den 14. Juli red Frederik Vilhelm, ledsaget af General Wackerbarth, til den danske Lejr for at konferere med Kongen¹⁾.

Marcherne havde været temmelig drøje skønt ikke særdeles lange; de første Dage havde været meget varme, de sidste derimod alt for kolde efter Aarstiden. Der klages meget over Excesser under Marchen, øvede baade af Danske og Preussere. Af sidst nævnte blev ikke mindre end 200 Mand af forskellige Regimenter dømt til at løbe Spidsrod for Tyveri og Plyndring²⁾.

Den 15. Juli overværede Kongen af Preussen en Revue over den danske Hær, der efter de forskellige Afgivelser talte 24 Batailloner og 44 Eskadroner; han var overordentlig tilfreds med Tropperne, som han roste i høje Toner. Næste Dag gengældte Kongen af Danmark Besøget og overværede en Revue over de preussiske og sachsiske Tropper, hvis Sammensætning var følgende³⁾:

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ^{11/7} 15 Nr. 1457; Feltkassergnsk. ^{12/7} 15; Wackerbarth til Aug. II ^{10/7}, ^{17/7} (Dresden).

²⁾ Balt. Stud., B. VIII, S. 68 f.

³⁾ En Ordre de Bataille er ikke forefunden; de Lister, der forekommer i den trykte Litteratur, er ikke helt overensstemmende. Droysen angiver den preussiske Hærs Styrke til 27 Bat., 22 Esk., medens Voges har 27 og 23, idet han tilføjer, at fra de 29 Bat. og 26 Esk., som de sædvanlige Planer over Indeslutningen opgiver, skal trækkes 2 Bat. Alt Dönhoff og 3 Esk. Wartensleben, der først deltog i Belejringen, efter at Korpset paa Wollin var inddraget (Balt. Stud., B. VIII, S. 70). Paa Side 92 ff., hvor han gennemgaar Indeslutningsliniens

Den preussiske Hær.

Kong Frederik Vilhelm I.

General Fyrst Leopold af Anhalt-Dessau.

— v. Natzmer.

— Grev v. Dohna.

Generaløjtnant O. M. Grev Dönhoff.

— B. F. Grev Dönhoff.

— Finck v. Finckenstein.

— Dörffling.

Generalmajor v. Borcke.

— Prins Georg af Hessen.

— v. Grumbkow.

— v. Hacqueborn.

— v. Blanckensee.

— v. Gersdorff.

— v. Löben.

— v. Kamecke.

— v. Bredow.

— v. Wütgenau.

Rytterer og Dragoner¹⁾:

Grenaderregimentet til Hest	3	Eskadroner
Kyrasserregiment Gens d'Armes	4	—
— Grev Schlippenbach	3	—
— Kronprinz	3	—
Liv Kyrasserregimentet	3	—
Kyrasserregiment v. Heyden	3	—
Dragonregiment v. d. Albe	2	—
— de Veyne	3	—
— v. Blanckensee	2	—
		26 Eskadroner

Besættelse nævner han 28 Bat. og 26 Esk. Hertil skal bemærkes, at Fichtels Liste (i Hærens Arkiv) foruden de paa ovenstaaende Fortegnelse nævnte 28 Bat. og 26 Esk., der er de samme, som Voges nævner ved Beskrivelsen af Indslutningslinien, endnu omfatter de 2 Bat. Alt Dönhoff og 3 Esk. Wartensleben, saa at den endelige Styrke bliver 30 Bat., 29 Esk.

¹⁾ Af Grenadérregimentet og de 3 Dragonregimenter var henholdsvis 1, 2, 1 og 2 Eskadroner afgivne til Korpset for Wismar.

Fodfolk:

Livregiment	2	Batailloner
Fyrst Leopold af Anhalt-Dessau	2	—
Pr. Heinrich	2	—
Pr. Christian Ludvig	1 ¹⁾	—
Hertug Frederik Ludvig af Holsten-Beck	2	—
v. Borcke	2	—
v. Schwendi	1	—
v. Schönbeck	1	—
Jung Dönhoff	2	—
v. Kamecke	2	—
Grev Wartensleben	2	—
v. Pannewitz	1	—
Finck v. Finckenstein	2	—
Friherre v. Schlabrendorff	1	—
v. Grumbkow	2	—
v. Arnim	1 ¹⁾	—
v. Stille	2 ²⁾	—

28 Batailloner

Den sachsiske Hær³⁾.

General Greve Wackerbarth.

— v. Wilcken.

Generalløjtnant v. Mülckou.

— v. Seckendorff.

Generalmajor v. Eichstedt.

— Pr. af Württemberg.

— Grev Castelli.

Rytteri og Dragoner:

Livregiment Kyrasserer	2	Eskadroner ⁴⁾
Kurprinz	2	— ⁴⁾
Eichstedt	3	—

¹⁾ 1. Bat. for Wismar.²⁾ Regimentet Stille, om hvilket Balt. Stud. VIII, S. 93, angiver, at man ikke ved, naar det stødte til Hovedhæren, indtraf i Slutningen af Juni ved Kavelpasset og sluttede sig til det derværende Detach. (Wackerbarth til Aug II ^{28/} 15. Dresden).³⁾ Sächsisches Kriegsarchiv loc. Nr. 742 (Dresden): Specifikation paa det Korps, General Greve Wackerbarth skal føre. April 1715; Fichtels Liste. En Esk. Rytteri talte planmæssigt 120, en Esk. Dragoner 100, en Bataillon 600 Mennige; jfr. Wackerbarth til Aug. II, ^{28/} 15 (Dresden).⁴⁾ En Esk. paa Wollin.

Livregiment Dragoner	3	Eskadroner
Schmettaus Dragoner	3	—
		13 Eskadroner ¹⁾

Fodfolk²⁾:

Dronningens Regiment	1	Bataillon
Kurprinz	1	—
Prinsen af Sachsen-Weissenfels	1	—
Fürstenberg	1	—
• Grev Castelli	1	—
Cavanagh	1	—
		6 Bataillonner

Om Artilleriet savnes nøjagtige Oplysninger. Det danske skal have talt 39 Kanoner og 4 Haubitser; det preussiske 28 Kanoner og 2 Haubitser; det sachsiske 8 Kanoner³⁾. Om Regimentskanonerne, hvoraf de Danske havde 26, er iberegnete i Tallet, kan ikke siges bestemt, men Sandsynligheden taler for det. Sachsernes Kanoner var alle 3 Pds. Hver Armé medførte et lille Brotræn: de Danske havde 12, Preusserne 20 Pontoner.

Belejringskorpsets samlede Styrke kan anslaaes til 50 000 Kombatanter; det var de Belejrede langt overlegent og kunde, om fornødent gjordes, forstærkes. Der var rigelig Tilgang af Proviant, Artilleri og Ammunition. Overlegenheden til Søs var vel ikke saa stor som til Lands; men de Allierede havde Haab om engelsk Bistand, og den danske Sejr ved Femern havde styrket Flaadens Moral. I politisk Henseende var det lykkedes saa nogenlunde at isolere Sverig, og, selv om de Allierede i mangt og meget var uenige, og selv om Sammenholdet kun var ringe og den gensidige Skinsyge stor, var der dog en Sag, hvorom alle enedes: Svenskernes Uddrivelse af Tyskland.

¹⁾ Voges har kun 10. Paa Wollin var, foruden de 2 nævnte Eskadroner, Feilisch' Dragonregiment. Den 23. Juni skriver Wackerbarth til August II, at der kun er 3 Eskadroner paa Wollin, men den 28. indberetter han, at han paa Kongen af Preussens Anmodning yderligere har sendt 2 Eskadroner derover. De af Voges B. VII, S. 60, givne Oplysninger om Sachserne paa Wollin er ikke rigtige.

²⁾ Bataillonerne skulde tælle 8 Kompagnier, men en Del af disse var efterladte i Dresden og kom først senere til Hæren. Paa Wollin var 1 Bataillon Seckendorff og 1 Friese.

³⁾ Fichtels Lister; sächs. Kr. Arch. loc. Nr. 742 (Dresden).

II. Stralsunds og Rygens Erobring.

Af de tre befæstede Havne, Sverig besad i Tyskland, var Stralsund vel nok den vigtigste; den havde det største Opland: Rygen og det meste af Forpommern, laa Moderlandet nærmest og havde saaledes adskillige Betingelser for at tjene som Indfaldsport i Tyskland og som Reduit i en Forsvarskrig. Wismar havde kun et lille Opland, laa længere borte fra Sverig, men betydelig nærmere ved den danske Grænse; den havde dog en noget lettere Forbindelse med Sverig end Stettin, der laa et godt Stykke op ad Oderen, i en betænkelig Nærhed af den preussiske Del af Pommern. Besiddelsen af Rygen var en Livsbetingelse for Stralsund; her fra fik Fæstningen sine Forsyninger, og her kunde dens Besætning udhvile og forfriske sig; saa længe Øen ikke var erobret, kunde Fæstningen ikke indesluttet; den kunde kun tages af en Sømagt, som, for at hævde Besiddelsen, maatte være stærk nok til at holde Fjendens Flaade i Skak.

Adgangen til Stralsund ad Søvejen var vanskelig¹⁾; Sundet, der skiller Pommern fra Rygen, er bugtet og grundt, og, hvad enten man kommer Nord eller Øst fra, maa man passere gennem lange, smalle og krumme Løb, der snor sig mellem flakke Grunde. Løbene var dengang lette at spærre, og Dybden saa ringe, at større Skibe ikke kunde sejle ind til Fæstningen. De stralsundske Farvande, det saakaldte Binnenwasser, der bestaar af: Greifswalder Bodden, den østlige Del, med sine to Indløb: Øster- og Vester- eller Nydyb, Strela Sund, der forbinder ovennævnte udstrakte Bassin med Kubitzer Bodden, den nordlige Del, som atter staar i Forbindelse med Østersøen gennem Gellen og Mühlentief, kunde kun besejles af Fregatter og lignende, mindre dybtgaaende Skibe. Stralsund havde derfor sin egen Flaadeafdeling, der i Løbet af Krigen blev stærkt forøget, og som bestod af Skibe, byggede med deres særlige Anvendelse for Øje.

¹⁾ Plan 1.

Var det vanskeligt at nærme sig Fæstningen fra Søen, saa var det endnu sværere at komme den til Livs fra Landsiden; med mindre Isen lagde Bro over de Søer og Moradser, der omgav den paa de Sider, der ikke beskylledes af Sundet, og som kun kunde passeres ad 3 Overgange, der var lette at spærre og forsvare. Selve Fæstningen kunde holdes med faa Tropper; men Hensynet til Rygen krævede alligevel en stærk Besætning. Da denne i 1713 var gaaet ned under Minimum, var det en let Sag for de Nordiske Allierede at tage Øen, og det skyldtes kun Russernes og Sachsernes utrolig slappe Krigsførelse, at Stralsund ikke kom til at dele Skæbne med Stettin¹⁾. Fæstningens nærmeste Omegn var flad, vandrig, lidet bebygget og skovløs; den var saaledes meget overskuelig; alt, hvad der ligger mellem Fæstningen og Linien Parow—Kedingshagen—Cordeshagen—Borgwall-See—Andershoff, d. v. s. et Bælte paa 5—6 Kilometers Bredde, kunde ses fra Byens Taarne. Det højeste Punkt i Omegnen, Galgenberg, c. 3 Kilometer S. V. for Staden, hæver sig 35 Meter over Havets Overflade; ellers er Terrænet fladt, med faa og ubetydelige Vandløb, men med udstrakte Moser; Vejene var slette; det var altsaa vanskeligt at anlægge Belejringsværker, føre Artilleri frem til disse og vedligeholde Forbindelsen mellem Belejringstroppernes forskellige Led; endelig kunde Forpommern, udsuget som det var efter i 4 Aar at have været Krigsskueplads, kun i ringe Grad bidrage til Belejringshærens Underhold. Fra Naturens Haand havde Stralsund saaledes udmærkede Betingelser for at føre et passivt Forsvar; men naar Adgangen var vanskelig, var Udgangen det ogsaa; det var let at indespærre Forsvareren og holde ham fast med en mindre Styrke, medens man med Resten opererede mod Rygen og derved rettede Dødsstødet mod Fæstningen; det var netop det, der fandt Sted i Feltoget 1715.

Fæstningen Stralsund dannede en ligebenet Trekant, hvis Basis gik langs Sundet, medens de to andre Sider mødtes i et Toppunkt, der laa omtrent en Kilometer S. V. til S. for den lige saa lange Grundlinie. Mod Vest dækkedes Byen af Knieper Teich, mod Sydost af Franken Teich, der paa de smalleste Steder var 200 Meter brede. De to Smaasøer var adskilte ved en Dæmning ud for Triebseer Thor, hvor over Vejen gik til Triebsees. Gik man herfra mod Nord langs Knieper Teichs vestlige Bred, traf man i c. 700 Meters Afstand paa

¹⁾ Bind V, S. 76—87.

Moorteich, en vandfyldt, indtil 500 Meter bred Mose, der strakte sig henved $1\frac{1}{2}$ Kilometer mod Vest og delte Knieper Teich Fronten i 2 ulige store Afsnit; gennem det nordligste gik Prohner Vejen fra Knieper Thor over en Dæmning, der skilte Knieper Teich fra Sundet. Udfor Trekantens Toppunkt, Mühlen Bastion, danner Franken Teich en Bugt, der strækker sig 700 Meter mod Sydost, og som paa ældre Kort benævnes Triebseer Teich; Franken Teichs Hovedretning er mod Nordost, og den begrænses her af en Dæmning, der adskiller den fra Sundet, og hvor over Vejen til Greifswald fører. Ved Knieper- og Franken Thor var der „Bjørne“ til Regulering af Vandstanden. Triebseer Teichs Vestside var moradset og kunde sættes under Vand.

Paa Grund af Terrænets Ufremkommelighed var der oprindeligt ikke anvendt meget paa selve Fæstningsværkerne; det vandrige Jordsmon gjorde det umuligt at foretage store Udgravninger og til Veje bringe svære Volde. Fra Knieper- til Triebseer Thor gik der en Linie med 4 Bastioner: Hospitaler-, Küter-, Katrinen- og Triebseer Bastion. I Trekantens Toppunkt laa, som omtalt, Mühlen Bastion; Nordost for denne laa Schützen Bastion, og herfra gik der en bastioneret Mur uden Jordvold til Franken Hohe Bastion med Port og Kontregarde. Fæstningen var slet forsynet med Udenværker; oprindeligt havde den hverken Faussebraie, Raveliner, dækket Vej eller Glacis; foran Knieper- og Franken Thor var der Hornværker, og omtrent 600 Meter fra sidstnævntes dækkede Vej laa der en gammel, bastioneret Linie: Franken- eller det Gustavianske Retranchement, med højre Fløj til Franken Teich, venstre til Sundet. Som et naturligt Udenværk laa Øen Dänholm c. 250 Meter Øst for Retranchementets venstre Fløj; den var forbundet med Land ved en Skibsbro og havde af Fæstningsværker en gammel Bolværksskanse. Mod Søsiden havde Stralsund ingen andre Værker end et Brystværn; Færgebroen var dog beskyttet af et Blokhus.

Da de Allierede i 1711 blokerede Stralsund, blev Værkerne forstærkede med en Lynette foran Triebseer Thor; de blev imidlertid ikke sat paa Prøve, da Fæstningen ikke blev belejret. Man turde dog ikke løbe an paa, at det fremtidigt vilde gaa lige saa nemt, og i 1713—1714 blev der taget alvorlig fat paa Arbejdet under Generalkvartermesterløjtnant Axel v. Löwens energiske Ledelse. Mellem Sundet og Moorteich blev der anlagt en Linie, bestaaende af Lynetter og Bastioner, forbundne ved Kurtiner og med foranliggende Grav

og Glacis. Foran Triebseer Dæmningen anlagdes nogle Skanser og Lynetter med vaade Grave, og paa begge Sider af den blev der rejst stærke Estakkader. Efter Carl XII' Ankomst blev Arbejdstempoet sat op, og inden Belejringens Begyndelse var de provisoriske Udenværker bleven supplerede med en stærk Linie foran Triebseer Thor, der fra venstre til højre Fløj bestod af Schleussen-Tenaille, der støttede sig til Franken Teich og flankeredes af Mühlen Bastion, samt Kupfermühlen- og Triebseer Retranchementet. Imellem denne Linie og Hovedvolden laa Triebseer Tenailen og den Papenbergske Bastion. Alle disse Værker var naturligvis uden Murbeklædning; men de var i god Stand, og nu var Fæstningen omgivet af en sammenhængende Linie af Udenværker; den blev derved rummeligere, og en stor Del af Besætningen kampede mellem Linierne, særlig i det Gustavianske Retranchement, der var bleven grundig sat i Stand; under en stor Del af Belejringen havde Kongen sit Telt i Triebseer Retranchementet. Engene ved Triebseer Teich blev oversvømmede, den bastionerede Mur forstærket med en Jordvold, Dänholm forsynet med flere Batterier og inddraget under Fæstningen, og endelig blev der ved Altfähr paa Rygen anlagt et Brohoved til Sikring af Forbindelsen. Indløbene til Greifswalder Bodden blev spærrede med sænkede Skibe, saa at de kun kunde passeres ved Hjælp af nøje instruerede Lodser. Til Beskyttelse af Oster Tief anlagdes et stærkt, kraftigt bestykket Blokhús paa Ruden, og til Værn for Spærringen af Neutief et Batteri ved Thiessower Höft (Iserhoved); Batterier paa Palmer Ort og ved Neufähr (Prossnitzer Schanz) forsvarede Passagen gennem Strela Sund¹⁾. Den Stralsundske Eskadre var Herre i Binnenwasser og Stettiner Haffet; Wolgast var i Svenskernes Hænder, lige saa Usedom. Paa Øen var der anlagt nogle Batterier, og nær Peenens Udløb laa et større bastioneret Værk, Peenemünde Skanse. Peenens nedre Løb beherskedes ved Belejringens Begyndelse af Svenskerne; men Herredømmet stod paa svage Fødder: Wolgast var let at tage, Greifswald var allerede opgivet, og Usedom stærkt truet af den betydelige sachsisk-preussiske Styrke paa Wollin.

¹⁾ Plan 3. Fremstillingen af Stralsunds Befæstning støtter sig paa de i det Kgl. Bibliotek i Kbhvn. og i det svsk. Krigsark. bevarede samtidige Kort og endvidere paa Arkivar Voges Manuskript og L. W. Munthe: Kgl. Fortifikationsens Historia III², S. 579—614. Stockholm 1911. Stralsunds Omegn og de endnu bevarede Værker er i 1905 rekognoscerede af Genit. Tuxen.

Den svenske Forsvarsstyrke bestod ved Belejringens Begyndelse af følgende Afdelinger¹⁾:

Rytteri og Dragoner:

	Præsenzstyrke	
Bremiske Ryttere	126	Menige
Pommerske Ryttere	262	—
Bremiske Dragoner	307	—
Verdiske Dragoner	249	—
Pommerske Dragoner	301	—
Schwerins Dragoner	6	—
Bassewitz' (Wismarske) Dragoner ...	547	—
Franske Dragoner	95	—
Benderske Dragoner	96	—
Barthske Dragoner	306	—
v. Dernaths (Holstenske) Dragoner ..	562	—
Niesterske Dragoner	96	—
Kirchbachs (Holstenske) Ryttere	335	—
<hr/>		
13 Rgrt. 284 Off. 472 Uoff. 74 Spil. 3288 Menige 923 Heste		

Fodfolk:

	Off.	Uoff.	Spil.	Menige
Jønköpings Rgt.	25	34	20	388
Tyske Livrgt.	24	42	23	342
Malmö Garnrgt.	17	29	20	259
Pommerske Infrgt.	25	60	24	469
Dronningens Livrgt.	22	37	19	312
Stralsunds Rgt.	31	39	13	229
Wismarske Rgt.	34	57	21	451
Bremiske Rgt.	23	43	19	268
Elbingske Rgt.	29	26	9	126
Stettinske Ldrgt.	12	24	15	402
Rhinske Rgt.	27	39	27	388
Anklamske Rgt.	4	6	1	68
Rugianske Rgt.	13	15	10	485
Holstenske Livrgt.	16	33	4	74
Delwigs Rgt.	11	20	18	413
Wrangels Rgt. ²⁾	14	23	7	440
<hr/>				
16 Regimenter	327	527	250	5114

¹⁾ Styrkeliste af % 15 i det svenske Krigsarkiv, jfr. Bind VI, S. 309 f. Styrkelisten er meget stærkt beskadiget, mange Tal ulæselige; det er saaledes umuligt at specificere Tallene paa Befalingsmænd ved Rytterregimenterne.

²⁾ Bestod af Wrangels og Numers fra Wismar ankomne Batailloner og maa ikke forveksles med Wrangels Ldrgt., der nu hed det Rugianske (Bind VI, Side 307 f.).

„Kommanderede“ var desuden 99 Off., 161 Uoff., 26 Spil., 470 Rytt., 1604 Inf., Syge 676 Menige.

Lægges disse Tal sammen, bliver den tjenstdygtige Styrke: 710 Kompagnioff., 1160 Uoff., 350 Spil., 10476 Md. Naar denne paa Listen angives til 749 Kompagnioff., 1225 Uoff., 366 Spil., 11488 Menige, maa det bero paa, at Artilleri, Ingeniører og andre ikke paa Listen optagne Tropper, f. Ex. Walocherne (c. 400 Md.), er medregnede. Forplejningsstyrken af Menige maa være gaaet op til 12—13000 Md. foruden Eskadrens Mandskab. Rammerne var beregnede paa c. 26000 Md. og var saaledes ikke engang halv fyldte. Af Heste skal der have været c. 1600.

Forsvarsstyrken var Angriberne langt underlegen; men Fæstningen var i god Stand og ikke let tilgængelig. Den Stralsundske Flotille, der disponerede over mindst 15 Fregatter og Pramme foruden en Del Smaafartøjer¹⁾, vilde i Forbindelse med Kystbatterierne ikke blot gøre det vanskeligt at nærme sig Stralsund fra Søsiden, men vilde ogsaa i høj Grad hæmme Transporten af Belejningsartilleriet, der paa Grund af de slette Veje var henvist til at benytte Vandvejene: Peene og Oder, Stettiner Haff og Greifswalder Boddén. I Forbindelse med den svenske Hovedflaade, som var den danske jævnbyrdig, kunde Eskadren overtage Forsvaret af Rygen. Før de svenske Søstridskræfter var tilintetgjorte eller fordrevne, kunde Belejrerne ikke med fuld Kraft angribe Stralsund.

Den 13. Juli rykkede de Allierede frem for at indeslutte Stralsund. Det sachsiske Korps støttede sin højre Fløj til Sundet tæt Nord for Andershöffer Teich og strakte sig herfra til Gr. Lüdershagen, hvor General Wackerbarth tog Hovedkvarter; det var den russiske Stilling fra 1711²⁾. Her begyndte den preussiske Stilling, der gik i en stor Bue Øst for Lüssow og Langendorf til Plattenberg; Kongen af Preussen opslog sit Hovedkvarter i Gr. Lüssow, hvor hans Farfader, den Store Kurfyrste, havde boet 1678; Hertugen af Anhalt-Dessau tog Kvarter i Langendorf. Tropperne laa i 2 Træfninger med Rytteriet paa Fløjene; paa den yderste venstre Fløj ved Plattenberg holdt Bataillonén Pannewitz Forbindelse med den danske Linie, den samme, hvori de Danske

¹⁾ Bind VI, S. 316—320.

²⁾ Bind III, S. 277.

havde ligget 1711. Hovedkvarteret var i Gr. Kedingshagen. Svenskerne gik tilbage næsten uden Modstand. Paa venstre Fløj stødte et dansk „Parti“ sammen med et Kommando Walocher, hvis Kaptajn blev fangen; begge Parter havde nogle faa Saarede og Faldne¹⁾. Natten til den 16. Juli paabegyndte Belejrerne Anlægget af en Kontrevallationslinie for at hindre fjendtlige Udfald. Den bestod af Skanser af forskellig Art, forbundne med Grave og Brystværn. Højre Fløj laa ved Franzenshöhe; herfra gik Linien Nord om Gr. Lüdershagen, Øst om Galgenberg til Mühlgraben, 600 Meter overfor Garbodenhagen Mølle, som Svenskerne havde afbrændt; her fra fulgte den Mühlgraben over i Mosen Øst for Kl. Cordeshagen til den sydvestlige Udgang af Gr. Kedingshagen og gik derfra Øst paa til Stranden. Fløjene laa omtrent 2000 Meter fra Knieper- og Franken Thor, medens Midtens Afstand fra Fæstningen omtrent var dobbelt saa stor²⁾. Kun paa venstre Fløj blev der kæmpet; den svenske Artilleriild var uden Virkning; men i en lille Rytterfægtning blev en dansk Kaptajn taget til Fange, og paa begge Sider var der Faldne og Saarede³⁾. Der blev strax taget fat paa Arbejdet paa Reduterne; den første Nat afgav 9 danske Regimenter hvert 200 Md.; det 2. Trondhjemske, der var svagere end de andre, stillede 160 Md.; Natten til den 17. stillede ogsaa Garden og Grenadérkorpset deres Kontingenter. Om Dagen afgav Regimenterne ligeledes et Antal Arbejdere, som dog kun var halvt saa stærkt som Natholdet. Den 20. Juli havde man faaet saa megen Dækning, at man kunde arbejde med den største Styrke om Dagen; fra den 23. formindskedes Arbejdsstyrken til 960 Md. i Døgnet, og fra den 29. Juli til den 7. August anvendtes kun 3—500 Md. dagligt til Arbejder paa Reduter og Linier. Arbejdstropperne fik et dagligt Lønningstillæg paa 4 Skilling lybsk⁴⁾. Ganske paa samme Maade arbejdede man paa de sachsiske og preussiske Fronter.

Angriberne havde kun meget ringe Kendskab til Forholdene i Fæstningen og vidste ingen Besked om de nys anlagte Værker, ud-

¹⁾ Journal d. pom. Campagne ¹⁶/₇ (Dresden); Wackerbarth til August II ¹⁷/₇ 15 (Geh. Cab. Canzl. 3634, Dresden; heri findes den i det følgende citerede Brevvexling mellem Kong August og Grev Flemming paa den ene, Wackerbarth og Manteuffel paa den anden Side); Stenflychts Mem. (Ensk. Ark. Sv. R. Ark).

²⁾ Balt. Stud., B. VIII, S. 93 f.

³⁾ Berliner geschr. Zeitungen, udg. af Dr. E. Friedländer. Berlin 1902, S. 338. Brev af ¹⁷/₇ 15.

⁴⁾ Chr. Sørensens Feltkasseregnskab ¹⁷/₇—⁷/₈ 15.

over hvad Overløberne meddelte; af dem kom der mange baade af de svenske og de hertugelige Tropper¹⁾. Croissy havde jo i sin Tid meddelt Kongen af Preussen, at Stralsund var uindtageligt, hvortil Frederik Vilhelm havde bemærket, at han troede nok at kunne klare Vanskelighederne²⁾; men efter at have rekognosceret Omegnen og faaet et Indtryk af Værkerne, mente Wackerbarth, at, hvis Kong Carl selv ledede Forsvaret, vilde det koste megen Møje og meget Blod, inden man „kunde lade de Danske komme i Besiddelse af disse Erobringer“, som han noget bittert udtrykker sig³⁾. Kontrevallationsliniens Anlæg kostede imidlertid ikke meget Blod; der blev kun vexlet ganske faa Skud; saaledes blev der den 24. affyret 5 Kanonskud mod den danske Linie; men den 20., da begge Kongerne inspicerede Arbejderne, blev der ikke skudt. Den 23. Juli forefaldt der i Terrænet Sydost for Triebseer Thor en lille Skærmydsel mellem preussiske og holstenske Ryttere; der fortælles, at Oberst Kirchbach under Kampen red hen til Kongen af Preussen, der smilende hørte paa hans Pralerier og lod ham uhindret ride tilbage⁴⁾. Den 22. Juli blev de svenske Forposter inddragne; videre end til Smaakampe og Indeslutningsarbejder kunde man ikke komme, inden man var bleven Herre til Søs. Alle ventede i største Spænding paa Efterretninger om, hvad der gik for sig paa Søen; den 22. Juli hørtes stærk Skydning derude fra: Nu kom Flaaden og Flotillen; men Svensken kom vel nok samtidig⁵⁾.

Den danske Felthærs Forplejningsvæsen var underlagt Generalkommissariatet i Felten, der residerede i Prohn og bestod af de 3 Deputerede Grev Ahlefeldt Eskildsmark, Generalmajor v. Eynden og Etatsraad Weyse. Under dem stod et Antal Krigskommissærer, Furageforvaltere, Furageskrivere, Hospitalsforvaltere og Feltkassereren samt en Del lavere Funktionærer⁶⁾; ved Afdelingerne

¹⁾ Berl. geschr. Zeit. 17/7 15, S. 339; Journ. d. pom. Camp. 21/7; Püchler til Robethon 24/7 15.

²⁾ Bind VI, S. 195.

³⁾ Wackerb. til Aug. II 17/7 15 P. Scr.

⁴⁾ Püchler 24/7, Journ. d. pom. Camp. 28/7 15.

⁵⁾ Berl. geschr. Zeit., S. 343, Brev fra Lejren ved Strals. 24/7 15.

⁶⁾ Fortegnelse over Forplejningsbetjente i Chr. Sørensens Feltkasseregnskab 1715—16. Milit. Regnsk. Nr. 42, R. Ark.

varetog Regimentskvartermesteren Forplejningstjenesten. Det var ikke Smaasummer, der tilflød Feltkassen; i 1715 fik den i Hovedsagen sine Indtægter fra de tyske Provinser: fra Hertugdømmerne 1 211 000 Rdlr., fra Oldenborg 157 000 og fra Bremen-Verden 416 000, i alt 1 784 000 Rdlr.; hertil kom der en Del mindre Indtægter i Naturalydelser, Udskrivninger af de okkuperede Lande, Salg af kasserede Heste m. m.¹⁾. Regnskabsføringen var ikke mønsterværdig, og Redeligheden ikke overvættets stor; Generalkrigskommissær v. Platen havde i sin Tid gjort sig skyldig i store Besvigelser og var bleven afsat og straffet; men dette skræmmede ikke Feltkasserer Chr. Sørensen; han begik ogsaa store Underslæb, som han maatte bøde for²⁾.

Den direkte Brødforsyning var som sædvanlig givet i Entreprise til „Brødjøder“, som modtog Rug fra Statens Magasiner og sørgede for Tilvirkningen og Transporten af Brødet. Ved Stralsund var det atter Firmaet Dumont og Bravo foruden Isac Lazarus og Jacob Vehner, der optraadte som Entreprenører, lejlighedsvis i Forbindelse med Salomon Abraham, der havde været dansk Proveditor i 1711 og nu var i preussisk Tjeneste³⁾. Det kunde falde dem svært nok at holde deres Kontrakter, og der blev jævnlig klaget over Brødets Kvalitet; men paa den anden Side klagede Brødjøderne med Rette over, at det ofte trak alt for længe ud med Betalingen og med Leveringen af Raastofferne. I Oktober 1715 afslog de at fornye Kontrakten, der udløb den 2. November, med mindre de yderligere fik 15 000 Rdlr. til Befordringsudgifter⁴⁾. Det var ikke Smaating, der krævedes til Mandskabets Forsyning med Brød og Hestenes med Kærne; Feltgeneralkommissariatet beregnede Forbruget for et Aar ved Felthæren til c. 1 118 000 Tdr. Rug og 370 000 Tdr. Havre; lagdes hertil Forsyningerne til Flaaden og Garnisonerne, blev det samlede Behov 1 685 000 Tdr. Rug, 515 000 Tdr. Byg, 427 000 Tdr. Havre og 5160 Tdr. Ærter. Af Byggen var de to Tredjedele, af de andre Kornsorter noget over Halvdelen Landgilde- og Skattekorn; hertil kom nogle smaa Restbeholdninger fra det foregaaende Aar og 27 000 Tdr.

¹⁾ Detailleret Oversigt over Indtægter i Feltkasseregnsk. 1715.

²⁾ Forrige Feltkasserer Chr. Sørensen, siden Kancelliraad og Præsident i Christiania, formødelst hans store Gæld til Hs. Majestæt fik alle sine Midler taget under Sekvester og hans Person i Citadellet arresteret. (Kgl. Kasserer i Norge Jens Kølles Kasseregnskaber 1722).

³⁾ Feltkasseregnsk.

⁴⁾ Scholten Indk. Br. ²²/₁₀ 15; Feltgenkom. til Overkrskr. ²⁹/₁₀ 15.

Rug, 75 000 Tdr. Havre, der kunde udskrives i Hertugdømmerne; Resten maatte købes. Forplejningsstyrken ved Felthæren var c. 38 000 Md., Brødportionen om Sommeren 2 Pd.¹⁾

Forplejningen var i Hovedsagen Magasinforplejning; Tilførslerne foregik søværts til Rostock og Barth og derfra landværts til Hæren. Da Rostock laa i det neutrale Meklenborg, maatte der træffes særlige Aftaler med Hertugen; i Slutningen af Juni blev Brigadér Grev Sponneck sendt til ham for at forlange en positiv Udtalelse om, hvor vidt han var villig til midlertidig at overlade Kongen Byen, hvori der nødvendigvis maatte indlægges en dansk Garnison; dog kunde han lade 400 Md. af sine egne Tropper forblive dør, Værkerne skulde besættes af de Danske, saa længe Hæren forblev i Pommern, saaledes som det altid tidligere var gaaet til under lignende Forhold; i Schwerin maatte der oprettes et Bageri til Forsyning af Blokadekorpset for Wismar, da Kongen højst ugerne vilde udskrive Brød af Landet; for Følgerne vilde han staa inde, og han lovede at lægge sin Taknemlighed for Dagen. Hertugen var nødsaget til at give efter, og efter mange Indvendinger sluttede han den 1. Juli en Konvention med Kongen, der fik Ret til at indlægge 2 Batailloner og 1 Eskadron i Byen; disse Tropper skulde kun have Kvartér; hverken af Byen eller Landet maatte der udskrives Vogne; den lille meklenborgske Garnison skulde besætte Vagten ved det hertugelige Palæ; de Danske Volde og Porte; alt Krigstilbehør saa vel som selve Værkerne skulde tilbageleveres i uskadt Stand; Hertugen kunde flytte sit Artilleri og sine Arkiver hvor hen, han vilde; Kongen lovede i Tilfælde af Strid mellem Garnison og Studenter at respektere de bestaaende Jurisdiktionsforhold og indestod for Orden og Disciplin; Sager, som fra Pommern var sendte til Rostock, skulde bevares ukrænkede, og Kongen vilde ikke blande sig i Meklenborgs indre Forhold²⁾. I en Separatartikel lovede Kongen at faa de Allierede til at sanktionere, at Meklenborg fik Neukloster og det raserede Wismar; til Gengæld frafaldt Hertugen de øvrige Fordringer, han mente at have paa dem. Konventionen lød ganske lovende for Meklenborgerne; men Separatartiklen var holdt i temmelig svævende Udtryk, og de andre Bestemmelser blev ikke altid nøje overholdte.

I Rostock indlagdes som Garnison Prins Christians Regiment, som

¹⁾ Feltgeneralkom. Mem. 15.

²⁾ Geh. Reg. ²⁴/₆, ²⁹/₆, ¹/₇ 15.

for Tiden førtes af Oberst Münster, og en Eskadron af Schmettaus Rgt.; af meklenborgske Tropper forblev Oberst Schwerins Bataillon i Byen; den talte 10 Officerer, 18 Underofficerer og c. 400 Md.; de levede i slet Forstaaelse med de Danske, over hvis „Excesser“ Hertugen klagede højlydt¹⁾.

Som Krigskommissær i Rostock blev Dreesen ansat med Furageforvalterne Lumholtz og Griess samt Furageskriver Rottwitt under sig²⁾. Deres vigtigste Hverv var at sørge for Kornets Udladning og videre Transport til Hæren enten ad Landevejen eller med Smaafartøjer over Prerow til Barth. Den sidste Vej var saare besværlig; den var over 20 Mil lang og gik gennem det smalle Løb, der skilte Halvøen Darss fra Øen Zingst; paa Grund af Sandbanker i Løbet maatte Kornet jævnlig omlades, og paa Grund af Sækkemangel laa det ofte løst i Baadene. I Prerow forsinkedes Losningen ved at Fiskerne ikke udelukkende kunde hellige sig dette Hverv, men maatte passe deres Fiskeri ved Siden af; i den Anledning forhøjedes Lossepengene til 1 Skilling lybsk pr. Tønde, og der blev sendt baade Kommissariatsbetjente og Soldater til Prerow³⁾; for at beskytte Kornskibene mod armerede Fartøjer fra Stralsund henlagdes en Fregat og et Par mindre Krigsfartøjer i Farvandet mellem Rygen og Sundische Wiese⁴⁾. Det blev „Postillon“ (Kaptajnløjtnant Siewers) og „Makrelen“ (Kaptajnløjtnant Bjørnsen), der kom til at udføre denne Tjeneste; de laa i Farvandet lige til Jul og sejlede derpaa hjem, da Mandskabet led saa meget af Sult og Kulde, at det ikke var til at udholde; i Slutningen af September tog „Makrelen“ en lille svensk Galej med 3 smaa Kanoner⁵⁾.

Fra Barth foregik Udleveringen af Furage og Brød til en stor Del af de danske Tropper for Stralsund. Magasinerne administreredes af Furageforvalter Jacob Kaalund; som Arbejdsmandskab benyttedes dels Civile, dels Soldater med Extralønning. Hvor meget Korn, der blev transporteret til Barth, kan ikke opgives. Midt i December fik Bønderne paa Darss Betaling for Udlosning af 18 269 Tdr. Havre, og samtidig udlossede 5 Skippere fra Sønderborg og Flensborg

1) Kgl. udf. Exped. 4); Nr. 1414; Militaria Vol. 12; Durchzüge Vol. 92 12/s 15 (Schwerin).

2) Rottwitts Rgnskb. Notater.

3) Jac. Kaalunds Rgnskb. Notater; Skr. til Feltgeneralkom. Oktober 15.

4) Kgl. udf. Exped. 31/s 15 Nr. 1729.

5) Adm. I. S. 12/10 15.

3600 Tdr., som var leverede af Amtsforvalterne i Aalborg, Aarhus og Randers¹⁾. Mellem Rostock og Barth gik 20 Smaaskibe i stadig Fart, og Hertugen af Schwerin havde stillet 25 Fiskerbaade til Raadighed. Et af de vigtigste Magasiner var Krigsraad H. Folsachs i Lybæk; inden Hærens Afmarche til Meklenborg fik han Ordre til at sende 20 000 Tdr. Havre og den Rug, Proveditøerne skulde have, til Rostock, hvor der den 9. Juli var indtruffet 20—30 Kornskibe; i Sommerens Løb kom der mange Skibe med Korn baade fra Lybæk og fra Danmark til Warnemünde; da den svenske Flaade kom i Søen, standsede Tilførslerne ad Søvejen, men efter Slaget under Rygen tog de atter Fart; i den mellemliggende Periode afgik der store Meltransporter fra Lybæk paa Vogne, som Folsach rekvirerede; i Lybæk og Omegn havde han ladet store Mængder Rug formale²⁾. Meklenborg blev heller ikke skaanet for at levere Vogne; i Oktober forlangte Feltgeneralkommissariatet et stort Kvantum Rug og Havre sendt ad Landevejen fra Rostock til Hæren; det kneb svært med at skaffe det store Antal Sække, og Hertugen klagede over de trykkende Kørsler; men Kongen svarede, at han i hvert Fald maatte skaffe Kornet transporteret til Ribnitz, og gik ikke ind paa Hertugens Indvending, at han havde givet saa mange Baade, at han ikke behøvede ogsaa at levere Vogne³⁾. I selve Lejren fandtes Udsalg af Fødevarer; de kongelige Undersaatter opmuntredes til at føre dem derhen, og det tillodes at sælge dem til lavere Priser end de fastsatte⁴⁾.

Skønt Magasinforplejning var Hovedreglen, maatte Krigsskuepladsen ogsaa levere en Del af Forplejningen, særlig til Hestene. Ved Indrykningen i Pommern blev der forhandlet med Distrikter, Amter m. fl. og aftalt, at Landet skulde fordeles til Rytterregimenterne, der selv skulde furagere, dog saaledes, at Befolkningen beholdt det nødvendige Føde- og Saakorn; Regimentscheferne skulde være ansvarlige, og til dem havde Beboerne at henvende sig. Med Rette indvendte Feltgeneralkommissariatet, at denne Fremgangsmaade var yderst

¹⁾ Feltgenkom. til Kaalund ¹³/₁₀ 15; Kaalunds Rgnsk.; Magistr. i Barth til Feltgenkom. ²¹/₂ 16.

²⁾ Breve fra Conseil. i Felten til Conseil. i Kbhvn. ⁹/₇ 15; Folsachs Rgnsk.; Folsach til Magistr. i Lybæk ⁷/₈, ¹⁷/₁₀ 15 (Durchmärsche. Lybæk).

³⁾ Feltgeneralkom. Ordre ⁹/₁₀ 15; Furageforvalterne Griess' og Lumholtz' Kvittringer Aug.—Novbr.; Fr. IV til Carl Leop. ¹³/₁₀; Carl Leop. til Fr. IV ¹⁹/₁₀ 15 (Durchzüge. Schwerin).

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁸/₈ 15 Nr. 1670.

uheldig; det kunde ikke gaa an at lade Officererne skalte og valte med Godsejernes og Bøndernes Ejendomme. Det blev da mestemt, at man skulde græsse Hestene i 14 Dage, lade Rytterne hjælpe med ved Høstarbejdet og derefter foretage Fordelingen til Tropperne efter de gældende Reglementer¹⁾.

Som sædvanligt i de Tider var der megen Sygdom i den danske Lejr, hvor Dysenteri og andre Fordøjelsessygdomme grasserede. I Batewitz, 30 Kilometer Nordvest for Stralsund, og i Oldendorf, midtvejs mellem disse Stæder, blev der oprettet Hospitaler under Bestyrelse af Krigskommissær Hornung, der havde megen Erfaring i denne Tjeneste. Der blev til hans Raadighed stillet 6000 Rdlr. til Anskaffelse af Materiel, Instrumenter og Bandager til 1200 Patienter. Ved Hospitalerne ansattes Overmedikus Fischer, Overkirurg Hoffmann, 6 Mestre, 12 Svende, et Antal Dreng, nogle Marketendere, et Par Hospitalskarle, 16 Koner, 9 Kuske med 22 Heste. Disse Hospitaler, hvortil senere kom et lille Filial i Barth, vedblev at funktionere langt ind i 1716, længe efter at Hæren var afmarcheret. Personalet var utilstrækkeligt, men Forsyningen med Forbindsager rigelig; endnu i 1718 havde man en Del Bind, Kompresser og Lagner i Behold²⁾.

At Flaaden i Felttoget 1715 vilde komme til at spille en afgørende Rolle, havde den danske Regering længe været klar over. Hovedflaaden skulde sikre Forbindelsen med Norge og først og fremmest tilkæmpe sig Herredømmet paa Østersøen for at hindre den svenske Flaade i at støtte Forsvaret af Svensk-pommern paa nogen som helst Maade, medens Flotillens Opgave var at slaa den pommerske Søstyrke ned og derved gøre det muligt for de Allierede at føre Belejringsartilleriet frem til Stralsund og erobre Rygen.

Danmark havde imidlertid andre Allierede end de 3 tyske Magter, der ved dets Side søgte at trænge Svenskerne ud af Tyskland. Ogsaa Rusland stillede sine Krav; men Czarens Plan — et Angreb paa det egentlige Sverig — forudsatte, for at kunne realiseres, at de danske og russiske Flaader optraadte i Forening³⁾, hvad der kun lod sig gøre,

¹⁾ Feltgeneralkom. Mem. ²⁷/₇ 15.

²⁾ Hoffmanns Kvit. ⁸/₁₀ 15; Notater til Feltkassergnsk. Nr. 35, 44, 45—72; Fortegnelser i Feltkassergnsk. ³/₂ 16 og 1718.

³⁾ Conseil. i Kbhvn. til Kongen ¹⁴/₆—²¹/₆ 15.

naar den svenske Flaade blev spærret inde i Carlskrona; men dette var kun muligt, hvis de ventede engelske og hollandske Eskadrer optraadte aktivt mod Sverig. Om England og Holland gik ind herpaa, var mere end tvivlsomt; men efter Kongens Befaling¹⁾ blev Sagen dog i dybeste Fortrolighed drøftet paa Møderne mellem Admiralitetet og de hjemmeværende Medlemmer af Konseillet, Gehejmraaderne O. Krabbe og Chr. Sehested; man overvejede ogsaa, om man selv med 14—15 Orlogsskibe kunde blokere Carlskrona og med en mindre Eskadre Gøteborg²⁾. Saa meget stod fast, at man maatte udruste hvert Skib, hvert Fartøj, der blot nogenlunde kunde holde Søen.

Medens Gabel med sine 8 Orlogsskibe færdedes i Østersøens vestligste Hjørne, udlagdes efter Haanden en Del af Hovedflaadens Skibe paa Reden. Efter Gyldenløves Indstilling var P. Raben udnævnt til kommanderende Admiral. Den 25. April var han gaaet om Bord paa „Elefanten“; 2 Dage efter hejsede han Kommandoen, og den 30. afsejlede han efter Dagen forud at have modtaget Ordre til med 7 Skibe at krydse mellem Møn og Wittmund eller efter Omstændighederne østligere; om Fjendens Bevægelser skulde han skaffe sig Underretning og afskære ham Forbindelsen med Pommern; var han Fjenden „bastant“, skulde han angribe, i modsat Fald vente, til Gabel havde forenet sig med ham. Med Skibenes Udrustning var det kun smaat bevendt, og Bemandingen var utilstrækkelig. Det henstilledes til Raben at bestemme, om Gabel strax skulde støde til ham eller have Tid til forinden at tage de erobrede Skibe af Grunden³⁾. Der blev korresponderet en Del mellem de to Admiraler om Samvirke for det Tilfælde, at Svenskerne skulde være overlegne; men foreløbig blev det ikke til noget med Eskadrenes Forening, idet Gabel den 25. Maj lettede med 5 Orlogsskibe, 1 Fregat og 3 Galioter for efter Ordre at gaa til Gøteborg, medens de 3 resterende med de 3 tagne svenske Orlogsskibe den 25. stødte til Rabens Eskadre mellem Wittmund og Dornbusch⁴⁾. Af Gøteborgs Blokade blev der ikke noget, da man fik paalidelige Efterretninger om, at den der værende Eskadre var aftaklet og alt Mandskab afgivet til Hovedflaaden; det kunde ogsaa være blevet en ret kilden Sag; thi, selv om man nok turde optræde brydsk overfor hanseatiske Skibe, der vilde ind til

¹⁾ Geh. Reg. ²¹/₅ 15.

²⁾ Konseil. i Kbhvn. til Kongen ²¹/₅—²⁵/₅ 15.

³⁾ „Elefanten“s Journal; Kgl. udf. Exped. ⁴/₅ Nr. 982, ⁵/₅ 983.

⁴⁾ „Elefanten“s Journal.

Byen, var man nødsaget til at lade engelske og hoilandske passere, hvis de ikke godvillig vilde respektere Blokaden. Efter med største Forsigtighed at have navigeret gennem Store Bælt, ankrede Gabel ved Hirtsholmene, hvor Fregatterne Mynden og Søridderen den 3. Juni sluttede sig til ham. En Del af Smaaskibene blev udsendt paa Kryds eller efter Proviant. Den 12. kom Kaptajn P. Wessel med „Hvita Ørn“ med en kongelig Befaling af 5. Juni, der gik ud paa, at Eskadren skulde konvojere til og fra Norge, gaa til Østersøen med 3 Orlogsskibe og „Hvita Ørn“, saa snart Isländsfarerne var bragte i Sikkerhed, og efterlade 2 Orlogsskibe, „Raa“ og de norske Fregatter i Norge. Befalingen var noget forsinket; den var gaaet over København, og Wessel, der ikke vidste, hvor Eskadren var, havde haft nogle Uheld under Vejs¹⁾. Den 13. lettede Gabel, stod Nord paa med 250 Koffardiskibe, naaede den 15. Staværn og rejste selv til Christiania for hos Slotsloven at drive paa Nedsendelsen af de udskevne Søfolk. Det voldte megen Besvær at faa disse samlede; men det lykkedes dog. „Delmenhorst“ og „Island“ efterlodet i Norge; deres Besætninger med Undtagelse af 50 Md. pr. Skib fordeltes paa de hjemvendende, og den 27. Juni sejlede Gabel fra Staværn med „Prins Christian“, „Prins Vilhelm“ og „Prins Carl“ med en stor Konvoj, der havde 636 udskevne Matroser og et Kompagni Rekrutter om Bord. Den 30. Juni ankrede han paa Københavns Red; men først den 14. Juli stødte han med sine 3 Skibe til Hovedflaaden, hvor »Hvita Ørn“ og „Svenske Sophie“ kort forinden havde indfundet sig²⁾. De i Norge tilbageblevne Skibe blev hjemkaldte den 18. Juli; de afsejlede den 27. med 300 norske Søfolk og Soldater; de havde, tvungne af den bitre Nød, maattet plyndre de norske Skibe for Mandskab. De naaede den 2. August København, hvortil de 3 norske Galejer med c. 320 Md. om Bord kort forinden var ankomne, og gik 2 Dage efter med et Par andre Orlogsskibe til Hovedflaaden³⁾.

Raben var, som omtalt, sejlet fra København med „Elefanten“, „Justitia“, „Ebenezer“, „Jylland“, „Lovise“, „Venden“ og „Sophie Hedevig“, Flaadens største og anseligste Skibe; desuden var „Løvendals Galej“ underlagt ham, og paa egen Haand havde han befalet

¹⁾ „Pr. Christian“s og „Hv. Ørn“s Journaler; Kgl. udf. Exped. ¹/₆ Nr. 1166, 1167, ⁵/₆ 1261; Kongen til Konseil. ⁵/₆ 15 (Geh. Reg.).

²⁾ Relat. fra Viceadm. Gabel (C. Sehesteds Arkiv). „Elefanten“s Journal 13.—15. Juli.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁸/₇ Nr. 1483; „Delmenh.“ Journal; Ref. Sag. ¹⁷/₈ 15 Nr. 2.

Branderen Sorte Hane, „der skulde til Kiel, men som ej har noget der at gøre“, at slutte sig til Eskadren. Ved første Letning 30. April sprang „Elefanten“s Ankertov, hvad der var et slet Varsel. Af Matroser fattedes mange; men til Gengæld havde Rabens Skib 30 Drengene udover Tallet, „alle vel fyldte med Dyr“¹⁾.

Den 5. Maj ankrede Eskadren S. O. for Møn; Dagen forud var „Raa“ og „Højenhald“ stødte til den fra Gabels Eskadre og var strax sendte ud paa Rekognoscering mod den svenske Kyst og Rygen. Den 7. kom „Højenhald“ tilbage; den var bleven jaget af „Verden“ og „Sorte Ørn“²⁾. Schoutbynacht Thambsen blev sendt ud med 2 Orlogsskibe og 2 Fregatter for om muligt at tage de 2 svenske Skibe; de slap imidlertid ind til Carlskrona; men Thambsen kom den 10. Maj tilbage til Eskadren med en lille Jagt fra Pommern, der havde 7 svenske Officerer og 14 Baadsmænd og andre Menige om Bord. Næste Dag gik „Raa“ til København med Fangerne, der forinden havde været i Forhør og rykket ud med, hvad de vidste. De havde fortalt om Okkupationen af Wolgast og Usedom og givet en Del i det hele korrekte Oplysninger om Styrkeforholdene i Stralsund³⁾. Efter Haanden voxede Rabens Eskadre: I den 2. Uge af Maj kom en Del mindre Skibe: „Kronprinsens Galej“, „Svenske Sophie“, „Concordia“, „Ræven“ og „Putzweck“; den 26. indtraf fra København „Oldenborg“, „Beskærmeren“ og „Mars“, og fra Gabels Eskadre „Fyn“, „Nældebladet“ og „Laaland“ med de 3 tagne svenske Orlogsskibe, som gik videre til København for at reparere; de tog Viceadmiral C. T. Sehested og Kommandør Rosenpalm, der skulde om Bord paa Flotillen, med sig og blev den 21. efterfulgte af „Laaland“, der trængte til at efterses. Den 3. Juni blev Thambsen atter sendt ud med 4 Orlogsskibe og „Højenhald“ for at hindre Smaapartier i at komme til Pommern og for at faa Føling med den svenske Flaade, der sagdes at krydse mellem Carlskrona og Bornholm; Storm og Modvind tvang imidlertid Thambsen til den 10. Juni at vende tilbage uden at have set noget. Samme Dag kom „Havfruen“ fra København; men næste Dag maatte „Beskærmeren“ gaa hjem for at reparere. Flere af de andre Skibe havde mistet Tov og Ankere, „Mars“ var saa medtaget, at det burde kasseres og i hvert Fald maatte for-

¹⁾ Raben til Admiralitetet ²/₅ 15.

²⁾ „Højenhald“s Journal.

³⁾ Rabens Ordre til Thambsen af ⁷/₅; dennes Rapport af ¹⁰/₅; „Elefanten“s Journal.

lade Flaaden. Rabens Humør var langt nede; han klagede over, at han manglede Fregatter; de, han havde haft, blev altid borte, naar de engang var udsendte; han maatte have alle disponible lette Sejlere. Den 20. Juni rapporterede han til Ankers ved Hasle, at Tilstanden paa Flaaden var daarlig; Udrustningen havde fra første Færd været usigelig slet; man havde forsømt ham og sendt alt til Norge¹⁾.

Den 20. Juni kom „Beskærmeren“ tilbage, og den 26. „Laaland“ med Proviant-, Brændsel- og Vandforsyninger. Herefter bestod Hovedflaaden af følgende Skibe²⁾:

Ebenezer,	
Jylland,	Løvendals Galej,
Justitia,	Concordia,
Oldenborg,	
Fyn,	
Havfruen,	
Elefanten,	
Sophie Hedevig,	Højenhald,
Nældebladet,	
Laaland,	Sorte Hane,
Louise,	
Venden,	
Beskærmeren.	

Det var i alt 13 Orlogsskibe, 2 Fregatter og 2 Brandere. Da han kun havde 11 Skibe, havde Kongen befalet, at han skulde angribe Fjenden paa denne Side Hammeren; nu, da han havde 13, skulde han angribe, selv om Fjenden havde 16³⁾.

Den 27. Juni tilgik der Raben Ordre til at konvojere Flotillen og Skibene med „Spidsbjælker“ til Pommern; Transportskibene skulde ikke afgaa, før Binnenwasser var bleven tilgængeligt; „Løvendals Galej“ skulde gaa til Gellen, for at hindre Postforbindelsen mellem Stralsund og Sverig; her skulde den forblive, til den afløstes af „Flyvende Fisk“ og „Packan“; ved Flaaden vilde den blive erstattet med den i Bergen lejede Kaperfregat Fortuna (Kommiss-, senere Maanedskaptajn Eleaser Christensen)⁴⁾. Raben fik Ordre til at afgive en Del Matroser til Sehe-

¹⁾ Rabens Rapp. ⁴/₆, ⁹/₆—²⁰/₆ 15.

²⁾ „Elefanten“s Journal ²⁰/₆ 15.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁴/₆ Nr. 1303, ²⁰/₆ Nr. 1333.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁷/₆ Nr. 1363, 1365, 1367; Adm. Kopib. ²²/₆ 15.

steds Flotille mod at faa et tilsvarende Antal Soldater som Erstatning; Udvekslingen skulde finde Sted i Farvandet mellem Stævns og Møn, hvorhen Flaaden skulde begive sig; heldigvis slap Raben for definitivt at afgive Matroser, da Gabel førte tilstrækkeligt Mandskab med ned fra Norge; men han maatte midlertidig af med en hel Del Befalingsmænd og Mandskab. Den 30. Juni gik der Ordre til ham om at krydse mellem Skaane og Pommern, og det blev lovet ham, at Gabel og Sehested snart vilde støde til ham¹⁾. Den 30. Juni modtog Raben ved Sandvig Admiralitetets Ordre af 22., hvorefter „Løvendals Galej“ afgik til Gellen; „Flyvende Fisk“ indfandt sig hos ham med Ankre og et utilstrækkeligt Antal Tove; han var ked over at skulle afgive Befalingsmænd, da der var saa mange, der gik og drev i København²⁾. I en hel Maaned lod Raben nu ikke høre fra sig; hidtil havde hans Breve kun indeholdt Beklagelser og Bebrejdelser; men det ser rigtignok ogsaa ud, som om Admiralitetet og Holmens Chef kunde have udfoldet mere Energi. Tonen om Bord har næppe været den bedste; herpaa tyder den Omstændighed, at Admiralitetet 8. Juli beordrer Søfiskalen eller hans Fuldmægtig sendt til Flaaden, „hvor der er mange Processer“³⁾.

Den 15. Juli ankom Viceadmiral Gabel med „Prins Christian“, „Prins Vilhelm“ og „Prins Carl“, hvorved Flaaden voxede til 16 Orlogsskibe, og Dagen efter kom Sehested med Flotillen. Med Fjenden havde man faaet Føling; den 11. var „Højehald“ og „Flyvende Fisk“ komne tilbage, jagede af 2 svenske Orlogsmænd og 1 Fregat. Kaptajn Güntelberg mente, at de 16 Sejlere, de havde set, var en Konvoj, men en lybsk Skipper havde erklæret, at den Nyenske Eskadre var kaldt tilbage, og at den svenske Flaade derved vilde voxe til 22—24 Orlogsskibe; for at bringe større Klarhed til Veje blev der igen udsendt Krydsere; saa meget var imidlertid sikkert, at Fjenden nærmede sig, og at man kunde vente, at han vilde modsætte sig alle Forsøg paa at aabne Løbene ind til de Stralsundske Farvande. Midt i Juli laa Rabens Flaade 2¹/₂ Mil N. O. for Jasmund⁴⁾.

1) Kgl. udf. Exped. ²⁷/₁₀ Nr. 1380, ³⁰/₁₀ Nr. 1393.

2) Rabens Rapp. ³⁰/₁₀ 15.

3) Adm. Kopibog.

4) „Elefantens Journal“.

Den 27. Maj havde Viceadmiral Sehested strøget sit Flag paa „Justitia“ og begivet sig til København for at overtage Kommandoen over Flotillen, der var under Udrustning. Ingen var saa godt som han egnet til at løse den vanskelige Opgave at aabne Binnenwasser; fra Felttoget 1712 var han allerede godt kendt med Forholdene¹⁾, og, selv om Vanskelighederne utvivlsomt nu var større end dengang, vilde han nok være Mand for at overvinde dem. Alle saa op til ham med Tillid; hans Mod, Dygtighed og Fasthed i Med- og Modgang var almindelig bekendt. Han vidste, hvad han gik ind til, og hvad han behøvede for at naa sit Maal; trods Pengeknapheden forstod han at skaffe de fornødne Midler til Veje; han var besjælet af Pligtfølelse, gøs ikke tilbage for Ansvar og havde en udpræget, men ikke uberegtiget Selvfølelse. Han fremsatte sine Krav med Myndighed og erklærede, at han, naar man efterkom dem, vilde kunne løse Opgaven; men at det hele vilde blive til ingen Nytte, naar man ikke stillede de forlangte Midler til hans Raadighed.

Den 1. Juni resolverede Kongen, at Sehesteds Flotille skulde gøres klar, samt at Viceadmiralen og hans Næstkommanderende skulde holde sig rede til at gaa om Bord i den²⁾. De platgaaende Fartøjer var i Hovedsagen de samme som dem, hvormed han havde opereret i Binnenwasser 3 Aar forud³⁾; det gjaldt nu om at faa dem udrustede og bemandede. Holmens Chef mente, at man kunde være sejlklar omkring 10. Juni; men Sehested var belavet paa, at det vilde trække en Maanedstid længere ud⁴⁾. Han vilde til den Tid kunne disponere over følgende Skibe:

I København var:

Orlogsskibet Ditmarsken	472 Md.
Kongens Jagt Kronen	146 —
Pram Arca Noæ	88 —
„ Ebenezer	71 —
Snav La Diligente	22 —
Galiot Pommeransen	18 —
Armeret Skib Christiansø	123 —
Pram Helleflynderen	86 —

¹⁾ Bind IV, S. 50—54.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ¹/₆ 15 Nr. 1164 f.

³⁾ Bind IV, S. 50.

⁴⁾ Judichærs Indb. til Konseil. ²⁷/₆ 15; Sehested til Kongen ⁴/₆ (Ref. Sag. ¹⁰/₆ 15 Nr. 6).

I Søen laa:

Fregat Gravensteen	89 Md.
„ Svenske Sophie	74 —
Lodsgaliot West Vlieland	23 —
„ Eyland Schilling	25 —
Hukkert Havfruens Baad	10 —
Snæv Ræven	24 —

Paa Beddingen stod:

Fregat Phønix	78 —
-------------------------	------

Det var i alt 1349 Mand. I 1712 havde Sehested til sin Raadighed haft 850 Matroser og 575 Soldater; men han havde ogsaa disponeret over endnu nogle Skibe, som ikke længere var brugbare; til Gengæld skulde han have 3 norske Galejer, som blev beordrede ned til Fladstrand under Kommando af Kommandørkaptajn Johan Vibe, og frem for alt „Hjælperen“, et meget kraftigt Skytsskib, som Judichær havde konstrueret af den gamle Stykpram Støren, hvis endelige Bestykning blev 46 halve Kartover, og som fik en Besætning paa 230 Md. Det laa Kongen stærkt paa Hjærte, at Flotillen snarest blev sejlklar, og den 18. Juni udnævnte han adskillige af Skibscheferne¹⁾. Disse og de øvrige Officerer havde dog allerede længe været beskæftigede med Skibenes Udrustning²⁾. Med Mandskab kneb det ganske forskrækkeligt; det var jo ikke blot Flotillen men ogsaa Hovedflaaden, der skulde forsynes, og de erobrede svenske Skibe skulde bemandedes; Admiralitetet vred sig, og Konseillet vaandede sig i sine Indberetninger til Kongen. „Laaland“ skulde saaledes have 130, „Fyn“ 86, „Nordstiernan“ hele 400 Md. Trods alt arbejdede man ihærdigt paa Flotillen ved Dag og Nat; man haabede at faa Folk fra Norge og i Indlandet ved Udskrivning, Hvervning og Presning eller ved at tage Folk fra de oplagte Skibe. Selv om man fik Mandskab nok, manglede endnu en Del Materialer, baade Planker og Aarer³⁾. C. T. Sehested udtalte, at man ved Desarmeringen af „Mars“ og „Sophie Hedevig“ kun vilde faa 452 brugbare Folk, hvad der ikke vilde slaa til; man burde hverve i Hamborg og Glückstadt; han fraraadede at svække

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ³/₆ 15 Nr. 1228, ⁵/₆ Nr. 1264, ²⁷/₆ Nr. 1368, ¹²/₆ Nr. 1299, ¹⁸/₆ Nr. 1324.

²⁾ Sehested til Overkrigssekr. ¹⁵/₆ 15.

³⁾ Konseil. Relat. ⁹/₆—⁸/₆ 15.

Hovedflaaden ved at lade den afgive 300 Matroser, der skulde erstattes med Artillerister. „Faar jeg Folk nok, skal jeg næst Guds Hjælp være flyvefærdig i Stedet for sejlfærdig“. Han foreslog Kaptajn Gude som Chef paa „Kronen“, Kaptajn M. Friis som Chef paa „Christianse“ i Stedet for den gamle Kaptajnløjtnant Gautesen, der gik i Barn-dom, og endelig ønskede han, at Kaptajn Stephen Meyer skulde have Kommandoen paa „Arca Noæ“; for disse Officerer vilde han indestaa¹⁾). Han udbad sig endvidere Bemyndigelse til at afsætte Skibschefer, der ikke gjorde deres Pligt; thi „Mangel paa Subordination kan let indtræde, og underjordiske Intriger spindes; derfor maa der baade Frygt og Kærlighed til“²⁾). Kongen var yderst utaalmodig efter at faa Flotillen af Sted; Kongen af Preussen mindede ham uafsladelig om, at det var af yderste Vigtighed at faa Løbene aabnede snarest muligt; det var en Æressag for Danmark at løse denne Opgave. Han mente, at man fra „Svanen“, „Mars“ og „Sophie Hedevig“ kunde faa 950 Md., saa kunde Holmen afgive de resterende 400. Fik man ikke de ventede Folk fra Norge, maatte hvert af Rabens Skibe afgive 20 Md., som senere kunde erstattes med Folk, hvervede i Hamborg³⁾). Da Sehested paaviste, at de oplagte Skibe ikke kunde give Folk nok, bestemte Admiralitetet, at Flotillen skulde have 360 Matroser fra Hovedflaaden, der i Stedet vilde faa lige saa mange Soldater af Bergenhussiske Regiment, og dette blev billiget af Kongen, der tillagde Københavns Kommandant de fornødne Ordre⁴⁾); en af hans Generaladjutanter, Oberst Møsting, opholdt sig i København for at holde ham à jour med Tilstanden ved Flotillen, og den 29. Juni kunde denne afsende den glædelige Efterretning, at Gabel var kommen ned fra Norge med over 600 Matroser⁵⁾). Af disse fik Flotillen foreløbig 244 med Løfte om flere efter den 4. Juli, desuden fik den Mandskabet fra „Mars“, 200 Soldater og en Del Folk fra Holmen. Sehested kunde saaledes melde sig sejlklar den 4. Juli. De fleste af hans Skibe var udrustede, dog manglede han endnu „Hjælperen“ og de 3 norske Galejer. Spidsbjælkerne med tilhørende Jærnkædef havde han faaet⁶⁾), og et meget vigtigt Spørgsmaal var bleven

¹⁾ C. T. Sehested til Kongen ^{11/6} 15 (Ref. Sag. ^{10/6} Nr. 39).

²⁾ Samme ^{18/6} 15 (Mem.).

³⁾ Kongen til Conseil. i Kbh., dat. Mølln ^{22/6} (Geh. Reg.). Kgl. udf. Exped. ^{9/7} Nr. 1404 f., dat. Rostock. „Sophie Hedevig“ og „Svanen“ blev ikke desarmerede.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ^{27/6} 15 Nr. 1380, ^{29/6} Nr. 1386 f.

⁵⁾ Chr. Sehesteds Arkiv. Pakke II.

⁶⁾ Møsting til Kongen ^{2/7} 15.

klaret, idet Kongen endelig var gaaet ind paa at lade hans Officerer faa 3 Kvartaler af deres tilgodehavende Gage; han havde først villet spise dem af med 2¹⁾). Men Holmens Admiral og Københavns Kommandant klagede over de store Afgivelser; foruden de talrige Soldater, der skulde tjene paa Flaaden og Flotillen, maatte en hel Del deltage i Arbejderne paa Krigsskibenes Vedligeholdelse og Udrustning²⁾).

Det var paalagt Admiralitetet og Generalkommissariatet at stille Forslag om Tilvejebringelse af saa mange Transportskibe, at 6000 Md. med Heste og Træn samtidig kunde føres fra Pommern til Rygen, og Judichær havde faaet Ordre til at beslaglægge alle egnede Fartøjer, der fandtes i København³⁾). Dem vilde Sehested foreløbig ikke have med sig; før Binnenwasser var aabnet, var der ingen Havn eller Red, hvor de kunde ligge; en Paalands Merssejlskuling var nok til at drive dem ind paa Rygen, hvor de vilde gaa til Grunde. Han kunde ikke give Konvoj til Artilleriskibene i Frederiksort eller Kornskibene paa Traven; man kunde lade „Snarensvend“ afgaa fra Stationen ved Wismar for sammen med „Kronprinsens Galej“ at hente Artilleriskibene; man burde snarest afløse „Gravensteen“ ved Wismar og sende den til ham, man burde anvende de Fregatter og Snaver, der laa paa Steder, hvor de ikke behøvedes, til at rekognoscere mod den svenske Flaade; men først og fremmest maatte Admiral Raben have Ordre til at konvojere Flotillen til Dornbusch og derefter holde det gaaende her for om fornødent at yde den Støtte⁴⁾). Dette skete ved en kongelig Ordre af 27. Juni, og Kongen resolverede yderligere, at Artilleriskibene foreløbig skulde blive liggende, medens Kornskibene underlagdes de Deputerede af Generalkommissariatet i Felten⁵⁾).

Transportflaaden underlagdes Admiral Knud Reedtz, hvem der tilgik en meget udførlig Instrux. Den 10. Juli skulde alle Smaafartøjer, Jagter, Galioter, Joller fra Øerne samles i Grønsund; efter at Judichær havde leveret ham Fortegnelse over de beslaglagte Fartøjer og deres Drægtighed, skulde Admiralen begive sig derhen for at udtage saa mange brugelige Fartøjer med ikke over 9 Fods Dybtgaaende, at 6000 Md. samtidig kunde overføres. De, der stak for dybt eller havde daarlige Grejer, skulde han frigive, men alle Smaafartøjer, der

¹⁾ Kongen til Konseil. 27/6 15 (Geh. Reg.); kgl. udf. Exped. 21/6 Nr. 1338.

²⁾ Gener. Schönfeldt til Overkrigssekr. 20/6 15; kgl. udf. Exped. 1/7 15 Nr. 1396.

³⁾ Kgl. udf. Exped. 20/6 15 Nr. 1153, 1/6 Nr. 1164.

⁴⁾ Sehest. Rapport med Randbemærkninger 22/6 15 (Chr. Sehest. Ark.).

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. 27/6 Nr. 1367, 0/7 Nr. 1452 f.

stak fra 4—6 Fod, og alle Joller med 3—5 Aarer skulde han beholde; der skulde skaffes Smaafartøjer til at landsætte 4000 Md. ad Gangen. I Grønsund skulde Admiralen blive liggende, til der kom Melding om, at Passagen var fri, saa skulde han under Konvoj af Fregatterne i Grønsund gaa til det „Dyb“, der var bleven aabnet¹⁾.

Judichærs Liste omfattede:

2 armerede Skibe	91 Læster
2 kgl. Brandere, 4 private Skibe og Krejerter	147 —
6 Smøgere	94 ¹ / ₂ —
32 Skibe til Proviant og Varegods.....	731 —
64 ballastede Skibe	1058 ¹ / ₂ —
25 Dragør Jagter	193 —
1 Hospitalsskib	57 —
37 Fiskerbaade og Jagter	
6 Skibe, som vilde møde i Grønsund	54 ¹ / ₂ —

Det var Fartøjer af mange Typer og fra mange Egne. Det varede meget længe, inden de blev sendte tilbage til deres Ejere, til største Skade for Landets Handel og Fiskeri.

Paa Admiral Reedtz' Indstilling fik Amtmand Moltke paa Møn og Stiftamtmand Lützen paa Laaland Ordre til at afgive jordløse Husmænd, aftakkede Matroser o. a. Søfolk til Transportflaaden; de skulde have 2—3 Rdlr. om Maaneden og kun bruges til denne ene Expedition. De, der anbragtes paa private Skibe, blev lønnede af disses Ejere, de øvrige af Kongens Kasse; der var sørget for, at de kunde faa Levnedsmidler til Købs²⁾.

Transportflaaden fik en lang Ventetid; endnu i Begyndelsen af September laa den i Grønsund. I Løbet af Sommeren voxede den stærkt; den 3. August var den samlede Drægtighed c. 2500 Læster, og den 15. blev det indberettet, at den nu kunde rumme henved 10 000 Md. I den lange Uvirksomhedsperiode blev en Del af det bedste Mandskab afgivet til Hovedflaaden, som til Gengæld sendte Transportskibene sine Udsættere; Reedtz skrabede yderligere 134 Md. sammen paa Smaaøerne og sendte dem til København til Anvendelse paa Krigsskibene. Af Kornskibenes Ladninger gik en Del til Grunde

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ³/₇ Nr. 1407, ⁶/₇ Nr. 1417.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁰/₇ Nr. 1469 f.

af Mangel paa omhyggeligt Tilsyn og Behandling. Den 3. September fratraadte Reedtz Kommandoen og gik over paa Hovedflaaden¹⁾.

Kongen havde befalet Viceadmiral Sehested at medføre Kaptajn Rosenpalm og Løjtnant Meulenfort, der skulde stilles til Kongen af Preussens Raadighed, og havde paalagt ham at medtage rigelige Proviantforsyninger, da Fødevarer var saa dyre i Pommern; dog maatte Flotillens Afrejse ikke derved forhales²⁾. Den 4. Juli meldte Sehested Admiral Raben, at han var sejlklar; den 7. hejsede han sit Flag paa „Ditmarsken“; men Dagen efter ankrede han for Modvind ved Dragør, og først den 15. føjede Vinden sig. „Svenske Sophie“ havde fra Raben meddelt ham, at han laa mellem Jasmund og Wittmund, og at 16 svenske Skibe var observerede mellem Bornholm og Hanø; Admiralen havde anmodet Kongen af Danmark om at formaa Preusserne til at besætte Usedom, saa snart som muligt, hvorved Flotillen vilde faa en god sekundær Basis, hvor den kunde anbringe sine Saarede og reparere sine Pramme³⁾. At Svenskerne fra Usedom kunde tilføje Sehesteds Skibe stor Skade, omtaler Raben ikke.

Ved sin Afgang fra København disponerede Sehested over følgende Skibe:

Orlogsskib Ditmarsken { Viceadm. Sehested.
Komkapt. Stat. Becker.

Fregat Jagt Kronen, Kapt. Gude.

- Leoparden, Kaptlt. Alb. Danielsen.
- Gravensteen, Kaptlt. Fr. Boysen.
- Phønix, Kaptlt. J. C. Wodroff.
- Sv. Sophie, Prmlt. v. Viereck

(i Oktbr. Kptlt. Rolluf Jansen).

Arm. Lastdrager Christiansø, Kapt. Mogens Friis.

Pram Arca Noæ, Kapt. Stephen Meyer.

- Helleflynderen, Kapt. Wolter Jansen.
- Ebenezer, Kapt. J. Baastad.
- Bremer Schløttel, Kaptlt. P. Baad.

Arm. Galiot Beskærmeren, Ltnt. P. H. Schultz.

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁶/₇ Nr. 1537, ³⁰/₇ Nr. 1577, ⁸/₉ Nr. 1753; Indb. til Kr. Kancel. ¹⁵/₈ 15; Adm. Kopibog ⁵/₈ 15.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ³⁰/₈ Nr. 1391, ²⁷/₈ Nr. 1363. Kapt. Rosenpalm døde i preussisk Tjeneste ¹⁵/₁₁ 15.

³⁾ Sehesteds Rapp. ¹⁸/₇ 15.

- Arm. Galiot Haabet, Ltnt. B. H. Stiboldt.
 Lodsgaliot Eyland Schilling, Kaptlt. A. Green.
 — West Vlieland, Kaptlt. Sv. Bruun.
 Snav Ræven, Ltnt. P. Stavanger.
 — Ulven.
 — Bonne Espérance.
 — Glubende Ulv.
 — La Diligente.
 Galiot Citronen.
 — Pommeransen.
 Hukkert Mars' Baad.
 — Havfruens Baad.
 Brander St. Olaf.
 — Marie.
 — Margrete Marie.
 — Victoria.
 — Engel Rafael.
 — St. Johannes.

Hertil kom „Trækskøjten“ og 18 Joller til Brug ved Bugsering samt 12—13 Transportskibe af forskellige Typer. Senere blev Flotillen forøget med 3 norske Galejer, de svenske Priser Hummeren og Svenske Pascha, omdøbt til Sødragonen, og endelig „Hjælperen“. Det var et anseligt Antal Fartøjer, og Konseillet var overtydet om, at Sehested vilde udrette store Ting, „hvis ikke visse Folk afbryder ham med Projekter, der tager sig glimrende ud, men i Reglen er uigennemførlige“¹⁾.

Den 15. Juli om Aftenen observeredes Hovedflaaden; Dagen efter var Forbindelsen etableret, og den 17. gik den samlede Søstyrke til Ankers 3 Mil Øst for Stubbenkammer.

Den danske Flaade var den svenske noget underlegen, hvad Orlogsskibenes Antal og Bestykning angik; ved at forene sig med den russiske vilde den opnaa numerisk Overlegenhed; men Czarens Sømagt var ny og uprøvet, Materiellet mindre godt, Officerskorpset sammenstykket fra alle Lande, og Mandskabet kun for en mindre Del

¹⁾ Konseil. til Gehr. Vibe 16/7 15 (Geh. Reg.).

søvant. En virkelig Overlegenhed vilde man derimod opnaa, hvis de ventede engelske og hollandske Eskadrer sluttede sig til eller i det mindste støttede den danske Flaade. I London havde den danske Regering energisk virket for denne Sag; men Forholdene var vanskelige; Flaaden var jo Englands, og dette Land, der kun stod i Personalunion med Hannover, ønskede ikke at tage Parti. Kong Georgs mægtige hannoveranske Minister Bernstorff støttede Sagen, da dens Realisation var en Betingelse for, at Hannover fik Bremen-Verden, men han turde ikke give klar Besked og søgte at slippe med halve Løfter: Eskadrens Chef, Admiral Norris, skulde forlange Satisfaktion af Sverig for den Skade, det havde tilføjet Englands Handel, og skulde bruge dette Hverv som Paaskud til at lægge sig for Carlskrona, medens Expeditionen mod Rygen gik for sig. Da Norris den 22. Maj afsejlede med 20 Orlogsskibe og en stor Konvoj, var det meget usikkert, om han over Hovedet kunde tjene Danmarks Interesser; men endnu tvivlsommere var det, om de Vettes hollandske Eskadre, der afsejlede den 31. Maj, vilde støtte Danmarks Sag, da Nederlandene intet kunde vinde derved¹⁾.

Hvis man kunde formaa Englænderne og Hollænderne til at spærre Svenskerne inde i Carlskrona, var det Hensigten at støtte et russisk Angreb paa det egentlige Sverig²⁾; Admiralitetet fik Ordre til at forhandle med Konseillet om en saadan Samvirken; men det maatte holdes omhyggelig skjult for den engelske Admiral. De fremmede Eskadrer skulde behandles med den størst mulige „Complaisance“; Admiral Norris skulde ugentlig have 5—6, Schoutbynacht de Vette 3 Stykker Vildt til videre Fordeling, saa længe de laa i Sundet; lagde de sig for Carlskrona, skulde de stadig forsynes med Storvildt, Harer og Fugle fra de kongelige Skove. Selvfølgelig skulde de fremmede Flaader forsynes med Lodser, og Konseillet indstillede, at de fik Lov til at anlægge Hospitaler paa Møn og Bornholm og til at komplettere deres Ammunitionsbeholdninger i København³⁾.

Den 6. Juni kom den hollandske Eskadre: 12 Orlogsskibe med 3170 Md. og 624 Kanoner, og den 10. den engelske: 19 Orlogsskibe med 5290 Md. og 1050 Kanoner til Sundet; de medførte en Konvoj paa 450 Skibe. Den 12. lettete de, og den 13. naaede de Køben-

¹⁾ Bind VI, S. 203 ff.

²⁾ Bind VI, S. 220.

³⁾ Geh. Reg. ²¹/₅, ²²/₅ 15; Konseil. Relat. ¹/₅ 15; Kgl. udf. Exped. ²⁹/₅ Nr. 1154.

havn. Fra Kronborg sendtes 2 Kaptajner om Bord til Admiralen med et Velkomstbrev fra Konseillet; de blev modtagne med stor Elskværdighed¹⁾. Kongen saa ualmindelig sangvinsk paa Forholdene og tilskrev Konseillet, at man trygt kunde stole paa, at Sømagterne vilde indespærre den svenske Flaade, saaledes at man uden at nære Frygt for at blive forstyrret kunde lade Flotillen tage fat paa sin Opgave, medens man tillige kunde være rolig for, at Svenskerne hverken kunde sende Tropper eller Materiel til Pommern. Det var altsaa vigtigere at faa Flotillen sejlklar end at forstærke Hovedflaaden²⁾.

Den, der var mest spændt paa, hvad den engelske Flaade vilde foretage i Østersøen, var den hannoveranske Resident ved det danske Hof; for ham var det af yderste Vigtighed at undgaa alt, hvad der kunde forhale, og paa den anden Side at udføre alt, der kunde fremme Udleveringen af Bremen-Verden; med Bekymring hørte han, at Kongen af Danmark ikke vilde lade sin Flaade kooperere med Russerne, hvad Czaren saa indtrængende forlangte, før Englænderne havde indespærret Svenskerne i Carlskrona. Endnu den 13. Juni havde man paa Gottorp, hvor Resident Püchler opholdt sig, intet hørt til den engelske Flaade; den danske Regering var ukendt med Norris' Instrux; men Püchler kendte den og vidste, at Admiralen ikke strax kunde skride til den saa meget ønskede Blokade; men det turde han ikke sige til de Danske; paa den anden Side vidste han ogsaa, at Gøteborg Eskadren havde sendt alt sit Personel til Hovedflaaden; man kunde altsaa være sikker paa, at der blev Fred i Kattegattet, og Englænderne kunde uden at sætte noget paa Spil roligt lægge sig for Carlskrona; og det maatte de gøre; thi ellers gik den danske Flaade ikke til Rygen; Kongen havde selv sagt, at han maatte holde sig til den rene Defensiv, saa længe han ikke vidste, hvad Hjælp han fik af den engelske Flaade. Den danske Regering paalagde sin Gesandt i London, Baron Söhlenthal, at udvirke, at Admiral Norris fik Ordre til at blokere Carlskrona og operere mod Svenskerne, og den bad Püchler skrive til Flaadens Chef og opfordre ham til at optræde aktivt; dette Ønske opfyldte han strax, Skrivelsen blev udfærdiget in duplo og afsendt baade ad Land- og ad Søvejen; det blev Løjtnant Ployart paa „Løvendals Galej“, der kom til at overbringe den til

¹⁾ Rel. fra Konseil. i Kbhvn. af $\frac{8}{6}$ med Brev fra Genm. Schnitter af $\frac{7}{6}$: Genlt. Schönfeldt til Overkrigssekr. $\frac{11}{6}$; Schnitters Memorial $\frac{15}{6}$ 15.

²⁾ Geh. Reg. $\frac{9}{6}$ 15.

Norris¹⁾. Ved det danske Hovedkvarter erfarede man paa Marchen til Stralsund, at den engelske Flaade, uden at opholde sig ved København, og uden at Admiralen havde truffet nogen Aftale med Konseillet, var sejlet ad Danzig til. Til Püchler havde han skrevet, at, hvis den hollandske Schoutbynacht havde haft samme Instrux som han, vilde han have ladet ham konvojere hele Handelsflaaden og selv lagt sig for Carlskrona; det danske Hof havde han meddelt, at han havde holdt Krigsraad i Køge Bugt, og at Blokaden ikke kunde effektueres. Paa Hovedflaaden havde man den 19. Juni faaet Efterretning om, at den kombinerede Flaade med hele sin store Konvoj var passeret Syd om Bornholm²⁾. Norris forlod Danzig den 24. Juni og sejlede til Lifland, sendte Handelsskibene under Konvoj til Riga og kom selv til Reval den 30.; han sendte 5 Orlogsskibe til Hogland for at konvojere til Petersborg; Handelsskibene fik 40 Dage til at losse og lade i; den Skrivelse, hvori Admiralen gav Püchler Underretning om sin Rejse, indeholdt ogsaa andre Efterretninger af Interesse: midt i Juni havde 14 svenske Skibe med 2 Admiraler beskydt Reval og var derefter sejlede til Åbo; i Kronstadt laa der 20, i Reval 7 russiske Krigsskibe³⁾. Den hannoveranske Resident blev ikke glad ved at erfare, at Flaaden var saa langt borte; i det danske Hovedkvarter kunde man ikke begribe, at det var nødvendigt at anvende saa store Kræfter paa Konvojen, som jo dog ikke truedes af nogen Fare; men Püchler forsikrede, at Norris nok i rette Tid skulde indfinde sig ved Carlskrona. Der er ingen Tvivl om, at han ønskede det; thi blev den danske Flaade slagen, vilde Feltoget blive resultatløst; men han kan ikke have troet paa sine egne Forsikringer; thi medens han søgte at berolige det danske Hof, dundrede Kanonerne i de Rygenske Farvande og vidnede højlydt om, at den svenske Flaade var i Søn; han indrømmede nu, at under disse Omstændigheder maatte den engelske Flaades Virkefelt blive et andet; nu maatte Norris enten forstærke den danske Flaade, eller ogsaa maatte han selv angribe den svenske, i Fortrøstning om at den danske vilde ile ham til Hjælp, hvorved Svenskernes Nederlag vilde blive uundgaaeligt⁴⁾. Alt dette var imidlertid kun Talemaader; Norris var saa langt

¹⁾ Püchler til Robethon ^{13/6, 17/6, 20/6, 23/6} 15. Kongen af Danmark til Kg. af Preussen ^{24/6}; Geh. Reg. ^{27/6, 28/6}.

²⁾ Püchler til Robethon ^{20/6, 24/6} 15; „Elefanten“s Journal ^{19/6}.

³⁾ Püchlers Brev af ^{20/7} 15 med Bilag: Brev fra Norris, dat. Reval ^{20. Juni} 1. Juli 15.

⁴⁾ Püchler til Robethon ^{24/7, 27/7} 15.

borte, at en Indgriben fra hans Side var umulig, selv om han havde været besjælet af den allerbedste Vilje; den danske Søstyrke maatte klare sig selv, og det var den heldigvis ogsaa i Stand til. Først efter at det afgørende Slag var udkæmpet, modtog Püchler et Brev fra Norris, der meddelte, at han den 17. Juli var kommen til Windau; da han erfarede, at ingen generede Handelen paa Riga, var han gaaet tilbage til Danzig, som han naaede den 21; den hollandske Eskradrechef havde erklæret, at han vilde iagttage den strængeste Neutralitet; Norris havde saa kun 14 Orlogsskibe (5 var detachedede) at sætte mod Svenskerne 26. I et Krigsraad aftaltes, at, hvis man ikke inden 27. Juli fik nogen Ordre fra England, vilde man sejle til Reval og oppebie Skibene fra St. Petersborg, hvorefter man i et nyt Krigsraad vilde aftale, hvorledes man kunde samle hele Konvojen og derefter rejse hjem¹⁾. Endnu den 27. Juli havde Norris intet hørt fra Püchler, men i Reval modtog han dennes ovenfor omtalte Depeche, der overbragtes ham af Premierløjtnant Ployart sammen med et Brev fra Admiral Raben. Den frugtede imidlertid ikke; paa den kombinerede Flaades Hjælp kunde „ingen Facit gøres“.

Som i det foregaaende Aar skulde Størstedelen af den svenske Flaade, saa snart Søen var aaben, afgaa til de finske Fårvande, denne Gang under Kommando af Viceadmiral Lillie med Schoutbynacht Taube som Næstkommanderende²⁾. I Løbet af Foraaret blev der flere Gange sendt Forstærkninger til Lillie, der selv var sejlet ud fra Stockholm; fra Calmar fik han saaledes 4, fra Carlskrona 5 Orlogsskibe³⁾. I Slutningen af Maj sendtes der ham Meddelelse om, at, da den danske Flaade var gaaet i Søen med en betydelig Styrke, da Wachtmeisters Eskadre var ødelagt og Forbindelsen mellem Sverig og Pommern afbrudt, vilde det sandsynligvis blive nødvendigt at samle hele den svenske Flaade for at forjage den danske; han skulde derfor skaffe sig Underretning om, hvorvidt Russernes Planer tillod ham at fjærne sig fra Sverigs Østkyst, og derefter holde sig klar til at gaa Vest paa⁴⁾. Dagen efter modtog Admiralitetet Ordre fra Kongen

¹⁾ Norris til Püchler ^{10/27} Juli; Bilag til P.s Skr. ^{10/8} 15.

²⁾ Adm. Kopibok ^{18/3} 15 (Sv. Fl. Ark.).

³⁾ Adm. Kop. ^{21/4}, ^{27/4} 15.

⁴⁾ Adm. Kop. ^{20/8} 15.

til at lade Lillies Eskadre forene sig med Sparres for at fordrive de Danske og aabne Forbindelsen med Stralsund. Man arbejdede af al Magt paa Udrustningen, men det kneb med Mandskab; i den Anledning fik Gøteborg Eskadren Ordre til at afgive til Hovedflaaden alle sine Officerer og alle sine Folk¹⁾. Den 22. Juni beordres Kaptajn Axel Grubb til med „Verden“, „Øsel“ og „Sorte Ørn“ at konvojere en Vaaben- og Ammunitionstransport til Stralsund; „Smaaland“ skulde følge med til Christiansø. Den 27. Juni indberettes til Kongen, at Lillie for et Par Dage siden er kommen til Carlskrona med 11 Orlogsskibe og har forenet sig med Sparre. Næste Dag indberetter denne, at han har overtaget Kommandoen og vil afsejle med Artillerimandskab og Rekrutter til Jønkøpings og Kronobergs Regimenter, saa snart disse er komne; han beklager, at „Kong Carl“ og „Gøta“ ikke kan udrustes og udtaler sin Frygt for at være for svag²⁾. Den 30. Juni var Sparre klar; men først den 7. Juli afsejlede han ad Christiansø til med 20 Orlogsskibe og nogle Transportskibe, der medførte 280 Artillerister og de omtalte Rekrutter; 2 Dage efter maatte han imidlertid vende og gaa tilbage, da „Gotland“ var lækt og et af Tropeskibene havareret; endnu den 11. Juli laa Flaaden ved Hanø og ventede paa, at „Phønix“ (Kapt. Frisk) skulde komme med Transportskibene; den danske Flaade sagdes at ligge ved Møn eller i Køge Bugt med 15 Orlogsskibe og nogle Fregatter³⁾. Den 12. Juli gjorde Sparre et nyt Forsøg paa at komme afsted, men opnaaede kun — som han skriver — at Flaaden blev splittet, saa at han knap kunde øjne Topperne af sine Skibe; han maatte altsaa igen gaa tilbage til Hanø; den 13. kom Admiral Henck og tidligere dansk Kommandør, nu svensk Schoutbynacht, Wilster om Bord paa Flaaden, som den 16. Juli afsejlede for 3. Gang og den 18. naaede til Jasmund og fik den danske Flaade i Sigte⁴⁾.

Den 16. Juli ved Middagstid gik Sehested om Bord paa Rabens Admiralskib, og hele Flotillen „kom til Flaget“. Næste Dag ankrede

1) Adm. Kop. $\frac{21}{6}$, $\frac{30}{6}$ 15.

2) Adm. Kop. $\frac{11}{6}$, $\frac{10}{6}$; Sparre til Kongen $\frac{17}{6}$ 15.

3) Anonymt Br. fra Carlskrona $\frac{28}{6}$, $\frac{29}{6}$ (Hdlgr. rø. Nord. Kr. III. Sv. R. Ark.); Cl. Sparre til Kongen $\frac{27}{6}$ 15.

4) Sparre til Adm. $\frac{2}{7}$, $\frac{3}{7}$, $\frac{10}{7}$; til Kongen $\frac{8}{7}$ 15.

man $2\frac{1}{2}$ Mil Nord til Øst for Jasmund; Sehested gik op med Flotillen og ankrede mellem Flaaden og Landet; i Løbet af Dagen lettede man og ankrede snart efter igen 3 Mil Øst for Stubbenkammer. Den 18. Juli i Dagsvagten 2. Glas (Kl. 5 Fm.) gav Raben Sejgn til at sejle; Viceadmiral Juel havde Avantgarden; Sehested lettede ogsaa; i Løbet af Formiddagen laa man 3 Mil Sydost for Jasmund, Vinden var N. O. t. O. Kl. 2 Eftermiddag afgav hvert Orlogsskib til Sehested en Chaloupe med en Løjtnant og 20 Md. samt Proviant for 8 Dage. Raben ansaa Situationen for ret kritisk; han mente at vide, at den svenske Flaade talte 22 Orlogsskibe; Vinden var den gunstig; den danske Flaade kunde let blive „besat paa en læger Val“; optog den Kampen paa Bugten med en overlegen Fjende, udsatte den sig for at gaa til Grunde. Sehested, der sammen med Gabel forhandlede med Raben om Situationen, bad „Djævlen rive og splide ham“, om de Svenske kunde komme ud med mere end 11—13 Skibe; men Raben, der var sikker paa, at Fjenden var langt stærkere, mente, at det var bedre for Kongens Tjeneste at søge ud af Bugten; kunde imidlertid Sehested vise ham en kongelig Ordre til at ruinere Flaaden, skulde han gerne lægge sig saa nær Land med Skibene, at de kunde fortojes dør, men han vilde være fri for Ansvar(!); Gabel gav ham Ret. Raben vendte med Kontramarche, sejlede Kl. $4\frac{1}{2}$ nordværts ud og overlod Sehested til sin Skæbne. Om Aftenen havde Flaaden Jasmund $3\frac{1}{2}$ Mil N. V. t. V.; „Højenhald“ og „Hvita Ørn“ sendtes ud paa Rekognoscering. Henved Kl. $2\frac{1}{2}$ Nat meldte sidst nævnte, at man saa den fjendtlige Flaade til Luvart med 21 Orlogsskibe; lidt forinden havde en Bornholmer Baad fra Kommandanten, Generalmajor Reedtz, meldt det samme, og henved Kl. 3 saa man i den svage Morgenbelysning 21 svenske Orlogsskibe paa Linie Øst for den danske Flaade med 3 Admirals- og 4 Schoutbynachtsflag; Kl. $3\frac{1}{2}$ gav Raben Skibene Ordre til at slutte godt op; Flaaden havde dengang Jasmund $1\frac{3}{4}$ Mil S. V. t. V. Fjenden holdt ned mod den med Blodflag oppe; Raben signalerede til Avantgarden at forcere Sejl, hvorpaa Flaaden fulgte efter Nord over. Sparre begik her den alvorlige Fejl at holde ned mod den danske Flaade med for sydlig en Kurs; Raben benyttede sig heraf og vandt Forspring; da Sparre opdagede Fejlen og kippede op for at komme den danske Flaade paa Siden, var det for sent. Kl. 8 Fm. begyndte den svenske Avantgarde at beskyde den danske Flaades „corps de bataille“; men Afstanden var for stor; kun „Havfruen“ og „Sophie Hedevig“ fik nogle Kugler i Sejlene. Raben,

der ikke havde hejset Blodflag, besvarede ikke Ilden. Ved Middagstid opgav Sparre Jagten paa de bedre sejlene danske Skibe og strøg Blodflaget efter fra Admiralskibet at have skudt svensk Løsen, hvorefter han vendte sydværts over med hele Flaaden¹⁾.

Raben var henrykt over at være sluppet for saa godt Køb; han var overbevist om, at Fjenden under en mere energisk Ledelse kunde have ødelagt den danske Flaade; han sendte sine Fregatter ud for at spejde og holdt det gaaende mellem Rygen og Skaane; han bad om at faa „Nordstjernan“, „Svanen“ og „Södermanland“ og udbad sig nye Forholdsordrer, hvis han ikke fik disse Skibe; han havde faaet Tilladelse til at angribe med sine 16 Skibe, selv om Fjenden havde 19; men nu var Svenskerne jo adskilligt stærkere²⁾. Alle Flagmænd havde været enige om, at man ikke burde „engagere“ sig, og Gabel roser i stærke Udtryk Raben for hans Beslutning at forlade Bugten, da alt ellers vilde have været tabt. „Med Fordel af Vinden,“ skriver han, „søgte den svenske Flaade ind paa os for at angribe; men formedelst Rabens Habilitet disputerede vi os saaledes om Vinden, at de Svenske — efter at have givet os nogle Lag af deres Kanoner — vendte og gik fra os, og blev vi ved at sejle for at beholde Luven og befri Flaaden for enhver Overlast; senere erfarede vi, at Fjenden vendte for at forene sig med 3 detacherede Skibe, saa at de nu har 23“; noget efter retter Gabel dette Tal til 24 og erklærer, at den svenske Flaade har 500 Kanoner flere end den danske; havde Rabens Flaade været bedre bemandet, havde han utvivlsomt angrebet; nu var der intet andet for end at konservere Flaaden, „hvilket han sandfærdig har gjort med berømmelig Konduite“; Sehested kunde nok klare sig i en 5 Ugers Tid uden Flaadens Hjælp; fik han saa en 5—6 Orlogsskibe til Raadighed, kunde alt blive godt; men for hans Skyld turde man ikke lade Flaaden løbe nogen Risiko; thi uden denne stod Kongen magtesløs overfor Sverig og sine Allierede. Nu gjaldt det om at faa „Svanen“, de 3 svenske Priser og de 2 Skibe fra Norge ned til Hovedflaaden; Gabel vilde gerne selv have begivet sig til København for at drive paa Ekviperingen; men Raben vilde ikke af med ham; det kom han alligevel til; for den 29. Juli blev Gabel i en meget lidende Tilstand landsat paa Stævns³⁾.

¹⁾ „Elef.“s Journal; Sparre til Kongen ⁸/₇ 15.

²⁾ Rabens Rapp. ²⁰/₇ 15; den ¹⁸/₇ var der givet Ordre til snarest at klargøre „Svanen“ og „Nordstjernan“ (vgl. udf. Exped. ¹⁸/₇ Nr. 1484).

³⁾ Gabel til Krigskanc. ¹⁰/₇, ²²/₇ 15; „Elefanten“s Journal.

Admiralitetet og Konseillet overøste Raben med Ros, fordi han ved at undgaa Slag mod Overmagten havde reddet Flaaden; var han ikke vejet i rette Tid, kunde han have forspildt alle Chancer for et heldigt Udfald af Krigen; Admiralitetet lovede snarligt at forstærke ham med 3 Skibe¹⁾. Gabels, Admiralitetets, Konseillets og Rabens egne Udtalelser faldt godt i Traad med de dengang i Krigskonsten fremherskende Anskuelse: Slaget var et Onde, der altid burde undgaaes, naar man ikke var decideret overlegen eller tvungen til at modtage det; det var altid at foretrække at klare sig ved Manøvrer; men den nye Retning, der var begyndt møjsommeligt at bane sig Vej, holdt paa, at Krigskonstens Formaal var at tilintetgøre Fjenden, og dette kunde ikke naas ved at undgaa Slaget. I Virkeligheden havde Raben ikke fortjent den Virak, der ødsledes paa ham; han havde jo ikke løst sin Opgave: at dække Sehesteds Flotille, der i Øjeblikket var det vigtigste offensive Element; desuden var Fjendens Overlegenhed rent talmæssig; Rabens Eskadre var bedre bemanded, bedre udrustet og manøvrerede bedre; hans Skibe var renere og havde bedre Sejl²⁾. Det er ganske interessant at se, at Kongen ikke var helt tilfreds med Rabens Optræden; han meddeler ham, at Sehested har indberettet, at Fjenden kun havde 18 Skibe, medens Raben har meldt 24; Raben maa selv bære Ansvaret for, at han har undgaaet Slag og derved abandonneret Sehested; bliver han nu forstærket med 3 Skibe, maa han „ingenlunde Fjenden evitere, men Bataillen med ham i Guds Navn engagere“. Konseillet i Felten var heller ikke enig med de i København efterladte Kolleger: „vi fik et Brev fra Raben, der gør os fortvivlede“, skrives der til Gehejmraad Chr. Sehested³⁾. Det var rimeligvis førstnævnte Skrivelse, som en kongelig Lakaj den 27. Juli overbragte Raben; som saa ofte ellers viste Frederik IV sig ved denne Lejlighed i Besiddelse af sunde militære Principper; det var ham en Skuffelse, at Raben, selv efter at Gabel var stødt til ham, ikke troede sig stærk nok til at hindre den svenske Flaades Forbindelse med Pommern.

Den 5. August kom „Anna Sophie“, „Island“, „Delmenhorst“ og „Nordstjernan“ til Flaget⁴⁾. Det havde været yderst vanskeligt at

¹⁾ Adm. Kopibog ²⁸/₇ 15; Kons. Rel. s. D.

²⁾ Sparres Rapp. ⁸/₇ 15.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁴/₇ Nr. 1522; J. J. v. Holtze til Chr. Sehested ²⁴/₇ 15 (Geh. kons. foreløbige Saml. 1670—1720).

⁴⁾ „Elefanten“s Journal.

skaffe Mandskab; man havde taget Folk fra „Hjælperen“ og de norske Galejer, der først kunde sendes til Sehested, naar man havde fordrevet den svenske Flaade; man havde presset Matroser, taget Mandskab fra Transportflaaden, fra „Prøvesten“ og Københavns Garnison, og endda havde man maattet foretage Hvervninger i Hamborg¹⁾. Ganske vist kom Rabens Flaade i Søen, inden det var blevet alt for silde; men Sparre havde dog en Tid lang frit Spillerum, og han benyttede sig deraf; han samlede sine „forskingrade“ Transportskibe og sendte dem til Stralsund gennem Nydyb, han landsatte de medførte Soldater og, hvad der var endnu værre, han tog kraftig fat paa at bekæmpe Sehested og hans Flotille; kort sagt han ydede Stralsunds Forsvarere betydelige Tjenester²⁾.

Admiral Sparres forfejlede Angreb paa Raben gav Sehested nogle Dages Pusterum, som han søgte at faa det mest mulige ud af. Natten til den 19. lettede han saaledes Fregatterne for en Del Varegods, Ammunition og Ballast, og næste Dag tog han en lille svensk Jagt, der kom fra Carlskrona. Medens han nærmede sig Østerdyb, det sydligste af Indløbene, lod han „Putzweck“ rekognoscere østerud og opdagede et Par svenske Fregatter, der styrede Vest over med nogle Transportskibe; Sehested spærrede dem Vejen, og kun en Krejert slap, haardt forfulgt, ind gennem Neutief (Vesterdyb). Natten til den 20. Juli blev „Arca Noë“ og de øvrige Pramme sendt op imod Ruden og, saa snart det blev Dag, aabnede de Ilden mod Blokhuset og Morterkedlerne; men Oberstløjtnant Löwen forsvarede sig kraftigt, og 8 Fartøjer fra Stralsund under Kaptajn Christophers, der laa paa Greifswalder Bodden, greb ind i Kampen. Sehested indsaa snart, at han ikke kunde ødelægge et Landbatteri paa 9 24 Pds. Kanoner, naar han samtidig fra Søsiden blev beskudt af mindst 60 Stkr. Skyts. „Med en rum Vind kunde jeg maaske forcere forbi Batteriet, gaa løs paa den fjendtlige Kommandør og fordrive eller opbrænde ham“; men Farvandet var for vanskeligt; „Ditmarsken“ og Prammene styrede slet; det blev nødvendigt at lade Løbene i Fred, indtil „Hjælperen“

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ^{20/7} Nr. 1514, ^{22/7} Nr. 1516, ^{24/7} Nr. 1530, ^{25/7} Nr. 1535, ^{26/7} Nr. 1547; Judichær til Overkr. sekr. ^{2/8} 1715.

²⁾ Sparre til Adm. ^{10/7}; til Carl XII ^{8/7}; Zimmerman förteckn. Jönköp. Rgt.

og Galejerne kom. Under Kampen undersøgte Sehested Farvandet og udlagde Mærker. Udpaa Aftenen lagde „Ditmarsken“ sig et Par Kabellængder fra Land, og Flotillen arbejdede sig ind paa Grunden udenfor Østerdyb, d. v. s. „Peenemünde Haken“ mellem Rygen og Usedom. Svenskerne mente, at de Danske i Kampen havde mistet 30—40 Md.; i Virkeligheden var kun en Matros paa „Helleflynderen“ saaret. Den 21. blev Sehesteds Stilling betydelig forværret; den foregaaende Aften ankom den svenske Flaade under Jasmund og detachederede næste Dag efter Haanden 6 Orlogsskibe og 4 Fregatter, alt under Viceadmiral Lillie, ned mod Sehested med det Formaal at bringe ham under dobbelt Ild. Flotillen trak sig ind paa Grunden tværs for Løbet og ankrede paa 15 Fod Vand udenfor de fjendtlige Kanoners Rækkevidde. Mellem Kl. 1 og 2 sendte Sehested „Christiansø“, de 2 armerede Galioter og Prammene ned mod Fregatterne og gav Signal til at angribe. Kampen varede kun kort; Fjenden gik tilbage til Greifswalder Oie, ogsaa kaldet Rygen Eiland; 21 Transportskibe skal gennem Neutief være slupne ind i de Stralsundske Farvande¹⁾.

Sehested bad indtrængende Kongen give Raben positiv Ordre til at angribe; kom han i Søen, og fik Flotillen de endnu manglende Skibe, skulde den nok klare sig; kunde Neutief ikke forceres, kunde man alligevel, naar man var Herre paa Søen, tage Rygen Vest fra; hvis Preusserne besatte Usedom og derefter gav ham 1000 Md., kunde han maaske overrumple Ruden; gik dette ikke, kunde Preusserne bevogte hans Transportskibe, medens Prammene opererede mod Neutief²⁾. Kongen svarede den 24. Juli, at Raben havde faaet Ordre, at Kongen af Preussen havde befalet at angribe Usedom, og at man i øvrigt stode paa hans Konduite og Dexteritet³⁾. Denne Skrivelse kom først Sehested i Hænde en Uge efter; den var affattet under Indtrykket af de Meddelelser og Efterretninger, som Generaladjutant Løvenørn ligeså havde medbragt fra et Besøg paa Flotillen⁴⁾. Den 22. Juli havde 2 Pramme, 3 Fregatter og en Bombardergaliot fra Stralsund posteret sig uden for Ruden paa Sehesteds Bagbordsside,

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁴/₇ Nr. 1524 med Indlæg; „Ditmarsken“s Journal; „Helleflynderen“s Korresp.prot.; Anders Clausens Slægtbog (Private Ark. i R. Ark.); Bilag til Jefferyes Br., dat. Strals. ⁶/₈ (gl. St.).

²⁾ Sehested til Kongen ²⁰/₇—²¹/₇.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁴/₇ Nr. 1524.

⁴⁾ Journal d. pomm. Campagne ²⁴/₇ 15 (Dresden).

samtidig med at den svenske Schoutbynacht v. Løwen med 5 Orlogsskibe og 3 Fregatter kom udefra og angreb hans Styrbordsside. „Arca Noæ“, „Helleflynderen“ og „Ebenezer“, „Haabet“, en Brander, „Citronen“, „Pommeransen“ og „Bremer Schløttel“ varpede sig strax ved Hjælp af Hovedflaadens Chalouper et Par Kabellængder udenfor „Ditmarsken“ og optog Kampen med Orlogsskibene, medens „Beskærmeren“ beskød Skibene fra Stralsund; „Kronen“ og „Leoparden“, „Gravensteen“, „Svenske Sophie“ og „Christiansø“ holdtes foreløbig i Reserve. Kampen var begyndt Kl. 9, og Kl. 12¹/₃ vendte de svenske Orlogsskibe og gik til Søs, forfulgte af Branderen Rafael, der mistede 3 Md., men ellers intet udrettede. Nu kunde Sehested tage sig af Skibene fra Stralsund; Fregatterne og „Beskærmeren“ arbejdede sig op mod dem og drev dem ind under Ruden. I Eftermiddagsvagten kom de svenske Orlogsskibe igen; men efter ³/₄ Times Beskydning gik de tilbage. Under Kampen kom „Christiansø“ og „Gravensteen“ paa Grund, men afviste ikke desto mindre 2 svenske Fregatter, der vilde benytte sig af deres vanskelige Stilling; Chalouperne halede dem siden af Grunden. Efter Kampen, der varede til Kl. 6, var alle de danske Skibe i god Behold; Tabene kendes ikke; den senere som Tordenskjolds Kampfælle bekendte Løjtnant Michael Tønder mistede det højre Ben. I sin Rapport til Kongen udtaler Sehested, at han, selv om Preusserne ikke tager Usedom, vil kunne klare sig et Par Uger; tager de Øen, kan han holde sig et Par Maaneder; men et afgørende Resultat kunde kun naas, naar Raben slog den fjendtlige Flaade, og han selv fik de savnede Skibe; hans Maal var at „banke de Svenske indenfor Dybet“; men deri forhindredes han foreløbig af deres Hovedflaade; de Danske maatte stole paa sig selv; af Englænderne var intet at vente; han gav Anvisning paa, hvorfra man skulde faa Mandskabet til de Skibe, hvormed Hovedflaaden skulde forstærkes, og advarede mod at vente for længe. Paa Prammene foretrak han Soldater for Matroser; særlig de norske Soldater vilde han „ikke miste for det røde Guld“¹⁾.

Svenskerne havde ment at have Sejren i Hænde; i et Brev til Generalmajor Schoultz i Wismar, afsendt den 20. Juli, hedder det, at man havde drevet den danske Hovedflaade paa Flugt og snart haa-

¹⁾ Sehesteds Rapp. ²⁸/₇ 15; „Hellefl.“s og „Ditmarsk.“s Journaler; Journal over hvis er passeret ved den Kgl. dsk. Flotille o. s. v. (Gl. Kgl. Saml. 2784 Kgl. Bibl.).

bede at kunne gøre det af med Flotillen. Den 22. Juli var Kongen af Sverig selv om Bord paa Flaaden og deltog i Schoutbynachtens Angreb paa Flotillen; det Skib, der var ham nærmest, blev ramt af en Bombe, der gik gennem 2 Dæk og nær var endt i Krudtkammeret. I Kampen den 22. havde de over 20 Faldne og Saarede; en af Fregatterne var meget haardt medtaget¹⁾.

Dagene til den 26. Juli gik nogenlunde roligt hen. Den 23. havde Sehested travlt med at pejle Grundene „for at salvare Flotillen“; ved nøje at følge en svensk Hukkerts Navigering gennem Lobet fik han Rede paa, hvor de blinde Ankre var placerede; han var i Land paa Usedom for at søge ferskt Vand, og, skønt Fjenden endnu stod paa Øen, lykkedes det at faa Flotillen forsynet; den Dag var der i øvrigt givet Ordre til at koge Ærterne i Saltvand. Den 24. skete intet mærkeligt; Fjenden laa paa de samme 3 Steder: under Jasmund, ved Greifswalder Oie og Ruden. Den 25. Juli hindrede svenske Ryttere Vandhentningen paa Usedom. Den 27. om Formiddagen gjorde Schoutbynachten Mine til at angribe; hans Flagskib var paa 60 Kanoner, et andet førte 62, de 3 øvrige 50; en Fregat var paa 24 og en anden paa 22 Kanoner, desuden havde han 2 Brandere; efter at have kastet nogle virkningsløse Bomber trak han sig tilbage; om Eftermiddagen nærmede han sig igen, men gik paa ny efter et kortvarigt, virkningsløst Bombardement tilbage uden at indlade sig i Kamp. Den 28. overførtes noget Mandskab fra Ruden til Usedom, og næste Aften begyndtes et Bombardement paa Flotillen fra 6 Kanoner og Morterer, der stod skjulte i en Skov ved Strandbredden. Transportskibene, der laa inde ved Land, maatte nu søge længere ud; de havde ganske vist ingen Skade lidt; men Tilstanden begyndte at blive uhyggelig. Den 30. blev Flotillen angrebet baade af Schoutbynachten og af Skibene fra Stralsund; men Ilden var daarligt rettet og gjorde ingen Skade; Sehested sparede paa sit Krudt og besvarede ikke Ilden. Om Eftermiddagen tog Bombardementet til; de fleste Bomber sprang dog i Luften; enkelte faldt nær ved de danske Skibe, „Ditmarsken“s Bøje blev slaaget i Stykker; det blev nødvendigt at flytte Flotillen, og Sehested, der havde erhvervet sig nøje Kendskab til Farvandet, anbragte den paa et Sted, hvor hverken de svenske Skibe eller Projektiler kunde naa ham; det hjalp ikke, at Svenskerne flyttede deres

¹⁾ Bilag til Jefferyes Br. 9/8; det trufne Skib var „Øsel“ (meddelt af en Lods paa den svsk. Fl. Gl. Kgl. Saml. 2784).

Morterer; de var fortvivlede over, at Sehested saa fortrinligt forstod at undgaa dem; de beklagede sig over, at deres Skibe ikke kunde naa ham, saa lidt som deres Bomber, og over, at de ingen Pramme havde; dette hindredè dog ikke, at de udbredte Rygter om at have taget hele Flotillen; i Hamborg og Bremen modtoges disse Efterretninger med Jubel¹⁾.

I Lejren for Stralsund fulgte man med Spænding Sehesteds Skæbne; den 28. Juli vidste man, at Kong Carl havde været om Bord paa sin Flaade, og at Beskydningen af Ruden havde været forgæves²⁾. Den 24. havde Kongen af Preussen givet Ordre til at angribe Usedom; den sendtes til General Arnim paa Wollin, der kommanderede det derværende Korps³⁾, og Oberst Meyer sendtes til ham for at holde ham i Aande; Sagen var af yderste Vigtighed; fik Flotillen ingen Drikkevand, var det ude med den, og dermed vilde Felttogets Udfald være afgjort til Gunst for Svenskerne. Det var imidlertid ikke nok, at Preusserne gjorde deres Skyldighed; de Danske maatte ogsaa gøre deres; navnlig maatte Hovedflaaden snarest gribe Offensiven med Kraft. Den 31. Juli kom der Efterretninger fra Oberst Meyer om General Arnims Forberedelser og om hans Angrebsplan. Samme Dag passerede den danske Hær Revue for Kongen af Preussen; Samarbejdet mellem ham og Kong Frederik syntes at forløbe udmærket, og begge Monarker bestormede Kongen af England med Forestillinger for at faa ham til at lade sin Flaade direkte deltage i Krigen i Østersøen⁴⁾.

Ved Erobringen af Usedom vilde ikke blot den danske Flotille faa den Basis, den trængte til; men de Allierede vilde ogsaa lettere kunne gøre sig til Herrer over Peenens nedre Løb og over Stettiner Haffet; der var endogsaa en Mulighed for, at man kunde afskære Kaptajn Unbehaven og hans lille Stralsundske Flotille, der hidtil havde gjort det umuligt at benytte Vandvejen fra Stettin til Anklam. Til at begynde med maatte Wolgast tages; Preusserne paatog sig det;

¹⁾ Jefferyes Br. 0/8 Bilag; Br. fra Hamb. ³¹/7, fra Bremen s. D. (Handl. rør. Nord. Kr. III); Hagedorns Relat. ³⁰/7.

²⁾ Berliner geschr. Zeit. ³/8 15; Journ. d. pomm. Camp. ²⁶/7.

³⁾ Side 44.

⁴⁾ Meyers Rel. af ²⁸/7, ²⁹/7; v. Holtze til Gehr. Krabbe og Sehested ²⁴/7, ⁴¹/7; Vibe til samme ³¹/7 15.

men trods General Wackerbarths Advarsler satte de for lidt ind paa Foretagendet; en Major med 200 Ryttere og 300 Infanterister trængte den 27. Juli ind i Byen efter at have sprængt Stadsporten; men mod det befæstede Slot formaaede han intet, og Ilden herfra og fra et Par svenske Kaperer paa Floden generede ham meget. Den 29. om Morgenen kom Oberst Winterfeld med 6 Kanoner af 6—12 Pd.s Kaliber og 500 Infanterister; denne Styrke kunde vistnok have været tilstrækkelig; men da Majoren havde skrevet, at han ventede et Angreb fra Usedom, afsendte Kongen af Preussen Natten til den 30. Generaløjntant B. F. Dönhoff med 300 Infanterister og 6 6 Pd.s Kanoner; overfor denne formidable Styrke prøvede Svenskerne ikke paa Modstand; de rømmede Slottet, der laa paa en Ø, gik om Bord paa Kaperne og sejlede uhindret bort; Preusserne indrettede sig nu i Byen og anlagde nogle Værker, bl. a. et Batteri, hvorved en Overgang til Usedom kunde lettes. Dönhoff blev staaende ved Wolgast til Usedom var erobret; den 6. August fik han Ordre til at vende tilbage til Lejren ¹⁾.

Da General Arnim modtog Kongens Ordre, var han klar til at tage fat. Ved Misdroy havde han samlet et Par Hundrede Baade, og Natten til den 31. Juli satte han sig i Bevægelse med 2000 Infanterister og 800 Ryttere af den preussiske og sachsiske Hær. Fjendens Styrke anslog han nogenlunde rigtigt til 800 Md. under Generalmajor Grothusen. Ved Midnatstid kom Rytteriet, med Hestene svømmende ved Siden af Baadene, i Land paa Sandbanken Kritler Sande, lige overfor Swine Skanse; herfra red de ved Morgengry i Vand til Sadlen i Land, medens Fodfolket i 2 Kolonner gik over i Baade. General Grothusen, der havde 600 Md. ved Haanden, vilde forsvare sig, men Kong Carl, der kom til, befalede ham at trække sig tilbage med en Bagdækning paa 200 Md. under Major Holzapfel; denne angreb strax det fjendtlige Rytteriet, der gik over med en meget smal Front, og bragte det i nogen Forvirring; det kom dog snart i Orden og tvang Svenskerne til at formere Karré; efter en kortvarig, men blodig Kamp, der kostede det allierede Rytteriet flere Officerer, deriblandt en preussisk Major, og 60 Dragoner, blev Karréen sprængt; Majoren og langt over Halvdelen af hans Folk faldt, Resten blev tagen; en svensk Kaptajn, der med 100 Mand stod ved Kaseburg,

¹⁾ Berl. geschr. Zeit. ¹/₈; Wackerb. til August II ³¹/₁; Journal d. pomm. Camp. 1715.

kom ogsaa i Fangenskab. Det allierede Rytteri, som havde staaet i Vand om Natten og deltaget i en skarp Fægning, var meget medtaget, og Forfølgningen maatte overlades til Fodfolket. I Løbet af den 31. Juli naaede General Arnim personlig til Koserow, 20 Kilometer Sydost for Usedom's nordvestlige Spids, hvor han tilbragte Natten; herfra sendte han Kongen af Preussen Beretning om Situationen og bad om Undsætning over Wolgast. Den 1. August red han med 400 fra Wollin ankomne Ryttere og 200 Grenaderer til Peenemünde Skanse, som var besat af Svenskerne. Det hed sig, at Carl XII med en Del af sin Styrke var gaaet til Stralsund; det var dog næppe rigtigt; i hvert Fald meldte Oberst Møsting fra Flotillen, at han den 2. August havde set Kongen blive overført til Ruden. Ganske hen i Vejret var naturligtvis det Rygte, at Kongen havde erklæret at ville vende tilbage med 6000 Md. For alle Tilfældes Skyld formaade Kongen af Preussen dog Kongen af Danmark til at sende Oberst Scholten med 200 Ryttere, Brotrænet, en Bataillon af Dronningens og en af Prins Carls Regiment til Wolgast. Detachmentet blev den 5. August taget i preussisk Forplejning og stod der Maanedens ud, men kom ikke til at deltaget i Angrebet paa Peenemünde Skanse. Svenskernes Tab var 300 Faldne, Saarede og Fangne, mest af Jønkøpings Regiment; desuden mistede de 7 Kanoner og noget Træn, deriblandt hele Grothusens Bagage¹⁾.

Endnu var Peenemünde Skanse i svensk Vold; men Glæden over, hvad der var vundet, var stor. Kongen af Preussen overrakte Arnim den sorte Ørn, og, efter den ondskabfulde General Wackerbarths Beretning, drak begge Kongerne sig fulde og dansede af Glæde; Kong Frederik røg endog Tobak og blev meget daarlig²⁾. For Viceadmiral Sehested var Usedom's Erobring jo en Livsbetingelse; gennem Oberst B. Meyer var han bleven holdt à jour med, hvad der foregik i Arnims Hovedkvarter; Obersten havde den 27. Juli begivet sig til Dievenow paa Wollin, hvorover Flotillens Forbindelse med Fastlandet gik; her havde han truffet et Par Baade, der skulde hente Oberst Møsting og Kaptajn Rosenpalm over til Sehested, og med et

¹⁾ C. Th. Sehesteds Relat. af 4/8 15 (Ny Kgl. Saml. 694 b Fol.); Br. fra tyske Kanc. i Felten til Kanc. i Kbhvn. 3/8; D. Vibe til Kons. i Kbhvn. s. D.; Chr. Sørensens Feltkasse Regnsk.; Journ. d. pomm. Camp. 3/8; Jefferyes Br. 6/8, Bilag. Tabene angivne i sidstn. Kilde og i et Brev fra Wismar 14/8 med direkte Efterretn. fra Stralsund.

²⁾ Wackerb. til Flemm. 4/8 15.

af disse Fartøjer havde han sendt Viceadmiralen Besked om det forestaaende Angreb paa Usedom¹⁾; den 29. om Aftenen fik han Svar fra ham, og efter Mørkets Frembrud rejste Oberst Møsting i en Chaloupe til Flotillen med nøjagtig Besked om Arnims Planer, for at Sehested kunde rette sig derefter; han medførte ogsaa Kongens Skrivelse af 25. Juli, der meddelte, at Raben havde faaet Ordre til at angribe²⁾). Den 31. Juli kom den svenske Eskadre igen ned til Flotillen under en ny Schoutbynacht; „Ørnen“ løb tæt ind under Land for at beskyde Transportskibene; men Bombegalioterne drev den paa Flugt; et Par Orlogsskibe, bl. a. „Verden“, blev afviste af Fregatterne og Branderne, da de vilde støtte „Ørnen“. Nu greb Kaptajn Christophers ind; men Prammene i Møde gik ham med Kraft. Uheldigvis løb „Arca Noæ“ paa Grund; derved undgik Fregatten General Dücker at blive erobret. Om Aftenen kom Løjtnant Meulenfort af Flaaden, der havde været attacheret Kongen af Preussen, til Flotillen og meldte Usedom's Erobring. I Nattens Løb hørte man nogen Skydning fra Land; en vældig Storm rejste sig; men Ankrene holdt gennemgaaende, og der skete ingen Skade; den 1. August rekognoscerede „Mars' Baad“ i Land og bragte Bekræftelse paa Efterretningen om de Allieredes Sejr. Hermed var Sehesteds værste Trængsler ovre, og han kunde begynde at trække Vejret. Angrebene fra Søsiden havde aldrig ængstet ham; han havde roligt ladet Svenskerne fyre væk, da de dog ikke kunde række ham; Batterierne paa Usedom bekymrede ham mere, da de kunde drive ham ud paa dybt Vand, hvor de store Skibe kunde naa ham. Ogsaa Bekymringerne med Hensyn til Drikkevand var nu bortvejrede, og paa Kongens Vegne ordnede Oberst Møsting Flotillens Forsyninger³⁾). Nu blev det Rabens Sag at slaa og forjage Sparres Flaade; før det var sket, kunde man ikke skride til at aabne Neutief; men en mindre Opgave kunde Flotillen strax tage fat paa: Rensningen af Stettinerhaffet.

I Løbet af Maj og Juni var der til Stettin ad Flodvejen fra Berlin og Cüstrin ankommet et Belejringsartilleri paa 80 halve Kartover og 40 Morterer, men Kaptajn Unbehavens lille Flotille var foreløbig Herre paa Haffet og hindrede Transportens Fortsættelse. Allerede

¹⁾ B. Meyer til Kongen ²⁸/₇, ²⁹/₇ 15 (Preuss. Ges. Rel.).

²⁾ Side 96.

³⁾ Sehesteds Rapp.; „Helleflynderen“s Journ.; „Ditmarsken“s Journ.; Sehested til Krigskanc. ²⁸/₇, ²/₈; Gl. Kgl. Saml. 2784: Journ. over hvis er passeret ved den kgl. dsk. Flotille o. s. v.

den 28. Juli gik der Ordre til Viceadmiral Sehested om at aabne Vejen for Artilleriskibene, og 4. August afgik Kaptajn Boysen med Fregatten Svenske Sophie, Prammen Ebenezer, Snaverne Bonne Espérance og Ulven samt 8 Chalouper gennem Swinemünde til Haffet; den 6. naaede de derind; Fregatten stak for dybt og maatte lægte; de lagde sig op for det Lebbinske Bjerg Nordvest for Wollin. Den 8. lavede 7 svenske Smaaskibe henimod Neuwarp og Altwarp (paa Fastlandet skraas overfor Lebbin) og lod, som de vilde fortrække Vest paa; en svensk Chaloupe rekognoscerede op mod de Danske, som Kl. 10 gik frem med Snaverne forrest, og Kl. 5 Em. kom det til en Fægtning ud for Altwarp; „Ebenezer“ fik sit Bugsertov skudt over, og de Danske trak sig med et Tab af 11 Mand tilbage til Lebbin. Den 9. August sendte Sehested yderligere „Gravensteen“, „Haabet“ og „Pommeransen“ til Haffet; den næste Dag forenede de sig med Boysens andre Fartøjer, og den 11. fik de danske Skibe en Del preussiske og sachsiske Soldater om Bord. Nu veg Unbehaven for Overmagten uden Modstand; men da alle Sømærker var fjærnede, og Lodserne meget usikre, gik det kun daarligt med Forfølgningen; den 11. ankrede man ved Neuwarp, og næste Dag naaede Boysen Anklamer Fähr, hvor han erfarede, at Unbehaven under stærk Beskydning fra Landbatterierne var sluppen forbi Wolgast; han havde ikke mistet noget Skib; men over Halvdelen af Besætningerne var dræbt eller saaret. Den 12. sejlede Unbehaven ud af Peenen og forenede sig med Resten af den Stralsundske Flotille; hvis Preusserne ikke havde været saa længe om at tage Peenemünde Skanse, vilde han være bleven afskaaret¹⁾. Boysen lod nu en Del af sine Fartøjer gaa tilbage til Flotillen, hvortil de ankom den 19. August²⁾; med „Gravensteen“, „Ebenezer“ og 4 Smaafartøjer kom han selv den 21. til Stettin, hvor han blev modtaget med stor Højtidelighed og forblev til ind i September, da Kongen af Preussen ønskede, at han skulde konvojere Artilleriskibene; først den 12. meldte han sig tilbage til Sehested. I Stettin havde de preussiske Myndigheder forsynet ham med Proviant og Ammunition³⁾.

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁸/₇ Nr. 1553; „Ditmarsken“s Journal; „Gravensteen“s Journal; Wackerbarth til Aug. II ¹¹/₈, ¹⁵/₈; Gl. Kgl. Saml. 2784; Balt. Stud. IX, S. 182; Berl. geschr. Zeit. Nr. 39 (Skr. fra Peenemünde ⁸/₈, fra Stettin ²⁰/₈; Oscar Frederik: Några Bidrag o. s. v. Bilaga Litt. B., S. 24.

²⁾ „Helleflynderen“s Journal.

³⁾ „Gravensteen“s Journal; „Ditmarsken“s Journal; Berl. geschr. Zeit. Nr. 41: Br. fra Stettin ²⁰/₈; Feltkassergnsk. ²²/₈.

Den 5. August kom Kongen af Preussen med Fyrsten af Anhalt-Dessau, General Wackerbørth, Gehejmerraad Ilgen og en Del andre høje Herrer om Bord paa Flotillen, hvor de forblev nogle Timer; efter at de havde forladt den, kom Kong Frederik uventet om Bord mellem Kl. 7—8 om Aftenen; han spiste med Viceadmiralen og forlod Flotillen uden Salut; i hans Følge var bl. a. Hertugen af Württemberg og Obersterne B. Meyer, Grev Frijs og Løvenørn; han var kommen over Wolgast og indtraf den 7. August atter i Lejren. Samme Dag gjorde den svenske Flaade Mine til at angribe Sehested; men den udrettede intet og holdt nu op med at forurolige Flotillen¹⁾.

Det varede endnu et Par Uger, inden de Allierede blev fuldstændig Herrer over Usedom; Peenemünde Skansen havde en Besætning paa 300 Mand under Oberstløjtnant Kuse; den var bestykket med 13 Kanoner, deriblandt 2 18 Pd.s; den var vel forsynet og blev støttet fra Søsiden; den antoges for at være saa stærk, at den kun kunde tages ved Belejring. Først den 18. August kom der Kanoner, Ammunition og Skansereds kabler over Anklam fra Stettin og Lejren ved Stralsund. Natten derpaa blev Løbegravene aabnede, og Batterierne anlagte; det sumpede Terræn var meget besværligt at arbejde i. Da Kongen af Preussen utaalmodigt krævede, at Skansen skulde tages, skred man til Stormen, inden den var stormmoden. Efter en voldsom Beskydning Natten til den 22. gik Stormkolonnerne frem i Dagningen; Gravene viste sig at være dybere end antaget og forsynede med passive Hindringer; Svenskerne forsvarede sig med stor Tapperhed; men efter $1\frac{1}{4}$ Times Kamp maatte de overgive sig. Af Forsvarerne var 10 Officerer og 116 Underofficerer og Menige faldne eller saarede; Oberstløjtnant Kuse blev dræbt. Angribernes Tab var langt større: ikke mindre end 33 Officerer og 537 Md. Uagtet Preusserne havde været dobbelt saa stærke som Sachserne, faldt der omtrent lige mange af hver Nation; derimod var Antallet af saarede Preussere dobbelt saa stort²⁾.

¹⁾ Gl. Kgl. Saml. 2784; Wackerb. til Aug. II $\frac{4}{8}$; D. Vibe til Konseil. i Kbhvn. $\frac{7}{8}$ 15.

²⁾ Balt. Stud. IX, S. 172—176; Wackerb. til Flem. $\frac{25}{8}$ 15.

Medens Kampene under Usedoin fandt Sted, arbejdede Admiral Sparre paa at faa sin Flaade forstærket. Han bad Admiralitetet om at faa de disponible Bombeskibe og det store Orlogsskib Götha, om det saa blev med halv Besætning; de Danske forstærkede sig nemlig; han manglede desuden Proviant, Drikkevarer og Medicin. Admiralitetet meddelte ham, at Proviant for hele Flaaden til Udgangen af September var indladet og vilde uden Konvoj blive sendt Sønden om Bornholm, hvis Vinden blev god; de Danske havde i øvrigt taget et Proviantskib; Penge og Medicin skulde komme med Galioten Snarensvän; Brændsel havde man, men Transportskibe manglede; Sparre maatte endelig snarest tilbagesende dem, han havde; Hamp til Tovværk fandtes i Stockholm, men Admiralitetet havde ingen Kontanter til at betale det med; „Götha“ kunde ikke sendes, da man ganske manglede Mandskab; Viceadmiral Psilander med nogle mindre Krigsskibe vilde konvojere Bombeskibene til Flaaden og hjemføre de flest mulige Transportskibe med tomt Fadeværk¹⁾.

Siden Raben forlod Sehested, havde han krydset mellem Rygen og Skaane, uden at der var sket noget mærkværdigt. Fiskalens Fuldmægtig var kommen om Bord; men den overordnede Læge, Dr. Bing, udeblev stadig, hvad der var meget uheldigt, da der herskede megen Sygelighed paa Skibene. Raben anraabte stadig Admiralitetet og Konseillet om flere Skibe; han havde kun 16, medens Fjenden havde 23—24, hvad der i øvrigt ikke var rigtigt. Den 30. Juli skrev Konseillet til ham, at „Svanen“, „Nordstjernan“ og „Anna Sophie“ samme Dag var afsejlede; hvis han ikke havde nogen særlig kongelig Ordre, skulde han — uden at vente paa Kommandør Billes 2 Skibe — med sine 19 Orlogsmænd gaa i Søn og skaffe Sehested Luft; dog maatte han ikke udsætte Flaaden „for stor Hazard“, men skulde bruge „god Konduite og Sømandsskab“²⁾. Imidlertid naaede Kommandør Bille med „Island“ og „Delmenhorst“ i rette Tid til Flaaden, som den 5. August bestod af 21 Orlogsskibe foruden 6 Brandere og Fregatter, og den 4. skriver Admiral Raben: „Overensstemmende med kongelig Ordre af 31. Juli vil vi nu gaa under Sejl og i Guds Navn søge Fjenden“; Dagen efter skrev Konseillet til ham, at han nu, da han var bleven 5 Skibe stærkere, ufortøvet skulde gaa løs paa Fjenden og — saa snart denne var forjaget — overføre „Hjælperen“ og de 3 norske Galejer til Sehested sammen med Fregatten Postillon.

¹⁾ Sparre til Adm. ^{16/7}, ^{20/7}, ^{28/7}; Adm. Kopibog ^{25/7}, ^{27/7} 15.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ^{80/7} Nr. 1576.

Den 5. holdtes Krigsraad paa „Elefanten“; Raben holdt en, efter hans egen Mening, opmuntrende Tale til Cheferne og forklarede dem sin Opgave, hvorefter han udgav en ny Ordre de Bataille; han sendte Fregatten Hummeren til Stævns for at hente den syge Gabel, der absolut vilde med, og Dr. Bing, der meget nødtigt vilde, men som burde komme, „da han jo fik sin Løn“; ingen af dem kom imidlertid til at deltage i Slaget. Den 4. August var Kommandør Ulfeldt kommen til Flaaden og sendtes den 8. om Bord paa „Prins Christian“ i Stedet for den syge Viceadmiral Gabel; men den effektive Kommando paa Skibet førtes af den unge Kaptajn Fr. Hoppe, Gabels Flagkaptajn. Ulfeldt medførte kun en mundtlig Ordre fra Admiralen, og den vilde Hoppe ikke respektere; da Kommandøren ikke kendte Skibet, var han ikke meget ivrig for at overtage Kommandoen.

Den nye Ordre de Bataille saa saaledes ud:¹⁾

Avantgarden.

Fregat Lossen (Kapt. Neuspitzer)	1. Ebenezer.....	64 Kan., 490 Md.	} Schoutbyn. Thambsen. Kapt. U. F. Suhm. Kom. H. Kaas. Komkapt. Hagedorn. — H. Knopf. Viceadm. Juel. Kom. Wecke. — M. Bille.
	2. Jylland.....	72 — 520 —	
Brander	3. Pr. Vilhelm....	52 — 404 —	
Concordia.	4. Sophie Hedevig	66 — 529 —	
	5. Justitia.....	90 — 725 —	
	6. Oldenborg.....	50 — 398 —	
	7. Delmenhorst...	51 — 400 —	

Corps de Bataille.

Freg. Højenhald (Kapt. Güntelberg)	8. Anna Sophie...	56 Kan., (2) Md.	} Kom. Christophersen. Komkapt. Lange. Kom. U. Kaas.
	9. Fyn.....	52 — 400 —	
	10. Havfruen.....	72 — 520 —	
Hvita Ørn (Kapt. P. Wessel)	11. Elefanten.....	90 — 794 —	} Adm P. Raben. Komkapt. Rasm. Krag.
Brander	12. Pr. Christian...	66 — 529 —	
Sorte Hane	13. Island.....	52 — 400 —	Kom. J. A. v. Paulsen.
	14. Svanen.....	56 — 444 —	Komkapt. Chr. Boysen.

Arrieregarden.

	15. Nældebladet...	50 Kan., 360 Md.	Komkapt. de Koninck.
Fregat Fortuna.	16. Laaland.....	50 — 400 —	— S. Heyer.
	17. Louise.....	76 — 529 —	} Viceadm. Trojel. Kapt. P. Bruun.
	18. Nordstjernen..	72 — 520 —	
	19. Pr. Carl.....	52 — 404 —	— L. Stavanger.
	20. Beskærmeren..	64 — 490 —	— V. Reesen.
	21. Venden.....	72 — 550 —	Schoutbyn. Deichman

¹⁾ „Elefanten“s Journal, som ogsaa er fulgt med Hensyn til Bestykningen. Afgivelserne i de forskellige Fremstillinger er kun ringe.

Strax efter Krigsraadet blev der sat Sejl; Flaaden faldt Syd over og sejlede S.S.O. hen ved Vinden i Slagorden, med Arrieregarden forrest; ved Middag pejledes Falsterbo N.N.O. $2\frac{1}{4}$ Mil, Møn S.V. t. S. 3 Mil. Om Eftermiddagen Kl. 8—9 indberettede „Lossen“, at 16 svenske Orlogsskibe laa under Perd; der kom ogsaa Rapport fra „Hvita Ørn“, der havde været i Lag med en stor Krydser. Den 6. August, Dagvagten 1. Glas (ca. Kl. $4\frac{1}{2}$ Fm.), vendte alle Skibene paa en Gang og ankrede paa 15 Favne Sandgrund; den 7. i Dagvagten 2. Glas (ca. Kl. 5 Fm.) lettede Flaaden, sejlede S.O. t. S. hen. I Formiddagsvagten 5. Glas (ca. Kl. $10\frac{1}{2}$ Fm.) Seign at ankre; snart efter lettede man igen og sejlede med N.V. Kuling S.S.O. hen; henved Kl. 8 pejledes Møn V.N.V. $5\frac{1}{2}$ Mil, Wittmund S.O. t. S. $4\frac{1}{2}$ Mil, Dornbusch S. t. V. 4 Mil. Den 8. August henved Kl. 4 Morgen havde man Wittmund S. t. O. $1\frac{1}{2}$ Mil, Jasmund S.O. t. S. $2\frac{1}{2}$ Mil. Der blev givet Seign at sejle i Slagorden; Avantgarden skulde forcere Sejl. Kl. 5 observerede man $2\frac{1}{2}$ Mil mod S.O. 2 svenske Fregatter, der „skød Skud i Skud“ og stod S.V. hen mod Perd for at allarmere den svenske Flaade; henved Kl. 8 stod Admiral Sparre med 15 Orlogsskibe ud af Bugten og gik ned mod Ruden for at forene sig med de 5 Skibe, der havde opereret mod Sehested; „Højehald“, „Hvita Ørn“, „Hummeren“ og „Sødragonen“ jagede inde i Prorer Wiek nogle svenske Chalouper, af hvilke en undslap, en blev jaget i Land og en sank, en 4., hvori der befandt sig en svensk Løjtnant med 24 Mand, blev tagen af „Hvita Ørn“ og Kl. 10 bragt til Flaaden. Officeren kom i Forhør og gav ret gode Oplysninger om den svenske Flaade. Dennes Sammensætning var følgende:

Avantgarden.

Skåne	62	Kanoner.	Kapt. Krook.	
Bremen	68	—	} Schoutbyn. H. Anckarstierna. Kapt. Anckarkreutz.	
Øland	54	--		— Aron Siöstierna.
Pommern	56	—	— Viblingen.	
Prins Carl	90	—	} Viceadm. E. Lillie. Kapt. Grundel.	
Småland	66	—		— v. Unge.
Øsel	50	—	— Andr. Siöstierna.	

Corps de Bataille.

Riga	54	Kanoner.	Kapt. C. Ulric.
Stockholm	58	—	} Schoutbyn. D. Wilster. Kapt. G. Grubb.
Göta Lejon	96	—	
Prins Carl Frederik	76	—	} Schoutbyn. v. Löwen. Kapt. M. Grubb.
Westmanland	62	—	
Estland	50	—	— Fågelhufwud.
Gottland	50	—	— Nyman.

Arrieregarden.

Verden	54	—	Kapt. Axel Grubb.
Enigheten	96	—	} Adm. M. Henck. Kapt. Schärna.
Friderica Amalia	64	—	
Lifland	50	—	— N. Siöhierta.
Venden	72	—	} Schoutbyn. Taube. Kapt. Paulin.
Carlsrona	72	—	

Hertil kom 2 Fregatter, 2 Brigantiner, 2 Brandere og nogle Transportskibe.

De to Flaader var paa det nærmeste lige stærke; den danske talte 21, den svenske 20 Orlogsskibe med henholdsvis ca. 1325 og 1300 Kanoner; begge var slet udrustede og forsynede; den svenske maaske endnu daarligere end den danske. Som det viste sig under Slaget, var Ammunitionsbeholdningen paa begge Flaader altfor ringe. Raben anslog den svenske Flaade til 21 Skibe; den fangne Løjtnant havde udtalt, at den var 23—24 Skibe stærk.

I Formiddagsvagten sejlede den danske Flaade for en nordvestlig Merssejlskuling S.S.O. hen; i 1. Glas (8—9) blev der givet Seign at sejle i Ordre de Bataille rumskøds hen, for at man kunde være i Slagorden, paa hvilken Boug end Fjenden „præsenterede sig, saa at vi ham med Guds Bistand paa begge Maader kunde attakere“, og herefter sejlede man videre efter den svenske Flaade. Kort før Middag var denne samlet; og paa dette Tidspunkt laa den danske Flaade, der var gaet frem med al Magt af Sejl, saa vidt de sletteste Sejlere kunde følge,

med Jasmund $1\frac{1}{2}$ Mil N. V. og Perd 2 Mil S. S. V. Afstanden fra den svenske Flaade, der laa S. O. for den danske, var $\frac{3}{4}$ Mil; Vinden var N. V. t. N. med Bramsejlskuling. I 1. Glas af Eftermiddagsvagten sejlede Raben S. O. t. O. hen for at komme Fjenden paa Siden. Admiralen og Skibscheferne holdt efter Bønnen Taler til Folkene og formanede dem til at gøre deres Pligt, hvad alle lovede; Stemningen synes at have været udmærket; Kamplysten paa den svenske Flaade var ligeledes stor.

Kl. 1 begyndte Slaget¹⁾. Sparre hejsede Blodflag og aabnede Ilden mod den danske Arrieregarde, der var forrest, da Raben maatte opmarchere i omvendt Orden; noget efter beskød den svenske Corps de Bataille den danske, og, „da vi fik baade Døde og Saarede, lod jeg i Guds Navn hejse Blodflaget, og saa begyndte Kanonaden med en Hastighed, som vist aldrig før er sket“; Klokken var dengang c. $1\frac{1}{2}$, og snart var Flaaderne indhyllede i en tæt „Smøg“, der drev ned mod den svenske, hvad der for saa vidt var en Fordel for den, som den derved kunde manøvrere, uden at man fra den danske tydelig kunde iagttage det. Den danske Avantgardes agterste Skibe laa opbrasede saa nær Corps de Bataille, at dennes forreste Skibe, „Fyn“ og „Anna Sophie“ ikke kunde komme paa deres Post af Mangel paa Plads. Kommandør U. Kaas paa „Havfruen“ blev nødt til at brase bak og raabte til Raben, at Avantgarden burde forcere for at skaffe Luft. Dette skete ogsaa; men det varede en Stund, inden alle Skibe kom paa Plads, og Linien blev fuldstændig formeret²⁾. I Begyndelsen af Slaget var det navnlig Admiralskibene og deres Sekundanter, der var aktive; da Centrum's 2 venstre Fløjskibe havde svært ved at komme op, maatte „Havfruen“ tage mod Ilden fra Sparres Skib og 2 andre, medens det danske Admiralskib samtidig kæmpede med det svenske, et Schoutbynachtskib og et „slet“, d. v. s. et almindeligt Skib uden noget Admiralflag. Paa Eftermiddagsvagten

¹⁾ Kilderne er „Elefanten“s, „Havfruen“s, „Delmenhorst“s, „Pr. Christian“s Journaler; Rabens Rapp. (trykt i Gardes Efterr. II, S. 310 ff.); Raben til Overkrigss. $\frac{9}{15}$; Krigsfiskalens Fuldmægtig P. Borchs Indber. til samme; Baron Chr. Rantzaus Indber. til Conseil. $\frac{15}{10}$ 15; Komkapt. Rasm. Krags Memorial $\frac{3}{15}$ 18; Adm. Sparre til Adm. Koll. $\frac{31}{17}$; til Raadet $\frac{1}{15}$ 15.

²⁾ „Havfruen“s Journal udsiger, at paa Eftermiddagsvagten (Kl. 4—8) var alle Skibe paa deres Post; i Søfiskalens Fuldmægtigs Beretning hedder det, at Arrieregardens 2 Flagskibe og Avantgardens forreste Skib, „Ebenezer“, var længe om at komme til Skud.

var Kanonaden almindelig over hele Linien; Vinden var Nordvest og Kursen N. O. t. O.; Kl. 4 begyndte Svenskerne at bære af; „Kl. 5 observeredes 2 svenske Orlogsskibe at gaa ud af Linien . . . lidt efter 5 gik den svenske Avantgarde helt for de Vind“¹⁾; „det kunde kendelig mærkes, at den fjendtlige Ild sagtnede saa vi havde fuldkommen Tanke, at de svenske Skibe ikke skulde kunne holde det længe; thi, foruden at man saa, at de ej brugte deres Kanoner saa fort som før, saa man endog, at de holdt mere og mere af, og 2—3 af deres Skibe duvede ud af Linien; Fjenden faldt endnu mere af, saa vi paa det sidste sejlede „griffstagshen“ (d. v. s. plat). Alt dette gav godt Mod, hvorfor vore Folk ogsaa blev mere og mere hidsige“²⁾. Haabet om en afgjort Sejr svigtete imidlertid. Kl. 7¹/₂ havde man paa „Havfruen“ ingen flere fyldte Karduser og kun 11—12 Fade Krudt i Behold, svarende til 6—7 Skud pr. Kanon; Kaas holdt det gaaende med ganske langsom Skydning og sendte Melding til Admiral Raben³⁾; paa „Delmenhorst“ var det lige saa galt fat; her havde man allerede forskudt sig omkring Kl. 6⁴⁾; paa „Prins Christian“ var man læns Kl. 7⁵⁾, og da U. Kaas' Melding indtraf paa „Elefanten“, svarede Raben, at han heller ikke havde mere Ammunition, og at han havde modtaget mange Meldinger af samme Indhold. Heldigvis havde Ammunitionsmanglen begyndt at gøre sig gældende ogsaa paa den svenske Flaade. Admiral Sparre strøg c. Kl. 8 Blodflaget; hele den svenske Flaade fulgte Avantgardens tilbagegaaende Bevægelse, og, da den var udenfor Skudvidde, strøg ogsaa Raben det røde Flag „med Tak til Gud for Sejren“. Fjenden stod Øst paa, Vinden V. N. V., Merssejlskuling; ved Solnedgang laa Jasmund 6 Mil V. N. V. for den danske Flaade; ved Middagstid havde man haft Jasmund 1¹/₂ Mil N. V. for sig; saa langt var man under Kampen drevet i Læ, eller — som Raben udtrykker sig — „saa langt havde den svenske Flaade ladet sig jage efter 12 Glas (d. v. s. 6 Timers) Bataille“. Om en effektiv Forfølgning var der fra dansk Side ikke Tale; man tog strax fat paa at reparere, fylde Krudt o. s. v. og sejlede i 1. Vagt Nord paa. I Dagvagten den 9. August pejlede man først i Vagten Jasmund 5 Mil V. S. V., og den svenske Flaade 3 Mil O. S. O.;

¹⁾ „Pr. Christian“s Journal.

²⁾ „Havfruen“s Journal.

³⁾ „Havfruen“s Journal.

⁴⁾ „Delmenhorst“s Journal.

⁵⁾ „Pr. Christian“s Journal.

man talte 14 Skibe, der laa temmelig spredt. Paa Grund af de mangfoldige Klager over Havarier og Mangler af forskellig Art besluttede Raben at vende; paa Formiddagsvagten, da Svenskerne næsten var ude af Sigte, vendte han over Stag og sejlede for N. V. Vind V. S. V. hen¹⁾).

For dog at faa Føling med Fjenden udsendte Raben, inden han vendte, de 2 Fregatter Højenhald og Hvita Ørn. Wessel søgte at kapre et Par Galioter, men blev jaget bort af nogle svenske Orlogsskibe. Medens Sparre gik Sonden om Bornholm, løb Wessel V. og N. om Øen, fulgt af Güntelberg, der dog stoppede ved Sandvig. Ud paa Aftenen den 9. traf Wessel den svenske Flaade, hvis Agtermand, „Øsel“, var stærkt medtaget efter Slaget; han vilde gøre klar til Entring, men Mandskabet vægrede sig; han løb da op agter for Orlogsskibet, hvor fra der blev præjet, at han skulde falde af; hvis ikke, fik han Laget. „Hvita Ørn“ var da saa nær, at dens Spryd ragede „Øsel“s Agterlanterne over Bord; en Musketsalve fra Skibet besvarede med det glatte Lag agterind fra Fregatten. Under Skrig og Skraal om Bord i Orlogsmanden udspandt der sig en løbende Fægtning, hvorunder denne søgte at flygte, hidsigt forfulgt af Wessel i nogle Kabellængders Afstand, indtil endelig 3 Skibe kom det betrængte „Øsel“ til Hjælp og drev „Hvita Ørn“ bort. Næste Dag løb Wessel ind i en svensk Konvoj under Viceadmiral Psilander, tog en Smakke med 36 Md. og indbragte den til Flaaden, som han den 12. August traf indenfor Falsterbo²⁾).

I sine Rapporter udtaler Admiral Sparre, at Kampen varede til Kl. 8, da Fjenden „stak bi de Vind fra os. Vi blev liggende til Kl. 12 for at reparere.“ Derefter kom Cheferne om Bord for at aflægge Rapport, og denne lød ikke opmuntrende: Rundholter, Takkel og Tov var saa ødelagte, at Skibene daarligt kunde regeres; Ammunitionen var meget knap; Krudtet tilmed af slet Beskaffenhed; dette var Aarsagen til, at man ikke forfulgte Fjenden; de øvrige Tab var ikke store, og de Danske syntes ikke ivrige efter at genoptage Kampen, som Admiral Sparre betegnede som uafgjort. Efter aflagt Rapport gik Cheferne tilbage til deres Skibe, og Sejladsen fortsattes med smaa Sejl mod Øst, medens man om Morgenen saa den danske Flaade for fulde Sejl gaa Vest paa; „Vindens Knaphed“ tvang den svenske Flaade

¹⁾ „Elefanten“s Journal.

²⁾ „Hvita Ørn“s Journal.

til at gaa Sønden om Bornholm; med de saa haardt medtagne Skibe kunde man umuligt gaa til Rygen. Sparre selv var dog mest stemt for dette, og, da han den 10. August 4 Mil Øst for Bornholm traf paa Psilanders Konvoj, ytrede han megen Lyst til at følge ham; det var nemlig ikke muligt at tage den af ham medbragte Proviant om Bord i Søen, da alle Flaadens Espinger var ødelagte eller bortkomne. Krigsraadet erklærede imidlertid, at det var umuligt; „Enigheten“ havde 150 Skud i Skroget og mindst 40 Grundskud, „Øsel“ og „Gotland“ var ubrugelige, „Pommern“ maatte pumpe Dag og Nat, Admiralskibet havde 10 Grundskud og 140 i Skroget; Takkelage, Sejl og Master var gennemskudte. Under hele Slaget laa Svenskerne i Læ, og Afstanden var stedse temmelig stor; kun de underste Lag kunde naa Fjenden¹⁾.

Alt dette tyder egentlig ikke paa, at den svenske Flaade efter Slaget var rede til at optage Kampen paa ny med kort Varsel; da Sparre den 12. August kom til Carlskrona, havde han ganske vist ikke sat noget af sine Skibe til; men de havde foreløbig mistet meget af deres Kampværdi. Utvivlsomt havde den svenske Flaade som sædvanligt kæmpet tappert, og det var sikkert med Rette, at Kongen efter Slaget paa Sparres Indstilling forfremmede en meget stor Del af Officererne. Tabet af Officerer og Mandskab var forholdsvis ikke betydeligt; kun 4 Officerer var faldne, men deriblandt var rigtignok Admiral Henck og Viceadmiral Lillie.

Skibenes Tab var følgende:

Carlskrona	6	Faldne	7	Saarede
Venden	12	—	17	—
Frederica Amalia	14	—	16	—
Enigheten	13	—	39	—
Verden	3	—	15	—
Gotland	6	—	5	—
Estland	1	—	2	—
Pr. Carl Frederik	3	—	5	—
Vestmanland	1	—	9	—
Göta Lejon	14	—	48	—
Riga	4	—	8	—
At overføre...	77	Faldne	171	Saarede

¹⁾ Sparres Rapp. til Raadet $\frac{1}{8}$; til Kongen $\frac{21}{7}$; til Arveprinsen $\frac{1}{8}$ 15.

	Overført...	77 Faldne	171 Saarede
Stockholm	12	—	16 —
Øsel	10	—	28 —
Småland	10	—	26 —
Pr. Carl	10	—	34 —
Pommern	2	—	6 —
Øland	2	—	13 —
Bremen	7	—	12 —
Skaane	5	—	14 —
Lifland	10	—	13 —
		<hr/>	<hr/>
		145 Faldne	333 Saarede

Tabet var saaledes i alt 478 og fordelte sig med 298 Matroser, 180 Soldater¹⁾.

Den danske Flaades Tab var noget større²⁾:

Ebenezer	2 Faldne	7 Saarede
Jylland	„ —	5 —
Pr. Vilhelm	4 —	10 —
Sophie Hedevig	8 —	34 —
Justitia	19 —	42 —
Oldenborg	3 —	35 —
Delmenhorst	14 —	45 —
Anna Sophie	4 —	26 —
Fyn	7 —	29 —
Havfruen	3 —	19 —
Elefanten	8 —	41 —
Pr. Christian	4 —	17 —
Island	2 —	34 —
Svanen	6 —	7 —
Nældebladet	„ —	6 —
Laaland	9 —	32 —
Louise	12 —	20 —
Nordstiernan	9 —	22 —
Pr. Carl	6 —	17 —
Beskærmeren	5 —	25 —
Venden	2 —	12 —
		<hr/>
	127 Faldne	485 Saarede

¹⁾ Sparres Br. til Kongen 9/8 15 (Sv. R. Ark.). Svenske trykte Kilder som Törnqvist og Gyllengranat har 160 Faldne og 355 Saarede.

²⁾ Indk. Sag. til Admiralitetet 10/8 15 (Bilag til Rabens Indb.).

Blandt de Faldne var Avantgardens Chef, Viceadmiral Just Juel, en af Flaadens tapreste og dygtigste Flagmænd.

Den danske Flaade var maaske lidt mindre medtaget end den svenske; men den havde dog lidt betydeligt. „Elefanten“ havde saaledes 96 Træffere i Skroget, 14 i Rundholterne, 58 i Sejlene og 36 i Rejsningen; 8 Rapperter var bleven ubrugelige, 17 Tailleløbere og 14 Blokke var gaaede itu.

I sin Rapport udtaler Raben sig meget anerkendende om sine Officerer; særlig fremhæver han Viceadmiral Trojel og sine Sekundanter, Kommandørerne U. Kaas og L. Ulfeldt. Sidst nævnte havde dog kun af Navn ført Kommandoen paa „Prins Christian“. Med en vis faglig Anerkendelse omtaler han ogsaa Overløberen Daniel Wilster, der nu som svensk Schoutbynacht bekæmpede sine tidligere Kammerater: „Han slog som en Soldat og tilføjede vort Skib megen Skade.“ Rosen over de danske Officerer blev dog noget modificeret, da Raben havde faaet hørt sig nærmere for. Fiskalens Fuldmægtig indberettede saaledes, at han havde bemærket, at Schoutbynacht Deichman og Kommandørkaptajn de Koninck i Arrieregarden ligesom Schoutbynacht Thambsen i Avantgarden laa langt op til Luvart i en Time uden at skyde; siden hen havde de dog „holdt an og skiødt“ paa Fjenden; men de 3 Skibes Tab var paafaldende mindre end de andres. Det er hertil, der hentydes i „Elefanten“s Journal, naar det hedder: „Hvad nogle i vor Avant- og Arrieregarde sig teede for Fjenden, vil Tiden lære, naar Inkvisition derom sker.“

En anonym Beretning¹⁾ taler om Skibe, der legede „Gemme Spil“ bag de andre og derved slap for Tab; der nævnes „Thamsen og Dikmand“ og forudsiges, at Fiskalen vil faa noget at gøre. Det var ogsaa Admiral Rabens Mening; og, da hans Flagkaptajn, Kommandørkaptajn R. Krag, der havde overbragt Kongen Admiralens Rapport, den 14. August vendte tilbage til Flaaden med en kongelig Befaling til at indsende Beretning om dem, der havde udmærket sig eller havde holdt sig slet, udtalte han, at „det skulde en Skælm gøre; Fiskalen skulde dennem tiltale“, og det holdt han paa, selv efter gennem Overkrigssekretæren at have modtaget en ny Ordre. Efter Krags Beretning skal han i høj Grad have chikaneret Thambsen og holdt Forhør bag hans Ryg, skønt han var til Stede, „og det i en Sag, hvor det gjaldt Ære og Velfærd“; han skal ogsaa have gjort Krag megen Skade,

¹⁾ Afskr. i Ny Kgl. Saml. 694 b Fol.

fordi denne havde vidnet for Kongen, at Thambsen havde „slaget og drevet sin Mand bort af Linien, mere end nogen i Eders Majestæts Flaade haver drevet og slaget sin Mand“¹⁾. Kongen beordrede midt i September Admiral Reedtz og Baron Chr. Rantzau til, naar Lejlighed gaves, og Flaaden laa stille, at begive sig til denne og undersøge Officerernes Konduite²⁾. Sagen mod de 3 nævnte Officerer førtes med veksle Dommere³⁾ lige til 1719, da den endte med, at Thambsen og de Koninck pure frikendtes, medens Deichman fik Afsked i Naade; han gik i østerrigsk Tjeneste, hvor han 13 Aar efter døde som Viceadmiral.

Slaget ved Jasmund 8. August frembyder i taktisk Henseende saare ringe Interesse; det var et slet og ret Parallelslag, Lineartaktik i Renkultur, et Udslag af „Opslidningsteorien“. Der blev hverken forsøgt Omfatning eller Gennembrud kort sagt intet, der kunde føre til en virkelig Afgørelse. Hertil kom, at Skydningen — muligvis paa Grund af Deichmans mindre heldige Føring af Teten — begyndte paa for lang Afstand, saa at, „da det kom til Bataille, skete vores Kanonade med at ramme Fjenden mere af Slumpelykke end af Soldatskab“; ligeledes besværliggjorde den stærke Krudtrøg Træfningen, saa »at Fjenden i Favør af Smøgen sneg sig saa langt fra os, at vore 36 Pd.s Kanoner næppe kunde lange ham, og paa saa Maade skød vor Krud og Lod i Vejret“⁴⁾. Men ogsaa Svenskernes Skydning var mangelfuld; de klagede stærkt over Krudtets daarlige Beskaffenhed, hvad der maaske beroede paa de slette Magasineringsforhold om Bord⁵⁾. Det kan ikke nægtes, at Ammunitionens ringe Mængde og daarlige Beskaffenhed gjorde sit til, at Kampen ikke blev ført til Bunds.

Begge Parter tilskrev sig Sejren; rent taktisk set havde jo heller ingen af dem lidt noget afgørende Nederlag, og Tabene kunde omtrent gaa lige op; intet Skib blev taget eller totalt ødelagt paa nogen af Siderne. Svenskerne paastaar, at de beholdt Valpladsen og først forlod den 4 Timer efter, at de Danske havde opgivet Kampen; som alt paavist⁶⁾, var den svenske Flaade dog i Kampens Løb trykket over 3 Mil tilbage. Den engelske Gesandt hos Carl XII, Kaptajn Jefferyes,

1) R. Krag's Memorial 3/8 18.

2) Kgl. udf. Exped. 10/9 Nr. 1786.

3) Ref. Sag. 18/12 17 Nr. 1.

4) R. Krag's Mem. 3/8 18.

5) Appelman til Kongen 10/9 15. (Zimmerman förteckn. Artilleri).

6) Side 112.

stiller sig noget skeptisk overfor den Beretning, som den 14. August gennem Major Buddenbrock overbragtes Kongen fra Admiral Sparre, i Følge hvilken Flaaden efter Slaget blev liggende 2 Timer og derpaa, da Vinden var gunstig, sejlede en Provianttransport i Møde med den Hensigt at vende tilbage til Rygen, naar Skibene var reparerede, og der var draget Omsorg for Syge og Saarede; at den danske Flaade var vendt tilbage til Rygens Kyst, beroede kun paa, at Vinden var ugunstig for dens Hjemrejse. „This is the account the Swedes themselves are pleased to publish. Whether true or false, time will determine“. Allerede den 8. August vidste man i Stralsund, at et Søslag havde fundet Sted; men først den 11. erfarede man, at „the danish fleet rode at anchor at the same place, where the swedish Squadron had lain before the engagement, and that the swedish ships were returned to Carlsron . . .“¹⁾.

Gaar det ikke an at tilkende nogen af Parterne Sejren i Slaget ved Jasmund, er man heller ikke paa den rigtige Side, naar man kalder det uafgørende; denne Betegnelse kan kun gælde Kampens taktiske Forløb; strategisk set blev Resultatet et Nederlag for den svenske Sag; thi den danske Flaades Angreb var i Hovedsagen sat an for at skaffe Sehested frie Hænder og gøre det muligt for ham at løse sin Opgave, og dette lykkedes fuldt ud: »Jeg bringer Deres Excellencer en stor Tak for Deres Omhu for at skaffe mig Luft, hvilket rigelig er sket ved Admiral Rabens fornuftige og brave Maade at attackere Fjenden paa,« skriver Sehested til Konseillet i København, og dette er en træffende Karakteristik af Slagets Resultat, som var et stort Skridt fremad til Rygens Erobring. Hverken den danske eller den svenske Flaades Chefer har synderlig Grund til at rose sig af deres Bedrifter. Sparre har næppe været helt klar over Betydningen af at bide sig fast, hvor han var, og har ikke haft Øje for, hvor skæbnsvanger hans Beslutning at gaa tilbage til Carlskrona kunde blive for Stralsund; Raben har heller ikke haft Blik for Nødvendigheden af at bruge Artilleriet med Omsigt og anvende den sidste Kardus paa Fjendens Ødelæggelse; at Svenskerne ogsaa havde det smaat med Ammunition, mærkedes jo under Slaget²⁾.

¹⁾ Jefferyes Bref. Journal ^{29/6—0/8} 15 (gl. St.).

²⁾ I P. O. Bäckström: Svenska Flottans Historia, S. 182, hedder det, at den danske Flaade først var ophørt med Kampen og havde fjærnet sig, og dog „firades dette sjöslag i Köpenhamn såsom en lysande seger“; med langt større Ret kunde Kong Carl erklære sig tilfreds med Slagets Udfald. Denne Opfattelse, som er meget gængse, hviler kun paa en ganske overfladisk Betragtning af, hvad der skete.

Svenskerne fejrede Sejren, og Ligaen fejrede den. Carl XII udtalte for Sparre sin Tilfredshed med hans og de andre Officerers Forhold; paa den danske Flaade blev der holdt Takkefest, og i København blev der sunget Tedeum og affyret Glædessalver hele Volden rundt. I Lejren for Stralsund affyredes Glædessalver af alle 3 Armeer; der blev holdt en stor Revue, og paa sin Fødselsdag den 15. August fik Frederik Vilhelm en ualmindelig lang Grenader forærende tilligemed en Del udmærket Tobak med Piber; selvfølgelig blev der drukket tæt, og næste Dag havde Gæsterne saa stærk Hovedpine, at de var ude af Stand til at skrive deres Depecher. Meddelelserne fra det danske Hovedkvarter til Konseillet i København og de fremmede Hoffer er holdte i en ret nøgtern Tone; der udtales, at, da den svenske Flaade efter Slaget med blændede Lanterner var kommen for langt forud, indtog den danske Flaade som et ubedrageligt Tegn paa Sejren den Plads, Svenskerne tidligere havde indehaft. Overfor Kongen af England udtaler Kong Frederik, at hans Flaade med Anspændelse af alle Kræfter har fordrevet den svenske uden at vente paa Hjælp fra den engelske, hvorved den har udsat sig for stor Hazard. Til Czaren skriver han, at Operationerne saa vel mod det egentlige Sverig som mod Stralsund nu er betydeligt lettede; han omtaler Juels Død og roser Sehested, der har formaet at bevare Flotillen, til Flaaden kom. Frederik Vilhelm meddeler Kong August, at det er lykkedes den danske Flaade at fordrive den svenske fra Pommerns Kyster, saa at man snart kan faa Belejringsartilleriet frem. Manteuffel skriver ondskaabsfuldt til Flemming, at Søslaget ikke har meget paa sig, da intet Skib er taget eller ødelagt; Raben hader Fjenden saa meget, at han ikke vil være i Nærheden af ham, og den svenske Admiral har villet unddrage sig Kampen; „men jeg siger alle Vegne, at Raben fordunkler Ruyter og Tromp. Svenskerne er nok fordrevne; men de kan jo komme igen.“ Det samme udtaler andre Korrespondenter fra Lejren; Püchler har dog Øjet aabent for Slagets Betydning¹⁾. Fra August II indløb der Lykønskninger, lige saa fra Czaren, som holdt en stor Fest i Anledning af Slaget med Tedeum og Glædessalver fra Flaaden i Reval²⁾. Da Peenemünde faldt den 22. August og hele

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²¹/₈ Nr. 1684, ²²/₈ Nr. 1685; Kbh. Tøjhusregnskab; Vibe til Kons. i Kbh. ¹⁴/₈, til Weyberg ¹⁰/₈; Wackerbarth til Aug. II ¹⁵/₈; Fr. Vilh. til samme ¹⁸/₈; Manteuffel til Flemming ¹⁴/₈; Berl. geschr. Zeit. ²⁴/₈; Püchler til Robethon ¹⁸/₈; Fr. IV til Czaren ¹⁷/₈.

²⁾ Aug. II til Fr. IV ²¹/₈; Westphal Relat. ⁸/₀; Czaren til Fr. IV ¹⁰/₀ 15.

Usedom herefter var i de Allieredes Vold, kunde man nu paa et sikkert Grundlag forberede Angrebet paa Rygen og Belejringen af Stralsund.

Efter at have fuldført Stralsunds Indeslutning fra Landsiden havde Belejringshæren paa forskellige Maader støttet Flotillen i dens Kamp mod de svenske Stridskræfter til Lands og til Vands. Ved Tabet af Usedom og Wolgast var den Stralsundske Søstyrkes Virkefelt bleven indskrænket til det egentlige Binnenwasser; de Allierede var Herrere paa Peenen og i Haffet; nu kunde altsaa det preussiske Artilleri benytte Vandvejene, og de preussiske Transportskibe samles i Stettiner Haff og afvente det Øjeblik, da Sehested havde forceret Løbene. Paa selve Belejringen af Fæstningen kunde der næppe med Udsigt til godt Udbytte tages fat, før Rygen var taget, hvad der forudsatte et overordentlig intenst Samarbejde mellem Hæren og Flaaden. Det lange Tidsrum, der hengik mellem Slaget ved Jasmund og Øens Erobring anvendtes til Overvejelser og Forberedelser.

I Slutningen af Juli havde General Scholten indgivet et udførligt Projekt, hvori han fremsatte sin „uforgribelige Mening“ om, hvorledes Rygen og Stralsund skulde tages. Han hævdede, at de allierede Hære maatte holde Stralsund solidt indesluttet, selv om en stor Styrke blev detacheret til Rygen; Peenen og Haffet maatte være komplet rensede, for at man kunde disponere over alle de Handels- og Fiskerfartøjer, der fandtes ved Baggommerns, Usedoms og Wollins Kyster, til af dem at konstruere en Transportflaade med et tilstrækkeligt Antal Rytterskibe; Rygens Kyster skulde omhyggelig rekognosceres, og Landgangsplanen lægges derefter. Naar de første Tropper var landsatte, skulde et forsvarligt Brohoved anlægges, rummeligt nok til at optage hele Korpset, Rytteriet deri indbefattet; naar Styrken var ordnet, skulde Fremrykningen begynde; Expeditionskorpset skulde tælle 30 Eskadroner, 24 Batailloner og et Antal lettere og sværere Kanoner med Forsyninger for 10—12 Dage; man vilde næppe kunne hindre Fjenden i, ligesom Königsmark havde gjort i forrige Krig, at gaa tilbage over Altefähr, men man kunde hindre ham i at komme igen ad samme Vej; naar saa hele den fjendtlige Hær var indesluttet i Stralsund, maatte Belejringsartilleriet samles udenfor Fæstningen, og saa skulde der træffes Bestemmelse om, hvor vidt man skulde fremtvinge Overgivelsen gennem et Bombardement eller en Belejring,

som vilde kræve store Ofre¹⁾. Kongen af Preussen gennemgik omhyggeligt Forslagets 15 Punkter og forsynede dem med Randbemærkninger; gennemgaaende var han særdeles tilfreds: „Gut“ eller „Sehr gut“ staar der i Margen; et Sted skriver han dog: „Det forstaar jeg ikke; men jeg forlader mig paa de Danske, der forstaar det;“ Scholten havde nemlig foreslaaet, at man skulde kaste nogle Tropper i Land paa Wittow og Jasmund, „dér hvor det skete i forrige Krig²⁾.“

Da Scholten fremsatte sit Forslag, var den svenske Flaade ikke fordrevet, og Usedom ikke fuldstændig erobret; men den 28. August, da alt dette var sket, samlede Kongen af Danmark, Hertugen af Württemberg, General Dewitz og Viceadmiral Sehested med de højeste allierede Førere i Kongen af Preussens Hovedkvarter. Her vedtog man at anvende den af Scholten foreslaaede Styrke til Angrebet paa Rygen og at medføre Forsyninger for 3 Uger. Fra dansk Side fremhævedes Nødvendigheden af at kombinere Angrebet paa Rygen med et Angreb paa Stralsund; man holdt stærkt paa, at Fæstningen maatte tages ved Belejring; et Bombardement vilde ikke føre til Maalet; Overgivelsen maatte fremtvinges, inden Vinteren tvang den danske Flaade i Havn; ellers udsatte man sig for, at den svenske Flaade næste Vaar kom tidligst i Søen, og saa var Rygens Besætning i Fare. Scholten havde holdt paa kun at angribe én Front; nu maatte det bestemmes, om det skulde være den, der laa ud for den danske eller den preussiske Lejr; Fyrsten af Anhalt holdt paa 2 „Attaker“, hvoraf den ene kunde være en Demonstration, og denne Anskuelse tiltraadte Wackerbarth; men Kongen af Preussen vilde ingen Beslutning tage. Alle mente, at det vilde være fordelagtigst at forcere Østerdyb, men dette krævede rigtignok, at Ruden blev erobret; Sehested, der sad med et Søkort foran sig, udtalte, at han ikke kunde love at tage Blokhuset; i alle Fald maatte han først have de endnu manglende Fartøjer³⁾. „Hjælperen“ var kommen for et Par Dage siden, men de norske Galejer var udeblevne; den 18. August havde han indstillet, at Admiral Raben blev beordret til snarest at sørge for Konvoj, og at Kongen af Preussen blev anmodet om at lade Indløbet til Swine afmærke, saaledes at de Transportfartøjer, der ikke stak over 8 Fod, kunde søge derind; de dybere gaaende Skibe skulde søge til Flotillens

¹⁾ Scholtens Prot. 21/7 1715.

²⁾ Scholtens Arkiv (fh. Fr. IV Hist. Nr. 318d). Som oftere omtalt, var Scholten godt inde i Krigshistorien og yndede meget at drage Paralleler.

³⁾ Wackerb. til Aug. II 28/8 15.

Ankerplads; naar der fra preussisk Side blev sørget for Lodser, skulde Sehested nok skaffe Fartøjerne sikkert ind paa deres Samlingsplads; han saa helst, at saa mange som muligt kom ind paa Swinen. Efter Modtagelsen af denne Indstilling havde Kongen beordret Generaladjutant Løvenørn til at begive sig til Grønsund og bringe Admiral Reedtz Ordre til snarest at gøre „Hjælperen“, Galejerne og Transportskibene klare; derefter skulde han opsøge Raben og forestille ham Nødvendigheden af snarest at konvojere dem til Pommern; naar Aftale var truffen, skulde han atter gaa til Grønsund og sammen med Konvojen begive sig til Sehested; det paalagdes ham at „informere sig“ om Flaadens Tilstand, saa at Rapport kunde sendes til Kongen¹⁾.

Under 5. August var der gaet Ordre til København om at fremskynde Udrustningen af „Hjælperen“ og „Postillon“ samt de 3 Galejer; disse var den 19. Juli under Kommandørkaptajn Vibe komne til Fladstrand og var strax efter sejlede til København²⁾. Ordre var samtidig sendt til Admiral Raben om at konvojere disse Skibe, om at træffe Aftale med Sehested om Samarbejde med Flaaden og Flotillen, og om at indberette, hvorledes det stod til med Mandskab og Ammunition paa Skibene. Den 13. August paalagdes det Raben at bistaa „Hjælperen“ og de andre Skibe, der laa for Modvind ved Dragør, og med hele Flaaden at gaa under Sejl og ledsage Reedtz' Transportflaade, der samtidig havde faaet Ordre til at holde sig klar til Afgang fra Grønsund til Pommern³⁾.

Siden den 14. August laa Raben paa Køge Bugt for at reparere og bringe Flaaden i kampdygtig Stand. Samme Dag var Viceadmiral Judichær, Baron Chr. Rantzau og Oberstløjtnant Sweder fra Tøjhuset komne om Bord for at besigtige Skaden paa Skibe og Artilleri; de rejste atter bort den 16. „Delmenhorst“ og „Fyn“ gik til København for at reparere; sidst nævnte kom ikke mere ud, men blev afløst af „Sødermanland“. De andre Skibe var ikke mere medtagne, end at de kunde reparere i Søen. Fra København og Kronborg sendtes Ammunition, men ikke saa meget som ønsket; de 4 Galioter, som den 16. og 17. afgik fra København, medførte kun 30 Skud pr. Kanon. Samtidig med Judichær havde den længe ventede Dr. Bing indfundet

¹⁾ Ditlev Vibe til Løvenørn ^{19/8}; Instrux til samme ^{18/8} 15 (Løvenørns Ark.).

²⁾ Side 78 og 83.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ^{5/8} Nr. 1594—1597, ^{11/8} Nr. 1621, ^{13/8} Nr. 1627 f, ^{16/8} Nr. 1647.

sig; men han meldte sig strax syg og var daarlig hele den Tid, han var paa Flaaden¹⁾.

Da Løvenørn den 21. August kom til Grønsund hen paa Aftenen, saa han „Hjælperen“ med 10 Proviantskibe ligge udenfor Sundet sammen med „Postillon“ og „Fortuna“; 4 Mil til Luvart laa Viceadmiral Trojel med „Louise“, „Nordstjernan“, „Ebenezer“, „Jylland“, „Laaland“, „Beskærmeren“, „Prins Carl“ og Branderen Sorte Hane, hvormed han den 18. var afgaaet fra Hovedflaaden. Galejerne, som ikke havde været i Grønsund, kunde Løvenørn ikke se; han formodede, at de var hos Trojel. Han sendte strax en Chaloupe til Stubbekøbing for at faa Transportskibene ud; saa snart de var komne, vilde han tage til Hovedflaaden²⁾. Til Trojel sendte han Melding om sin Ankomst og udtalte sin Beklagelse over, at Transportflaaden ikke var klar samtidig med „Hjælperen“ og Proviantskibene; disse turde han ikke opholde mere, men bad om, at de sammen med Galejerne snarest maatte afgaa til Sehested³⁾. De til Neutief bestemte Skibe, med Undtagelse af Galejerne, kom Natten til den 23. August til Trojel, som strax afsejlede. Den 23. Morgen kom han til Jasmund og blev krydsende her; da intet fjendtligt var at se helt ned til Neutief, sendte han „Postillon“ med Konvojen ned til Greifswalder Oie. Ved Solnedgang saa han mellem Jasmund og Wittmund de 3 Galejer og sendte „Lossen“ til dem for at føre dem til Flotillen; nævnte Fregat var lige stødt til ham. Efter forgæves at have ventet paa, at Transportflaaden skulde komme, stod Trojel, da det begyndte „stift at kule af Norden“, over til Møn, og her indtraf den 25. om Morgenen „Lossen“ med Galejerne, som ikke havde vovet at passere Jasmund i Stormen. Viceadmiralen var inderlig ked af det hele: han manglede Vand, Ammunition og Proviant og var ude af Stand til at overføre Transportflaaden, der ikke kunde løbe ud med den nuværende Vind, som derimod var gunstig for Svenskerne, der kunde løbe ud fra Carlskrona, hvorved Trojels Eskadre „vilde geraade i største hazard om ikke ulykke“⁴⁾.

Disse mistrøstige Tidender sendte Viceadmiralen den 24. August „til Ankers paa „Louise“ 3 Mil S. Ø. Møn“ til Løvenørn sammen med et Brev til Raben. Obersten, der sikkert troede, at „Hjælperen“ og

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ¹³/₈ Nr. 1629 f. „Elefanten“s Journal.

²⁾ Løvenørn til Vibe ²¹/₈ 15 (Koncept i Løvenørns Arkiv).

³⁾ Løvenørn til Trojel (udat. Konc. i Løvenørns Arkiv, men sikkert af ²¹/₈).

⁴⁾ Trojel til Løvenørn ²⁴/₈ 15 (Løvenørns Arkiv).

Galejerne nu var i god Behold hos Sehested, var den 23. August rejst til Raben, der med Flaaden laa mellem Køge Bugt og Dragør, og havde med ham aftalt, at Trojel ene skulde besøge Konvoeringen, hvis han kom tilbage fra Rygen, inden Hovedflaaden var sejlklar, hvad der vilde kræve 3 Dage. Om Aftenen kom Løvenørn til København, næste Dag var han hos Dronningen paa Frederiksborg, og den 25. indfandt han sig atter hos Raben. Denne havde fra Admiral Reedtz faaet Melding om, at „Hjælperen“ nu var „in salvo“, og at han havde anmodet Trojel om at sende en Fregat til Grønsund for at hente Transportflaaden, som nu var sejlklar; den kunde ikke gaa ud uden Konvoj og maatte have Signaler, da Skibene ellers ikke kunde samles, hvis de blev splittede. Den 26. kom imidlertid Trojels Eskadre til Hovedflaaden med en Sydostvind, som var ganske kontrær for Transportflaaden, og Løvenørn begav sig nu til denne for at vente paa Rabens Signal, naar han kom med hele Flaaden for at hente den. „Han har svoret mig til med et Dusin Eder at sejle, saa snart Vinden bliver god“. Efterretningerne om Fjenden lød paa, at den svenske Flaade var ude af Stand til at komme i Søen¹⁾.

Til Raben var der den 24. August afgaaet Ordre om at slutte sig til Trojel, og den 27. paalagdes det ham paany med hele Flaaden at konvojere Transporten over²⁾. Han havde den 30. modtaget Besøg af Admiral Reedtz og Baron Rantzau, der skulde undersøge, om nogen i Slaget havde forsømt sin Pligt; men de kom hurtigt i Land igen, da han nu var besluttet paa at ville afsted. Kl. 4 Em. gik han under Sejl med en N. N. O.; den 31. detacherede han „Havfruen“, „Prins Christian“, „Nordstiernan“ og „Island“ med den Opgave at forjage 2 svenske Orlogsmænd under Kaptajn Siøstierna, der sagdes at ligge mellem Wittmund og Jasmund. Til Løvenørn sendte han strax efter Afsejlingen en Chaloupe med Anmodning om at lade Transportskibene holde sig klare og sejle ham i Møde, og, da han den 1. September var ankret op udenfor Grønsund, bad han ham yderligere om at „drive Transportskibene ud“, da Konseillet pressede ham saa haardt; Jollerne burde hellere tages om Bord end slæbes³⁾. Samme Dags Eftermiddag svarede Løvenørn, at alle Skibe var klare med Jollerne inden Borde; han haabede snart at komme ud med dem og glædede sig til i en ikke alt for fjærr Fremtid at kunne gengælde Rabens

¹⁾ Løvenørn til Vibe ²⁴/₈, ²⁶/₈ 15 (Løv. Ark.).

²⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁴/₈ Nr. 1704, ²⁷/₈ Nr. 1709.

³⁾ Raben til Løvenørn ²¹/₈, ¹/₉ (Løvenørns Arkiv).

Efterretning om, at Peenemünde Skanse var taget, med en lignende om, at Rygen var erobret. Han bad om, at „Lossen“ maatte stilles til hans Disposition sammen med „Postillon“, da han havde haardt Brug for 2 Fregatter; Raben erklærede imidlertid, at „Lossen“ skulde krydse sammen med Orlogsskibene¹⁾.

Kongen af Preussen havde interesseret sig levende for, at Transportskibene kunde komme ind paa Stettinerhaffet for at være nærmere ved Haanden; alle længtes meget efter at begynde Operationerne mod Rygen. Den 26. var Sehested hos Kongen, og den 28. August var han atter paa Flotillen, efter at der var truffet Aftale om Angrebet paa „Dybet“. Vejret var uheldigvis elendigt med Storm og Regn: flere af Flotillens Smaaskibe sank, men kunde dog hæves igen. Stormen hørte pludselig op den 1. September, men først den 8. blev Vinden gunstig for Transportskibene og Galejerne, der løb ud under Dækning af Hovedflaaden. Den 9. September overlod Raben dem til „Hvita Ørn“, „Lossen“ og „Fortuna“, der førte dem i god Behold ind til Sehested; flere af Skipperne havde været meget modvillige, og det havde været nødvendigt at bruge Magt mod dem²⁾.

Efter udført Hverv tog Flaaden atter Station i Køge Bugt. Flere af Skibene var i maadelig Stand. „Island“ havde lidt Skade paa sine Master og maatte til København sammen med „Prins Christian“, der var synkefærdig og maatte ledsages af „Concordia“, der i fornødent Fald skulde bjærge Mandskabet. „Elefanten“ havde faaet Læk; lige-saa „Anna Sophie“. Raben bad om, at Flaaden maatte blive indlagt paa nær en Vintereskadre, og om at han selv i Forbindelse med Judichær og Trojel maatte besigtige Skibene for at afgøre, hvilke der endnu var sødygtige; dette burde ske snarest muligt; selv følte han sig for svag til at kommandere Vintereskadren; han var syg og led af Podagra; „Sehested har sat mig nogle graa Haar i Parykken, men har nu faaet alt, hvad han kan begære“. Flaaden havde forstærket Sehested efter at have givet ham Luft; nu gjaldt det om at holde den svenske Flaade borte fra hans Virkefelt; heldigvis var denne endnu svagere end den danske, som dog var meget svag, da den 12. September ankrede under Stævns, hvor „Sødermanland“ sluttede

¹⁾ Løvenørn til Raben ¹/₁₀ 15 (Koncept i Løvenørns Ark.); Raben til Løvenørn ⁵/₁₀.

²⁾ Fr. Vilh. til Sehested ¹⁸/₁₀ 15; Ilgen til D. Vibe ¹⁹/₁₀ (Preussen A., R. Ark.); fra tyske Kancelli i Felten til tyske Kancelli i København ²¹/₁₀, ⁷/₁₀; v. Holtze til Geh.raad Sehested ¹⁸/₁₀, ¹/₁₀ 15; „Elefanten“s Journal; Rabens Pap. i Sehesteds Ark.

sig til den med Just Juels Afløser, Admiral Reedtz, om Bord¹⁾. En Chance havde den danske Flaade forud for den svenske: den kunde faa Forstærkning ude fra. Der havde jo stadig været Tale om Hjælp fra den engelske Flaade; men indtil Begyndelsen af September havde denne stadig opholdt sig i Østersøens østlige Del, optaget af at røgte sin Dont som Handelens Beskytter; den danske Regering havde ihærdigt arbejdet paa at faa den til at optræde aktivt; men Spørgsmaalet var i langt højere Grad politisk end militært, og Englænderne kviede sig ved at tage et Skridt, der kunde føre til en Indblanding i den Nordiske Krig. Heldigvis havde Kongen af Danmark en Klemme paa Kongen af England: Bremen-Verden var endnu i hans Haand, og han var fast besluttet paa ikke at udlevere dette Land, før han havde faaet maritim Bistand.

Medens Generalerne og Admiralerne havde været fuldt optagne af Kampene og Forberedelserne til disse, havde Diplomaterne ikke været ledige. Imellem de Allierede var der jo adskillige Differencer: Sachsen-Polen havde svært ved at begribe, at det skulde bære Krigens Byrder uden at faa nogen Del i Byttet, og omvendt vilde Kongen af England ikke indsé, at han maatte yde noget for at faa alt det, han begærede; Danmark og Preussen var villige til at bringe Ofre, men begges, særlig Danmarks, Ydeevne var begrænset; begge ønskede meget at faa Hjælp fra den store russiske Forbundsfælle, naar den blot ikke blev for dyr, hverken i økonomisk eller i politisk Henseende.

Kong August havde svært ved at glemme, at Kongen af Danmark ved Konventionen af 18. September 1711 — rigtignok med visse Forbehold — havde tilsagt ham Pommern og Rygen²⁾, og kunde ikke forsone sig med Tanken om fuldstændig at skulle give Afkald paa disse Landsdele. I den Instrux, Flemming inden Feltogets Begyndelse havde tilstillet General Wackerbarth, hed det, at han paa alle Maader skulde hævde sin Konges Ret, men vogte sig for at støde Kongen af Preussen; han skulde stærkt holde paa, at de sachsisk-polske Tropper udelukkende stod under deres egen Konge; da de Danske havde udelukket Sachsen-Polen af deres Traktater, maatte August II have Ret til at ordne sit Forhold til Sverig ved Forhand-

¹⁾ „Elefanten“s Journal; Rabens Pap. 13, v. 15 (Sehesteds Ark.).

²⁾ Bind V, S. 2.

ling fremfor ved Vaabenmagt; af Rusland var lidet, af Danmark intet at vente; men Preussen var Sachsen-Polens bedste Ven og burde „menageres“¹⁾. Det er ganske morsomt at se den Glæde, der griber Sachserne, hver Gang der kommer en Kurre paa Traaden mellem de Danske og Preusserne; med Skadefryd iagttog de Kongen af Preussens Misfornøjelse over Kong Frederiks Tøven med at lade sin Hær gaa til Pommern; nu var der Udsigt til et Brud mellem Forbundsfællerne, hvorved Kong Augusts Aktier vilde stige. Paa den anden Side ærgrede de sig lumsk, naar Forholdet blev kordialt; Frederik Vilhelms Tilfredshed med Frederik IV' Eftergivenhed og hans meget rosende Udtalelser om de danske Tropper faldt Wackerbarth svært for Brystet. Sachserne maatte dog indrømme, at de Danske ikke kunde undværes, hvis Planerne mod Sverig skulde gennemføres; men de mente ikke, at det var retfærdigt, at de skulde give Tropper for at erobre et Land og skænke det til de Danske, skønt det med Rette tilkom dem selv²⁾. Flemming raadede imidlertid til at vise Resignation og ikke støde Kongen af Preussen, hvis Velvilje absolut maatte vindes, hvis man vilde have nogen som helst Andel i Byttet³⁾. Frederik Vilhelm var i Forvejen ikke Sachserne gunstig stemt: han beskyldte dem for ikke at anstrænge sig saa meget, som de burde, og da Generalen indvendte, at de burde have Del i Byttet, hvis de skulde udføre mere, end hvad de var strængt forpligtede til, svarede han, at han godt vidste, at de var uens med de Danske, men at de handlede mod deres egne Interesser ved hellere at ville ærgre dem end bidrage til, at Krigen hurtig blev endt; han beskyldte dem for at trække Krigen i Langdrag for at kunne beholde deres Tropper i Polen; han sluttede Samtalen med de for en Konge af Preussen karakteristiske Ord, at han mod sine Ministres Raad havde forøget sin Armé, og det skulde ingen faa ham fra; ingen havde Fred længer, end ens Nabo vilde, og han vilde sætte hele sin Magt ind mod dem, der kom ham i Vejen⁴⁾. Der vedblev at være rigeligt Stof til Ærgrelse, og i Slutningen af Juli beklager Sachserne sig over, at Kongerne af Danmark og Preussen nu er saa umaadelig enige; Grunden hertil er til Dels de 6 lange Grenaderer og de 2 Øg, først nævnte har skænket Frederik Vilhelm⁵⁾.

¹⁾ Instr. 10/6 15 (Dresden).

²⁾ Wackerb. til Aug. II 12/6, 22/6; til Flemming 13/6; Suhm til Wackerb. 19/6 15.

³⁾ Flemming til Wackerb. og Manteuffel 10/7 15.

⁴⁾ Wackerb. til Flemming 10/7.

⁵⁾ Wackerb. og Manteuffels Dep. 22/7 15.

Under 28. Juli udfærdigede Regeringen i Warschau Direktiver for Wackerbarths og Manteuffels Optræden i Sagen om Pommern og Rygen. Først og fremmest skulde det paavises, at Danmark havde forsømt sine Pligter som Allieret, medens man fra „polsk“ Side havde udført alt, hvad man havde lovet: man havde uddrevet Svenskerne af Polen(?), hjulpet Danmark mod Preussen(?) og holdt Tyrkerne borte fra Rusland(?); det var derfor ubilligt, at Danmark nød alle Fordelene ved den Alliance med Preussen, som „Polen“ havde grundlagt mod Danmarks Ønske(!); man skulde dog ikke komme frem med sine Ønsker og Begæringer, før den danske Flotille var kommen, og Anstalt gjort til Belejringen; det gjaldt at gøre Preussen og „England“ indlysende, at Danmark havde Uret, og at det var deres Pligt at støtte „Polen“s Krav; Preussen var saa meget mere forbunden til at hjælpe, som Sachsen altid havde set paa dets Interesse; hvad Danmark og Preussen maatte have besluttet til Skade for Sachsen, skulde være „null und nichtig“; skulde Preussen søge at luske sig fra sine Forpligtelser under Paaskud af, at Situationen nu var en hel anden, maatte det erindres, at Alliancen mellem Preussen, Danmark og „England“ gik ud paa en Erobring, medens den med Sachsen gjaldt et Sekvester, og denne forpligtede ikke Sachserne til at deltage i de nu forestaaende Operationer. Prætensionerne mod de Danske skulde fremsættes „auf die beste und gelindeste Manier“; man maatte spørge dem, om man var Allierede eller ikke; var man Forbundsfæller, saa var Sachsens Fordringer gyldige, da Situationen var uforandret; var man det ikke, havde de Danske intet at fordre, og der kunde blive Tale om at lade de sachsiske Tropper gaa hjem; de Danske havde ingen Grund til at beklage sig over Sekvestret i Schwedt: det skyldtes deres „Søvnighed“, at Sekvestret var traadt i Stedet for en Erobring; mod Sachsernes Ønske havde de i 1712 trukket deres Tropper bort fra Pommern; derved blev Traktaten af 6. Januar samme Aar, der indrømmede dem Rygen, ugyldig, og til den var der heller ikke taget Hensyn i Traktaten i Wandsbeck af 20. Juni 1713, der byggede paa Konventionen af 18. September 1711, som tilsagde Sachsen Pommern og Rygen¹⁾; men heller ikke den havde de holdt; det maatte forlanges, at Preusserne forplejede i hvert Fald de sidst ankomne og helst alle sachsiske Tropper med Brød; man kunde tilbyde Preussen Pommern mod selv at faa Crossen; endelig skulde Wackerbarth „i sit eget Navn“ tilbyde Kongen af Preussen, der sagdes at

¹⁾ Jfr. Bind V, S. 2—7.

ville tage russiske Tropper i sin Tjeneste for at skaane sine egne, at overlade ham 5 sachsiske Regimenter, der baade var bedre og hurtigere disponible end de russiske, hvis Forplejning vilde volde mange Vanskeligheder¹⁾. Samtidig med denne Instrux afgik der Breve fra Kong August til Kongerne af Danmark og Preussen med Lykønskninger i Anledning af, at Felttoget nu virkelig var begyndt, med Opfordringer til først nævnte om at handle i Forbundets Interesse, og til sidst nævnte om at støtte de sachsiske Fordringer²⁾. Med samme Post skrev Flemming til Manteuffel og udtalte sin Glæde over et lille Uheld, Kongen af Preussen havde haft ved med sin Hest at synke i et Morads til Bæltestedet. Han raadede Wackerbarth til med Ro at finde sig i Kongen af Danmarks kølige Behandling, og dadlede Manteuffel, fordi han af den Grund havde undladt at gøre Frederik IV sin skyldige Kompliment³⁾. Gennem Brevvexlingen mellem det sachsisk-polske Hof, General Wackerbarth og Gehejmeraad Manteuffel gaar der en Understrøm af Had til Danmark, af Modvilje mod Preussen og Frygt for Rusland: baade Frankrig og England maa formaa Danmark til at opfylde de sachsiske Fordringer; Krigen var vel uundgaaelig, men det gjaldt om snarest at lade Forhandlinger træde i Vaabnernes Sted. Gode Udsigter til at faa Danmark til at vise sig føjeligt var der tilvisse ikke: Ilgen fik et afvisende Svar af Vibe, da han søgte at faa Sagen frem, og Wackerbarths Henvendelser til Kong Frederik personlig blev besvarede med tomme Talemaader om Hengivenhed for Kong August, medens Vibe erklærede, at Danmark ikke anerkendte Sekvestret og var misfornøjet med, at Kong August ikke vilde erklære Hertugen af Holsten-Gottorp for Fjende. Flemming klagede over de Danskes Mangel paa Fart og Energi, som navnlig viste sig deri, at de ikke kunde komme til Enighed med Kongen af England; samtidig gjorde Sachserne de største Anstrængelser for at slaa fast, at Danmark ikke blot ikke havde modsat sig Traktaten i Schwedt, men endog billiget den, og at Sachsen-Polen ikke paa nogen Maade havde givet Afkald paa sine Fordringer paa Pommern, men betinget sig et betydeligt Ækvivalent, hvis Dele deraf kom i preussisk Besiddelse⁴⁾. Hen i August Maaned synes Forholdene at have bedret sig noget; Frederik IV viste Wackerbarth mere Venlighed, og Vibe erklærede,

¹⁾ Instruktion af 28/7 15.

²⁾ Aug. II til Fr. IV og til Fr. Vilh. 27/7 15.

³⁾ Flemming til Manteuffel 27/7; jfr. Manteuffel til Flemming 18/7 15.

⁴⁾ Wackerbarths og Manteuffels Dep. 27/7, 28/7; Flemming til samme 9/8 15.

at hans Konge ønskede at leve i god Forstaaelse med Kong August. Wackerbarth udtalte, at de to Kongers Interesser faldt sammen; det var kun nødvendigt, at de stod ved, hvad de havde lovet hinanden; Kongen af Polen havde gjort mere, end han behøvede. Hertil svarede Vibe, at, siden Forbundet var sluttet, var der sket saa meget, at de tidligere Overenskomster ikke uforandret kunde staa ved Magt. General Dewitz udtalte, at man burde slaa en Streg over Fortiden og se at faa det bedst mulige ud af de forandrede Forhold. Kongen af Preussen sagde i Wackerbarths Nærværelse til Kong Frederik, at det var nødvendigt, at de to Konger stod i godt Forhold til hinanden, og denne svarede, at han trods alt var Kong Augusts Ven, men at han, hvad Operationerne og Resultatet af disse angik, kun havde med Kongerne af England og Preussen at gøre; det var til sidst nævnte, Kongen af Polen maatte henvende sig. De preussiske Ministre udtalte, at man maatte kunne finde en modus vivendi, hvorved Sachserne dog fik nogen Erstatning; selv om de ikke kunde faa alt, hvad de mente, at de tidligere Overenskomster gav dem Ret til¹⁾.

Den stadige Kilde til Strid og Uenighed var den ulykkelige Hovedreces i Schwedt; havde Danmark ved denne Lejlighed været repræsenteret af en mere rutineret og behændigere Diplomat, vilde det have haft betydelig lettere Spil. Nu hed det sig stadig i de sachsisk-polske Fremstillinger af Sagen, at General Dewitz havde underskrevet, og at Danmark i og for sig ikke havde haft noget at indvende mod Sekvestret, men kun dolet over, at det var sluttet i Kongen af Preussens, ikke i Kejserens Navn; dette kunde dog ikke vække Mistemning mod Sachsen-Polen; da det jo netop var derved, at Preussen var vundet for Alliancen (!); det var til denne Magt, Danmark maatte henvende sig om alt, hvad der vedrørte Sekvestret, saaledes ogsaa om Holsten-Gottorps Optagelse i dette; Danmark havde jo ingen Tropper sendt til Pommern i 1713; Russerne var de toneangivende paa Stedet, og, da de vilde hjem, maatte man føje dem; det var Menschikoff, der uden nogen sachsisk-polsk Ministers Medvirken havde sluttet Overenskomsten med Preussen og Holsten-Gottorp; de Danskes Fornærmelse kom for sent. Da Wackerbarth forelagde Gehejmeraad Vibe ovenstaaende Betragtninger, svarede denne, at Kongen gerne vilde staa sig godt med Kongen af Polen; men dennes Optreden i Schwedt-Sagen havde tvunget ham til at inklade sig nærmere med

¹⁾ Wackerb. Dep. 11/8, 15/8 15.

Kongerne af Preussen og England. Da Wackerbarth indvendte, at Sachsen-Polen ikke derfor behøvede at give Afkald paa Stralsund og Rygen, fik han det Svar, at det i Schwedt havde indladt sig paa noget, der gjorde tidligere danske Indrømmelser ugyldige; Danmark havde ogsaa i 1713 ydet maritim Hjælp; havde de Allierede med egne Midler kunnet tage Rygen, vilde det ikke have stillet Fordring om at faa Øen. Dette var dog vist nok kun en Talemaade¹⁾. De Følelser, Sachsen-Polen nærede mod Danmark, var nærmest fjendtlige; de skaffede sig Udtryk i Flemmings Udtalelser i hans Breve til Wackerbarth og Manteuffel; han beskylder de Danske for at ville spille en Hovedrolle uden at sætte hverken Hær eller Flaade ind; Flotillen driver Tiden ørkesløst hen, og Flaaden har ikke formaaet at vinde en afgørende Sejr, hvorved Svenskerne kunde forhindres i at vise sig i Østersøen; den bedste Hævn for den Hensynsløshed, Danmark viste Sachsen-Polen, vilde være at skille det fra dets Forbundsfæller. Manteuffel var ligefrem instrueret om at sætte Splid mellem Danmark og Preussen; han skulde støtte Hannoveranerne, hvis de i deres Utaalmodighed over, at det trak ud med Udleveringen af Bremen-Verden, vilde true med at tage Landet med Magt; til Gengæld skulde Kongen af England saa støtte Kong Augusts Fordringer paa Pommern; der var ingen Risiko forbunden dermed; naar Preussen kun fik den sekvestrede Del, kunde det være det lige meget, hvem der fik Resten; vilde Kong Frederik Vilhelm komme Kong August i Møde, vilde denne anstrænge sig yderligere med Hensyn til Operationerne²⁾.

Det gik imidlertid ikke rigtig godt med at vinde Preussen for de sachsiske Anskuelser. Den preussiske Premierminister, Ilgen, forklarede Wackerbarth, at Sachserne i 1713 havde ødelagt deres Sag ved at rømme Rygen, som de havde faaet ved den danske Flotilles Hjælp, og det sachsiske Tilbud om at overlade Preussen sine Fordringer paa Pommern mod at faa Erstatning andet Steds faldt ingenlunde i god Jord. Kongen af Preussen erklærede, da Wackerbarth udtalte, at hans Konge sikkert hellere saa hele Pommern i preussisk end i dansk Besiddelse, at han egentlig ikke brød sig om at faa en eneste Strimmel af Landet, naar han blot fik sine udlagte Penge igen, og paa at give Sachserne Vederlag for et Land, der endnu ikke var erobret, kunde Preusserne ikke indlade sig³⁾.

1) Wackerbarth til August II ²⁰/₈; til Flemming s. D.

2) Flemming til Wackerbarth ¹⁴/₀, ¹⁵/₀, ²⁴/₀, ²⁵/₀; til Manteuffel ²⁰/₀.

3) Wackerbarth til August II ²⁰/₈ 15; til Flemming ²⁰/₀.

Med de „udlagte Penge“ forholdt det sig nu paa en ganske egen Maade. I Hovedrecessens Separatartikel var der lovet Sachsen-Polen 200,000 Rdlr. for de Udgifter, det havde haft, ved Erobringen af Stettin¹⁾; men med Betalingen af disse Penge, hvormed der skulde sluttes særlig Traktat, trak det længe ud. August II, hvis finansielle Forhold var de slettest mulige, trængte umaadeligt til dem, men var uhyre bange for at kræve dem. Det blev i Begyndelsen af September paalagt Manteuffel at gøre Kongen af Preussen mange Komplimenter, udmale Polens sørgelige Tilstand, der var foraarsaget ved de mange Gennemmarcher, Pest og Kvægsyge, skildre Sachsens elendige økonomiske Forhold og derefter, naar Jordbunden var tilstrækkelig forberedt, trænge paa Udbetalingen af de lovede Penge²⁾. Da Kongen af Preussen udtalte, at han foretrak sine udlagte Penge fremfor nye Erobring, indsaa Flemming, at Øjeblikket var ugunstigt, og paalagde Manteuffel ikke at røre ved Sagen³⁾. For Preussen var det imidlertid ikke uden Betydning at staa i et godt Forhold til Sachsen-Polen, hvis Tropper det meget daarligt kunde undvære; som det senere skal ses, kom de sachsiske Ingeniører og Artillerister til at spille en betydelig Rolle under Belejringen, og det sachsiske Hjelpekorps blev en Del forøget. I Juli ytrede Kongen af Preussen Ønske om yderligere at faa 4 sachsiske Batailloner; Wackerbarth mente, at der maatte en ny Traktat til; men Kong August erklærede sig rede til at give dem, mod at de fik Forplejning med Brød. Til Gengæld maatte Frederik Vilhelm love at afgive 4 af de sachsiske Rytterregimenter, til hvilke der var stærk Trang i Polen, medens de særdeles godt kunde undværes i Pommern. Den 12. September var Infanteriet indtruffet ved Stralsund, medens Rytteriet først afgik den 28. Oktober. Herefter talte det sachsiske Hjelpekorps 12 Batailloner og 4 Rytterregimenter. Nu endelig blev der givet Ordre til at udbetale Pengene, og den 29. Oktober transporterede Manteuffel dem personlig fra Berlin til Dresden; men Preusserne havde pruttet ham 15000 Rdlr. af (!)⁴⁾.

Trods alt var Sachsen-Polen vedblivende Medlem af den „Nordiske Liga“; men det var Preussen ikke; den Alliance, der var slut-

¹⁾ Bind V, S. 111.

²⁾ Flemming til Manteuffel ^{16/9} 15.

³⁾ Samme til samme ^{28/9} 15.

⁴⁾ Aug. II til Fr. Vilh. ^{7/8}; Fr. Vilh. til Aug. II ^{24/8}; Flemming til Wackerb. ^{7/8}, ^{9/10}, ^{20/10}, ^{27/10}, ^{31/10}; Wackerb. til Aug. II ^{12/10}, ^{31/10}; Wackerb. til Flem. ^{12/10}, ^{24/10}, ^{27/10}; Manteuffel til Flemming ^{20/10}, ^{31/10} 15.

tet imellem disse to Magter, betragtedes af Preussen udelukkende som en Militærkonvention; det holdt paa, at de sachsiske Tropper kun var Auxiliærtropper; alle Kong Augusts Forsøg paa at blive anset som „Hovedperson“ blev pure afviste, og der blev ikke taget Hensyn til Wackerbarths Paastand, at den Omstændighed, at Kongen af Preussen gav hans Folk Brød, ikke eo ipso gjorde dem til Hjælpetropper. Han klagede jævnlgt over, at han stod saa ene; imod sig havde han 3 russiske og 2 „engelske“ Ministre foruden hele det danske og det preussiske Hof; i en spøgende Tone bad han Flemming om at maatte laane et af hans Storkorsbaand, da han følte sig saa fattig mellem alle de dekorerede Herrer. Flemming lovede at skaffe ham et, hvis han vilde blive Katolik; uden det kunde han intet faa. Mere Alvor var der i Generalens indtrængende Bøn til Flemming om selv at komme til Lejren og overtage Ledelsen af de diplomatiske Affærer¹⁾.

Om de sachsiske Intriger fik den danske Regering ikke meget at vide. Residenten ved det sachsisk-polske Hof, Legationssekretær Jessen, meddelte, at Manteuffel, der var udnævnt til Statsminister, havde til Opgave at hindre, at Rygen og Stralsund kom til at tilhøre Danmark²⁾; men ellers findes der i de officielle Akter intet, der tyder paa særlig Misstemning mellem de to Hoffer. Derimod faar man gennem Jessens Relationer et tydeligt Indtryk af, hvor vanskeligt August II havde ved at holde sine polske Undersaatter i Tømme, hvad der i lige høj Grad hindrede ham i at gøre sig gældende overfor Sverig og overfor sine egne Allierede. Der var nu ogsaa Grunde nok for Polakkerne til at være misfornøjede; trods Dyrtid og Hungersnød maatte de betale uhyre Summer til Underhold af Kongens pragtfulde Hof og hans sachsiske Tropper; forgæves skildrede Kirkens Primas Landets ulykkelige Tilstand; Kongen hævdede i et udførligt Svar, at hans indre og ydre Politik var fuldt forsvarlig; han var nødsaget til at holde de mange Tropper i Landet og kunde ikke indkalde en Rigsdag.

Den hannoveranske Udsending ved det danske Hof saa med stor Ængstelse paa General Wackerbarths Færd; han beskyldte ham for at lægge Operationerne Vanskeligheder i Vejen og for at søge at faa Preusserne til at indrømme Kong August Ret til Stralsund og Rygen;

1) Wackerb. til Flemming ^{28/8, 5/9}; Flemming til Wackerb. ^{7/9, 10/9, 24/9} 15.

2) Relat. fra Warschau ^{20/8, 29/8} 15.

han skulde endog „inter pocula“ have udtalt, at, hvis Sachserne ikke fik Løfte om Stralsund, vilde de marchere bort, hvad der fik General Dewitz til at erklære, at man netop af den Grund ønskede at faa russiske Hjælpetropper¹⁾.

Rusland gik frivillig ind paa at spille den Rolle, som Sachsen-Polen havde gjort saa store Vanskeligheder ved at modtage: Czaren krævede ikke at ansés som „Hovedperson“, men gik villig ind paa at stille et „Auxiliærkorps“; alligevel fik man langt mindre Glæde og Gavn af dette end af det sachsiske. For Felttogets Udfald fik det ikke den ringeste Betydning; men det gav Anledning til mange Forhandlinger, store Vanskeligheder, megen Ulejlighed og adskillig Uenighed mellem Forbundsfællerne. Den 10. Juli 1715 var Czaren efter lange Forhandlinger med Generaladjutant Løvenørn og Envoyé Westphal gaaet ind paa at stille et Hjælpekorps paa 30 Batailloner og 4 Dragonregimenter under Feltmarskalk Scheremetjew til Raadighed for de Allierede, der delvis skulde forpleje dem²⁾). Hermed var Sagen imidlertid ikke endt: om Betingelserne herskede der ikke Enighed. Fra dansk og preussisk Side var man rede til at gaa ind paa de Punkter i Forslaget, der handlede om Korpsets S sammensætning, dets Stilling som Auxiliærkorps og dets Forplejning med Brød, fra det Øjeblik Oderen var passeret; de Bestemmelser, der handlede om eventuelle Vinterkvarterer og om dansk-preussisk Samvirken til Opnaaelse af Gennemmarche gennem Polen, forvoldte heller ingen Vanskeligheder; derimod blev der fra preussisk Side gjort Indvendinger mod at lade Russerne faa samme Del i Kontributionerne som Preusserne og de Danske og mod at levere dem Furage; heller ikke om Kommandoforholdene kunde der opnaas Enighed. I Traktaten af 2° Juli 1715, der paa dansk Side blev undertegnet af Westphal, paa russisk af Golofkin, Schafiroff og Tolstoi, udtales da ogsaa, at, da de danske og preussiske Gesandter ikke er tilstrækkelig instruerede med Hensyn til Forplejningsspørgsmaalene, da det vil tage mindst 5 Uger at indhente de fornødne Instruktioner, og da det er højst nødvendigt, at ingen Tid spildes, saa har man sluttet en foreløbig Overenskomst, der skal danne Grundlaget for den egentlige Traktat; herefter skal Tropperne bidrage til Svenskernes Fordrivelse fra Tyskland og anvendes som andre Auxiliærtropper; Russerne gav Afkald paa Retten

¹⁾ Püchler til Robethon ¹⁷⁾ 15, jfr. Weybergs Relat. ²¹⁾ 8.

²⁾ Bind VI, S. 217 ff.

til at udskrive Kontributioner og udsatte Ordningen af Kommandoforholdene og Furageforsyningen, indtil Forhandling med de krigsførende Monarker kunde finde Sted. Dette Traktatudkast ratificerede Czaren i Reval ^{28/7} gl. Stil og bemyndigede sin Ambassadør i Danmark til at slutte endelig Traktat. En hemmelig Artikel i Udkastet gik ud paa, at Danmark kunde disponere over hele Korpset, hvis det utrolige skulde ske, at Frankrig fik Preussen til at slutte Særfred med Sverig ¹). Mistanken om fransk Indflydelse paa Preussen var i øvrigt ugrundet. Kong Frederik Vilhelm var ikke gunstig stemt mod den franske Gesandt hos Carl XII, Grev Croissy, som den 14. Maj var kommen ind i Stralsund ²). Under den første Del af sit Ophold i Fæstningen havde denne ført en livlig Korrespondance med Ilgen og meddelt ham, at Kong Carl erkendte, at han skyldte Preussen 400 000 Rdlr., og at Frankrig garanterede for, at Svenskerne ikke angreb Sachsen og Polen. Men Ilgen svarede, at dette ikke var nok; Krig var bedre end en usikker Fred; ved at angribe Wolgast og Usedom havde Kongen af Sverig brudt Freden; det sekvestrede Land vilde Preussen beholde til Freden. Senere fik den preussiske Resident i Paris Knyphausen Ordre til at klage over, at Croissy brugte „temmelig passionerede Udtryk“ og viste for stor „Passion“ for Kong Carl, saa at han nærmest maatte betragtes som svensk General; det blev forbudt Gesandten at færdes udenfor Stralsund, og det blev forment ham at afsende eller modtage Kurerer ³). Dette Forbud kunde dog ikke opretholdes; Preussen var jo ikke i Krig med Frankrig og kunde ikke hindre Croissy i at korrespondere med sit Hof. Sachserne mente, sikkert med Urette, at Preussens Uvilje mod Frankrig skyldtes dansk Indflydelse; Wackerbarth bad Ilgen søge at begrænse denne og hindre, at den franske Gesandt blev sendt bort, og Knyphausen kaldt tilbage fra Paris ⁴).

Allerede medens Løvenørn førte de indledende Forhandlinger i St. Petersborg, havde den sachsisk-polske Gesandt hos Czaren, Baron Losz, efter sin Konges Ordre erklæret, at der ikke kunde være Tale om at lade Russerne marchere gennem Polen, før der var truffet nøjagtige og bindende Aftaler om deres Forplejning og øvrige For-

¹) Westphals Depeche ^{18/1}; Traktater paa Papir, Rusland Nr. 10—11.

²) Bind VI, S. 194 ff.

³) Bengt Lundberg: Sverige och Preussen från Krigsbrottet 1715 till Freden 1720. I. Ørebro 1913, S. 6 f.

⁴) Wackerb. til Aug. II og Flemming ^{20/8} 15.

hold; da de russiske Ministre udtalte, at denne Erklæring var uvenskabelig og utaknemlig, svarede Losz, at hans Konge ikke vilde modsætte sig Gennemmarchen, hvis den var absolut nødvendig; men det var den i Øjeblikket ikke; Polen havde desuden Grunde nok til at klage over Rusland, hvis Optræden ikke altid var, som den burde være; bl. a. var det lidet hensynsfuldt, at der var sendt russiske Tropper ind i Kurland, som Polen nok selv skulde sikre. I et Møde med Czaren fik Gesandten den Besked, at Preussen havde paataget sig at ordne Spørgsmaalet om Russernes Gennemmarche. Om Løvenørns Forhandlinger fik Losz ikke noget rigtigt at vide, men han var bestemt paa at arbejde for, at der ikke blev afsendt russiske Hjelpe-tropper¹⁾. Heri var hans Regering ganske enig med ham, og midt i Juli nedlagde han højtidelig Protest mod Russernes Gennemmarche²⁾. I den Fremstilling, som den danske Gesandt herefter gav de russiske Ministre om Sachsen-Polens Deltagelse i Felttoget, udtalte han, at August II havde tilbudt Preussen og „England“ sine Tropper, men til Gengæld krævet at faa i det mindste den ikke sekvestrerede Del af Forpommern med Stralsund; dette var ganske mod Danmarks Interesser; de russiske Tropper var meget bedre end de sachsiske; det var af største Betydning at faa disse afløste. Westphal mente, at et russisk Hjelpekorps, hvis Chef var beordret til at handle i Overensstemmelse med den danske Regering, vilde give Danmark en stærk Stilling, hvis Preussen skulde tænke paa at aabne Særforhandlinger med Sverig, og han var overbevist om, at man vilde kunne beholde det, hvis det lykkedes at tage Stralsund i indeværende og Wismar i det paafølgende Aar. Kongen af Danmark fandt imidlertid, at Czaren ikke vilde have gjort nok ved at sende et Hjelpekorps til Pommern; han paalagde derfor Westphal at bede ham benytte Øjeblikket, da den svenske Flaade var helt optaget af den danske, til at gøre Landgang i det egentlige Sverig. Czaren svarede, at han havde foretaget nogle Plyndringstogter, havde givet Ordre til at tage Aaland og muligvis vilde lande paa Gotland og ødelægge Øen; men en virkelig Landgang med paafølgende Vinterophold i Sverig kunde han ikke indlade sig paa; havde Admiral Norris strax efter sin Ankomst til Sundet lagt sig for Carlskrona, saa at man i Ro kunde have overført Tropper og Forsyninger til Sverig, kunde Sagen have ladet sig gøre; nu var det

¹⁾ Aug. II til Losz ^{21/6}, ^{20/6}; Losz til Aug. II ^{28/6} 15.

²⁾ Westphals Relat. ^{22/7} 15; jfr. Jessens Relat., dat. Warschau ^{17/7}.

for sent; derimod var der intet til Hinder for at forstærke den danske Flaade med et Detachement af den russiske. Da Westphal erklærede, at han ikke var instrueret herom, fik han at vide, at den preussiske Resident, Aschenbach, havde udtalt, at Kongen af Preussen „næsten i Kongen af Danmarks Navn“ havde anmodet derom; Westphal fastholdt, at Sagen var ham ubekendt, og Aschenbach fik nu af Czaren Anmodning om at udvirke hos Kongen af Preussen, at denne, naar han optraadte i Kongen af Danmarks Navn, sørgede for, at den danske Gesandt var instrueret i samme Aand; nylig havde den preussiske Resident i sin Konges Navn og støttet paa Aktstykker, denne havde underskrevet, udtalt, at man i Overensstemmelse med Kongen af Danmark havde sluttet Overenskomst om sachsisk Infanteri og ikke mere brød sig om at faa russisk, medens den russiske Ambassadør i Danmark og den danske Envoyé i Rusland ikke vidste bedre, end at man havde megen Brug for Czarens Tropper; den „engelske“ Gesandt havde endog i sin Konges Navn tilbudt at yde en Tredjedel af Brødforplejningen. Det russiske Hjelpekorps var i Begyndelsen af September sat i Bevægelse ¹⁾).

Preussens Optræden i Spørgsmaalet om de russiske Hjelpetropper havde da ogsaa været noget vaklende. Inden Operationernes Begyndelse havde Frederik Vilhelm overfor Kongen af Danmark udtalt sin Glæde over Czarens Tilsagn ²⁾); men da Ilgen gennem Aschenbach havde erfaret, at de dansk-russiske Forhandlinger var ret vidt fremskredne, henvendte han sig i Begyndelsen af August til Vibe og meddelte ham, at Kongen af Preussen havde paalagt sin Gesandt i Rusland ikke at drive for stærkt paa Sagen, da det var bedre at vente til næste Foraar; han vilde ogsaa raade de Danske til at gøre dette, da det var bedst, at de to Magter optraadte i Forening. En Uge senere meddelte han, at Kongen af England havde tilstillet den preussiske Resident i London, Bonnet, en Skrivelse, hvori det udtaltes, at han ikke kunde gaa ind paa at modtage russisk Rytteri i Pommeren, hvor man ingen Brug havde for det; for Fodfolk var der Anvendelse, hvis det kunde komme i Begyndelsen af September; kunde dette ikke lade sig gøre, maatte man hellere vente til næste Foraar; skulde Kongerne af Danmark og Preussen trods alt blive enige om allerede i Aar at modtage Russerne, var det nødvendigt at have truffet

¹⁾ Geh.-Reg. 27/7; Westphals Rel. 22/7, 22/8, 2/9 15.

²⁾ Fr. Vilh. til Fr. IV 7/8 15 (Preussen A.).

nøjagtig Aftale om deres Forhold; at give dem Vinterkvarterer i Tyskland vilde være en betænkelig Sag, som vilde paadrage de Allierede et stort „Odium“¹⁾. I Lejren ved Stralsund forhandlede de danske, preussiske, „engelske“ og russiske Ministre ivrigt om de russiske Hjælpetropper. Til en Begyndelse stillede Preusserne sig afvisende; paa Grund af deres Konvention med Sachsen-Polen kunde de ikke komme til at mangle Tropper; omsider gik de ind paa at forhandle, men stødte paa Vanskeligheder fra russisk Side, idet Dolgorucki ikke vilde gaa ind paa Preussernes Forlangende, at de russiske Tropper ganske skulde staa til deres Raadighed og alle anvendes ved Wismar, hvis de kom for sent til at deltage i Belejrningen af Stralsund. I Slutningen af August kom man imidlertid til Enighed: Korpsets Styrke blev 30 Batailloner og 3 Dragonregimenter; det skulde anvendes overalt, hvor det behøvedes, til Svenskernes Fordrivelse fra Tyskland; Folkene skulde forplejes med Brød, Gryn og Salt, saa snart Oderen var passeret; fik de Danske og Preusserne Extraforplejning, skulde Russerne ogsaa have det; men i Pengekontributionerne fik de ingen Del; trak Felttoget ud, skulde de have Vinterkvarterer; de skulde have en lang Opsigelsesfrist for at kunne forberede deres Hjemmarche; de 3 Konger skulde skaffe Gennemmarche gennem Polen; Rytter- og Officersheste skulde have 1½ Td. Havre maanedlig og 8 Pd. Hø daglig. Den 1. September fik General Dewitz og Gehejmraaderne Vibe og Holstein Fuldmagt til at slutte Traktat om Tropperne, og Westphal Ordre til at drive paa deres Afsendelse, medens Gesandten Weyberg i Wien fik Instruktion om, hvad der skulde gøres for at skaffe Gennemmarche gennem „Riget“. Dette skete ikke uden mange Indsigelser fra Kejserens Side; Rigsvicekansleren henviste til den Storm, der vilde blive rejst fra Sverigs, Gottorps og Frankrigs Ministre, hvis man indrømmede Russerne Gennemmarche; Weyberg gjorde opmærksom paa, at et stort Antal Tyrker, Kosakker o. l. i 1713 var marcheret efter Carl XII fra Tyrkiet til Stralsund. Han kunde godt have tilføjet, at den svenske Konge gerne vilde have taget en hel tyrkisk Hær med sig. Fra preussisk Side mødte Traktaten en hel Del Uvilje; den blev først underskrevet i Begyndelsen af Oktober²⁾.

¹⁾ Ilgen til Vibe $\frac{2}{8}$, $\frac{9}{8}$, $\frac{19}{8}$ 15 (Preussen A. 1689—1718).

²⁾ Kongen til Westphal $\frac{28}{8}$, $\frac{7}{0}$; Fuldmagt til Dewitz m. fl. $\frac{1}{0}$ 15; Ilgen til Vibe $\frac{29}{8}$, $\frac{31}{8}$, $\frac{7}{10}$; Breve fra Geh. Kons. Medl. til hinanden $\frac{7}{0}$; v. Holtze til Gehr. Chr. Sehested $\frac{2}{0}$, $\frac{7}{0}$; Püchler til Robethon $\frac{21}{8}$, $\frac{4}{0}$, $\frac{12}{10}$; Weybergs Dep. $\frac{9}{10}$ 15. Jfr. Droysen IV², S. 137.

Med megen Uvilje fulgte de sachsisk-polske Statsmænd de Allieredes Forhandlinger med Rusland. I en Samtale, Wackerbarth den 23. August havde med de russiske Gesandter ved det danske og preussiske Hof, udtalte disse, at de Allieredes Mening sikkert var at skaane deres egne Tropper, men at Preusserne havde antydnet, at det ikke var sikkert, at de vilde have Russerne, da de andet Steds fra havde Tilbud om 16 Batailloner; hermed kunde der kun være ment sachsiske; men, var det sandt, havde Kong August ødelagt Ruslands Sag overfor Preussen. Wackerbarth svarede, hvad sandt var, at det kun drejede sig om 4 Batailloner; men iøvrigt havde jo den russiske Gesandt ved det preussiske Hof udtalt i Anklam, at Rusland ikke kunde give Tropper paa de af Preussen tilbudte Betingelser; saa havde Kongen af Preussen opgivet den Plan og taget imod Wackerbarths Tilbud. Da Dolgorucki bebrejdede ham, at han havde fremsat dette uden at forhandle med Russerne, svarede Wackerbarth, at det sachsisk-polske Hof intet havde faaet at vide om Ruslands Forhandlinger med Preussen, „England“ og Danmark; det blev lønnet med Utaknemlighed af alle Parter, særlig af Danmark, der brød sine Løfter og krævede Lande, der var erobrede med sachsisk Blod; sligt maatte gøre et stærkt Indtryk paa en Fyrste, der var saa loyal som Kongen af Polen(!). Efter en Samtale med Ilgen, der bekræftede, at Czaren ikke havde villet gaa ind paa de preussiske Betingelser, bebrejdede Wackerbarth i haarde Udtryk de russiske Diplomater, at de vilde narre Kong August for de Fordele, der var tilsagte ham i Wandsbeck 1713; det var jo dog ham, der havde faaet Preussen med ind i Alliancen; nej! Danskernes Mening med at ville have det russiske Auxiliærkorps var ene og alene at frigøre sig for alle deres Forpligtelser overfor Sachsen-Polen¹⁾.

Fra polsk Side blev der gjort store Vanskeligheder med Hensyn til Russernes Gennemmarche, der vilde vække Uro i Tyrkiet; men alle Forsøg paa at hindre Antagelsen af Hjelpekorpsset strandede; Preussen opgav sine Betæneligheder, og Flemming var ligesom Wackerbarth sikker paa, at Skylden var Danmarks; han forudsaa, at Polen snart vilde faa Russerne paa Halsen, og var klar over, at de vilde blive besværlige Gæster, skønt de paastod, at de kun vilde

¹⁾ Wackerb. til Aug. II ^{29/a} 15.

blive et Par Uger i Landet. Mest bange var han dog for, at de Danske sluttelig vilde overtage hele Korpset og gennemføre deres Planer til Skade og Fortræd for Sachsen¹⁾.

Medens den danske Regering maatte være klar over, at Hjælpen fra Rusland i heldigste Tilfælde maatte komme sent, om ikke for silde til at faa Indflydelse paa Operationerne paa den pommerske Krigsskueplads, vedblev den at haabe paa Bistand fra Kongen af England i betimelig Tid. Den 27. Juli skrev Kongen af Danmark til ham og gav ham en Fremstilling af Situationen til Søs: Den svenske Flaade var i Søen og var den danske betydelig overlegen; Sehesteds Flotille værgede sig glimrende, men var stedt i stor Nød; hele Værket var for Øjeblikket gaaet i Staa; det var nødvendigt, at Admiral Norris snarest tog Affære, saaledes som Kongen af Danmark sikkert havde gjort Regning paa; alt var rede til at udlevere Stift Bremen, saa snart Kongen af England udførte, hvad han havde forpligtet sig til; skete der nu den danske Flaade og Flotille en Ulykke, vilde det ogsaa komme til at gaa ud over Kongen af England; Admiral Norris maatte derfor snarest have Ordre til at optræde mod Svenskerne enten i Forbindelse med de Danske eller paa egen Haand; han maatte afskære Pommern fra Sverig og blive i Farvandene, til alt var i Orden²⁾. Herpaa svarede Kong Georg, at Norris desværre var bleven opholdt ved Estlands og Liflands Kyster; men at han forhaabentlig vilde indtræffe i rette Tid; han havde nylig faaet Ordre, hvorom Püchler vilde give nærmere Oplysninger; man kunde trygt stole paa, at de traktatmæssige Forpligtelser vilde blive overholdte. Senere udtalte han, at der ikke var noget, han i højere Grad attraaede, end at „agere virkelig“; men Danmark var selv Skyld i hans Passivitet, da det ikke havde holdt sine Løfter³⁾. Det var den gamle Historie: Mangel paa gensidig Tillid og Kongen af Englands Mangel paa Evne til at holde, hvad Kurfyrsten af Hannover havde lovet. Efterretningerne fra Gesandten i London var ikke trøstelige; Bernstorff havde sidst i Juli udtalt, at man først maatte have Forholdet til Czaren ordnet; man

¹⁾ Wackerb. til Aug. II ¹/₉, ⁵/₉; til Flemm. ⁸/₉, ¹²/₉; Flemm. til Wackerb. ¹⁸/₉ 15.

²⁾ Geh. Reg. ²⁷/₇ 15.

³⁾ Georg I til Fr. IV ¹⁶/₈, ³/₉ 15, n. St. (Engl. A 1714—1716, Brevvexl. med Georg I.)

nærede Betænkeligheder ved at garantere ham Estland; Norris havde Ordre til at angribe de svenske Krigsskibe og vilde, naar Handels-skibene var i Sikkerhed, lægge sig ved Bornholm og holde Udkig med den svenske Flaade. I bestemte Udtryk vilde Ministeren ikke udtale sig; han indrømmede, at det vilde være en Ulykke for den fælles Sag, hvis den danske Sømagt blev slaaet; han paastod ogsaa, at der var sendt en Expres til Norris med Ordre til at slutte sig til den danske Flaade; men Söhlenthal vidste, at dette endnu ikke var sket; derimod erfarede han, at Norris den 26. Juli gl. St. havde rapporteret, at han, inden han naaede Danzig, havde truffet Aftale med den hollandske Schoutbynacht om fælles offensiv Optræden; men at denne i nævnte By havde forefundet Breve, der bragte ham paa andre Tanker; Norris kunde ikke „agere“ alene men gik til Reval¹⁾. De hannoveranske Ministre i London, Bernstorff og Bothmer, var ganske paa det rene med, at Danmark ikke gav Slip paa Bremen-Verden, før den engelske Flaadehjælp var sikret; de bearbejdede derfor deres engelske Kolleger og fik dem endelig til at gaa ind paa at love, at Admiral Norris skulde forstærke den danske Flaade med 10 Orlogsskibe og med Resten konvojere Handelsskibene hjem. Söhlenthal acquiescerede herved, ja gik endog ind paa, at Antallet blev reduceret til 8; disse Skibe skulde saa — under Paaskud af at tage „Repressalier“ — optræde fjendtligt mod Svenskerne, staa under den danske Admiral og forblive i Søen, saa længe de danske Skibe blev ude. En Ordre af dette Indhold, udfærdiget i 3 Exemplarer og dateret $\frac{2}{18}$ August, blev den 14. s. M. sendt til Püchler, der skulde overlevere den til Kongen af Danmark, som kunde sende den til den engelske Admiral, naar han ønskede det²⁾. Under alt dette led Baron Püchler, der befandt sig ved det danske Hovedkvarter, de gyseligste Sjæle-kvaler; den 10. August havde han endnu intet hørt om Søslaget under Rygen, der havde fundet Sted 2 Dage forinden; men han opsendte de varmeste Bønner for de Danskes Sejr³⁾.

I Rusland fulgte man med levende Interesse den engelske Flaades Færd. I Reval laa Czaren med sin Flaade, og her modtog han i de sidste Dage af Juli et fra Danzig dateret Brev fra Admiral Norris, der udtalte, at han ventede paa et Svar fra den svenske Regering,

¹⁾ Söhlenth. Dep. $\frac{20}{7}$, $\frac{6}{8}$, $\frac{9}{8}$, $\frac{13}{8}$ 15; jfr. Side 92.

²⁾ Söhlenthals Dep. $\frac{12}{8}$ 15.

³⁾ Püchler til Robethon $\frac{10}{8}$ 15.

før han kunde tage sine „Mesurer“, samt at han haabede den 10. August at være i Reval. Czaren afsejlede imidlertid, uden at vente paa Englænderne, til Dagø; han paatænkte et Plyndringstogt til Gotland og sendte Kaptajn Bredal med 6 Fregatter dertil. I Reval indtraf inden Udgangen af Juli Premierløjtnant Ployart med „Løvendals Galej“; han havde forgæves søgt Admiral Norris, til hvem han havde Depecher fra Püchler og et Brev fra Admiral Raben¹⁾. Under Vejs havde han opsnappet en større svensk Kaper, Landsort, paa 16 Stkr. Skyts og med en Besætning af 3 Officerer og 43 Md., som han havde indbragt til Riga. Tidligere end ventet, nemlig den 4. August, kom Norris til Reval, og Ployart overleverede ham sine Papirer. Rabens Brev var imidlertid skrevet paa Dansk; men Westphal, der havde fulgt Czaren til Reval og var forblevet der, oversatte det paa Fransk; det var meget langt og indeholdt en Del Oplysninger om Forholdene ved Sverigs sydøstlige Kyst; Raben ansaa det for utilraadeligt direkte at blokere Carlskrona, lægge sig i Calmar Sund eller tage Station ved Ølands Sydhuk; „men mine Tanker skulde falde derhen, at man med den konjungerede Sømagt holdt det efter Vinds og Vejrs Beskaffenhed krydsende eller for Anker under Bornholm eller den skaanske Kyst under Sandhammeren, og med Krydsere idelig lod observere Fjendens Dessein under Carlskrona, hvorefter man sig da videre kan reglere“; skulde det af Hensyn til svenske Søstridskræfter i de finske Farvande være nødvendigt for Norris at holde en Del af sin Flaade samlet deroppe, kunde han sende Raben et Detachement til Forstærkning af den danske Flaade.

Inden Norris forlod Reval, indtraf Czaren dør og konfererede med ham; Westphal var Tolk, da Norris kun kunde Engelsk, medens Czaren af fremmede Sprog kun kendte Hollandsk. Westphal mærkede snart, at Norris vidste god Besked med Kongerne af Danmarks og Englands Aftaler om Svenskernes Fordrivelse, Bremen-Verdens Afstaaelse og det gottorpske Slesvigs Underlæggelse under Danmark; men han kunde ikke paa nogen Maade spore, at Admiralen var bemyndiget til at optræde offensivt mod Sverig, og alle direkte Spørgsmaal i saa Henseende besvarede denne med almindelige Talemaader: han skulde samle de engelske Handelsskibe fra alle de russiske Havne, men det skulde være ham en Ære at tjene den danske Konge, hvis han fik Ordre dertil, og Flaadens Tilstand tillod det. Den Besked fik Westphal dog ved en Visit, som Norris aflagde ham; han fortalte, at han

¹⁾ Jfr. Side 90 og 92.

havde faaet et Brev fra „engelsk-hannoveransk Raad“ Püchler, hvoraf det fremgik, at denne ikke havde Begreb om Englands Forfatning, idet han havde lovet Kongen af Danmark, at den engelske Flaade i Østersøen skulde udrette Ting, som det slet ikke stod i Admiralens Magt at udføre¹⁾; Svenskerne havde ingen Anledning givet ham til offensiv Optræden; Westphal maatte ikke glemme, at Kong Georg havde undertegnet Traktaten med Danmark i sin Egenskab af Kurfyrste, ikke som Englands Konge. Gesandten gjorde nu opmærksom paa, at Bremen-Verdens Forening med Kongen af Englands øvrige tyske Lande vilde være til Fordel for Englænderne, som derved vilde faa Elbtolden i deres Vold, og at det af den Grund var af Vigtighed, at de ydede Danmark Hjælp; hertil svarede Admiralen, at det kunde han saa godt forstaa; men hverken han eller hans Konge kunde gøre for, at de ikke kunde optræde, som Danmarks Konge og de selv ønskede²⁾. Under disse Omstændigheder var det heldigt, at den danske Flaade uden fremmed Hjælp udkæmpede Søslaget under Rygen den 8. August. Kongen af Danmarks Meddelelse herom til Kongen af England er ogsaa holdt i en triumferende Tone³⁾.

Püchler, for hvem Erhvervelsen af Bremen-Verden stod som „den store Sag“, led frygteligt ved Englændernes Vægning ved at deltage i Krigsbegivenhederne; han bævede for, at de Danske heraf skulde tage Anledning til at nægte at udlevere den attraaede Provins; det var afgjort, at de hannoveranske Tropper ikke skulde „agere“ inden Overleveringen; men det stod lige saa fast, at denne ikke vilde finde Sted, før Flaadehjælpen var ydet. Püchler havde vundet General Dewitz, der stadig traadte i Skranken for Hannover; men Vibe, Danmarks Ilgen, som han kaldte ham, var ham stadig ugunstig og vaagede nøje over ham. Skønt Püchler havde bedt saa varmt for de Danskes Sejr, var han dog lidt ked over, at de havde klaret sig saa godt til Søs: De har slaaet Wachtmeisters Eskadre og fordrevet Hovedflaaden, medens Flotillen har holdt sig bravt; dette havde knyttet Kongerne af Danmark og Preussen sammen; der var Fare for, at Kongen af England kunde komme til at staa isoleret. Püchler beviste, at Georg I var uskyldig i Norris' Uvirksomhed, og søgte at lægge en Dæmper paa Regeringen i Hannover, som utaalmodigt krævede Bremens Udlevering; han undlod at udføre dens Ordre bogstaveligt for ikke at

¹⁾ Jfr Side 90.

²⁾ Westphals Dep. ³¹/₇, ⁴/₈, ¹¹/₈, ¹⁰/₈ 15.

³⁾ Geh. Reg. ¹⁷/₈ 15.

støde den danske Regering og derved ødelægge alt¹⁾. Man kan tænke sig hans Glæde, da han den 23. August modtog den engelske Regerings Ordre af 13. s. M.²⁾; han ilede med den til Vibe, der var syg, og blev selv — formodentlig af Sindsbevægelse — saa daarlig, at han maatte lade sig aarelade; Sygdommen trak ud, og det blev den hannoveranske Minister Heusch, der den 30. August kom til at overbringe Kongen af Danmark den omtalte Ordre til Norris og et Brev fra Kong Georg. Da der i dette ikke stod noget om, at Ordrene til Norris ikke maatte afsendes, før Stift Bremen var udleveret, forlangte de Danske, at de strax blev expederede; men Hannoveranerne erklærede, at der forinden maatte sendes Ordre til Stades Kommandant. Det syntes umuligt at slippe ud af denne „cercle vicieux“. I Begyndelsen af September fik Püchler fra Norris et Brev, dateret Reval ^{30. Juli} 11. August (sic!) som meddelte, at den engelske Flaade nu vilde ile til Sundet. Da Ilgen ytrede Frygt for, at Admiralen vilde passere Kronborg uden at sende Hjælp, beroligede Baronon ham med, at han havde sørget for, at han blev stoppet ved København. Den 1. September modtog Püchler fra sit Hof et Reskript, dateret $\frac{1}{2}$ $\frac{6}{7}$ August med Bestemmelser vedrørende Bremen; saa syg, som han var, gik han til Vibe, hos hvem han traf Holstein og Dewitz; han oplæste Reskriptet; men det syntes ikke at gøre synderligt Indtryk paa dem, der udtalte sig med stor Bitterhed om den engelske Flaades Optræden og beklagede, at Danmark blev holdt for Nar; Püchler forsvarede sig og sin Regering, saa godt han kunde, men uden Held³⁾. Til Gesandten i London blev der skrevet, at Püchler havde faaet tilsendt en Ordre in triplo til Norris; men at han ikke vilde besørge den, under Paaskud af at dette først kunde ske, naar Stift Bremen var udleveret; det var underligt, at England lod Tiden gaa hen uden at sende Hjælp nu, da et svensk Flaadeangreb kunde ventes; man ønskede meget at se et Udslag af det Venskab, England stadig forsikrede om⁴⁾. Den 11. September ankom til Hovedkvarteret ved Stralsund en engelsk Søofficer, der meldte, at den engelske Flaade med Konvoj snart vilde være i Sundet, og nu bad de danske Ministre indtrængende Püchler om strax at udlevere de meget omtalte Ordre, idet de erklærede, at Befalingerne angaaende Bremen var i Orden, og

1) Püchler til Robethon ²¹/₇, ²/₈, ⁸/₈, ⁷/₈, ¹⁴/₈, ¹⁷/₈ 15.

2) Jfr. Side 141.

3) Püchler til Robethon ²⁴/₈, ²¹/₈, ⁴/₈, ⁷/₈ 15.

4) Geh. Reg. ⁷/₈ 15.

at England ikke kunde være bekendt at lade Sagen forsumpe. Nu mente Püchler ikke mere at burde holde Ordrene tilbage, men udleverede dem mod Revers. Selv sendte Püchler et Exemplar til Norris og bad ham om ikke at efterlade de daarligste Skibe; de 2 andre blev afsendte af de Danske, bilagte med en af Kongen underskreven Deklaration om Proviantering af de engelske Skibe; Admiralen afsendte den 1te September Kvittering for Modtagelsen af Deklarationen og Anmodning om, at Skibene maatte blive provianterede, saa længe de var i dansk Tjeneste; han skulde sørge for Anvisning af Betalingen¹⁾. Ordren til Norris blev afgivet i yderste Tid; den 13. September observerede man fra den danske Flaade i Køge Bugt den engelske tægt under Falsterbo paa Vej til Sundet; „Hvita Ørn“ blev sendt til Norris med Brevene fra Pommern og kom tilbage om Eftermiddagen med Brev fra Admiralen, som meddelte, at han havde faaet Ordre til at efterlade 8 Skibe; den 14. lavede disse op mod Flaaden, og næste Dag meldte de sig til Flaget²⁾.

Püchler havde handlet efter Konduite og var brudt ud af Cirklen i Tillid til, at Kongen af Danmark vilde holde sit Løfte; lidt benøvet var han jo ved det; men han haabede dog, at hans Regering naadigt vilde optage, at han havde sendt Ordren³⁾. Fra dansk Side var Forberedelserne til Afleveringen af Stift Bremen vidt fremskredne; den 4. August havde Kongen meddelt Provinsens Generalguvernør, General Scholten, der jo opholdt sig ved Hæren, at Overleveringen skulde finde Sted den 15., forudsat da, at alt vedrørende Afstaaelsessummen og Restancerne var i Orden; naar Afstaaelsen var effektueret, skulde Brunsvig-Lüneborgs Krigserklæring mod Sverig publiceres; Scholten skulde selv forblive ved Hæren og meddele Regeringen i Stade dette; ogsaa Stades Kommandant, Generalmajor v. Støcken, fik Ordre til at aflevere Fæstningen⁴⁾. Det viste sig imidlertid, at de finansielle Forhold var meget vanskelige at ordne; Danmark havde betydelige Summer til gode: baade ikke-udbetalte Subsidier og Betaling for ydet Troppenhjælp under Arvefølgekrigen; hertil kom Spørgsmaalet om Udbetalingen af Afstaaelsessummen og om de Skatter og Kontributioner,

¹⁾ Püchler til Robethon 11/8; Medd. til Kons. i Kbhvn. 9/8 (Geh. Reg.); Fhdlg. med Adm. Norris 1715—1716 (R. Ark.).

²⁾ „Elefantens“ Journal.

³⁾ Püchler til Robethon 14/8 15.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. 4/8 15 Nr. 1592 f.; Ordre til Scholten s. D. (Scholtens Ark.).

Bremen-Verden stod til Restance med¹⁾. Den 5. August rejste Etatsraad Weyse, Medlem af Regeringen i Stift Bremen, til Stade med alle Ordreerne, vedrørende Afleveringen, og nu fik Gesandten i London Ordre til at forhandle med Bernstorff om Operationerne mod Wismar; Regeringen i Hannover maatte træffe Forberedelser til Fæstningens Bombardement; savnede den Artilleri, vilde Danmark levere det mod delvis Godtgørelse; vilde Preusserne ikke deltage i Angrebet, maatte de to andre Magter alene klare Sagen, der var lige vigtig for dem begge²⁾. Da Regeringen i Hannover — særlig Gehejmerraad Gørtz — insinuerede, at det ikke var Danmarks alvorlige Hensigt at udlevere Provinsen, men at det vilde trække Tiden ud for at nyde Indtægterne saa længe som muligt, bad Bernstorff Söhlenthal om at forelægge Ordreerne til Scholten og v. Stöcken for at betage Kongen enhver Mistanke. Forslaget om at bombardere „den tyske Fæstning“ stødte paa stærk Modstand hos Kong Georg, der trods Söhlenthals Modforestillinger foretrak en Blokade. Da Bernstorff vilde gøre Udbetalingen af de skyldige Subsidier m. m. afhængig af Stift Bremens Udlevering, fik han at vide, at de to Ting afgang af helt forskellige Traktater og intet havde med hinanden at gøre; han lod sig kun meget nødig overbevise; Gesandten og Ministeren beskyldte hinandens Regeringer for ved Chikaner, Fordringer og Vægringer at trække Tiden ud. Hver af dem havde sin Trumf i Baghaanden: Kongen af Englands Ministre den engelske Flaade, den danske Regering de saa ivrig attraaede Provinser; midt i September mente Söhlenthal dog at kunne spore Tegn paa Eftergivenesshed³⁾. Dette skyldtes vel nok Püchlers ihærdige Opfordringer. „Jeg gentager,“ skriver han, „at Hovedformaålet er at faa Bremen. I Følge Traktaterne skal Restancerne af Provinsens Skatter m. m. tilfalde Danmark; vor Konge taber intet ved at udlægge dem eller give Vexler; han faar dem jo igen af sine nye Undersaatter, der bliver ruinerede, hvis der bliver Exekution. Trækker Tiden ud, beholder Danmark Indtægterne, og bliver Rygen erobret, inden Sagen med Bremen er ordnet, bliver Danmark og Preussen fordringsfulde; sidst nævnte under os ikke Bremen.“ Den danske Regering optraadte loyalt, men holdt naturligvis paa sin Ret; Püchler var fortvivlet over sin Regerings Stædighed; hvert Brev fra ham er et Angstraab; han

¹⁾ Geh. Reg. 14/7 15 (Ordre til Söhlenthal).

²⁾ Geh. Reg. 10/8 15.

³⁾ Söhlenthals Depecher 20/8, 22/8, 27/8, 3/9, 13/9 15.

er syg og elendig men strider ærligt for at undgaa et Brud; han véd, at den danske Regering trænger haardt til Penge; man bør give dem; de vil alle gaa med til Flaadens Udrustning¹⁾.

Sagen vedrørende Betalingen af de forskellige Restancer syntes at skulle trække ud i det uendelige. Hannoveranerne kunde ikke benægte, at Kontributionerne af Bremen tilfaldt Danmark indtil den Dag, Landet blev afleveret; men de holdt paa, at der ikke i Traktaten stod noget om, at de skulde betales inden Overgivelsen, og saa var man ikke pligtig dertil; derimod stod der, at Kongen af England ikke skulde erklære Sverig Krig, før han havde faaet Bremen²⁾. Püchler mente vel, at de Danske drev Chikaner med Hensyn til Restancerne; men paa Grund af Preussens Intriger hastede det med at faa Sagen bragt til Ende; han raadede derfor indtrængende til at betale. Det begyndte at lysne lidt; Regeringen i Hannover tilbød, inden Spørgsmaalet om Kontributionerne var ordnet, at betale 150000 Rdlr., og Kongen af Danmark gik ind paa at modtage denne Sum som et Forskud; dette meddelte Söhlenthal Bernstorff, som allerede havde faaet Underretning fra Heusch; af Regeringen i Hannover blev det dog stadig insinueret, at de Danske rejste nye Vanskeligheder. Fra Püchler kom der Meddelelse om, at Kongen af Danmark havde resolveret, at de Penge, der skulde ydes ud over de 150000 Rdlr., kunde betales i 4 Terminer; Dewitz havde sagt, at disse kunde fordeles over et Aar; Likvidationen var i Orden og kunde ikke forvolde nogen Forhaling; denne Resolution var et Ultimatum, og Püchler raadede indtrængende sin Regering til at gaa ind herpaa; Kongen af Danmarks Taalmodighed var tilstrækkelig sat paa Prøve ved den engelske Flaades Optræden. Endnu den 24. September vidste Bernstorff intet om, at de 8 engelske Skibe havde faaet Ordre til at slutte sig til de danske; nævnte Dag meddelte han Söhlenthal, at det skulde ske, saa snart Bremen var udleveret. Først den 28. afgik Ordre til Söhlenthal om at takke Bernstorff for Skibene; denne Ordre indtraf i London den 8. Oktober; den 4. havde Gesandten modtaget en Ordre angaaende de 150000 Rdlr., men heri tales ikke om den engelske Eskadres Forening med den danske Flaade³⁾.

Trods alt Vrøvl og alle Chikanerier kom Udleveringen af Stift

¹⁾ Püchler til Robethon ²⁵/₈, ²⁸/₈, ³¹/₈, ¹¹/₉ 15.

²⁾ Traktat af ²⁶/₆ 15 § 3 og § 7 (Bind VI S. 209 ff.).

³⁾ Söhlenthals Dep. ¹⁷/₉, ²⁰/₉, ²⁴/₉, ⁴/₁₀, ⁸/₁₀; Geh. Reg. ²¹/₈, ²⁸/₉; Püchler til Robethon ¹⁴/₉, ²¹/₉ 15.

Bremen endelig i Orden; den 9. Oktober gik der Ordre til Söhenthal om at meddele, at den vilde finde Sted den 15. Nu stod der kun tilbage at give Kejseren behørig Meddelelse om, at Stift Bremen var gaaet over til Hannover, hvilket Kongerne af Danmarks og Englands Ministre i Wien skulde udføre, og endelig skulde Krigserklæringen, som aftalt, udstedes. Alt dette skete mærkværdigt nok uden ny Forhaling¹⁾.

Om Forhandlingerne i Stade meddelte Etatsraad Hagedorn, dansk Resident i Hamborg og Medlem af Regeringen i Stift Bremen, at de hannoveranske Delegerede den 2. September havde haft en Konference med Etatsraad Weyse, hvori de tilbød strax at betale 150000 Rdlr. i Forskud; denne, der havde Ordre til ikke at aflevere, før samtlige Restancer, 277000 Rdlr., var betalte, tog Sagen ad referendum; som omtalt, gik Kongen af Danmark ind paa dette Tilbud, men krævede, at Resten skulde betales med kort Varsel; herover blev de hannoveranske Afsendinge Gehl og Ramdøhr meget fornærmede; de havde tænkt, at det var tidsnok at betale Restancerne, efter Haanden som de kom ind. De afbrød Forhandlingerne og rejste til Hannover; men de danske Forhandlere tog det ikke alvorligt: Stift Bremen var „alt for lækker en Bid“, saa de kom nok igen. Det gjorde de da ogsaa; den 19. September indtraf Gehejmekammerraad Gehl med Tilbud om Vexler for Resten af Pengene, og herpaa gik Weyse strax ind. Tilbage stod endnu Likvideringen af Restancerne for Verden og Erstatningen for Gennemmarchen gennem Lauenborg; men Sagen var nu begyndt at glide, og det hele gik meget nemt; Hannoveranerne gav Afkald paa Erstatning og betalte glat Kontributionerne, ligesom de opgav Fordringen om, at de Danske skulde fordrive Svenskerne fra Hadeln. Rømningen blev fastsat til den 15. Oktober, og Landet blev besat af hannoveranske Tropper under Generalløjtnant Rantzau. Den 23. var Hagedorn atter i Hamborg²⁾.

Saaledes endte denne langvarige Sag med, at Kurfyrsten af Hannover fik sit brændende Ønske om Landudvidelse opfyldt. Det blev fra flere Sider hævdet, at han kunde være kommet billigere til det, hvis han tidligere havde givet efter for de Danskes Ønsker, idet Restancerne voxede for hver Dag, der gik; men paa den anden Side maatte han saa have erklæret Krigen tidligere, og det var maaske

¹⁾ Gehl. Reg. ⁰/₁₀, ²⁰/₁₀; Püchler til Robethon ⁰/₁₀ 15.

²⁾ Hagedorns Relat. ⁵/₉, ¹²/₉, ²⁷/₉, ³/₁₀, ²⁵/₁₀ 15; Ordre til Gen. Bülow ¹³/₁₀ 15 (Hannover 9. c.). Det maa erindres, at Hannoveranerne allerede i 1712 havde besat Verden.

blevet dyrere. Med spændt Opmærksomhed havde Rusland, Preussen og Sachsen-Polen fulgt Forhandlingerne; de to sidst nævnte saa med blandede Følelser Hannover blive større og stærkere; Sachsen-Polen var tilmed misfornøjet over, at Danmark fik Støtte af den engelske Flaade og Hjælp til Erobringen af Wismar ¹⁾. Det er et Spørgsmaal, om den militære Hjælp, Kongen af England ydede, var af stor Betydning; men sikkert er det, at det var et Held for Danmark, at det under selve Krigen afstod sin Erobring mod Godtgørelse; ved den endelige Fredsslutning vilde det ikke have faaet Lov til at beholde Landet og havde maaske ikke engang faaet Erstatning, og Kongen havde selv Følelsen af at have indlagt sig Fortjeneste af Alliancen: „Jeg har lettet Sagen,“ skriver han til Czaren, „og ved at afstaa saa vigtig en Erobring vist, at jeg sætter det fælles Bedste over alle Særinteresser ²⁾.“

I den lange Ventetid, inden Angrebet paa Rygen og Stralsund kunde begynde, frembød naturligvis de Forhandlinger, som førtes med de Magter, af hvem man ønskede direkte Støtte, størst Interesse; men helt uden Betydning var Forholdet til de øvrige europæiske Magter ikke; særlig gjaldt dette overfor Frankrig, som var Sverig gunstig stemt, og som den svenske Konge gennem Croissy stadig søgte at holde til Ilden. Havde Frankrig Ikke været saa udmattet efter den lange Krig, kunde man maaske have oplevet en Gentagelse af Begivenhederne i 1679; Croissy arbejdede ivrigt for en Plan om at skræmme Preussen til Fred ved at lade en fransk Hær rykke ind i Rhinprovinserne og forene sig med tyske, svenskvenlige Fyrsters Tropper. Nu nøjedes man med diplomatisk Mellekomst og søgte at faa Kejseren med til at mægle Vaabenstilstand i Norden; Torcy forhandlede i Paris med Sverigs og Preussens Gesandter; Carl XII blev sat ind i Sagen, de svenske Gesandter i Paris og Wien blev instruerede; Croissy korresponderede med den franske Gesandt ved

¹⁾ Fremstillingen hos Droysen IV³ S. 137 f. er ikke helt rigtig; Stift Bremen blev ikke udleveret den 2. Oktober, og Hannover stillede ikke russiske Hjælpetropper i Stedet for sine egne; man kan heller ikke sige, at det var Preussen, der tvang Danmark til energisk Optræden, da det ellers vilde have mistet enhver Erstatning for Bremen.

²⁾ Fr. IV til Czaren ^{27/10} 15.

Kejserhoffet; men de Allierede forkastede Forslaget, som heller ikke fandt Tilslutning i Wien¹⁾. Preussen syntes først tilbøjeligt til at tage mod Mægling; men til stor Fortrydelse for Sachserne endte det med at slutte sig til Danmark, der intet vilde have at gøre med Frankrig²⁾; Kongen af Preussens Krigslyst var dog ikke større, end at han i Slutningen af September, inden den egentlige Belejring af Stralsund var begyndt, ytrede Lyst til selv at optræde som Mægler; ved en Fangeudvexling antydede den preussiske Generalauditør dette, og snart efter blev der fremsat bestemtere Tilbud; men da der forlangtes, at Stralsund skulde sekvestreres af Preusserne, blev Kong Carl vred og svarede ikke paa Henvendelsen³⁾. Med største Opmærksomhed vaagede man fra dansk Side over de Skridt, Frankrig foretog i den „Nordiske Sag“. Den franske Sekretær ved det danske Hof, Poussin, havde allerede i Sommeren 1714 forladt København og taget Ophold i Hamborg⁴⁾. Den derværende danske Resident, Etatsraad Hagedorn, holdt skarpt Udkig med ham, men bar sig temmelig uheldig ad dermed, idet han paa egen Haand indlod sig med en af Poussins Tjenere, der mod passende Godtgørelse tilbød at skaffe Oplysninger om Sekretærens Korrespondance og Genpart af hans Chifre. Hagedorns Tjenstiver fandt ikke den Paaskønnelse, han havde ventet; han fik en skarp Tilrettevisning af Gehejmerraad Vibe, der selv skrev til Poussin og desavuerede Residenten, hvad han iøvrigt var temmelig nødsaget til, da Poussin havde faaet fat i en Afskrift af Hagedorns Beretning til Vibe og klaget til den danske Regering derover; han havde ogsaa sendt en Afskrift til den franske Udenrigsminister, der forelagde den for den danske Resident Wernicke, der endnu ikke var instrueret om Sagen og blev meget rystet ved at læse den. Et Par Dage efter fik han hjemme fra Meddelelse om Poussins Klage og Vibes Svar, men var alligevel bange for, at Hagedorn havde handlet efter Ordre. Historien fik ingen skæbnsvangre Følger, ikke engang for Hagedorn, for hvem Poussin gik i Forbøn⁵⁾; men en Braad efterlod den altid, og denne blev trykket dybere ind

¹⁾ Lundberg anf. Værk, S. 10 f.; Weybergs Dep. 17/s.

²⁾ Flemming til Wackerb. 10/s; Wackerb. til Flemm. 28/s; jfr. Vibe til Ilgen 21/s 15 (Preussen A. Konzept til Vibes Brev i Ilgens Breve til denne).

³⁾ Lundberg, S. 8.

⁴⁾ Bind VI, S. 129.

⁵⁾ Hagedorn til Vibe 24/s; Vibe til Hagedorn 2/s; til Poussin s. D.; Wernickes Dep. 14/s, 17/s, 28/s 15.

ved den danske Regerings Smaachikanerier overfor Croissy; man afslug nemlig hans Anmodning om at lade hans i Hamborg efterladte Ekvipage komme til ham i Stralsund under Paaskud af, at der kunde være franske Ingeniører blandt hans Tjenere og Funktionærer¹⁾.

Ved Ludvig XIV' Død 1. September 1715 indtraadte der et Systemskifte: „Regenten“, Philip af Orléans, overtog Regeringen i den umyndige Konges Navn, og Marskalk Huxelles afløste Torcy som Udenrigsminister; Frankrigs Politik blev forsigtigere; men dets Forhold til Danmark blev uforandret. Wernicke fik Ordre til at anmode Frankrig om at ophøre med at betale Sverig Pengeunderstøttelse; han kendte intet til Subsidietraktaten, som Torcy aldrig havde omtalt for ham, og var selv saa usselt stillet, at han intet kunde betale for at faa Efterretninger om, hvad der skete i det Land, hvor han var akkrediteret. Regenten svarede paa Anmodningen, at Frankrig som Garant for den westfalske Fred var nødsaget til at betale Sverig Subsidier; de to Magter havde altid været Allierede, medens Frankrig ikke stod i venskabeligt Forhold til Danmark, hvis Optræden overfor Croissy heller ikke tydede paa, at det attraaede et Venskabsforhold. Huxelles lod i Begyndelsen, som om han kendte lige saa lidt til Sagen som Wernicke; senere indrømmede han dog, at det gerne kunde være, at der fandtes saadan en Traktat; han vidste godt, at Sverig ikke altid havde arbejdet sammen med Frankrig, men trods alt vilde dette gøre sit til, at der blev Fred i hele Europa(!)²⁾. Selv om man ikke fuldt tør stole paa Rigtigheden af denne Udtalelse, er der ingen Grund til at fæste Lid til det Rygte, der vilde vide, at Frankrig vilde sende nogle Handelsskibe til Østersøen, som Svenskerne skulde tage, for derved at give Franskændene Anledning til at sende en Flaade til disse Farvande. Hvad der bidrog til at give Danmarks Forhold til Frankrig en kølig Karakter, var det franske Hofs Vægning ved at anerkende den danske Konges Ret til at kaldes „Majestæt“; selv Hertuginde af Orléans, Wernickes Protektrice, krænkede Frederik IV dybt ved at kalde ham „Monsieur“³⁾.

Hollænderne holdt stærkere end nogensinde fast ved deres Neutralitet; skønt de paastod, at deres Handel paa Østersøen var

1) Wernickes Dep. 10/7; i „opsnappede svsk. Br.“ findes en udf. Liste over Tjenerskabet og Gesandtskabspersonalet, som talte henvend 40 Personer og medførte en Del Proviant, navnlig Vine og Delikatesser.

2) Geh. Reg. 13/10; Wernickes Dep. 28/10, 20/10, 1/11 15.

3) Wernickes Dep. 9/11 15.

endnu større end Englands, og at de led endnu mere ved Kaperierne, vilde de dog „menagere“ Sverig og ligesom England have en Gesandt i Stralsund; blandt de højere Søofficerer herskede der dog en Del Misfornøjelse med den lemfældige Behandling, de svenske Kapere fik. Efterretningen om, at Admiral Norris havde overladt de Danske 8 Orlogsskibe, vakte en Del Opsigt; man havde hele Tiden overfor den danske Resident v. Stöcken fastholdt, at Hollænderne vilde optræde ganske som Englænderne. Man fandt sig i, at de Danske, tvungne af den haarde Nød, mod Betaling havde taget Ladningen ud af et med Mastetræ ladet hollandsk Skib; Efterretningen om Afstaaelsen af Stift Bremen og om Hannovers Krigserklæring vakte ingen Uro eller Misfornøjelse¹⁾.

Blandt de neutrale Stater var der ingen, der led saa meget som Meklenborg. Hertug Carl Leopold var mistænkt for at nære svenske Sympatier og blev beskyldt for at have leveret Kongen af Sverig 2000 Heste og hvervet et Regiment til ham. Hertugen dementerede det; men skøndt han havde talt sandt, vilde de Allierede ikke tro ham. Kongen af Preussen vilde gerne have de meklenborgske Tropper, og, da han fik et Afslag, arresterede han den hertugelige Militærattaché, Oberst Waldow, og holdt ham 14 Dage i Fængsel; mod de meklenborgske Tropper gik han fjendtlig til Værks og splittede en Bataillon ved Parchim. Selvfølgelig nedlagde Hertugen Protest mod disse Voldshandlinger; men Meklenborgs Trængselstid var endnu langt fra at være til Ende²⁾. Det var imidlertid afmægtigt, og ingen af de andre neutrale Stater kunde eller vilde lægge de Nordiske Allierede Hindringer i Vejen; de kunde ganske roligt arbejde paa deres „Dessein“ mod Rygen og Stralsund.

Den 9. September kom Transportflaaden og de saa længselsfuldt ventede norske Galejer til de pommerske Farvande³⁾; Sehested havde faaet, hvad han forlangte, og kunde nu tage fat paa at bane Vejen for Angrebet paa Rygen og Stralsund. Som omtalt havde der paa

¹⁾ v. Stöckens Dep. ²/₇, ¹²/₇, ²⁰/₇, ³/₈, ²/₁₀, ²⁰/₁₀ 15.

²⁾ Carl Leopold til Ob. Waldow ⁸/₆, ¹²/₈, ¹⁵/₆, ²⁰/₈, 15; Waldow til Hertugen ⁹/₇; Fr. Vilh. til Hertugen ⁴/₈; Hertugen til Fr. Vilh. ²¹/₇, ²⁷/₇ (Durchzüge Vol. 119. Schwerin).

³⁾ Jfr. Side 125.

Mødet den 28. August været Uenighed om, hvorvidt Stralsund skulde angribes fra en eller fra flere Sider¹⁾). Kongen af Preussen vilde dengang ikke tage nogen afgørende Bestemmelse; men efter nogle Dages Betænkning udtalte han sig for én „Attake“; hvortil han dog kun vilde give 10 Batailloner²⁾). Denne Styrke vilde være ganske utilstrækkelig; Scholten forlangte i et nyt Projekt, han fremlagde, langt flere Tropper sat ind af alle 3 Hære; den egentlige Belejring kunde først begynde, naar Rygen var erobret, og Tropperne vendte tilbage derfra; men inden Overgangen til Øen udførtes, maatte man „fatte Posto“ overfor Retranchementet foran Frankenthor; og mod Værkerne foran Knieperthor maatte de Danske drive en Parallel frem, vel forsynet med Reduter, baade for at sikre sig mod Udfald og for at „amusere Fjenden“, saa at han ikke turde sende Tropper over til Rygen; medens Angrebet paa Rygen stod paa, burde Belejringsarbejderne fortsættes, indtil man var kommen saa vidt, at det svære Artilleri kunde træde i Virksomhed; de fremskudte Værker „ved den saakaldte Vandmølle“ (Kobbermøllen) skulde tages, og en stærk Redute anlægges paa dette Sted; naar man var kommen saa vidt, vilde man have vundet Klarhed over, om det var gørligt at føre Angrebet frem mod „det Gustavianske Retranchement“³⁾), hvad der vilde være heldigt, fordi man derved kunde afskære Fæstningens Forbindelse med Dänholm og tørlægge Oversvømmelsen; bedst vilde det være, om man samtidig kunde føre 2 „Attaker“ frem; hver af dem vilde kræve 30 Batailloner og Halvdelen af Artilleriet; men, skulde det vise sig, at et Angreb paa Retranchementet var haabløst, skulde man med 15 Batailloner demonstrere mod det, medens man med 36 Batailloner og hele Artilleriet — paa nogle faa lette Kanoner nær — gik løs paa den Front, som laa overfor den danske Lejr; under alle Omstændigheder maatte Kongen af Preussen forstærke den danske Hær med større eller mindre Dele af den preussisk-sachsiske og stille nogle Generaler og Ingeniører til Raadighed; begge Hære maatte tilvejebringe Risværk og Pæle; hver Eskadron skulde forarbejde 800 Faskiner, hver Bataillon 2000 foruden 80 Skansekurve. Scholten endte sin vidtløftige Forestilling med en Udtalelse om, at Terrænet

¹⁾ Jfr. Side 121.

²⁾ Wackerb. til Aug. II 1/9 15.

³⁾ Jfr. Side 66.

paa den danske Side var bedst egnet til at føre Belejringsarbejderne frem over¹⁾).

I sine Indberetninger til Kong August og Flemming udtaler Wackerbarth sig meget nedsættende om de Danskes og Preussernes Angrebsplaner og Forberedelser: begge Konger tænker kun paa at skaane deres egne Tropper og at benytte de sachsiske saa meget som muligt; Sehested vil næppe være i Stand til at forcere Løbene; Kongen af Preussen vil ikke aabne Løbegravene, før dette er sket, og imidlertid forstærker Fjenden sine Stillinger; navnlig er Rudens Modstandskraft voxet saa stærkt, at Øen næppe kan tages. Flemming puster til Ilden: de Danske vil lægge hele Byrden paa Preusserne; de er flygtige Fugle, en skønne Dag gaar de bort; deres Flaade udebliver, og saa er Preusserne ene om det hele; saa er der ingen Tvivl om, at disse vil have hele Pommern, men saa maa vi lade, som om vi ogsaa vil gaa bort²⁾. Sachserne haabede formodentlig herved alligevel at kunne naa deres Ønskers Maal.

Da den danske Flotille var bleven forstærket, fandt Wackerbarth, at Udsigterne endelig begyndte at blive noget lysere, og den 13. September forelagde han Kongen af Preussen en Memorial, hvori han fremsatte sin Opfattelse af Situationen: Først og fremmest gjaldt det om at faa Adgang til Binnenwasser, saa at man kunde angribe Rygen og Dänholm og transportere Belejringsmateriellet ad Søvejen; man maatte enten tage Ruden eller forcere Neutief (Vesterdyb). Af Forsvarsmidler raadete Fjenden kun over Blokhuset paa Øen og et Batteri ved Neutief med i alt 20 Kanoner og 600 Md.; hertil kom 7 Skibe med højest 110 Kanoner. Paa Rygen var der kun faa Værker, og disse var mere indrettede paa at lette Forbindelsen med Stralsund end paa at afværge en Landgang; af Tropper fandtes paa Øen c. 4000 Md., mest Rytteri, hvoraf kun en Fjerdedel var beredent; fra Rygen kunde Dänholm let tages; Stralsunds Værker var ikke stærke, men Gravene brede og vandfyldte; Udenværkerne var nye og meget udstrakte; af Jærkanoner og Ammunition havde Fæstningen et tilstrækkeligt Kvantum; Besætningen talte c. 8000 Md. Fodfolk, der var slet udrustet og misfornøjet. Situationen paa Angriberens Side fremstillede Wackerbarth som ganske gunstig: Hele Pommerns Fastland, Usedom, Peenen og Haffet var i de Al-

¹⁾ Scholtens Prot. 5/ø 15

²⁾ Wackerb. til Aug. II 1/ø, 8/ø; til Flemming 5/ø; Flemming til Wackerb. 11/ø 15.

lieredes Hænder; Preusserne havde 40 Eskadroner og 36 Batailloner, som paa Grund af Tabene paa Usedom kun kunde betragtes som $33\frac{1}{2}$; Artilleri fandtes i tilstrækkelig Mængde i Anklam, og Ingeniører var der nok af; de Danske havde 24 Batailloner og 44 Eskadroner foruden Flaade og Flotille, der havde tilkæmpet sig „Overlegenhed og udødelig Berømmelse“; tilsammen raadede de Danske og Preusserne over Transportskibe til 16 000 Infanterister og 4000 Ryttere; Sachserne havde 12 Batailloner, der paa Grund af Tabene paa Usedom kun kunde gælde for $10\frac{1}{2}$, samt 18 Eskadroner og nogle Husarer; til Angrebet paa Rygen behøvedes 20 Batailloner og 25 Eskadroner; der blev altsaa henved 50 Batailloner og 77 Eskadroner tilbage; inden Overgangen begyndte, maatte der udføres store Jordarbejder ved Stralsund: Paralleler, Reduter, Batterier og Morterkedler maatte være færdige, inden Frost kom; i Løbet af 7—8 Dage kunde Arbejdet være saa vidt fremmet, at de Tropper, der ikke skulde til Rygen, kunde fortsætte det; efter Erobringen kunde en Del af Angrebsstyrken atter føres over til Fastlandet¹⁾.

Det var jo ikke noget positivt Angrebsforslag, Wackerbarth indsendte, men det fremgik af hans Memorial, at han trods sin Pessimisme havde fulgt godt med og var tilstrækkelig forberedt til at kunne deltage i de endelige Forhandlinger. Efterretningerne om Tilstanden hos Fjenden skyldtes naturligvis Desertører, af hvilke der daglig kom mange, særlig af de holsten-gottorpske Tropper; fra Rygen deserterede 5 svenske Baadsmænd, som havde en Del at berette om Forholdene derovre²⁾; blandt Overløberne var flere Danske og Normænd, i Reglen tidligere Fanger.

Efter at Wackerbarth havde indgivet sin Memorial, tog Forhandlingerne Fart; efter megen Talen frem og tilbage enedes man om at lade Ruden ligge, forcere Vesterdybet og lade Sehested føre Transportfartøjerne til Greifswald; Kongen af Preussen, der havde været mest stemt for et Foretagende mod Ruden og endogsaa kommanderet Tropper dertil, gav efter. Sehested vilde hellere vove nogle Skibe ved at forcere Dybet end stille et stort Apparat op imod den lille befæstede Ø; han paatog sig at bringe Transportfartøjerne til deres Bestemmelsessted og at sikre det preussiske Artilleri³⁾. Den 2. September

¹⁾ Wackerb. til Fr. Vilh. $12/15$.

²⁾ Sehested til Overkrigssekr. $20/15$, $1/15$.

³⁾ v. Holtze til Gehejmer. Chr. Sehested $15/15$; Wackerb. til Aug. II $22/15$.

var den første Echelon af dette ankommen til Anklam, konvojeret af nogle af Flotillens Smaaskibe; i Løbet af de 2 næste Uger kom alle 120 Piecer og den dertil hørende Ammunition m. m.; man havde tænkt sig at gaa videre ad Peenen til Greifswald; men da Løbet endnu ikke var aabnet, besluttede man sig til at udlade det hele ved Anklam trods de elendige Havneforhold. Ogsaa Landevejene var i en jammerlig Forfatning; der krævedes 20 Trækheste pr. Kanon; det viste sig meget vanskeligt at skaffe Forspand¹⁾. Ogsaa om Angrebet paa Stralsund blev der forhandlet; Wackerbarth holdt paa 3 Attaker: en ved hver af Fæstningens Porte, og herpaa gik alle ind; det endte med, at Kongen af Preussen bad Wackerbarth udarbejde Planen for Angrebet og selv lede Gennemførelsen af den, hvad Generalen efter nogen Betænkning lovede; den tekniske Del af Arbejdet overdroges den dygtige sachsiske Ingeniør, Oberst Grawert. Sachserne havde opnaaet, at man i militær Henseende tog Hensyn til dem, men i politisk Henseende opnaaede de intet; paa Frederik Vilhelms Bistand kunde de ikke stole; af og til kunde han nære Mistenning mod de Danske; men den fortog sig snart²⁾.

En Betingelse for, at Angrebet paa Stralsund kunde udføres, var, at Flotillen løste sin Opgave. Utaalmodigheden hos de Allierede var stor, særlig hos Preusserne og Sachserne, der jo ikke havde meget Begreb om Søvæsen³⁾. „Die Herren Dänen und ihre langsamen Anstalten zur See haben allein die Schuld, dass sich der Angriff gegen Rügen verzögert“, skriver Ilgen til de danske Ministre⁴⁾; men de, der kendte Sehested, kunde rolig gaa ud fra, at naar Binnenwasser endnu ikke var i de Allieredes Hænder, skyldtes det Omstændigheder, hvorover han ikke var Herre.

Ved Sehesteds Flotille var der i Slutningen af August sket følgende: Den 23. kom „Hjælperen“ med nogle Proviantskibe; den 25. fordrev han nogle Stralsundske Skibe, der laa under Ruden; den 27. erobrede „Hummeren“ et svensk Skib, lastet med et stort Antal Haandvaaben af forskellig Art. Natten til den 29., medens Sehested

¹⁾ Wackerb. til Aug. II 2/9; Manteuffel til Flemming 19/9; Balt. Stud. N. F. IX S. 182.

²⁾ Wackerb. til Aug. II 22/9 15.

³⁾ Wackerb. til Flemming 19/9; Manteuffel til samme 19/9 15.

⁴⁾ Droysen IV² S. 134.

opholdt sig i Hovedkvarteret, opstod der en vældig Storm, hvor under 4—5 Chalouper sloges itu, et Par Galioter strandede, og mange Ankre gik tabt; „Kronen“ var lige ved at drive i Land. Viceadmiralen indberettede, at Reparationerne vilde kræve en Uge, og bad om at maatte beholde det tagne Skib samt om at maatte faa et passende Beløb for de Vaaben, der var gjort til Bytte; herved vilde Flotillen faa Erstatning for, hvad den havde mistet i Stormen¹⁾.

Den 9. September kom Skibene fra Grønsund; den 11. tidlig om Morgenen rejste Kongen til Flotillen og spiste samme Dags Aften paa „Kronen“; nogle Dage senere ankom Kongen af Preussen og General Wackerbarth, og den 15. var begge Monarker om Bord paa „Hjælperen“ og flere andre Skibe. I et Par Uger opholdt Kongerne og deres fornemste militære og civile Hjælpere sig i Nærheden af Peeneflodens Udløb for at være Operationerne saa nær som muligt; snart boede de paa Usedom, snært i Landsbyen Cröslin paa den modsatte Flodbred. Det store Følge befandt sig slet i det improviserede Hovedkvarter; Kancellisterne klagede over, at de manglede Senge og alle mulige Bekvemmeligheder. Helt ufarligt var Opholdet heller ikke; den 18. September, da Kongerne havde lejret sig paa Usedom's nordlige Pynt, blev de beskyt af et lille svensk Fartøj og maatte lade Telt og Frokost i Stikken²⁾.

Efter at Angrebet paa Ruden var opgivet, koncentrerede hele Interessen sig om Neutief (Vesterdyb). Sehested havde flere Gange observeret, at svenske Skibe passerede gennem Løbet; der var altsaa en Gennemgang mellem de sænkede Skibe; gennem en svensk Lods, Peder Hollander, fik Viceadmiralen nærmere Besked; han tilbød at vise Vej og erklærede, at man maatte hænge ham op i Masten, hvis man kom til at støde paa et eneste sænket Skib eller paa en Sandbanke; i Beretningerne omtales flere Lodser; antagelig har vel adskillige af de tidligere omtalte deserterede „Baadsmænd“ gjort Tjeneste paa Flotillen³⁾. Spærringen forsvaredes af et Batteri paa 8 svære

¹⁾ Ny kgl. Saml. 2784 4° (Sehesteds Journal); Ref. Sag ³/₈ 16 Nr. 1; Bind VI S. 316; Adm. Sehesteds Pap. Indb. ²⁰/₈, ¹/_o 15.

²⁾ Breve fra tyske Kancelli i Felten ¹¹/_o—²¹/_o; Manteuffel til Flemming ¹⁰/_o—²⁰/_o; Wackerbarth til samme ²⁰/_o; Ny kgl. Saml. 2784 4°.

³⁾ Berliner geschr. Zeit. ¹/₁₀ (Friedländer S. 387); det er vist Hollander, hvem Sehested ⁴/₈ omtaler som en Mand, der nærede megen Hengivenhed for ham p. Gr. af en Velgerning, han havde vist ham; han fik en Pension af den danske Regering og førte i nogen Tid en Skude, der sejlede med Brænde mellem Helsingør og Kbhvn. (Ref. Sag ²²/₁₃ 18 Nr. 9); I Ny kgl. Saml. 1090 4° kaldes Lods for en Fisker

Kanoner ved Thiessow (Iserhoft) og af 8—9 Skibe af den Stralsundske Eskadre under Kommandørerne Blum og Unbehaven¹⁾.

Sehesteds Flotille talte et meget betydeligt Antal Fartøjer af højst ulige Art og Størrelse; efter at være kommen over til Pommern havde den haft en Tilgang bestaaende af „Hjælperen“, der kun stak $7\frac{1}{2}$ Fod og førte 46 halve Kartover og 6 Pds. Kanoner i 2 Lag, Galejerne Prins Christian, Louise og Charlotte Amalie, hver med 10—12 Kanoner, Galioterne Anna Sophie og Haabet (fra Nakskov), der ligesom Kofardiskibet Marie den 16. September blev „armede med „Ditmarskens“ 12 og 6 Pds. Kanoner. Af den Styrke, hvor med Sehested den 15. Juli forlod København, var der kun afgaaet nogle Smaafartøjer. Af armede Skibe raadede Sehested over henved 30 og var saaledes Svenskerne meget overlegen²⁾.

Den 16. September udgav Sehested Ordre til sine Skibe, som næste Aften gik under Sejl fra Usedom med nogenlunde gunstig Vind; efter Midnat slog den om og blev stik Modvind, saa at Flotillen den 18. Kl. 4 Morgen maatte ankre mellem Greifswalder Oie (Rygen Eiland) og Thiessow, ca. 1 Mil fra sidst nævnte Sted. Sejladsen havde ikke været uden Fare, da Skibene let kunde løbe paa Grund eller rage om Bord i hinanden; hele Natten igennem blev der slaaget paa Tromme, blæst i Trompet og raabt fra det ene Skib til det andet, og alt gik godt³⁾. Om Eftermiddagen aftog Vindstyrken noget; Fre-

fra Ruden; Jefferyes beretter, at de Danske førtes af „two of our pilotes (who had long practiced those waters) having deserted to the Ennemy“. I Montis Rapportales P. Hollander ogsaa.

¹⁾ Skibenes Antal angives noget forskelligt; Jefferyes taler om „9 or 10 of our frigates“; den sachsiske Major Monti, der var om Bord hos Sehested, nævner 8; det samme Tal angiver tyske Kancellis Embedsmænd i deres Breve til Hjemmet, ligesaa Sehested i Brev af ²⁹/₁₀ 15 (Ny kgl. Saml. 694 b. Fol.); hans Journal (Gl. kgl. Saml. 2784 4°) har 9. Begge Angivelserne er vist rigtige; i Kampen deltog 8, hvoraf kun 1 kom tilbage; ved Ruden laa en Stykpram og nogle Smaafartøjer, som ikke kom i Ilden. „Hjælperen“s Journal har 7 Skibe og 2 Bombardergalioter. I Oscar Fr.: „Några bidrag o. s. v.“ Bilagor S. 23 nævnes P. Unbehaven (adlet Cronhaven) og Th. Christophers (adlet Anckarcrona) som Førere; alle de danske Beretn. har de to i Texten anf. Navne; den svenske Kapt. N. C. Cronh angiver (Meritförteckningar), at han i Vesterdyb tjente paa „General Ducker“ under Kom. Blum.

²⁾ Jfr. Side 87; Feltkassergnskb. ³¹/₁₂ 15.

³⁾ Af samlede Efterretninger om Expeditionen til Neutief er der kun forefunden den udførlige Rapport, Major Monti af den sachsiske Hær den ²⁵/₁₀ indsendte til Frederik IV; en Afskrift findes i „Vermischte Papiere in Beziehung auf. d. Nord. Krieg“ (Dresden), og en anden er bilagt Wackerb. Br. af ³⁰/₁₀ til

gatterne begyndte at krydse, og Prammene varpede sig frem; paa denne Maade avancerede man kun et Par Kilometer; om Aftenen blæste det atter op, og man maatte igen kaste Anker; de letteste danske Skibe laa kun et Par Sæmil fra de svenske Forpostskibe. Om Formiddagen den 19. blæste en skarp Sydvestvind; om Eftermiddagen løjede den af, og man avancerede atter smaat ligesom Dagen forud. Sehested færdedes i sin Chaloupe foran de forreste Skibe for at rekognoscere Farvandet; han gav Avantgarden Ordre til at avancere, naar Vejret tillod det, uden at afvente yderligere Signal, og vendte saa tilbage til sin Hovedstyrke; men da Vinden blev kontrær og tog til i Styrke, maatte man ankre. Fredag den 20. Kl. 5 Morgen blev Vinden gunstig, man begyndte at gaa frem i Slagorden; men Vinden gik om i Syd; Regnen strømmede ned, og man maatte ankre; et Øjeblik gik Vinden atter om; man avancerede en lille Smule, men maatte snart ankre paa ny. „Lossen“ kom Kl. 10 Form. med 4 Proviantskibe og Efterretningen om, at Hovedflaaden var bleven forstærket med 8 engelske Orlogsskibe; fra Peenemünde fik man ogsaa Bud med en Baad. Lige til et Stykke op ad Søndagen den 22. September var Vejret overmaade slet med Regn og Storm; flere Ankre gik tabt. Da Vinden om Eftermiddagen drejede lidt mod Nord, blev Peder Hollander sendt ud med „Mars' Baad“ for at rekognoscere Løbet; han blev beskudt af Svenskerne fra Thiessow, men vendte uskadt tilbage med den Bescud, at der var 8—9 Fod Vand i Renden. Mandag den 23. var Vejret stadig slet; Sehested sendte „Svenske Sophie“ til Hovedflaaden med Melding til Raben om Situationen og Anmodning om at passe godt paa, at den svenske Flaade ikke løb ud fra Carlskrona. Selv tog han med Kraft fat paa Varpningen, og om Aftenen var Prammene passerede gennem Løbet. „Helleflynderen“, der var noget forud for de andre, meldte, at den blev beskudt af et Par fjendtlige Skibe, som

Aug. II; den er trykt fl. Steder bl. a. hos Thyra Sehested i Chr. Th. Sehesteds Saga, S. 203—208, og hos Droysen IV⁴ S. 345 ff. Nogen Rapport fra Sehested til Kongen er ikke forefunden; derimod har han ²⁷/₁₀₀ gjort Indberetning til Overkrsekr. (Indk. Br. til Kr. Kancel. III: Sehest Rapp. 1715—1716 med Randbem. i Gehejmer. Chr. Sehest. Ark.). Gode Oplysninger findes i Skibsjournalerne bl. a. i „Ditmarsken“s, „Hjælperen“s, „Arca Noæ“s, „Helleflynderen“s, „Christiansø“s, „Gravensteen“s samt i Journalen (Gl. kgl. Saml. 2784 4°), i Beretn. (Ny kgl. Saml. 1090 4°), i Extr. af et Br. fra Sehest. ²⁸/₁₀₀ (Ny kgl. Saml. 694 b. Fol.) og i Anders Clausens Slægtetog (Priv. Ark. i R. Ark.). Der er ingen samlede svsk. Beretn. fundne; men spredte Oplysn. findes i adskillige Aktstkr. og Breve, som senere vil blive citerede.

laa 6—7 Kabellængder inden for den. Viceadmiralen sendte de andre Pramme til Hjælp; men Svenskerne gik ikke frem til Angreb, og deres Ild var uden Virkning. Tirsdag den 24. var Vinden sydvestlig; Kl. 3 om Morgenen gav Viceadmiralen Tegn til at avancere; i sin Chaloupe roede han om til alle Skibe, ogsaa til de forreste Pramme. Løbet blev yderligere rekognosceret: man fandt flere Mærker, Fjenden havde efterladt, og nu kunde man angive hvert enkelt Skib den Vej, det havde at følge. Kl. ca. 10 gik Viceadmiralen om Bord paa sit Skib; Fjenden avancerede og begyndte at kaste Bomber. De danske Skibe gik frem i Slagorden, og ved Middagstid aabnede Prammene, Galioterne, Galejerne og 2 smaa Bombarderpramme¹⁾ Ilden; Viceadmiralen, der nu var om Bord paa „Kronen“, gav personlig hvert af de kæmpende Skibe Ordre til kun at skyde enkelte Skud, da Afstanden var for stor: ca. 2000 Skridt. De Svenskes Ild gjorde kun ringe Skade; men Stormen hindrede de danske Skibe i at komme frem; de standsede Ilden Kl. 6 Em., medens Svenskerne endnu blev ved en Times Tid. Under Kampen havde de øvrige danske Skibe stridt sig frem, saa godt som de formaaede. Sehested tilbragte Natten paa „Kronen“, medens Rosenpalm forblev paa „Ditmarsken“ som Chef for Arrieregarden, der hele Natten sled sig frem; Vinden var stadig ugunstig; flere Skibe tog Grunden, andre blev hængende i Spærringerne; men alle gjorde deres bedste, og med store Anstrængelser blev alle Skibe frie. Den 25. Kl. 1 Morgen var „Phønix“, „Gravensteen“ og nogle Smaaskibe komne gennem Renden; Viceadmiralen skyndede paa „Christiansø“ og „Leoparden“. Fra Thiessow faldt der nogle Skud, som ingen Fortræd gjorde. I Løbet af Natten havde Svenskerne varpet sig nogle Kabellængder tilbage; Viceadmiralen lod ca. Kl. 4 om Morgenen en af Galejerne tage en Brander paa Slæb; i sin Chaloupe roede han atter fra Pram til Pram, beordrede dem til at gaa Bagbord over og kun skyde paa ganske nært Hold. Rosenpalm fik Ordre til med venstre Fløj at varpe sig Sonden om Fjenden; Centrum og højre Fløj sluttede tættere sammen. Svenskerne begyndte tidligt at fyre²⁾; men Ilden blev næsten ikke besvaret. I Begyndelsen gik den alene ud over „Hjælperen“, men snart kom „Helleflynderen“ og de andre Pramme op paa Højde med denne. Til Kl. 9 Fm. fortsatte de Danske Varpningen; Afstanden var formindsket til 900 Skridt, og nu begyndte Skydningen

¹⁾ Antagelig „Citronen“ og „Pommeransen“, som Side 88 er kaldt Galioter, men som i Virkeligheden var Pramme (Bind II S. 129).

²⁾ Tiderne angives højst forskelligt i Beretningerne, lige fra Kl. 6¹/₂ til Kl. 8¹/₂.

for Alvor og vedvarede til Middag; de fjendtlige Skud gik i Begyndelsen alt for højt; Sehested siger, at Svenskernes 18 Pds. Kugler faldt 1000 Skridt bag de Danskes Linie; men senere blev Træfningen bedre, og fra begge Sider blev der kæmpet tappert. Under hele Kampen dirigerede Sehested og Rosenpalm i deres Chalouper hvert enkelt Skib; Kl. 12 $\frac{1}{2}$ var 3 Fregatter komne saa langt ind paa dybt Vand, at de kunde sætte Sejl til, og de gik nu frem for at afskære Fjenden fra Ruden. Da Unbehaven, der førte Svenskernes højre Fløj, opdagede dette, gik han under Sejl, „løb Spidsrod“ langs den danske Linie og slap bort til Ruden; trods alle Anstrængelser lykkedes det ikke de Danske at indhente ham; den svenske venstre Fløj, der var stærkest medtaget, slap bort Nord paa; ogsaa den blev afskaaret fra Stralsund, men kom i foreløbig Sikkerhed i Zicker See, en Bugt paa Vest-siden af Perd, „hvor jeg har bestedt ham, saa hans Ræve ej skal bide vore Gæs“. „Helleflynderen“, „Hjælperen“, „Phønix“ og et Par Brandere efterlodes for at passe paa Blum¹⁾, hvem de ikke kunde komme paa Livet, da Kong Carl havde ladet anlægge et Par Kystbatterier med svært Skyts paa Zickerhalvøen²⁾. De Skibe, Blum kommanderede, var „Stralsund“, „General Dücker“ og „Stå fast“³⁾. Unbehavens Skibe: „St. Thomas“, „Willkommen aus Orient“, „Pommerske Phønix“ og „Vesuvius“ løb til Ruden og lagde sig den 26. paa Øens Østside; formodentlig har „Vulcanus“ og „Packan“ ligget der under Kampen⁴⁾; han blev bevogtet af „Arca Noæ“, „Ebenezer“, „Beskærmeren“, „Gravensteen“ og et Par Galioter. Af den lille svenske Eskadre skal 1—2 Snaver være komne tilbage til Stralsund⁵⁾; de har formodentlig ikke været med i Ilden.

Af de fjendtlige Skibe blev intet taget, og intet skudt i Sænk;

¹⁾ Sehesteds Rapp. 27/ø 15.

²⁾ Svs. Genst.: Carl XII på slagfältet S. 905.

³⁾ De 2 første Skibe nævnes i Ny kgl. Saml. 1090 4° og i N. C. Crohns Merit-förteckn.; i Detlef Dürkops nævnes „Stå fast“.

⁴⁾ I en Liste fra Fbr. 1716 over den svenske Flaade (Adm. coll. ank. bref) findes disse 6 Skibe. „Hv. Ørns“ Journal 28/11 15 melder, at Unbehaven kom fra Ruden til Carlskrona med 6 smaa og større Fregatter. I Wackerb. Relat. til Aug. II 28/ø hedder det, at 5 Skibe efter Kampen gik til Ruden, hvor der i Forvejen laa 3. Kommandanten paa Ruden, Oblt. Axel v. Löwen, siger kun, at 3 Skibe kom til Rygen; „Resten er her“. (Löwen til Carl XII 28/ø 15. Zimmermans förteckn. Fortifikation. Sv. R. Ark.). Ganske det samme udsiges i Fr. IV' Breve til Czaren, Kg. af Engld. m. fl. 9/10 15 (Geh. Reg.).

⁵⁾ Ny kgl. Saml. 1090 4°.

kun Kommandør Blums Chaloupe med Besætning blev gjort til Bytte, og dog vil ingen kalde Kampen uafgørende; thi der var naaet et stort Resultat: den Stralsundske Eskadre var splittet og afskaaret fra sin Basis; Skibene var ilde tilredte, og det var kun et Tidsspørgsmaal, naar Blums Fløj maatte gaa til Grunde. Sehested havde løst sin Op-gave: Binnenwasser var aabnet efter store Strabadser og en Kamp, der havde kostet 11 Døde og 16 Saarede, men ikke et eneste Far-tøj. Intet Under, at han var glad: „Jeg er nu, Gud være lovet, Mester af Dybene; Ørnen er altsaa kommen i Højenhald; men hjærte-lig langsom har den vaaren i sin Flugt . . . Alle Over- og Under-ordnede maa roses i høje Toner; jeg kunde fylde hele Ark med Ros over dem; aldrig har nogen Potentat haft bedre Folk“¹⁾.

Og der var andre, der var glade, navnlig de to Konger, der med Spænding havde fulgt Kampen paa langt Hold. Den 24. September stod Frederik IV op Kl. 4, Kl. 6 gik han med hele sit Følge ned til Stranden; han lod Middagsmaden bringe derned og drak paa Sehe-steds Held; gennem Kikkerter saa man „Hjælperen“ og de andre Pramme forcere Løbet; man hørte „Blum og Unbehaven kanonere skrækkeligt og vore svare med prisværdig Ro“. Kongen af Preussens Glæde var overstadig; man dinede ved Peenens Bred og drak og raabte Hurra²⁾. Ondskabsfuldt som sædvanlig skriver Manteuffel den 26. September til Flemming: „I Gaar drak begge Kongerne sig godt fulde „et, après avoir fait chorus de plusieurs chansonnettes, se mi- rent à raisonner d'affaires avec MM. Wackerbarth et Dewitz“; de snakkede om Forholdet mellem Kongerne af Danmark og Polen; Kongen af Preussen optraadte som Mægler; men Wackerbarth sagde, at hans Konge blot krævede Retfærdighed; kun overfor Gud indlod han sig paa Bønner. Der kunde have opstaaet alvorlig Disharmoni, da de fleste var godt drukne; men General Dewitz tog Wackerbarth ved Haanden og talte beroligende til ham. Selv Flemming maatte indrømme, at det første afgørende Skridt til Rygens og Stralsunds Erobring var gjort, og at det var de Danske, og dem alene, hvem denne Fremgang skyldtes. Dewitz havde søgt at tilvejebringe For-soning mellem Sachserne og de Danske, „men han har narret mig før og maa give reelle Beviser paa sit Venskab“, mente Flemming³⁾.

¹⁾ Sehested til Overkr.sekr. 27/9 15.

²⁾ v. Holtze til Gehejmer. Sehest. 24/9, 29/9 15; Ditl. Vibe til O. Krabbe og Chr. Sehest. 25/9 15.

³⁾ Flemming til Wackerb. og Manteuffel 9/10 15.

Den 1. Oktober kom „den tapre, kloge, lykkelige Sehested“ i Land og blev modtaget med stor Honnør. „De har holdt Deres Ord“, sagde Kong Frederik til ham, „og jeg skal holde mit; jeg udnævner Dem til Admiral og tillægger Dem Admirals Gage“. Kongen af Preussen omfavnede og kyssede ham gentagne Gange. Han blev indkvarteret i et lille Hus i hollandsk Stil, som Gehejmerraad Vibe havde ladet opføre til ham¹⁾. Af Flotillens Officerer blev en Del forfremmede: Rosenpalm blev Schoutbynacht, M. Gude Kommandørkaptajn, Kaptajnerne Albr. Danielsen paa „Leoparden“, Jens Baastad paa „Ebenezzer“ og Mogens Raben samt Kaptajnløjtnant W. Jansen paa „Helleflynderen“ blev „Aarstjenere“; Maanedsløjtnant Hieronymus Schultz, „der har udmærket sig uforligneligt som Chef for Galioten Beskærmere“, og Sekondløjtnant Tønder, som, „skønt han i denne Kampagne har mistet et Ben, har kommanderet Galioten Anna Sophie ved Neutief med Berømmelse“, blev Premierløjtnanter; flere andre rykkede en Grad op; men de øvrige maatte nøjes med hæderlig Omtale, da de havde for mange Formænd²⁾. Officiel Melding om Sejren sendtes først den 9. Oktober til de allierede Fyrster; Czaren havde dog allerede den $\frac{10}{21}$ Oktober ved Staffet over Stargard faaet Meddelelsen, som satte ham i saa godt Humør, at Westphal vovede at spørge ham om, hvilke Dele af Danmarks tidligere Besiddelser han ved Fredsslutningen vilde skaffe det tilbage³⁾.

I Danmark var Glæden over den kække Sømandsdaad stor og gav sig Udslag i mere eller mindre frygtelige Frydesange. Fr. Phønixberg gav i „Danske Matrosers og Soldaters Tidsfordriv fra 8. August til den 15. og 16. November 1715 o. s. v.“ en hel Fremstilling af Flaadeoperationerne omkring Rygen; Fr. Bredal udtrykker sin Beundring for Sehested i følgende skønne Vers:

Og at jeg rimer nu,
 Mig undrer ikke stort;
 Thi Du urimeligt
 Til rimeligt har gjort o. s. v.

¹⁾ Breve fra tyske Kancelli i Felten $\frac{2}{10}$; v. Holtze til Gehejmerraad Sehested s. D.; Kgl. udf. Exped. $\frac{1}{10}$ 15 Nr. 1844.

²⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{22}{10}$ 15 Nr. 1987—1992.

³⁾ Geh. Reg. $\frac{9}{10}$ 15; Westphals Relat. af $\frac{11}{10}$; da denne ligger mellem Depecherne af 18. og 28. Oktober, maa den sikkert være dateret efter gl. St.

Sunget paa Melodien „Nu takker alle Gud“, maa Sangen have gjort megen Virkning. Præsten Jørgen Friis' Heltedigt er ikke stort bedre, og selv hans mere berømte Kollega Jørgen Sorterups Kæmpevisepastiche:

Hr. Sehsted har avlet en Søn under Ø,
De Svenske til Sorrig og Kvide

— — — — —

med Omkvædet:

Af Herren er Sejren alene,

er underlig falsk i Klang. Udtrykket „Hr. Sehsted“ smager af det 18. Aarhundrede og kan ikke tænkes at forekomme i en Kæmpevise. Men Glæden og Beundringen har sikkert været ægte nok.

Begyndelsen var gjort; men grumme meget stod tilbage. Blokhuset paa Ruden og Unbehavens Skibe gjorde, at man maatte slæbe Kanonerne fra Anklam til Stralsund ad Landevejen; Afstanden var i lige Linie 120 Kilometer, og Vejene usle. Kongen af Preussen befalede hvert Kompagni at afgive 4 Heste og opfordrede sine Generaler til at levere nogle af deres; de sagde alle Nej, og det blev nødvendigt at indkøbe et Antal Trækdyr. Hele Oktober medgik til Transporten; da de sidste 14 Stykker ankom den 2. November, havde de første allerede længe været i Virksomhed¹⁾. Transportskibene maatte foreløbig blive liggende paa Swinen; saa længe den danske Flaade ikke var kommen tilbage til de pommerske Farvande, turde man ikke føre dem til Greifswald.

General Wackerbarth havde paataget sig at lede Belejningsarbejderne; han var en dreven Ingeniør, nøje kendt med Tyrkernes og Venetianernes, Coehorns og Vaubans Fæstnings- og Belejringssystemer; han havde deltaget i adskillige Belejringer baade i den pfalziske og i den østerrigske Arvefølgekrig og havde saaledes en Del Krigserfaring²⁾. Midt i Oktober forelagde han Kongen af Preussen en foreløbig Angrebsplan, som imidlertid var et rent akademisk Arbejde, udført uden noget Hensyn til Terrænet. Den blev sendt til Scholten,

¹⁾ Berl. geschr. Zeit.: Br. fra Lejren ⁴/₁₀ 15 (Friedld. S. 390); Journal d. pom. Campagne; Breve fra tyske Kancelli i Felten ⁹/₁₀.

²⁾ Wackerb. til Aug. II ¹⁰/₁₀ 15.

som den 15. Oktober sendte Planen tilbage med en Del Bemærkninger; han foreslog, at Preusserne den 17. sammen med Sachserne skulde føre en Parallel frem mod Franken- og Triebseer Portene, samtidig med at de Danske foretog det samme ved Knieper Thor. Alle Angrebene skulde føres frem med Kraft og under Beskyttelse af betydelige Styrker; først naar Linierne med tilhørende Reduter var færdige, kunde man tage fat paa Kommunikationerne; Hensigten med dem var nærmest at foretage en Rekognoscering, da Kendskabet til Fjendens Værker var meget ufuldkomment¹⁾.

Medens Indeslutningen gik for sig, havde der fundet flere Smaakampe Sted²⁾, og i Tidsrummet, indtil Trancheerne aabnedes, forefaldt der en Del Skærmysler, der ikke havde videre Betydning. Initiativet toges mest af Svenskerne; den 30. August kæmpede Walocherne med de polske Husarer; den 6. September kom Major Clausen af de franske Dragoner tilbage til Stralsund med 1 Officer og 32 preussiske og sachsiske Soldater, som han havde taget; snart efter gik han ud med et Fartøj og kastede nogle Folk i Land paa et Sted mellem Stralsund og Greifswald, hvor Kongerne af Preussen og Danmark var paa Jagt; de tog 14 Heste, hvoraf nogle tilhørte Kongen af Preussen og andre General Wackerbarth. Der blev skrevet til General Dücker om at sende Kongens Heste tilbage; han afslog det, men udvexlede dem senere mod en Fændrik og 8 Mand; derimod sendte han en Hest til Wackerbarth, som afslog at modtage den, da Manteuffel frygtede for, at det kunde sætte ondt Blod; denne var for Resten den 1. Oktober slemt i Knibe; han havde fulgt General Wackerbarth og Oberst Grawert paa en Rekognoscering; der udspandt sig en lille Fægtning mellem deres Eskorte og de svenske Walocher; en af disse kastede sig over den ubevæbnede Diplomat og saarede ham let med sin Lanse, en saaret Officer ilede ham til Hjælp, og Angriberne blev kastede. Natten til den 5. Oktober landede 30—40 svenske Soldater i danske Uniformer paa de Danskes venstre Fløj og gjorde et Forsøg paa at afbrænde Lejren. De blev fordrevne uden at have gjort videre Skade; men dette Overfald havde jaget en dødelig Skræk i det danske Feltgeneralkommissariat, der laa i Prohn, beskyttet af 100 Infanterister og 23 Ryttere med de be-

¹⁾ Scholtens Protokol ^{15/10} 15. Hans Skrivelse har været bilagt med et Kort, hvorpaa de fjendtlige Værker dog ikke var nøjagtig indlagte, da deres Form og Beliggenhed ikke kendtes tilstrækkelig.

²⁾ Side 70 f.

hørige Befalingsmænd; de udbad sig yderligere 50 Ryttere; men herimod nedlagde Hertugen af Württemberg energisk Protest¹⁾.

Gennem disse Smaakampe fik Angriberne kun lidt at vide om selve Fæstningen og Tilstanden inde i den; mere erfarede de gennem Desertørerne, der kom i stort Antal. Den 3. September kom et Par Officerer med 20 Walocher, der gav en Del Oplysninger om Forholdene hos Svenskerne, og som strax efter blev tagne til Tjeneste; senere kom der mange flere Folk, paa enkelte Dage indtil 25 ad Gangen; ved Angrebet paa den Stralsundske Eskadre havde man haft megen Nytte af Desertørerne, og ved Angrebet paa selve Fæstningen spillede de ligeledes en stor Rolle²⁾.

Paa det Tidspunkt, da Trancheerne blev aabnede, var den svenske Forsvarsstyrke delt i 2 Hoveddele, hvoraf den ene laa paa Rygen, den anden i Fæstningen; paa Ruden fandtes desuden et større Detachment. Siden Juni³⁾ var Styrken paa Grund af Tabene paa Useedom en Del reduceret; dog var der ankommen nogle Fodfolksrekrutter og Artillerister fra Moderlandet⁴⁾. Paa Rygen laa saa godt som hele Rytteriet og noget Fodfolk; Rytterhestenes Antal var ringe, men Kongen skal have gjort hele Styrken bereden paa Bønderheste⁵⁾. Besætningen i Stralsund var inddelt i 4 Afdelinger, 1 til hver af Landfronterne og 1 i Reserve⁶⁾.

Knieper Thor:

Wismarske Garn. Rgt . . .	33 Off.	44 Uoff.	16 Spil.	300 Md.
Bremiske Inf. Rgt.	29 —	51 —	19 —	325 —
Stettinske Ldrgt.	13 —	23 —	12 —	316 —
	75 Off.	118 Uoff.	47 Spil.	941 Md.

¹⁾ Journal d. pomm. Camp. ³⁰/₈, ¹²/₉; Uddr. af Br. fra Stralsund ²²/₉ 15; (Handl. rør. Nord. Kr.). Berliner geschr. Zeit. ¹⁹/₁₀; Bilag til Jefferyes Br. ²⁶/₉; Manteuffel til Flemming ²/₁₀; v. Holtze til Sehested ⁶/₁₀; Püchler til Robethon ⁹/₁₀; Hert. af Württ. til Overkr.sekr. ⁸/₁₀ 15.

²⁾ Br. fra tyske Kancelli i Felten ⁷/₈, ⁴/₉ 15. Journ. d. pomm. Camp.; Berliner geschr. Zeit. 1715 passim.

³⁾ Styrkeliste Side 68 f.

⁴⁾ Side 97 f.

⁵⁾ Br. fra Stralsund ²²/₉ 15 (Handl. rør. Nord. Kr.).

⁶⁾ Styrkeliste i Stralsund ¹²/₁₀ 15 (Sv. Kr. Ark.); en Desertørberetn. angiver for Knieper Thors Vedkommende, at Rugianske Rgt. hørte til den dertil afdelte Styrke (Hert. af Württ. til Overkr.sekr. ⁹/₁₁); dette er urigtigt; det var i Reserve.

Triebseer Thor:

Kombin. Infrgt. (Wrangel)	15 Off.	23 Uoff.	9 Spil.	446 Md.
Jønkøping Infrgt.	28 —	55 —	22 —	822 —
Tyske Livrgt.	21 —	27 —	22 —	282 —
Malmø Garn. Rgt.	18 —	31 —	24 —	278 —
Rhinske Infrgt.	23 —	35 —	26 —	276 —
	105 Off.	171 Uoff.	103 Spil.	2104 Md.

Franken Thor og Retranchement:

Enkedron. Livrgt.	26 Off.	37 Uoff.	19 Spil.	396 Md.
Pommerske Infrgt.	30 —	64 —	29 —	423 —
Elbingske Infrgt.	26 —	16 —	6 —	49 —
Anklamske Infrgt.	6 —	6 —	3 —	39 —
Barners Infrgt.	19 —	28 —	18 —	515 —
	107 Off.	151 Uoff.	75 Spil.	1422 Md.

Garnisonen:

Stralsundske Garn. Rgt. . .	31 Off.	38 Uoff.	13 Spil.	235 Md.
Rugianske Infrgt.	11 —	20 —	12 —	401 —
Holstenske Livrgt.	19 —	40 —	8 —	149 —
	61 Off.	98 Uoff.	33 Spil.	785 Md.

Infanteribesætningen i Stralsund skulde herefter udgøre 348 Officerer, 538 Underofficerer, 258 Spillemand og 5252 Menige. Noget fuldstændigt Begreb om Regimenternes Styrke giver Listen ikke; Syge og Kommanderede omtales ikke, adskillige af Afdelingerne havde Detachementer paa Rygen og Ruden.

Aanden var god, og baade Officerer og Soldater var „bestemte paa at staa fast om deres Konge og forsvare sig til det yderste“¹⁾.

Borgerskabet i Stralsund var inddelt i 7 Kompagnier à 50 Md.; men denne Styrke var uden militær Betydning. Kongen lod oprette nogle Kompagnier af unge Folk, der underlagdes Kommandanten, Oberst Schwanlod, og anvendtes til Vagt og lignende Tjeneste. Borgerskabet blev hensynsfuldt behandlet, men Aanden var ikke god; gentagne Gange henvendte Magistrat og Gejstlighed sig — selvfølgelig forgæves — til Kongen med Bøn om at slutte Fred og „skaane Byen“; Borgervæbningen udeblev fra befalet Tjeneste, og Borgerskabet undlod at udføre de Arbejder til Sikring mod Bom-

¹⁾ Jefferyes Br. ¹⁴/₁ 15.

bardement, som Kongen paalagde det. At dette ikke gik upaataalt hen er en Selvfølge. Kongen gjorde store Anstrængelser for at forsyne Borgere og Soldater med Proviant; men det kunde ikke undgaas, at der opstod Mangel paa mangt og meget. Byens Haver og Marker kunde — efter at Indeslutningen var begyndt — kun i ringe Grad benyttes. Den 6. September borttog de Allierede 600 Stkr. Kvæg, der græssede udenfor Staden. Havde man ikke haft Rygen, havde det set ilde ud; her blev Rytteriet forplejet, og herfra fik Fæstningen megen Proviant. Ogsaa fra Moderlandet, der just ikke svælgede i Overflod, kom der Forsyninger; efter Ankomsten af Admiral Sparres Transport¹⁾ mente man at være forsynet for 3 Maaneder; endnu i Begyndelsen af September kunde man give Soldaten 2 Pd. Brød daglig; men i Oktober begyndte det at knibe; da kom Oberst Erik Odelstrøm med et Par Kornskibe, der afhjalp den værste Nød. Paa Brændsel, Salt, Læder og Klæde var der stor Mangel; der fortælles, at man lavede Fodtøj af gamle Hatte²⁾.

Scholten havde foreslaaet at begynde Angrebet Torsdag den 17. Oktober; men Wackerbarth var ikke færdig, og først den 19. om Aftenen Kl. 10 aabnedes Ilden; man gik dog kun frem mod Knieper og Triebseer Portene, antagelig fordi Kongen af Preussen ikke vilde give Tropper nok³⁾. Svenskerne blev overraskede; først efter at Angrebet var begyndt, bragte et Par sachsiske Desertører Efterretning derom; de aabnede Ilden, men uden Virkning. Næste Nat fortsattes Arbejdet, der kun i ringe Grad sinkedes ved nogle smaa svenske Fremstød. Den 21. om Eftermiddagen Kl. 1 gjorde Svenskerne et Udfald med alle 3 Vaaben, men blev kastede. Natten til den 24. førte Preusserne og Sachserne en ny Parallel frem mod Kupfermühlenschanz trods hæftig Beskydning; Natten til den 26. naaede de ubemærket med en Parallel tæt ind under Værket. De Danske arbejdede støt foran Knieper Thor og havde den 25. fuldført 5 Reduter; deres Tab var 9 Faldne og nogle Saarede foruden adskillige Heste⁴⁾. I en

¹⁾ Side 97 f.

²⁾ Journal d. pomm. Camp. ^{9/9}; Jefferyes Br. ^{29/9}, ^{29/9}; Brev fra frsk. Sekr. i Stralsund til Poussin; Meddelelser fra en Englænder og en bajersk Brigadér, der begge kom fra Stralsund (Hagedorns Rel. ^{3/9}, ^{11/10}; Hagedorns Rel. ^{26/7}, ^{3/11} 15; Adm. Sparre til Admiralitetet ^{14/10} 15; Voges Manuskript.

³⁾ „En ond Aand har villet indbilde Kongen af Preussen, at der ikke er Fartøjer nok til Transporten til Rygen“ (v. Holtze til Geh. Sehest. ^{20/10}).

⁴⁾ Journal d. pomm. Camp. 20.—26. Oktbr. 15.

udførlig Memorial havde Scholten gjort Rede for, hvad der tilsigtedes ved det Angreb, der var sat i Gang¹⁾. For sit eget Vedkommende vilde han ikke gaa videre end til 1. Parallel med dertil hørende Reduter; at anlægge 2. Parallel, før man havde det dertil nødvendige Artilleri, ansaa han for Tidsspilde; thi i Løbet af Dagen kunde Forsvareren uhindret ødelægge de Arbejder, der var udførte Natten forud; fik han 40 Kanoner med 800 Skud til hver og 24 Morterer à 500 Kast samt 8000 Stkr. Værktøj, kunde Angrebet føres med fuld Kraft, og han tvivlede ikke om Resultatet, forudsat at de Allierede gennemførte deres Attaker. Uheldigvis raadede den danske Hær ikke over flere Kanoner end dem, der var fulgt med den paa Marchen fra Grande²⁾; foruden Regimentskanonerne havde man ført en Del 4, 6, 12 og 18 Pds. Kanoner med sig, medens Belejringsparken samledes i Frederiksort, hvor den i Slutningen af Juni blev indladet i en Del Transportskibe; den kom imidlertid ikke afsted, og i Oktober blev den udskibet og magasineret i Fæstningen, hvor Brigadér Vogt havde meget svært ved at anbringe Mandskab og Materiel³⁾. Den 1. November var Arbejdet færdigt; det var solidt og godt udført; de 5 Reduter var fuldførte, og 2 af dem var monterede med 4 og 6 Pds. Kanoner; Scholten havde anmodet Kongen af Preussen om mere Artilleri, men intet Svar faaet. I de danske Trancheer havde hvert Døgn 1000 danske Soldater arbejdet; fra den 21. Oktober tillige 250 preussiske; fra den 27. ned-sattes den daglige Arbejdsstyrke til i alt 750, og fra den 30. Oktober til 300. Der blev betalt Soldaterne daglig 4 lybske Sk. i Tranchépenge, og Sappørerne fik 1 Rdlr. pr. Fav. Af Værktøj var udleveret 600 Spader. Fra Frederiksort blev der afsendt en Minørmester med 11 Minører og de fornødne Redskaber. Wackerbarth var vred over, at Scholten ikke gik videre; han havde jo næsten ingen Modstand fundet, et lille svensk Udfald Natten til den 26. var med Lethed afvist. Men Generalen beklagede sin tvungne Uvirksomhed og udtalte, at man maatte være forsigtig, da det jo godt kunde være, at Kongen af Sverig, naar han opdagede, at han ikke kunde afværge Landgangen paa Rygen, hastig vilde føre sine Tropper tilbage til Stralsund og kaste sig over den svækkede Belejringshær⁴⁾.

¹⁾ Scholtens Mem. ²²/₁₀ 11.

²⁾ Side 54.

³⁾ Rdsbg. Fæstnrgnsk. ²¹/₁₂ 15; Reserve u. Feldart.rechn.; Kgl. udf. Exped. ⁹/₁₀ 15 Nr. 1894²; Indk. Br. til Overkr. sekr. ²¹/₁₂ 15.

⁴⁾ Scholtens Prot. ²²/₁₀, ¹/₁₁; Wackerb. til Aug. II ²⁴/₁₀, ²¹/₁₀; Kgl. udf. Exped. ²²/₁₀ Nr. 1967 og 1979; Res. u. Feldartrechn. ¹⁷/₁₀, ¹⁹/₁₀ 15; Felkassergnsk.

Ved Triebseer Thor gik man frem med betydelig større Energi; man har Følelsen af, at Wackerbarth har været bange for, at Kongen af Preussen skulde fortryde, at han var gaaet ind paa de 3 Attaker, og at han derfor har ønsket at skabe et fait accompli. Den 25. Oktober var Situationen følgende: 1. Parallel færdig med begge Fløje støttede til Moradser; til Siden og bagud for begge Fløje Skulderværn for Rytter; paa højre Fløj et Batteri til 6 Feltkanoner. Med Kontravallationslinien stod Parallelen i Forbindelse ved Kommunikationslinier; 2. Parallel laa 200 Meter fra 1. og 400 fra Kobbermølleskansen; den traadte ud af 1. Nordvest for det omtalte Batteri, var 1050 Meter lang og støttede venstre Fløj til en Sump; den greb ikke ind i 1. Parallel, men var ved Kommunikationsgange forbunden med den. Vest for det først anlagte Batteri blev der opført et nyt til 4 Feltkanoner, hvis Skudretning var vinkelret paa dettes¹⁾. Demonterbatterierne anlagdes først senere. Da nogle svenske Desertører meldte, at Carl XII havde svækket Besætningen ved Tribseer Thor ved at føre en Del af den over til Rygen, gik Wackerbarth Natten til den 27. Oktober frem fra 2. Parallel og tog fat paa 3., der anlagdes i en Afstand af 300 Meter fra Kobbermølleskansens Saillant; samtidig fortsattes Arbejdet paa Reduterne. Svenskerne opdagede først Fremrykningen, da 3. Parallel var halvfærdig; de aabnede en hæftig Ild og tilføjede Angriberen ret betydelige Tab; bl. a. faldt den ledende Ingeniørkaptajn. Natten til den 28. Oktober tog Wackerbarth fat paa Batteriarbejderne; bag den 300 Meter lange nye Parallel blev der anlagt et Demonterbatteri til 28 svære Kanoner og 2 Kedler hver til 6 Morterer; den 31. Oktober var de færdige og Briskene lagte. Montering var yderst besværlig; Svenskerne havde anlagt et 6 Mortersbatteri, der generede Arbejdet meget; Skytset maatte trækkes igennem Kommunikationsgangene; Artillerihæstene var optagne af Transporterne fra Anklam; Scholten vilde ingen levere; de sachsiske og preussiske Officerer maatte saa stille deres Heste til Raadighed, og Natten til den 2. November var alt klart; Tabene havde kun været ringe. For at dække Batterierne og sikre dem i Ryggen anlagdes et Par Linier, som var færdige den 2.; til Betjening af Skytset blev der kommanderet 384 Md., der afløstes hvert Døgn; foran højre Fløj anlagdes et „Logement“, der blev besat med Fodfolk²⁾. Alt var forberedt til Artillerikampen,

¹⁾ Plan 3; Plan d'attaque du Roi de Prusse (Hertugelig Bibl. i Dessau; citeret i Voges Manuskript).

²⁾ Wackerb. til Aug. II ²¹/₁₀; til Kg. af Preus. ²/₁₁ 15.

og denne begyndte den 2. November Kl. 8 Morgen under Ledelse af den sachsiske Artilleriøverst Obmaus; med 28 Kanoner og 12 Morterer beskød og bekastede han Kobbermøleskansen, de mellem denne og Franken Teich liggende Værker og den svenske Lejr indenfor disse. Fjendens Ild blev snart bragt til Tavshed; den havde kun gjort ringe Skade; derimod blev et svensk Krudtmagasin og en Ammunitions-transport sprængte i Luften. Næste Nat anlagdes en 4. Parallel og nye Kommunikationer til Batterierne; den 3. Novbr. syntes Artilleriet paa Triebseer Fronten at være helt nedkæmpet¹⁾.

Alt tydede paa, at Wackerbarth vilde føre et alvorligt Angreb frem mod Triebseer-Porten; den 4. November bad han Scholten støtte en Storm paa Kobbermøllen ved en kraftig Demonstration mod Knieper Thor Natten til den 5.; han maatte endelig ikke holde inde, saa længe man kæmpede til Højre for ham; kunde han faa fat i et Udenværk, var det meget ønskeligt; det var af yderste Vigtighed at hindre Deserterere i at komme ind i Fæstningen. „Min Plan er vidt omfattende“, skriver den sachsiske General, „og jeg vil vove meget for at gennemføre den . . . jeg stoler paa Deres Excellences experience og prudence“. Paa givet Signal brød Fodfolket Kl. 2 frem baade ved Knieper- og ved Triebseer Thor; 4 Afdelinger, hver paa 100 Md., gik frem fra den danske Løbegrav; i en halv Time rasede en voldsom Gevær- og Kanonild; saa blev alt stille ved Triebseer Porten, og de Danske holdt inde med Skydningen efter at have mistet ca. 40 Md., deriblandt 2 faldne Officerer²⁾. Wackerbarths Plan var i Sandhed meget omfattende; han vilde skuffe baade Ven og Fjende; den foregivne Storm var kun en Demonstration; han vilde rette et voldsomt, overraskende Angreb mod Franken Thor, trænge ind i Byen og besætte denne, som derefter vilde tilfalde Kongen af Polen „trods de Danskes Rænker“³⁾. Planen blev kun halvt gennemført; men den viser, at Scholtens stadige Mistænksomhed over for den sachsiske General var fuldt berettiget.

Scholten havde haft Øje for Betydningen af Erobringen af det Gustavianske Retranchement⁴⁾; Wackerbarth havde længe gaaet svanger med en Plan om at tage det, og samme Tanke havde ogsaa den preussiske Generaladjutant Köppen længe syslet med. Han var barnefødt i Stralsund, havde ofte badet i Stranden og vidste, at der udfor Re-

¹⁾ Pl. 3; Journal d. pomm. Camp. ²¹/₁₀—⁴/₁₁ 15.

²⁾ Wackerb. til Scholten ⁴/₁₁; Scholtens Prot. ⁵/₁₁ 15.

³⁾ Wackerb. til Aug. II ⁵/₁₁ 15.

⁴⁾ Side 153.

tranchementet fandtes en Grund, hvor Vandet kun naaede en Mand til Brystet; ad den Vej, mente han, kunde man komme ind i Værket, tage Besætningen i Ryggen og bemægtige sig Porten, der efter Desertørernes Udsagn stod aaben Dag og Nat. Han havde skaffet sig saa mange Oplysninger om Tilstanden som muligt: Bestykningen bestod af 15 Stk. 12 og 18 Pds. Jærnkanoer og 10 Metalkanoer af 3 og 6 Pds. Kaliber; Besætningen bestod af Enkedronningens Livregiment, Anklamske og Pommerske Regiment, der tilsammen næppe talte mere end 1000 Underofficerer og Menige¹⁾; Kommandoen førtes af Generalmajorerne Trautvetter og Zülich. Efter at have udarbejdet Planen viste Wackerbarth den til den preussiske Generalløjtnant Finckenstein og flere andre preussiske og sachsiske Generaler og Ingeniører; den 31. Oktober rejste han til Greifswald, hvor Kongerne opholdt sig i Anledning af Forberedelserne til Overgangen til Rygen, og Dagen efter kom han tilbage til Lejren. Planen var drøftet med Kongen af Preussen og billiget af ham; men Kongen af Danmark fik den ikke at se, og Scholten fik — som omtalt — ikke det ringeste at vide. Samarbejdet mellem de Allierede var jo ikke det bedste; men man vægrer sig dog ved at tro, at Sachserne virkelig skulde have faaet Preusserne til at love at rømme Byen, naar den var taget, og overlade den til dem, som saa skulde besætte den under Paaskud af, at August II tog den i Besiddelse som Kreds-direktør; denne Afstaaelse skulde dog ikke finde Sted, før Rygen var taget, da man ellers kunde være sikker paa, at Frederik IV ikke vilde yde sin uundværlige Medvirken dertil²⁾. At Frederik Vilhelm ikke tænkte synderligt paa Danmarks Interesse, fremgaar bl. a. af hans Udtalelse, at, hvis han kunde faa Svenskerne til at kapitulere, vilde han love at føre dem over til Sverig paa preussiske Skibe³⁾.

Wackerbarths Plan var ikke nøje gennemtænkt, men alligevel meget detailleret; egentlig talt var der 3, da man vilde være belavet paa, at Foretagendet lykkedes helt, halvt eller slet ikke. Der er ingen Grund til at dvæle længe ved den; dels blev den ikke fuldt gennemført, da ikke alt klappede, og dels var de Danske ikke med i Kampen.

Til Angrebet bestemtes 6600 Md. Fodfolk og 1500 Ryttere, udtagne af en Mængde preussiske og sachsiske Regimenter; Fodfolket,

¹⁾ Side 68.

²⁾ Manteuffel: Plan de conduite, so wir zu halten haben, wenn die Entreprise auf Stralsund glücklich zur Statten gehet.

³⁾ Fr. Vilh. til Manteuffel 10/11 15.

der underlagdes den sachsiske Generalløjtnant, Friherre von Seckendorff, dannede den egentlige Angrebsstyrke; Rytteriet, der skulde udnytte Sejren ved at trænge igennem den erobrede Port og bemægtige sig de øvrige, førtes af den preussiske Generalløjtnant Pannowitz. Styrken blev godt forsynet med Befalingsmænd, Fodfolket fik saaledes tildelt 3 Generalmajorer, 18 Stabsofficerer, 226 Kaptajner og Løjtnanter; den inddeltes i 5 Kolonner, der hver fik sin Opgave. Hovedopgaven tilfaldt 1. Kolonne, c. 1800 Md. under Generaladjutant Köppen; den skulde vade gennem Vandet, tage Franken Thor, aabne Barrieren til Greifswaldvejen og avertere 2. Kolonne, der ligesom 3. talte 1000 Md., ved at sende Rakter til Vejrs; denne skulde saa rykke frem, ile gennem Franken Thor og udbrede sig til Venstre, fulgt af Rytteriet, der var formeret i 3 Grupper; det havde været Hensigten at lade Fodfolket af 3. Kolonne sidde op bag Rytterne; men den Plan blev opgivet, og Kolonnen beordret til at besætte Triebseer-, Mühlen- og Knieper Thor for at afskære Udenværkernes Besætninger. Ogsaa de 2 sidste: Arbejder- og Reservekolonnen, havde deres særlige Instruxer, og alle havde selvfølgelig faaet Anvisning om, hvor de Aftenen før Angrebet skulde tage Opstilling; der var trykt et Flyveblad, der skulde spredes i Byen, og som tilsagde Borgerne Sikkerhed for Liv og Ejendom, naar de blot forholdt sig rolige. Planen var nok omhyggeligt udarbejdet; men en Forudsætning for dens nøjagtige Gennemførelse var rigtignok, at der slet ingen Modstand blev gjort; værgede Fjenden sig, om end nok saa slapt, vilde hele det kunstige Væv komme i Urede.

Den 3. November var Betingelserne for at tage fat paa Planens Udførelse fyldestgjorte: Indskibningen af Landgangstropperne til Rygen var begyndt, de Danske kunde altsaa ikke trække sig tilbage; det svenske Artilleri paa Triebseer Fronten var nedkæmpet; Forsvareren maatte vente et Angreb paa de derværende Udenværker; Besætningen var svækket ved Detacheringer til Rygen, hvor Kongen selv var; det gjaldt om at benytte sig af hans Fraværelse. Natten til den 5. blev bestemt til Angrebet; alle Kolonner mødte som befalet; Kl. 2, da Maanen var gaaet ned, blev der givet Signal til at begynde; ved Knieper- og Triebseer Thor begyndte Skydningen, og Köppens Kolonne satte sig i Bevægelse. Dens forreste Afdeling, ført af Generaladjutanten og en stedkendt, nylig deserteret svensk Løjtnant, kom gennem det lave Vand, forbi Værkernes venstre Flanke, gik i Land, naaede Barrieren til Greifswald Vejen, aabnede den, og gav Tegn til 2. og 3. Kolonne,

der trængte ind; men Fremrykningen gennem Vandet gik ikke lyd- løst nok for sig; Batteriet paa Dänholm og Bastionen paa venstre Fløj aabnede Ilden, Besætningen blev averteret og satte sig — rig- tignok ganske planløst — til Modværge. Köppen selv naaede med nogle Folk til Barrieren ved den dækkede Vej paa Kontreskarpen, et Par Mand kom igennem; men i sidste Øjeblik fik en svensk Løj- nant Barrieren lukket og Vindebroen fra Kontreskarpen til Gravsaxen trukket op. Hermed var egentlig Angrebet strandet, idet kun Re- tranchementet blev taget; Angriberne kastede sig over Besætningen, hvoraf et Par Hundrede Mand faldt; 2 Oberstløjtnanter m. fl. Officerer, 24 Underofficerer og c. 400 Md. blev fangne, alt Skyts, en Del Ammunition og nogle Faner blev taget. Kun Generalerne og nogle faa Folk slap paa et Par Pramme over Franken Teich til Triebseer Fronten; for- uden Züllich og Trautvetter skal ogsaa Generalløjtnant Stackelberg og Generalmajor Mellin have været i Retranchementet. Fangerne blev fordelt til de Allierede, Preusserne fik 286. Angribernes Tab var ringe: Preusserne havde 2 faldne og 6 saarede Officerer, nogle faldne og 12 saarede Underofficerer, 12 faldne og 24 saarede Menige; Sachserne mistede ingen Officerer, men havde 18 faldne og 29 saa- rede Soldater. Retranchementet blev strax befæstet til Sikring mod Angreb fra Søsiden og Beskydning fra Dänholm. Rytteriet blev sendt hjem til Lejren. De tagne Kanoner kom strax i Brug; den 5. No- vember Kl. 10 Fm. begyndte man med 4 Piecer at beskyde Horn- værket foran Franken Thor. Om Eftermiddagen forsøgte Svenskerne at tage Retranchementet tilbage; men Angrebet tilbagevistes. Om Aftenen kom Kong Carl over fra Rygen, rystet og opbragt over Ta- bet; et Tilbud om Vaabenstilstand for at begrave de faldne Sven- skere afviste han: de var ikke den Ære værd. Selv om Angrebet ikke fuldt var lykkedes, havde det dog bragt en Del Resultater: Sven- skerne havde lidt betydelige Tab og det baade materielt og moralsk; det lille Anklamske Regiment var ganske ødelagt, Pommerske Infan- teri- og Enkedronningens Livregiment var bleven stærkt svækkede, en Del Artillerimateriel tabt. Forbindelsen med Dänholm var bleven meget vanskelig; men det værste var, at de Allierede havde faaet et godt Udgangspunkt for et Angreb paa Østfronten; de var nu Fran- ken Thor saa nær, at de kunde bombardere Staden; paa én Nat var Belejringsarbejderne skredet mægtigt frem¹⁾.

¹⁾ Hovedkilderne til ovenstaaende Fremstilling er Wackerbarths Brev til Aug. II af 6/11, hvor ogsaa Dispositionen findes; Journal d. pomm. Camp.; Brev

Kongen af Preussen viste sin Tilfredshed ved at gøre Köppen til Oberst ved de lange Grenaderer og Landshauptmann paa hans Jagt-ejendom Wusterhausen. Wackerbarth sendte Friherre v. Seckendorff til Frederik Vilhelm med Beretning og med Anmodning om at faa flere Tropper anvist. Kongen lovede ham 6 Batailloner, af hvilke de 3 havde gjort Tjeneste paa den danske Front, og desuden 3 danske; han paalagde ham at standse Angrebet paa Kupfermühl og kun efterlade Observationstropper dør; al Kraft skulde sættes ind imod Franken Thor Fronten: De Danske skulde han smøre om Munden (enfariner la gueule) og sige til Scholten, at, naar Rygen var erobret, fik man Tropper nok til Raadighed, og saa skulde der for Alvor tages fat paa den danske Attake, som var den vigtigste (!!)¹⁾. Trods dette var Sachserne ikke tilfredse; de var kede over, at Angrebet ikke var ført til Bunds, og indsaa, at Udsigterne til Særfordele for deres Politik kun var meget ringe.

Da Scholten erfarede, hvad der var sket, blev han meget fornærmet over at være bleven holdt helt udenfor Sagen, og, da Wackerbarth meddelte ham, at han skulde af med de 3 preussiske Batailloner og tilmed aflevere 3 af sine egne, erklærede han, at Preusserne maatte han jo afgive, men ikke engang for 24 Timer vilde han overlade Sachserne danske Tropper²⁾. Hans Humør blev ikke bedre, da Kongen af Danmark meddelte ham Kongen af Preussens Ønsker, som han dog ikke vilde opfylde, før han havde talt med Generalen; i et meget vidtløftigt Brev, fuldt af Omsvøb og Forklaringer, erklærede denne, at hverken han eller nogen anden General i Verden kunde indestaa for noget; men han skulde gjøre alt muligt for at klare sig med 13 Batailloner; saa resolverede Kongen, at Wackerbarth daglig skulde have en Bataillon, kun ikke af Garderegimenterne³⁾. Den Mistillid, Scholten altid havde følt og vist over for Sachserne, voxede herefter yderligere; han frygtede deres Rænker, og Samarbejdet mellem ham og Wackerbarth blev stadig slettere.

I 1711 og følgende Aar havde man med meget Besvær og stor

fra Lejren ^{7/11} (Friedländer S. 417); Jefferyes Br. ^{10/11}; Püchler til Robethon ^{9/11}; Br. fra tyske Kancelli i Felten ^{9/11}; Püchlers Dep. s. D. (Hannover); Voges Manuskr.

¹⁾ Fr. Vilh. til Wackerb. ^{5/11} 15.

²⁾ Wackerb. til Fr. Vilh. ^{7/11} 15.

³⁾ Scholten til Kongen ^{5/11}, ^{9/11}; Kongen til Scholten ^{5/11}, ^{7/11} 15 (Scholtens Arkiv).

Bekostning slæbt det danske Belejningsartilleri til og fra Pommern saa godt som uden at gøre Brug af det; havde man haft det ved Haanden i 1715, kunde man have optraadt med større Vægt og vilde have været uafhængig overfor Preusserne og Sachserne, der meget hurtigt glemte, hvor afhængige de selv havde været af den danske Sømagt.

Medens man i stor Stil fra Landsiden demonstrerede mod Stralsund, skred Forberedelserne til Foretagendet mod Rygen kun langsomt frem. Det gjaldt om at faa Transportskibene fra Swinen og Peenen ned til Dänische Wiek i Binnenwasser; men Sehested erklærede, at Flotillen ikke var stærk nok til at sikre dem mod den svenske Hovedflaade og mod Unbehavens ved Ruden liggende Skibe; de 3 Pramme: Arca Noæ, Ebenezer og Helleflynderen, Galioten Beskærmeren og endnu et armeret Koffardiskib blokerede den lille Ø og havde den 9. Oktober en hæftig Skydefægtning med Blokhuset¹⁾. Kongen beordrede da Hovedflaaden til at krydse mellem Jasmund og Bornholm og til at detachere nogle Skibe til at udføre den umiddelbare Konvojering²⁾. Det vil nu være nødvendigt at se lidt nøjere paa Forholdene ved Flaaden, efter at Foreningen i Køgebugt med Hobsons engelske Eskadre den 15. September havde fundet Sted³⁾.

Den 24. Septembar kom en kongelig Lakaj paa en Rostocker Galiot til Hovedflaaden og overleverede Admiral Raben en kongelig Ordre, dateret Peenemünde 21. September, der bemyndigede ham til af Sundhedshensyn at fratræde Kommandoen, som General Admiral Gyldenløve skulde overtage; det paalagdes ham, saa længe han endnu var ved Flaaden, at vaage over, at Svenskerne, der rustede af al Magt, ikke førte nogen Transport til Pommern. Efter Modtagelsen af dette „angeneme og kærkomne Budskab“ traf Admiralen de nødvendige Forberedelser til Afgivelsen af Kommandoen. Den 27. fik han et Brev fra Hs. Høje Excellence, der ønskede nogle Ændringer ved sin Kahyt m. m.; den 30. kom Efterretningen om Forcingen af Nydyb; den 4. Oktober kom General Admiralen om Bord, og Dagen efter var Admiral Raben hjemme i sit Hus⁴⁾.

¹⁾ Skibsjournalerne.

²⁾ Kgl. udf. Exped. 1/10 15 Nr. 1843.

³⁾ Side 145.

⁴⁾ „Elefanten“s Journal 17/0—5/10 15.

Gyldenløve fandt Flaaden i en ret maadelig Forfatning; alle Fregatterne var ude; han saa sig derfor ikke i Stand til strax at konvojere Transportskibene. Løvenørn blev sendt til Flaaden for at drive paa den efter først at have været om Bord paa Flotillen for at konferere med Sehested. Flaaden lagde sig da paa Højden af Jasmund; men den direkte Konvojering besørgedes af Flotillen. Den 6. Oktober beordrede Sehested „Gravensteen“, „Phønix“, Galioterne Anna Sophie og Haabet, Snaven Sødragonen og endnu et af sine Smaaskibe til Swinen for at hente Transportskibene; den 11. begyndte disse at passere Neutief, og den 13. laa hele denne Del af Transportflaaden og nogle Skibe, der var fulgte med Hovedflaaden, inde paa Greifswalder Boddén; de var blevne beskydte af de svenske Kystbatterier, men havde intet lidt¹⁾. Herefter begyndte Transportskibene fra Peenen at sætte sig i Bevægelse; men deres Sejlads gik ikke af uden en hel Del Spektakel fra Svenskernes Side. Den 13. Oktober blev Kaptajn Mogens Friis beordret til med „Christiansø“, „Hjælperen“, „Arca Noæ“ og „Ebenezer“ at lægge sig ved Ruden uden for Kastevidde for at passe paa, at Unbehaven ikke generede Transportskibene, og for i det hele at assistere de Fartøjer, der fra Peenen skulde til Greifswald; nogle Snaver patrouillerede mellem Rygen og Ruden; „Leoparden“ og „Beskærmeren“ bevogtede Blums Skibe i Zicker See; i fornødent Fald kunde de hidkalde „Hjælperen“. Den 17. lettede „Ditmarsken“ og „Kronen“ og varpede og sejlede sig i Løbet af 2 Dage frem til Farvandet Nord for Ludwigsburg i Dänische Wiek. Den 18. kæmpede de danske Pramme under Rygen med nogle af Unbehavens Fartøjer; en 12 Pds. Kugle slog gennem „Helleflynderen“s Dæk ned i Lasten, men gjorde ellers ingen videre Skade. Efter Fægtningen gik „Helleflynderen“ ned til Peenemünde for at være Transportskibene nærmere. Den 19. Oktober kæmpede „Christiansø“ og de Pramme, der laa sammen med den, med Blokhuset paa Ruden; den 23. gik „Hjælperen“ og en Brander til Palmer Ort, og den 25. passerede de sidste Transportfartøjer forbi Ruden, kraftigt men virkningsløst beskydte fra Blokhuset. Den 26. Oktober varpede „Ditmarsken“ sig ind til Wieck, hvortil flere af Flotillens Smaaskibe var ankomne, og her samledes nu hele Transportflaaden; den 30. var Kongen af Preussen om Bord paa den, og Dagen efter lagde en Del af den sig tæt under Land, rede til at indtage Ladning²⁾.

¹⁾ „Helleflynderen“s Journal; Wackerb. til Aug. II 13/10 15.

²⁾ Skibsjournalerne.

Saaledes naaede da den dansk-preussiske Transportflaade lykkeligt ind i Binnenwasser, men Skylden var ikke den danske Hovedflaades, der ikke var gaaet meget energisk til Værks. Sehested var meget misfornøjet med den Maade, hvorpaa den blev anvendt; han begreb ikke, at den laa stille uden at have Følere ude; Farvandet mellem Jasmund, Wittmund og Hammeren burde aldrig være ubevogtet; 5—6 velsejlende Orlogsskibe og et Par Fregatter var nok ¹⁾).

Heldigvis havde den svenske Flaade været ude af Stand til at genere Transportskibene paa deres Fart fra Grønsund til Swine og herfra til Greifswald. Admiral Sparre savnede næsten alt, hvad der skulde til for at faa Flaaden kampdygtig igen: Der manglede Folk; det kneb med Reparationerne; man led saa stor Mangel paa Tovværk, at man maatte udsende Fregatter for om muligt at kapre et eller andet Skib med Hamp fra Riga eller Reval. Den 12. September havde man faaet klargjort 8 Orlogsskibe og nogle Smaaskibe, der underlagdes Viceadmiral Psilander; man arbejdede videre af al Kraft, og den 28. kunde Sparre indberette, at han nu havde 18 Orlogsskibe i Søen, hvormed han den 30. vilde gaa til Rygen ²⁾); men paa dette Tidspunkt var Neutief forceret, og Forberedelser trufne til at hente Transportflaaden. Den 30. September naaede Sparres Fortrop: Orlogsskibet Øland (Kapt. Aron Siostierna) og Fregatten Phønix (Kapt. Frans Lagerbjelke) Jasmund, hvor de landsatte en svensk Officer, og vilde derefter gaa tilbage til Flaaden; men den 1. Oktober mødte de i Søen „Hvita Ørn“, som var ude paa Rekognoscering efter at have ledsaget Transportskibene fra Grønsund til Pommern ³⁾). Trods sin Underlegenhed angreb Kaptajn Wessel strax i Forvisning om, at Modstanderen i den høje Sø og stærke Kuling ikke kunde bruge sine Batterikanoner; han havde først troet, at de Skibe, han havde for sig, var nogle af dem fra Ruden, der vilde søge over til Sverig, og, da han ansaa dem for at være temmelig svage og stærkt medtagne, gik han løs paa dem; da han kom nærmere, opdagede han sin Fejltagelse men opgav ikke Kampen. „Phønix“ gik først ned mod sin gamle Kammerat men blev hurtigt vist tilbage; saa kom „Øland“ op og aabnede Ilden. „Phønix“ vendte tilbage men greb ikke ind i Fægtningen, da Chefen mente, at han intet kunde udrette i den høje Sø med sit lette Skyts. Wessel

¹⁾ Ref. Sag. ¹⁹/₁₀ 15 Nr. 3.

²⁾ Cl. Sparre til Kongen ¹/₉, ¹⁷/₉ 15 (Sv. R. Ark.).

³⁾ Side 125.

manøvrerede sin store Fregat med glimrende Dygtighed: snart lagde han sig foran Orlogsskibet og beskød det langskibs, snart gik han over i Læ af det, saa at det ikke kunde bruge sine underste Kanoner; dets Ild var dog ikke uden Virkning: „Hvita Ørns“ Stormast gik over Bord, ligesaa dens Forstang; Krydsbommen var ogsaa gaaet i Løbet; den fik flere Grundskud og havde 19 Saarede og Døde; men Siøstierna saa sig ikke i Stand til at entre; han holdt Østen om Bornholm men kunde daarlig føre Sejl; først den 15. Oktober naaede han sammen med „Phønix“ Calmarsund efter at have drevet vidt omkring; den 20. meldte han sig sejklar¹⁾. I det følgende Aar kom de to svenske Chefer for Krigsret. Siøstierna havde i sin Rapport erklæret, at Lagerbjelke i det haarde Vejr ikke kunde „engagere sig“; i Forhøret udtalte han, at „Phønix“ havde holdt sig forude og til Luvart af „Øland“, men havde nærmet sig, da „Hvita Ørns“ Stormast faldt, og ligesaa, da Forstangen gik, dog uden at gribe ind; men Besætningen udtalte, at Lagerbjelke havde været forsagt og forbudt sine Folk at skyde, skønt dette flere Gange kunde være sket med Virkning, og det baade med Kanoner og Musketter. Kaptajnen selv undskyldte sig med, at Skibet slingrede saa stærkt, at man næppe kunde staa paa Dækket; hans 4 Pds. Kanoner vilde ingen Virkning have gjort. Den 24. Juli 1717 faldt Dommen: Lagerbjelke, der af sin Løjtnant blev karakteriseret som en fejg Kryster, blev dømt fra Livet²⁾.

Wessel slap bedre; der var ganske vist Tale om, at han skulde for Krigsret paa Grund af sin Dumdristighed, og, da han ilde tilretd — efter at have drevet hjælpeløs om nogle Dage — den 4. Oktober kom ind under Admiral Sehesteds beskyttende Vinger, havde han selv i høj Grad Følelsen af, at han burde have undgaaet Kampen; men han trøstede sig med, at om end Hs. Majestæt ikke havde haft nogen Profit af Kampen, saa havde han haft desto mere Honnør. Admiral Raben havde altid været paa Nakken af Wessel paa Grund af hans Vovemod, og Besætningen havde klaget over, at han var for haard og straffede for meget; men Gyldenløve, der før havde holdt sin Haand over ham, og Sehested, der fandt Affæren „remarquable“, anbefalede

¹⁾ Wessels Rapp.; Indk. Sag. til Adm. 9/10 15; Sehest. Skr. s. D. (Ref. Sag. 19/10 Nr. 3); Siøstiernas Udtal. i Forhør 14/4 16 (Siøexpeditioner 1715—20); sammes Rapp. 4/10, 9/10 (Admkoll. Ank. Br.).

²⁾ Siøexpeditioner.

ham saa kraftigt til Kongens Naade, at Sagen blev stillet i Bero, dog først efter at Mandskabets Klager var prøvede i et Krigsforhør¹⁾.

Den Flaade, hvormed Admiral Sparre den 19. Oktober afsejlede, talte kun 16 Skibe og var yderst mangelfuldt udrustet og bemanded. I Stedet for 6466 Md. havde den kun 3735; det kneb haardt med Proviant; Mandskabet manglede Klæder og led meget af Sygdom; Dødeligheden var stor. Den 15. Oktober havde Pommerns tidligere Generalguvernør, General Meyerfelt, sendt Admiralitetet en Expres med Opfordring til snarest at sende Flaaden ad Stralsund til; Vinden var dengang god; men den slog om, og den 20. laa Sparre stille under Hanø; den 26. prøvede han paa at gaa ud, men maatte vende om; Forsøgene den 9. og 12. November var lige saa frugtesløse; den 22. kom Unbehaven med Skibene fra Ruden og med Efterretning om, at Rygen var i Fjendevold. Den svenske Hovedflaade havde saaledes ikke kunnet hindre de Allierede i at gennemføre den længe forberedte „Dessein“²⁾.

Om Tilstanden paa Rygen havde de Allierede kun lidet paalidelige Efterretninger. Man havde observeret, at der var bleven ført Fodfolk derfra over til Fastlandet, og det hed sig, at der nu kun var omtrent 4000 Ryttere tilbage, af hvilke de fleste var beredne paa Bønderheste; dette var ikke rigtigt; der var ogsaa Fodfolk derovre. Følgende Regimente var repræsenterede paa Rygen enten af deres hele Styrke eller af Detachementer³⁾:

¹⁾ Indk. Sag. til Adm. ^{19/10} 15; Adm. Kopibog ^{22/2} 16; Ref. Sag ^{10/10} 15 Nr. 3.

²⁾ C. Sparre til Kongen ^{12/10}, ^{22/10}, ^{24/10}, ^{28/10} 15 (Siøexped.); Meyerfelt til Kongen ^{1/11}, ^{9/11}, ^{12/11} 15 (Pommeranica).

³⁾ Bornemanns Indb. ^{1/2} 18 (Memorialer), der angiver Fangerne fra Rygen; blandt de 103 fangne Off., der tilfaldt Danm., var der ogsaa nogle fra Stralsundske, Wismarske og Holstenske Infrgt.; Püchlers Dep. ^{11/11} 15 (Hannover); Brem. Infrgt. ^{21/12} 15 (Zimmermans förteckn.); Stenflychts Mem. (Enskilda Ark.); Meritförteckn. for Off. af alle nævnte Rgr.; Genm. Stromfelt til Kongen ^{22/2} 16 (Brem. Drag. Zimmermann). Den Fortegnelse, der findes i „Karl XII på slagfältet“ S. 906 er ikke fuldstændig og heller ikke ganske rigtig: Pommerske Infrgt. var i det Gustavianske Retranchement (Wackerb. til Aug. II ^{5/11} 15); Dele af Jønkøp. Infrgt. var paa Rygen (Meritförteckn. f. C. G. v. Kothøn, jfr. Tidander: Anteckn. rør. Jønk. Rgts. Hist. S. 54), ligesaa af Rhinske (Meritförteckn. f. E. F. W. Schwartzten); af Genm. Stromfelts citerede Brev fremgaar, at Pomm. Ryttere, Bremiske og Verdiske Drag. ogsaa var paa Øen.

Ryttere og Dragoner.

Drabantgarden.

Pommerske Ryttere.

Bremiske —

Holstenske —

Bremiske Dragoner.

Verdiske —

Wismarske —

Barthske —

Franske —

Benderske —

Niesterske —

Holstenske Gardedragoner.

Fodfolk.

Bremiske Infanteriregiment.

Jönköpings —

Rhinske —

Rugianske —

Holstenske —

Hertil kom Besætningen paa Skibene i Zicker See og 12 Feltkanoner.

Styrken kan anslaaes til 4—5000 Md. Regimenternes Styrke kan ikke angives; de var alle i og for sig meget svage, og de fleste af dem havde efterladt Kommandoer i Stralsund, paa Dänholm og Ruden¹⁾.

Til Angrebet paa denne lille, løst sammensatte Styrke, der rigtig nok førtes af Kong Carl i egen høje Person, blev der sat et meget stort Apparat i Virksomhed. Den danske Sømagt havde med Anspændelse af alle sine Kræfter samlet Transportmidlerne og banet Vejen

¹⁾ Jefferyes Brev ¹⁰/₁₂ 15 angiver 4000 Md. Den sachs. Gen. Wilcken indberetter ¹⁹/₁₁, at Svenskerne ved Landgangsstedet efterlod 400 Faldne og 100 Fanger, samt at Fangerne udsagde, at 2000 Md. overførtes til Stralsund; v. Müllern skriver ²/₁₂ til E. Sparre: 400 Md. overgav sig ved Altfähr (Vell. Saml.). Genlt. Marschalck indberetter ²⁷/₁₂ 15, at han overgav sig med 600 Md., hvilket passer ret godt med Jefferyes Opgivelser: 650, og sikkert er nogenlunde rigtig (Acta hist. Br. fra Gen. til Kgl. Maj. Dücker 1713—1715). Stenflycht angiver, at han med 600 Md. reddede sig til Hiddensee. Ovenstaaende Tal giver tilsammen 3700; men hertil maa lægges 5—600 Md., der forsprængte flakkede om paa Øen og senere blev fangne; den samlede Styrke bliver saaledes noget over 4000 Md.

for dem, og det kostede yderligere et meget stort Arbejde at samle, organisere og overføre Landgangstropperne; da man vidste, at Fjendens Styrke i Hovedsagen bestod af Rytteri, maatte denne Vaabenart være stærkt repræsenteret i Expeditionskorpsset; men dette krævede, at et stort Antal Fartøjer blev indrettet til Hestetransport. Kommandoen over Landgangskorpsset blev overdraget Generalfeltmarskalk Fyrst Leopold af Anhalt-Dessau, med den danske General Dewitz som Chef for Rytteriet, den sachsiske General Wilcken som Chef for Fodfolket. Alt, hvad der vedrørte Transporten, saa vel Indskibning som Overførelse og Landsættelse af Tropperne, var overdraget Admiral Sehested og Generaladjutant Løvenørn og var saaledes i de bedste Hænder.

Af de 3 Hære blev følgende Tropper afgivne¹⁾:

Danske.

Rytteri.

2	Esk. Holstenske Rytterrgt.	
2	— 2. Jyske	—
2	— 3. —	—
2	— 2. Fynske	—
2	— Livrgt. til Hest.	
2	— Livrgt. Dragoner.	
2	— Hert. af Würtembergs Kyrasserer.	
2	— Dewitz' Kyrasserer.	
2	— Jyske Landkyrasserer.	

18 Esk.

Fodfolk.

1	Batl. Garde t. F.
1	— Grenaderkorps.
1	— Scholtens Rgt.
1	— Norske gevorbne Rgt.
1	— 2. Trondhjemske —
1	— Dronningens Livrgt.
1	— Prins Carls Rgt.
1	— Fynske Rgt.
1	— Jyske Rgt.
1	— Oldenborgske Rgt.

10 Batl.

¹⁾ Jfr. Lister over Indskibningen i Løvenørns Arkiv; Balt. Stud. B. IX, S. 185—194.

Preussiske.

Rytteri.

- 2 Esk. Grenaderrgt. t. H.
 1 — Gens d'Armes.
 2 — Livkyrasserrgt.
 2 — v. Wartenslebens Kyrasserrgt.
 2 — Grev Schlippenbachs —
 2 — Prins Albrechts Dragoner.
 2 — — de Veynes —
 2 — — Blanckensees —

 15 Esk.

Fodfolk.

1. Grenaderbatl.¹⁾ Ob. v. Reinch.
 2. — Ob. v. Bardeleben.
 3. — Oblt. v. Billerbeck.
 4. — Ob. Fr. Vilhelm, Pr. af Holsten.
 5. — Ob. v. Sydow.
 1 Batl. Prins Albrechts Rgt.
 1 — Leopold af Anhalt-Dessau.
 1 — Jung Dohna.
 1 — Alt Dönhoff.
 1 — Alt Kamecke.

 10 Batl.

Sachsere.

Rytteri.

- 2 Esk. Anspach-Flemming Dragoner.

Fodfolk.

- 1 Batl. Königinn.
 1 — Kronprinz.
 1 — Sachsen Weissenfels.
 1 — Cavanagh.

 4 Batl.

I alt 35 Eskadroner, 24 Batailloner med 26 Kanoner.

¹⁾ Grenaderbataillonerne var sammensatte af Regimenternes Grenaderkompagnier og udelukkende oprettede i Anledning af Expeditionen.

Styrken kan ikke nøje angives; sikkert alle Afdelinger havde haft Tab og var under etatsmæssig Styrke. Som Maximum kan man fastslaa den Styrke, til hvilken der skulde skaffes Plads om Bord paa Skibene, nemlig:

17219 Md.,
5183 Heste.

I dette Tal er imidlertid indbefattet Befalingsmænd og Menige, Officers-, Rytter- og Trænheste¹⁾. Af Menige har Korpset næppe talt mere end 3500 Ryttere og 11000 Infanterister; men i alle Tilfælde var Overmagten meget betydelig. Da den danske Front ved Afgivelserne blev noget svækket, overlod Kongen af Preussen Scholten midlertidig 3 Batailloner.

Den 28. Oktober afmarcherede de til Expeditionen bestemte Tropper til Greifswald; den 30. var de danske, den 31. de preussiske samlede. „Vor store Stridshingst, General Dewitz, var døende for faa Dage siden“, skriver Manteuffel den 31. Oktober, „men nu har han det bedre.“ At Gehejmeraad Vibe derefter blev syg, spillede i Øjeblikket ingen større Rolle²⁾.

Til at overføre Tropperne anvendtes 438 Fartøjer af højst forskellige Typer³⁾. Henved 200 var danske, Resten preussiske. Rytter-skibene, der var særlig apterede, medførte fra 10—60 Heste, deres Drægtighed varierede mellem 12 og 50 Læster, Dybtgaaendet mellem 5 og 8 Fod, de fleste stak 6. Fodfolksskibene var smaa; en Bataillon paa 500 Md. behøvede 70 Læster, men fik som oftest noget mere; gennemsnitlig gik der 6 Skibe til hver; der var dog adskillige rummeligere Skibe; Scholtens og Buddes Batailloner anbragtes paa 4 større danske Sejlere, medens Fynske var fordelt paa 15, for Størstedelen danske Smaaskibe. Artilleriet fyldte 17 Skibe. Landsætningen skulde foregaa fra Smaafartøjer og Baade, der i stort Antal fulgte Flaaden;

¹⁾ Lister i Løvenørns Arkiv. Naar Voges i Balt. Stud. anf. Bind S. 194 anslaa Styrken til 20000 Md., og naar Sarauw i „Die Feldzüge Karls XII“ angiver 22000, er det ikke saa lidt for højt. I sin Indb. til Overkr.sekr. af 10/11 15 angiver Løvenørn Expeditionskorpsets Styrke med et rundt Tal til 18000 Md., deraf 5200 Ryttere.

²⁾ Püchler til Robethon 27/10, 30/10; v. Holtze til Gehraad Sehested 22/10, 27/10; Manteuffel til Flemming 31/10 15.

³⁾ I Løvenørns Privatarkiv findes Lister, der gør udførligt Rede for Fartøjerne og deres Anvendelse. Samme Sted findes ogsaa Dispositionen for Sejladsen.

til de 5 preussiske Grenaderbatailloner var der beregnet 83 Stykker. Hestene skulde svømme i Land¹⁾).

Som sædvanligt var Styrken inddelt i 2 Træfninger, der hver bestod af Centrum og 2 Fløje; hver af disse sidste bestod af 1 Rytterbrigade; 1. Træfnings Centrum bestod af 3, 2. Træfnings af 2 Fodfolksbrigader. Da der ikke blev Tale om noget Slag i aaben Mark, er der ingen Anledning til at gaa ind paa Brigadernes S sammensætning; det skal kun nævnes, at de danske Rytterbrigader førtes af Generalmajorerne Chr. Juel og Brockdorff, de preussiske af Generalmajorerne v. Wüthenau og v. Hacqueborn; de danske Fodfolksbrigader af Generalløjtnant Schwertzell og Generalmajor Boysset, de preussiske af Generalmajorerne v. Grumbkow og v. Borcke, den sachsiske af Generalmajor, Prins Frederik Ludvig af Württemberg²⁾).

Brigaden var Transportenhed; en Søofficer var attachéret enhver af dem. Fodfolkstræfningerne skulde sejle i to Kolonner, den ene højre-, den anden venstre afmarcheret, regnet fra Fløjene til Midten. Af Hensyn til Baadene var Mandskabet inddelt i Pelotons à 12 Md.; Majorerne og et Antal Underofficerer af 1. Linie var beordrede til Møde hos Admiralen for at modtage de til Udslibningen nødvendige Baade. Rytterskibene fulgte efter Fodfolkets, formerede og afmarcherede paa samme Maade som disse. For Sejlads og Landsætning var der givet udførlige Bestemmelser for at undgaa de Uordner, der let kunde indtræffe i saa stor en Flaade, bestaaende af saa mange og saa forskelligartede Fartøjer.

Indskibningen fandt Sted paa forskellige Steder i Dänische Wiek. Den 1. og 2. November blev Furance og Proviant bragt om Bord; den 3. begyndte man at indlade det preussiske Rytteri³⁾); men Natten til den 4. blæste det op til en kraftig Storm, hvorunder flere Fartøjer gik paa Grund; Branderen St. Johannes strandede ved Gr. Zicker, og Besætningen blev taget til Fange. Den Del af Flotillen, der laa ved Ruden: „Christiansø“, „Arca Noæ“, „Helleflynderen“, „Ebenezer“ med flere Smaaskibe, forlod den 7. deres Post og lagde sig mellem Fresendorfer- og Thiessower Haken; Stormen var hørt op; den 7. var hele Rytteriet indladet; den 8. og 9. gik Fodfolket om Bord; den 10. blev Landgangsfartøjerne fordelte, samme Dag gik Frederik Vilhelm

¹⁾ Gen. Henr. Bjelke Kaas' Autobiografi. Pers. Tidsskrift, 1. IV, S. 198.

²⁾ Inddelingen hos Voges i Balt. Stud. anf. Bind er urigtig, hvilket ogsaa gælder Førernes Navne.

³⁾ Wackerb. til Aug. II ²/₁₁ 15.

om Bord paa Galejen Dronning Louise, medens Frederik IV næste Dag besteg Galejen Prins Christian¹⁾).

Inden Kongerne tiltraadte Sejladsen til Rygen, havde de den 4. November truffet Aftale om, hvorledes man skulde forholde sig overfor Carl XII, hvis han faldt i Fangenskab. Man vilde behandle ham i Overensstemmelse med hans kongelige Rang og Værdighed, drage Omsorg for hans Liv og Sundhed, men paa den anden Side ogsaa passe paa, at han ikke kunde undvige. Kongen af Danmark vilde særlig søge at hindre, at han slap bort ad Søvejen, og begge Konger bestræbe sig for, at han ikke kunde undvige til Lands. Ingen af dem vilde paa egen Haand lette Kongen af Sverigs „Salvering“. Kapitulerede han sammen med Fæstningen, maatte ingen af Kontrahenterne ensidig sikre ham nogen Fordel; faldt han paa denne Møde i Fangenskab, skulde de trække Lod om ham(!); blev han opsnappet af et dansk Skib, var han Kongen af Danmarks Fange; blev han fangen til Lands, tilfaldt han den Monark, hvis egne eller hvis Auxiliærtropper tog ham. Den, der saaledes tog Kongen af Sverig i Forvaring, maatte ikke paa egen Haand løslade ham, med mindre han ved en formelig Fredstraktat havde tilstaaet hver af de to Konger, hvad de traktatmæssig havde tilsagt hinanden. Tilbød han Løsepenge, og gik begge Konger ind paa at modtage dem, skulde de deles ligelig. Traktaten skulde holdes absolut hemmelig²⁾. Den blev udfærdiget i 2 Exemplarer, dateret Greifswald 4. November 1715; underskrevet og forseglet af begge Konger.

Den 10. November lagde „Hjælperen“ og 3 armerede Galioter sig Øst for Palmer Ort; i Løbet af Dagen kom „Gravensteen“ med 2 Snaver, som blev beskydte fra Rygen, og senere hen kom „Christiansø“ med endnu et Par Smaaskibe. Den 12. November om Morgenen gik den store Transport under Sejl og stod med vestlig Vind og godt Vejr over mod Palmer Ort. En halv Mils Vej V. S. V. for dette Punkt ankrede Flaaden med Rytterskibene nærmest Land; Kl. 4 Em. blev der givet Signal til Generalerne om at komme om Bord paa „Kronen“

¹⁾ Sehest. Rapp. til Overkr.sekr. ¹⁶/₁₁ 15; Sachs. Journal ¹/₁₁—¹⁶/₁₁.

²⁾ Afskr. efter Staatsverträge Geh. Staatsarch. Berlin. Dänemark Nr. 30. Paa en vedhæftet Seddel staar, at den under Kongen af Danmarks Kabinetssegl er sendt til Kongen af Preussen, og af denne uaabnet tilstillet Gehejmerraad Ilgen, som har skrevet paa den, at han ikke ved, om Hs. Maj. har sendt en ligelydende til Kongen af Danmark, da der i den danske Original findes et og andet, som er anderledes affattet end „in unserm Projekt“.

til Admiralen, og til Fodfolket om at gaa i Baadene; det var Sehesteds Hensigt at ro $1\frac{1}{2}$ Mil „for udi Dagingen at være under Landet at surprenere Fjenden“. Det var absolut ikke Admirals Hensigt at lande ved Palmer Ort, hvor Kong Carl stod med hele sin Styrke; han har snarest tænkt sig at kaste Fodfolket i Land ved Putbus. „Hjælperen“, „Beskærmeren“, „Phønix“, „Gravensteen“ og et Par Galioter skulde dække de to Baadkolonner mod mulige Angreb fra Unbehavens Skibe ved Ruden. Den dristige Plan viste sig snart udførlig; det blæste op fra S. S. O.; det blev mørkt og overtrukken Himmel, et Par Baade med preussiske Grenaderer kæntrede. Skønt intet Menneskeliv gik tabt, indsaa Admiralen, at Foretagendet var for risikabelt, og gav Signal til at gaa om Bord igen. Fra Kaptajn L'Etang, der havde afløst den afdøde Kaptajn Meyer som Chef paa „Arca Noæ“, kom der Melding om, at Unbehaven med 3 Fregatter søgte at snige sig uden om Prammene ind i Transporten. Admiralen detacherede da nogle af sine Skibe ned mod Ruden og sendte Resten ned til „Ditmarsken“ ved Palmer Ort. Den 13. og 14. blev Transportflaaden liggende, da det blæste stærkt. Stemningen om Bord sank; det begyndte at knibe med Proviant og Furåge, man maatte træffe Forberedelser til at hente ny Forsyning fra Greifswald, „og formedelst Mangel paa Subsistance var man“ — som Sehested udtrykker sig — „i den bedrøvelige Tilstand snarere til Sinds at søge ny Havn end til at fuldføre nogen Landgang“. Den 14. mødtes Sehested med Leopold af Dessau og Generalerne Dewitz og Wilcken hos Kongerne, og „efter nogen Balancering“ aftaltes det at foretage Landgangen ved højlys Dag, da det havde vist sig, at det altid blæste op om Aftenen. Lodsens Peder Hollander skal have henledet Opmærksomheden paa Stresow ved Bugten af samme Navn, N. O. for Øen Vilm, som et gunstigt Landgangspunkt, og om Aftenen fik Baadførerne Ordre til, saa snart der næste Morgen gaves Signal, at begive sig ad nævnte Ø til. Baade den 13. og den 14. blev der fra Land fyret paa Transportflaaden og Flotillens Skibe, men uden Virkning¹⁾.

Den 15. November oprandt med godt Vejr og gunstig Vind; alle Skibsførerne mødte i 2 Hold paa „Kronen“ og fik Ordre til, at Rytter-

¹⁾ Sehesteds Rapp. ^{16/11} til Overkr.sekr.; Relat. betræff. Descenten paa Rygen (Ny kgl. Saml. 1087 4° Nr. 38); Sachs. Journal fra Expedit. til Rygen ^{1/11}—^{14/11}; Staldmester Rosenzweigs Skr. ^{17/11} (Berl. geschr. Zeit. S. 427); Skibsjournalerne.

skibene skulde nærme sig Palmer Ort for at demonstrere, naar det blaa Flag blev hejst paa Admiralskibet; naar der blev skudt dansk Løsen (3 Kanonskud) fra de dem ledsagende Fregatter, skulde de søge over mod Vilm, hvorhen Fodfolksskibene nu vilde begive sig. Ved Middagstid afgik Rytterskibene, dækkede af „Hjælperen“ og „Gravensteen“; Admiralen naaede med Fodfolksskibene formerede i 2 Kolonner Kl. 2¹/₂ Em. Østkysten af Vilm. Vejret var diset med Støvregn, saa at de svenske Poster intet bemærkede. Sejladsen fortsattes, Opmarchen foretoges; Kl. 4 hejsede Sehested det svenske Flag, og Signalet til Rytterskibene blev givet. Strax efter begyndte Landsætningen, som gik for sig med stor Hurtighed og Præcision. Prinsen af Württemberg med den sachsiske Brigade kom først i Land; umiddelbart derefter fulgte den danske Brigade af 1. Træfning og de preussiske Grenaderer, hvorefter Baadene gik tilbage til Skibene. Kommandørkaptajn Gude plantede et stort dansk Flag som Samlingsmærke paa den nærmeste Højde; Fyrsten af Anhalt, Generalerne Dewitz og Wilcken var fulgte med 1. Echelon og gik strax i Gang med at rekognoscere. I Løbet af 2 Timer var 10 000 Md. landsatte; Forskanningsarbejdet blev hurtigst muligt paabegyndt, og inden Kl. 9, da hele Fodfolket og alt Artilleri var udskibet, var Retranchementet i brugelig Stand.

Terrænet omkring Stresow var ret højt, men blev domineret af et Højdedrag, der laa lidt længere inde og bød en Angriber Skjul og Dækning; imellem de to Bakkelinier laa en temmelig smal Dal; omtrent 1200 Meter Nordøst for Stresow laa Omegnens højeste Punkt, der hævede sig 39 Meter over Havfladen. Retranchementet fik Form af en Fleche, hvis højre, korte Face var vinkelret paa Strandbredden; den venstre, der var 2¹/₂ Gang saa lang, dannede en meget spids Vinkel med Trekantens Grundlinie. Da et Angreb paa Saillantens var sandsynligt, blev der parallelt med højre Face inden i Værket anlagt endnu en Linie, hvorved der tilvejebragtes et Afsnit¹⁾. Først blev de medbragte spanske Ryttere opstillede i den udstukne Linie og sammenkædede; bag dem blev der gravet en 4 Fod dyb og 6 Fod bred Grav med Brystværn; paa Fløjene og paa venstre Face var der Aabninger, hvorigennem Udfald kunde gøres. Vejene, der førte til

¹⁾ Plan 4. Originalen i Fichtels Tabeller, der svarer til Afbildn. i Fr. V Atlas paa Kgl. Bibl. I Vaupell: Dsk. og nsk. Hærs Hist. I. S. 518 findes en Plan af Retranchementet, der i meget høj Grad afviger fra ovennævnte, men hvis Proveniensen er ubekendt.

Retranchementet, blev bevogtede af 200 Md. af Cavanaghs Regiment. Tropperne fordeltes til Linierne: Yderst paa højre Fløj, nærmest Vandet, Fynske, derefter Prins Carls, Jyske, Norske gevorbne og Bataillon en af Dronningens Livregiment med 2 preussiske i Reserve; i Centrum 4 preussiske Grenaderbatailloner og 1 sachsisk med 3 sachsiske i Reserve, og paa venstre Fløj 5 danske Batailloner med 4 preussiske i Reserve. Kanonerne anbragtes mellem Bataillonerne. Rytterskibene kom efter Mørkets Frembrud, og Kl. 10 begyndte Landsætningen til Højre for Retranchementets højre Fløj, saa at de landsatte Ryttere i Tilfælde af Angreb strax kunde komme i Sikkerhed. Fynske Bataillon dækkede Udskibningen, der selvfølgelig gik langsomt; Sehested angiver, at han inden Kl. 1 havde faaet 2000 Ryttere i Land; det kan gerne være; men sikkert er det, at man et Par Timer senere ikke kunde disponere over mere end 5 ordnede Eskadroner, d. v. s. 6—700 Heste. I Retranchementet stod Halvdelen af Besætningen under Gevær; 1 Officer og 30 Md. af hver Bataillon holdt Vagt ved de spanske Ryttere, Resten hvilede omkring Lejrbaalene; i deres Iver var mange af Folkene under Landsætningen sprungne i Vandet og tørrede nu deres Klæder; en brændende Fiskerhytte lyste godt op under Rytteriets Udskibning; Bugten med de mange lanternebehængte Fartøjer frembød et livligt Skue¹⁾; men hele denne Illumination gjorde det betydelig lettere for Fjenden at orientere sig.

Ved Stresow blev der slet ikke gjort Modstand; de 20 Dragoner, som stod dør, begav sig ind i Landet; der foreligger intet om, at de har søgt Hovedstyrken. Da Kong Carl Kl. 4 Eftm. saa de danske Rytterskibe gaa Nord paa, indsaa han, at de kun havde demonstreret mod Palmer Ort; han sendte sit Artilleri og Rytteri til Putbus og lod det Fodfolk, der havde staaet ved Neu- og Altenkamp, marchere samme Sted hen; derimod kunde der ikke være Tale om at avertere Oberstløjtnant Stenflychts Styrke paa Mönchgut eller de Tropper, der fandtes andet Steds paa Øen. Fra Putbus fortsattes Marchen til Stresow; Afstanden var 24 Kilometer, og Vejene daarlige, ikke destomindre skal 10—1200 Ryttere Kl. 8 være naaede til Omegnen af Stresow, hvortil Fodfolket, 800 Mand, og Artilleriet ankom ud paa Natten²⁾. Kongen

¹⁾ Sehesteds Rapp.; Sachsisk Journal; Gen. Wilcken til August II ¹⁹/₁₁ 15; Fichtels Tabeller; Løvenørn til Vibe dat. Galej Pr. Christian ¹⁸/₁₁ 15.

²⁾ I Jefferyes Br. ¹⁰/₁₂ 15 findes en kortfattet men klar og overskuelig Fremstilling af Forholdene paa svensk Side; han angiver den disponible Styrke til 2000 Md.; i Koskulls Dagbog (Benderske Dragoner) angives Rytteriets Styrke til

fremsendte Generaladjutant Carl Ulrik Torstenson paa Rekognoscering med 60 Ryttere og fik Melding om, at en betydelig fjendtlig Styrke var landsat og havde opkastet en Forskansning, hvis Beliggenhed og Form nærmere beskrevs; han traf herefter sine Forberedelser, men, da han aldrig udstedte nogen skriftlig Angrebsbefaling, maa man slutte sig til hans Plan, efter hvad der skete. Det synes da, som om Kongen har tænkt sig en lignende Manøvre som den, han 15 Aar tidligere foretog ved Narva, nemlig at koncentrere Angrebet mod et enkelt Punkt, bryde igennem Forsvarslinien og oprulle Besætningen; det afgørende Punkt var Saillanten; naar den var taget, vilde han trykke Forsvarerne ned mod Bugten, drive dem langs med denne og tilintetgøre dem; naar Fodfolket havde brudt Hul paa Forskansningen, skulde Rytterne følge efter. Planen var meget dristig, nærmest dumdristig; men, skulde der over Hovedet angribes, var den den eneste mulige.

Rekognosceringen omtales ikke i nogen Beretning fra de Allieredes Side og er altsaa formodentlig ikke bleven opdaget. Dækket af Terrænet og Mørket marcherede Svenskerne til et Punkt c. 700 Meter Nord for Kl. Stresow, og her formerede Kongen dem i en smal, dyb Kolonne; forrest Fodfolket, formeret i 2 Batailloner, derefter Rytteri i 2 Eskadroner og sluttelig 8 Feltkanoner under Cronstedt, der tog Opstilling paa Pkt. 39. Angrebskolonnen førtes af Torstenson; Fremrykningen begyndte mellem Kl. 3 og 4 Morgen den 16. November¹⁾; den blev opdaget af Forposterne, der alarmerede, og da Kolonnen dukkede frem, blev den modtaget med Kardæsker og Musketild; men uden at løse et Skud trængte Infanteriet frem, brød igennem de spanske Ryttere, sprang ned i Graven og søgte at komme op paa Brystværnet²⁾. Angrebet traf Jyske Bataillon med en saadan Voldsomhed, at Folkene et Øjeblik vaklede; de blev dog hurtigt bragte til Besindelse og aabnede en kraftig Ild; ogsaa Prins Carls og Norske gevorbne Bataillon blev inddragne i Kampen. Svenskerne blev ka-

1200 Md.; Desertørernes enstemmige Udsagn gik ud paa, at der var 20 Eskadroner à 50 Md.; fangne svenske Officerer meddelte, at Kongen personlig var ud for Stresow Kl. 9 Eftm.

¹⁾ Adm. Sehested siger: Kl. 3; de svenske Beretninger: lidt over Kl. 3; de sachsiske: Kl. 4; en af dem meddeler dog, at Forposterne Kl. 3 fangede en „svensk Dreng“, der udsagde, at Kongen kom med 8 Kanoner.

²⁾ Bjelke Kaas fortæller, at han om Morgenen efter Kampen „saae 3—4 Mousqueterer, der laae døde ved Graven af Retranchementet med afbrudte Spanske Ryttere udi deres Hænder.“

stede og maatte efterlade Torstenson haardt saaret; men opmuntrede af Kongen, der holdt ved de spanske Ryttere, gik de frem paa ny; „de hørte hans Stemme og forstod, hvad han vilde“; men ogsaa dette Angreb blev blodigt afvist¹⁾. Et Kvarter efter at Angrebet var begyndt, befalede Leopold af Dessau General Dewitz at rykke ud af Retranchementet med de 3 preussiske og 2 sachsiske Eskadroner, der var formæredede, for at falde Fjenden i Flanken²⁾; Angrebet blev ført frem, men mødt med stor Kraft, og der udviklede sig en blodig Fægtning, som efter Haanden gik over til en Arrieregardekamp; thi Svenskerne maatte tiltræde Tilbagetoget. Kongen var bleven saaret af en Musketskugle i Brystet og laa under sin dræbte Hest; med Møje fik Drabanterne Baumgarten og Tungelfelt ham trukken frem og løftet op paa en anden Hest³⁾; men han var ukampdygtig, og man maatte tænke paa Tilbagetoget; Generalmajor Stromfelt overtog Kommandoen. Rytteriet, der havde tilbagevist Dewitz' Angreb, naaede, uden at blive forfulgt, til Garz, hvor det blev optaget af Bremiske Dragoner⁴⁾. Tabene i Kampen havde været store; hele Artilleriet blev taget, og Fodfolket næsten tilintetgjort; Generalmajorerne Bassewitz og Grothusen samt Oberst Wöllwart var faldne, Generalmajor Daldorf og Oberstløjtnant Torstenson dødeligt saarede; en Del lavere Officerer og 5—600 Md. blev dræbte, saarede eller fangne⁵⁾.

¹⁾ En fangen svensk Officer skal have fortalt, at Kong Carl, da han fik at vide, at Fjenden havde forskanset sig, udbrød: „Aa Gud! vi kommer for silde“, og at han, da Angrebet 2. Gang blev afvist, raabte: „Er der da ikke mere nogen Gud paa min Side“? (Berliner geschr. Zeit. ¹/₁₂ S. 431.).

²⁾ General Wilcken skriver i sin ofte citerede Rapport, at Dewitz' Angreb var tænkt som et Flankeangreb, „men da Fjenden allerede var paa Flugt, faldt han ham i Arrieregarden“. Det svenske Generalstabsværk siger, uden at angive nogen Kilde, at det tilsigtede Flankeangreb blev mødt med et Modstød, der kastede Fjenden tilbage. Dette er vistnok rigtigt; herpaa tyder de Allieredes store Tab og den Omstændighed, at der ingen Forfølgning fandt Sted.

³⁾ Tungelfelts Meritförteckn.

⁴⁾ Genm. Stromfelt til Kongen ²²/₂ 16 (W. R.).

⁵⁾ Samtlige danske og sachsiske Kilder angiver ligesom Stenflycht, at Bassewitz var blandt de faldne; han nævnes ikke i det svenske Generalstabsværk. I sin Skrivelse til Wackerbarth af ¹⁹/₁₁ opgiver General Wilcken Svenskernes Tab til 4—500 Døde. Sehested skriver ¹⁶/₁₁, at Fjenden „havde 100 eller nogle flere Døde og 300 Fanger og Desertører“. Jefferyes anslaaer det samlede Tab til 3 Generaler og 600 Md. Ingen af disse Angivelser er helt paalidelig. I C. O. Nordensvans Afhdg. i Karolinska förb. årsbok 1920 S. 73 og 76 opgives urigtigt, at Stromfelt og Marschalck faldt paa Rygen, og S. 77, at Bassewitz blev fangen.

Beretningerne om, hvor længe Kampen har varet, er meget afvigende; men den har næppe staaet paa i mere end 1 Time. Fra begge Sider blev der kæmpet tappert. Af Forsvarerne kom kun de 3 nævnte danske og norske Batailloner i Ilden. Der fortælles, at Fyrst Leopold i høje Toner skal have udtalt sig om Jyske Regiment, og at han svarede en preussisk General, der foreslog at sende Reserven frem, da Bataillon 2. Gang blev angrebet: „Nein! sie haben schon den Feind geschmissen und repoussiret, und dieweil sie allein haben das Werck gethan, so müssen sie auch allein die Ehre haben“¹⁾. Tabene var imidlertid ogsaa ret betydelige: Bataillonskommandøren, Oberst Moltke, og Major Manteuffel med 3 andre Officerer faldt; 75 Menige blev dræbte eller saarede; den norske Bataillon mistede 12, Prins Carls kun 2 Md. Af højere danske Officerer blev Grev Sponneck og Prinsen af Hessen Philipsthal haardt saarede. I Rytterkampen mistede Sachserne 2 Officerer og 34 Dragoner, Preusserne Oberst Truchsess v. Waldburg og 25 Md. af Dörfflings Regiment samt 24 Gendarmere²⁾, et tydeligt Bevis paa, at Kampen har været haard, og at det svenske Rytteri ikke — som det ofte fortælles — har været anvendt til at storme Forskansningerne, men kun efter sin Bestemmelse.

Efter Kampen trak Svenskerne sig uden at blive forfulgte tilbage til Altefähr, hvor Generalmajor Stromfelt ankom i Løbet af Eftermiddagen den 16. November; noget senere kom Generalmajor Wulfrath, og efter Mørkets Frembrud Generalløjtnant Marschalck og Generalmajor Grev Mellin. De var bleven efterladte paa Zudar, hvor de Kl. 9 Fm. havde modtaget Ordre til at marchere med deres Tropper til Altefähr efter at have fornaglet Kanonerne og ødelagt Ammunitionen. Marschalck var afmarcheret Kl. 11 Fm., men havde anvendt 7 Timer paa at tilbagelægge 15 Kilometer. Da han ankom, var man i fuld Gang med at overføre Tropper til Stralsund; Kongen var forlængst gaaet over og havde efterladt Generaladjutanterne Andreas og Gustav v. Rosen med Ordre til at sørge for, at ogsaa Hestene kom over. En Mængde Baade og Pramme var førte over til Altefähr, og fra den danske Lejr saa man tydeligt Overførselen gaa for sig; skønt Afstanden kun var 2½ Kilometer, tog den megen

¹⁾ Magister Chr. Lemvigs Relat. 20/11 15 (Ny kgl. Saml. 1087 4° Nr. 42).

²⁾ Tabsliste i den sachsiske Journal; Brev, dat. Greifswald 17/11 15, uden Underskrift, men sikkert fra D. Vibe. (Tyske Kancellis Br.); Breve fra Rygen 16/11, 17/11 (Berl. geschr. Zeit. S. 422 og 428).

Tid¹⁾. Generalerne Marschalck og Mellin gik til Ro i Præstegaarden, og her meldte Generalmajorerne Stromfelt og Wulfrath sig næste Morgen; da de erklærede, at de vilde over til Stralsund, hvor der var mere Brug for dem, befalede Marschalck dem at blive og dække Transporten, da Fjenden var i Anmarche. Stromfelts Bremiske Dragoner, 120 Md., besatte et Gærde, hvorfra Vejen fra Ramin kunde bestryges; bagud og til Venstre for dem laa et lignende Antal Pommerske Dragoner i Stilling; til Højre stod der noget Fodfolk, og nærmest ved Vandet Wismarske og Verdiske Dragoner, alle uberedne. Marschalck fik Ordre til for enhver Pris at overføre de 8 Feltkanoner, han havde, og til at sørge for, at i hvert Fald Rytterne og Hestequadraterne kom over; Dyrene selv kunde foreløbig blive tilbage med de nødvendige Hesteholdere, som skulde dræbe dem, hvis de ikke kunde reddes.

Ved Stresow fortsatte de Allierede Udskebningen, og i Løbet af den 16. kom hele Rytteriet i Land. Den næste Dag marcherede man til Garz; man vidste, at Svenskerne var i Gang med Transporten til Stralsund fra Altefähr; Kongerne fortsatte Marchen med Rytteriet, og General Wilcken fulgte efter med Fodfolket, men naaede ikke Altefähr, før det var bleven mørkt²⁾. Fra Garz synes Rytteriet at være gaaet frem baade ad Hovedvejen over Samtens—Ramin og ad den kortere men langt slettere Vej Poseritz—Gustow; thi noget efter Kl. 2 Em. meldte den her anbragte Feltvagt General Marschalck, at Fjenden var i Anmarche, og kort efter kom selve Feltvagten tilbage, forfulgt af de Allieredes Rytteri, der opmarcherede i Musketskuds Afstand fra Svenskerne med begge Fløje støttede til Søen. Det svenske Artilleri var indskibet; de Allieredes var ligesom Fodfolket langt tilbage; at angribe med Rytteri alene lod sig ikke godt gøre; men forhandle kunde man da altid. Fra de Allieredes Linie red en Trompeter frem og blæste; en svensk Kaptajn gik hen til ham og kom tilbage med den Besked, at Oberst Løvenørn ønskede at tale med den Øverstbefalende; da denne afslog at komme, erklærede Obersten, at han som Kongen af Danmarks Generaladjutant maatte forlange at forhandle med en Officer af mindst samme Rang; man sendte da Generaladjutant, Oberst Gustav v. Rosen, der kom tilbage med den Besked, at Kongerne af Danmark og Preussen tilbød „en honnet og fordelagtig Kapitulation“.

¹⁾ Scholten til Kongen 17/11 15.

²⁾ Wilckens Rapp. 19/11 15.

Marschalck udbad sig en Frist paa $1\frac{1}{2}$ Time, og dette blev tilstaaet ham; G. v. Rosen blev sendt over til Kongen, og Transporten fortsat „med største Flid“. Da Fristen var udløben, og der endnu intet Svar var kommet, indrømmede Løvenørn en Forlængelse paa $\frac{1}{2}$ Time men forlangte, at Overførslerne strax skulde standse, hvad Marschalck gik ind paa. Kort efter kom Rosen med flere Officerer tilbage med Ordre til Marschalck at trække Tiden ud og lade Oberst Delwig med Fodfolket gaa over. Dette kunde Marschalck jo ikke direkte befale men lod det dog ske, hvorpaa han bad Løvenørn om at faa Betingelserne at vide; Obersten foreslog ham selv at levere et Udkast. Forholdene var trøstesløse; der var ingen Baade ved Haanden og kunde ingen ventes de første $1\frac{1}{2}$ Time. Wulfrath og Stromfelt, der forgæves havde bønfaldt om at maatte følge Delwig, ledte efter et lille Fartøj, der havde ligget ved Stranden; men ogsaa det var borte. Den preussiske Generalmajor Hacqueborn havde med 1000 Ryttere besat den Strækning, hvor det svenske Fodfolk havde staaet; en Oberst havde bemægtiget sig Færgebroen; Stromfelts Dragoner havde fyret paa Fjenden, da de blev omgaaede, men Marschalck havde befaleet dem at holde inde med Skydningen¹⁾.

Marschalcks Forslag gik ud paa, at han selv og Tropperne paa Rygen „ohne jede Beleidigung“ skulde overføres til Sverig; dette blev strax afvist, og Kl. 7 om Aftenen maatte Marschalck vedtage følgende Betingelser²⁾:

- I. Officererne beholder Vaaben og Ejendele.
- II. Underofficerer og Menige afleverer Vaaben, men beholder deres Ejendele; der tilsiges dem god Forplejning.
- III. Officerer og Underofficerer, som har været indbefattede i Kapitulationen i Oldenswort, og som efter endt Orlov ikke er vendte tilbage paa Grund af deres Herres strænge Forbud, faar Løfte om, at dette ikke skal regnes dem til Præjudice.
- IV. Menige, der er undvegne fra dansk Krigsfangenskab, faar fuld Pardon.
- V. Alle svenske Soldater paa Rygen skal være Krigsfanger.

Kapitulationen blev paa de Allieredes Vegne underskrevet af Fyrsten af Anhalt Dessau.

¹⁾ Fremstillingen er bygget paa Marschalcks og Stromfelts Indberetninger, som, hvad Begivenhederne — om ikke Motiverne — angaar, stemmer godt overens.

²⁾ Dücker til Kongen ^{27/12} 15 (Br. fra Gen. til Kgl. Maj.).

1 Generalløjtnant, 3 Generalmajorer, 4 Oberster, 2 Oberstløjtnanter, 4 Majorer, 31 Kaptajner og 58 Løjtnanter og Kornetter foruden 540 Underofficerer og Menige blev den danske Andel af Fangerne. Officerernes Antal var uforholdsmæssigt stort; men flere af de Afdelinger, der havde kæmpet paa Rygen, bestod hovedsagelig af Befalingsmænd. De Officerer, der formaaede at stille Kaution, gav Revers; Officererne af de Franske Dragoner, der var saa fattige og elendige, at de ikke kunde stille Sikkerhed, fik Rejsepas. Ved Udvekslingen 1719 var der 95 Fanger fra Rygen tilbage¹⁾.

Paa Mönchgut stod, som omtalt²⁾, Oberstløjtnant Stenflycht med Niesterske Dragoner og Dele af Rugianske Infanteriregiment, i alt ca. 200 Dragoner og 300 Infanterister; han besatte Batterierne ved Thiessow og beskyttede de i Zicker See indespærrede Skibe³⁾. Virksom og foretagsom, som han var, holdt han Forbindelse med Kommandanten paa Ruden og havde Held til at sende ham et Fartøj med Proviant til Trods for de danske Blokadeskibe; han anlagde flere Skinbatterier og forstærkede i det hele sin Stilling, som heller ikke blev angrebet; de eneste Fjender, der kom i Land, var Besætningen paa den strandede danske Brander St. Johannes, og de blev selvfølgelig fangne. Da han fik Efterretning om Landgangen ved Stresow, indhentede han efter eget Sigende — hvorledes er ikke let at forstaa — Kongens Ordre og fik frie Hænder; han besluttede da at indskibe sig paa de 3 Fregatter i Zicker See, men maatte opgive Tanken, hvorefter han stak Ild paa dem⁴⁾. Natten til den 17. November passerede han den fjendtlige Lejr i 6 Kilometers Afstand, sendte Rytterne paa en Snes Heste nær til Bergen, hvorfra de red til Altefähr, medens han selv med Resten over Jasmund gik til Wittow, hvor en Del forsprængte svenske Soldater paa hans Opfordring samledes om ham. Han fik en Del Baade fra Schapode og gik over til Hiddensee, hvorfra han, da Vinden blev god, med nogle Hundrede Mand sejlede til Stralsund, som han lykkelig naaede, skønt han blev stærkt beskydt, da han passerede Prerow. Den Styrke, som under J. H. Schoge

¹⁾ Jefferyes Br. 10/11 15; Bornemanns Mem. 1/1 18; Bd. V, S. 346. Listen i Balt. Stud. anf. Bd., S. 207 f. er, skønt den støtter sig paa preussiske Kilder, ikke rigtig.

²⁾ Side 189; Stenflychts Memoirer.

³⁾ Jfr. Side 161.

⁴⁾ Jfr. „Helleflynderen“s og „Christiansø“s Journaler 16/11 15.

blev tilbage paa Hiddensee, blev i Slutningen af December efter Stralsunds Fald overført til Sverig paa Taubes Eskadre¹⁾.

Da Rygen og Usedom var tagne, maatte ogsaa Ruden opgives. Den 21. November gik Oberstløjtnant Løwen med Oberst Tettenborns Kommando om Bord i Unbehavens lille Eskadre og afsejlede til Sverig, som han naaede den 28²⁾. Det broget sammensatte Kommando bestod af 1 Oberst, 1 Major, 1 Regimentspræst og 30 Dragonkoner samt af

Bremiske Ryttere	2 Officerer	2 Underofficerer	24 Md.
Pommerske —	—	1 —	33 —
Bremiske Dragoner	8 —	8 —	101 —
Verdiske —	3 —	2 —	31 —
Pommerske —	7 —	4 —	122 —
Wismarske —	3 —	5 —	66 —
Benderske —	2 —	1 —	3 —
Niesterske —	2 —	1 —	20 —
Barthske —	1 —	2 —	19 —
	28 Officerer	26 Underofficerer	419 Md. ³⁾

Selvfølgelig var hele Kommandoet uberedent. Af denne Styrke blev siden det Tyske Dragonregiment formeret.

Hvor mange Skibe, Unbehaven førte med sig, kan ikke bestemtes angives. Chefen paa „Helleflynderen“ indberetter at have talt 5 Fregatter, 1 Pram, 1 Bombehukkert, 1 Brigantin og 4 Galioter, ialt 12 Fartøjer, og dette Tal er sikkert temmelig rigtigt⁴⁾. Den 22. November roede 4—5 Chalouper over til Ruden; Værkerne var forladte,

¹⁾ Stenflychts Mem.; Schöges Meritförteckn.; heri angives, at 200 Md. fulgte Stenflycht til Stralsund; Oberstløjtnanten, der er noget tilbøjelig til at prale, siger 600. Svenske Desertører fra Stralsund meddelte, at 300 Soldater i Baade var komne fra Hiddensee (Püchler til Robethon ^{27/11} 15).

²⁾ I et Brev til Overkr.sekr., dat. Ystad ^{20/11}, meddeles, at Løwen den 29. kom til Cimbrishamn med 2 Fregatter og 10—20 Md. fra Ruden; om Eftermiddagen s. D. kom 9 Fartøjer med Resten af Garnisonen, i alt 500 Md.

³⁾ Ob. P. v. Tettenborn til Kongen ^{7/12}, ^{15/12} n. St. (W. R. Nr. 165).

⁴⁾ „Helleflynderen“s Journal ^{20/11—21/11}. Kapt. Wessel paa „Hvita Ørn“ meddeler i en Rapport af ^{2/12} en Spionefterretning om, at Unbehaven ^{20/11} er kommen fra Ruden med 6 store og smaa Fregatter samt 2 hollandske Smakker; der savnes 2 Skibe, hvis Skæbne er ukendt; en anden Spionefterretning (Indk. Br. til Overkr.sekr. ^{20/11} 15) har 11 Skibe. Af de savnede var et med en Ltnt. og 30 Md. om Bord strandet paa Bornholm (Genm. Reedtz til Adm. ^{29/11}, ^{23/12} 15); det andet blev taget af Wessel („Hv. Ørn“s Journal).

men i god Stand; Blokhuset skulde have været sprængt i Luften; alt var forberedt, og Luntten tændt; men Regnen havde slukket den, da der kun var 6 Tommer tilbage. Paa et Bord fandtes en ironisk Velkomsthilsen til de Danske med Advarsel mod at tro paa Lykkens Bestandighed¹⁾.

General Dewitz blev Guvernør paa Rygen, hvor følgende Tropper efterlodes:

2. Jyske Rytterregiment,
3. — — —
- Dewitz' Kyrasserer,
- Prins Carls Infanteriregiment,
- Jyske Infanteriregiment.

Hertugen af Württemberg og General Scholten fik Ordre til at sørge for, at de til Besætningen hørende Eskadroner og Batailloner, der endnu fandtes i Lejren, førtes over til Rygen²⁾. Fra Wismar blev Arnoldts Regiment og fra Rostock en Bataillon Prins Christian beordrede til Lejren ved Stralsund som Erstatning for det til Rygen sendte Fodfolk; 2. Fynske Rytterregiment gik med 1 Eskadron til Rostock, 3 til Lejren ved Wismar³⁾.

Rygtet gik, at Dänholm havde kapituleret strax efter Erobringen af Rygen⁴⁾. Dette var dog ikke rigtigt; derimod var Kommandanten, Oberstløjtnant Joh. Fr. Klinckowstrøm, der i 1713 var fangen ved Tønning og havde brudt sit Ord, sammen med sin Major gaaet over til Rygen for at nyde godt af den de øvrige forhenværende Krigsfanger tilstaaede Amnesti⁵⁾.

Den 22. November kom begge Kongerne over til Fastlandet; de preussiske, sachsiske og de danske Tropper, som ikke skulde blive paa Rygen, førtes af Flotillen og Transportskibene over til Pommern. Overførslen begyndte den 21. med de sachsiske og danske Tropper; den 24. var alle preussiske Regimenter overførte. Dagen efter gik 4 preussiske Rytterregimenter og 1 sachsisk i Vinterkvarter, fulgte af 12

¹⁾ Berl. geschr. Zeit. ²/₁₂ 15, S. 430.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁰/₁₁ 15 Nr. 2056—2058.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁴/₁₁ 15 Nr. 2053—2055.

⁴⁾ I Munthe: Kgl. Fortifikat. Hist., B. III ³, S. 614 hedder det urigtigt, at Oblt. Joh. Diedr. (!) Klinckowstrøm strax efter Rygens Fald uden Nødvendighed overgav Dänholm.

⁵⁾ Udat. Skr. fra C. L. Lewenhaupt til Kongen (W. R. Nr. 144); Püchler til Robethon ²⁸/₁₁; Berl. geschr. Zeit. ²⁹/₁₁ 15, S. 425.

preussiske Batailloner; der siges, at Kongen lod de Tropper afgaa, der hidtil havde lidt mindst, og at dette vakte megen Misstemning blandt de tilbageblivende, der „med Foragt saa paa deres velpudsede Kammerater“¹⁾).

Da Rygen var erobret, og Tropperne førte tilbage, var Flotillens Opgave løst, og dens Hverv til Ende. Den 25. November beordredes alle Orlogsfartøjer til at samles ved Wieck med Undtagelse af „Leoparden“ og „Phønix“, der skulde blive ved Nydyb til Hjælp for indkommende Proviantskibe; „Gravensteen“ fik Station ved Stahlbrode, midtvejs mellem Greifswald og Stralsund, og den 30. November blev der givet Ordre til, at Flotillen skulde sejle hjem²⁾. Men den tidlig indtrufne Vinter og den svenske Hovedflaade, hvoraf en Del var kommen i Søen, bevirkede, at Ordren ikke kunde udføres, men at Skibene maatte overvintre i de Stralsundske Farvande.

Uden Flotillens Hjælp vilde de Allierede ikke have kunnet erobre Rygen, hvad der jo var en Betingelse for at tage Stralsund. Admiral Sehested, hans Officerer og Mandskab havde indlagt sig megen Ære og bidraget deres til, at Kongen af Danmark med Kraft og Held kunde hævde sine Fordringer paa Øen og Fæstningen. Det var ogsaa et Held, at det var det danske Fodfolk og det alene, der kom i liden ved Stresow og kastede Angriberen, og at det var den danske General Dewitz, der førte i Kampen mod det svenske Rytteri og senere fremtvang Kapitulationen ved Altefähr, hvor Forhandlingerne lededes af den i slige Forretninger forfarne danske Oberst Løvenørn.

Kongen hædrede Admiral Sehested ved at give ham det hvide Baand, som i øvrigt ogsaa Raben havde faaet, og ved at love ham et Gods eller en Pengeotation. Ligesom Tilfældet havde været efter Søslaget under Femern, blev en Del Officerer dekorerede med en Medaille. Kun 8 Aar senere betegnede Kongen i sit politiske Testamente Admiralen som „ein raffiniertes, malicieuser und intriguanter Mensch“ (!)³⁾ Denne Dom havde intet andet Grundlag, end at Sehested hørte til den af Kongen forhadte gamle danske Adel.

Mellem Kongen af Preussen og Kongen af Danmark opstod der efter Rygens Erobring en Misstemning. Frederik IV havde nemlig lovet at forpleje Preusserne og Sachserne, medens de var paa Øen;

¹⁾ Journal d. pomm. Campagne; Püchlers Dep. ^{27/11} (Hannover); Berliner geschr. Zeit. ^{7/12} 15, S. 434.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ^{30/11} 15 Nr. 2118 f.

³⁾ Brudstykke af Testamentet, bl. a. trykt i Dsk. Maanedsskrift 1. I, S. 51 ff.

men da Leverancerne, som Indbyggerne skulde præstere, udeblev, tillod Frederik Vilhelm Tropperne at forsyne sig selv, hvad der gav Anledning til en Del Uordner; og, da Kongen og Dewitz gjorde ham kraftige Forestillinger, blev han fornærmet. Af denne Misstemning søgte Sachserne at benytte sig; Wackerbarth begav sig til Kongen af Preussen og klagede over, at han havde tilladt, at de Danske blev Herrer paa Rygen, hvorved han i høj Grad havde skadet Kongen af Polens Interesser; han fik imidlertid det Svar, at Kongen var saa nedtrykt over de Sorger og Ærgrelser, de Danske havde forvoldt ham, at han intet vilde have med dem at skaffe. Saa besluttede Sachserne at henvende sig til Kejseren gennem hans Afsending i Hovedkvarteret, Grev Virmond; de beraabte sig paa de Rettigheder, Kongen af Polen havde som Kredsdirektør i Øvresachsiske Kreds, og paa de Løfter, Kongen af Danmark i tidligere Traktater havde givet¹⁾. Gesandten gik ind paa deres Klagemaal og sagde til „D'Hrr. Danske, at Kejseren fandt deres Opførsel sælsom“. Kongen af Preussen var vred over, at de Danske vilde beholde Ruden og Wolgast, hvorved de blev Herrer over Peenen, og dolerede over, at de gjorde Vanskeligheder ved at indrømme Stettin Toldfrihed i Sundet²⁾. Som det strax skal ses, var disse Klager uberettigede; men Frederik Vilhelm lod Ilgen opsætte ikke mindre end 14 Klagepunkter, der skulde leveres de danske Ministre; han lovede Sachserne at tale deres Sag og erklærede, at hvis man ikke fjøede ham, vilde han ikke løsne et Skud mod Stralsund. Wackerbarth og Manteuffel nærede et, som de troede, begrundet Haab, om at Misstemningen skulde faa varige Følger; de meddelte Flemming, at Kongen af Preussen vilde overlade Kong August Pommern mod at faa nogle Amter ved Magdeburg og de udlagte Penge, men at Ilgen hellere vilde give Sachserne Quedlinburg og Crossen, mod at Preussen beholdt Pommern. „De Danske har ladet deres Hannibal eller Sancho Panza (General Dewitz) komme fra Rygen for at snakke godt for Kongen af Preussen, som dog er mere vred paa ham end paa Kongen af Danmark“³⁾. Selvfølgelig pustede Flemming til Ilden; han takkede Wackerbarth og Manteuffel for deres Virksomhed, bad dem arbejde videre paa Vedligeholdelsen og Udviklingen af Misstemningen og stræbe hen til, at der efter Erobringen blev indlagt Sachsere men ingen Danske i Stralsund; fik

¹⁾ Side 126—131.

²⁾ Jfr. Bind VI, S. 51.

³⁾ Wackerb. og Manteuffel til Aug. II ²⁷/₁₁; samme til Flemming s. D.

Kong August Pommern og Rygen, gav han gerne de attraaede Amter; Pengene kunde man vel nok gøre Udvej til at skaffe ¹⁾).

Til at begynde med tegnede det ganske godt for Sachsenne. Den 29. November blev der holdt en stor Konferencé mellem Kongerne af Danmark og Preussen, der ledsagedes af deres Hæres højeste Fø-rere; efter Frederik Vilhelms Ønske var General Wackerbarth med, hvad der var ganske naturligt, da Forhandlingerne skulde dreje sig om rent militære Æmner. Alligevel benyttede den sachsiske General Lejligheden til at tale med Kongen af Preussen om de sachsiske Fordringer; denne var imidlertid bunden paa Hænder og Fødder, hvad Wackerbarth ikke vidste. Han havde nemlig den 18. November 1715 afsluttet en ny Traktat med Kongen af Danmark, hvori der var truffet Bestemmelse om Forholdet mellem dem, naar Pommern var delt: Kongen af Danmark maatte ikke fordre Told ved Wolgast eller andetsteds „diesseits der Peene“ eller paa anden Maade hindre Sejladsen paa Floden; derimod skulde Kongen af Preussen — dog ikke overfor Kongen af Danmarks Undersaatter fra Pommern eller Rygen — have Ret til de Toldafgifter, som hidtil var opkrævede ved Peenens højre Bred; Stettin med flere Stæder skulde beholde den dem i Følge Fredstraktaterne i Roskilde og København tilkommende Toldfrihed i Sund og Bælter; Kongen af Danmark maatte ikke ved at befæste Ruden hindre Handelen paa Peenen, men vilde tværtimod fremme den ved at lette Sejladsen; Peenen skulde danne Grænsen mellem begge Kongers Besiddelser; med ovennævnte Indskrænkninger skulde den højre Halvdel af Floden staa under Kongen af Preussens, den venstre under Kongen af Danmarks Højhed; ingen af Kongerne vilde forlange nogen „Præstation“ af nogen By, der laa paa den Peenebred, som tilhørte den anden; hver af Kongerne skulde have „plenum jus superioritatis“ i sit Distrikt; tidligere Overenskomster og Delinger var ugyldige; ikke heller vilde nogen af Kongerne anmasse sig nogen „Oberlehnsgeretighed“ i den andens Distrikt; de af Kongen af Sverig oprettede Kollegier „paa denne Side Peenen“, særlig Tribunal, Hofret, Konsistorium, Universitetet i Greifswald, de saakaldte Præpositi og andre Betjente, som Kongen af Danmark maatte forefinde eller selv oprette, havde intet at gøre hinsides Floden, og Kongen af Preussen skulde intet yde til deres Underhold; de Ejendomme, som Institutioner eller Privatpersoner maatte besidde paa den modsatte

¹⁾ Flemming til Manteuffel og Wackerbarth ^{17/11} 15.

Side af Peenen, beholdt de; men disse Besiddelser var underkastede paagældende Landsherres Herredømme; de Landsbyer, som hørte ind under Stæder paa den modsatte Peenebred, skulde vedblive at yde disse, hvad de skyldte dem, men hørte ellers under den Landsherre, paa hvis Grund de laa; Postvæsnet kunde hver af Kongerne ordne, som han fandt for godt; fik Fyrstendømmet Rygen paa Rigsdagen et særligt Votum, skulde Kongen af Preussen have den Stemme, der tilhørte Forpommern; blev alt i den Henseende, som det før havde været, skulde hver af Kongerne skiftevis benytte det pommerske Votum for et Aar ad Gangen; alle Fanger og alt Krigsbytte, der blev gjort i Stralsund og Wismar, skulde deles ligelig mellem begge Konger, efter at Stralsund havde faaet de Forsyninger, en Fæstning efter „Krigsræson“ burde have; Kongen af Preussen lovede for sig og Efterkommere ikke at gøre Fordring paa den danske Part af Forpommern, og Kongen af Danmark gav Afkald paa Sukcessionsretten til Bagpommern og Neumark; Kongen af Danmark vilde med sin Flaade, saa godt det lod sig gøre, hjælpe at dække Kongen af Preussens Besiddelser i Forpommern¹⁾.

Dagen efter Konferencen, hvor man ikke kom ind paa politiske Spørgsmaal, gik Wackerbarth og den kejserlige Minister til Kongen af Danmark for at tale med ham om det kildne Spørgsmaal. Kongen gik ikke ind paa Sagen, men lovede at lade Dewitz forhandle med dem; han advarede i øvrigt mod at forhandle om en Deling af „Rigets“ Provinser. De danske Ministre var uvenlig stemte mod Grev Virmond, hvem de beskyldte for at gaa andres Ærinder²⁾. Samtidig med, at Wackerbarth arbejdede paa Stralsunds Erobring, fortsatte han sit diplomatiske Rænkespil, idet han ikke blot søgte at sprænge den „Nordiske Liga“, men ogsaa konspirerede med dens Fjender. Med Kongen af Preussens Vidende skrev han til Croissy, Gørtz og General Dücker. Brevet til sidst nævnte gjaldt dog kun de Fanger, der var tagne i Retranchementet, og indeholdt tillige et Tilbud om et Parti Rhinskvin, som Generalen dog afslog. Til Croissy skrev han den 28. November, at han havde hans Vin i sin Kælder, og at han skulde være velkommen, hvis han vilde komme ud og drikke den med ham; han spurgte endvidere, om Gørtz var død, siden han ikke

¹⁾ Afskr. i R. Ark. efter Original i Geh. Staatsarch. i Berlin: Staatsverträge Dänemark 31. ^{18/11} 15. Underskrevet og forseglet af begge Konger.

²⁾ Wackerb. og Manteuffel til Aug. II ^{1/13} 15.

havde besvaret det Brev, han havde sendt ham gennem General Dücker; Dagen efter sendte han Croissy en direkte Indbydelse til at komme ud og bo hos ham. Den franske Gesandt svarede omgaaende, at han paa Grund af Bombardementet ikke havde det videre behageligt i Stralsund; men at særlige Grunde, som han senere skulde meddele, holdt ham tilbage; Gørtz spiste netop hos ham, og hans Svar fulgte hoslagt; Croissy havde udbedt sig et Møde med Ilgen ved Triebseer Thor, men havde til sin Fortrydelse faaet Afslag. Gørtz' Brev indeholdt kun Komplimenter, men det ledsagedes af en chifreret Skrivelse til Sekretær Kirchmann, hvem Flemming og Gørtz havde brugt som Mellemand ved deres hemmelige Korrespondance. Samtlige Breve blev ved Triebseer Porten modtagne af en preussisk Oberst, der bragte dem til sin Konge; denne lod Kirchmann kalde, men Sekretæren svor paa, at han, efter at Operationerne var begyndte, havde afleveret til Flemming alle sine Chifre m. m. Kirchmann blev strax sendt til Warschau, og Wackerbarth og Manteuffel bad indtrængende Feltmarskalken om at sende ham tilbage med Chiffernøglen; men dette afslog Flemming bestemt ¹⁾.

Ganske virkningsløs blev den Memorial, Wackerbarth og Manteuffel indgav den 26. November, hvori de protesterede mod, at Danmark tog Rygen i Besiddelse og udnævnte en Generalguvernør, skønt alle 3 Hære havde deltaget i Erobringen; denne egenmægtige Handling var i Strid med det „romerske Rige“s Grundlov og den øversachsiske Kredsdirektørs Prærogativer samt med Traktaten af 26. September 1711 og Wandsbeckkonventionen ²⁾.

Samtidig med Operationerne mod Rygen og de hemmelige Forhandlinger i Hovedkvarteret gik Belejringsarbejderne ved Stralsund deres Gang. Som omtalt, havde man efter Erobringen af det Gustavianske Retranchement besluttet at gøre dette til Udgangspunktet for den afgørende Attake mod Frankøn Thor og afbryde Angrebet

¹⁾ Wackerb. til Dücker ^{28/11}; til Croissy ^{28/11}, ^{29/11}; Dücker til Wackerb. ^{3/12}; Croissy til Ilgen ^{20/11}, ^{27/11}; Croissy til Wackerb. ^{29/11}; Gørtz til Wackerb. ^{30/11}, alle i Original eller Afskr. bilagte Wackerb. og Manteuffels Skrivelse til Aug. II ^{3/12}; Manteuffel til samme ^{5/12}; Flemming til Wackerb. og Manteuffel ^{23/12} 15.

²⁾ Afskr. i Slutningen af Geh. Ræg. 1715.

paa Triebseer Thor og tilstødende Værker¹⁾. Wackerbarth savnede i høj Grad Ingeniører; af dem, han havde, var Oberst Grawert due- lig, medens Major Monti ikke var sin Stilling voxen, saa at Ge- neralen personlig maatte udføre ganske elementære Arbejder²⁾. Man havde været nødsaget til at søge Hjælp i Udlandet, og i Be- gyndelsen af November ankom et Par Hollændere, der var tagne til Tjeneste; de udtalte sig temmelig respektløst om de Allieredes In- geniører, men stod dem dog bi paa bedste Maade³⁾. Med Værktøj og andet Materiel kneb det haardt, og Wackerbarth stødte stadig paa Vanskeligheder, naar han henvendte sig til Scholten om Hjælp. I og for sig er det ikke saa underligt, at denne vægrede sig ved at fremme et Arbejde, hvori de Danske ikke tog direkte Del; Angrebet paa Franken Thor Retranchementet kunde ikke andet end skærpe hans Mistænksomhed særlig overfor Sachserne, og det er en afgjort Sag, at disse vilde have forstaaet at benytte et Resultat, vundet i Kon- gernes Fraværelse, til egen Fordel. Wackerbarth lader naturligvis, som om han ikke forstaar det, og klager stadig over, at Scholten nægter ham alt, hvad han kan afslaa uden at præjudicere sig. Han afslog saaledes at udlaane sine Pontoner, der skulde have været an- vendte ved en Overrumpling af Dänholm; derimod udlaante han efter mange Indvendinger 10000 Faskiner, lige saa mange 4—5 Fod lange Pæle og henved 500 Hakker, da Hertugen af Württemberg støttede Wackerbarth. Generallojtnant Seckendorff udtalte, at man sikkert kunde tage Fæstningen i Løbet af kort Tid, naar de Danske blot vilde hjælpe⁴⁾; men det var jo netop det, Scholten af gode Grunde ikke ønskede, og dog havde Kongen paalagt ham at støtte den sachsiske General ved at yde ham alle de Redskaber, Materialier m. m., som han kunde undvære. Det sidste Udtryk er dog noget elastisk.

Efter at have tilbagevist Svenskernes Forsøg paa at generobre det Gustavianske Retranchement, tog Wackerbarth fat paa de virke- lige Belejringsarbejder⁵⁾. Natten til den 7. November anlagdes til

¹⁾ Side 175.

²⁾ Wackerbarth til Flemming 7/11; Flemming til Wackerbarth 15/11 15.

³⁾ Berliner geschr. Zeit. Br. fra Lejren ved Stralsund 17/11 S. 431.

⁴⁾ Wackerb. til Aug. II 14/11; til Kongen af Preussen 11/11, 16/11; til Scholten 16/11, 22/11 15; Res. u. Feldart. Rechn.

⁵⁾ Materialet til Fremstillingen af Belejringsens Forløb er ikke righoldigt og heller ikke særlig værdifuldt. Belejringsjournalen er ret kortfattet og ikke altid klar; heller ikke Wackerbarths Breve er synderlig oplysende, og Scholtens Kor- respondance er kun lidet indholdsrig. Kun faa Breve fra Deltagere i Belejringen

Højre for Indbrudsstedet en Parallel paa 200 Skridt; næste Nat anlagdes en ny Linie i Forlængelse af denne til Venstre; de fornødne Kommunikationslinier anlagdes og blev forsynede med Brystværn. Denne 1. Parallel støttede begge sine Fløje til Retranchementets Volde. Den 7. November begyndte Ilden fra 10 af de tagne Kanoner mod Værkerne ved Franken Thor; Natten til den 9. anlagdes et lille Logement til Beskyttelse mod Angreb fra Dänholm. Den følgende Nat blev Parallelen til Højre forlænget og bøjet langs Stranden til Dækning mod Beskydning fra Dänholm. Paa begge Fløje af 1. Parallel anlagdes Reduter, og ved Greifswaldvejens Indtræden i Retranchementet et Batteri til 6 Morterer, som vistnok aldrig blev monteret. Logementet mod Dänholm synes Natten til 11. November at være bleven udvidet til en Redute og sat i Forbindelse med 1. Parallel ved en Kommunikationslinie langs Stranden.

Den 8. November var Wackerbarth rejst til Greifswald for at forhandle med Kongerne; den 10. om Aftenen vendte han tilbage efter at have sat igennem, at der ogsaa skulde gives danske Tropper til den preussisk-sachsiske Attake¹⁾. Den 12. tiltraadte disse deres Tjeneste, foreløbig dog kun ved Triebseer Thor; de der værende Belejringsværker blev Natten til den 12. satte i Forbindelse med dem ved Franken Thor. Mellem disse to „Attaker“ laa den saakaldte Schleussen Tenaille, som hidtil ikke var bleven angrebet, skønt dens Ild generede Arbejderne ved Franken Thor og i Forbindelse med Kanonerne paa Mühlen- og Schützen Bastionerne gjorde Opholdet i Retranchementet ubehageligt; tilmed førte fra Tenailen en Dæmning imod Vejen til Voigdeslagen, og ad den kunde Svenskerne maaske falde Belejrerne i Ryggen. For at hindre dette anlagdes foreløbig en Redute paa Dæmningen. Natten til den 12. November paabegyndtes den 2. Parallel i Retranchementet uden Støtte af Artilleri; den fjendtlige Ild var meget

er fundne; i Berliner geschr. Zeit. findes enkelte værdifulde Breve. I Jahrbücher f. d. deutsche Armée und Marine B. XXII findes en ret upaalidelig, samlet Fremstilling; betydelig bedre er den i Arkivar Voges' Manusk. givne. Af Planer foreligger der adskillige; den bedste af de forefundne er den her gengivne Plan 3, om hvis Proveniens intet kan siges; den findes i det svenske Krigsarkiv, men kan ikke være af svensk Oprindelse; den stemmer nogenlunde overens med en Plan, der findes i Fr. V' Atlas B. 32 paa det Kgl. Bibl. Af et Katalog i Hærens Arkiv ses, at dette i sin Tid har rummet adskilligt flere, der nu synes forsvundne; de har ikke været til at finde hverken i R. Ark., Kgl. Bibl. eller de militære Arkiver.

¹⁾ Wackerb. til Aug. II ^{10/11} 15.

generende; Wackerbarths og Grawerts Heste blev skudte, men heldigvis sad de ikke paa dem¹⁾. For at sikre sine Flanker foretog Wackerbarth en Fremrykning mod Schleussen Tenaille og de omtalte Bastioner og forberedte et Angreb paa Dänholm, som dog ikke blev til noget, da Scholten vægrede sig ved at udlaane sine Pontoner²⁾. Derimod synes Fremrykningen mod Mühlen- og Schützen Bastionerne, saa vidt det af de yderst uklare Beretninger kan ses, at være bleven udført Natten til den 14. November, idet man med en Parallel naaede frem til Franken Teich; Natten til den 17. skal der være bleven opført en Redute paa højre Fløj af 1. Parallel sammen med flere andre Anlæg; men Arbejdets Gang er det ikke muligt at følge³⁾. I Retranchementet anlagdes Natten til den 14. en 3. Parallel tæt op mod Glacisets Kontreskarpe; næste Nat blev den forlænget til Højre, og nye Kommunikationer anbragte. Tabene i Ugen 7.—13. November var ca. 70 Md. Det sumpede Terræn i og omkring Retranchementet nødvendiggjorde en Del Arbejder til Afledning af Vandet; de mange Grave, Vandhuller og Moradser havde været vanskelige at passere; man hjalp sig med Faskiner, Skansekurve og Pontoner; men Materiellet var utilstrækkeligt, og Scholten vilde ikke supplere det. Natten til den 16. November blev 4. Parallel anlagt og ført frem til 30 Skridt fra Kontreskarpens vestlige Saillant; ved Afsløningstid gjorde Svenskerne med 1000 Md. et Udfald, som tilbagevistes med Ild. Næste Nat blev denne Parallel fuldført og forbundet med 3.. Imidlertid var Batteribygningen begyndt: i Reduten paa venstre Fløj af den oprindelige 1. Parallel blev der Natten til den 16. indrettet et Batteri til 7 Morterer, og umiddelbart Vest for dette et Batteri, der kunde rumme 15 Kanoner. Tabene voxede: fra 14.—17. November mistede Belejrerne 120 Md.⁴⁾.

Fra 17.—21. November fortsattes Batteribygningen under store Besværligheder; Regnen faldt i stride Strømme, oplødte Jorden, fyldte Gravene og gennemblødte Soldaterne, særlig de slet klædte Sachser. Med Tilførsel af Proviant og Materiel gik det meget smaat; de udskevne Bøndervogne udeblev og maatte inddrives med Magt, hvad der tog megen Tid. Trods alt sled Minører og Sappører troligt i det. Natten til den 20. November blev de 2 omtalte Batterier gjort fær-

¹⁾ Wackerb. til Manteuffel ^{13/11} 15.

²⁾ Side 203.

³⁾ Berl. geschr. Zeit. S. 431 (Brev fra Stralsund ^{17/11} 15).

⁴⁾ Belejrjournal ^{14/11—17/11}; Wackerb. til Fr. Vilh. ^{16/11} 15.

dige og 5 andre tracerede: 4 foran 2. og 1 i 3. Parallel; de 3 var Kanon-, de 2 Morterbatterier; det ene Batteri var indrettet til 12 Kanoner, de andre til 6 Stykker hvert. Den 20. meldte Wackerbarth, at 12 24 Pds. Kanoner og 13 Morterer var i Batteri, og at han den 22. kunde begynde at bearbejde Hornværket. Det gik dog ikke saa hurtigt; Regnen fyldte Forbindelsesgangene og gjorde Vejene ugangbare. Endelig kom der saa megen Hjælp fra de Danske, at selve Batterierne Natten til den 22. November blev færdige; men endnu den 24. stod Skytset fast i Dyndet. Med uhyre Møje fik man næste Nat 22 Pjecer frem og 15 monterede, og den 27. Morgen stod 3—4 Kanonbatterier med 35 og 3 Morterbatterier med 16 Stykker Skyts rede til at aabne Ilden¹⁾. Saa vidt det kan ses, laa de 2 Batterier i 1., Resten foran 2. Parallel.

Natten til den 27. November var Ilden fra Fæstningen ualmindelig stærk; om Formiddagen samlede Wackerbarth alle Hærens Musikkorps, lod dem spille op og aabnede Kl. 11 Ilden fra hele det disponible Artilleri; Kl. 3 var 2 fjendtlige Batterier bragte til Tavshed; Kl. 5 standede Ilden fra Belejrnens Kanoner; men Bombardererne, der havde Ordre til at skaane selve Byen, bekastede hele Natten Hornværket²⁾. Det store Kanonbatteri i 1. Parallel havde fordelt sin Ild mellem Hornværket, Schützen- og Weingarten Bastion med mellemliggende Kurtine; Morterbatteriet til Højre for dette og 12 Kanonbatteriet foran 2. Parallel havde behandlet Artilleriet i Hornværkets højre Halvbastion; Kanonbatteriet foran højre Fløj af 2. Parallel Franken Thor Bastionen; Mortererne i 2. Parallel Artilleriet i Hornværkets venstre Halvbastion, vistnok assisteret af det midterste Kanonbatteri foran 2. Parallel. Den 28. November tog Kanonerne atter fat, og inden Aften var alle Fjendens Batterier satte ud af Virksomhed; kun Morterbatterierne og Artilleriet paa Dänholm fyrede endnu med usvækket Kraft³⁾.

I Fæstningen ventede man et Bombardement og havde truffet forskellige Foranstaltninger for at afværge dets Følger: Stenbroen blev opbrudt, Borgerskabet mønstret, Brandvæsenet ordnet; men Stemningen var langt nede; det kneb med Proviant, Penge og Brændsel; Kongen tvang Borgerne til at modtage Nødmønt, lod en Del Huse nedbryde og benyttede Materialerne til Batteri- og Hyttebygning samt

¹⁾ Belejrn. Journ. 17/11—27/11; Wackerb. til Aug. II 17/11, 20/11; samme til Gen. Wasdorff 17/11 15.

²⁾ Belejrn. Journ. 27/11.

³⁾ Voges Manuskript.

til Brændsel; den 25. November blev alt andet Brændsel optalt og leveret til Tropperne, Borgerskabet fik dog Lov til at beholde Forraad for 4 Uger. Efter Rygens Erobring skal Magistraten have foreslaaet Kongen at slutte Fred, men fik naturligvis et afvisende Svar. Garnisonen blev overanstrengt; de Syges Antal voxede, Desertionerne tog til; trods den trykkede Stemning holdt Artilleristerne tappert ud under Demonterskydningen¹).

Heller ikke i de Allieredes Hovedkvarter var Stemningen den bedste, hvad der tydelig fremgik af den Konference, der blev afholdt den 29. November. Til Stede var begge Kongerne, Fyrsten af Anhalt Dessau, Generalløjtnant Grev v. Finckenstein og General Wackerbarth; med Kongen af Danmark fulgte Hertugen af Württemberg, General Dewitz, Generalmajor Wilster, Generalkvartermester Scheel og Gesandt Oberst Meyer. Grunden til, at de Danske var saa talrigt repræsenterede, var, at Kongen havde ladet Scholten sammen med de nævnte højere Officerer inspicere Attaken ved Franken Thor, da det var bleven sagt ham, at den ved Knieper Thor lige saa godt kunde føre til Maalet. Efter Inspiceringen blev Scholten syg og mødte derfor ikke i Konferencen, som blev indledet af Kongen af Danmark med et Par Ord om den Undersøgelse, han havde ladet udføre, hvorefter Kongen af Preussen opfordrede Generalmajor Wilster og Oberst Scheel til at tage Ordet som Repræsentanter for det danske Artilleri og Fortifikationsvæsen. De udtalte da, at de var enige med General Scholten om, at General Wackerbarths Angreb var saa vidt fremskredent, at han kunde tage Fæstningen, inden de Danske var komne saa vidt som han; de mente derfor, at dette burde fortsættes og støttes paa det kraftigste, medens Angrebet paa Knieper Thor burde opgives. Begge Konger ønskede herefter at høre Wackerbarth, paa hvis Mening man lagde den største Vægt. Generalen udtalte da, at man maatte overveje, hvad der krævedes for at gennemføre hans Attacke; for Øjeblikket manglede han alt undtagen Artilleri og Ammunition; men Kongen af Danmark kunde yde ham alt, hvad han behøvede; hvis man udelukkende vilde gaa frem mod Franken Thor, fik Fjenden imidlertid for megen Ro og kunde holde sig længere; han foreslog derfor, at de Danske vel lod Knieperafsnittet ligge, men genoptog de afbrudte Arbejder ved Triebseer Thor, som var førte frem til 50 Skridt fra Udenværkerne; det vilde være let; det meste Arbejde var jo gjort, Batte-

¹) Voges' Mnskript.; Rapporter fra forskellige Rgtr. i W. R.

rierne anlagte, og det svenske Skyts paa Udenværkerne demonteret; man behøvede kun at anlægge endnu en Parallel for at kunne skride til Storm; gik man ind herpaa, kunde han koncentrere hele sin Styrke mod Franken Thor, og Fjenden vilde mattes og trættes, medens han selv kunde skaffe sine Folk nogen Hvile. Dette Forslag vandt Kongen af Preussens Bifald, men Kongen af Danmark protesterede: Han vilde gerne give Materiel og hjælpe ved Transporterne, men ikke ødelægge sit Fodfolk ved lange Marcher paa slette Veje i ublidt Vejr. Til sidst lovede han dog at give Vagtmandskab men ingen Arbejdstropper, og derefter besluttede man helt at opgive det danske Angreb. Wackerbarth udtalte i en bitter Tone, at hans Tropper led mere end de danske, hvis Opgave kun var at demonstrere; hvis den danske Konge fastholdt sine Betænkeligheder, vilde han ikke fortsætte Angrebet, før han havde indhentet sin Konges Resolution. Herefter begyndte han paa ny som saa ofte tilforn at klage over, at Kong August trods alle højtidelige Forsikringer var bleven narret for alt, hvad man havde lovet ham: De Danske havde beholdt Rygen og sendt Sachserne bort derfra ¹⁾. At Sachserne frivilligt havde rømmet Øen 1713 ²⁾, syntes han ganske at have glemt. Efter Wackerbarths Replik forlod begge Kongerne Konferencen, og et nyt Møde mellem Ministrene aftaltes. At dømme efter, hvad der siden skete, blev det endelige Resultat af Forhandlingerne, at de Danske skulde deltage i Attaken ved Franken Thor med større Styrke end Preusserne og Sachserne tilsammen.

I de Dage, der gik umiddelbart forud for Konferencen, havde ogsaa de Allieredes Sappører og Minører været i Virksomhed. Sapperne, der førtes frem mod den indadgaaende og de udadgaaende Vinkler i Hornværkets dækkede Vej, skred kun langsomt fremad, og Minørerne havde ligeledes kun ringe Fremgang; dog kunde de konstatere, at Fjenden ingen Miner havde. Svenskerne var yderst paapasselige og meget aktive.

Efter Konferencen fortsattes Arbejderne med stor Kraft. Natten til 2. December blev der anlagt 2 nye Batterier: et Kanonbatteri foran venstre Fløj af 3. Parallel, der skulde lægge Breche i Kurtinerne paa begge Sider af Blauer Thurm Bastion, og et Morterbatteri paa venstre Fløj af 4. Parallel. Brechebatteriet blev Natten til 4. December be-

¹⁾ Beretn. om Konferencen er bilagt Wackerb. og Manteuffels Skr. til Aug. II af 1/13 15.

²⁾ Bind V, Side 115.

stykket med 6 24 Pds. Kanoner; om Morterbatterierne foreligger der ikke noget nærmere; et Batteri, der skulde beskyde Staden med gloende Kugler, blev Natten til 22. November anlagt Nord for Greifswaldvejens Indtræden i Retranchementet og monteret med 7 6 Pds. Kanoner¹⁾. De Danske maatte levere og transportere Faskiner til de nævnte Arbejder, hvad der ikke gik af uden meget Vrøvl; adskillige Kompagnichefer nægtede ligefrem at give Vogne²⁾.

Natten til 4. December gjorde Svenskerne et lille Udfald mod Sappen paa venstre Fløj; de blev drevne tilbage, men tog Uldsækken med. Den næste Nat førtes alle 3 Sapper frem til Glacisets Krone; med 300 Infanterister og 150 Arbejdere søgte Svenskerne at kaste Angriberne og fylde Sapperne; men den preussiske Major Suckow kom til med 400 Md. af Tranchévagten og drev dem ned i den dækkede Vej, hvor de holdt Stand³⁾. Da Desertørernes Udsagn gik ud paa, at Besætningens Modstandskraft var svækket, og Stemningen i Fæstningen daarlig, efter at man var begyndt at beskyde selve Byen med Bomber og gloende Kugler, mente Wackerbarth, at man nu kunde skride til Handling, og forelagde Kongen af Preussen en Plan til at storme Hornværkets dækkede Vej. Angrebstropperne skulde stilles af alle 3 Hære; til det egentlige Angreb stillede de Danske 1 Oberstløjtnant, 9 Officerer, 26 Underofficerer, 86 Grenaderer og 160 Musketterer, som Arbejdstropper afgav de 6 Officerer, 11 Underofficerer og 220 Md.. Styrken bestod af „Kommanderede“, afgivne af Dronningens Livregiment, Prins Carls, Oberst Scholtens, Callenbergs, Staffeldts og 2. Trondhjemske Regiment; til Grenadererne blev der udleveret Haandgranater, til Arbejdstropperne Spader og andre Redskaber, hvoraf det meste gik til under Kampen⁴⁾. Oprindeligt var der forlangt noget over den dobbelte Styrke til Arbejdskommandoet⁵⁾. De Allieredes Kontingenter var tilsammen noget mindre end de Danskes. Generalløjtnant Seckendorff og Generalmajor Castelli, begge af den sachsiske Hær, skulde lede Angrebet⁶⁾.

Om Formiddagen 5. December stillede Tropperne foran Wackerbarths Kvarter i Lüdershagen; alle — ogsaa Arbejdstropperne —

¹⁾ Belejringsjournalen; Batteriet findes ikke paa Planen.

²⁾ Ob. Staffeldt til Scholten ^{20/11} 15.

³⁾ Belejringsjourn.

⁴⁾ Res. u. Feldart. rechn.; Wackerbarth til Scholten ^{4/12} (Scholten I. S.).

⁵⁾ Sydow til Scholten ^{4/12} 15.

⁶⁾ Voges' Manuskript.

med Gevær. Der blev givet Instruktion, og Tropperne inddeltes. Kl. 2 Em. aabnede det samlede Belejningsartilleri en voldsom Ild, der tvang de svenske Artillerister i Hornværket og Fodfolksbesætningen i alle de beskydte Værker til at søge Dækning. Kl. 3³/₄ standsede Ilden, og Kl. 4 blev der kastet 3 Bomber; det var Signalet. Fra hver af de tre Sapper brød en Kolonne frem med Uldsække foran sig; fra Hornværket, den dækkede Vej, Gravsaxen og Dänholm aabnede Svenskerne Ilden; Infanteriet skød af alle Kræfter, støttet af Borgerskabets Riffelskytter paa Volden; alligevel vandt Angrebet Fremgang; Besætningen i den dækkede Vej, der ikke kunde komme tilbage, da Broen over til Gravsaxen var sønderskudt, maatte overgive sig; det var 4 Officerer og 64 Md.. Efter ¹/₂ Times Forløb var Kampen forbi; Angrebsartilleriet optog Kampen med Fæstningens, og i det begyndende Mørke gravede Arbejdstropperne sig ned langs den dækkede Vejs Palissader; men den haardt frosne Jord var svær at arbejde i, man savnede Redskaber og naaede kun at sætte sig fast i den venstre Saillants dækkede Vej. Angriberne led meget haarde Tab: Generalmajor Castelli blev saaret, og det samlede Tab var 24 Officerer, 22 Underofficerer og 340 Md.; heraf hørte 11 Officerer, 9 Underofficerer og 152 Md. til den danske Hær¹).

Hornværket var omgivet af en dobbelt, vaad Grav; men dette hindrede ikke Svenskerne i at gøre Udfald. Den 6. December om Aftenen gik en Officer med 20 Md. i en Pram over til den højre Saillant af den dækkede Vej, hvor Angriberne endnu ikke havde sat sig fast; de blev med Lethed kastede af Sachserne, men Dagen efter kom de igen med betydelig Styrke, angreb begge Saillanter og ødelagde de endnu ikke fuldendte Arbejder. De blev angrebne af den preussiske Generalløjtnant v. Dönhoff og kastede med et Tab af 100 Faldne og Saarede foruden 2 Officerer og 34 Md., der efterlodes som Fanger; de Allierede, der den foregaaende Dag havde mistet saa mange Folk, havde kun et ringe Tab. Nu endelig blev den dækkede Vej sat i ordentlig Forsvarsstand.

¹) Belejningsjourn.; Berliner geschr. Zeit. S. 437 f.: Relat. af ⁸/₁₁; Wackerb. til Fr. Vilh. og samme til Aug. II ⁹/₁₂. Det danske Tab er angivet i Voges' Manuskript, og det passer, naar det preuss.-sachs. drages fra det i Belejningsjourn. angivne samlede Tab; den af ham citerede Kilde har ikke været til at finde. Et Brev fra Ob. Arnoldt af ⁷/₁₁ (Durchzüge Vol. 92. Schwerin) nævner Navnene paa 9 døde og saarede danske Officerer og angiver Tabet af Underofficerer og Menige til henved 200.

Skønt Wackerbarth var syg og sengeliggende, traf han fra sit Leje Forberedelser til Brechelægningen i Hornværket, hvis Saillanter var saa medtagne, at man snart maatte kunne komme til Ende dermed. I den nys erobrede Linie paabegyndtes Natten til den 7. December 2 Kanonbatterier: til Højre af de sachsiske, til venstre af de danske Artillerister; Mangel paa Redskaber, Frost og fjendtlige Angreb sinkede Arbejdet; den preussiske Artillerigeneral v. Kuhl blev dræbt af et Skud fra en Stenmorter, og den sachsiske Artilleriøverst Obmaus overtog hans Funktioner. Natten til den 9. var de to Brechebatterier færdige¹⁾.

Den 10. December opgav Carl XII Værkerne ved Triebseer Porten; Overløbere meldte det til de Danske, som strax besatte dem; herefter var Svenskerne mellem denne Port og Franken Thor indskrænkede til Volden med Udenværker; hele den fremskudte Linie var i de Allieredes Hænder. Begge Partier samlede al deres Kraft om Hovedangrebepunktet. Kongen af Sverig samlede sine Tropper i Hornværket, hvori han anlagde et svært Morterbatteri og et Kanonbatteri til 18 Piecer. Ilden herfra og fra Dänholm forvoldte Belejrerne store Tab og sinkede i høj Grad Bestykningen af Brechebatterierne, som først den 12. December kunde træde i Virksomhed; samme Dag blev et Batteri til 6 Morterer til Højre for det sachsiske Brechebatteri monteret, og den 15. endnu et til Venstre for det danske²⁾.

Den 12. December blev Hornværket for ramme Alvor taget under Behandling. Brechelægningen paabegyndtes, og Kanonerne paa begge Facerne blev demonterede; en Sappe, der var ført frem mod den Batardeau, som opstemmede Vandet i Franken Teich, blev færdig, og den 13. blev der anlagt et Logement ved Siden af den. Sappører og Minører arbejdede rastløst; den 16. December var der anlagt 3 under-

¹⁾ Wackerb. til Kg. af Preussen 9/12 15; Relat. af 8/12 i Berl. geschr. Zeit. S. 439; sachs. Belejrn. Journ.

²⁾ Sachs. Belejrn. Journ. og preuss. do. (Droysen IV 4, S. 358). I Voges' Mnskrpt. anføres en preussisk Kilde, en Plan i den St. Genst. Kortarkiv, i Følge hvilken der foruden det sachsiske og det danske ogsaa skal være anlagt et preussisk Brechebatteri; denne Kilde benævner de anførte Batterier som Demontérbatterier, og det er rimeligt nok, at de ogsaa er optraadte i denne Egenskab, men de var sikkert — som Journalerne angiver — anlagte som Brechebatterier; det preussiske omtales ikke i disse, findes heller ikke paa Plan 3. Med Hensyn til de 2 Morterbatterier er der nogen Usikkerhed; det til Venstre kommer i Kollision med det, som Natten til 2/12 blev anlagt paa venstre Fløj af 4. Parallel, jfr. Side 208.

jordiske Gravnedgange; Gravovergange var overflødige, da Frosten havde lagt Bro over Gravene. De Kommanderende i Trancheerne afgaves skiftevis af de 3 Hære; den 17. December havde den danske Generalløjtnant Schwertzell Kommandoen med den sachsiske Generalmajor Cavanagh under sig. Flotillen havde afgivet nogle Fyrværkere; af det danske Fodfolk deltog 10 Batailloner ad Gangen i Attakerne¹⁾.

Stormen paa Hornværket og Gravsaxen blev berammet til den 17. December, og Planen forelagdes Kongen af Preussen af Wackerbarth. Da Jorden var saa haard, at der ikke kunde graves i den, medførtes ingen Redskaber, kun Skansekurve og Sandsække. Selve Stormkolonnen underlagdes den danske Oberst Jesper Frijs, Chef for Fynske Regiment, og bestod af 2 Oberstløjtnanter, 2 Majorer, 26 andre Officerer, 60 Underofficerer, 300 Grenaderer og 700 Musketterer; Reserven, der bestod af 32 Officerer, 50 Underofficerer og 1000 Musketterer blev kommanderet af den sachsiske Oberst Schlottenbach; endelig var der et Arbejdskommando paa 1500 Md.. Af danske Tropper deltog Kommanderede af følgende Regimenter i Stormen: Garden, Grenadererne, Dronningens Livregiment, Callenbergs, Arnoldts, Staffeldts og Cicignons; hvert Rgt. fik udleveret 72 Haandgranater, som for Størstedelen forbrugtes i Kampen²⁾. Hvilke danske Regimenter, der har leveret Kontingent til Reserve og Arbejdstropper, har ikke kunnet oplyses. Stormtroppen var inddelt i 4 Kolonner, hver under sin Stabsofficer; de to skulde trænge ind gennem Brecherne paa Hornværkets Facer; en gaa over Isen til Hornværkets vestlige Afslutningslinie for at afskære det Forbindelsen med Hovedvolden; den 4. Kolonne skulde tage Gravsaxen.

Kl. 1 Em. stod Stormkolonnerne rede i Løbegravene; Tranchévagten under Generalløjtnant Schwertzell og Generalmajor Cavanagh havde Ordre til at støtte dem. Kl. 2 blev Signalet givet; Forsvarerne var forberedte og modtog Angriberne med en kraftig Ild; den danske Kolonne, der gik mod Brechen i venstre Halvbastion, havde en vanskelig Fremrykning, da Svenskerne havde aabnet Vaager i Isen; den preussiske Kolonne, som gik mod den anden Halvbastion, blev stærkt generet af 6 Fladderminer; Major Suckows Kolonne trængte bag fra ind i Hornværket og skaffede de andre Kolonner Luft; Gravsaxen blev

¹⁾ Belejr.journ.; Kgl. udf. Exped. 4/12 Nr. 2153; Berl. geschr. Zeit. S. 445. Relat. 19/12 15.

²⁾ Res. u. Feldart. Rechn.

taget uden synderlig Modstand; men ellers værgede Forsvarerne sig med stor Tapperhed mod Stormkolonnerne, der vistnok fik Forstærkning fra Tranchévagten, hvis Chef fremhæves i Rapporterne, og til sidst tvang Svenskerne til at overgive sig; 9 Officerer, 17 Underofficerer og 154 Md. blev taget til Fange. Begge Kongerne overværede Kampen; ogsaa Carl XII saas paa Kamppladsen. Tallet paa faldne og saarede Svenskere kendes ikke; 20 Kanoner og en Mængde Ammunition faldt i Angribernes Hænder. Disses Tab skal have været betydeligt; de Danskes angives til 180 Md., Sachsernes til 18 Officerer, 10 Underofficerer og 187 Md., Preussernes til 17 Officerer, 16 Underofficerer og 280 Md.¹⁾; de Danskes Tab er sikkert for lavt anslaaet. De to Kolonneførere Oberst Diemer og Major Suckow blev haardt saarede; men mest beklagede man Tabet af den tapre Oberst Jesper Frijs, der blev dødelig saaret i Hoften af en Musketkugle; han led meget og udaandede først den 3. Marts 1716. „Oberst Frijs er død af sit berømmelige Saar“, skriver Hertugen af Württemberg; „jeg beklager Tabet af en saa dygtig og brav Officer, der endnu længe kunde have gjort Tjeneste“²⁾. Han var sidste Mand af sin Slægt, hvis Vaaben nedlagdes i Graven med ham.

Man kunde nu skride til at forberede Stormen paa Hovedvolden. Det Brechebatteri, som var anlagt paa venstre Fløj Natten til den 4. December, havde bearbejdet Kurtinen paa begge Sider af Blauer Thurm Bastion og Natten til den 18. lagt en saadan Breche i Stadsmuren, at 10 Vogne Side om Side kunde køre derind; man kunde passere over Isen paa Franken Teich og derved naa Eskarpen; kun ved en lille Ravelin var man skilt fra Franken Thor. Men Svenskerne havde endnu ikke opgivet Initiativet; den 18. December Kl. 2 Em. gjorde de et Udfald for at generobre Hornværket, hvor Angriberne paa Grund af Frostens ikke havde kunnet sætte sig fast. En svensk Officer med 20—30 Md. kom ud af Fæstningen og raabte til Besætningen i Hornværket, at den ikke maatte skyde, da de var Desertører; de blev hjulpne ind, men gav strax Ild; der opstod Forvirring, og Kong Carl i Spidsen for 700 Md. stormede frem og kastede sig over venstre Halvbastion, som var besat af danske Tropper, der blev drevne ud af Hornværket paa 30 Gardister nær, der holdt sig i et Afsnit. Preusserne, der var i fuldt Arbejde, græb Geværerne og kom de

¹⁾ Tyske Kancellis Breve ^{18/12}; Bilag til Wackerb. til Aug. II ^{19/12} 15; Berliner geschr. Zeit. ^{24/12} S. 448.

²⁾ Belejr.journ.; Hertugen af Württemb. til Overkr.sekr. ^{8/3} 16.

Danske til Hjælp; et Kommando af den danske Garde under Kaptajn Frølich og et af Grenaderkorpset under Kaptajn Reichau greb ind i Kampen, der bølgede frem og tilbage, indtil den preussiske Generalmajor Gersdorff kom til med Reserven. Med stort Tab blev Svenskerne over Ravelinen drevne ind i Fæstningen, skarpt forfulgte af de Allierede, der trængte frem over Isen og Broen med saadan Fart, „at flere af de danske Gardister kom helt ind i Ravelinporten, hvor de blev fangne“. Den saarede Kaptajn Blome af Garden slæbte Svenskerne med sig; selv efterlod de nogle Officerer og c. 70 Md. i de Allieredes Hænder; disses Tab, der ikke findes nærmere specificeret, angives til 4—500 Md., hvoraf de Danske havde mistet de fleste, medens Sachserne kun savnede ganske faa Folk. Dette blev Svenskernes sidste Kraftanstrængelse; de fangne Officerer udtalte, at Kongen vist nok vilde forlade Byen ad Søvejen, og den 19. meddelte Overløbere, at han var rejst. Man turde dog ikke ret tro derpaa, og Belejrerne arbejdede ivrigt paa at sætte sig fast i Hornværket; det blev Tøvejr, og, da man frygtede for, at Isen paa Franken Teich ikke kunde bære, blev der ved Hjælp af de danske Pontoner slaat en Bro fra Kontreskarpn til Gravsaxen og fra denne til Hornværket. I dette blev der anlagt et Brechebatteri, monteret med det tagne Skyts, og et andet anlagdes yderst til venstre paa den dækkede Vej, for at virke mod Bymuren ved Blauer Thurm Bastion¹⁾.

De Belejrede begyndte imidlertid at blive møre, og den 19. December sendte General Dücker en Trompeter med et Brev til Fyrsten af Anhalt Dessau med Anmodning om, at de Allierede vilde sende 2 Generalmajorer til Triebseer Thor for at forhandle med 2 svenske Officerer af samme Grad. Kongen af Preussen erklærede sig villig til at forhandle paa den Betingelse, at Belejringsarbejderne vedblivende gik deres Gang. Da det var bleven silde, blev Forhandlingerne udsatte til den næste Dag, og den 20. mødtes saa Generalmajorerne v. Borcke, Prinsen af Württemberg og den nys udnævnte Bendix Meyer som Repræsentanter for Preussen, Sachsen og Danmark med de svenske Generalmajorer Leutrum og Delwig. Som Sekretærer var Generaladjutanterne Løvenørn og Gustav v. Rosen tilforordnede Kommissionen. Kongen af Sverig tilbød at betale Kongen af Preussen de 400 000 Rdlr. for Sekvestrationen og at lade ham beholde Stettin og Forpom-

¹⁾ Beretn. fra tyske Kancelli ^{22/12} Kl. 10 Em.; v. Holtze til Chr. Sehested ^{18/12}; Wackerb. til Aug. II ^{19/12} 15; Berl. geschr. Zeit. ^{24/12}, S. 447.

mern Syd og Øst for Peene indtil Freden; han bad Frederik Vilhelm mægle mellem ham og Kongen af Polen, hvem han var villig til at anerkende. Dette Tilbud syntes nærmest at sigte paa en Særfred; de Danske og nogle af Preusserne protesterede og søgte at faa Kongen af Preussen til at erklære, at han forlangte, at Svenskerne skulde overgive sig som Krigsfanger. Han lod sig dog nøje med at befale Generalmajor v. Borcke at meddele Generalmajor Leutrum, at han havde modtaget Referat i Kongen af Danmarks og de sachsiske Ministres Nærværelse; han vilde kun forhandle om Fæstningens Overgivelse, men ikke om en almindelig Fred; med den Besked gik Forhandlerne saa tilbage. Fra dansk Side maatte Kongen af Preussen høre Bebrejdelser, fordi han havde ladet Prinsen af Württemberg tiltræde Kommissionen, skønt Sachserne ikke var krigsførende; men han vilde ingen Ændring foretage. Den 21. December kom Svenskerne igen, og Kongen af Preussen modtog dem i Nærværelse af en Del højere Officerer af alle 3 Hære, deriblandt Generalmajor Meyer og Oberst Løvenørn. De gentog Tilbudene fra den foregaaende Dag, men Kongen svarede, at dem skulde de have fremsat for 8 Maaneder siden; nu var det for silde; nu kunde der kun være Tale om en Overgivelse; herom kunde Svenskerne ikke forhandle; deres Anmodning om en Vaabenhvile blev pure afslået, og de maatte nøjes med den Besked, at, hvis Stralsund ikke havde overgivet sig inden 5 Dage, vilde den blive stormet; de tog den ad referendum, men udtalte, at Stillingen ikke var saa fortvivlet, at en Kapitulation var nødvendig. Generalmajor Leutrum sagde dog til sin Ven, Generalløjtnant Seckendorff, at det stod ilde til, og, at han snart kom igen. De Danske veg — til Sachsernes Fortrydelse — ikke fra Kongen af Preussens Side af Frygt for, at han skulde give efter¹⁾.

Under Forhandlingerne skred Belejringsarbejderne jævnt frem. Det nye Brechebatteri paa Hornværket udvidede Brecherne i Stads-muren i en saadan Grad, at de kunde passeres med Bataillonsfront. Fæstningens Ild var dog endnu ikke nedkæmpet, men tilføjede Belejrerne betydelige Tab; Natten til den 20. mistede de 42 Md., næste Nat 30, og den følgende endnu flere; men saa var det ogsaa forbi med Blodsudgydelserne for denne Gang²⁾. Kapitulationen stod for

¹⁾ Wackerb. til Aug. II ^{19/12} og ^{22/12}; Püchler til Robethon ^{22/12}; Tyske Kancellis Br. ^{22/12} Kl 10 Em.

²⁾ Belejr.journ.; Wackerb. Schlussrelat. dat. Greifswald ^{21/12} 15; Tyske Kancell. Breve ^{22/12}.

Døren; men inden de dermed forbundne Omstændigheder skildres, skal der gøres Rede for Tilstanden i Fæstningen og de Skridt, der blev gjort for at redde denne, Besætningen og Kongen.

Efter Rygens Erobring var Stralsunds Besætning en Del reduceret og blev selvfølgelig overanstrengt. Enkedronningens Livregiment under Generalmajor v. Trautvetter, der ved Kampen i det Gustavianske Retranchement havde mistet en stor Del af sin Styrke¹⁾, havde den 12. December foruden Chefen 6 syge og 4 saarede Officerer, 4 syge og 4 saarede Underofficerer, 74 syge og 9 saarede Menige; den 20. December havde det 6 syge og 5 saarede Officerer, 5 syge og 2 saarede Underofficerer, 104 syge og 26 saarede Menige; samtidig var de tjenstdygtige fordelte til Vagt og Arbejde, til Tjeneste ved Artilleriet og Fortifikationen, paa Fartøjerne og Dänholm; nogen specificeret Styrkeliste er ikke fundet²⁾. Meyerfelts Landregiment havde den 4. December 3 Officerer, 7 Underofficerer og 103 Md. syge; den 20. udgjorde de Syges og Saaredes Antal henholdsvis 6, 11 og 136; sidst nævnte Dag havde det ved hver af Portene 15 Mand paa Vagt, 10 Md. paa Dänholm og desuden 14 Mand paa Fartøjerne, ved Artilleriet og Fortifikationen; fra 4.—20. December var 7 Mand deserterede og 7 døde eller faldne³⁾. Ved Jønkøping Regiment, som havde lidt svære Tab paa Rygen⁴⁾, stod det endnu værre til. Den 12. December var den tjenstgørende Styrke fordelt med 84 Md. til Fæstningsarbejde, 35 til Natarbejde, 23 ved Artilleriet, 136 paa Vagt, 60 i Reserve, i alt 338 Md.; samtidig var 267 Md. syge og saarede; den 20. var ikke mindre end 8 Officerer, 8 Underofficerer og 383 Md. paa Sygelisten. Den 14. December blev der udleveret Ammunition til 662 Md., der hver fik 48 Patroner og 10 „Kardæsker“ à 5 Kugler⁵⁾; dette har vel været hele Styrken under Gevær. Ved Rugianske Regiment var der den 13. December — foruden mindre Afgivelser til Ordonnans- og lignende Tjeneste — 37 Md. paa Vagt,

¹⁾ Side 172—174.

²⁾ Rgts. Rapp. ¹³/₁₂—²⁰/₁₂ (W. R.).

³⁾ Rgts. Rapp. ⁴/₁₂—²⁰/₁₂. (W. R.).

⁴⁾ „Fra den svære Aktion paa Rygen kom Rgt. tilbage med faa Md. men alle Faner“ (S. G. v. Kothens Meritförteckn.).

⁵⁾ Rapp. i Jønkøp. Rgts. Ark. ¹³/₁₂—²⁰/₁₂ 15 (Sv. Kr. Ark.).

20 i Reserve, 16 paa Arbejde, 22 ved Artilleriet, 8 paa „Snapop“, 124 paa Dänholm, 1 Officer, 3 Underofficerer, 225 Md. syge, 9 Md. saarede, 3 Officerer, 4 Underofficerer, 216 Md. fangne; det samlede Tal er angivet til 679; den 19. December er de Syges Antal voxet med 2 Officerer, 1 Underofficer og 7 Md.¹⁾ Wismarske Dragonregiment, der tjente til Fods, havde den 3. December 88 Md. paa Arbejde og Vagt, 20 ved Sprøjterne, 2 ved Artilleriet, 26 Md. var saarede og 74 kommanderede; om Syge og Fanger nævnes intet. Mærkeligt er det at se, at 7 Officerer er fraværende med Orlov, medens 6 er kommanderede, 3 fangne. Den 20. December er 34 Md. saarede og 86 syge; fra 13.—16. December deserterede 20 Md.²⁾ Ovenstaaende Exempler viser klart, at en anselig Del af Garnisonen den 20. December var ukampdygtig; nogen samlet Styrkeliste for hele Besætningen er ikke forefundet.

Efter at Stralsund var bleven indesluttet fra Landsiden, var der ikke mere Haab om at faa Besætningen forøget ved Hvervning eller ved Overtagelse af fremmede Auxiliærtropper; Afspærringen fra Søsiden var imidlertid ikke saa effektiv, at ethvert Haab om Hjælp fra Moderlandet paa Forhaand maatte opgives. Det var Kongens Hensigt at drage 10—1100 Ryttere og Skaraborgs Infanteriregiment over til Pommern, og i Midten af November var disse Tropper rede til at indskibes. Efter Rygens Erobring var der ikke mere Anvendelse for Rytteriet, derimod var der Brug nok for Fodfolket, der ogsaa blev sendt afsted³⁾. Da Nøden i Fæstningen voxede, da Beholdningerne af Fødemidler, Brændevin og Tobak gik paa Hæld, og Brændsel ikke var til at opdrive, blev det paatrængende nødvendigt at faa Forsyninger fra Sverig; alt ahang af, om Flaaden var stærk nok til at dække Transporten over Østersøen.

Den svenske Hovedflaade under Admiral Sparre havde i Oktober og November Gang paa Gang forgæves forsøgt at løbe ud for at hindre de Allieredes Forehavender mod Rygen⁴⁾; den havde intet kunnet udrette og saa sig henvist til Uvirksomhed. Med den danske Flaade stod det iøvrigt ikke meget bedre til; den 17. Oktober rapporterede General Admiralen, at han ikke kunde forsvare at holde den

¹⁾ Rgts. Rapp. 13.—19. Decbr. (W. R.).

²⁾ Rgts. Rapp. 3.—20. Decbr. (W. R.).

³⁾ Riksreg. 4/8 15; Adm. coll. til N. Gyllenstierna 9/11, 14/11 (Fl. Ark.); samme til Genlt. Burenskiöld 14/11.

⁴⁾ Side 180.

stærkt medtagne Flaade længere i Søen; han henstillede til Kongen at lade Flaaden gaa til Dragør eller til Københavns Red, naar Rygen var taget, for at Skibene ikke skulde blive ødelagte, eller ogsaa at formere en Eskadre af de mindst medtagne Skibe og lade den holde Søen. Til denne Henstilling blev der foreløbig ikke taget Hensyn. Den 21. Oktober blev Kommandørkaptajn Stadius Becker med „Island“, „Delmenhorst“ og „Raa“ sendt ad Ystad til for at rekognoscere; her blev han liggende til den 28., da han for sydvestlig Storm maatte søge til Allinge. Her kom Dagen efter „Løvendals Galej“ til ham med Breve fra General Admiralen, hvor efter den gik til Christiansø for at reparere, da den havde lidt noget Havari; naar den var færdig, vilde Becker krydse op under Hanø; men det kneb med Proviant¹⁾.

Den 28. Oktober fik Gyldenløve Bemyndigelse til at hjemsende 2 af de mest medtagne Skibe og fordele Mandskabet til de øvrige; men da han kort efter fik Ordre til at passe paa, da den svenske Flaade var løbet ud, turde han ikke formindske sin Flaade. Den 8. November indberetter han om Beckers Kryds, men har intet Resultat at melde; derimod kan han berette om den frygtelige Storm 4. og 5. November, som bragte de daarligste Skibe i stor Fare. „Elefanten“, „Svanen“, „Sødermanland“, „Sophie Hedevig“, „Louise“, „Prins Carl“, „Prins Vilhelm“, „Delmenhorst“, „Nordstiernan“ og „Beskærmeren“ led alle større eller mindre Havarier, særlig gik det ud over Ankergrejer og Tove; flere af Skibene var læk²⁾. Den 12. November bad Gyldenløve om at faa et Hospitalsskib, da der var megen Sygdom om Bord; han maatte have alle disponible Matroser, og „Beskærmeren“, der som Havarist var sendt til København, maatte snarest sendes tilbage til Flaaden; Admiralitetet lovede ham alt, hvad han ønskede, og holdt sine Løfter³⁾. Den 15. November meddeler Gyldenløve Overkrissekretæren, at han har hjemsendt „Nordstiernan“, og at flere vil følge efter, hvis det stormfulde Vejr vedbliver; at komme i Kamp under disse Forhold vilde være lidet ønskeligt; Landgangen paa Rygen maatte snarest muligt udføres, for at Flaaden kunde komme hjem og blive sat i Stand til at bruges næste Foraar; fra sine Krydsere havde han modtaget Melding om, at Fjenden havde lidt saa meget,

¹⁾ Sehesteds Ark.: Gyldenløves Papirer.

²⁾ Gyldenløve til Adm. 8/11 15.

³⁾ Adm. Kopibog 13/11 15.

at han næppe kom ud mere i indeværende Aar undtagen maaske med en lille Transport, som man næppe vilde kunne hindre i at løbe ind i Gellen¹⁾).

Kaptajn P. Wessel, som i Begyndelsen af Oktober var kommen tilbage til København efter sine æventyrlige Krydstogter, holdt sig usædvanlig længe i Ro; hans Dumdristighed og hans Folks gentagne Klager over hans Haardhed havde foranlediget, at der blev holdt Krigsforhør over ham. Den 21. November lod Admiralitetet ham vide, at, da hans Fregat nu var i Stand, havde han uopholdelig at afsejle og maatte ikke mere vise sig i Land²⁾. Han afsejlede den 26. og stod sammen med sit gamle Skib „Løvendals Galej“ over ad Hanø til. Den 27. opdagede han 7 svenske Krigsskibe, der stod Vest paa; han løb dog videre Øst over mod Carlskrona og fik den 29. November fat i et Par hollandske Skippere, der lige kom derfra og gav ham fyldige og i det hele rigtige Oplysninger om den svenske Flaade. De meddelte, at de 7 Skibe, han havde set, var Viceadmiral Taubes Eskadre, der havde været ude siden den 24. November, og som medførte en betydelig Pengesum, der var bestemt for Kongen; den skulde krydse mellem Rygen og Skaane for at sikre Carl XII. Overfart fra Stralsund til Sverig; de andre i Carlskrona liggende Orlogsskibe vilde næppe kunne løbe ud i Vinter³⁾. Den 2. December kom Wessel med disse Efterretninger til Flaaden, søm laa ved Dragør; Dagen efter lettede den og løb ind til København, med Undtagelse af 8 danske Orlogsskibe under Viceadmiral Gabel og Hobsons engelske Eskadre, der blev paa Køge Bugt. „Højenhald“, der havde været paa Kryds, kom den 3. til Flaaden med Efterretning om den svenske Flaades resultatløse Forsøg paa at løbe ud for at naa Rygen; den havde Kaptajn Güntelberg faaet af en Skipper fra Lybæk⁴⁾.

Den danske Flaadechef var saaledes særdeles godt underrettet om Forholdene hos Fjenden; han vidste, at han sandsynligvis vilde træffe paa en lille svensk Eskadre henad Rygen til, som oven i Købet medførte en Transport; der var saaledes al mulig Grund til at blive i Søen; kunde Taube gøre den Kunst, kunde Gyldenløve vel ogsaa; Svenskerne var sikkert lige saa slet udhalede som de Danske. Kongen

¹⁾ Krigskancell. I. S. 16/11 15.

²⁾ Adm. Kopibog.

³⁾ Wessels Rapp. 2/12 15.

⁴⁾ „Højenhald“s Journal, jfr. Side 180.

gik imidlertid ind paa, at Flaaden skulde indlægges¹⁾, men kendte sikkert dengang ikke de Efterretninger, Wessel overbragte den 2. December. General Admiralen strøg da sit Flag uden at have udrettet noget af Betydning. Gyldenløve, der ansaa flere af Gabels Skibe for at være mindre sødygtige, havde indstillet, at „Fyn“ og „Nordstiernan“ blev reparerede for at erstatte disse²⁾, men det skete ikke, og Gabels Eskadre vedblev at bestaa af følgende Orlogsskibe:

	Justitia,
	Venden,
	Beskærmeren,
	Ebenezer,
	Laaland,
	Sødermanland,
	Delmenhorst,
	Jylland,
samt af Fregatterne	Hvita Ørn,
	Højenhald,
	Lossen.

Gabel havde udbedt sig, at hans Officerer og Mandskab, der var højst utilfredse ved Udsigten til et Vinterfelttog, fik 2 Maaneders Kostpenge, at Folkene fik nye Trøjer, Benklæder og Tobak, samt at Eskadren fik nogle gode Vandbaade. Dette blev altsammen bevilget³⁾. Den 9. December indberettede Gabel, at „Jylland“ var saa læk, at den næppe kunde holdes paa Pumperne, at „Justitias“ Master var saa skøre, at de vilde gaa over Bord i den første Storm; han bad derfor om at faa „Prins Christian“ i Stedet, samt om at „Lossen“ maatte blive ombyttet med „Raa“; ogsaa dette blev tilstaaet ham⁴⁾.

Under 30. November havde Kongen beordret Gabel til at konvojere Flotillen hjem⁵⁾; da denne Befaling ankom til Eskadren, havde Viceadmiralen sendt Schoutbynacht U. Kaas med de fleste af sine Skibe til Ystad for at fordrive de der liggende svenske Orlogsskibe; han rapporterede da den 9. December, at naar Detachmentet kom tilbage,

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ⁹/₁₂ 15 Nr. 2176.

²⁾ Indk. Sag. til Adm. ²⁷/₁₁ 15.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁴/₁₁ Nr. 2052.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ¹¹/₁₂ Nr. 2230.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁰/₁₁ Nr. 2119.

vilde han sætte sig i Forbindelse med Admiral Sehested og udføre det ham overdragne Hverv; men Dagen efter indberettede han, at „Jylland“ og „Justitia“ ikke kunde mere, og at Englænderne vilde hjem¹⁾; i øvrigt mente han, at det var tilstrækkeligt, om U. Kaas blev i Søen med 6 vel udrustede Orlogsskibe, der kunde blokere Wismar, naar Stralsund var taget²⁾. De Efterretninger, Kaas bragte tilbage, var vildledende: han havde mellem Ystad og Bornholm truffet 16 svenske Orlogsskibe; han havde altsaa observeret Taubes Eskadre paa saa lang Afstand, at han havde antaget Transportskibene for Krigsskibe; en saa stærk Fjende mente Gabel ikke at turde byde Spidsen, selv om han kunde overtale Englænderne til at gaa med; deres 8 Skibe vejede nemlig ikke mere end 4 danske. Han gik til Kastrup for at proviantere og indberettede den 15. December herfra, at Hobson ikke mere vilde løbe ud i Østersøen³⁾. Allerede den 13. havde Kongen meddelt Konseillet i København, at han havde beordret Gabel til at lade 6 eller, hvis det gik an, kun 4 Orlogsskibe blive i Østersøen for at konvojere Flotillen og Transportskibene fra Greifswald; de andre skulde gaa til København, og, hvis det kunde lade sig gøre, skulde der sendes et Par Fregatter til Wismar for at hindre al Tilførsel⁴⁾. Den danske Flaade var saaledes ganske gaet ud af Spillet, og det var ikke alene Englændernes Skyld, skønt Kongen selvfølgelig beklagede, at de havde skuffet ham; Gesandten i London fik Ordre til at meddele Bernstorff, at man gerne havde set, at de engelske Skibe var blevne hos de danske, til Operationerne var endte, saaledes som Aftalen var; nu maatte Kongen af England saa tidligt som muligt næste Foraar sende 12 Skibe til Østersøen for sammen med den danske Flaade at gøre Fjendens Planer til intet; for at den engelske Nation ikke skulde have noget at indvende, kunde man kalde denne Sendelse for en Konvojering, hvad den jo ogsaa var. I et Haandbrev til Kong Georg udtalte Kongen i ret bitre Udtryk, at den engelske Eskadre kun havde gjort ringe Nytte, idet den først var kommen, efter at den danske Hovedflaade havde slaaet den svenske, og efter at den danske Flotille havde afvist alle Angreb; og nu gik den bort, inden Stralsund var taget, og medens en overlegen svensk Flaade truede de danske Kyster; Sverig kunde kun klare sig ved fremmed

¹⁾ Gabels Indb. i Sehesteds Ark.

²⁾ Ref. Sag. 14/12 15 I. Nr. 5.

³⁾ Gabels Indb. i Sehesteds Ark.

⁴⁾ Geh. Reg. 12/12 15.

Pengehjælp; en saadan fik Danmark ikke; med egne Midler havde det maattet bære Krigens Hovedbyrder, og det var haardt, at Kongen af England, til hvem han havde afstaaet saa store Provinser, nu bidrog til, at Frugten af Danmarks Anstrængelser forspildtes; til næste Aar maatte England derfor absolut sende i det mindste 12 Skibe¹⁾. Söhlenthal havde gjort Bernstorff de mest indtrængende Forestillinger for at faa Ordren om Hobsons Hjemrejse kaldt tilbage; Ministeren erklærede, at det var ganske umuligt. Synderlig Nytte havde Danmark ikke haft af den engelske Flaadehjælp; ikke desto mindre modtog Bernstorff uden at blinke de 6000 Rdlr., Kongen skænkede ham, og det samme gjorde Bothmer og de andre hannoveranske Ministre i London; pudsigt nok var Bothmer den eneste af dem, der ikke var syg og sengeliggende, da de fik de store Dotationer. Söhlenthal bad indtrængende om at faa en Gave til Gehejmelegationsraad Robethon, hvis Fortjenester overfor Danmark Bernstorff fremhævede i meget stærke og overdrevne Udtryk²⁾.

Af den danske Flaade var der i Midten af December 1715 kun nogle Fregatter i Søen. Den 3. December havde Kaptajn Wessel, der Dagen forud var ankommen til Flaaden ved Dragør³⁾, faaet Ordre til med „Hvita Ørn“ at løbe til Gellen, hvor „Raa“, „Postillon“ og Snaven Maagen snart vilde støde til ham; sidst nævnte Fregat laa i Forvejen i Farvandet⁴⁾; han skulde spærre Løbet og se at faa fat paa Kong Carl, der sandsynligvis ad denne Vej vilde søge over til Sverig; den, der bemægtigede sig den svenske Konge, skulde foruden hans Rançon faa 5000 Rdlr. og et betydeligt Avancement; ogsaa Chefen for den lille Eskadre skulde faa en stor Belønning. Wessel afgik strax, var den 6. ved Hiddensee, forjog „Sorte Ørn“, der med en Galiot laa ved Dornbusch, hvor de havde landsat Kaptajn v. Ho en af den Stralsundske Søekvipage med 4 Md. De svenske Skibe slap bort i Mørket; da Wessel næste Morgen kom tilbage til Dornbusch, traf han igen „Sorte Ørn“, som nu var i Selskab med Orlogsskibet Verden; han løb ind mellem begge Fjender, forjog „Sorte Ørn“, men maatte selv vige for „Verden“. Den lovede Undsætning udeblev; heller ikke kom han i Forbindelse med Flotillens Skibe: Prammene

¹⁾ Geh. Reg. 14/12, 21/12, 22/12 15.

²⁾ Söhlenthals Dep. 17/12, 21/12 15, 10/1 16. Af nærværende Værk er Robethons Fortjenester gennem hans Korrespondance imidlertid ubestridelige.

³⁾ Side 219.

⁴⁾ Side 74.

Helleflynderen og Ebenezer samt Galioterne Haabet, Anna Sophie og Haabet fra Nakskov, som Kongen under 7. December havde beordret til Prerow paa Darss for at afløse „Postillon“ og „Makrelen“; de laa indefrosne i Binnenwasser¹⁾. Den 8. var Wessel igen ved Wittmund for at søge „Raa“, men traf i Stedet derfor sine to Modstandere fra den foregaaende Dag og maatte atter vige. Den 9. blev han overfaldet af en frygtelig Snestorm, og den 10. mødte han „Løvendals Galej“, som havde mistet sine Master; han slæbte den ned til Thiessow, hvor Sehested tog den under sin Varetægt. Næste Dag var han paa ny ved Dornbusch og opdagede her en dansk og 2 lybske Galioter, som Kommandør Blum fra Stralsund havde taget; med sin Chaloupe tog han de to lybske Skibe fra Svenskerne; Prisenmandskabet flygtede i Land og grundsatte den danske Galiot; han lod nu Løjtnant Holm og nogle Folk gaa i Land for at bringe Skibet flot og løb selv til Prerow for at komme i Forbindelse med de dør liggende danske Skibe; da han den 12. December Kl. 5 Em. kom tilbage, opdagede han til sin Ærgrelse, at Svenskerne havde fanget Løjtnanten og hans Folk og stukket Skibet i Brand; at Hiddensee endnu var i Svenskernes Hænder, vidste den danske Regering ikke, saa Wessel var ikke instrueret herom²⁾. Han vilde nu løbe tilbage til Gabel for at melde, at Undsætningen var udebleven, men under Vejs traf han en svensk Postjagt, der var paa Vej til Sverig med flere Officerer, deriblandt den omtalte Kaptajn Hoen; han tog den, afleverede sine Fanger til „Postillon“, som han mødte, og gik tilbage til sin Post, hvor han vilde forblive, saa længe han havde Vand og Lys; han havde erfaret, at der paa Hiddensee var 100 svenske Soldater, som han paatog sig at tage, hvis man sendte ham „Maagen“ med 100 Md.³⁾. Den 16. December tog Wessel 2 med Ammunition ladede Galioter, der skulde til Stralsund, og begik den Fejl at følge dem til København, hvor han ankom den 20. og strax tog fat paa at reparere sin Fregat. „Postillon“ gik tilbage til Prerow og blev liggende der til Jul. Gellen var nu aaben.

Viceadmiral Taubes lille Eskadre laa i Begyndelsen af December ved Ystad; til ham afsendtes under Konvoj 5 Skibe med Skaraborgs Regiment om Bord; desuden afgik nogle Smaaskibe med Ammunition og Proviant til Stralsund; flere af dem naaede Bestemmelsesstedet,

¹⁾ Kgl. udf. Exped. 7/12 15 Nr. 2179; „Helleflynderen“s Journal 17/12—18/12.

²⁾ „Hvita Ørn“s Journal; Gehr. C. Sehested til Geh. Vibe 19/12 15; jfr. Side 195 f.

³⁾ Wessels Rapp. 14/12.

andre blev tagne. Den 15. skrev Taube til Kongen, at der laa 13—14 danske Krigsskibe ved Møn, medens han selv laa ved Ystad; Vind og Vejr, Mangel paa Proviant og Vand gjorde det ganske usømandsmæssigt nu at overføre Regimentet; men kom der en Lejlighed, vilde han gribe til¹⁾. Som det senere skal ses, kom Eskadren afsted, men for sent til at tilføre Stralsund Forstærkning; Vanskelighederne var for store; Frosten havde fyldt de snævre Løb med Drivis. Saaledes laa Forholdene paa Søen, da Kapitulationsforhandlingerne begyndte: Ingen af Flaaderne var ude, og imellem Pommern og Skaane fandtes knap nok et eneste Krigsskib.

Det traf sig meget heldigt for Kong Carl, at alle de danske Orlogsskibe og Fregatter havde rømmet Søen; thi den 22. December lod han sig endelig overtale til at forlade Stralsund og prøve paa at naa over til Sverig. I Sundet mellem Stralsund og Rygen var der iset en Rende, men Galioten Snarensvän og Brigantinen Snapop, der havde ligget dør for at staa til Kongens Raadighed, var af Frygt for Drivisen løbet over ad Hiddensee til. Udenfor Stralsund laa nu, foruden en Postjagt og en anden lille Jagt, kun den skrøbelige Galiot Hvalfisker; til den førtes Kongen Natten til den 22. December ved Midnætstid af Kaptajn Christophers (senere adlet Anckarcrona); men da Vejen til Renden var tilfrossen, og Isen maatte brydes, naaede den kongelige Chaloupe først ud til „Hvalfisker“, da det var bleven lyst. I Kongens Følge var kun Generaladjutanterne G. F. v. Rosen, der havde fulgt ham paa Riddet gennem Europa, og J. K. v. Dürring, Broder til hans anden Følgesvend, som var falden i Kampene om Hornværket, samt Kammerpage Mannerstierna; Hofkansler v. Müllern gik sammen med Kancelliet om Bord paa Postjagten; men de 2 Smaaskibe blev snart skilte. Fra de danske Batterier paa Rygen og den pommerske Kyst aabnedes en hæftig Ild paa dem; man fik Ram paa Postjagten, men Kongen slap heldig ud i rum Sø, hvor han traf „Snapop“, som uden videre Æventyr førte ham over til Skaane. Juleaftens Morgen, Lørdag den 24. December Kl. 4 landede han ved Stafsten, nær Trelleborg, og her fik han og hans Følge endelig den Hvile, de saa haardt trængte til. Allerede ved Daggry kom han ukendt til Trelleborg, og Kl. 3 Em. kom han til Ystad og tog ind i samme Hus, hvor han havde boet, da han i Aaret 1700 kom tilbage fra Sjælland. Han var gram i Hu, og haardt

¹⁾ Admiralitetet til N. Gyllenstierna ²⁰/₁₁ 15; Taube til Kongen ⁴/₁₃ 15.

gik det ud over Førerne af „Snapop“ og „Snarensvän“; den første blev dømt til at piskes, den anden til at arkebuseres; Kaptajn Christophers blev derimod forfremmet til Kommandør og snart efter adlet¹⁾.

Kancelliets Overfart var meget besværligere end Kongens. Postjagten, der havde svært ved at komme igennem den snævre Rende, fik 2 Grundskud, en Kancellist Glaser og en Tjener blev dræbte, og Isen havde nær skaaret det skrøbelige Fartøj midt over. Efter 5 Dages Kamp med Isen blev Postjagten reddet af Taubes Eskadre; den var da just paa Nippet til at blive taget af en dansk Kaper; de forkomne Passagerer blev tagne om Bord paa Krigsskibene og maatte følge med til Wismar, hvor Taube landsatte Skaraborgs Regiment og nogle Forsyninger, hvorefter han sejlede til Ystad, som v. Müllern naaede efter 19 Dages Rejse. Her traf han Kongen, der ganske havde opgivet ham og ladet nogle Medlemmer af Kancelliet komme ned fra Stockholm²⁾.

Samtidig med Kancelliet afsejlede paa den anden Jagt Kong Carls udenlandske Kreditorer, der var fulgte med fra Tyrkiet til Stralsund: Polakker, Kosakker og Orientaler af mange Racer og Folkeslag; ogsaa de led Tab ved de Danskes Beskydning, men blev ligeledes reddede af Taubes Eskadre³⁾.

Hermed var Kong Carl, Sjælen i Sverigs Kamp for dets Besiddelser i Nordtyskland, fordrevet fra Pommern, og længe varede det ikke, inden det svenske Flag ophørte at vaje fra Stralsunds og Wismars Volde; men endnu var Sverig ikke slaadet til Jorden; Krigsskuepladsen blev kun forlagt til Nord for Østersøen; med Kraft tog Kongen fat paa nye Opgaver; først hans Død aabnede Udsigten til Fred i Norden.

Da Kongen var borte, kom der Fart i Kapitulationsforhandlingerne. Den 22. December om Formiddagen kom der til Generalmajor v. Borcke et Bud fra General Dücker, der meddelte, at Generalmajorerne Leutrum og Delwig vilde komme ud; de kom da ogsaa og meddelte, at,

¹⁾ Gyllengranat: Sveriges Siökrigshist. I, S. 314 f.; v. Holtze til Sehested ^{22/13} 15; Res. u. Feldartill. Rechn.

²⁾ v. Müllern til Vellingk, dat. Ystad ^{9/1} 16 (Vell. Saml.); Karol. förb. Årsbok 1913 S. 321 f. (Hans Permans dagboksfragment).

³⁾ Westrin: Anteckn. om Karl XII' orientaliska Kreditorer (Sv. hist. Tidsskr. Årg. 1900 S. 27 f.). Jfr. Bind VI S. 303.

da Kongen af Preussen havde lovet en hæderlig Kapitulation, havde Kongen af Sverig bemyndiget General Dücker til at forhandle herom. I Lejren var man temmelig overbevist om, at Kongen havde forladt Stralsund; noget bestemt vidste man ikke, men man fandt det mistænkeligt, at Generaladjutant v. Rosen, der havde været med forrige Gang, nu var udebleven. Efter at de svenske Generalmajorer havde forhandlet med v. Borcke, Bendix Meyer og Løvenørn, blev Kapitulationsforslaget sendt til det preussiske Hovedkvarter, hvor det blev gennemgaaet og „die Gegenpunkte aufgestellt“. Svenskerne begærede en Vaabenhvile paa 7 Timer, som blev tilstaaet dem, og de forhandlende Officerer — i hvert Fald de 2 danske — fulgte med dem ind i Fæstningen, hvor de endnu opholdt sig Kl. 10 om Aftenen, da Posten til Hamborg afgik. Vaabenhvilen blev forlænget til Kl. 8 næste Morgen og derefter paa ubestemt Tid¹⁾.

Den 23. December kom Underhandlerne tilbage og førtes til det preussiske Hovedkvarter, hvor de meddelte, at Kongen af Sverig var afrejst den 22. I Forhandlingerne deltog begge Kongerne og foruden de alt nævnte Underhandlere yderligere Fyrsten af Anhalt, General Dewitz, General Wackerbarth og Generalløjtnant Seckendorff. Svenskerne forlangte fri Afmarche for hele Garnisonen med Heste, fuld Bevæbning, 48 Patroner pr. Md., flyvende Faner og klingende Spil ad nærmeste Vej til Wismar, hvortil der i 4 Maaneder skulde være fri Tilførsel af alt²⁾. Dücker vilde saaledes redde baade Stralsunds Besætning og Wismar; men dette stred mod Kongerne af Danmarks og Preussens Overenskomst af 18. November 1715³⁾. Der blev nu snakket meget frem og tilbage, men til sidst erklærede de Danske, at de paa ingen Maade kunde tillade, at Besætningen marcherede til Wismar, men bestemt maatte fordre, at den gik i Krigsfangenskab. Svenskerne jamrede højlydt, og da Kongen af Preussen sagde dem, at de for 8 Dage siden kunde have faaet en meget bedre Kapitulation, svarede de, at det havde de først faaet at vide for 3 Dage siden; men Kongen af Sverig vilde aldrig gaa ind paa, at hele Besætningen blev Krigsfanger. De prøvede nu, om man vilde tillade, at Garnisonen blev overført til Sverig, et Forslag, General Wackerbarth støttede efter

¹⁾ Tyske Kancellis Breve ^{22/12} Kl. 10 Em., ^{25/12} 15; v. Holtzes Br. til Gehr. Sehested ^{23/12}.

²⁾ Tyske Kancellis Breve ^{23/12}; Pakke „Kapitulationer“ i Scholtens Arkiv; Wackerb. til Aug. II ^{28/12} 15.

³⁾ Jfr. Side 200.

bedste Evne: det var da altid bedre at give Fjenden et Par Tusinde Md. end selv at miste 3—4000 ved en Generalstorm; men de Danske, som efter Sachsernes Udsagn „førte Ordet med megen Hovmod og Haardhed“, nedlagde naturligvis en energisk Protest mod, at der blev tilført den svenske Hær i Skaane Forstærkning; trods alle Forestillinger holdt de bestemt paa, at Garnisonen skulde gaa i Krigsfangenskab. Generalmajor Delwig vendte nu tilbage til Stralsund for at faa endelig Instrux, medens Generalmajor Leutrum blev i Lejren. Da Delwig kom tilbage, begav alle Underhandlerne sig til Kongen af Danmarks Hovedkvarter; de deltog i Taflet, afsluttede Forhandlingerne og underskrev Kapitulationen. Betingelserne var haarde; men der blev dog gjort Svenskerne nogle Indrømmelser¹⁾.

Det svenske Kapitulationsforslag indeholdt 39 Paragrafer, men disses Antal blev i Løbet af Forhandlingerne stærkt reduceret. De 5 første gik ud paa, at Garnisonen paa nærmere angiven Maade skulde marchere til Wismar, og at alle de Personer, General Dücker tog under sin Beskyttelse, skulde nyde godt af Kapitulationen; herpaa blev der svaret:

„Garnisonen kan ikke faa nogen anden Kapitulation end Tilladelse til at marchere ud af Triebseer Porten med fuld militær Honnør; men saa snart den er naaet til Regimentet Stilles Lejr, nedlægger den Vaabnene og gaar i Krigsfangenskab. Alle Officerer beholder dog deres Vaaben og Bagage“.

Hermed bortfaldt det svenske Forslags § VI, der forlangte Løsladelse af alle de svenske Fanger, der var gjort under Belejringen, og Traktaten kom til at indeholde en ny § VI, der paalagde Svenskerne at tilbagegive de Krigsfanger af de Allieredes Hære, som opholdt sig i Fæstningen, saa snart en Port var indrømmet Belejringshæren.

Forslagets § VII, at ingen Officer eller Civilbetjent maatte tilbageholdes paa Grund af Gæld, blev ændret til, at „Skyldnerne en for alle og alle for en“ skulde staa inde for Gælden.

§ VIII tilsagde alle Garnisonens Medlemmer fri Raadighed over deres private Ejendom.

§ IX indrømmede Officerer m. fl. Ret til at lade deres Sager blive i Fæstningen, mod at de selv betalte de Borgere, der opbevarede dem.

¹⁾ Wackerb. til Aug. II ²²/₁₂; i Voges' Manuskript angives, at Forhandlingerne fandt Sted den ²²/₁₂; Wackerbarths Brev, som han har kendt, angiver den 23., og det samme gør tyske Kancellis Breve, som er en Førstehaandskilde, han ikke har kendt.

§§ X—XI lovede at sørge for efterladte Syge og Saarede; dog skulde alle Ydelser ved den endelige Udvexling betales; det nødvendige Sanitetspersonale kunde blive hos dem.

§ XII indeholder et rundt Afslag paa Svenskerne Forlangende, at faa 400 4-spændige Vogne og 100 løse Heste til Transport af Bagage og Kanoner m. v. samt en Frist paa 6 Dage til Rejseforberedelser; kun indrømmedes der Besætningen paa Dänholm og andre Punkter udenfor Voldene den nødvendige Tid til at begive sig ind i Fæstningen ad Franken Thor.

§ XIII. Det kan ikke tillades, at svenske Skibe, der efter Kapitulationen kommer med Undsætning til Fæstningen, sejler frit tilbage; de betragtes derimod som god Prise.

§ XIV. Besætningerne paa Dänholm og „Hütten See“ (Hiddensee) deler Skæbne med den øvrige Garnison.

§ XV. „Af sær Naade“ vil Medlemmer af Garnisonen, som staar i undersaatligt Forhold til nogen af de Nordiske Allierede, blive behandlede ganske som de øvrige.

§ XVI. De Belejrede afleverer med behørig Specifikation alt Artillerimateriel og alle Magasiner samt paaviser alle Miner.

§ XVII. Artilleri- og Fortifikationsbetjente behandles som den øvrige Garnison.

§ XVIII afslaar Fordringen, at hvert Regiment skal have Ret til at medføre 2 tildækkede Vogne, som ikke maa efterses.

§ XIX tillader ikke Desertører, der er indkomne i Fæstningen, at marchere uhindret ud sammen med de øvrige.

§ XX afslaar Anmodningen om, at 2 med Vaaben ladede Skibe, som ligger i Havnen, frit sejler tilbage til Sverig.

§§ XXI—XXVII angaar alle Staden Stralsund og derværende civile Myndigheder. Man ønskede at sikre Byen dens Rettigheder og Friheder, Privilegier, Jurisdiktion o. s. v. samt at faa den fritaget for at udlevere sine Kirkeklokker; endelig ønskede man, at det kgl. svenske Regeringspersonale skulde have Lov til at beholde sine Ejendomme, Papirer o. s. v. baade i Byen, paa Rygen og i Pommern og have Tilladelse til at blive dør eller rejse til Sverig eller til Stettin, hvor flere af dem havde deres Hjem; de Brevskaber, Bøger, Regnskaber o. s. v., som disse Personer paa Embeds Vegne var i Besiddelse af, kunde de enten beholde hos sig eller sende til Sverig. Herpaa blev resolveret, at alt, hvad der vedrørte Byen, vilde begge Konger forhandle om med Magistraten; dog skulde Kirkeklokkerne efter gammel Hævd

indløses¹⁾); de civile Tjenestemænd kunde faa Lov til at opholde sig i deres Hjem i Byen eller paa Landet, saa længe de forholdt sig rolige; vilde de forlade Landet, maatte det ske inden 4 Maaneder; men alle Akter, Dokumenter m. v. skulde udleveres de dertil komiterede og forblive ved Arkivet i Stralsund.

§ XXVIII. -Paa de Belejredes indstændige Bøn tilsiges der alle dem, der har brudt Oldenswort Kapitulationen eller siddet Krigsrettsdommen i Rendsborg overhørig, fuld Amnesti; samtlige Allierede lover ligeledes, at ingen skal udleveres til Czaren, selv om han derom skulde fremsætte Fordring.

§ XXIX. Det forbeholdes en nærmere Undersøgelse, hvorledes man skal forholde sig over for dem, der som Panthavere sidder inde med kongelige Domæner.

§ XXX. Ønsket om at beholde Tribunalet i Wismar som Appelinstans afslaas.

§ XXXI. Jurisdiktionsforholdene kan ikke uden videre forblive uforandrede, men maa nærmere prøves.

§ XXXII. Der tilstaas den Officer, der skal bringe Efterretning om Kapitulationen til Sverig, et godt Pas.

§ XXXIII. Alle ved Sø- og Bygningsetaten ansatte Personer deler Skæbne med Garnisonen.

§ XXXIV. Da Garnisonen gaar i Krigsfangenskab, bortfalder Forslaget om, at der skal gives Rejsepas til de Officerer, som vil rejse bort i egne Anliggender.

§ XXXV. Om Handelsforhold vil Kongerne forhandle med Magistraten.

§ XXXVI. Det af de Belejrede ønskede Forbud mod at „debauchere“ svenske Soldater før eller efter Afmarchen, mod at holde nogen tilbage under hvilket som helst Paaskud eller mod at beholde Overløbere, som der gøres Fordring paa, kan ikke udstedes.

§§ XXXVII og XXXVIII, der indeholder Løfte om at holde Kapitulationen og ikke tillade, at noget Punkt brydes, tilstaas.

§ XXXIX, der udtaler, at denne Kapitulation ikke maa præjudicere den westphalske eller senere Fredstraktater, afvises som Sagen uvedkommende.

Ovenstaaende Punkter blev ratificerede af begge Konger, som gjorde følgende Indrømmelser og Tilføjelser:

¹⁾ Frederik IV skal have faaet Indløsningssummen nedsat til 1500 Dukater. (R. Baier. Strals. Gesch.).

1. 40 Underofficerer og 960 Tamburer og Menige, indfødte Svenske, skal formeres som Korps og beholde deres Vaaben.

2. 120 Officerer, deriblandt Generalløjtnant Stackelberg og 2 af General Dücker udpegede Generalmajorer, skal henhøre til dette Korps.

3. Ovennævnte Befalingsmænd og Menige skal i 4 Maaneder nyde frit Kvarter i Kongen af Preussens Lande, men forplejes af deres egen Konge; i øvrigt behandles de som Kongen af Preussens egne Tropper.

4. Naar Kongen af Sverig til Foraaret sender Transportskibe for at afhente disse Folk, skal Kongerne af Danmark og Preussen give dem gode Passer, saa at de uhindret kan overføres fra Camin til Sverig.

5. De kongelige Drabanter og de til Hofstaten hørende Personer skal ligesom de 1000 Mand forsynes med gode Passer og kan, indtil de overføres, tage Ophold i Rostock eller Lybæk. General Dücker opgiver paa Æresord Tallet paa Drabanter og Tjenere.

6. Generalmajor Delwig forsynes med Pas og kan strax rejse over til Sverig med Melding om Tilstanden ved Garnisonen.

7. General Dücker vil nøje specificere alle Volontører, som frit kan rejse, hvorhen de vil; dog maa der ingen Generaler eller andre Officerer være iblandt dem.

8. I Morgen den 24. December skal alle Udenværker rømmes af Garnisonen og besættes af danske og preussiske Tropper. Der anbringes Vagter udenfor Portene for at forebygge Uordner.

9. De, der skal være Krigsfanger, marcherer ud Torsdag den 26. December Kl. 9 Fm., saaledes som bestemt i Kapitulationens § I; de, der skal beholde deres Vaaben, afmarcherer den 27. til samme Tid og faar derefter deres Marchebestemmelser.

10. Garnisonen medfører Brød for 6 Dage.

11. Gislerne, 2 Oberster af hver Hær, udvexles i Morgen Kl. 8 ved Triebseer Porten.

12. De, der forlægges til Kongen af Preussens Lande, forpligter sig til at afholde sig fra enhver Fjendtlighed eller skadelig Korrespondance.

Lejren ved Stralsund, 23. December 1715.

Friedrich R.

Friedrich Wilhelm R.

Den 24. ratificerede General Dücker Kapitulationen i sin Egenkab af Kgl. svensk kommanderende General.

De Officerer, der skulde frigives, fordeltes i følgende Forhold til de forskellige Klasser og Grader: 1 Generalløjtnant, 2 Generalmajorer, 4 Oberster, 8 Oberstløjtnanter, 8 Majorer, 20 Kaptajner, 77 Subalterne¹⁾).

Den 24. December rømmede Svenskerne alle Udenværker; Franken Thor blev besat med en dansk, Triebseer Thor med en preussisk Vagt. Juledag tog Kong Frederik Staden i Besiddelse. Generalmajor v. Støcken, Stades tidligere Kommandant, overtog samme Stilling i Stralsund, hvortil han længe havde været udsæt²⁾).

2. Juledag foretoges Udmarchen, saaledes som det var bestemt. 6 Batailloner og 1 Eskadron af hver Armé tog Opstilling langs Siderne af Vejen fra Triebseer Pörten til den preussiske Lejr. Kl. 10 satte de svenske Tropper sig i Bevægelse; i Spidsen var General Dücker og de øvrige Generaler, og saa kom Resterne af Garnisonens 35 Regimenter. Henved 2000 Md. laa syge og saarede i Stralsund, hvor ogsaa de 1000 Md., der skulde frigives, befandt sig; Tabene af Faldne, Døde, Saarede, Desertører og Fanger havde været saa stort, at kun 1800 Md. skal have deltaget i Udmarchen; Tallet vilde dog have været større, hvis ikke Kongen af Danmark inden Udmarchen havde ladet foretage Hvervninger i Fæstningen; Kongen af Preussen skal have været meget vred herover og skal have sendt et Kommando ind i Byen for at jage Hververne bort. Næste Dag marcherede de 1000 Nationalsvenskere under Generalløjtnant Stackelberg og Generalmajorerne Cronstedt og Göthe ud for at gaa i Kvarter omkring Kønigsberg i Neumark. Samme Dag indmarcherede en Bataillon Prins Carl, 1 af Jyske Regiment og hele Oldenborgske Regiment, henholdsvis bestaaende af 785, 838 og 1599 Hoveder, i Fæstningen, hvor Generalmajor Støcken altsaa blev Kommandant³⁾).

Den 28. December holdt begge Kongerne deres Indtog i Byen; om Aftenen tog de Afsked med hinanden, og næste Dag rejste de; Nytaarsaften indtraf Frederik Vilhelm i Potsdam; de skiltes som Venner, og Kongen af Preussen erklærede, at han stedse vilde garantere Kongen af Danmark hans Lande; men Wackerbarth mente rigtignok, at man ikke for sikkert skulde stole herpaa⁴⁾).

¹⁾ Scholtens Ark.: „Kapitulationer“; Løvenørns Privatark.

²⁾ Kgl. udf. Expeditioner ¹⁴/₁₂ 15 Nr. 2244.

³⁾ Wackerb. og Manteuffel til Aug. II ³⁰/₁₂ 15; de af Voges benyttede preussiske Kilder (Publicat. u. s. w. B. 87 Nr. 26, S. 111).

⁴⁾ Wackerb. og Manteuffel til Aug. II ³⁰/₁₂ 15.

Ihærdigt, men forgæves arbejdede de sachsiske Ministre til det sidste paa at faa Danmarks og Preussens Konger til at indrømme Kong August de nys erobrede Provinser. Den 24. December overrakte de begge Monarkerne en Memorial, der var en Gentagelse og Fortsættelse af den, de havde indgivet strax efter Rygens Erobring¹⁾. De beraabte sig paa den gældende Grundlov og paa de mellem Kongerne af Danmark og Polen sluttede Overenskomster og hævdede, at General Dewitz ved Schwedt Recessen havde indrømmet den „Nordiske Alliance“s Forpligtelser til at „satisfaire aux traités, faits entre eux et ne point porter préjudice au Roi de Pologne à qui cette province est échue par le partage fait dans la ligue“. Sluttelig udtalte de, at det var utænkeligt, at Danmark vilde støde Sachsen-Polen ud af en Alliance, hvis Betingelser det havde opfyldt til Punkt og Prikke²⁾. Kongen af Danmark svarede, at han gerne vilde tjene Kongen af Polen, men ikke i denne Sag. I det udførlige Svar, som den 27. December blev overrakt de sachsisk-polske Ministre, udtalte Kongen, at kun Kongen af Sverigs Vægring ved at gaa ind paa, at Nordtyskland blev erklæret neutralt³⁾, var Skyld, i at Pommern var bleven Krigsskueplads; Kongen af Polen kunde umuligt mene, at Kongen af Danmark havde krænket „Riget“s Grundlov; ellers havde han vel næppe haft saa travlt med at faa en dansk Hær til at hjælpe med at hindre en Rigsstand (Sverig) i at bryde „Riget“s Fred; heller ikke Kong Augusts Rettigheder som Kredsdirektør var præjudicerede; havde denne i 1711—1713 ment at have Ret til at angribe Sverigs tyske Besiddelser for at værges sine egne Lande, maatte denne Ret vel ogsaa tilkomme Kongen af Danmark; det var rigtigt nok, at Danmark i 1711 havde indrømmet Sachsen Pommern og Rygen⁴⁾; men Forudsætningerne var bristede; i Januar 1712 var der sluttet en ny Konvention med Danmark, der nu skulde have Rygen mod at efterlade 6000 Md. i Pommern⁵⁾; men i Sommerfelttoget 1713 havde Polens og Ruslands vaklende Politik berøvet Danmark Frugten af alle dets Anstrængelser; med den danske Flotilles Hjælp havde nævnte to Magter taget Rygen, men de havde ikke overladt Øen til de Danske,

¹⁾ Side 199.

²⁾ Afskr. i Geh. Reg.; Wackerb. til Aug. II ²⁰/13, bilagt med Afskr. af Mem. og en Extrakt af Recessen.

³⁾ Bind III, S. 9—17.

⁴⁾ Bind V, S. 2.

⁵⁾ Bind V, S. 3.

havde undladt ethvert Forsøg paa at tage Stralsund, ja havde endog givet det hele tilbage til Svenskerne; men derved havde Sachserne sat sig helt ud af Spillet, og den nye Traktat om Erobringen af Pommern og Rygen gjaldt kun Danmark og Preussen¹⁾.

Dewitz søgte at trøste de sachsiske Ministre med, at det hele ikke var saa slemt ment, og selv havde de en Fornemmelse af, at de maaske i sin Tid kunde faa noget af Pommern ved at give Danmark Garanti for Hertugdømmerne, naar Hertugen af Gottorp fik Oldenburg og Delmenhorst²⁾. Dette Haab syntes at være støttet paa en Udtalelse af General Dewitz: at Danmark ikke afstod en Landsby i Pommern, før det var sikkert paa ved den endelige Fred at faa hele Slesvig og Resten af Holsten.

Memorialen til Kongen af Preussen gik ud paa, at Sachserne i hvert Fald maatte have noget for det Arbejde, de havde udrettet for at skaffe ham Stettin. At Henvendelsen var haabløs, vidste Wackerbarth kun alt for godt; faa Dage i Forvejen havde han indberettet til August II, at Kongen af Preussen — uden at raadføre sig med sine Ministre — havde tilbagekaldt alle sine Klagemaal mod de Danske og sagt til ham, at han maatte føje Kongen af Danmark og garantere ham Landet. „Da vi er de svageste og ikke uigenkaldeligt vil brouillere os med de to Konger, maa vi nøjes med en Protest“, slutter Generalen med et Suk³⁾. Kongen af Preussen svarede da ogsaa blot, at han var bunden til at lade Kongen af Danmark være Herre i Stralsund og forblive dør⁴⁾.

Rent militært set havde Sachsernes Optræden under Felttoget været upaaklagelig. Kongen af Danmark udtalte da ogsaa, at de havde været udmærkede Auxiliærtropper; men denne rosende Udtalelse tilfredsstillede dem ikke, da de jo netop vilde anerkendes som Krigsførende. De tog derfor det Parti at spille de Fornærmede; Wackerbarth, der før havde været saa forlegen for at faa et Storkors, afslog at modtage det hvide Baand eller en hvilken som helst anden Foræring, og det samme gjorde Generalløjtnant Seckendorff. Derimod modtog Generalen af Kongen af Preussen en Juvel til 8000 Rdlr. Værdi. Kongerne af Danmark og Preussen skænkede hinandens Officerer og Ministre forskellige Gaver: Ilgen fik 6000 Rdlr., Obersterne

¹⁾ Geh. Reg.

²⁾ Wackerb. til Aug. II ^{28/12}, ^{30/12} 15.

³⁾ Wackerb. til Aug. II ^{22/12} 15.

⁴⁾ Wackerb. til Aug. II ^{24/12} 15.

Köppen og Sydow, der havde udmærket sig henholdsvis ved Erobringen af Retranchementet og i Trancheerne, henholdsvis 2000 og 1000 Rdlr; Dewitz fik en Juvel til 6000 Rdlr., Sehested, der for havde faaet en Juvel, modtog et af de i Stralsund tagne Skibe; endelig fik D. Vibe 6000 Rdlr. i Juveler¹⁾.

Endnu i nogen Tid blev der fra sachsisk-polsk Side knurret og protesteret mod den Behandling, der var bleven dem til Del. Der blev paa ny gjort Forsøg paa at vinde Kejseren: Prins Eugen kom med Forestillinger til den danske Gesandt, og denne fik en Instrux, der ganske svarede til, hvad der under 27. December var meddelt Wackerbarth og Manteuffel²⁾. I Warschau maatte den danske Legationssekretær Jessen i Slutningen af Februar paa ny forklare Regeringen, hvorved Sachsen-Polen i 1713 ganske havde forskærtset alt, hvad Danmark i de foregaaende Aar havde tilsagt det³⁾.

Efter Stralsunds Fald marcherede saa vel de preussiske som de sachsiske Tropper bort; de sidst nævnte gik til Stettin for efter Omstændighederne at marchere til Sachsen eller til Polen. For de Danskes Vedkommende var Sagen noget mere indviklet, idet en Del af Hæren skulde blive tilbage i de nye Provinser, en Del blokere Wismar og holde Forbindelsen vedlige mellem Belejningskorpset og Pommern, medens Resten skulde hjem, da det maatte befrygtes, at den nys hjemvendte Kong Carl snarest vilde optræde angrebsvis. Hertugen af Württemberg indstillede, at der i Pommern og paa Rygen blev efterladt 12 Eskadroner, 6 Batailloner og 1 Artillerikompani, i Rostock 1 Eskadron og 1 Bataillon, foran Wismar 10 Eskadroner og 2 Batailloner, i Holsten 16 Eskadroner og 8 Batailloner, i Jylland og paa Fyn 16 Eskadroner og de 5 norske Batailloner, som dog eventuelt kunde sendes til Norge, og endelig at 4 Eskadroner og 8 Batailloner gik til Sjælland⁴⁾. Kongen resolverede, at Lüttichaus, v. Dedens og Dewitz' Rytterregimenter, Prins Carls, Jyske og Oldenborgske Infanteriregimenter samt et Artillerikompani skulde blive i Pommern og paa

¹⁾ Wackerb. og Manteuffel til Aug. II ²⁴/₁₂, ³⁰/₁₂ 15; Berl. geschr. Zeit. S. 459. Brev af ¹⁸/₁ 16.

²⁾ Side 232; Geh. Reg. ⁸/₁ 16.

³⁾ Sachs. Ges. Relat. ²³/₂ 16.

⁴⁾ Udateret Indstilling i Scholtens Protokol 1715; antagelig af ²⁴/₁₂.

Rygen; i Rostock skulde Prins Christians Regiment ligge sammen med en Eskadron, der skulde afgives af Korpset for Wismar, som skulde bestaa af Schmettaus og Prehns Ryttere, Schulenburgs Dragoner og Krags Infanteriregiment; i Holsten skulde efterlades Livregiment Ryttere, Livregiment Dragoner, Hertugen af Württembergs og Holstenske Rytterregimenter, Livgarden til Fods, Grenaderkorpset, Scholtens Regiment (fh. Prins Georgs), 1 Bataillon af Marineregimentet og Dronningens Livregiment; i Jylland 3. Sjællandske Rytterregiment, Jyske Landkyrasserer samt de 2 norske Regimenter; paa Fyn de 2 Fynske Rytterregimenter og Fynske hvervede Infanteriregiment, og endelig skulde Livgarden til Hest, 1. Sjællandske og 1. Jyske Rytterregiment samt Arnoldts, Staffeldts, Callenbergs og Zepelins Infanteriregimenter ligge paa Sjælland¹⁾. Heri skete der dog snart en hel Del Ændringer; den første var, at Dronningens Livregiment kom til Rostock og Prins Christians Regiment til Glückstadt, da det skulde nymunderes²⁾.

Inden Afmarchen maatte Regimenterne samle deres „Kommanderede“, der var spredte omkring paa forskellige Punkter i Etapelinien. De Syge og Saarede samledes i forskellige nærmere angivne Lazaretter, hvor det fornødne Sanitetspersonale efterlodes. Da saa vel Feltartilleriets som Regimentskanonernes Heste var i kummerlig Stand, maatte en Del Skyts og Vogne efterlades for til Foraaret at sendes hjem ad Søvejen; det samme var Tilfældet med Pikerne, som man paa Kongens Befaling og mod Scholtens Indstilling havde slæbt med til ingen som helst Nytte, og til hvis Hjemkørsel man nu savnede Midler³⁾. General Dewitz, der var bleven Generalguvernør over Pommern og paa Rygen, fik Overkommandoen over de der værende Tropper, over Garnisonen i Rostock og Blokadekorpset for Wismar, Generalmajor v. Stöcken fik Paritionspatent som Kommandant i Stralsund, hvor de fornødne Fæstningsbetjente blev ansatte; baade Stadsmajoren og Vagtmesterløjtnanten, der havde gjort Tjeneste i samme Egenskab i Stade, var gamle og afældige og maatte snart indstilles til Afsked⁴⁾. Som Slutsten paa det hele blev der beordret Takkefest i København med 3 Gange 27 Skud fra Flaadens og Voldens Kanoner⁵⁾.

Kongens Hjemrejse gik programmæssigt og forholdsvis hurtigt: den

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ^{24/12} 15 Nr. 2304.

²⁾ Scholtens Prot. ^{25/12} 15.

³⁾ Indstilling fra Scholten og Dewitz i Scholtens Prot. ^{25/12} 15.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ^{24/12} Nr. 2327, 2331; Dewitz til Scholten ^{7/1} 16.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. ^{28/12} Nr. 2347, 2348.

29. December overnattede han i Rostock, den 30. foran Wismar, den 31. i Gadebusch og den 1. Januar i Oldesloe¹⁾. Troppernes Hjemmarche, der i Enkelthederne var anordnet af Generalkvartermesteren, gik paa Grund af de slette Veje og det haarde Vejr hverken huftigt eller præcist. Fynske geworbne Regiment, som den 14. Januar skulde være ankommen til Oldesloe, var den 18. først kommen til Tremsbüttel; her indtraf den næste Dag Prins Christians Regiment, den 20. de to norske Regimenter, den 21. Grenaderkorpset og den 23. Garden²⁾; da Regimenterne kom til at holde Rastdage paa andre Steder end de anviste, blev mange Lokalteter for stærkt belagte, hvad der i den strænge Kulde var højst uheldigt. For et Fodfolksregiments Marche fra Stralsund til Haderslev var der beregnet fra 31—34 Dage, til Frederiksort 23; for et Rytterregiment fra Wismar til Haderslev 20—22 Dage; men Tiderne kunde ikke overholdes³⁾.

Inden sin Afrejse fra Stralsund havde General Scholten truffet meget detaillerede Bestemmelser om Sløjfning af Belejringsarbejderne, om Reparation af Fæstningsværkerne og om Anlægget af et Brohoved ved Altefähr til Sikring af Forbindelsen med Rygen. Til at lede disse betydelige Jord- og Murarbejder blev det fornødne Antal Fortifikationsbetjente efterladt under Kommando af Major Creutz⁴⁾. Snevand og Frost bevirkede, at Arbejdet først kunde begynde i April; den 1. tog 600 Bønder fat paa Sløjfningsarbejdet, medens 80 Soldater arbejdede paa Voldene⁵⁾. De pommerske Landstænder havde erklæret, at de ikke kunde afgive mere end 300 Bønder daglig og havde tilbudt at betale 300 Soldater 6 Sk. lybsk pr. Dag; dette Tilbud var bleven modtaget i Februar⁶⁾, men i April var det alligevel Bønder, der sløjfede Løbegravene. Til Arbejde paa Brohovedet krævedes daglig 600 Bønder og lige saa mange Soldater; hertil skulde anvendes 3000 Rdlr. Soldaterne skulde have et Tillæg af 2 Sk. lybsk daglig⁷⁾. Til Fæstningens Proviantering krævedes henvend 20000 Rdlr.; Kongen resolverede, at Stralsund fra de kongelige Magasiner skulde have 600 Tdr. Ærter,

¹⁾ Frederik IV's Rejserute gennem Meklenborg (Varenius til Carl Leop. ^{20/12} 15, Durchzüge); Brev fra Lejren v. Wismar ^{2/1} 16 (Berl. geschr. Zeit. S. 457).

²⁾ Skr. til Etatsr. Hannecken fra Feltgenkom. ^{20/12} 15 (Acta B. IX 3. Slesvig); Indberetn. fra Amtsskr. i Tremsbüttel Decbr. 1715 (Acta B. IX 1. Nr. 662. Slesvig).

³⁾ Rdsbgs. Fæstn. regnsk. Jan. 1716.

⁴⁾ Scholtens Prot. ^{2/1}, ^{12/1}, ^{13/2}, ^{25/2}, ^{21/4} 16.

⁵⁾ Dewitz til Scholten ^{7/2}; Creutz til samme ^{4/4} 16 (Scholt. indk. Br.).

⁶⁾ Scholtens Prot. ^{25/2}.

⁷⁾ Kgl. udf. Exped. ^{7/2} 16 Nr. 243.

600 Tdr. Gryn, 10000 Tdr. Rug og 1500 Tdr. Byg; Forsyningen med Flæsk, Brændevin, Lys, Tran, Humle, Smør og Ost havde det foreløbig ingen Hast med¹⁾).

Da Hærene var bortmarcherede, var der endnu foruden Besætnings-tropperne 600 Soldater og 1500 Matroser fra Flotillen tilbage i den nye Provins²⁾; til disses Underhold blev der i Februar sendt 24450 Rdlr. til Greifswald³⁾. I Begyndelsen af Marts gik der Ordre til Schoutbynacht Rosenpalm om at gaa til København med Flotillens større Skibe, Flaadens Travailleslupper og de tilbageblevne Transport-skibe, saa snart Vandet var aabent, og der ingen fjendtlig Overmagt var i Søen, ved Aftenstid og med „durchstaaende Søndenvind“; det endte imidlertid med, at Schoutbynacht Kaas i Slutningen af April blev beordret til med 6 Orlogsskibe at hente Flotillen⁴⁾. En Del af den blev liggende ved Stralsund med samme Opgave, som den Stralsundske Eskadre i sin Tid havde haft. Den stod under Kommando af Kommandørkaptajn M. Gude og bestod i November 1718 af følgende Skibe⁵⁾:

Galiot Haabet	86 Md.	10 Kan.	18 Pds.
— Beskærmeren	95 —	10 —	18 —
Pram Helleflynderen	95 —	14 —	18 —
— Ebenezer	84 —	12 —	12 —
Fregat Hummeren	40 —	10 —	3 —
Admiralitetstjagt	25 —	6 —	2 —
2 Orlogsskibsbaade	22 —	0 —	0 —
Ialt	447 Md.	62 Kan.	

Denne Styrke ansaa Gude ikke for at være tilstrækkelig til at spærre Gellen, Øster- og Vesterdyb, som nu var aabne; han ønskede yderligere et Par fladgaaende Fregatter, 1 Bombarderpram og nogle armerede dobbelte Chalouper⁶⁾.

Da den danske Felthær i 1716 blev samlet paa Sjælland for sammen med Russerne at angribe Skaane, blev Besætningstropperne i Pommern i høj Grad formindskede, idet alle 3 Rytterregimenter og

¹⁾ Kgl. udf. Exped. 10/6 16 Nr. 1128.

²⁾ Dewitz til Scholten 15/1 16.

³⁾ Kgl. udf. Exped. 7/2 16 Nr. 239.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. 10/6 16 Nr. 493, 29/4 Nr. 976.

⁵⁾ Mem. 7/11 1718; Ref. Sag. 6/4 18 Nr. 10.

⁶⁾ Udat. Mem. af 1718 fra Gude.

Jyske Infanteriregiment afgik derfra¹⁾. Tilbage blev 2 Infanteriregimenter, der begge laa i Stralsund; paa gentagen Indstilling fra General Dewitz resolverede Kongen, at en Bataillon blev forlagt til Smaabyerne i Pommern for at lette Indkvarteringsbyrden; Generalen havde ment, at man rolig kunde have nøjedes med 2 Batailloner i Fæstningen som i Svensketiden²⁾. Skønt Troppestykkerne i Pommern og paa Rygen efter Haanden blev meget ringe, blev der ikke fra svensk Side gjort noget Forsøg paa at tage Provinserne tilbage; Kong Carl havde paa taget sig større og vigtigere Opgaver.

Foruden de 1000 „Nationalsvenske“, der i Følge Kapitulationsbestemmelserne skulde frigives, var der ikke mange indfødte svenske Soldater i den svenskpommerske Hær; alle Udlændinge, der vilde tage Tjeneste i en af de allierede Hære, og som duede dertil, blev antagne; de øvrige fik hver 16 Groschen i Tærepeng og Lov til at løbe, hvor hen de vilde. Officererne blev løsladte paa Parole og skulde indfinde sig igen paa de opgivne Steder, naar de med en Maanedes Varsel blev indkaldte³⁾.

De indfødte svenske Officerer og Soldater, der skulde frigives, naar Kongen af Sverig betalte deres Forplejning og afhentede dem 4 Maaneder efter Kapitulationen, havde en haardere Skæbne end deres Kammerater. Mandskabet er næppe bleven videre godt behandlet i Neumark; thi inden Udgangen af April var 200 Mand døde; der sagdes, at de havde begaaet Uordner, men ikke af hvilken Grund. Da Transportmidler og Penge ikke indtraf i rette Tid, blev de ikke mere forplejede paa preussisk Regning; de fleste af dem lod sig efter megen Modstand og mange Indvendinger overtale til at tage Tjeneste, de andre gik omkring og betlede; i Juli 1716 hed det sig, at man ikke vilde kunne skrabe 10 Mand sammen af dem; de, der havde

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ¹²/₈ Nr. 1279, ¹⁶/₈ 16 Nr. 1728.

²⁾ Ref. Sag ¹⁸/₉ 17 Nr. 7, ²²/₁₀ Nr. 19—20.

³⁾ Berl. geschr. Zeit. S. 458 ¹⁸/₁ 16. I en Memorial af ¹/₂ 18 udtaler den danske Generalauditor Bornemann, at der tilfaldt de Danske 325 Officerer, som alle gav Revers og Adresse; om Kaution kunde der ikke være Tale, da de fleste havde Gæld. De vendte i store Skarer tilbage til Fædrelandet (Bind V. S. 308). Over Mandskabet havde han ingen Liste; Folkene havde enten taget Tjeneste eller var løbne bort. Ved den endelige Udveksling mod Krigens Slutning fandtes der dog 314 Fanger fra Stralsund (Bind V. S. 346).

ladet sig hverve, løb snart deres Vej; af 500 Musketterer, der var antagne ved Leopold af Anhalt Dessaus Regiment, var der i Oktober 1716 ikke 50 tilbage. Officererne gik det lige saa slet som Mandskabet: i Begyndelsen af Maj blev de erklærede for Krigsfanger; Generalerne kom til Spandau, de andre Officerer til Cüstrin; i Begyndelsen af Juli fik Generalerne Lov til at opholde sig i Berlin, de andre i Neumark; de fik vel deres Kaarder igen; men det blev udtrykkelig betydet dem, at de var Krigsfanger; thi vel var de 6000 Rdlr. deponerede i Juni; men da det var for silde. De arme Mennesker havde meget svært ved at klare sig i økonomisk Henseende; i August blev der imidlertid sendt dem Gage for 4 Maaneder. En stor Del af dem tabte Taalmodigheden og rømte bort; de fleste til Sverig; det hed sig, at nogle havde taget Tjeneste hos de Konfødererede i Polen, der bekæmpede Sachserne. Blandt de rømte var Generalmajor Cronstedt, som paa Bordet i sit Kvarter havde efterladt en Fortegnelse over sin Gæld og Penge til at betale den med; han og de andre, der undveg af Fangenskab, blev citerede ved Trommeslag; men der blev ellers ikke lagt dem videre Hindringer i Vejen. I Aaret 1717 blev en Del udløste; men endnu i April 1718 gik General Leutrum med 30 andre svenske Officerer paa 2 Skibe fra Warnemünde over til Sverig¹⁾.

Preussernes Behandling af deres Krigsfanger var saaledes ret inhuman, selv om de rent juridisk set var i deres Ret, da Svenskerne ikke til den aftalte Tid opfyldte, hvad de havde forpligtet sig til.

Det pommerske Felttog var gennemgaaende til Ære for de danske Vaaben. Flotillens Operationer muliggjorde Erobringen af Rygen og sikrede det heldige Udfald af Belejringen af Stralsund; det maa dog ikke glemmes, at uden Hovedflaadens Støtte vilde Flotillen ikke have kunnet løse nogen af sine Opgaver; men Folkemangel og slet Udrustning, uundgaaelige Følger af Pengemanglen, lagde de kommanderende Admiraler meget store Vanskeligheder i Vejen. Ogsaa Hæren havde indlagt sig Ære; paa Rygen havde den kæmpet tappert, og i de blodige Kampe under Belejringens sidste Fase havde den i ingen Henseende staaet sig ringere end de Allierede. Naar man fra

¹⁾ Berl. geschr. Zeit. S. 458 ^{18/11}, S. 481 ^{14/1}, S. 494 ^{21/4}, S. 508 ^{12/5}, S. 515 ^{23/5}, S. 516 ^{2/6}, S. 520 ^{20/6}, S. 523 ^{7/7}, S. 526 ^{21/7}, S. 544 ^{19/9}, S. 559 ^{7/10} 16; S. G. v. Kothen Meritförteckning; Ref. Sag. ^{2/5} 18 Nr. 3.

tysk Side har bebrejdet General Scholten, at han kun trevent støttede de Angreb, hvori hans Tropper ikke skulde deltage, saa er dette ikke berettiget. Det var fuldstændig naturligt og rigtigt, at den danske General ikke vilde fremme en Plan om at narre hans Konge for de Fordele, der var ham tilsagte, og dette vilde være sket, hvis Stralsund var faldet, medens Kongen med en stor Del af Hæren var paa Rygen. General Scholten, der havde indlagt sig saa megen Fortjeneste af Hærens Reorganisation, fortjener ogsaa Anerkendelse for sin Optræden i Felttoget. Af andre højere Førere nævnes med Berømmelse i første Række Admiral Sehested og General Dewitz, men ogsaa Admiral Raben og Viceadmiral Just Juel fortjener at mindes. Af de lavere Førere skal først og fremmest Kaptajn Peter Wessel nævnes; den kække Oberst Jesper Frijs, der med saa megen Bravur førte Stormkolonnen mod Hornværket, skal heller ikke glemmes; endelig bør Oberst Poul Løvenørn fremhæves som den dygtige Generalstabsofficer, der var Admiral Sehested en udmærket Støtte ved Ordningen af Troppetransporterne. De danske Tropper, hvis Holdning ved Felttogets Begyndelse havde vundet Kongen af Preussens Bifald, retfærdiggjorde i Kampene hans gode Mening om dem; selv General Wackerbarth maatte indrømme, at de kæmpede fortrinligt.

III. Wismars Erobring.

DEN 29. Juni 1715 marcherede den danske Hærs Hovedstyrke fra Wismars Omegn til Stralsund og efterlod ved Fæstningen et Blokadekorps: 14 danske og 12 preussiske Eskadroner, 4 danske og 2 preussiske Batailloner, alt under Generalløjtnant Fr. Leegaard¹⁾. Med denne Styrke, der oven i Købet manglede Artilleri, kunde der ikke være Tale om at foretage en Belejring; ja selv en Indeslutning vilde være forbunden med Vanskeligheder. Leegaards Instruktion af 28. Juni²⁾ gaar da ogsaa kun ud paa, at han skal afskære Byen fra enhver Forbindelse med Omegnen; det varede over et halvt Aar, inden han kunde skride til et virkeligt Angreb paa Fæstningen. Generalkvartermesterløjtnant Axel v. Løwen, der siden 24. August 1713 fungerede som Inspektør for Sverigs tyske Fæstninger, havde sat Wismar i udmærket Forsvarsstand; i 1715—1716 var Kaptajn Micrelius ældst Ingeniørofficer³⁾. Værkerne bestod i Hovedsagen af en bastioneret Vold med vaad Grav og nogle Raveliner. Havnen, der kun var 3 Meter dyb og laa ved den inderste Vig af Wismar Bugten, forsvarede af et Hornværk, der blev understøttet af de nærmeste Fronter. Bugten, der mod Nord begrænses af den 22 Kilometer lange Linie mellem Gr. Klütz og Wustrow, deles ved den store Sandgrund, Hannibal, i 2 Hoveddele, af hvilke den vestlige omfatter de to store, aabne Bugter: Boltenhagen Bucht og Wohlenberger Wiek, medens den østlige udgør de egentlige wismarske Farvande. Først nævnte Bugt er ret ren; Kysten ved Klütz Hoved laa nær 12—14 Meter dybt Vand, og Klütz Lossested spillede under Blokeringen en vigtig Rolle som Udskibningspunkt. Søvejen til Wismar gik Øst for Hannibal langs den nordvestlige og vestlige Kyst af Øen Poel og dernæst i sydøstlig Retning forbi Holmen Wallfisch, der ligger 5 Kilometer fra Byen og 3 Kilometer Syd for Poel. Denne Ø er ved et

¹⁾ Jfr. Side 56.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁸/₁₀ 15 Nr. 1382.

³⁾ Munthe: Kgl. Fortifikat. Hist. B. III², S. 579, 616 f.

1.—1 $\frac{1}{2}$ Kilometer bredt Løb, der Breitling, skilt fra Fastlandet; som Sejlløb spiller dette ingen Rolle, bl. a. fordi Tilgangene baade i Nord og Syd delvis er spærrede af Holme. I Begyndelsen af det 18. Aarhundrede kunde Skibe, der stak dybere end 2 $\frac{1}{3}$ Meter, ikke naa længere end til Wallfisch, hvorpaa der var bygget et kraftigt Søfort, som ganske beherskede det smalle Sejlløb; Bugtens nordlige Indløb kunde dog spærres af et eneste lille Krigsskib; det var saaledes lige saa svært for en Forsvarer at slippe ud fra Wismar ad Søvejen som for en Angriber at komme ind dertil ad samme Vej. Poel, der danner Nordgrænsen for den sydøstlige Del af Wismar Bugten, havde paa Vestkysten ved Timmendorf Zollhaus et godt Anløbssted; men den vigtigste Forbindelse med Omverdenen gik dog mellem Fährdorf paa Østsiden til Gr. Strömkendorf paa Fastlandet ad nogle tarvelige Træbroer, der forenede de Holme, som spærrede Breitlings sydlige Indløb. Mellem Wismar og Gr. Strömkendorf var Afstanden 8 Kilometer; Forbindelsen mellem Fæstningen og Øen var saaledes en hel Del vanskeligere end mellem Stralsund og Rygen; men Poel var dog af stor Betydning for Wismar; den er ganske vist kun 37 Kvadratkilometer stor, men frugtbar og veldyrket; den ydede et meget betydeligt Bidrag til Byens Forsyning med Kød, Korn og Grøntsager¹⁾. Af Wismars øvrige Opland var egentlig kun Bymarkerne underlagt Sverig, hvis meklenborgske Besiddelser desuden omfattede Neukloster, der laa 14 Kilometer Sydost for Fæstningen og selvfølgelig ikke kunde forsvares.

Fæstningsværkerne var ret udstrakte; de bestod af 18 Bastioner med 9 Raveliner, dybe, vandfyldte Grave og dækket Vej; hertil kom 5 Udenværker, hvis Omfang dog var langt ringere, end Tilfældet var ved Stralsund. Ogsaa ved Wismar fandtes Enge og Moradser, der i nogen Grad vanskeliggjorde et Angreb Øst og Vest fra; Syd for Byen blev Terrænet gennemskåret af de ret ubetydelige Afløb fra den 12 Kilometer sydligere liggende store Schweriner Sø; de kunde imidlertid opstemmes og gøre Engene til Søer; men helt kunde de ikke spærre Adgangene Syd fra; Terrænet var paa denne Side i og for sig mere fremkommeligt end paa de to andre, saaledes at Belejringsarbejder kunde udføres her. Allerede i et Par Kilometers Afstand fra Voldene laa der Højder, hvorfra de kunde domineres; men i de Tider var denne Afstand for stor, til at Belejrerne kunde benytte dem som Støttepunkter i en Cirkumvallationslinie. En saadan vilde alene paa Landsiden blive 20 Kilometer lang og altsaa kræve et betydeligt

¹⁾ Plan 2.

Arbejde og et stort Antal Tropper; til Gengæld kunde Blokaden fra Søsidens foretages med svage Kræfter, naar Fæstningen kun raadede over en ringe Søstyrke, og Angriberen i det hele var Herre til Søs. Ligesom for Stralsund var Frostens en farlig Fjende for Wismar; naar Moser, Enge og Voldgrave lagde til, blev Stormfriheden alvorlig kompromitteret, og der maatte ises en Rende helt ud til Wallfisch, for at man kunde tage imod de Forsyninger, der tilførtes ad Søvejen¹⁾.

Overkommandoen i Wismar var i Guvernørens stadige Fraværelse overdraget Viceguvernøren, Generalmajor M. Schoultz v. Ascheraden, som havde beklædt denne Stilling, lige siden Fjendtlighederne i Sverigs tyske Provinser begyndte. Uden at besidde særlig fremragende Dygtighed, var han i det hele sin Stilling voxen, tapper, udholdende og paalidelig som han var; han havde et meget nøje Kendskab til Fæstningen, dens Personel og Materiel.

Garnisonen bestod af følgende Afdelinger²⁾:

Artilleri.
Fortifikation.
Rytterkommandoen.
Kronoberg Rgt.
Svenske Livrgt.
Guvernørens Rgt.
Stades Garnisonsrgt.

Forplejningsstyrken var i Begyndelsen af Juli 1715:

12 Regimentsofficerer.
120 Kompagniofficerer o. L.
251 Underofficerer o. L.
2820 Korporaler, Tamburer og Menige.
36 Dragoner med 3 Officerer.

Samtidig talte de 10 Borgerkompagnier:

33 Officerer.
37 Underofficerer.
671 Korporaler og Menige³⁾.

¹⁾ Da Wismar ikke blev belejret i 1715, medens i det følgende Aar kun Partiet omkring Havnen blev angrebet, vil kun denne Del af Fæstningen blive nærmere omtalt ved Fremstillingen af Begivenhederne 1716. En udførlig Beskrivelse af Wismars Omegn findes i Bind III, S. 285 f.

²⁾ Jfr. Bind VI, S. 321, hvor Styrken i Oktober 1714 er angivet. Af Stades Rgt. fandtes foruden Rammerne kun c. 100 Md.

³⁾ Fortegnelse paa Ølportioner til Garnisonen ⁹/₇, ¹⁰/₇ 15; Styrkeliste ²⁹/₇ 15. (Wismars Stadsarkiv). Yderligere Oplysninger om Garnisonen i Wismar findes i Bind VI, S. 320—324.

Allerede fra et tidligt Tidspunkt maatte Borgerskabet deltage i Vagtjenesten; Folkene fik udleveret 970 Musketter, 510 Kaarder og 24 000 Kugler; de blev lønnede med 3—5 Sk. lybsk om Dagen, hvoraf de ikke kunde leve¹⁾.

Desertører angav Besætningens Styrke til henved 2400 Infanterister og 30 Ryttere, hvad der kom Sandheden betydeligt nærmere end de Efterretninger, en Kaptajn af Garnisonen havde givet den danske Resident i Hamborg, og som gik ud paa, at der var 4000 Infanterister i Fæstningen; han anfører baade Guvernørens Regiment og Fürstenbergs Regiment²⁾, skønt Forholdet var det, at Oberst Fürstenberg var Kommandør for først nævnte Afdeling. Besætningens Styrke var kun Halvdelen af den, en virkelig Belejring vilde kræve, og, da Fæstningen næsten var blottet for Rytteri, maatte Forsvaret blive ret passivt. Fæstningen var inddelt i 3 Distrikter, hvert underlagt en af Infanteriets Regimentschefer. Naar der fra Hovedvagten blev skudt svensk Løsen, skulde Borgerkompagnierne begive sig til de dem anviste Bastioner; 2 af dem skulde dog staa som Reserve ved Raadhuset³⁾.

Ved Udgangen af Aaret 1715 opgiver Generalmajor Schoultz, at der indenfor Wismars Volde var 10000 Mennesker⁴⁾; ved Indslutningens Begyndelse har Tallet sikkert været ikke saa lidt større. Det var forbundet med store Vanskeligheder at ernære saa talrig en Befolkning. Allerede i Begyndelsen af Maj havde Kommandanten befalet, at Købmænd og Borgere skulde forsyne sig med alt for Aar og Dag, samt at alt „Gesindel“ skulde forlade Byen; men et var at udstede, et andet at gennemføre en saadan Befaling, og Resultatet blev naturligvis, at de velhavende Borgere forlod Staden og bragte deres Penge og Værdisager i Sikkerhed, medens Smaaaborgerne og de Besiddelsesløse blev tilbage. I Slutningen af Juni blev Befalingen indskærpet, og det blev paabudt, at de Borgere, der ikke var forsynede for 7 Maaneder, skulde bortsende Kvinder og Børn⁵⁾; men nu var det for silde; alle Nonkombattanter, der søgte at slippe ud, blev ubarmhæjrtigt drevne

¹⁾ Wismars Stadsark. 18/12 14; Schröder: Kurze Beschreibung d. Stadt und Festung Wismar 1743. 15/7 15.

²⁾ Ref. Sag. 6/7 15 Nr. 3; Hagedorns Relat. 12/7 15.

³⁾ M. Schoultz' Instr. 9/7 15.

⁴⁾ M. Schoultz til Kongen 19/30 Decbr. 15 (Wismarsensia).

⁵⁾ Schröder 5/6, 22/6 15.

tilbage¹⁾. Den 24. Juni, da Fjenden viste sig, fandtes der i Fæstningens Magasiner 90 Læster Rug, Byg, Mel og Tvebak, knap Tredjedelen af, hvad der behøvedes. Udsigterne for Ernæringen var kummerlige; Kommandanten var belavet paa, at man ikke fik Korn hverken fra Bymarken eller fra Poel; Forbindelsen med Sverig ad Søvejen ansaa han for problematisk, enhver Tilførsel over Land for umulig. I Løbet af Belejringen kom der dog ikke saa ganske lidt Proviant ind i Fæstningen; efter Haanden fik Generalmajor Schoultz ogsaa 47000 Rdlr.; men det var kun Halvdeelen af, hvad han skulde have²⁾; baade Garnison og Borgerskab smaasultede; værre var det, at det kneb med Vandforsyningen, da Fjenden strax afskar Tilførslen fra Metelsdorf, 4 Kilometer Syd for Wismar³⁾. Under disse Omstændigheder er det al Ære værd, at Garnison og Borgerskab udholdt en Indeslutning, der strakte sig over $\frac{3}{4}$ Aar.

Allerede i 1711, da Sverigs tyske Besiddelser blev Krigsskueplads, havde flere militære og civile Embedsmænd sammen med nogle ansete Borgere udrustet et lille Antal Kaperbrigantiner, der havde gjort en Del Nytte ved at hindre fjendtlige Smaafartøjer i at trænge ind i Bugten indenfor Poel⁴⁾; i Begyndelsen af 1715 havde de været i Søen og i Forbindelse med Wachtmeisters Eskadre opereret mod den holstenske Kyst⁵⁾; der fandtes 4 saadanne armerede Kapere, nogle Jagter, Pramme og et stort Antal Baade, der holdt Forbindelse mellem Wismar og Poel; der var raske Søfolk nok til at sejle mellem Poel og Stralsund; men det kneb med Penge til at betale dem⁶⁾.

De Danskes Blokade af Wismar var alt andet end effektiv; de Smaaskibe, som i det tidlige Foraar havde krydset paa Bugten, forlod den, medens Wachtmeister og Gabel opererede mod hinanden i Østersøens vestligste Hjørne⁷⁾; efter den svenske Eskadres fuldstændige Ødelæggelse blev der Anvendelse for en hel Del mindre Krigsskibe til Konvojering og lignende Tjeneste, saaledes at der i Begyndelsen af Juni andet Steds var disponeret over de Skibe, der skulde have haft Station ud for Wismar. Da Kongen nu befalede, at man for

¹⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{19}{7}$ Nr. 1464.

²⁾ Schoultz til Kongen $\frac{15}{7}$ 15, $\frac{27}{4}$ 16 (Wism.).

³⁾ Schrøder $\frac{27}{6}$ 15.

⁴⁾ Skrivelser til Generalgouv. Vellingk $\frac{20}{12}$ 12, $\frac{18}{10}$ 13 (Wismarensia, Militaria).

⁵⁾ Side 22 og 29.

⁶⁾ Schrøder $\frac{1}{6}$ 15; Schoultz til Kongen $\frac{15}{7}$, $\frac{24}{8}$ 15 (Wism.).

⁷⁾ Side 15 og 21.

Alvor skulde blokere Fæstningen, fik Kaptajnløjtnant Lemvig paa „Snaarensvend“ og Løjtnant Sthyr paa „Kronprinsens Galej“ Ordre til at gaa til Wismar Bugten og holde Fæstningen tæt blokeret¹⁾). Da endog disse Smaaskibe stak for dybt til at løbe forbi Poel og saaledes ikke kunde hindre Fjenden i at færdes i Bugtens østlige Del, gik der Ordre til Admiral Raben om at forstærke Lemvig med Snaverne Putzweck og Snapop; det paalagdes Kaptajnløjtnanten tillige at vaage over, at Skibe, der foregav at skulle til Rostock, ikke gik til Gellen, Barth eller Wismar²⁾); han forhastede sig imidlertid ikke; endnu ved Udgangen af Juli laa han med sine Skibe ved Travemünde; i August kom han endelig paa Stationen og traadte i Forbindelse med Generalløjtnant Leegaard, der lod ham rekognoscere Poel og afpatrouillere Farvandet mellem Øens sydvestlige Kyst og Hukket mellem Wohlenberger Wiek og Eggers Wiek; Kysterne blev afpatrouillerede af Rytteriet³⁾). Lemvigs Fartøjer gjorde en Del Nytte; men de formaede ikke at hindre Fæstningen i ad Søvejen af og til at faa Forbindelse med Stralsund og Sverig; i September blev Kaptajnløjtnanten syg og maatte gaa i Land; hans Næstkommanderende sejlede saa bort med begge Fregatter for at proviantere.

Skønt Indeslutningskorpsets Lejre laa ret langt fra Fæstningen, formaede det dog paa Grund af sin store Overlegenhed i Rytteri at etablere en nogenlunde fuldstændig Afspærring. Det preussiske Rytteri bevogtede med 10 Eskadroner de to østligste Porte: Poeler- og Alt-Wismar Thor; hele Fodfolket og 2 Eskadroner af hvert Korps tog sig af Centrum mod Mecklenburger Thor, medens de øvrige 12 danske Eskadroner besatte venstre Fløj mod Lübsches Thor, hvor Hannoveranerne skulde ligge, naar de engang kom. Leegaard selv havde sit Hovedkvarter i Lübow; Preussernes venstre Fløj laa i Greese, den højre i Hornstorf. Det var ikke muligt at hindre enkelte Personer i af og til at komme ind i eller ud af Fæstningen, der i hvert Fald endnu langt ind i Juli vedligeholdte Postforbindelsen med Lybæk og Hamborg; men om at indføre Forsyninger i større Maalestok kunde der ikke være Tale⁴⁾). Postforbindelsen var forbunden med megen Fare og Risiko: Natten til den 14. August indkom en Paketbaad fra

¹⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{4}{6}$ Nr. 1231; Adm. Kopibog $\frac{25}{6}$ 15.

²⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{8}{7}$ Nr. 1435.

³⁾ Ref. Sag. $\frac{3}{8}$ 15 Nr. 2; $\frac{24}{6}$ Nr. 6; Leegaards Mem. $\frac{17}{8}$ 15.

⁴⁾ Ref. Sag. $\frac{12}{7}$ Nr. 2; Püchler til Robethon $\frac{30}{6}$; Generalm. Schoultz til Kongen $\frac{15}{7}$ 15 (Wism.).

Pommern, som i en Storm havde mistet 6 Md. og det meste af Posten; kun Skipperen og en Ritmester var reddede; et Par Uger forinden blev en Postfører fra Lybæk, der kom ad Søvejen, taget til Fange; han kastede Papirerne i Vandet; de blev optagne, men var ulæselige; senere blev en Kaptajn og en Soldat fangne paa Vejen til Lybæk; en Løjtnant blev taget paa Darss, han medførte Breve fra Wismar; en Korporal, der kom i Baad fra Lybæk, strandede ved Fliemstorf; han gravede sine Papirer ned og udgav sig for Desertør; de blev senere fundne og indeholdt Breve og Vexler til Wismar og Stralsund¹⁾.

Blokadeforpset talte fra Begyndelsen af kun danske og preussiske Tropper; Hannoveranerne kom først, da Stade langt om længe blev overleveret dem. Kongen af England traf imidlertid paa et langt tidligere Tidspunkt Forberedelser til at afgive Tropper; allerede i Juni befalede han Gehejmeraaderne i Hannover at beordre General Bülow til at gøre et Detachement rede til Anvendelse ved Wismar, og samtidig meddeler han selv, hvilke Regimenter han ønsker, at det skal bestaa af; han interesserer sig meget for Sagen og lader sin General-kvartermester, Oberstløjtnant Pauli, indgive Forslag til Fæstningens Indeslutning, finder Planen god, men er bange for, at den vil kræve for mange Folk; den Styrke, han selv vil give: 2 Rytterregimenter og 2 Batailloner, er jo kun ringe, men ogsaa de andre Kontingenter er smaa, saa at det bliver nødvendigt at gaa langt nærmere ind under Fæstningen, „fatte posto“ udenfor de 4 Porte og befæste Posteringerne saaledes, at ingen kan slippe ind i eller ud af Wismar. Kongen syntes tilfreds med, at de hannoveranske Tropper, skønt de ikke var kongelige, anbragtes paa venstre Fløj, og han fandt det rimeligt, at de Danske, som stillede de fleste Tropper, ogsaa gav Overgeneralen²⁾.

Den første Tid efter Hovedhærens Bortmarche gik stille hen; endnu midt i Juli kunde Generalmajor Schoultz indberette, at Fjenden ikke havde tilføjet ham noget som helst Tab; af Garnisonen var 14 Md. deserterede; men til Gengæld havde 38 Overløbere meldt sig hos ham³⁾. Hvad de egentlig vilde opnaa ved at ombytte Lejren med Wismar, hvor Livsbetingelserne jo var alt andet end gode, er

¹⁾ Schrøder ^{12/8}—^{14/8}, ^{1/10}; Ref. Sag. ^{3/8} Nr. 2; Kgl. udf. Exped. ^{24/8} Nr. 1695; Leegaards Mem. ^{17/8} 15.

²⁾ Georg Ludvig til Gehejmeraaderne i Hannover, dat. London ^{7/7} Juni; til General Bülow s. D.; til samme ^{28. Juni} 15 (Hannover 9. c.).

³⁾ Schoultz til Kongen ^{15/7} 15 (Wism.).

ikke let at indse, saa meget mindre som der var al mulig Udsigt til, at Fæstningen i en nærmere eller fjærnere Fremtid maatte overgive sig, og saa var Galgen dem vis. Den 30. Juni og 4. Juli havde Preusserne nogle højst ubetydelige Sammenstød med nogle „Partier“ fra Fæstningen, der forgæves søgte at bjærge noget Hø udenfor Poeler Thor; den 3. Juli tog de Danske en Baad, der vilde føre noget Korn ind i Fæstningen; de fleste Smaakampe var foranledigede ved Garnisonens Forsøg paa at føre lidt Proviant eller Furage ind i Byen, hvad den under Tiden havde Held til¹⁾. Den 20. Juli blev der imidlertid foran Lübsches Thor leveret en ret skarp Fægtning med Rytterindhug og Artilleriild; efter at have tilføjet de Danske et Tab af 3 Ryttere og 6 Heste blev Svenskerne drevne ind i Fæstningen, som de hurtigt marcherede igennem for at rykke ud af Alt Wismar Thor og gaa til Kritzower Burg hele 3 Kilometer Øst for Byen; her udførte de, uantastede af Preusserne, der roligt saa til, en større Furagering og kom i god Behold tilbage med en hel Del vaadt og umødent Korn. Den 25. Juli gik de tidligt om Morgenen ud af Poeler Thor med 1000 Md., en Del Høstarbejdere og Vogne; de sled i det fra 5 Morgen til 10 Aften og kom tilbage med et ganske anseligt Udbytte; Preusserne løsnede ikke et Skud men fraterniserede med Svenskerne, der senere drev det til at høste uden Bedækning. Slet saa facile var de Danske ikke; den 27. og 30. Juli drev de Furageurterne tilbage og nedlagde eller fangede en Officer og 4 Dragoner, medens de selv mistede 8 Md.. Den 5. August gik det igen ud over det faatallige svenske Rytteri, som mistede nogle Fanger og Faldne; denne Gang var det Preusserne, der slog dem. Kongen af Danmark nedlagde i øvrigt Forbud mod at levere Furageringskampe inden for Kanonskuds Afstand fra Fæstningen, som kun medførte unyttige Tab²⁾.

Paa Poel stod der ved Fjendtlighedernes Begyndelse kun 100 Md.; i Slutningen af Juni blev der sendt Forstærkning baade hertil og til Wallfisch³⁾. En fra Øen deserteret Underofficer meldte Generalløjtnant Leegaard, at Oberstløjtnant Silfversparre stod paa Poel med 3 andre Officerer og 100 Md.; ved Broen laa der et Batteri med 4 svære Kanoner samt en Pram med 3 lettere Stykker Skyts; desuden disponerede Besætningen over et Antal Baade for i Nødstilfælde at kunne

¹⁾ De findes udførligt omtalte hos Schröder.

²⁾ Schröder Juli; Berliner geschr. Zeit. S. 344 ^{20/7}, S. 360 ^{17/8}; Schoultz til Kongen ^{28/7} (Wism.); Kgl. udf. Exped. ^{27/7} 15 Nr. 1520; Ref. Sag. ^{24/7} Nr. 1.

³⁾ Schröder ^{27/8}.

slippe bort; Leegaard var klar over, at det vilde være heldigt at tage Øen, hvor Høsten tegnede til at blive usædvanlig god, men mente at maatte udsætte alle Foretagender mod den, til Hannoveranerne var komne¹⁾. Kongen befalede ham imidlertid at gøre Forsøget med 200 Ryttere og 500 Infanterister, tagne af begge Korps og kommanderede af en Oberst, som skulde blive paa Øen, naar den var erobret; herpaa svarede Leegaard 31. Juli, at Øen vilde blive okkuperet, saa snart han havde faaet de fornødne Baade²⁾. I Fæstningen vidste man at fortælle, at Oberst Arnoldt med 1000 Infanterister, 3 Eskadroner og 6 Kanoner var beordret til at angribe Poel Natten til den 4. August, og at 4 Skibe og 50 Baade var stillede til Expeditionens Raadighed, men at de Danske havde opgivet deres Plan, da Generalmajor Schoultz havde ladet en Desertør berette, at 600 Md. skulde understøtte Oberst Numers, der med 400 Mand stod paa Øen³⁾. Om Planen har været saa vidt fremmet, at Fører og Tropper var udpegede, kan ikke oplyses; men 7. August indberettede Leegaard, at han paa to forskellige Steder havde Baade liggende til i alt 7—800 Md., at han havde anmodet Kaptajnløjtnant Lemvig om at skaffe nogle Pramme til Kavalleritransport, og at denne havde lovet at forsøge derpaa, ja endog at armere dem, hvis han kunde faa kongelig Bemyndigelse dertil. Besætningen paa Poel anslog Leegaard temmelig rigtigt til ca. 500 Md., til hvis Understøttelse en Reserve holdtes parat i Wismar⁴⁾. Det stod klart for Schoultz, at han næppe fik Lov til at beholde Poel ret længe, og at det gjaldt om at gøre sig den nyttig, saa længe man havde den. Af de 500 Soldater, der stod paa Øen, blev de 200 anvendte til at tærskke, medens 100 dannede Besætningen paa de Baade og Fartøjer af alle Slags, hvorpaa en eventuel Retrætte skulde foretages. Af hver 17 Skæpper, Soldaterne tærskede, fik de selv 1 som Tærskerløn, medens Resten deltes ligelig mellem Staten og Bonden; i alt inddreves paa Øen 37 Læster Korn, d. v. s. Brød til 1. November. Naar Schoultz ønskede at beholde Øen saa længe som muligt, var det ogsaa, fordi Forbindelsen med Stralsund udgik herfra, og det baade til Lands og — hvad der i Reglen var Tilfældet — til Vands; han kendte imidlertid Generalløjtnant Leegaards Forberedelser og ventede Angreb fra flere Sider; han vilde ikke indlade

¹⁾ Ref. Sag. 17/7 Nr. 1.

²⁾ Kgl. udf. Exped. 29/7 Nr. 1520; Ref. Sag. 8/8 Nr. 2.

³⁾ Schoultz til Kongen 8/8 15; Schrøder 9/8.

⁴⁾ Ref. Sag. 9/8 15 Nr. 3.

sig paa nogen afgørende Kamp men forlade Øen i Baade, inden det var kommet til Nærkamp¹⁾).

I Hovedkvarteret ved Stralsund var man meget misfornøjet med, at Leegaard foreløbig havde opgivet at angribe Poel; den 4. August udtalte General Scholten, at Øens Erobring var ganske nødvendig, hvis Indeslutningen af Wismar skulde være effektiv; saa længe Fjenden stod dér, kunde han ikke blot udnytte alle dens Hjælpekilder, men kunde vedblivende hente Forsyninger fra Fastlandet lige overfor; det var godt nok, at Leegaards Generalmajorer og Brigadér Krag fandt Foretagendet vanskeligt; Hovedkvarteret kunde ikke indse, at det var udførligt; hvis det var rigtigt, at Fjenden kun havde 2000 Md., hvoraf 500 stod paa Poel, medens en stærk Reserve stod rede til at støtte dem, behøvede man kun at efterlade en ringe Styrke foran Fæstningen og kunde sætte saa meget mere ind paa Expeditionen til Øen; Foretagendet skulde bare have været udført for længe siden; Leegaards Udtalelser om det Baadmateriel, han raadede over, var heller ikke klare: snart erklærede han, at han kun havde 50 Baade og ikke kunde overføre hele Styrken paa én Gang, snart meddelte han, at Kaptajnløjtnant Lemvig vilde skaffe Materiel fra Holsten, og at der kunde skaffes Baade fra Rostock Kanten. Sluttelig udtalte Scholten, at han ikke kunde begribe, at Leegaard vilde lade Expeditionens Hovedstyrke udgaa fra Fliemstorf, hvorfra der var en lang Vej til Poel; man maatte hellere lade Baadene gaa Nord om Øen til Gr. Wiek og lade Expeditionskorpset møde ved Boiendorf for om Natten at gaa over ved Damekow, hvor der Breitling er smallest. Mandskabet skulde gaa over i Baade, Hestene kunde let svømme over; Expeditionen burde tælle 1000 Infanterister og 200 Ryttere med et Par 6 Pds. og et Par 4 Pds. Kanoner; den blev derved dobbelt saa stærk som Fjenden; de to Reduter, der forsvarede Broen mellem Fährdorf og Gr. Strömken-dorf kunde Leegaard let skyde sønder og sammen; besad han dem, var han Herre over Adgangene til Øen, som maatte kunne holdes med 200 Ryttere og 500 Infanterister²⁾). Hertil er at bemærke, at Roturen til Gr. Wiek og Marchen til Boiendorf vilde kræve lang Tid; det var sikkert at foretrække at overføre Fodfolket fra Fliemstorf til Timmendorf, hvor fra der kun var 8 Kilometer til Fährdorf. Allerede den 12. August kunde Leegaard indberette, at Lemvig fra Lybæk

¹⁾ Schoultz til Kongen ²⁴/₈ 15 (Wism.); Schröder ³/₈.

²⁾ Scholtens Prot. ⁴/₈ 15.

havde skaffet 2 Pramme, der kunde rumme 700 Md., og at han havde Baade til 6—700¹⁾).

I Slutningen af August blev der udfoldet lidt mere Virksomhed af den danske Søstyrke i de Wismarske Farvande. Lemvig blev midlertidig forstærket med „Makrelen“ og „Flyvende Fisk“, og Natten til den 27. angreb 6 Chalouper og en stor Esping med 120 Md., med nogle Desertører som Vejvisere, 2 svenske Vagtfartøjer ved Poel. Besætningen sov og havde ikke engang en Post for Gevær; da Folkene endelig vaagnede, kunde de hverken finde Geværer eller Lunter og overgav sig. De Danske bortførte den ene Pram, som var armeret med 4 Jærnkanoer; den anden, der sad paa Grund, maatte de lade ligge, men hele Besætningen tog de med sig; den bestod af 2 Officerer, 4 Søfolk, 4 Artillerister, 31 Musketterer og et Par Kvinder. Blandt Soldaterne var der 11 Fanger fra Gadebusch, som blev sendte til Stralsund; Resten blev ligesom Desertørerne tagne til Tjeneste, hvis de havde Lyst til det og ikke var indfødte Svenske²⁾. Leegaard blev bemyndiget til at forhandle med Schoultz om en Udveksling af Fangerne, og denne gik ind herpaa, men Udvekslingen fandt først Sted i November³⁾).

Den lille Baadexpedition til Poel var ikke Indledning til Øens Erobring; Skibene gik længere ud paa Bugten; Svenskerne bragte den strandede Pram flot og gav den ny Besætning. Den 27. August kom en Paketbaad fra Stralsund med Meddelelse om Søslaget ved Jasmund og Peenemündes Fald. Baaden skulde have Prinsen af Hessen-Homburg med tilbage, men deraf blev der dog ikke noget. Generalmajor Schoultz satte imidlertid al Kraft ind paa at bortføre alt spiseligt fra Poel; i de sidste Dage af August blev 1500 levende Faar og 136 slagtede Oxer førte til Wismar; Besætningen paa Øen blev reduceret til 1 Kaptajn med 50 Md.; den 3. September fik de 3 Smaaskibe og 2 Pramme, der laa ved Poel, friske Besætninger; hvis Fjenden landede paa Øen, skulde de føre Kommandoet over til Wallfisch⁴⁾. Gennem en Borger fra Wismar og nogle Desertører havde Leegaard

¹⁾ Leegaard til Overkr.sekr. ¹²/₈ 15.

²⁾ Schröder ²⁰/₈, ²⁸/₈; Ref. Sag. ³¹/₈ 15 Nr. 2; Kgl. udf. Exped. ⁴/₈ Nr. 1758; Kaptlt. Bjørnseu („Makrelen“) til Adm. ²⁷/₈, Kaptlt. Lemvig til Adm. ³⁰/₈; Schoultz til Kongen ²/₈ (her angives Tabet til 32 Soldater, 4 Artillerister, 6 Borgere); Leegaard til Scholten ²⁸/₈ 15 (Sch. indk. Br.).

³⁾ Kgl. udf. Exped. ⁷/₈ Nr. 1771, ¹⁰/₈ Nr. 1809; Schoultz til Kongen ²⁷/₈ 15 (Wism.); Schröder ⁷/₁₁ 15.

⁴⁾ Schröder ²⁷/₈—²/₈; Schoultz til Kongen ²/₈ 15 (Wism.).

faaet temmelig udførlige og nøjagtige Oplysninger om Tilstanden paa Øen; han vilde dog ikke endnu vove noget Angreb, og Overkommandoen tillod ham at vente, til Hannoveranerne kom¹⁾.

Foruden de forskellige offensive Smaaforetagender, Blokadekorpset indlod sig paa, foretog det ogsaa en Del Arbejder for at sætte sig fast i Terrænet. Det var paalagt Generalløjtnant Leegaard at anlægge en Cirkumvallationslinie omkring Wismar i en Afstand af 2—3 Kilometer fra Fæstningen og med en Redute for hver 500 Skridt. Med den Fodfolksstyrke, Generalen raadede over, var det yderst vanskeligt at anlægge en saadan Linie og ganske umuligt at besætte den; indtil den 21. Juli var der anlagt Forskansninger ved Wischberg, Papiirmøllen, Karow, Triwalk, Kritzower Burg, formodentlig ogsaa ved Müggenburg og Redentin paa højre Fløj²⁾. Man indskrænkede sig til en Afspærring af de Veje, der førte ind paa Fæstningen; en Forbindelse mellem Reduterne blev næppe anlagt. Hornstorfer Burg og Lübsche Burg blev afbrændte eller nedrevne. Det var paalagt Leegaard at anbringe sit Rytteri saaledes, at det havde aabent Terræn foran sig og Flankerne dækkede.

Forplejningstjenesten ved Blokadekorpset var underlagt Overkrigskommissær Conrad Christian Breitenbach. Han skulde sørge for, at Furagen blev rigtig beregnet og paa meklenborgske Vogne kørt til Tropperne; han baserede sig paa det store Magasin i Lybæk, og Furageforvalter Folsach skulde modtage Ordre fra ham; Hø og Halm skulde skaffes af de meklenborgske Kommissærer; Brød leveres af Dumont og Bravo³⁾. Det gik haardt ud over Meklenborg. De preussiske Tropper krævede 3206 Rationer: 2800 til de 12 Eskadroner, 250 til de 2 Batailloner, 76 til Generalstaben og 80 til Trænet; skønt de danske Tropper var ikke saa lidt talrigere, var der kun beregnet 2946 Rationer til dem; det viste sig senere, at det var 93 for lidt. Der behøvedes nemlig til de 14 Eskadroner 2485, til de 4 Batailloner 432, til Generalstaben 41 og til Trænet 81; men Preusserne var gennemgaaende fordringsfuldere end de Danske⁴⁾. Midt i September havde de danske Tropper følgende Styrke⁵⁾:

¹⁾ Ref. Sag. 10/9 Nr. 2; Kgl. udf. Exped. 10/9 Nr. 1809.

²⁾ Ref. Sag. 17/7 15 Nr. 1; Schröder 8/7, 16/7, 17/7, 24/7.

³⁾ Milit. Rgnskb. IX. 5. 93; Genkom. i Felten til Breitenbach 20/9 15.

⁴⁾ Breitenbach til de meklenb. Kom. 11/7 15; Varenius' Liste 4/8 15 (Durchzüge. Schwerin).

⁵⁾ Leegaards Mem. 18/9 15.

Rytteri:

Donops Rgt. . .	12 Off.	20 Uoff.	4 Tromp.	300 Md.	384 Heste.
Schmettaus Rgt.	24 —	40 —	8 —	598 —	768 —
Juels Rgt.	24 —	40 —	8 —	596 —	764 —
Prehns Rgt. . . .	24 —	40 —	8 —	598 —	789 —
<hr/>					
	84 Off.	140 Uoff.	28 Tromp.	2092 Md.	2705 Heste.

Fodfolk:

Arnoldts Rgt.	38 Off.	84 Uoff.	1128 raske	59 syge	61 vakante	Menige.
Krags Rgt. .	38 —	84 —	1164 —	58 —	26 —	—
<hr/>						
	76 Off.	168 Uoff.	2292 raske	117 syge	87 vakante	Menige.

Listen er næppe helt nøjagtig; Rytterregimenterne har sikkert ogsaa haft Syge, og det er højest usandsynligt, at der ikke har været en eneste Befalingsmand paa Sygelisten.

De meklenborgske Kommissærer: Amtmændene Varenius og Fritz, Oberst Königsheim og Oberstløjtnant Waldow, havde et meget bryd-
somt Hverv; det var ikke nok med Leverancerne og Kørslerne; det forlangtes endog, at Hertugen skulde lade de usle Veje reparere¹⁾.

Berøringen mellem Belejrerne og de Belejrede var ikke indskrænket til væbnede Sammenstød. Da Varmen i de første Dage af Juli var meget stærk, medens det kneb haardt med Drikkevarer i Lejren, generede den preussiske Generalmajor v. d. Albe sig ikke for at sende Bud til Wismar efter nogle Flasker tyndt Øl; han fik endog nogle Flasker godt Øl og noget Vin; senere fik Generalløjtnant Leegaard flere Gange et Par Tønder Øl af Generalmajor Schoultz. Dette Galanteri tager sig noget mærkeligt ud, da der allerede fra Midten af Juli herskede Dyrtdid i Fæstningen; for Soldaterne blev der dog sørget saa godt som muligt; de fik Proviant in natura og 3 Potter Øl om Dagen; baade over Kommisbrødet og Kommisølet blev der ført stærke Klager; men der var meget andet at klage over: Soldaterne var slet klædte; særlig udmærkede Guvernørens Regiment sig ved sine pjaltede Kjoler og sønderrevne Benklæder; mange af Folkene manglede Skjorte; Generalmajor Schoultz søgte at berolige dem ved at give dem gode Løfter og ved at lade Præsterne tale trøstelige Ord til dem. Generalløjtnant Leegaard søgte at benytte sig af den herskende Mis-

¹⁾ Skr. af ¹⁰/₇ fra Königsheim til Leegaard; ¹⁹/₈ 15 fra Fritz til Gehejme-
raaderne i Schwerin; ²/₈ 15 Fr. IV til Hert. af Schwerin. (Durchzüge Vol. 92).

stemning; foran Portene lod han henlægge Opraab med Løfter om Amnesti for Desertører og rømte Fanger; skønt Kommandanten beslaglagde de fleste Plakater, blev Opraabene ikke uden Virkning: Desertørernes Antal tog til; i August løb efter Kommandantens Ud-sagn over 100 Md. over til Fjenden; i Garnisonen blev der Optøjer, og Generalmajor Schoultz maatte udlevere hver Mand $\frac{1}{2}$ Skæppe Hvede i Stedet for de fordærvede Tvebakker¹⁾.

Med Hannoveranernes Ankomst trak det ud; men inden de kom, fik Blokadekorpset en lille Forstærkning af en ret ejendommelig Art. Af Walocherne i Stralsund var en Del deserterede, og af disse blev Løjtnant Michael Makruski med en Kornet og 22 Md. efter eget Ønske taget i dansk Tjeneste; Løjtnanten fik 12, Kornetten 10 og hver af Folkene 4 Rdlr. om Maaneden. Under Navn af Tobarischer eller Husarer blev de sendte til Blokadekorpset for Wismar, hvor de skulde forrette Tjeneste som let Rytteri. De deltog i forskellige Forpostkampe, men var ikke særlig ivrige efter at komme Fjenden for nær, da de havde faaet at vide, at Generalmajor Schoultz vilde klynge dem op, hvis han fik fat i dem. Deres Saga blev heller ikke lang; de blev tagne i Forplejning den 10. September; men en Maaned efter resolverede Kongen, at de skulde aflevere deres Vaaben, forsynes med Passer og sendes bort med en Maanedes Gage som Tærepenge, da de var ubrugelige paa Grund af deres slette Opførsel. Den 20. Oktober afgik de fra Blokadekorpset; Løjtnanten kvitterede paa godt Latin for, at de havde faaet alt, hvad der tilkom dem²⁾.

Større Interesse knytter der sig til den Forstærkning, der endelig ankom fra Hannover. Den 15. Oktober blev Stade rømmet³⁾ og Stift Bremen overleveret til Kongen af England, der samme Dag lod Korpset sætte sig i Marche til Wismar. Hannovers Krigserklæring til

¹⁾ Schröder $\frac{30}{6}$, $\frac{1}{7}$, $\frac{13}{7}$, $\frac{15}{7}$, $\frac{24}{7}$, $\frac{9}{8}$, $\frac{13}{8}$, $\frac{26}{8}$ 15; Schoultz til Kongen $\frac{6}{8}$, $\frac{24}{8}$, $\frac{2}{9}$ (Wism.); Ref. Sag. $\frac{17}{8}$ Nr. 1.

²⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{10}{9}$ Nr. 1783, $\frac{12}{10}$ Nr. 1919 f.; Milit. Regnsk. IX. 5. 93: Kvitteringer af $\frac{3}{10}$, $\frac{20}{10}$ 15, Notat. 58; Schoultz til Kongen $\frac{27}{6}$ 15 (Wism.); Schröder $\frac{17}{9}$, $\frac{20}{9}$; Berl. geschr. Zeit. S. 390 $\frac{1}{10}$ 15.

³⁾ Jfr. Side 148. Oberst Andichou indberetter $\frac{20}{10}$, at han $\frac{16}{10}$ er brudt op fra Stade, og at han nu med den ene Bataillon er kommet til Glückstadt, medens den anden er gaaet til Oldenburg.

Sverig blev udstedt, og der udgik Ordre til Gesandterne i Wien og Regensburg om at meddele Kejseren og Rigsdagen de Grunde, der havde foranlediget dette Skridt. Hovedindholdet af Manifestet til Kong Carl var, at han ved at afslaa at gaa ind paa Neutraliteten i Nordtyskland havde bragt stor Ulykke over denne Del af „Riget“, samt at han ved „mit Indignation und Bedrohung“ at afslaa at sende en Minister til Brunsvig havde vist et fjendtligt Sindelag; at han krævede alt det tilbage, som han ved egen Skyld havde mistet, var det samme som en Krigserklæring mod dem, der ikke vilde hjælpe ham; Kurfyrsten havde sikre Efterretninger om det ufortjente Had, Kongen nærede til ham, og vidste, at Stenbock for faa Aar siden havde paa-tænkt at rykke ind i Hannover, og at Kongen ikke vilde have betænkt sig paa at sætte dette i Værk; men dette vilde Kurfyrsten hindre for sine egne Landes og det store Fædrelands Skyld¹⁾. Om hvad der skulde ske, naar Traktaten mellem Kongerne af Danmark og England traadte i Kraft, var Gehejmraaderne og General Bülow naturligvis forlængst underrettede²⁾.

Allerede den 14. Oktober blev der hos Hertugen af Meklenborg Schwerin begæret Gennemmarche for 4 hannoveranske Regimenter, og Generalmajor Pentz, Korpsets Chef, fik Ordre til at forhandle med det meklenborgske Ridderskab om Furagelevering³⁾.

Korpsets Styrke og Sammensætning var følgende:

Rytteri:

Genm. Pentz' Regiment . . .	510 Personer	582 Heste.
Ob. Schlütters Regiment . . .	490 —	502 —
	1000 Personer	1084 Heste.

Fodfolk:

Ob. Lucius' Regiment	677 Personer	188 Heste.
Ob. Niemeyers Regiment . .	652 —	153 —
	1329 Personer	341 Heste.

¹⁾ Georg I til Gehejmraaderne i Hannover $\frac{4}{15}$ Oktober 15; til General v. Bülow $\frac{18}{10}$ (Hannover 9. c.); Söhlenthals Relat. $\frac{26}{10}$ 15 med Kopier af Skr. til Gesandterne i Wien og Regensburg samt Krigsmanifestet.

²⁾ Bernstorff til v. Bülow $\frac{12}{10}$ 15 (Hannover 9. c.).

³⁾ Skr. til Hert. Carl Leopold, dat. Hannover $\frac{14}{10}$ 15 (Durchzüge Vol. 128. Schwerin); Georg I til Genm. Pentz $\frac{13}{10}$ Oktober 15 (Hannover 9. c.). Denne sidste Datering er næppe rigtig, da Forhandl. alt var i Gang $\frac{28}{10}$ n. St.

Artilleri:

1 Stykjunker, 2 Fyrværkere, 8 Konstabler, 4 Kanoner, 2 Vogne, 2 Kærrer, 28 Heste, 12 Kuske. Desuden medførte Fodfolket nogle 3 Pds. Regimentskanoner.

Rytterregimenterne var paa 6 Kompagnier à 75 Hoveder med uhyre store Stabe: Pentz' 60, Schlüters 40 Hoveder; Fodfolksregimenterne var paa 7 Kompagnier à 90 Hoveder med Stabe paa henholdsvis 75 og 50. Alt i alt talte Korpset saaledes 23—2400 Md.¹⁾, en meget ringe Styrke i Forhold til de uhyre langvarige og vidtløftige Forhandlinger, det havde foranlediget.

Den 22. Oktober var Generalmajor Pentz i Dannenberg, hvor han forhandlede med de meklenborgske Myndigheder; den 24. afgik Oberstløjtnant Waldow til Hagenow for at tage imod Hannoveranerne; næste Dag gik de 2 Fodfolksregimenter over Elben ved Boizenburg og blev staaende der til den 28²⁾. Efter den oprindelige Bestemmelse skulde Regimentet Lucius passere Elben ved Boizenburg, Schlüter ved Bleckede, Niemeyer ved Hitzacker og Pentz ved Dömitz, og alle skulde paa den 9. Dag indtræffe ved Wendorf, et Par Kilometer Nordvest for Wismar. Den hannoveranske Generalkvartermester Pauli havde meldt Generalløjtnant Leegaard, at de hannoveranske Tropper vilde passere Elben den 24. Oktober og indtræffe i Lejren den 30.; de kom imidlertid først den 2. November, da Marchedygtigheden var temmelig ringe; det gjaldt særligt Artilleriet, hvis Køretøjer og Heste var i meget daarlig Stand. Allerede inden deres Ankomst havde Generalmajor v. d. Albe ladet sig forlyde med, at disse Tropper maatte staa under Preusserne i Rang; han foreviste en Ordre fra sin Konge, i Følge hvilken de skulde betragtes som kurfyrstelig hannoveranske, og ikke som kongelig engelske Tropper³⁾.

Hannoveranerne havde ønsket at faa Plads paa venstre Fløj; det endte da ogsaa med, at de anbragtes udenfor Lübsches Thor med højre Fløj til Damhusen, venstre til Wendorf; Strækningen var 4 Kilometer lang, altsaa noget rigelig for Korpset; men Modstanderen var jo meget svag. Generalløjtnant Leegaard, som tidligere havde maattet

¹⁾ Bilag til Waldows Skr. til Carl Leopold ^{27/10} 15 (Durchzüge Vol. 128. Schwerin); Gen. Bülow til Kurfyrsten ^{28/8} (47. I. Nr. 324 Hannover).

²⁾ Kammerraad Schultz til Carl Leopold ^{23/10} 15; Ordre til Oblt. Waldow ^{24/10}; Waldow til Carl Leopold ^{27/10}, ^{30/10}, ^{4/11} (Durchzüge Vol. 128 Schwerin).

³⁾ Prov. forv. Hahn til Gen. Bülow ^{20/10} 15 (47. I. Nr. 324 Hannover); Ref. Sag. ^{20/10} Nr. 17, ^{2/11} Nr. 2, ^{9/11} Nr. 4.

give Tropper til denne Fløj, var naturligvis ivrig for at lægge saa meget som muligt over paa Hannoveranerne; men disse strittede imod og forlangte, at de Danske i hvert Fald skulde lægge deres venstre Fløj helt op til Dammhusen. Gennem den hannoveranske Gesandt i det danske Hovedkvarter, Baron Püchler, skete der Henvendelse herom til Kongen, og Hertugen af Württemberg støttede Sagen. Enden paa det hele blev imidlertid, at Kongen bestemte, at den Ordning, som efter hans tidligere Befaling skulde træde i Kraft, naar Hannoveranerne kom, vedblivende skulde gælde; d. v. s., at disse skulde anbringes ved Lübsches Thor, 12 danske Eskadroner og 2 danske Batailloner ved Mecklenburger Thor, medens de 2 preussiske Eskadroner, der før havde staaet i Centrum, skulde marchere til Hornstorf, for at v. d. Albe bedre kunde observere Kysten op ad Poel til; Resten af de danske Tropper skulde anvendes, hvor der var Behov for dem¹⁾. I Slutningen af Oktober havde Preusserne allerede Rytterposteringer ved Gr. Strömkendorf og Damekow overfor Poels Østkyst, medens der helt oppe ved Gaarz paa Wustrow fandtes et dansk Infanterikommando paa 50 Md., der ved Rytterposteringer stod i Forbindelse med Preussernes højre Fløj²⁾. Efter Hannoveranernes Komme kunde der anvendes flere Tropper i dette Terræn.

Da det raa Efteraarsvejr indfandt sig tidligt, og da det tegnede til, at Indeslutningen vilde strække sig over et langt Tidsrum, blev det nødvendigt at bygge Hytter. De danske og preussiske Batailloner byggede dem Side om Side ved Karow; da Leegaard gjorde Preusserne opmærksomme paa, at de skulde flytte længere ud paa højre Fløj, naar Hannoveranerne kom, erklærede de, at deres Konge havde befalet, at de skulde blive. Hytterne blev meget solidt byggede; af Sundhedshensyn blev de opførte over Jorden; Egnen blev plyndret for Krat og Buske, Teglværkerne maatte levere alle deres Sten; de øvrige Byggematerialier fik man ved at nedrive en Del Bygninger; men Resultatet blev ogsaa godt, meget bedre end ved Stralsund³⁾.

¹⁾ Ref. Sag. ¹⁹/₁₁ Nr. 43; Püchler til Robethon ²⁷/₁₀, ³⁰/₁₀ 15; Kgl. udf. Exped. ⁴/₁₁ Nr. 2019, ¹⁴/₈ Nr. 1633.

²⁾ Schoultz til Kongen ²²/₁₀ 15 (Wism.).

³⁾ Ref. Sag. ²/₁₀ Nr. 9; Kgl. udf. Exped. ⁵/₁₀ Nr. 1866; Schrøder September 1715; Skr. fra Ob. Arnoldt, dat. Lejren ved Stralsund ⁷/₁₂ (Durchzüge Vol. 92, Schwerin).

Efter Hannoveranernes Ankomst skulde der skrides til Erobringen af Poel. Kong Georg havde allerede for længe siden lovet at lade sine Tropper medvirke; men alligevel erklærede Generalmajor Pentz, da Leegaard forlangte Tropper til Foretagendet, at han ingen Ordre havde dertil; men at hans Instrux kun lød paa, at han skulde bevogte Lübsches Thor. Generalløjtnanten blev naturligvis ærgerlig herover og sendte Melding til Hovedkvarteret for Stralsund; Gehejmerraad Vibe gav Püchler onde Ord. Efter mange Ophævelser bekvemmede Pentz sig endelig til at deltage i Expeditionen, som skulde finde Sted den 14. November; men Leegaard maatte afgive 50 Ryttere til Bevogtning af Hannoveranernes Lejr, saa længe den stod paa. Angrebsstyrken skulde kun bestaa af Fodfolk, afgivet af alle 3 Korps; Expeditionen skulde ledes af Oberst Arnoldt¹⁾.

Schoultz havde omtrent blottet Øen for Tropper efter at have udfurageret den²⁾; men den 29. September kom Paketbaaden fra Stralsund med Ordre fra Kongen til, at Poel skulde holdes. Baaden kan ikke være gaaet tilbage efter at have røgtet sit Ærinde; thi først den 22. Oktober fik Schoultz Lejlighed til at indberette, hvorledes han havde udført Ordren³⁾: Han havde strax sendt Tropper over til Øen og fordelt dem til de vigtigste Punkter; midt paa Øen ved Kirchdorf i Bunden af Fjorden Kirch See, der fra Syd skærer sig dybt ind i Landet i nordlig Retning, anbragtes Kaptajn Ekenberg med 50 Md., ved Fährdorf en Løjtnant med en Feltvagt og 2 Kanoner, ved Golwitz paa Nordkysten, ved Vorwerk midt i den nordlige Del af Østkysten, hvert Sted en Fændrik, ved Seedorf en Underofficer, ved Timmendorf paa Vestkysten en Løjtnant og endelig ved Brandehusen, paa Vestsiden af Indløbet til Kirch See, en Underofficer, som besatte den derværende lille, forfaldne Skanse; Størrelsen af de forskellige Kommandoer er ikke specificeret. Ved Brandehusen laa den lille Wismarske Flotille⁴⁾,

¹⁾ Georg I til General Bülow $\frac{3}{8}$ Aug. 15 (9. c. Hannover); Püchlers Dep. $\frac{9}{11}$ 15 (Dänemark 114. Hannover); Pentz til Bülow $\frac{20}{11}$ 15 (47. I. Nr. 324 Hannover); Leegaards Mem. $\frac{18}{11}$; Ref. Sag. $\frac{19}{11}$ (Mem. fra Leegaard $\frac{14}{11}$).

²⁾ Side 251.

³⁾ Schoultz til Kongen $\frac{22}{10}$ 15 (Wism.); heri meddeler han, at han den $\frac{28}{9}$ havde afsendt en Løjtnant med Depecher over Darss og siden en Kurér med et Duplikat, men at begge var fangne. I „Opsnappede svenske Breve“ i Rigsarkivet ligger der ganske rigtigt 2 Exemplarer af Brevet af 28., hvori Generalmajoren beretter, at alt staar vel til i Wismar, hvor man har Proviant nok og roligt afventer Hjælp fra Kongen.

⁴⁾ Jfr Side 251.

der bestod af 3 Galioter med i alt 10 3 Pds. Kanoner, en Pram med 4 Kanoner, 4 Jagter, hvoraf den ene førte 2 Basser, 4 store Baade og nogle Joller fra Poel; paa Skibene kommanderede Kaptajn Lagerbjelke af Kronobergs Regiment, der forstod sig lidt paa Sømandskab, med 5 Officerer, 6 Underofficerer, 6 Skippere og Styrmand og 21 Md. Om Natten blev der patrouilleret af ridende Soldater og Bønder; om Dagen blev der holdt Udkig, og Farvandet mellem Øen og Wallfisch blev afpatrouilleret. Styrken, der blev anvendt paa Øen, var i alt kun 150 Md.; i de sidste Dage af Oktober overførtes de sidste Kreaturer og de sidste Grøntsager og Kornvarer til Wismar; der var nu ingen Grund til at holde Poel længer¹⁾.

Den 13. November om Aftenen lod Generalløjtnant Leegaard 800 Md. gaa om Bord ved Wieschendorf; en Pram med 100 Md. sad fast, og det tog 2 Timer at faa den flot. Landgangen fandt Sted ved Timmendorf Kl. 8¹/₂ Fm.; der blev ikke gjort Modstand; Svenskerne satte sig paa Bønderheste, der holdt parat, og red ned til Brandehusen, hvor Kommandoerne fra den nordlige Del af Øen gav Møde i rette Tid paa 8—9 Md. nær, der deserterede; da Arnoldt indtraf, var Indskibningen endt. Han besatte Skansen med 100 Md., efterlod lige saa mange i Kirchdorf og marcherede med Resten til Fährdorf, hvis Besætning havde fornaglet Kanonerne og var sejlet bort; Broen var kun delvis afbrudt og blev hurtigt repareret. Fra Damekow trak Arnoldt først en Løjtnant med 30 og dernæst en Ritmester med 100 Ryttere over til Poel; de hørte til en blandet dansk-preussisk Postering; men da Preusserne ikke vilde sende Rytteri over til Øen, før Hannoveranerne ogsaa gjorde det (!), blev det udelukkende dansk Rytteri, Arnoldt disponerede over. Der var ingen Ende paa „Disputatserne“ med de allierede Generaler, og Leegaard bad indtrængende Kongen gøre Ende derpaa. Foruden de 130 Ryttere efterlodes paa Øen 500 „kommanderede“ Infanterister af alle 3 Korps under Kommando af en Oberstløjtnant. De resterende 300 Mand gik efter denne ganske ublodige Bedrift tilbage til deres Regiment. Den 15. November var Leegaard selv paa Øen; Skansen ved Fährdorf lod han reparere, en Del Fartøjer blev forlagte hertil, og Broen sat forsvarligt i Stand. De dertil nødvendige 10 Tylvter Brædder var bleven anskaffede uden Bevilling, hvad der gav Anledning til en umaadelig Mængde Skrivi; først den 7. Februar 1725 (!) blev Regn-

¹⁾ Schoultz til Kongen ²²/₁₀; Schrøder ²⁷/₁₀, ²⁹/₁₀ 15.

skabet godkendt paa Indstilling af Kommandørkaptajn Lemvig, „Snarensvend“s tidligere Chef. Skansen ved Brandehusen, den saa kaldte Ekeberg Skanse, og den lige overfor liggende forfaldne Mølle Skanse blev sløjfede; det gamle forfaldne Slot i Kirchdorf blev indrettet til Bolig for Øens Kommandant. Hannoveranernes Kontingent blev 25 Ryttere og 100 Infanterister; de andre Kontingenters Størrelse er ukendt¹⁾.

Om Byttet fra Poel kom der Splid. Generalmajor v. d. Albe gjorde Fordring paa Halvdelen af Indtægterne af Øen; han paastod, at den allerede havde betalt 700 Rdlr., hvoraf Arnoldt havde faaet 300, hans Undergivne Resten. Derom vidste Leegaard intet; derimod havde Amtmanden tilbudt ham 200 Rdlr., som han dog ikke vilde modtage, før Kongen tillod det. En Taxation af Øens Hjælpekilder gav det Resultat, at dens Korn og Kreaturer endnu var 5092 Rdlr. værd; v. d. Albe foreslog nu at udskrive 20 Rdlr. pr. Huf, fradrage de 1450, der alt var betalte i Penge og Naturalier, og dele Resten i 3 Dele. Kongen gik ind paa, at Indkomsterne af Øen deltes lige, og tillod Leegaard at modtage de 200 Rdlr.²⁾

Efter Poels Erobring fik Wallfisch forøget Betydning; Besætningen blev bragt op til 6 Officerer, 13 Underofficerer og 160 Artillerister og Infanterister; men Forbindelsen med Omverdenen var nu blevet meget vanskeligere. Om Tilstanden i Fæstningen i Aarets sidste Maaneder lyder Efterretningerne noget forskelligt. I Slutningen af September erklærer Schoultz, at han har rigeligt med Proviant³⁾; 22. Oktober skriver han, at han i Magasinerne har Forraad til ind i November for Garnison og Borgerskab, hvis redelige Hjælpsomhed han roser meget; men 8 Dage senere hedder det, at der er Mangel paa Fødevarer; den overanstrengte Garnison trænger til rigeligere Forplejning; Borgerskabet lider Nød; skal det sulte, vil dets Loyalitet nok svigte⁴⁾. Der havde imidlertid lige siden Indeslutningens Be-

¹⁾ Leegaards Mem. 14/11 15; Ref. Sag. 23/11 Nr. 7; Schoultz til Kongen 15/11 Nobr. 15 (Wism.; af Brevet mangler det første Ark); Milit. Rgnsk. IX. 5. 97; Kgl. udf. Exped. 20/11 Nr. 2081; Pentz til Bülow 20/11 15 (47. I. Nr. 324, Hannover).

²⁾ Ref. Sag. 11/12 Nr. 4, 14/12 Nr. 2; Kgl. udf. Exped. 21/12 15 Nr. 2284.

³⁾ Side 258 Note 3.

⁴⁾ Schoultz til Kongen 28/9 (Opsn. Br.), 21/10, 30/10 (Wism.).

gyndelse hersket megen Elendighed blandt de daarligere stillede Indbyggere. Midt i September begyndte man at slaa Nødmønt, stemplet N. W. (Necessitas Wismarensis), en Mark skulde tages for 2 o. s. v.; det forslog ikke meget, at der midt i Oktober indkom en Vexel paa 6000 Rdlr.; Borgerskabet nægtede at arbejde, og i Slutningen af November blev en Fændrik arresteret, da han ikke vilde gaa paa Vagt, fordi han i lang Tid ingen Lønning havde faaet. Inden den sidste Udfuragering af Poel var der stor Mangel paa Kød; den 25. September fandtes der hverken Kød eller Smør, saa at endog „fine Herrer“ var reducerede til tørt Brød. Nu kunde Generaløjtnant Leegaard heller ikke mere faa Øl fra Wismar; den 20. Oktober vendte Trompeteren hjem med uforrettet Sag; som Grund blev det angivet, at hans Sauvegardebrevne ikke blev respekterede; han havde i øvrigt ikke faaet Øllet gratis, men betalt det med nogle Oxehoveder Vin. Indkvarteringen var ret trykkende; henved 2 Tredjedele af Garnisonens Officerer boede hos Borgerne. Under disse Forhold var Sundhedstilstanden naturligvis ikke god; det daarlige Drikkevand gjorde den ikke bedre; i Slutningen af September var Cheferne for Artilleriet og Kronoberg Regiment syge foruden 10 andre Officerer og c. 400 Md.; en hel Del Folk borreves af „hitzig Feber“, som dog senere tog af; i Slutningen af November stod 10 Officerer, 17 Underofficerer og 151 Md. paa Sygelisten. Befolkningen led meget; Frosten indfandt sig tidligt; allerede i Begyndelsen af December begyndte Isningen, hvori Borgerskabet maatte deltage. Tilstanden indenfor Voldene var i det hele mindre god, hvad Belejrerne, særlig gennem Desertører, vidste god Besked om¹⁾. Da der var for faa Artillerister i Fæstningen, blev 100 Baadsmænd ligesom i 1711 uddannede til denne Tjeneste; de fik 2 Rdlr. maanedlig for at staa til Raadighed og 3¹/₂, naar de gjorde Tjeneste²⁾.

Belejrerne Virksomhed i de sidste Maaneder af Aaret var kun ringe; Cirkumvallationslinien blev forstærket; Hannoveranerne skansede ved Lübsche Burg, og Preusserne anlagde en lang Løbegrav ude paa deres Fløj; Vagterne blev forstærkede. De Belejrede inddrog Forposterne foran Poeler og Lübsches Thor, men foretog alligevel smaa Udfald gennem denne. Den 17. December tilføjede de Hannover-

¹⁾ Schoultz til Kongen ²⁷/₉, ¹⁵/₁₀ Nvbr., ²²/₁₀; Schröder ⁷/₉, ¹⁶/₉, ²¹/₉—³⁰/₉, ²⁷/₁₀, ³/₁₁, ²⁸/₁₁, ³/₁₂—²⁷/₁₂; Kvarterliste ²⁴/₉ 15 (Wism. Stadsark.); Leeg. Mem. ²⁵/₁₂ 15.

²⁾ Forslag af ¹⁰/₁₂, ²⁷/₁₂ 15 (Wism. Stadsark.).

anerne et Tab af 2 Faldne og 8 Fanger, og den 20. overrumplede et Kommando, bestaaende af Dragoner, Infanterister og en hurtigskydende Kanon en dansk Rytterfeltvagt ude paa yderste venstre Fløj, som mistede 5 Mand og 5 Heste, der blev fangne; den replierede sig paa Nabofeltvagten og foretog i Forbindelse med denne et Modangreb, hvorved den tog 4 Fanger. I Begyndelsen af December tog Kaptajnløjtnant Lemvig et Skib fra Danzig, der vilde til Wismar med 50 Læster Rug¹⁾. Tilstanden hos de Allierede var i det hele ikke behagelig; der var Mangel paa Lejrstraa og Brændsel, og Furagen maatte hentes fra Wieschendorf, der laa 20 Kilometer fra de Danskes Lejr; Vejene var ubeskrivelig slette, og Transporterne sled stærkt paa Hestene²⁾; paa disse daarlige Forhold kunde der kun i ringe Grad raades Bod ved at lægge Tropperne i Kantonnement, hvad Preusserne og Hannoveranerne meget ønskede.

Da Tidspunktet for Afgørelsen ved Stralsund nærmede sig, blev der Brug for mere Fodfolk i Pommern, medens Rytteriet blev mere undværligt; i den Anledning blev Arnoldts Regiment i Slutningen af November sendt til Hovedhæren, hvorfra 2. Fynske Rytterregiment, Schulenburgs Dragoner og Jyske Landkyrasserer i den første Halvdel af December fik Ordre til at afgaa. Dragonerne skulde i Damgarten og ved Wismar afløse 1. Fynske Rytterregiment, der sammen med 2. skulde marchere hjem; Landkyrassererne skulde ved Wismar, i det Eutinske og i Rendsborg afløse 3. Sjællandske Rytterregiment, der skulde til Jylland³⁾. 2. Fynske kom den 10. December i Forplejning med 3 Eskadroner ved Wismar, den 4. var midlertidig efterladt i Rostock; Schulenburgs Dragoner, der fik Marcheordre den 15. December, toges den 27. i Forplejning ved Wismar; Dagen efter kom Levetzows Landkyrasserer; Marchen var beregnet til 11 Dage. Af Regnskaberne fremgaar det, at Regimenterne var i god Stand og kun havde lidt ringe Tab; ved Udgangen af December havde saaledes Prehns Regiment 801 Heste, Donops 813, Schmettaus 805, Schulenburgs 730, 2. Fynske c. 800⁴⁾; af disse havde de 2 sidst nævnte været i Pommern.

¹⁾ Schrøder 10/11, 22/11, 2/12, 12/12, 18/12, 17/12, 20/12; Leegaards Mem. 21/12 15; Pentz' Relat. 24/12 15 (Hannover); Ref. Sag. 2/12 Nr. 10.

²⁾ Ref. Sag. 20/11 Nr. 8.

³⁾ Kgl. udf. Exped. 24/11 Nr. 2053 og 2055; 9/12 Nr. 2197 ff.; 12/12 Nr. 2234 og 2238, 10/12 15 Nr. 2261.

⁴⁾ Milit. Rgnskb. IX. 5. 98.

I Slutningen af December bestod den danske Del af Blokade-korpset ved Wismar af følgende Tropper:

Prehns Regiment,
Schmettaus Regiment,
Schulenburgs Regiment,
4 Komp. Levetzows Regiment,
Krag's Infanteriregiment.

Efter Stralsunds Fald blev hele Styrken i den Del af Sverigs tyske Provinser, som ikke tilfaldt Preussen, underlagt General Dewitz, der saaledes ogsaa fik Overkommandoen ved Wismar¹⁾.

Omtrent samtidig med, at Korpset for Wismar fik en ny overordnet Chef, bestemte Kong Carl, at General Dücker, hvis han kunde komme ind i Wismar, skulde have Overkommandoen dør; allerede den 30. December modtog Generalmajor Schoultz Meddelelse herom tillige med Underretning om, at han kunde vente at blive forstærket med en Del af Skaraborg Regiment²⁾; medens General Dücker ikke var i Stand til at tiltræde sin nye Post, naaede Forstærkningen virkelig ind i Fæstningen, men rigtignok med stort Besvær. Oprindelig skulde Regimentet have været ført til Stralsund³⁾; den 6. September kom det til Carlskrona, hvor det den 12. gik om Bord paa 10 Orlogsskibe, men det blev atter udskibet, da Kongen befalede, at hele Flaaden skulde ud; den 26. blev det indskibet paa 19 Transport-skibe, kom først afsted 19. Oktober, maatte vende om paa Grund af Modvind, løb flere Gange forgæves ud, men naaede ikke længere end til Ystad. Endelig noget ind i December kom Viceadmiral Taube afsted med 4 Orlogsskibe, Fregatterne Sorte Ørn og Phønix, Brigantinen Jungfrau og 7 Lastdragere, der medførte noget Proviant, Ammunition og andre Krigsfornödenheder, men som kun havde Plads til 700 Md.. Tilbage i Sverig blev Oberstløjtnant Staël v. Holstein med 551 Md. af 4 af Regimentets Kompagnier, der paa Grund af Mangel paa Befalingsmænd blev slaaede sammen til 2. Transporten skulde have været til Stralsund; men da Taube den 27. December ankrede ud for Dornbusch, havde Fæstningen kapituleret. „For 6. Gang kom mit Regiment for sent til Deres Majestæts Tjeneste“, skriver Oberst Witting fra Orlogsskibet Bremen. To Dage senere ankrede Taube

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁴/₁₂ Nr. 2324 f.

²⁾ Riksregistraturen ¹⁴/₁₂, ¹⁵/₁₂ 15; Schoultz til Kongen ¹⁹/₁₀ Decbr.

³⁾ Side 223 f.

paa Wismar Bugten¹). Frosten var haard, Isen laa helt ud til Wallfisch; den 28. December observeredes herfra flere Skibe, hvis Nationalitet ikke kunde fastslaaes; næste Dag saa man, at de førte svensk Flag; fra Wallfisch skød man svensk Løsen, men fik intet Svar; alligevel isede man fra Fæstningen en Rende ud til Søfortet. Den 30. December kom Oberstløjtnant Gerten (Hierta) i Land og meldte, at der kom Undsætning af Folk og Krigsfornødenheder; Borgerne blev ikke videre henrykte; det betød jo blot, at de nu fik større Indkvartering; medens Forsyningerne kun var bestemte for Garnisonen²). Som omtalt³), var v. Müllern om Bord hos Taube, og til ham sendte Schoultz Meddelelse om Situationen: „Alt staar slet til; kommer her ingen Hjælp, er vi færdige ved Udgangen af Januar; skulde Generalløjtnant Sparre have Penge med fra Frankrig, maa han have Ordre til at give os nogle“. Gennem v. Müllern fik Schoultz officiel Efterretning om Stralsunds Kapitulation; han mente, at den Hjælp, der nu var tilgaaet Wismar, vilde bevirke, at Fjenden forholdt sig rolig⁴). Den 30. skriver Schoultz til Kongen, at de 700 Md., han har faaet, er nok til, at han kan klare sig mod en „Surprise“, han vilde dog gerne have haft 500 Md. til, da mange af hans Folk var upaalidelige; endvidere ønskede han noget Artilleri med Tilbehør, særlig 30—40 3 Pds. Kanoner. Næste Dag indberetter han, at 2 Proviantskibe er komne ind til Wallfisch, hvortil Renden snart vil være naaet, saa at man i Nat kan bjærge Provianten ind⁵). Denne skal have bestaaet af 400 Tdr. Mel, 200 Tdr. Rug, 200 Tdr. Ærter og Gryn, nogle Tdr. Brændevin, nogle Fade Tobak og en Del Beskøjter; desuden udskibedes der 800 Par Sko og Strømper, men ingen Ammunition⁶). Opgivelserne, der skyldes Desertører fra Wismar, særlig en Adjutant Adam Richter af Stromfelts Regiment, er dog kun omtrentlig rigtige; Schoultz skriver, at han i alt fik 51 Læster Rug, Mel, Gryn og Ærter⁷).

Taubes Eskadre afsejlede en af de første Dage i Januar; den 4.

¹) Ob. Witting til Kongen ²⁴/₁₀, ¹⁰/₁₂, ¹⁸/₁₂ 15; Oblt. Staël v. Holstein til Kongen, Ystad ¹⁷/₁ 16 (Zimmermans förteckn.).

²) Schröder ²⁸/₁₂—³⁰/₁₂; Amtmd. Fritz til Carl Leopold ³⁰/₁₂ (Durchzüge Vol. 92. Schwerin).

³) Side 225.

⁴) Schoultz til v. Müllern ³¹/₁₂ 15 (v. Müllerns Saml. Ensk. Ark.).

⁵) Schoultz til Kongen ¹⁰/₃₀ Decbr., ²⁰/₃₁ Decbr. (Wism.).

⁶) Ref. Sag. ¹⁰/₁ 16 Nr. 8, ¹⁷/₁ Nr. 16, ¹⁸/₁ Nr. 1 (Indb. fra Genlt. Leegaard om Forhør, afholdt over Desertører fra Wismar).

⁷) Schoultz til Kongen ²¹/₄ 16 (Wism.).

blev den af danske Krydsere observeret under Rostock; den 10. indkom „Phønix“ og „Jungfrau“ til Carlskrona og meldte, at Eskadren laa under Hanø, og Dagen efter udgik der Ordre til, at den skulde indlægges¹⁾. Foruden v. Müllern og Kancelliet samt Carl XII' Kreditorer medførte Taube fra Hiddensee Kaptajn Schoge, der havde holdt sin Post 5 Dage efter Stralsunds Kapitulation, og som gik om Bord med Øens Besætning²⁾.

I Følge Generalmajor Schoultz' Brev til Kongen af $\frac{30}{31}$ December havde Wismars Garnison efter Forstærkningens Ankomst følgende Styrke og S sammensætning:

	Stabs- betj.	Rgts- off.	Kapt.	Ltut. og Fndrk.	Uoff.	Splmd.	Menige
Artilleri	1	1	2	10	59	„	96
Fortifikation	„	„	3	3	9	„	„
Rytteri	„	„	1	3	8	„	51
Kronoberg Rgt.	15	3	7	15	42	23	800
Skaraborg „	12	2	4	9	24	8	645
Svsk. Livrgt.	15	3	7	16	48	24	625
Vellingks Rgt.	3	2	6	11	32	5	115
Guvernørens Rgt.	29	3	8	21	60	23	871
Andre	8	2	„	„	„	„	„
Summa	83	16	38	88	282	83	3203

Af denne Styrke var 260 Md. syge, medens ca. 150 med de nødvendige Befalingsmænd laa paa Wallfisch; 10 Md. var paa Fartøjerne, 4 Underofficerer og 102 Menige af Infanteriet gjorde Tjeneste ved Artilleriet; paa Vagt var der daglig 8 Officerer, 18 Underofficerer og ca. 300 Md.; paa Arbejde 2 Officerer, 4 Underofficerer og 120 Md.³⁾.

Da Taubes Eskadre ikke havde Penge med til Wismar, søgte Generalmajor Schoultz at skaffe sig nogle gennem General Erik Sparre, der svarede, at han godt forstod Wismars Nød, men at han for Øjeblikket

¹⁾ Adm.koll. Ank. brev $\frac{31}{12}$, Adm.koll. Reg. $\frac{31}{12}$ 15 (Flott. Ark.); „Højenhald“s Journal og Korresp.prot.

²⁾ Jfr. Side 195 f.; J. H. Schoges Meritförteckning.

³⁾ General Verschlag dat. Wismar $\frac{30}{12}$ 15 (Sv. Kr. Ark.); paa dette, der er meget detailleret, er Skaraborg Rgt. endnu ikke optaget; det findes derimod paa Listen i Schoultz' Brev af $\frac{20}{31}$ Dcbr., som er gengivet ovenfor; Brevet har ingen Oplysninger om de Syge ved dette Rgt.; men i Følge Ob Wittings Brev af $\frac{18}{12}$ gl. St. var deres Antal stort, og Rgt. i det hele stærkt medtaget. Den $\frac{20}{2}$ 16 gl. St. indb. Ob. Witting til Kongen, at Rgt. havde 240 Syge.

knap kunde hjælpe sig selv; fik han imidlertid kongelig Ordre, skulde han gøre alt, hvad der stod i hans Magt, for at skaffe ham Penge, saa snart han selv fik nogle. Sparre fik da Ordre til at forsyne Wismar med de nødvendige Kontanter; men Afspærringen var stræng, og først den 10. Marts lykkedes det over Lybæk at faa 12000 Rdlr. fra Sparre i Paris indbragte i Wismar; men samtidig laa der i Hamborg 20000 Rdlr., der skulde samme Sted hen, men som man ikke kunde faa afsted¹⁾.

Indeslutningskorpset havde ikke mærket synderligt til Undsætningens Ankomst. Den 30. observerede man 4 store og 14 mindre Skibe og erfarede, at 3 af dem vexlede Skud med Kystbevogtningen paa Poel; senere iagttog man, at 7 mindre Skibe lossede paa Wallfisch, og at der laa 3 Tredækkere og 1 Todækker længere ude paa Bugten. Frederik IV, der den 30. December kom til Lejren ved Wismar, afrejste Dagen efter uden at afvente nærmere Besked om Undsætningens Størrelse; Rygtet gik, at den talte 3000 Md.. Først den 4. Januar fik Generalløjtnant Leegaard gennem Desertører nogenlunde paalidelige Efterretninger, som i Løbet af de følgende Dage blev supplerede, saa at han midt i Januar ret nøjagtigt kendte Tilstanden i Fæstningen og Garnisonens Styrke; Desertørerne udsagde, at man sparede paa Provianten i Fæstningen og utvivlsomt vilde kunne holde ud mindst et Par Maaneder endnu²⁾.

At Kaptajnløjtnant Lemvig med sine Smaaskibe ikke kunde lægge Taubes Eskadre Hindringer i Vejen, er ganske naturligt; han trak sig tilbage til Neustadt og sendte herfra den 31. December den ikke helt rigtige Melding, at Svenskerne var komne til de Wismarske Farvande med 5 svære Orlogsskibe og 9 Transportskibe³⁾. Derimod er det mærkeligt, at Schoutbynacht Kaas, der endnu raadede over Orlogsskibene Venden, Beskærmeren, Ebenezer, Sødermanland og Delmenhorst, Fregatterne Højenhald, Svenske Sophie og Raa samt Hukkerten

¹⁾ Schoultz til Sparre ^{20/12} 15; Assessor Hyltén til Sparre, dat. Lybæk ^{21/12} 15; ^{9/1} 16; Sparre til Hyltén, Paris ^{12/1} 16; Br. uden Dato og Underskrift (de fire sidste i „Opsn. svsk. Br.“ i R. Ark.); Schoultz til Kongen ^{11/1} 16 (Wism.).

²⁾ Amtmd. Fritz til Hertugen af Meklenbg. Schw. ^{20/12} 15; Berl. geschr. Zeit. 456 f. Brev fra Wismar ^{2/1}, fra Berlin ^{7/1} 16; Leegaards Skr. til Kongen ^{7/1}, ^{9/1}, ^{9/1} (Ref. Sag. ^{10/1} Nr. 5, ^{17/1} Nr. 16, ^{18/1} Nr. 1). Naar det i Brevet af ^{7/1} hedder, at Taubes Esk. endnu ligger paa Bugten, er det urigtigt; jfr. Side 264 f.; General Pentz til General Bülow ^{9/1} 16; Ob. Schlüters Rapp. s. D. (47. I. Nr. 324. Hannover).

³⁾ Indk. Sag. til Admiralitetet.

Landsort¹⁾, intet foretog sig overfor Expeditionen til Wismar. Ganske vist var Skibene ikke i god Stand, og Aarstiden fremrykket; men kunde Taube holde Søen, kunde Kaas vel ogsaa. Fra sine Fregatter modtog han Efterretninger, som vel ikke altid var fuldt nøjagtige i alle Enkelt-heder, men dog tilstrækkelige til, at man paa Grundlag af dem kunde træffe hensigtsmæssige Bestemmelser. Den 24. December om Morgen var Kaptajn Neuspitzer paa „Raa“ efter Gabels Ordre afsejlet fra Københavns Red for at føre Kaptajn Wessel til Rygen eller Pommern; Juledags Aften ankrede han mellem Dornbusch og Wittmund og landsatte sin Passager ved Wittow Posthus. Næste Morgen lettede han for efter Ordre at gaa til Gellen; men paa Grund af Vindstille kom han ikke afsted. Om Eftermiddagen observerede han ved Wittmund 7 Sejlere, der gik fra Øst til Vest, og lidt efter 3 andre, der kom fra Nordost med samme Kurs. Da „Raa“ søgte op mod dem. signaliserede et af de 7 Skibe med svensk Flag fra Stortoppen og skød svensk Løsen; Neuspitzer kunde se, at der blandt dem var 3 Orlogsskibe, 2 Fregatter og 2 mindre Skibe; men paa de 3 andre kunde han ikke faa Rede. Om Natten lavede „Raa“ med smaa Sejl mellem Dornbusch og Møn; Fjenden skød nogle Signalskud. Den 27. holdt Fjenden under Sejl mellem Dornbusch og Wittmund; Neuspitzer talte 14 Skibe, og næste Dag var han klar over, at det var 4 Orlogsskibe, 2 Fregatter, 1 Brigantin, 2 andre Raasejlere og 6 Galioter. At Taube i disse Dage tog Kancelliet, „Kreditorerne“ og Hiddensees Besætning om Bord, synes Kaptajnen ikke at have observeret. „Sorte Ørn“ og et Par andre Skibe gjorde forgæves Jagt paa „Raa“, de blev kaldte tilbage, og hele Eskadren sejlede med smaa Sejl for en N. N. O. Vind ad Wismar til med Fregatterne indenfor Orlogsskibene. Efter at have overtydet sig om, at der ikke var flere Skibe, søgte Neuspitzer op under Møn. Søndag den 29. December fik han et Brev til Admiralitetet bragt i Land; om Natten traf han Kaas' Eskadre under Stævns og leverede ham den 30. sin fortrinlige Rapport²⁾. Allerede den 28. December havde Kaas modtaget et Par Skipperefterretninger, af hvilke den ene lød paa, at man den 27. mellem Wittmund og Dornbusch havde set 4 store og en Del mindre Skibe, medens den anden ud-sagde, at man samme Dag mellem Bornholm og Jasmund, nærmest

¹⁾ Jfr Side 221.

²⁾ Neuspitzers Rapp. dat. „Raa“ 30/12 15.

sidst nævnte Sted, havde set 6 store Skibe foruden 2 „temmelige“ Sejlere, der gik ad det lybske Farvand til¹⁾).

Kaptajnløjtnant Rolluf Jansen paa „Svenske Sophie“ observerede den 26. 5 Mil O.S.O. for Møn 7 Skibe til Luvart, af hvilke de 4 var Orlogsmænd; da det den 27. var Vindstille, roede og bugserede han af alle Kræfter og naaede Eskadren saa betids, at Kaas samme Dag fik Melding²⁾). Fra Hukkerten Landsort indløb der samtidig Melding af samme Dato; Løjtnant Ferry, der var afsendt den 25., havde Dagen efter en lille Kamp med en svensk Galiot, som han jog ind under Dornbusch, hvor den blev undsat af en Fregat, som gjorde hidsig Jagt paa „Landsort“, der undslap i Mørket efter at have set 4 Orlogsskibe, 1 Fregat og nogle mindre Sejlere; næste Morgen saa den de fjendtlige Skibe vende Syd over, hvorpaa den selv søgte Eskadren og afgav Melding³⁾).

Efter de indkomne Rapporter var Kaas paa det rene med, at der var noget paa Færde; han gik under Sejl ned ad Møn til under Observation af den skaanske Kyst. Den 29. December om Morgenen kaldte han Officererne om Bord paa „Venden“ for at høre deres Mening, om man med den nordlige Vind skulde gaa løs paa Fjenden eller oppebie nærmere Efterretninger. Alle stemte for at vente til „Højehald“ kom hjem fra sit Kryds, for at man med Sikkerhed kunde vide, om Fjenden havde mere end 4 Orlogsskibe, da man i saa Fald var udsat for at blive „kuperet“. Den ventede Fregat kom snart efter med den urigtige Melding, at man fra Bornholm havde observeret 6 store svenske Orlogsskibe. Dagen efter kom Neuspitzer, og Kaas havde nu 3 første og 3 anden Haands Efterretninger; han sammenkaldte paa ny et Krigsraad, hvor man enedes om „intet at hazardere paa denne Aarstid, med mindre man fik en Ordre, der friede for Ansvar“ (!!); Kaas laa dengang ved Stævns; „Højehald“ var sendt til Farvandet mellem Jasmund og Hammeren, „Raa“ og „Svenske Sophie“ til Farvandet mellem Møn og Wittmund; fik han en Ordre, vilde han og alle hans Officerer handle med frisk Mod; han vilde sejle samme Nat, være ved Gedser den 31. December og angribe Nytaarsdag; han

¹⁾ Ltnt. Leegaards Rapp. dat. „Venden“ ²⁸/₁₂ 15. Den ene af disse Skippere, en Hollænder, der kom fra Königsberg, fortalte i Helsingør den ³¹/₁₂, at han ved Dornbusch havde set 11 svenske Skibe, hvoraf 2—3 store, og at han havde meldt det til Schoutbynacht Kaas. [Ref. Sag. ¹⁰/₁ 16 Nr. 5].

²⁾ Kaptit. Rolluf Jansens Rapp. ²⁷/₁₂.

³⁾ Ltnt. Ferry's Rapp. dat. „Landsort“ ²⁷/₁₂ 15.

haabede, at Fjenden ikke havde faaet Forstærkning, „og saa giver Gud os nok Vind at komme ud af Bugten igen“¹⁾. Nytaarsaften gav den hjemmевærende Del af Konseillet Admiralitetet Ordre til strax at træde sammen og udfærdige en Angrebsordre til Kaas; dette skete, og der afgik Befaling, undertegnet af Barfoed, Raben, Reedtz, Judichær og Trojel til at gaa til Sejls mellem Møn og Dornbusch, tage Avantagen af Vinden og ikke komme i Læ af Fjenden; naar Krydserne meldte, at denne ikke var overlegen, skulde Eskadren skride til Angreb²⁾. Denne Ordre fandt Kaas imidlertid ikke tilstrækkelig; Nytaarsdag holdt han igen Krigsraad for at overveje, om man skulde søge at angribe Fjenden under Wismar; man bestemte sig for at adspørge Admiralitetet, og, da Svaret var bejaende, besluttede man sig til først at sikre sig, at Fjenden ikke var overlegen. „Højehald“ var den 31. December under Rygen, hvor der intet var at se; den 2. Januar saa Güntelberg under Wismar den svenske Eskadre, som virkelig kun talte 4 Orlogsskibe, 2 Fregatter og 2 Brigantiner (?); han fulgte den indtil den 4. under Rostock, men blev saa kaldt tilbage af „Svenske Sophie“³⁾. Nu var der altsaa ingen Grund til at frygte for at træffe paa en overlegen Fjende; men det rette Øjeblik var forpasset i hvert Fald i Kaas' Øjne; den 7. Januar stod Eskadren op til Dragør, og næste Dag laa den paa Yderreden; den 12. blev den iset ind.

Vintereskadrens Optræden fortjener ingen Ros; den var ganske vist kun daarlig udrustet; Kaas klager saaledes den 30. December over, at flere Skibe kun har Vand og Brændsel for 2—3 Uger, og at nogle mangler Lys; men det, der gjorde Udslaget, var den usalige Frygt for Ansvar, der er saa karakteristisk for de fleste af Enevældens højere Officerer. Denne evindelige Spørgen og Raadslagning, denne Omhu for at fjerne eller i alle Fald fordele Ansvaret, denne

¹⁾ Kaas til Admiralitetet ^{30/12} 15.

²⁾ Skr. fra Chr. Sehested til Ditl. Vibe ^{31/12} 15; Ordre af s. D. fra Admiralitetet til Kaas. Disse Skr. og Afskr. af alle foran citerede Rapporter findes i „Breve fra Gehejmekonseillets Medlemmer til hinanden 1700—1715.“

³⁾ „Højehald“s Journal og Korrespondanceprotokol; i Følge Schrøder blev Transportskibene 5.—6. Januar isede helt ind til Wismar, og den 7. udlossedes de; den 1. var de svenske Konvojskibe stukne til Søs for ikke at fryse inde. Den 31. December melder Genm. Schoultz, at et Par Proviantskibe er komne til Wallfisch, og at han haaber samme Nat at kunne udlosse dem; Dagen forud skriver han, at Taube kun kan blive ganske kort i Bugten. Herefter synes det, som om Transportskibene er bleven udlossede paa Wallfisch, og Ladningen paa Fartøjer fra Wismar gennem den isede Rende ført til Byen.

Higen efter en positiv Ordre fra oven umuliggjorde enhver energisk, til de øjeblikkelige Forhold svarende Handling. Kun de raske Fregat-kaptajner optraadte ofte resolut. De havde ganske vist i Reglen en begrænset Opgave, givet ved en bestemt Ordre, men de var ikke bange for at sætte alt ind paa at løse den; Neuspitzer, Güntelberg, Jansen og først og fremmest den til Tider dumdristige P. Wessel indlagde sig megen Ære. Havde Kaas benyttet den Hjælp, hans Krydsere ydede ham, var Taubes Expedition sandsynligvis strandet; vel fik den ingen Betydning for Wismars endelige Skæbne; men det havde dog været bedre, om den ikke var lykkedes; der var intet til Hinder for, at Felttoget kunde være sluttet, som det var begyndt: med en svensk Eskadres Ødelæggelse.

Man skulde have troet, at de Allierede efter Stralsunds Fald for Alvor vilde have taget fat paa Belejringen af Wismar; men det var langt fra at være Tilfældet. De Danske var ængstelige for, at Isen under den ualmindelig haarde og vedholdende Frost skulde lægge en Bro mellem Skaane og Sjælland, som Carl XII kunde bruge til at rette et Stød mod København, der var temmelig blottet for Tropper. De hastede derfor med at komme tilbage til den truede Hovedstad, saa meget mere, som man kunde befrygte, at Isen vilde besværliggøre Transporten over Store Bælt, hvor den langt senere blev bæredygtig end i Sundet; Kong Frederik dvælede derfor kun 1 Dag udenfor Wismar. Preusserne var ikke særlig interesserede i Fæstningens snarlige Fald, og Hannoveranerne ønskede — deres gamle Politik tro — at slippe med de færrest mulige Ofre af Folk, Materiel og Penge. Som Bevis paa, hvor ringe Iveren var, kan nævnes, at Kongen af Preussen ved Nytaarstid trak 2 Eskadroner bort og truede med at lade 2 andre følge efter, hvad det dog lykkedes General Scholten at forpurre. Generalmajorerne v. d. Albe og Pentz arbejdede i øvrigt for at faa Tropperne lagte i Kantonnement for at skaane dem i den stærke Kulde; men Leegaard modsatte sig det, da Garnisonen i Wismar derved vilde faa Luft. Baade den danske og den preussiske Generalkvartermester, Oberst Scheel og Generalmajor Montargues, fandt Troppernes Opstilling særdeles hensigtsmæssig og saa ingen Grund til at ændre den; General Scholten, der ankom til Belejringskorpset den 8. Januar, var ganske af samme Mening. Generallojtnant Leegaard henskød Sagen til Kongens Afgørelse, og denne

resolverede, at alt skulde blive som det var, til Preussernes og Hannoveranernes „Principaler“ havde udtalt sig; vilde de ikke vente herpaa, skulde han ogsaa gaa i Kantonnement. Kongen af Preussen befalede sine Tropper at blive i deres Stillinger, og Kongen af England beordrede Generalmajor Pentz til ikke at forlade Posteringen; kun maatte de Danske sørge for, at Hannoveranerne ikke blev udsatte for meget¹⁾.

I de 2 Dage, Scholten opholdt sig hos Generalløjtnant Leegaard, gennemgik han omhyggeligt Stillingen med de to Generalkvartermestre. Først her erfarede han, at det var lykkedes Svenskerne ad Søvejen at føre Undsætning til Wismar, og det stod klart for ham, at Havnen nødvendigvis maatte spærres; dette kunde ske ved 2—3000 Skridt fra Staden, paa hver Side af det smalle Indløb, at anlægge en Redute, besat med 500 Md. og bestykket med 6 svære Kanoner; for Øjeblikket var der kun 6 Batailloner ved Wismar; en effektiv Blokade vilde kræve 10; Danmark kunde give 2, hver af de andre Magter 1 til; Korpset vilde herefter bestaa af 12 danske, 8 preussiske, 4 hannoveranske Eskadroner, 4 danske, 3 preussiske og 3 hannoveranske Batailloner; som Erstatning for de 2 preussiske Eskadroner, der var trukne bort, kunde man tage den Eskadron Schulenburg, der var ved Damgarten, og den Eskadron Schmettau, som var i Rostock; herved fik man 14 ved Wismar; fra Stralsund kunde man tage 1 og fra Rostock 1 Bataillon; det var aldeles nødvendigt at give Leegaard de 2 Batailloner; det havde sat ondt Blod, da man i sin Tid havde sendt Arnolds Regiment til Stralsund; Preusserne og Hannoveranerne havde truet med at nedsætte deres Kontingent til Halvdelen; de 12 svære Kanoner til Havnereduterne kunde tages fra Stralsund; Generalmajor Montargues havde lovet at skaffe 12 4 Pds. Kanoner til Retranchementerne. Scholten bad sin Svigersøn, Generalmajor Meyer, virke for Sagen hos Kongen af Preussen, til hvem ogsaa Generalmajor v. d. Albe henvendte sig, endvidere gav Scholten den hannoveranske Overgeneral Bülow Meddelelse om sin Plan, og Generalmajor Pentz lovede at virke for den hos Kongen af England. Kongen af Preussen fandt det rimeligt, at Hannover leverede endnu en Ba-

¹⁾ Scholten til Kongen 12/1 16, til Genm. B. Meyer s. D. (Scholtens Prot.); Leegaard til Kongen 7/1 (Ref. Sag. 10/1 Nr. 8); Oblt. Hammerstein til Geh.raaderne i Schwerin 12/1 16 (Durchzüge Vol. 92); Kgl. udf. Exped. 11/1 16 Nr. 49; Genm. B. Meyers Dep., dat. Berlin 11/1 16; Geh. Reg. s. D.; Söhlethals Dep., dat. London 11/1 16.

taillon; selv vilde han ikke gerne give flere; men Generalmajor Meyer mente dog nok at kunne faa ham overtalt¹⁾.

General Dewitz, til hvem Scholten den 10. Januar havde sendt Meddelelse om Tilstanden ved Wismar, erklærede sig ganske enig med ham, lod Lüttichaus Regiment afløse Eskadronerne i Rostock og Damgarten og udtalte, at han havde det saa knapt med Furage, at han gerne havde afgivet hele Regimentet; fra Stralsund kunde han skaffe 2 24 Pds., 4 18 Pds. og 6 12 Pds. Kanoner; men Blokvogne og Forstillinger maatte Preusserne give, og 614 Heste maatte udskrives i Meklenborg for at slæbe Skytset til Wismar og bringe Blokvognene tilbage²⁾.

Det varede en Stund, inden Blokadekorpset fik den af Scholten ønskede Styrke og Sammensætning; foreløbig fik det de 2 til Rostock og Damgarten detacherede Eskadroner, men afgav til Gengæld de jyske Landkyrasserer. Det hastede nu heller ikke saa stærkt; saa længe den haarde Kulde varede, var Wismar afspærret fra Sø-siden; man kunde heller ikke lave Reduter eller grave Løbegrave; desuden var det yderst vanskeligt at skaffe Tropperne Forplejning og Beskyttelse mod Vejrliget. Paa eget Ansvar lod Scholten indkøbe Uldtæpper til Krags Regiment; efter Kongens Ordre henvendte Leegaard sig til Hertug Carl Leopold med Anmodning om, at hvert Regiment maatte faa sit Distrikt tildelt; da Svaret var afslaaende, tog han sig selv til Rette og gav hvert Regiment sit Omraade til Udskrivning af Furage. Midt i Januar 1716 var de danske Regimenter fuldtallige, Sundhedstilstanden god, kun 76 Syge; Afgangen i den forløbne Maaned havde været 11. Paa Poel var der 4 Officerer, 6 Underofficerer og 122 Md. af Krags Regiment; de Tropper, der var paa Vagt, fik daglig Extraforplejning af Brændevin og Tobak³⁾.

De russiske Tropper, som Kongerne efter lange og vidtløftige Forhandlinger var bleven enige om at antage, var — som det kunde forudses — komme for sent til at deltage i Operationerne ved Stralsund; men, da de nu engang var antagne og havde sat sig i Bevæ-

¹⁾ Scholtens Mem., dat. Mölln ¹²/₁ 16; Scholten til Meyer s. D.; Leegaard til Kongen (Ref. Sag. ¹⁸/₁ Nr. 1); Meyers Dep. ¹⁸/₁ 16; Scholten til Bülow ¹²/₁ (47. I. N. 324 Hannover).

²⁾ Dewitz til Scholten ¹⁵/₁ 16 (Scholtens indk. Br.).

³⁾ Scholtens Mem. ¹²/₁ 16; Kgl. udf. Exped. ⁷/₁ Nr. 10, ²¹/₁ Nr. 127; Ref.-Sag. ¹⁸/₁ Nr. 1; Leegaard til Hertugen ¹⁶/₁, dennes Svar ¹⁹/₁ (Durchzüge Vol. 92); Leegaards Mem. ²⁷/₁, ³⁰/₁; Geh. Reg. ¹¹/₁; Milit. Regnsk. IX. 5. 93 (Breitenbach).

gelse, fandt Kongen af Preussen, at de passende kunde dirigeres til Wismar; hvis man vilde skride til en regelmæssig Belejring, vilde man behøve 40 Batailloner; han havde tænkt sig, at de 30 af dem kunde være Russere, saa kunde Hannover yderligere give 6, Danmark og Preussen hver 2, og det foreslog han den hannoveranske Gesandt i Berlin, Heusch. Den russiske Gesandt samme Sted erklærede, at Rusland vilde give 12 Batailloner og 1000 Ryttere til Blokadekorpsen; Resten skulde være à portée i Polen, hvad der rigtignok var noget langt borte. I Slutningen af Januar meddelte Frederik Vilhelm Kongen af Danmark gennem sin nye Gesandt, Knyphausen, at han havde opfordret Kongen af England til enten at give 15 af sine egne Batailloner eller til at antage mindst lige saa mange af de i Polen staaende russiske Tropper; han haabede, at Frederik IV vilde gøre det samme; endvidere ønskede han, at Danmark i Forbindelse med England og Holland vilde hindre den svenske Flaade i at gøre Ulykker; i alle Tilfælde burde den danske Flaade, hvis den ikke var den svenske „bastant“, supplere sig med engelske og russiske Skibe¹⁾. Preussen havde faaet, hvad det vilde have; nu maatte de andre klare Resten; med gode Raad vilde det gerne hjælpe, men ikke paa nogen Maade vilde det bringe Ofre. Russerne kom for sent til at yde Hjælp ved Wismars Erobring; men de kom tidsnok til at gøre Skade og Fortræd.

Kongen gik ind paa Scholtens Forestilling og meddelte Leegaard, at han vilde faa 2 Batailloner. Den 13. Februar brød Brigadér Pretorius op fra Stralsund med en Bataillon af Oldenborgske Regiment; den 20. kom han til Lejren ved Wismar, hvor en Bataillon af Dronningens Livregiment Dagen forud var indtruffen fra Rostock; Sygdom og Desertion havde paa Marchen foranlediget nogen Afgang. Da Leegaard havde overladt Rytteriet Arnolds Regiments Hytter, maatte han indlægge de nys ankomne Batailloner i et Par Landsbyer nær Indeslutningslinien²⁾. Artilleriet fra Stralsund blev sat i Bevægelse den 16. Februar, men 167 af de rekvirerede Heste og 60 Køretøjer var udeblevne og maatte inddrives ved militær Exekution; de kom den 25., og den 27. var hele Transporten i Gang. Den 28. Februar var

¹⁾ B. Meyers Dep. 18/1, 21/1 16; Extrait af Kg. af Preuss. Ordre til Knyphausen (Preussen A. R. Ark.).

²⁾ Kgl. udf. Exped. 28/1 167; Leegaards Mem. 6/1 16; Pretorius til Scholten 15/1 16; Extract d. Journals über die Ausführung d. project. Arbeit zur Sperrung d. Wismarschen Hafens etc. (Bilag til Leegaards Memorialer; i det følgende citeret: Belej. journ.).

de første Kanoner ankomne til Rostock, og den 7. Marts naaede en Del af dem Lejren ved Wismar¹⁾. Mandskab til Betjening af Skytset skulde det Holstenske Artilleri levere; Generalmajor Wilster udtog af alle fire Kompagnier i Rendsborg 1 Kaptajnløjtnant, 1 Stykjunker, 2 Underofficerer, 1 Tambur og 64 Artillerister; de tiltraadte Marchen den 18. og kom til Lejren den 28. Marts; foruden det svære Skyts skulde de ogsaa betjene Regimentskanonerne ved de nys tilgaaede Batailloner²⁾.

I den hannoveranske Styrke foregik der i Begyndelsen af Marts nogle Forandringer; den 14. gik Schlüters Regiment hjem til Hannover, og samme Dag rykkede Bataillon Recke ind i dets Lejr. Pentz blev ved Wismar, skønt Kong Georg helst vilde have ladet hele sit Rytteri gaa hjem; han tilbød at betale $\frac{1}{3}$ af Omkostningerne ved at holde 12 russiske Batailloner ved Wismar, afslog at give Artilleri, men lovede at give 10 000 Rdlr. om Maaneden. Det synes at have været hans Hensigt at lade sine Tropper gaa bort, naar Russerne kom³⁾. Det preussiske Kontingent forblev foreløbig uforandret. Frederik Vilhelm udtalte jævnlige, at Erobringen af Wismar var meget vigtig, og at han var villig til at hjælpe med dertil; men hans Bistand bestod som sagt mest i at give sine Forbundsfæller gode Raad og opmuntre dem til at tage alvorlig fat; han vilde helst overlade Arbejdet til andre og var enig med Kong Georg i, at det var bedst, at Russerne lagde Ryg til; paa aktiv Bistand fra preussisk Side kunde man ikke regne⁴⁾.

Paa de egentlige Belejringsarbejder blev der ikke taget fat før et Stykke ind i Marts; før indtraf de højere Ingeniørofficerer fra alle 3 Hære heller ikke. Aarets første Maaneder gled hen i relativ Uvirksomhed under Kamp med Kulde og Forplejningsvanskeligheder. Efter 8 Ugers stræng Frost indfandt Tøvejret sig den 1. Februar; men 10 Dage efter tog Frosten atter fat og blev ved til Maanedens Slutning, da det mildere Vejr for Alvor begyndte at gøre sig gældende⁵⁾. Hannoveranerne fulgte de Danskes Exempel med Anskaffelse af Uldtæpper til Soldaterne; i Gr. Woltersdorf oprettede de et Hospital, hvor der i

¹⁾ Dewitz' Mem., dat. Stralsund $\frac{16}{3}$ 16; Leegaards Mem. $\frac{1}{3}$; Belejr. journ.

²⁾ Wilster til Scholten, dat. Rdsbg. $\frac{7}{3}$, $\frac{21}{3}$; Rdsbg. Fæstn.rgnsk. $\frac{9}{3}$ 16.

³⁾ Genm. Pentz til Gen. Bülow $\frac{17}{3}$ 16; Georg I til samme $\frac{14}{36}$ Marts; Georg I til Heusch $\frac{15}{26}$ Januar (9. c. Hannover); Gen. Bülow til Kongen $\frac{9}{3}$ 16 (47. I. Nr. 324 Hann.); Leegds. Mem. $\frac{13}{3}$ 16; Söhlenthal's Dep. $\frac{21}{1}$, $\frac{11}{2}$.

⁴⁾ Fr. Vilh. til Fr. IV $\frac{18}{2}$ 16 (Preussen A.); Meyers Dep. $\frac{5}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{4}{3}$, $\frac{14}{3}$.

⁵⁾ Leegaards Mem. $\frac{10}{3}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{5}{3}$; Schröder $\frac{1}{3}$, $\frac{11}{2}$.

Marts henlaa 58 Syge; da det i Begyndelsen af Juni blev nedlagt efter 4 Maaneders Virksomhed, var Forplejningsdagens Antal c. 5000, hvilket giver en Middelbelægning af ca. 40; da det blev oprettet, havde hele Korpset 68 Syge, saa Sundhedstilstanden kan egentlig ikke kaldes daarlig¹⁾. Det hannoveranske Korps var baseret paa Ratzeburg, og herfra fik det sit Brød, 120 000 Pd. maanedlig; Furagen fik det fra Meklenborg; den maatte ofte inddrives ved Exekution; Blokadekorpset huserede i det hele slemt; Hannoveranerne skal have forlangt 1630 Furagerationer, skønt de kun havde 1200 Heste. „Indbyggerne gaar fra Hus og Hjem endog ud af Landet, der behandles som fjendtligt . . . de Allierede maa købe Furagen i Nabolandene; Meklenborg kan ikke mere“; saaledes lyder Klagerne fra den meklenborgske Regering. Til de danske Tropper blev der da udskrevet Havre fra det lybske Domkapitels og Hertugen af Holsten-Gottorps Godser²⁾.

I Wismar forværredes Tilstanden betydelig i Aarets første Maaneder. Undsætningen havde jo kun hjulpet Garnisonen³⁾; i Befolkningen herskede dyb Nedslagenhed: „Aaret endte i Angst, Kummer og Sorg med Ønsket om, at næste Aar vilde bringe den kære Fred“. Den strænge Frost, der havde medført vidtløftige Isningsarbejder, ledte i høj Grad Desertionen; i Januar og Februar mistede Garnisonen paa denne Maade henved 100 Md.; fra Belejringshæren kom der kun faa Overløbere; derimod indkom der nogle undslupne Fanger fra Stralsund. Frosten foranledigede Vandmangel og megen Nød; alt Slags Gavntømmer brugtes til Brændsel. Den tilførte Proviant var snart fortæret; i Slutningen af Januar uddelte Kommandanten $\frac{1}{2}$ Skæppe Brødkorn til hver Borger; flere Gange blev Byens Huse ransagede for at undersøge, hvad der fandtes af Proviant; den 29. Februar optaltes 180 Kreaturer, nogle Faar og Svin; samtidig begyndte man at spise Hestekød; Schoultz gav selv Exemplet, og med korte Mellemlum blev der slagtet en Hest, hvis Kød solgtes for en ringe Betaling; fra Magasinerne blev der solgt Korn til Borgerne. Under disse Forhold kneb det med Disciplinen; den 26. Februar gjorde en Del af Garnisonen Mytteri; Soldaterne stimlede sammen, dog uden Vaaben, og

¹⁾ Gen. Bülow til Pentz ^{21/1} 16; hann. Prov. forv. Hahns Indb. ^{9/11}, ^{10/11} 15, ^{20/1}, ^{24/1} 16; Hofmedikus E. Wolffs Indberetninger, udaterede (47. I. Nr. 324, Hannover).

²⁾ Hahns Indb. ^{8/1} 16; Werpups s. D. (47. I. Nr. 324, Hannover). Mklbg. Minister Petkum til Scholten ^{19/1} 16; Kgl. udf. Exped. ^{7/2} Nr. 244.

³⁾ Side 264.

forlangte Brød; det lykkedes vel at faa dem til at gaa fra hinanden, men noget Proviant maatte man dog skaffe dem. Endnu i den 2. Uge af Marts fik Soldaterne ugentlig 7 Pd. Brød, $2\frac{1}{2}$ Pd. Hestekød, $\frac{1}{3}$ Pot Brændevin, $\frac{1}{3}$ Pd. Tobak og $\frac{1}{3}$ Kande Gryn; men Borgerne maatte nøjes med mindre; for dem var en Krage en Delikatesse¹⁾. For at spare paa Provianten søgte Schoultz at skille sig af med „de overflødige Munde“; paa hans Befaling gik i Slutningen af Januar en Del fattige gamle Borgere, Børn og Kvinder ud af Byen, men de blev ubarmhjærtigt drevne tilbage, og Generalløjtnant Leegaard lod meddele, at de Borgere, der prøvede paa at hente Brændsel eller Proviant udenfor Byen vilde blive skudte²⁾.

Under disse Omstændigheder er det al Ære værd, at de Belejrede endnu foruroligede Fjenden ved smaa Udfald. I Slutningen af Januar gik et lille Kommando fra Wallfisch over Isen og overrumplede en dansk Feltvagt af Prehns Regiment, der skulde dække Udskibningen ved Wieschendorf. Feltvagtkommandøren, en Løjtnant, havde mod given Ordre indkvarteret sig og sine Folk i et Par Gaarde; han mistede 3 Md. og 4 Heste; han blev degraderet, dog kun for en Tid; værre gik det en Korporal og en Dragon af Schulenburgs Regiment, der ogsaa havde ladet sig overraske, de maatte løbe Spidsrod henholdsvis 24 og 12 Gange; et Forsøg paa at opsnappe en dansk Feltvagt ved Triwalk mislykkedes dog, og Svenskerne blev kastede tilbage med Tab. Den 17. Februar Kl. 12 Nat foretoges et Udfald i større Stil; med 50 Dragoner, 9 Kanoner og 1000 Infanterister rykkede Oberst Lagerberg ud af Poeler Thor og marcherede til Redentin, som var besat af Preusserne; han fordrev dem, udfuragerede Byen og vendte hjem med 22 Fanger, 30 Kreaturer, 25 Faar og noget Flæsk. Et paatænkt Overfald paa Poel mislykkedes; større Held havde de Belejrede derimod Søndag den 23. Februar om Natten; et større Kommando fra Wallfisch gik over Isen til Fliemstorf, overrumplede Hannoveranerne og tog 3—400 Faar og nogle Kreaturer. Køerne kunde de dog ikke faa med over Isen, og de drægtige Faar vilde Soldaterne ikke spise³⁾. Alt dette tyder paa, at Aarvaagenheden hos

¹⁾ Schröder Jan., Fbr.; Dsk. Belej. journ.; Schoultz til Kongen $11\frac{1}{2}$ 16 (Wism.); Ref. Sag. $17\frac{1}{2}$ Nr. 16; Leegds. Mem. $6\frac{1}{2}$ 16.

²⁾ Schröder $27\frac{1}{2}$, $30\frac{1}{2}$, $3\frac{1}{2}$, $6\frac{1}{2}$; Belej. journ. $30\frac{1}{2}$, $3\frac{1}{2}$, $9\frac{1}{2}$, $11\frac{1}{2}$; Berl. geschr. Zeit. $11\frac{1}{2}$ 16.

³⁾ Schröder $22\frac{1}{2}$, $17\frac{1}{2}$, $24\frac{1}{2}$, $27\frac{1}{2}$; Leegds. Mem. $30\frac{1}{2}$, $33\frac{1}{2}$, $27\frac{1}{2}$; Belej. journ. $17\frac{1}{2}$, $23\frac{1}{2}$; Berl. geschr. Zeit. $14\frac{1}{2}$ 16.

Belejringskorpset har været temmelig ringe. Generalløjtnant Leegaard klager meget over Hannoveranernes Sløjhed; men det synes ikke, at de Danske har haft meget at lade dem høre.

Generalmajor Schoultz udtaler sig i nogle Breve om Tilstanden i Wismar i Begyndelsen af Marts: Indbyggerne spiser Heste- og Katteskød, Provianten fra Sverig er fortæret, Folk dør af Sult, Sygeligheden tiltager, man maa „gute Wache halten“ mod Mytteri og Desertion. Han roser i høj Grad Samarbejdet med de højere Officerer: Obersterne Witting, Lagerberg, Fürstenberg og Prinsen af Hessen Homburg, i hvem Kongen engang vil faa en god General. Oberstløjtnant Alexander v. Essen døde 22. Februar efter en uheldig Kur af en Skade i venstre Arm. Oberst Witting meddeler, at Skaraborg Regiment har haft 240 Syge, hvoraf 16 er døde¹⁾.

Efter sit korte Besøg ved Blokadekorpset, hvor han i Hovedtrækene havde angivet de Arbejder, der skulde udføres for at fremtvinge Fæstningens Overgivelse, var Scholten den 16. Januar kommen til Hamborg, hvor han blev syg og maatte opholde sig til langt ind i Februar. Ved Stift Bremens Afstaaelse var han ophørt med at være Generalguvernør; men Kongen lovede ham, at han ikke af den Grund skulde gaa tilbage i Indtægter, hvad der beroligede ham og meget bidrog til hans Helbredelse. Hans Tanker kredsede stedse om Wismar, og fra sin Sygeseng sendte han sin Svigersøn, Gesandten i Berlin, en Del Breve om sine Planer og sin Opfattelse af Tilstanden ved Wismar og bad ham tale derom med Kongen af Preussen; han udtalte sin Glæde over, at denne ikke trak flere Ryttere bort, og sin Bekymring over, at han ikke vilde sende Forstærkning af Fodfolk²⁾.

Under sin langvarige Rekonvalescens havde han den Glæde gennem Overkrigssekretæren at modtage Meddelelse om, at Kongen havde billiget de Aftaler, han havde truffet med Generalmajor Montargues, og at Generalerne Dewitz og Leegaard havde faaet de behørigre Ordre³⁾. Til Leegaard var der sendt en Kopi af Generalkvartermestrene

¹⁾ Schoultz til „mein Hr. Bruder“²⁾ 16 (Kriget mod de förbundne i Tyskland. Sv. Kr. Ark.); til v. Müllern^{11/8} (Ensk. Ark.); Pr. af Hessen til Kongen^{11/8}; Ob. Witting til samme ^{29. Febr.} ^{11. Marts} (Zimmermans förteckn.).

²⁾ Scholtens Prot. ^{17/1,} ^{21/1,} ^{24/1} 16.

³⁾ Eickstedt til Scholten ^{11/2} 16 (Scholt. indk. Br.).

Scheels og Montargues' Forslag til Indeslutning af Wismar og Hævdelse af Poel med Ordre til at forhandle med Dewitz, v. d. Albe og Pentz; først nævnte fik fra Kongen direkte Meddelelse om, at Havneindløbet skulde spærres paa den foreslaaede Maade, og Paalæg om snarest at tage fat paa Arbejderne, hvortil Materialierne skulde skaffes fra Meklenborg. Om Udførelsen skulde Leegaard forhandle med de ledende Ingeniører; Kongen havde beordret Schoutbynacht Rosenpalm paa Flotillen til snarest at sende Kommandørkaptajn M. Gude og Kaptajn Baastad til Wismar for at træffe nærmere Bestemmelse om Enkelthederne ved Spærringen, og alle militære Myndigheder havde faaet Ordre til at yde den Hjælp, der maatte kræves. Endelig blev der givet Ordre til, at Oberst Scheel og en Del Ingeniører skulde afgaa til Wismar, hvor deres Nærværelse var ganske nødvendig. Over alt, hvad der foregik, skulde Leegaard føre en nøjagtig Journal, hvoraf Kongen hver Postdag skulde have en paalidelig Extrakt¹⁾. Allerede fra den 30. Januar havde Leegaard ført Journal; den første Extrakt ligger ved hans Memorial af 5. Februar, men gaar, mærkeligt nok, til den 7.

Ved Wismar havde man været daarligt hjulpen med Ingeniører, og, da der skulde sættes Kraft paa Belejringen, maatte man se at faa fat paa nogle. Generalkvartermester Scheel havde man ganske roligt ladet fortsætte Rejsen til København efter fuldendt Rekognoscering; da Isen spærrede store Bælt, kom han ikke videre end til Odense; men her faldt han i en meget haard Sygdom, og, da han fik Ordre til at gaa til Wismar, kunde han ikke efterkomme den, men maatte befale Oberstløjtnant Pechernaut af Holstenske Fortifikationsetat at begive sig derhen med en Ingeniørkaptajn og en Konduktør; saa snart man kunde „komme i Jorden“, skulde der tages fat paa Havnebatterierne, som maatte være klare, naar Isen brød op; da Oberstløjtnanten ikke vilde være i Stand til samtidig at lede Arbejderne i den lange Cirkumvallationslinie, maatte der beskikkes en anden højere Ingeniørofficer til dette Hverv. Dette kunde Scheel dog ikke gøre, da Scholten, der selv var gammel Ingeniørofficer, ved sin Overtagelse af Overkommandoen i 1710 havde faaet sat igennem, at Generalkvartermesteren ikke havde Kommando over disse²⁾.

Den Instruktion, Scheel havde udarbejdet, gik ud paa følgende: Til Arbejdet anvendes paa hver Side af Havneindløbet 1000 meklen-

¹⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{4}{3}$ Nr. 233; $\frac{7}{3}$ Nr. 244 f.; $\frac{15}{3}$ Nr. 313; $\frac{19}{3}$ Nr. 353—357; $\frac{25}{2}$ 16 Nr. 403 ff.

²⁾ Scheel til Kongen $\frac{29}{3}$ 16 (Afskr. i Scholt. Indk. Br.).

borgske Bønder; Preusserne leder Arbejdet paa den østlige, de Danske paa den vestlige Side; gaar Preusserne bort, drager de Danske alle 2000 Bønder over til sig og gør Arbejdet først færdigt paa deres Side; paa hvert Havnebatteri, der bygges som en stor Redute med dobbelt Grav, anbringes 8—10 svære Kanoner, som kan skyde over Havnen til Fæstningen og ad Wallfisch til; det vestlige Batteri sættes i Forbindelse med en Redute, der anlægges ved Wendorf, og som atter forbindes med Hannoveranernes ved Lübsche Burg; det østlige skal ved en Linie med 2 Reduter forbindes med den preussiske Lejr ved Redentin¹⁾. Paa hver Side skulde Dag og Nat arbejdes med 500 Bønder under Dækning af Soldater; blev den fjendtlige Ild for stærk, skulde disse til Veje bringe den første Dækning, inden Bønderne tog fat; naar de første Reduter var færdige, skulde Linierne mellem dem fortsættes, til man fik en sammenhængende Linie; de deri anlagte Værker kunde være meget svagere; de bag Linierne anlagte Lejre skulde befæstes; Aabningerne i Linierne maatte kunne passeres med $\frac{1}{4}$ Eskadrons Front; i øvrigt maatte Enkelthederne rette sig efter Terræn og øvrige Forhold; Generalløjtnant Leegaard skulde sørge for Mandskab og Materialier; indtil Scheel kom, skulde Ingeniørerne staa direkte under Leegaard eller Generalguvernøren, hvis han var til Stede. Dette Projekt sendte Scheel 8. Marts til Scholten med Anmodning om at faa Kommando over Ingeniørerne; denne Anmodning gentog han et Par Dage efter i et Brev, hvori han udtalte, at han haabede at kunne rejse om 10 Dage. Han kom dog først til Wismar den 1. April; allerede den 4. Marts rejste Montargues samme Sted hen fra Berlin²⁾.

Scholten gik i et og alt ind paa Scheels Indstilling; foruden de 3 Officerer af Holstenske Fortifikation ønskede han 1 Kaptajn og 2 Konduktører fra København beordrede til Wismar; han bad Kongen herom, samt om at Scheel maatte faa Myndighed over alle Ingeniørerne. Planen til Wismars snævrere Cernering havde allerede under 10. Marts faaet Kongens Approbation med Paalæg om at tage kraftigt fat, og den 3. s. M. havde han ladet anwise Penge til Indkøb af Materiale

¹⁾ Saaledes staar der i Originalen; men den preussiske Lejr maa have ligget langt sydligere.

²⁾ Scheels Instrux $\frac{4}{s}$ i Scholtens Indk. Breve er ligelydende med General Montargues' Projekt, hvoraf en Afskr. er vedlagt Genm. Pentz' Brev til Gen. Bülow $\frac{21}{1}$ 16. (47 I. Nr. 324. Hannover); Scheel til Scholten $\frac{8}{s}$, $\frac{12}{s}$, $\frac{6}{s}$; B. Meyers Dep. $\frac{4}{s}$.

til Havnens Afspærring; derimod vilde han ikke sende Officerer af Danske Fortifikationsetat til Wismar¹⁾.

Ordren om Afgivelsen af Kommandørkaptajn Gude og Kaptajn Baastad naaede Schoutbynacht Rosenpalm saa betids, at han kunde afsende disse Officerer den 29. Februar; den 11. Marts haabede han at have 4 Pramme færdige og provianterede for en Maaned; det vilde knibe med at faa „Arca Noë“ gennem Gellen; men, efter hvad Admiral Sehested havde meddelt ham, vilde der ved Dornbusch ligge 3 Fregatter, der kunde konvojere den til Wismar. Disse Bekymringer kunde han have sparet sig; thi Gude meldte, at Prammene ikke vilde være til nogen Nytte, da de var for svage til at kunne klare sig overfor Wallfisch og Voldenes Kanoner; han vilde hellere have 7 Chalouper, der i Forbindelse med Tømmerflaader kunde gøre mere Gavn ved Havnespærringen. Dem vilde Rosenpalm saa sende afsted under Konvoj af et Par Hukkerter, der endog kunde benytte det flakke Vand mellem Poel og Fastlandet²⁾. Den 14. Marts billigede Kongen dette; han fandt Chalouperne vel egnede til at udlægge Tømmerflaaderne, fortoje dem og derefter bevogte dem; de skulde medføre Skibstørrere og Ankre³⁾.

Mellem Havnen og Wallfisch havde Svenskerne opiset og vedligeholdt en Rende, hvori de den 2. og 3. Marts henlagde 2 Galioter, hver med 4 Kanoner; allerede en halv Snes Dage forinden havde Leegaard gennem Overløbere erfaret, at der blev udrustet et Par armerede Pramme med et Antal 3 og 6 Pds. Kanoner. Paa dette Tidspunkt var der ingen danske Krigsskibe nærmere ved Wismar end Fregatterne ved Travemünde; den 3. havde man set en Fregat, som man antog for at være dansk, krydse ved Poel; den 6. fik man gennem den danske Snav Snapop Meddelelse om, at det var en lybsk Frankrigsfarer, som var forslaaet af Stormen⁴⁾.

Havneindløbet, d. v. s. den inderste Vig af Wismar Bugten, var baade langt og bredt, men meget flakt; selve Renden var vel 7 Fod dyb, men saa smal, at højst 3 Smaaskibe kunde passere hinanden; et større Skib, der blev sænket paa tværs, kunde spærre hele Løbet⁵⁾.

¹⁾ Scholtens Mem. ¹³/₃ 16; Kgl. udf. Exped. ¹⁰/₃ Nr. 490 f.; ³/₃ Nr. 446—449; ¹⁴/₃ Nr. 519 f.; ²⁰/₃ Nr. 535.

²⁾ Rosenpalm til Overkr.sekr. ²⁰/₃, ⁷/₃, ¹⁰/₃ 16.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁴/₃ 16 Nr. 524.

⁴⁾ Belejr.journ.; Leegaards Mem. ¹/₃ 16.

⁵⁾ Schoultz til Kongen ¹⁶/₃ (Wism.).

Da Leegaard fik Meddelelse om, at Gude vilde komme for at spærre Havnen, indkaldte han Lodser fra Poel og Wismars Omegn for at faa Oplysninger om Dybdeforhold m. m.; han længtes meget efter at tage fat paa Arbejdet; men endnu i Slutningen af Februar manglede han baade Ingeniører og Artillerister; han raadede kun over en eneste dansk Konduktør; af Værktøj havde han saa godt som intet; Arnoldts og Krags Regimenter havde i sin Tid ødelagt over 400 Redskaber, og Preusserne havde spoleret en hel Del¹⁾. Han forlangte, at det Artilleri, der kom fra Stralsund, skulde medføre Værktøj, og sendte Oberst Schulenburg til Schwerin for at skaffe Kæder til Havnespærringen og rekvirere 1200 Bønder, der selv skulde medbringe Redskaber. Denne Rekvisition nægtede Hertugen at efterkomme, da dette vilde være et eklatant Brud paa Neutraliteten. Saa udskrev Leegaard selv baade Arbejdere og Værktøj, og nu slap Meklenborg ikke med de 1200 Bønder, General Dewitz havde ment at kunne nøjes med, men maatte afgive de 2000, som Scheel og Montargues krævede. Der kom foreløbig intet Værktøj fra Stralsund; saa det tog Leegaard ogsaa, hvor det var at faa. Hertugen, der med sure Miner havde lykønsket til Erobringen af Stralsund, lod sin Afsending i København, Hofraad Fecht, protestere mod disse Overgreb, der strakte sig saa vidt, at de danske Soldater blev betalte med meklenborgske Penge. At Meklenborgerne kun nødtvungent vilde bidrage til Belejringsarbejdernes Fremme, var naturligt nok; mindre forstaaelig var Preussernes Vrangvilje, der viste sig paa mange Maader: den ønskede preussiske Bataillon kom ikke, og v. d. Albe erklærede, at midt i Marts vilde han blive afløst af Russerne, og saa marcherede han bort med hele sit Korps; han vilde intet have at gøre med Rekvisitionerne i Meklenborg, som de Danske var ene om at tage sig af. Noget velvilligere stillede Hannoveranerne sig; de leverede en 3. Bataillon og gav Anvisning paa deres Generalkvartermester, Pauli, der vilde kunne gøre megen Gavn som ledende Ingeniør. Fra dansk Side var den dygtige Artilleriøberst Arentskjold beordret til at vikariere for Scheel; men Ingeniørerne gjorde mange Vanskeligheder ved at staa under ham²⁾.

I de første Dage af Marts, da Isen begyndte at blive mør, og Jorden at blive blød, tog Belejringsarbejderne deres Begyndelse. Den

¹⁾ Leegaards Mem. 1/8; Res. u. Feldart. Rech. 6/1—10/1 16.

²⁾ Leegaards Mem. 27/2, 1/8; Belejr.journ.; Regeringen i Schwerin til Fecht 22/8 16 (Danica, Auswärtige Angelegenheiten, Schwerin).

3. ankom Kommandørkaptajn Gude, der rekognoscerede Kysten og Farvandet og den 5. tog over til Poel for at forhandle med Lodserne; omtrent samtidig kom Oberstløjtnant Pechernaut med sine Ledsagere, og den 11. Generalmajor Montargues med 5 Ingeniører og Tilsagn om 2000 Redskaber fra Stralsund. Den 5. Marts var Bønderne begyndt at komme; en Del Værktøj var modtaget; man havde faaet 9660 Palissader, henved 400 Bjælker, over 30 000 Faskiner og 120 spanske Ryttere; 10 000 Pæle, 60 Køller og 100 Stkr. Værktøj var sendt til Wendorf, hvor de Danske og Hannoveranerne skulde arbejde. Artilleriet nærmede sig; den 5. blev en Officer med 100 Heste sendt det i Møde, for at man hurtigere kunde faa et Par 12 Pundinger frem til at bekæmpe de svenske Galioter. Den 7. Marts var de Kanoner, der skulde til de preussiske Batterier, ankomne til Hornstorf, hvor de foreløbig skulde blive; de danske kom til Schmakentin, lidt Syd herfor. Oberst Arentskjold ankom samme Dag og gik strax ud paa Rekognoscering med Pechernaut. Den 6. Marts om Aftenen skulde 500 Md. af alle 3 Korps under behørig Bedækning have taget fat paa Arbejdet, og der var truffet Foranstaltning til Bevogtning og Indkvartering af Bønderne¹⁾. Vejret var imidlertid igen bleven ugunstigt; det baade frøs og sneede; man begyndte dog paa venstre Fløj den 9. Marts at sætte Spaden i Jorden; hver af de danske og hannoveranske Batailloner gav 63 Md. til Arbejde og 25 til Bedækning. Paa den preussiske Fløj begyndte man senere, dels fordi Ingeniørerne endnu ikke var komne, og dels fordi v. d. Albe ikke vilde lade sine Soldater arbejde, hvad der dog var ganske nødvendigt, da Arbejdet foregik indenfor det fjendtlige Artilleris Rækkevidde. Mellem de danske Ingeniører paa den ene og Generalløjtnant Leegaard og Oberst Arentskjold paa den anden Side var der nogen Meningsforskel; de sidst nævnte vilde lægge Hovedreduten saaledes, at dens Kanoner kunde skyde „à fleur d'eau“, medens Ingeniørerne vilde lægge den højere oppe; de fik deres Vilje, og Natten til den 9. blev Graven udgravet i 5 Fods Dybde, 10 Fods Bredde, og Brystværnet opkastet (d)²⁾. Da Leegaard og Arentskjold om Morgenen inspicerede Værket, maatte Ingeniørerne indrømme, at det laa for højt og for langt fra Vandet; trods den fjendtlige Ild udstak Generalen nu personlig Værket 200 Skridt nærmere Vandet (e), og om Natten

¹⁾ Leegaards Mem. 5/a, 12/a; Belejr.journ.

²⁾ Plan 5.

blev det anlagt; 2 12 Pds. Kanoner blev af Officersheste slæbt hen til den nordligste af de Reduter, Hannoveranerne i November havde anlagt (b). Svenskerne udlagde den 11. endnu en Galiot og beskød Arbejderne, dog uden Virkning; Natten til den 12. blev de to Kanoner slæbte ned til Bredden, hvor der var anlagt en Blending for at dække dem. Næste Dag beskød de Fartøjerne, som, efter at der var affyret 17 Skud paa dem, maatte fortrække. Endnu laa Reduten dog for højt og for langt fra Vandet; først Natten til den 13. fik den sin endelige Plads (f.). Den 12. Marts kom Artilleriet fra Stralsund¹⁾.

Fra Fæstningen saa man de 3 Reduter voxe op og søgte ved Ild fra Skibe og Volde at hindre Arbejdet; efter at Galioterne havde maattet fortrække med Tab, fortsattes Forsvaret nogle Dage kun fra Landsiden. Den 13. Marts gjorde Svenskerne med 280 Infanterister og 2 Feltkanoner et Udfald mod Grassort paa Havnens østlige Side, hvorfra Preusserne gik tilbage uden Modstand; samtidig beskød de fra Bastionerne Gustav I og Stenbocken de dansk-hannoveranske Værker i Fronten, medens nogle Feltkanoner ved Teglværket tog dem i Flanken. Om Aftenen trak Svenskerne alt ind i Fæstningen. Indtil denne Dag var kun 530 af de udskrevne Bønder mødte, Resten maatte hentes med Magt²⁾.

Den 14. Marts fortsattes Belejringsarbejderne: Brystværnet i Batteriet f naaede 3 Fods Højde, 5 Fods Tykkelse. Kommunikationslinien til Reduten e blev færdig, og dennes Brystværn opført til 6 Fods Højde. Om Morgenen rykkede 200 Infanterister med Feltartilleri ud af Fæstningen til Teglværket og aabnede Ilden i Forbindelse med Bastionerne Gustav I og Cyrus; Hannoveranerne fik nogle Saarede. Arentskjold samlede alle Regimentsstykkerne til et lille Batteri og optog Kampen med det fjendtlige Feltartilleri. Generalmajor Montargues besaa de danske Arbejder og udtalte, at han nu vilde tage fat paa højre Fløj; han vilde imidlertid begynde med en Redute, der maatte lægges noget inde i Landet til Dækning af den Moradsbro, som Kanontransporten til Havnebatteriet gjorde nødvendig. Arbejderne paa venstre Fløj hindredes i ikke ringe Grad af Ilden fra Fæstningen og Prammene; den 15. blev man dog færdig med Arbejdet paa Reduten e, som blev monteret; et lille svensk Udfald blev tilbagevist, og Felt-

¹⁾ Belejr.journ.; Pentz til Bülow ¹⁷/₈ 16 (Hannover 9. c.); Plan 5.

²⁾ Dsk. Belejr.journ. ⁹/₈—¹⁸/₈; svensk Diarium s. D. Mellem de danske og svenske Journaler er der gennemgaaende den bedste Overensstemmelse.

artilleriet vovede sig ikke ud. Kaptajn Baastad og hans Tømmermænd arbejdede paa Flaaderne; Kommandørkaptajn Gude kom hjem fra Lybæk, hvor han havde bestilt Hængsler og Beslag, der var lovet ham til den 18. ¹⁾).

Den 16. ved Daggry mødte 600 Md., udtagne af alle 3 Korps, i den preussiske Lejr med 500 Stykker Værktøj og Proviant for 4 Dage; de skulde tage fat paa Reduten g. Preusserne fik saaledes Hjælp fra de andre Korps, skønt de ikke selv havde ydet dem nogen. Leegaard var saa ked af v. d. Albes stadige Vægning ved at bidrage til det fælles Formaal, at han var nær ved at længes efter Russerne; paa hans egen Fløj skred Arbejdet godt fremad; i Løbet af den 16. blev Batteriet f halvt færdigt og Struben lukket. Paa udskrevne Bøndervogne blev Bjælkerne til Havnespærringen kørt ned til Stranden. Oberst Arentskjold udfoldede en betydelig, af Leegaard højt skattet Virksomhed; men det viste sig, at det vilde komme til at skorte paa Ammunition og let Skyts; Leegaard rekvirerede begge Dele fra Arsenalet i Rostock, atter en bred Rem skaaret af Hertugens Ryg. Kommandanten i Rostock tog uden videre alle de 4 og 6 Pds. Kanoner, der fandtes i Tøjhuset og paa Voldene, og sendte dem med den forefundne Ammunition med udskrevne Heste og Vogne til Wismar ²⁾). Montargues fremmede Arbejdet med Kraft; fra Stralsund kom 2000 Stkr. Værktøj, og til den 18. Marts havde han tilsagt 1400 Bønder; da han imidlertid blev klar over, at det ikke gik an at bruge dem til det livsfarlige Arbejde, forlangte han 1400 Soldater foruden de 600, han havde faaet. De blev ogsaa afgivne med Proviant for 6 Dage; disse 2000 Md. skulde selvfølgelig have „Tranchépenge“; men da Leegaard fandt det urimeligt, at de Allierede skulde betale dem, forestillede han den meklenborgske Regering, at den maatte ud med Pengene, da det jo egentlig var Bøndernes Arbejde, Soldaterne udførte; Meklenborgerne maatte naturligvis bøje sig og betale ³⁾).

Da Hannoveranerne klagede over, at deres Fløj blev svækket, forstærkede Leegaard den med 200 Ryttere, der anbragtes i Dammhusen; fra Poel hentede han 8 af de bedste Baade, der patrouillerede mellem Wendorf og Havneindløbet. Officererne maatte afgive deres Heste til at slæbe spanske Ryttere og andet Materiel til Batterierne;

¹⁾ Belejringsjournalerne ¹⁴/₈, ¹⁵/₈.

²⁾ Ref. Sag. ²⁰/₈ 16 (Skr. af ²²/₈ fra Ob. Johannsen).

³⁾ Leegaards Mem. ²⁶/₈ 16; Gehejmraaderne i Schwerin til Hertugen ¹/₄ (Durchzüge).

der blev kort sagt paa begge Fløje arbejdet med stor Iver. Paa venstre Fløj, hvor 600 Bønder arbejdede, blev Havnebatteriet færdigt den 19. Marts, samtidig med at Kommunikationslinien blev fuldendt. At føre Cirkumvallationslinien helt rundt, ansaas med Rette for overflødigt; paa venstre Fløj skulde den kun gaa til Rothenthor (4 Kilometer), paa højre fra Redentin til Müggenburg (3 Kilometer). Linierne inddeltes i Distrikter, hvoraf hvert fik tildelt et Antal Bønder, der hjemsendtes, naar Arbejdet var endt. Den 19. var Linien naaet til Lübsche Burg. Arbejdet paa Flaaderne avancerede godt; den 18. Marts gik Isen bort fra Havneindløbet; men Vandet var saa lavt, at Flaaderne ikke kunde flyde; skønt Regimenterne havde afgivet alle deres Tømmermænd, kunde Søofficererne aldrig faa Folk nok; det samme gjaldt ogsaa Arentskjold og Montargues.

Den 17. paabegyndte Preusserne Arbejdet paa Reduten paa Baumfeld(g) og førte herfra en Linie ned mod Søen ¹⁾. Den svenske Artillerichef Scheffer rekognoscerede Preussernes Arbejder og blev klar over, at man intet kunde udrette fra Hassfeld med Feltskyts, da Afstanden var for stor; han lod derfor Bastionerne Scipio og St. Erik aabne Ilden. Den 18. Marts fortsatte Preusserne Linien mod Søen og anlagde en Vaabenplads (h) i den; under dette Arbejde led de en Del Tab; den 19. gik de under stærk Beskydning frem over Salze Weide; de svenske Rekognosceringspatrouiller blev drevne tilbage; men en stærk Storm fra Nord, som indtraf paa denne Dag og varede 2 Døgn, generede Arbejdet meget; det gik ud over den Bro (p), Preusserne anlagde fra Salze Weide til Mew Ort, som de dækkede ved en ny Vaabenplads (h). Den 21. blev Broen sat i Stand. Paa venstre Fløj splittede Stormen Tømmerflaaden; Gude og Arentskjold stod i Vand til Armhulerne og hjalp Bønderne med at fiske Bjælkerne op. Stormen hindrede ogsaa Baadene i at komme fra Poel; paa Øen havde der staaet 300 Infanterister og 200 Ryttere; af disse blev henholdsvis 200 og 100 afgivne til de preussiske Arbejder paa højre Fløj. Da Reduterne paa venstre Fløj i Hovedsagen var færdige, gik Oberstløjtnant Pechernaut med en Konduktør over til Poel og reparerede Broen og den derved liggende Redute, saaledes at Forbindelsen med Fastlandet blev sikret; den 26. var dette Arbejde endt.

Hvad der i høj Grad besværliggjorde Angrebet paa højre Fløj, var de sumpede Enge, som Nordenvinden tilmed havde skyllet Sø-

¹⁾ Plan 5.

vandet ind over; da v. d. Albe i sin Tid havde nægtet at indsamle Risværk og forfærdige Faskiner, maatte disse med megen Besvær og Tidsspilde hentes fra venstre Fløj. Den 22. Marts var Arbejdet imidlertid saa vidt fremskredet, at Arentskjold mente at kunne garantere for, at intet kunde komme ind i Havnen, skønt Spærringen ikke var fuldført¹⁾.

Den 22. Marts kom General Dewitz til Wismar; hidtil havde han fra Stralsund ledet Arbejderne i store Træk; han havde givet Søoffice-rerne Ordre, udfærdiget Rekvisitionerne til de ulykkelige Meklenborgere, som maatte levere Tømmer og Risværk, Heste og Vogne, Skovle og Hakker, Spader og Trillebøre og frem for alt Mandskab; og saa bombarderede han tilmed Hertugen med Klager over den arme Gehejmekammeraad Varenius, meklenborgsk Kommissær ved Belejringskorpset; han paadrev Afsendelsen af Artilleri og andet Materiel fra Stralsund, skyndede paa Preusserne og ordnede Forholdene i Rostock, som jo var den vigtigste Etape paa Vejen fra Stralsund til Wismar²⁾.

I sin Konvention med Hertugen havde Kongen af Danmark lovet at rømme Rostock, naar Wismar var taget; men General Dewitz, der ansaa Byen for at være af allerstørste Betydning for Hævdelsen af Danmarks Herredømme i Pommern, raadede Kongen til at beholde den til Fredsslutningen; han søgte at faa Garnisonen forstærket med hannoveranske Tropper og bestræbte sig for at gøre Hertugen begribeligt, at dette vilde være til største Fordel for ham, da Svenskerne saa ikke kunde kaste Tropper i Land i hans Rige og derved gøre det til Krigsskueplads; han haabede derfor, at denne uden Indvendinger vilde bøje sig for Kongen af Danmarks Ønske. Hertugen havde imidlertid den 9. Marts forladt Landet og begivet sig til Czaren, og Dewitz' Forlangende blev af Gehejmeraaderne i Schwerin besvaret med en energisk Protest, som under de foreliggende Omstændigheder sikkert vilde blive støttet fra russisk Side; der kom da heller ingen Hannoveranere til Rostock; men den 14. April tilsendte Regeringen i Schwerin Kongen af Danmark en Opfordring til at rømme Byen: da Russerne stod i Meklenborg, var Faren fra Sverig udelukket. Disse begyndte da ogsaa i April i en saadan Grad at genere Kommandanten i Rostock, Oberst P. B. Johansen, at han i Begyndel-

¹⁾ Leegaards Mem. 10/s, 22/s; Belejr.journ. og Wismar Diarium; Schoultz til Carl XII 10/s 16; Varenius til Geh.raad. i Schwerin 18/s (Schwerin); Pentz til Gen. Bülow 17/s (Hannover).

²⁾ Dewitz' Mem. 20/s, 7/s, 26/s.

sen af Maj fik Ordre til at rømme Byen og aflevere den til de meklenborgske Myndigheder, hvis Opholdet blev alt for ubehageligt; Magasinerne skulde sendes til Stralsund, og han selv marchere til Holsten¹⁾. Byen var hidtil bleven behandlet, som om den hørte til Danmark, og baade den og hele Landet klagede i det uendelige over de svære Byrder, de maatte bære i en dem uvedkommende Krig i Form af Kørsler, Leverancer, Udskrivninger af Folk og Penge; men Danskerne var ikke ene om at trykke dem; Preusserne, der dog havde lovet at gaa bort, blev staaende og tærede sammen med Hannoveranerne paa det ulykkelige Hertugdømmes haardt medtagne Hjælpekilder; nu haabede Regeringen i Schwerin paa Hjælp fra Czaren, med hvem Hertugen traadte i Slægtskabsforhold ved det Giftermaal, han stod i Begreb med at indgaa²⁾.

Ved sin Ankomst til Wismar den 22. Marts fandt General Dewitz meget at paatale. Særlig misfornøjet var han med v. d. Albe; han gik ham haardt paa Klingen, gjorde ham alvorlige Bebrejdelser og truede med at indsende Klage over ham til Kongen af Preussen. Det hjalp. „Uden at rose mig selv“, skriver Dewitz til Kongen, „tør jeg sige, at min Nærværrelse har været til stor Nytte; jeg har bragt Orden i Forholdet mellem Leegaard og v. d. Albe, der ikke vilde lyste ham“. Natten til den 23. blev Preusserne færdige med Moradsbroen og Værket, der skulde dække den; de 300 Ryttere og 1000 Infanterister, der var bleven trukne tilbage, blev atter anbragte paa højre Fløj. Oberst Arentskjold, hvem ogsaa General Dewitz roser meget, lod den 23. Marts de Kanoner, der midlertidig havde staaet i den hannoveranske Redute, slæbe ned til Strandbatteriet, som den 25. stod fuldt monteret med i alt 10 Kanoner; den 24. var Obersten paa højre Fløj for at hjælpe Preusserne; den 25. om Aftenen anlagde han paa denne Fløj et lille Batteri paa 3 6 Pds. Kanoner, der skulde skyde over Bænk paa de svenske Galioter i Renden; om Natten gik han med 9 Baade, han havde rekvireret, over til venstre Fløj og kom tidsnok til med Ilden fra de svære Kanoner i Havnebatteriet at fordrive de svenske armerede Skibe, som fik 4 Træffere i Skroget og

¹⁾ Püchler til Robethon ⁵/₁ 16; Dewitz' Mem. af ⁷/₈ og ¹⁸/₈ med Bilag; Reg. i Schwerin ¹⁸/₄ 16 (Danica. Schwerin); Skr., dat. Schwerin ⁹/₈ 16 (Durchzüge Vol. 110. Schwerin); Kgl. udf. Exped. ³⁰/₄ Nr. 981, ⁹/₈ Nr. 1086.

²⁾ Reg. i Schwerin til Hertugen ¹/₄; Indb. til Reg. fra Rostock ⁵/₄ 16 (Durchzüge Vol. 110).

mistede 1 Mand. Arentskjold mente, at han alene ved Ilden fra sine svære Kanoner kunde holde Havnen spærret, og Kommandanten i Wismar var egentlig af samme Mening: inden Havnebatteriet var bleven monteret, havde han ved Hjælp af sine Galioter kunnet genere Arbejdet en hel Del, særlig om Natten; nu kunde de intet udrette; Batteriet laa saa langt fra Voldene, at det kun kunde naas med lidet virkningsfulde Bueskud, og Feltartilleriet var afmægtigt overfor det¹⁾.

Paa den preussiske Side avancerede Arbejdet godt: den 22. Marts tog man fat paa den første Redute (k) paa Hassfeld, den 23. paa den anden samme Sted, og den 24. paa Havnereduten ved det saakaldte Kronziegelei; den sidste var den vigtigste; indtil den blev færdig, fungerede et lille Placement med Feltskyts som Kystbatteri; Natten til den 23. afviste det et Par Baade fra Wallfisch. Den 24. Marts anlagde Oberst Arentskjold — som omtalt — sit 6 Pds. Batteri og bragte en hel Del Faskiner over til Preusserne, og den 25. var i Hovedsagen Reduterne paa højre Fløj og deres Kommunikationer i Orden; der manglede dog endnu Palissader, for ikke at tale om Skyts, som først kom den 27. Arbejdet var blevet hæftigt beskudt, men Tabene var kun ringe: et Par Mand og et Par Heste om Dagen. Paa Bastionen Cyrus sprang den 26. en 18 Pds. Kanon²⁾.

Den 26. om Eftermiddagen red nogle svenske Officerer med Dragoneskorte ud af Poeler Thor for at rekognoscere; de blev kastede tilbage af 30 danske Ryttere under Ritmester Lange, og, da Preusserne kom til med et Par Eskadroner og truede med at afskære dem, hastede de ind under Fæstningens Kanoner, som tvang Forfølgerne til at gaa tilbage; Svenskerne gik saa frem igen, men blev modtagne med Geværild og trak sig for Alvor tilbage med ringe Tab³⁾.

Den 27. Marts blev det preussiske Strandbatteri monteret med 4 Kanoner; 2 blev staaende i det lille Batteri; af Tropperne paa højre Fløj blev 800 Infanterister og 150 Ryttere trukne tilbage til Lejren; paa Poel blev kun 100 Md. af hver Vaabenart. Den 28. kom de danske Artillerister fra Rendsborg, og nu skulde der skrives til Udlægning af Flaaderne, som var færdige. Chalouperne fra Flotillen udeblev stadig, og Gude bad derfor Kaptajnløjtnant Lemvig om Hjælp;

¹⁾ Dewitz' Mem. ²⁶/₃; Leegaards do. s. D.; Belejr. journ. ²⁴/₃, ²⁵/₃, ²⁶/₃; Schoultz til Kongen ¹⁰/₃ (Wism.); svsk. Diarium.

²⁾ Dsk. Belejr.journ.; svsk. Diarium.

³⁾ Dsk. Belejr.journ.; svsk. Diarium.

han sendte da den 29. nogle Ankre med Tove til Wieschendorf, og den 30. havde man i Wendorf 5 Ankre med Tilbehør; Dagen forud var der paa venstre Fløj bygget en 80 Skridt lang Bro (Q) ud i det flakke Vand som en Begyndelse til Havnespærringen; om Natten opstillede Montargues paa højre Fløj en lang Række lave Pæle (n) fra Strandbredden til Renden; samme Dag anlagde Preusserne og Hannoveranerne hver paa sin Side en lille Anlægsbro (p) for Fartøjer; den næste Dag forlængede Preusserne deres. Den 30. Marts inspicerede Dewitz de preussiske Arbejder, og der blev nu taget fat paa Udlægning af Flaaderne, hvad der var en vanskelig Sag paa Grund af Kulde og Lavvande. Da Dybden paa de første 250 Skridt fra Stranden paa venstre Fløj ikke oversteg $2\frac{1}{2}$ Fod, foreslog Arentskjold at bygge en Bro ud til Renden og besætte den med Fodfolk. Dette Arbejde paabegyndtes næste Dag med Forarbejdelse af Bukke m. m., medens Preusserne piloterede videre. Paa begge Fløje blev Reduterne palissaderede, hvad der kunde synes ret overflødigt. Den 1. April kom en Officer med en Snes Matroser og et Par Chalouper fra Kaptajnløjtnant Lemvig for at hjælpe med ved Udlægning af Flaaderne; paa Grund af Storm havde de maattet ligge en Nat under Poel. Heller ikke den 2. April tillod Stormen at udlægge Flaaderne; man forsøgte det den paafølgende Nat, men uden Held; Baadene, der skulde udbringe Ankrene, gik itu; den 3. om Aftenen red Leegaard og Dewitz ned til venstre Fløj for at drive paa Arbejdet; nu lykkedes det, og ved Inspiceringen næste Morgen viste det sig, at Flaaderne laa godt. Paa preussisk Side var man med Estakkaden naaet henad Dybet, hvor Flaaderne laa. Paa Broen blev der arbejdet med stor Iver; Bønderne kørte Læs paa Læs med Brædder, Bjælker og Bukke samt Flager til nogle mindre Flaader. Fra Fæstningen og en udlagt Pram var der, siden disse Arbejder var begyndte, bleven skudt hvert Kvarter; dog uden synderlig Virkning¹⁾.

Den 2. April ankom Generalkvartermester Scheel og gik strax i Gang med at besigtige Arbejderne, som næsten var fuldførte. Den 5. April meldte Generalløjtnant Leegaard, at Havnen var spærret; det var dog lidt forhastet; Preussernes Pæle stod ikke tæt nok; Oberst Arentskjold klemte sig med en Baad imellem et Par af dem; der maatte altsaa nedrammes flere; Broen og de smaa Flaader var ikke endnu udlagte, men alt Materiel var rede; man ventede kun

¹⁾ Belejr.journ.

paa stille Vejr, der først indtraf Natten til den 7., da en Baad fra Wallfisch for sidste Gang slap ind i Havnen. Under livlig Beskydning fra Fjendens Side blev Broen denne Nat lagt 318 Skridt ud, og de smaa Flaader, der lagdes for hver Ende af den store, naaede ud til en Dybde af 4 Fod. Natten til den 10. blev Broen færdig, og Dækket lagt; den var c. 520 Skridt lang, men blev i de følgende Dage betydelig forlænget, samtidig med at der langs hele Broen og Forpælingen blev lagt Flaader; for begge Ender af Spærringen blev der anbragt spanske Ryttere¹⁾. Ved Brobygningen, hvor Mandskabet maatte staa i Vand til midt paa Livet, anvendtes baade Matroser, Tømmermænd og Soldater, der daglig fik et Gratiale paa 8 Sk. lybsk; Bønderne benyttedes ikke her. Ogsaa ved Arbejdet paa Anlægsbroen ved Wendorf fik de hannoveranske Soldater Arbejdspenge. Natten til den 7. kom der fra Kommandanten paa Poel Meddelelse om, at der fra Stralsund var kommen 6 armerede Chalouper, en Jagt og nogle flere Smaafartøjer, der medførte „Geschwindeschüsse“ til de store Kanoner, Haandgranater, Begkræse og en Del Redskaber. De skulde have hjulpet med ved Udlægningen af Flaaden og kom saaledes noget post festum; først Natten til den 11. naaede de over til Fastlandet; de medførte et Par svenske Søfolk, der fra Wallfisch var sejlet ud til dem i den Tro, at de var Svenskere; de fortalte, at Postjagten fra Sverig var kommen til Søfortet med Efterretning om, at der i Carlskrona laa en Transport rede med 12000 Md. og alle Slags Forsyninger til Wismar. Denne Nyhed kom naturligvis ikke ind i Fæstningen. Den 8. April ankom Kanonerne fra Rostock, som blev anbragte paa den preussiske Fløj; Russerne vilde have forhindret, at de blev ført til Wismar²⁾.

Fæstningens Skæbne var beseglet; Afspærringen fra Søsiden var fuldstændig; en Undsætningsstyrke maatte lande ved Wohlenberger Wiek, hvorfra den næppe vilde kunne komme i Forbindelse med Garnisonen; den svenske Hær, som var optaget af Felittoget i Norge, kunde ikke paa nogen Maade afse en tilstrækkelig stor Styrke til at overvælde Indeslutningskorpset. Tilstanden i Wismar var efter Kommandantens Udtalelser en saadan, at han ikke mente at kunne holde sig udover den 10. April; Forbindelsen med Moderlandet var afbrudt; Gang paa Gang vendte de udsendte Kurerer tilbage uden at kunne

¹⁾ Leegaards Mem. ⁵/₄; Belejringsjournal; svsk. Diarium; Ref. Sag. ²⁷/₄ Nr. 6; Reg. i Schwerin til Fecht ⁶/₄ (Danica, Schwerin).

²⁾ Belejr.journ.

slippe igennem Spærringen. Den 21. Marts melder Schoultz, at Expressen for 4. Gang er kommen tilbage; denne Gang med 2 „verfrorne“ Baadsmænd efter at have været Skaane paa 2 Mile nær. Fra Jul 1715 til Udgangen af April 1716 hørte Generalmajor Schoultz intet fra Sverigs Konge. For at Provianten kunde holde ud saa længe som muligt, blev alt samlet i ét Magasin og uddelt i Smaaportioner efter Anvisninger, som Magistraten udfærdigede. Den 6. April blev der slagtet 36 Heste og i de følgende Dage nogle Køer, hvis Kød fordeltes. En Del Metalkanoner blev savede i Stykker, og Stumperne stemplede for at anvendes som Betalingsmiddel; ogsaa Jærn fra Tøjhuset maatte Borgerne modtage i Stedet for rede Penge. Alle belavede sig paa, at det hele snart var forbi; man søgte at blive af med sine Nødmønter og at faa Varer i Stedet; en Del af Kronens Ejen- dele: Sten, Tømmer og Metal blev solgte til Private¹⁾.

Ved Belejringskorpset var man paa det rene med, at Fæstningen snart maatte overgive sig. Kongen havde paalagt General Dewitz at sondere Generalmajor Schoultz for at erfare, om han var villig til at kapitulere, og den 6. April tilstillede han ham ved en Trompeter et Brev, hvori han udtalte, at han vidste, at man i Fæstningen var ved at dø af Sult, og at han ikke kunde begribe, hvad Sverig vilde vinde, ved at Fæstningen holdt sig et Par Dage endnu; overgav den sig inden 2 Døgn, vilde den faa en god Kapitulation; men derefter vilde der ikke kunne være Tale om nogen Akkord, og Kommandanten kunde være overtydet om, at, naar Russerne om faa Dage afløste Blokadekorpset, vilde der ikke blive Tale om andet end Fangenskab. Schoultz svarede, at han endnu havde en Del Proviant og havde Betænkeligheder ved at overgive sig, saa længe han ikke havde modtaget nærmere Instrux fra Sverig, hvad han ventede at faa i Løbet af et Par Dage; han haabede, at Dewitz vilde give en „Expresser“ Pas fra Lybæk til Sverig. Da Generalen beklagede, at han ikke var i Stand dertil, erklærede Kommandanten, at, naar han ikke fik Lov til at indhente nye Ordre fra sin Konge, maatte han holde sig til de ældre, der forbød ham at kapitulere. Dewitz havde dog et bestemt Indtryk af, at Schoultz ikke vilde lade det komme til en Storm; han lod ham da vide, at han vilde rejse til sit Gods, Frederiksgave, paa Fyn, og rejste virkelig ogsaa efter at have faaet Orlov. Leegaard

¹⁾ Schoultz til Kongen 16/3, 21/3 (Wism.); Schröder Marts, April; Desertørers Udtalelser i den danske Belejr.journ.

fik Ordre til, hvis Schoultz vilde forhandle, at sende en Expres til Lybæk, hvor Generalen vilde opholde sig en kort Tid¹⁾. Han kom virkelig afsted, skønt Forholdene ved Wismar pludselig var bleven meget vanskelige; foruden Svenskerne havde man faaet en ny Faktor at regne med, nemlig Russerne.

Danmark — og vel nok i endnu højere Grad dets tyske Forbunds-fæller — var ikke uden Ængstelse for den mægtige russiske Allierede. Det var naturligvis til en vis Grad fordelagtigt at kunne bruge denne Kolos til at knuse Modstanderen; men det var dog en egen Sag at blande en halvbarbarisk, halvasiatisk Magt ind i europæisk, særlig da tysk Politik. Kejseren og de Magter, der ikke havde Fordel deraf, saa med største Uvilje Russerne i „Riget“; de havde jo forladt det 1713, og nu havde flere Rigsstænder allerede indkaldt dem igen! Baaede Danmark, Preussen og Hannover havde anmodet Czaren om Hjælp; han havde lovet at yde den og udtalt, at han ikke tænkte paa at gøre nogen som helst Erobring i Riget, men kun paa at bidrage til Tilvejebringelsen af en snarlig Fred; men da det nu viste sig, at man kunde klare sig alene, var man færdig ved at fortryde, hvad man havde indladt sig paa, og ønskede de indbudte Gæster langt bort.

I Begyndelsen af August 1715 gik Fyrst Reprin med 16 Ba-tailloner over Düna, og en Maaned senere kom han ind i Litauen; samtidig brød General Bauer med 4 Regimenter Dragoner op fra Smolensk. Alle disse Tropper marcherede til Thorn, hvor General Weydes Division, der var omtrent af samme Styrke som Reprins, skulde støde til dem. Med denne fulgte Feltmarskalk Sheremetjew, Korpsets Øverstbefalende, samt Generalløjtnant Albedyhl og Generalmajor Leschly. Westphal raadede indtrængende Kongen til at tage Reprins Division i sin Tjeneste, da den var langt den bedste²⁾. Det var ikke Meningen, at det russiske Korps kun skulde bruges til at uddrive Svenskerne af Nordtyskland; det skulde ogsaa anvendes til at gennemføre de Planer, Czaren og Kongen af Danmark i Fællesskab havde lagt mod det egentlige Sverig; for den Sags Skyld spillede det

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²¹/₃ Nr. 711; ¹⁷/₄ Nr. 826; Dewitz til Schoultz ⁶/₄, ⁵/₄; dennes Svar ³/₄, ⁰/₄; Dewitz' Mem. ²⁰/₃, ⁹/₄ 16.

²⁾ Westphals Dep. ²⁶/₉, ⁴/₁₀ 15.

ikke saa stor en Rolle, at det kom for sent til at deltage i Kampene i Pommern og Meklenborg; men saa meget større Betydning havde det for de tyske allierede Magter; de ønskede vel af Hjærtet at rense Tyskland for Svenskere, men var ikke interesserede i, at Kong Carl ogsaa mistede nogle af sine Besiddelser paa den skandinaviske Halvø; med største Uvilje maatte de se Nordtyskland blive gjort til Basis for et Angreb paa det egentlige Sverig. En stor Del af de tyske Magter af 2.—3. Rang: Hessen, Trier, Pfalz, Würzburg, Gotha, Wolfenbüttel og Meklenborg, ønskede aldeles ikke Svenskernes Fordrivelse; de saa tvært imod i Sverig en Modvægt mod Preussen og Hannover, hvis Udvidelse og Magtforøgelse de iagttog med Skinsyge og Misundelse; de havde gerne sluttet sig til Sverig, hvis de havde turdet, og havde gerne set, at et fransk Indfald i Cleve havde tvunget Preusserne bort fra Stralsund. Ludvig XIV' Død i September 1715 tilintetgjorde imidlertid det svage Haab om fransk Indblanding; den nye Regering vilde ikke indlade sig paa noget Æventyr. Sachsen, der i de senere Aar kun valent havde deltaget i Krigen mod Sverig, ønskede heller ikke denne Magt uddrevet af Tyskland, og Kejseren var absolut ikke velvillig stemt mod de tyske Magter, som vilde udvide sig paa Sverigs Bekostning; han var imidlertid saa optaget af Forberedelserne til Krigen mod Tyrkiet, at Hannover og Preussen — for ikke at tale om Danmark — roligt kunde sidde alle Rigsbeslutninger og alle Rigshofretsdekreter overhørige.

Der var imidlertid én tysk Fyrste, der med Glæde saa Russernes Komme i Møde, og det var Hertug Carl Leopold af Meklenborg Schwerin; han var en af dem, der havde klaget mest over Sverigs Fjender og i de mest hjærtegribende Udtryk anraabt Kejseren om Hjælp; han havde vist svenske Sympatier og efter ringe Evne modsat sig den „Nordiske Liga“, og nu kastede han sig i Ruslands Arme, ved hvis Hjælp han haabede ogsaa at kunne knuse sin Adel, til hvilken han stod i det sletteste Forhold. Czaren havde selv gjort Tilnærmelser og tilbudt Hertugen sin Broderdatter Catharina Ivanownas Haand, og denne, som havde forskudt sin Hustru, Prinsesse Sophie Hedwig af Nassau Dietz, tog med Glæde mod Tilbudet og rejste selv Czaren i Møde, da han i Begyndelsen af Februar 1716 drog til Tyskland¹⁾.

Kongen af Danmark saa nu helst, at Russerne, som ikke var

¹⁾ Jfr. Droysen IV², S. 153 ff.

komne ind i Pommern, da Stralsund faldt, foreløbig holdt sig paa deres egne Enemærker eller i hvert Fald blev staaende i Polen; thi Vinterkvarter i Pommern kunde han ikke give dem; den ulykkelige Provins var udspist; allerede i December 1715 havde han derfor henstillet til Sheremetjew, at han foreløbig ikke rykkede ind i Tyskland. Han blev ganske forskrækket, da Generalmajor B. Meyer i Slutningen af Januar indberettede fra Berlin, at den der værende russiske Gesandt havde sagt ham, at Czaren vilde sende 6000 Infanterister og 1000 Ryttere til Wismar. Der maatte forhandles med Kongerne af Preussen og England; gik de ind paa Sagen, vilde Danmark betale en Tredjedel af Omkostningerne ved det russiske Hjælpekorps ved Wismar. Den 17. Marts fik B. Meyer Besked om, hvorledes Kongen vilde forholde sig overfor den russiske Hjælp: Da det saa ud til, at Wismar snart maatte overgive sig, ønskede han, at Russerne ikke kom, før dette var sket, da de ellers vilde kræve Del i Byttet; af den Grund skulde General Dewitz — som af egen Drift — anmode Preusserne om at blive endnu 14 Dage for Wismar. Det kan saaledes ikke siges, at Russerne ventedes med Længsel¹⁾.

I Begyndelsen af Februar 1716 forlod Czaren St. Petersborg og tiltraadte sin Rejse til Tyskland. Som saa ofte tilforn var det galt med hans overanstrengte Mave, som et Ophold ved et Badested plejede at kunne bringe i Orden; hans Rejse foretoges dog ikke alene af Sundhedshensyn, men ogsaa i et politisk Øjemed; han vilde nemlig personlig forhandle med sine Allierede. I Riga meldte Kongen af Preussens Generaladjutant, v. d. Gröben, sig hos ham for at forhandle om Hjælpekorpsen; det aftaltes, at 15000 Infanterister og 1000 Dragoner skulde anvendes ved Wismar. I Riga forblev Czaren kun nogle Dage, men i Danzig gjorde han et længere Ophold; her havde han den 4. April et Møde med Kong August, hvor de to Forbundsfæller sagde hinanden mange Ubehageligheder, og den 19. fejrede han sin Broderdatters Bryllup med Hertug Carl Leopold, skønt Skilsmissen fra den forstødte Hustru endnu ikke var helt lovmæssig ordnet. Nogle Dage efter fik han fra Fyrst Replin Meddelelse om, at det nu var paa det sidste med Wismar. Den 10. April var der gaaet Ordre til Feltmarskalken om med alle i Mazovien, Storpolen og Preussen staaende Tropper at marchere til Meklenborg; Avantgarden under Replin var forlængst afgaaet²⁾.

¹⁾ Westphals Dep. ²²/₁₂ 15; B. Meyers Dep. ²¹/₁ 16; Geh. Reg. ¹/₂, ¹⁷/₂ 16.

²⁾ Westphals Dep. Febr.—April 1716; Side 292.

Den 18. Marts indrømmede den meklenborgske Regering 500 russiske Dragoner og 15 Batailloner fri Indmarche. Den 1. Kolonne: Dragonerne og 6 Batailloner, under Repnin selv, skulde rykke ind ved Penzin; den anden Kolonne bestod af 9 Batailloner under Generalmajor Leschly. Den 23. meldte Fyrst Repnin fra Stettin til Hertug Carl Leopold, at han havde Ordre til at gaa til Meklenborg og forblive der med følgende Styrke:

Dragonregimentet Kioffski	572 Md.
3 Grenaderbatailloner	1883 —
Inf. Rgt. Butirski	1368 —
— Smolenski	1329 —
— Czernikowski	1280 —
— Jaroslawski	1296 —
— Permski	1287 —
— Narfski	1323 —
	10338 Md.

med 2383 Heste af alle Slags. Den 29. Marts indberettede General Dewitz til Kongen, at Fyrst Repnin var marcheret ind i Strelitz, hvor han havde taget Kvarter og foretaget Udskrivninger. Generalen bad om, at der maatte blive truffet Bestemmelse om, hvorledes det nuværende Blokadekorps skulde forplejes, naar Russerne kom, da der ellers let vilde opstaa Uorden; det var ogsaa nødvendigt at give Lee-gaard en særlig Instruktion, da Repnin havde højere Rang end han; under disse Forhold mente Dewitz, at hans Nærværelse ved Wismar var overflødig; han gik altsaa ud fra, at Russerne indtraadte i Blokadekorpset. Repnin blev kun kort i Strelitz; den 30. Marts rykkede han ind paa schwerinsk Omraade, men blev foreløbig staaende i og omkring Güstrow. Skønt Czaren paa Grund af det nære Slægtskabsforhold ønskede at trykke Meklenborg saa lidt som muligt, bragte Russernes Ankomst dog Regeringen til Fortvivlelsens Rand: „Overgiver Wismar sig ikke inden en Maaned, er Landet ruineret; det kan ikke i Længden bære de uhyre Byrder, Indeslutningskorpset paalægger det“, skriver den til Residenten i København den 30. Marts. En halv Snes Dage senere meddeler den ham, at Wismar ikke skal være saa langt ned som antaget, og at 3000 Russere afgaar dertil¹⁾.

¹⁾ Durchzüge Vol. 110 ¹⁸/₃, ¹²/₂₈ Marts, ²⁸/₂ 1716; Memorial fra Dewitz ²⁰/₂ 16; Repnin til Reg. i Schwerin ²⁷/₃ gl. St.; dennes Svar ⁹/₄; Carl Leopold til Reg. i Schwerin, dat. Danzig ⁹/₄ (Durchzüge Vol. 110); Reg. i Schwerin til Hofraad Fecht i Kbhvn. ²⁰/₃, ⁹/₄ 16 (Ausw. Angelegenheiten, Schwerin).

Fra Güstrow sendte Fyrst Replin 7. April sin Generaludjutant til General Dewitz for at meddele, at han i den nærmeste Fremtid vilde indtræffe ved Wismar med sit Korps; han bad Generalen være behjælpelig med at finde en Lejrplads, hvad denne ogsaa lovede, idet han bemærkede, at 6 Batailloner og 200 Heste var temmelig lidt, naar der skulde gives Erstatning for Preusserne; i øvrigt meddelte han, at han selv ventede nærmere Instruktion, og at Generalmajor Schoultz havde afslaaet at kapitulere. Replin havde anmodet Dewitz om ikke at forhandle med Schoultz uden at tage ham med; men herpaa svarede Generalen ikke¹⁾. Den 9. April kom Replins Generalkvartermester og berettede, at man den 11. kunde vente de 6 Batailloner, og at Generalen selv vilde komme den 13. Det preussiske Rytteri brød op; den 11. rejste Dewitz til Lybæk. Allerede den næste Morgen Kl. 4 skrev Leegaard til ham, at den russiske Generalmajor Leschly den foregaaende Aften havde sendt Meddelelse om, at han med 4 Batailloner om Natten vilde indtræffe i Redentin, og at Fyrsten vilde komme den 12.; Russerne var aabenbart bange for at komme for sent; de marcherede over Hals og Hoved, og Leschly bad om at maatte tale med Leegaard den 12.²⁾.

Næppe ankommen til Lybæk modtog General Dewitz et Brev fra Generalmajor Schoultz, der bad om, at medfølgende Skrivelse til Hauptmann v. d. Lühe til Pantzow maatte blive tilsendt denne, da Generalen gerne vilde tale med ham. Tilladelsen blev beredvilligt givet, da Dewitz tænkte sig, at Brevet stod i Forbindelse med Kapitulationsspørgsmaalet. Baade af den Grund, og fordi Leegaard under de for Haanden værende vanskelige Forhold kunde trænge til et Rygstød, besluttede han trods sin slette Helbredstilstand at vende tilbage til Lejren. Replins Anmodning om ikke at forhandle med Kommandanten i Wismar uden i Forbindelse med ham, huede ham ikke rigtigt; den Sag kom jo ikke Russerne ved; før han indlod sig paa Forhandlinger, ønskede han dog at kende Kongens Vilje og sendte ham derfor den 14. April en Indberetning om, hvorledes Sagerne stod; den 19. svarede Kongen, at Kapitulationen burde sluttes snarest muligt; da han havde baaret hele Byrden (?), tilkom der ham alt Krudt og i det mindste Halvdelen af det øvrige Bytte; hver af de 3 Allierede burde indlægge 3 Batailloner i Fæstningen; Russerne var

¹⁾ Replin til Dewitz, dat. Güstrow $\frac{27. \text{Marts}}{7. \text{April}}$; dennes Svar $\frac{8}{4}$ 16 (Dewitz' Mem. $\frac{9}{4}$).

²⁾ Leegaards Mem. $\frac{9}{4}$; Leegaard til Dewitz $\frac{12}{4}$ 16 (Mem.).

preussiske Hjelpetropper og kunde træde i Stedet for disse, men derimod ikke optræde som Russere. Senere blev disse Udtalelser yderligere skærpede: Russerne maatte kun komme ind med preussisk Fuldmagt; der maatte kun være 3 russiske Batailloner mod 3 danske og 3 hannoveranske, og de skulde staa under den danske General, som blev Kommandant i Wismar; i Forbindelse med de preussiske og hannoveranske Kontingenter skulde Dewitz sørge for, at Russerne ikke med Magt trængte ind i Wismar; prøvede de derpaa, skulde de behandles som Fjender; det var ubegribeligt, at Repnin, der kun kommanderede et Auxiliærkorps, kunde forlange at have med Kapitulationen at gøre; det skulde betydes ham, at Czaren udtrykkelig havde ladet erklære ved Kejserhoffet, at han ikke vilde have Del i nogen Erobring paa tysk Grund¹⁾.

Skulde Dewitz have oppebiet Kongens Resolution, vilde Begivenhederne have løbet fra ham; han var imidlertid ikke bange for at handle paa egen Haand og kunde jo ogsaa nok vide, hvorledes Kongen saa paa Sagen. I en ret elendig Tilstand, forpint af Stensmerter og Tandpine, kom han den 15. April om Morgenen til Lejren; her fandt han en Anmodning fra Fyrst Repnin om ikke at nære Had til Hertug Carl Leopold, hvem han som meklenborgsk Adelsmand jo kun vanskeligt kunde føle Hengivenhed for, og kort efter sin Ankomst modtog han Hauptmann v. d. Lühe, der overbragte ham et Kapitulationsforslag fra Generalmajor Schoultz, som han mundtlig yderligere forklarede og supplerede. Fyrst Repnin havde indbudt Cheferne for alle 3 Kontingenter til et Møde; disse havde lovet at komme, og nu fulgte General Dewitz med dem. Han forelæste for hele Forsamlingen v. d. Lühes Brev og Kapitulationsforslaget, hvorefter Repnin udtalte, at man burde indrømme Svenskerne de bedst mulige Vilkaar; men uden hans Medvirken maatte intet ske. Alle Dewitz' Indvendinger besvarede han med en Henvisning til, at dette var Czarens udtrykkelige Vilje, og det gjorde intet Indtryk paa ham, at v. d. Albe og Pentz udtalte, at de fra deres Suveræner havde Ordre til at handle i Overensstemmelse med Dewitz, og at der i Traktaten mellem dem ikke var nævnt et Ord om Rusland. Han blev ved sit og udbad sig et Møde næste Dag med General Dewitz alene; han indtraf da ogsaa den 16. April Kl. 8 Fm. i det danske Hovedkvarter sammen med den meklenborgske Generalmajor Krassow, Raad Duve m. fl.. General-

¹⁾ Dewitz' Mem. 14/4 16; Kgl. udf. Exped. 10/4 Nr. 862; 23/4 Nr. 919.

major Leschly „en fin, klog Mand, Jakobit, Skotte af Fødsel“, fungerede som Tolk og foreviste Czarens Ordre; da Dewitz bemærkede, at den var paa Russisk, svarede han, at det vel maatte være tilstrækkeligt, naar han oversatte den. Replin vedblev urokkeligt at forlange Medbesiddelsen af Wismar, udtalte, at han vilde lade sine Tropper rykke ind i Fæstningen, og hørte ligegyldig paa Dewitz' bestemte Erklæring, at han ikke kunde tillade det, da alle 3 Suveræner var imod det. Sin Beretning om dette Møde slutter Dewitz med en Bøn til Kongen om et Vink, da han synes utilbøjelig til at give en positiv Befaling; alt skal blive sat ind paa at opfylde hans Vilje. I Løbet af Formiddagen den 16. forhandlede han med de 3 Kontingentschefer, der var enige med ham i, at man hurtigst muligt skulde faa Kapitulationen i Orden og tage Fæstningen i Besiddelse, før Russerne kunde komme til; skulde de prøve paa at trænge ind, vilde de blive tilbageviste med Magt. I den Anledning havde v. d. Albe tilbagekaldt sit Rytteri, der var brudt op, og Dewitz havde truffet Foranstaltninger til at hindre, at Russerne foretog et Angreb paa en svensk Postering for derved at faa et Skin af Ret til at deltage i Kapitulationen. En medvirkende Grund til, at man vilde udelukke Russerne, var, at man vidste, at de var meget lierede med Hertug Carl Leopold, og frygtede for, at de egentlig optraadte til Fordel for ham; Dewitz klagede over, at han blev lagt for Had hos Czaren og derved hindret i at være sin egen Herre saa nyttig, som han gerne vilde¹⁾. Som omtalt havde den meklenborgske Generalmajor Krassow sammen med Raad Duve overværet Replins Møde med Dewitz; de var ankomne til Hornstorf den 15. April og sendte Hertugen Meddelelse om Replins Stemning; Oberst Schwerin, der af de hertugelige Gehejmeraadere blev sendt til Lejren ved Wismar, skulde anmode Replin om at besætte Poel og Neukloster og sende mindst en Bataillon ind i Fæstningen; i et Brev fra Danzig af 20. April, der skildrer Hertugens Bryllup, hedder det, at Replin vil blive instrueret om ikke at lade sig skræmme, men for enhver Pris forlange at blive indladt i Fæstningen²⁾.

Efter Sammenkomsten sendte Replin Dewitz en skriftlig Meddelelse om, at han agtede at indeslutte hele Fæstningen med sine Tropper, hvis man ikke anviste ham en Del af Cirkumvallationslinien. Generalen tildelte da Russerne Strækningen fra Poeler Thor til Greese

¹⁾ Dewitz' Mem. 10/4 16; Replin til Dewitz' 2/14 April.

²⁾ Krassow til Carl Leopold 15/4; Schwerins Instrux 17/4; Brev, dat. Danzig 20/4 16 (Durchzüge Vol. 110. Schwerin).

for at vise Repnin sin gode Vilje og foreslog ham, at de skiftevis skulde give Parolen for 8 Dage ad Gangen; men Fyrsten gentog den 17. gennem sin Generaladjutant sit Forlangende om Fæstningens Besættelse, og, da dette blev afslaaet, vilde han ikke gaa ind paa Dewitz' Forslag, men sendte et Par Batailloner til Rothenthor og erklærede, at han ikke anerkendte den Kapitulation, man vilde slutte uden hans Medvirken, men vedblivende vilde behandle Svenskerne som Fjender; ved Flöte opstillede han 50 Ryttere ved Siden af de preussiske¹⁾.

Under disse mærkelige og vanskelige Forhold blev Forhandlingerne om Wismars Overgivelse indledede.

Den 15. April var v. d. Lühe kommen ud til Blokadekorpset; den 17. vendte han tilbage til Fæstningen, og næste Dag kom han atter ud og meddelte, at der ved Middagstid vilde komme et Par Befuldmægtigede. Kl. 12 indtraf Obersterne Lagerberg og Fürstenberg med Auditor Schwartz, og efter at have spist til Middag med de Allieredes Generaler fremlagde de et Kapitulationsforslag; man begyndte strax paa Forhandlingerne, som varede til Kl. 4 næste Morgen. Det svenske Forslag blev i meget høj Grad ændret²⁾.

Punkter, som tilstaas
de Belejrede.

ad 1.

Fortet Wallfisch overgives samtidig med Wismar til de Nordiske Allierede, og Lübsches Thor med sine Værker, der kommanderer denne og Broerne, og hvorfra de kan beskydes, overgives til det af General Dewitz bestemte Tidspunkt, efter at Generalmajor Schoultz har faaet Meddelelse. Men ingen af de

Punkter efter hvilke man
vil overgive Wismar.

1.

Stad og Fæstning Wismar overgives til de Nordiske Allierede, naar der fra Dato i 5 Dage ingen Hjælp er kommen; naar denne Termin er udløbet, bliver den . . . d. M. Kl. 2 Em. Udenværkerne med Ravelin foran . . . Thor udleverede til de Nordiske Allieredes Tropper. Vindebroen og Stadsporten forbliver i Garnisonens Besiddelse, saa

¹⁾ Dewitz' Mem. ²⁰/₄; Repnin til Dewitz ⁵/₁₆ April; udat. Kopi af Dewitz' Svar; Belejr.journ. ¹⁷/₄ 16.

²⁾ Kapitulationen findes i Dewitz' Memorialer 1716.

høje Allieredes Tropper vil uden Tilladelse kunne komme ind i Fæstningen. Wallfisch overgives paa den Dag, Garnisonen marcherer ud, naar Baade kan stilles til Raadighed, og Vind og Vejr tillader det, og Garnisonen nyder i alle Punkter samme Hønrør, som indrømmes Garnisonen i Wismar i de følgende Punkter.

ad 2.

Garnisonen kan ikke faa nogen anden Kapitulation, end at den kan marchere ud af Lübsches Thor med alle Æresbevisninger, og det 24 Timer efter at General Dewitz har faaet kongelig Approbation paa den afsendte Expresser, og har meddelt det til Viceguvernør Schoultz; naar de har passeret Lübsche Burg, skal de nedlægge Vaabnene og være Krigsfanger med Undtagelse af 1000 Underofficerer og Menige nationale Svenske med følgende Officerer:

- 1 Generalmajor,
- 2 Oberster,
- 4 Oberstløjtnanter,
- 5 Majorer,
- 27 Kaptajner,
- 4 Regimentskvartermestre,
- 46 Subalterne.

- 89 Officerer.

Alle disse skal have fri Afmarche med fuld Bevæbning og Ekvipage og Transport til Sverig, hvorfor de forsynes med sikkert

længe denne ikke er udmarcheret, for at hindre enhver Uorden; heller ikke maa i dette Tidsrum nogen af de Allieredes Tropper uden Tilladelse komme ind i Byen.

2.

Hele Garnisonen, som staar i svensk Sold, til Hest og til Fods, uden Hensyn til Nationalitet, med alle civile og militære Betjente, faar fri Afmarche og marcherer nævnte Dag ud af Lübsches Thor med alle Æresbevisninger, flyvende Faner, klingende Spil, brændende Lunter, Kugler i Munden, Over- og Sidegevær med 32 Skud pr. Mand, med deres Kvinder og Børn, Folk, rede Penge, Møbler, Vaaben, Mundering, hvorfra de samlede, forsynede med gode Passer og Gisler, gaar ad korteste Vej til Klützer Ort og Dassow, hvor de forplejes ordonnansmæssig paa de høje Allieredes Bekostning med Kvarter, Proviant og Furage under General Schoultz' Kommando og deres egne Chefer, til Anstalt er truffet til deres sikre Transport til Sverig.

Pas til deres Ankomst til Sverig. Indtil da faar de frit Kvarter i Landsbyerne mellem Dassow og Klütz og Forplejning mod konstant Betaling, dog uden at genere Landet. Alle Officerer, fangne og frie, beholder deres Vaaben og egen Udrustning. Alle Stabsbetjente: Auditorer, Præster m. fl., Feltskærer med Svende, Mønsterskrivere, Hoboister, Regimentswebler, Profosser o. l. er frie og kan med egne Udrustningssager rejse, hvor hen de vil.

ad 3.

Cessat¹⁾.

ad 4.

Garnisonen maa selv mod Betaling skaffe sig de fornødne Transportmidler.

ad 5.

Cessat.

ad 6.

Feltskærerne bliver hos de Syge og nyder frit Kvarter med dem; naar disse er raske, behandles de efter Pkt. 2.

3.

Garnisonen maa kunne medføre 2 6 Pds. og 2 3 Pds. Kanoner samt 2 Haubitzer à 32 Skud med Ammunition, Vogne m. m.

4.

Paa de Allieredes Bekostning faar Garnisonen 150 6-spændige Vogne og 150 løse Heste, som gaar ind i Fæstningen tidlig om Morgenens før Afmarchen.

5.

Garnisonen maa medføre 10 overdækkede Vogne, som under intet Paaskud maa visiteres eller anholdes, men som skal passere uskadt og uhindret som den øvrige Bagage.

6.

De Syge, som ikke strax kan transporteres, forbliver i Fæstningen i deres Kvarterer og Sygehuse, til de er raske; saa faar de efter Rang og Stand Medicin, Kvarter og god

¹⁾ D. v. s. stilles i Bero.

Forplejning — uden at generes af Hververe o. l. — sammen med Officerer, Læger og Sygeplejere, der tilsér dem. Efter Haanden, som de kommer sig, faar de Passer til deres Regimenter, og, hvis disse er i Sverig, sendes de paa de Allieredes Bekostning derhen.

ad 7.

Officerer o. l. kan endnu i 3 Maaneder beholde deres Sager i Byen; hver skal betale den Borger, hos hvem han lejer dem ind, og skal gratis faa Pas til Transport og nødvendige Rejser.

7.

Ejendele, Penge, Møbler og Bagege, som Officerer o. l. ikke kan føre med sig, bliver i Staden og sælges dør, eller bringes i Løbet af $\frac{1}{2}$ Aar andet Steds hen. For at ordne dette, forbliver de Officerer, som ønsker det, 6 Dage i Fæstningen efter Udmarchen; de af dem, som ikke kan blive færdige i dette Tidsrum, skal sammen med deres Familier og Husstand have $\frac{1}{2}$ Aars Varsel og derefter Pas til Lands eller Vands. Skulde en eller anden Officer, høj eller lav, i eget Ærinde ville foretage en Rejse eller udsende en Tjener, er Generalmajor Schoultz' Pas gyldigt.

ad 8.

Gæld skal betales kontant, eller Kreditorerne have fulgød Sikkerhed.

8.

Ingen af Garnisonen skal paa Grund af Gæld anholdes paa Person eller Ejendom og Papirer; efter Likvidationen maa Kreditorerne nøjes med god Sikkerhed.

ad 9.

Akkorderes.

9.

Alt, hvad der under Krigen er taget af Partier e. l. til Vands og indbragt i Staden og som god Prise er solgt ved Auktion eller paa an-

den Maade: Heste, Vaaben, Mun-
dering, Skibe o. l. skal tilhøre de
nuværende Ejere uden at nogen
kan gøre Indsigelse.

ad 10.

Som i Pkt. 2.

De Civilbetjente, som bor i
Wismar, kan blive dør uden no-
gen Art af Hinder; de, der vil
rejse, maa afsted inden 3 Maa-
neder.

ad 11.

ad 12.

Tilstaas, saa længe de Mili-
tære ikke bruger Vaaben mod
de Allierede, og de Civile ikke
tjener mod disse.

ad 13.

Alle Arkivalier skal udleveres
til de dertil komiterede og for-
blive her ved Arkivet.

ad 14.

Udsættes indtil videre Under-
søgelse.

10.

Alle, der hører til Søetat, Ar-
tilleri og Fortifikation, nyder godt
af Kapitulationen.

11.

Alle Embedsmænd af Tribunalet,
Guvernementet o s. v. samt efter-
ladte Enker og Børn kan blive
boende i Byen eller rejse bort; i
første Tilfælde efter at have lovet
at forholde sig rolige; i andet Til-
fælde skal de kunne føre alle Ejen-
dele bort til Lands eller Vands, for-
synede med gode Passer, og uden
Hinder, hvis de ikke har afstaaet
eller solgt dem.

12.

Alle kgl. Civil- og Militærbetjente
samt andre Indbyggere, der andet
Steds, særlig i Bremen, Pommern
og paa Rygen, har rørligt eller urør-
ligt Gods, har fri Raadighed over
det som hidtil.

13.

Tribunalets Arkiv og alle andre
Akter, Dokumenter, Brevskaber og
Regnskaber, hørende til de konge-
lige Kontorer, kan de kongelige
Betjente bringe i Sikkerhed, hvor
de vil.

14.

Alle Pantsættelser og Salg af Do-
mæner m. m., som i kongelig Tje-

ad 15.

For Svenskernes Vedkommende: cessat. Fanger af de Allieredes Tropper udleveres, saa snart en Port er overgivet.

ad 16.

Akkorderes.

ad 17.

Afslaaet.

ad 18.

Ingen af de frigivne skal tvinges til at tage Tjeneste eller tages ud af Geledderne. Garnisonen vil hverken paa Marche eller i Kvarter blive generet af nogen som helst eller under noget Paaskud.

ad 19.

Tilstaas.

15.

Herværende Fanger af de Allieredes Hære udvexles med Nationale Charge mod Charge, Mand for Mand. De udleverede Fanger afgives til Garnisonen eller sendes, hvis denne er transporteret, til Sverig.

16.

De Officerer af alle Grader, Underofficerer og Gemene, der befinder sig her, og som er indbefattede under Kapitulationen i Tønning og Generalkrigsretsdommen i Rendsborg eller i øvrigt slupne ud af de høje Nordiske Allieredes Fangenskab eller komne hertil efter at have taget Tjeneste, slipper for enhver Tiltale.

17.

Alle Desertører faar Pardon, og alle indfødte Svenske fri Afrejse.

18.

Under Udmarchen af Garnisonen maa ingen under noget som helst Paaskud tages ud af Geleddet eller efter Ankomsten til Kvarteret anfægtes af Hververe, tvinges til at tage Tjeneste eller foruroliges; de Allieredes Tropper maa ikke komme i Kvartererne.

19.

Ingen af Byens Borgere skal tilføjes Skade, fordi han under Be-

lejringen har baaret Vaaben for Kongen af Sverig.

ad 20.

Faar samme Behandling, som de andre Krigsfanger.

20.

Alle Undersaatter fra de Nordiske Allierede, som er i svensk Tjeneste, faar fri Afmarche som de andre.

ad 21.

De Belejrede skal udlevere alt Artillerimateriel rigtig specificeret til de dertil komiterede ved Udmarchen af Garnisonen samt alle militære Effekter, Skibe, Skibsinventar o. s. v., angive Miner, og hvad ellers er skjult, ligesaa Magasiner, Proviant, og nøjagtigt Inventar afgives til Kommissærerne.

21.

Til Modtagelse af Artilleri og Ammunition paa Voldene og i Tøjhusene, som udleveres mod Kvittering, sendes kun 2—3 Kommissærer af de Allieredes Armeer.

ad 22.

Tilstaaes, saa længe Retten haandhæves.

22.

Skulde mod Forventning Exceser blive begaaet i Kvartererne, maa deraf ikke tages Paaskud til at bryde Kapitulationen eller inddrage tilstaaede Rettigheder, men Delinkventerne dømmes af egne Officerer og Krigsretter, Erstatning gives, og Orden og Disciplin overholdes til den meklenborgske Befolknings Gavn.

ad 23.

Cessat; dog skal det være de frigivne tilladt paa egen Bekostning at anskaffe Proviant og Furaage fra Lybæk og andet Steds, og de skal faa de fornødne Passer.

23.

Udlevering af Proviant og Furaage begynder strax ved Afmarchen og foregaar paa de Allieredes Bekostning.

ad 24.

Fra de Allieredes Side vil al Bistand blive ydet, dog paa svensk

24.

De Allierede skaffer ufortøvet paa egen Bekostning de til Transporten

Bekostning. Det tillades dem at leje Skibe i Lybæk, Wismar eller fra Sverig, der frit kan komme til Klütz eller Tarnewitz. Gode Passer til Frem- og Tilbagerejsen gives.

ad 25.

Alt, hvad angaar Wismar, skal afgøres af den nye Regering med Borgmester og Raad.

ad 26.

Som ad 25.

ad 27.

Som ad 25.

ad 28.

Som ad 25.

ad 29.

Som ad 25.

ad 30.

Tilstaas som ad 25.

ad 31.

Tilstaas.

nødvendige Skibe samt Proviant for 14 Dage, saa at Rejsen, naar der kommer nogle Fregatter til Konvoj, strax kan gaa for sig; gode Passer gives baade Transportskibe og Konvoj.

25.

Staden Wismar beholder sine gamle Rettigheder og Privilegier.

26.

Borgerskab og Magistrat i Wismar beholder Jurisdiktion m. v., saa vel i verdslig som i gejstlig Henseende; de beholder de erhvervede Rettigheder over det pantsatte og erhvervede rørlige og urørlige Gods.

27.

Alle Landsbyer og Godser, der tilhører Kirker, gejstlige Stiftelser og Private, bliver hos deres Besiddere, uden at nogen kan forstyrre dem.

28.

Staden plages ikke med forøget Indkvartering, men lettes snarere.

29.

Staden og dens Distrikt forskaanes for Brandskatning og Indløsning af Klokkerne.

30.

Strax efter Kapitulationen aabnes og lettes Handelen.

31.

Strax efter Kapitulationen tillades det Garnisonen at sende 2 Expresser til Kongen af Sverig for at af-

ad 32.

Akkorderes. Gislerne gives, saa snart denne Kapitulation er underskrevet.

ad 33.

Akkorderes.

ad 34.

Akkorderes.

ad 35.

Akkorderes, dog maa Tallet ikke overstige 50.

give Rapport og sørge for Tropperne Hjemtransport. De forsynes med Passer.

32.

Gislerne bliver, indtil Kapitulationen er rigtig udført; saa hjemsendes de fra begge Sider med gode Passer.

33.

Herværende Volontører ved Garnisonen frigives efter Kartellet.

34.

De, som ved sidste Generalmønstring blev kasserede, men ikke har kunnet sendes til Sverig, faar Pas til uhindret Aîrejse.

35.

De Kapitulanter fra herværende Regimenter, hvis Tid er udløbet, og hvem man har lovet Hjemsendelse efter endt Blokade, frigives.

Underskrevet og forseglet af os i Forventning om Guvernør Baron v. Schoultz' Ratifikation.

Datum Kl. Mecklenburg, 19. April 1716.

A. v. Fürstenberg.

S. Lagerberg.

Med det saaledes ændrede Forslag begav de to svenske Oberster og v. d. Lühe sig tilbage til Wismar med Løfte om at komme igen om 6 Timer. Kl. 10 Fm. var de igen i Lejren med Traktaten, som havde faaet Paategningen: Underskrevet og ratificeret i alle Punkter af mig som Kongelig svensk kommanderende Generalmajor og Viceguvernør. Wismar 19. April 1716. M. Schoultz.

Paa det i det svenske Rigsarkiv bevarede Exemplar af Kapitulationen staar: Underskrevet og forseglet i Forventning om General m. m. Dewitz' Ratifikation. Kl. Mecklenburg, 19. April 1716.

Fr. de Lagardie (!!)

G. J. v. d. Albe.

L. W. Pentz.

Nedenunder staar Dewitz' Ratifikation. Generallojtnant Leegaard, der ellers ynder at kalde sig de Légardté, har givet sit gode, borger-

lige danske Navn en Extraafpudsning. Joachim Friedrich v. d. Lühe, som havde spillet en ikke ringe Rolle ved Kapitulationen, satte naturligtvis ikke sit Navn paa den; men han blev ikke glemmt. Paa General Dewitz' Anbefaling blev han udnævnt til Etatsraad og Amtmand over Femern og det inddragne fyrstelige Amt Oldenburg; 1718 Overlanddrost i Wismar med Poel og Neukloster¹⁾.

Da det havde Hastværk med at udføre Kapitulationen baade af Hensyn til Russerne og paa Grund af en — i øvrigt falsk — Melding fra Kaptajnløjtnant Lemvig paa „Snarensvend“ om en svensk Transport, der var i Anmarche²⁾, lod General Dewitz den 20. om Morgenen Lübsches Thor med tilliggende Volde og Udenværker besætte med 900 Infanterister af alle 3 Hære under Dækning af 300 danske, 200 preussiske og 100 hannoveranske Ryttere under Generalmajor Pentz. Da det preussiske Fodfolk passerede Rothenthor, hagede de dør staaende 2 russiske Batailloner sig til det. Da de naaede det opstillede Rytteri, lod Pentz Preusserne passere og spurgte Russerne, hvor de vilde hen; da de svarede: „Til Fæstningen“, befalede han dem at standse, og, da de spurgte, paa hvis Ordre dette skete, svarede han: „Paa General Dewitz'“. Saa vendte de om, men Repnin blev dødelig fornærmet. Strax efter, at Kapitulationen var afsluttet, havde General Dewitz meddelt ham, at han nu var klar med Wismar og den 20. April Kl. 6—7 Fm. vilde besætte Partiet om Lübsches Thor; endnu var Tidspunktet for Svenskerne Udrykning ikke fastsat, men han haabede Torsdag den 23. at kunne rykke ind i Byen med 2 Batailloner af hvert af de 3 Korps, der havde indesluttet Wismar; uden særlig Ordre kunde han ikke indlade Russerne; den „engelske“ Minister (Landdrost Werpup) havde faaet Meddelelse om, at „Riget“ med Mishag vilde se fremmede Tropper i Landet, da dette kunde give Frankrig Anledning til at sende en Hær ind i Tyskland til Gunst for Sverig³⁾. Som Svar paa dette Brev og paa Generalmajor Pentz' Forbud mod Indrykningen lod Fyrsten den 20. April Generalmajor Leschly sende en Officer til Leegaard for at meddele ham, at Russerne nu slet intet vilde have med Blokadekorpset eller dets Chef at gøre; de vilde inddrage alle deres Poster

¹⁾ Dewitz' Mem. ¹⁰/₄ 16; Pers. Tidsskr. 3. II. S. 28. (Naar det heri angives, at han blev Etatsraad ¹/₁₁ 15, ligger det i, at hans Patent paa Dewitz' Anbefaling blev antedateret); Pers. Tidsskr. 7. VI. S. 4.

²⁾ Lemvig til Dewitz ¹⁷/₄ 16.

³⁾ Dewitz til Repnin ¹⁹/₄; sammes Mem. ²⁰/₄ 16.

og lade Artilleriet i Reduterne staa uden Bedækning. Dewitz var overbevist om, at det havde været Czarens Hensigt at spille Wismar i Hertugens, hans nye Slægtnings, Hænder, og at det var for dennes Skyld, at Russerne gjorde saa mange Vanskeligheder; han mente i øvrigt, at de snart vilde forlade Wismars Omegn og gaa i Kantonnement i Meklenborg. De af dem forladte Poster lod han besætte; da han af Hertugen var lagt for Had hos Czaren, bad han sig fritaget for at være til Stede ved dennes Sammenkomst med Kongen¹⁾.

Den 21. April begyndte Tilførslen af Proviant til den udhungrede By; den 22. blev Havnen aabnet, Wallfisch rømmet, og Tøjhuset afleveret. Den 23. Kl. 4 om Morgenen blev der slaæet „Vergatterung“, Garnisonen tog Opstilling paa Torvet og i Mecklenburger Strasse; da Mandskabet havde en Del Penge til gode, nægtede de 2 hvervede Regimente: Svenske Livregiment og Guvernørens, at marchere ud, før de havde faaet deres Lønning; og, da man ikke kunde betale dem, gjorde de Mytteri og smed Geværerne. Generalmajor Schoultz maatte bede Dewitz om Hjælp; den blev ydet, Ordenen genoprettet, og Afmarchen iværksat. Først kom de frigivne 1000 Md., der tilhørte de 3 nationale Regimente og medførte alle disses Faner, som de imidlertid maatte aflevere; senere fik de dog 4 tilbage; derefter kom Fangerne, Svenske og Udlændinge hver for sig, dernæst Artilleri og Fortifikation og sluttelig Kommandanten selv. Udmarchen begyndte Kl. 8 Fm. og skal først have været endt Kl. 3; der har saaledes været et længere Ophold mellem de frigivne Svenskeres og Krigsfangerens Udmarche. Næppe havde Garnisonen forladt Byen, før de 6 Batailloner af Blokadekorpset rykkede ind²⁾.

Den 16. April havde Garnisonen foruden Befalingmænd o. L. følgende Styrke³⁾:

	Rnske	Syge
Artilleri	167 Md.	
Skaraborg Rgt.	392 —	203 Md.
Kronoberg Rgt.	547 —	147 —
Dragoner	32 —	2 —
Svenske Livrgt.	355 —	124 —
Vellingks Rgt.	51 —	25 —
Guvernørens Rgt.	593 —	123 —
	2137 Md.	624 Md.

¹⁾ Efterskr. til Dewitz' Mem. ²⁰/₄ 16.

²⁾ Dewitz' Mem. ²³/₄; Schoultz til Kongen ²⁷/₄ (Wism. Dette meget udførlige Brev indeholder en samlet Beretn. om Belejringen); Diarium ²⁹/₄; Schröder ²¹/₄—²²/₄; Berl. geschrieb. Zeit., S. 494—504: Breve af ²⁸/₄—⁵/₄ 16.

³⁾ Meget detailleret „Generalverslag“ i Wismarsensia.

Med Befalingsmænd, Stabsbetjente m. fl. var Garnisonens samlede Styrke paa dette Tidspunkt 3481 Hoveder. Af denne Styrke, som i de nærmeste Dage blev formindsket med nogle Hundrede Desertører, skulde som omtalt 87 Officerer og 1000 Underofficerer og Menige frigives. Disse marcherede til Klützer Ort, hvor de kamperede nogle Dage med slet Forplejning; saa blev de indkvarterede i nogle Landsbyer, hvor Folkene arbejdede for Føden; Officererne udbetalte dem et dagligt Forskud paa 2 Sk.lybsk¹⁾. Disse Fanger gik det betydelig bedre end deres Kammerater fra Stralsund²⁾. General Dewitz vaagede med største Omhu over, at Kapitulationen blev nøjagtig overholdt. Kun Russerne chikanerede dem paa forskellig Maade og søgte blandt andet at fortrænge dem fra deres Kvarterer³⁾. General Schoultz klagede til Dewitz, der laa syg paa Frederiksgave, og mindede ham om de Garantier, han i Kapitulationen havde paataget sig; paa Generalens Foranledning blev der gjort Russerne kraftige Forestillinger; de havde hindret General Schoultz i at benytte de Passer, Dewitz havde tilstillet ham personlig, den 8. Maj stoppede de ham paa Vejen til Lybæk, og den næste Dag blev han i Repnins Navn arresteret af en russisk Kaptajn, der førte ham og hans Følge tilbage til Klütz. Den 9. kom nogle russiske Officerer til ham for at meddele, at ingen svensk Officer eller Soldat maatte forlade de dem anviste Kvarterer. Da Generalen beklagede sig over den Maade, han personlig blev behandlet paa, og over, at Russerne havde indlagt Tropper i de ham anviste 5 Landsbyer, fik han det Svar, at han skulde staa Czaren til Ansvar, fordi han ikke havde hidkaldt Fyrst Repnin, da han indledede Kapitulationsforhandlingerne. I sin Klage til Dewitz udtalte Schoultz, at han nok havde tænkt sig, at Russerne vilde optræde, som de gjorde, og at det var derfor, han havde anmodet om at faa anvist Kvarter paa den anden Side Trave; at Russerne ikke havde deltaget i Forhandlingerne vedkom ikke ham, der ikke havde haft nogen Anelse om Repnins Komme⁴⁾.

¹⁾ Schoultz til Kongen ²⁷/₄; til v. Müllern u. D. exped. Ystad ²⁰/₈ 16 (v. Müllern. Ensk. Ark.); Georg Løwens Brev dat. Ystad ²⁰/₄ (Handl. rør. Nord. Krig III, Tyskland—Danmark 1715—16).

²⁾ Jfr. Side 238 f.

³⁾ Schoultz til Kongen ²⁷/₄, ²/₈, ⁴/₁₅ Juni 16 (Wism.).

⁴⁾ Schoultz til Dewitz ⁴/₈ 16 (Bilag til Dew. Mem. ¹⁷/₈); Schoultz til Kongen ²/₈, ⁴/₁₅ Juni (Wism.). Naar Schoultz siger, at han intet vidste om Russernes Komme, er dette urigtigt (Schrøder ⁴/₄, ¹³/₄); men det er heller ikke rigtigt, naar Droysen

Den 21. Maj fik General Schoultz i Czarens Navn Meddelelse om, at Svenskerne nu var løsladte og kunde rejse til Sverig, hvorefter Russerne lod deres Vagter afmarchere fra de 5 Landsbyer¹⁾.

De af General Dewitz udstedte Passer gjaldt kun langs Kysten mellem Pommern og Holsten; Rejsen over Østersøen krævede kongeligt Pas; den 7. Maj blev der ogsaa udstedt saadanne for 9 i Wismar og Lybæk lejede Skibe; i Slutningen af Maj rejste Oberstløjtnant Scheffer til Skaane for at forberede Troppernes Modtagelse; efter en Del Vanskeligheder lykkedes det at faa Skibene samlede; den 9. Juni gik henved 1000 Md. med nogle Officerer i Wohlenberger Wiek om Bord i 7 Skibe fra Wismar med Ordre til at sejle til Ystad, eller hvor i Skaane det passede bedst, medens Schoultz med 50 Officerer i Travemünde indskibede sig paa 2 lybske Skibe; en hel Del Soldater fulgte med som „Officersknægte“. Russernes Chikanerier var endnu ikke ophørte; paa Hjemvejen stoppede en lille russisk Kaper General Schoultz og slap ham ikke, før han efter lang Parlamentering havde betalt de 2 skarpe Skud, der havde tvunget ham til at lægge bi. Uden at blive antastet af de danske Krigsskibe, han mødte, indtraf Schoultz den 15. Juni i Ystad; Dagen forud var de sidste af Skibene fra Wismar naaede til Carlshamn. Mandskabet af Skaraborg Regiment marcherede til Malmø, hvor de hjemmeværende Kompagnier laa, Kronoberg Regiment gik til Smaaland, Svenske Livregiment til Halmstad, Artilleriet til Christianstad, Officererne af andre Afdelinger til Oberst Tettenborn i Norrköping. De hjemvendte Fanger tilhørte følgende Afdelinger:

	Ob.	Oblt.	Major	Kapt.	Ltnt.	Fndr.	Uoff.	Splmd.	Korp. og Mg.
Artilleriet	„	1	„	1	2	2	6	„	11
Skaraborg Rgt.	1	„	1	4	5	4	16	11	371
Kronoberg Rgt.	1	1	1	6	7	7	32	12	497
Svsk. Livrgt.	„	„	1	4	4	7	21	5	62
Vellingks Rgt.	„	1	1	4	5	1	„	„	„
Guvernørens Rgt.	„	1	1	2	1	„	„	„	„

Hertil kom 9 Officerer og 5 Underofficerer af 8 forskellige Regimenter, 2 Skippere, 1 Styrmand, 1 Underofficer, 13 Matroser af Admiralitetet.

(IV³, S. 156 f.) siger, at Schoultz, førend han indledede Forhandlingerne med Dewitz, havde afslaaet et Tilbud fra Repnin om mod en større Pengesum at overlade ham Fæstningen, eller at han, da de Allierede bød ham for haarde Betingelser, havde opnaaet billigere ved at true med Russerne.

¹⁾ Oblt. Berstenbørstel til Overkr.sekr. ²⁴/₅ 16.

I alt ankom fra Wismar til Sverig 1 Generalmajor, 2 Oberster, 4 Oberstløjtnanter, 5 Majorer, 21 Kaptajner, 24 Løjtnanter, 21 Fændrikker, 2 Adjutanter, 9 ikke specificerede Officerer, 75 Underofficerer, 5 Underofficerer udenfor Afdelingerne, 28 Spillemænd, 941 Korporaler og Menige, 11 Mønsterskrivere, 32 Stabsbetjente, 17 af Admiralitet, 1 Skipper, 2 Konstabler, 1 Matros og 4 Civilbetjente; i alt 1206 Hoveder. Kongen udnævnte Schoultz til Generalløjtnant og Guvernør i Wismar¹⁾.

En Del af de nationale Soldater maatte efterlades i Fangenskab; dette gjaldt saaledes alle de syge. Af Skaraborg Regiment blev 4 Underofficerer og 227 Md. efterladte, af Kronoberg c. 200; hertil kom Størsteparten af Mandskabet af Svenske Livregiment og alle Folkene af de rent tyske Afdelinger. Af de højere Officerer maatte Obersterne Casimir, Prins af Hessen Homburg, og Fürstenberg efterlades som Fanger. Først nævnte blev behandlet ret unaadigt af Kongen af Preussen, der ikke vilde give ham Pas til Sverig, skønt Kongen af Danmark havde løsgivet ham og tilladt ham at rejse derhen; først i Slutningen af 1718 blev der udfærdiget et Pas for ham. General Schoultz henstillede til Kongen, at de fangne „Nationalsvenske“ løskøbtes af Roterne, medens Udlændingene, blandt hvilke der var mange brave og dygtige Officerer, „der med Taarer forlod Kongens Tjeneste“, enten blev udvexlede eller løskøbte. Fangerne blev fordelte mellem de Danske og Preusserne, da Hannoveranerne ingen vilde have. Det gik meget uordentligt til ved Fordelingen, mange af Folkene løb deres Vej eller lod sig hverve; der siges, at de „tyske Knægte“, som ikke vilde tage Tjeneste, fik Pas og kunde begive sig, hvorhen de vilde. Den 9. Maj blev de 900 Fanger, som var tilfaldne Preussen, mønstrede af Kongen i Nærheden af Wusterhausen; de var klædte i Pjalter, havde elendigt Fodtøj og Bondehuer i Stedet for Hatte; 11 Underofficerer, 10 Tamburer og 140 Menige, der var preussiske Undersaatte, toges til Tjeneste og aflagde Faneed den 11.

¹⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{7}{5}$ Nr. 1070; Schoultz til Kongen $\frac{4}{15}$, $\frac{5}{16}$, $\frac{7}{18}$, $\frac{16}{27}$ Juni 16 (Wism.); Ob. Wittings Rapp. til Kongen $\frac{4}{6}$ 16 (Zimmerman förteckn.) angiver, at der af Skarab. Rgt. kom til Carlskrona 7 Kapt., 13 Ltnt. og Fndrk., 33 Uoff. og Spil., 371 Korp. og Mg., altsaa et meget større Tal end af Schoultz angivet; en Liste i Wismarsensia over de i Klütz samlede svenske Militære har ogsaa for Skaraborg og Kronoberg Rgtr. nogle flere Officerer; men Schoultz' Indberetninger maa anses som officielle; efter Ankomsten til Sverig var der ingen Anledning til at nævne lavere Tal.

Maj¹⁾. Om der blandt de øvrige har været „Nationalsvenske“, og om, hvad der blev af de tyske Fanger, er ingen Oplysning funden. De har antagelig delt Skæbne med deres Kammerater fra Stralsund²⁾.

De Danskes Andel af Fangerne udgjorde 425 Infanterister foruden Befalingsmænd, Dragoner og Artillerister; af Officerer fik de 10 Kaptajner, 12 Løjtnanter og 10 Fændrikker, som alle løslodes mod Revers³⁾. Den 11. Maj kom et Kommando af Schulenburgs Dragoner med 109 Fanger til Rendsborg; de forplejedes med 1½ Pd. Brød og 1 Sk. lybsk daglig. Af disse 109 Md. fik 21 Løbeseddel, 4 døde, 7 tog Tjeneste, og 77 blev overladte til Oberst Baartig, der havde købt en Del Fanger, hvoraf han formerede et Regiment paa venetiansk Regning. I Løbet af Sommeren og Efteraaret kom yderligere c. 100 Fanger til Rendsborg; de havde ligget syge i Wismar og var bleven forplejede og helbredede paa dansk Regning; af dem tog 15 dansk Tjeneste, 2 fik Løbeseddel og 1 blev overladt til Baartig. Ved den endelige Udvexling mod Slutningen af Krigen var der endnu 47 Wismarske Fanger tilbage⁴⁾.

Strax efter Svenskernes Bortmarche indlagdes i Wismar en Garnison, bestaaende af 2 Batailloner af Krag's Regiment, de hannoverske Batailloner Lucius og Behr, og de preussiske Prins Christian Ludvig og Arnim, alt under Kommando af den nylig forfremmede Generalmajor Mogens Krag. Den samlede Styrke var følgende:

	Danske	Hannoveranere	Preussere
Off. o. I.	43	49	48
Uoff.	84	98	120
Spilmd.	„	11	„
Menige	1200	1272	1230
Artillerioff.	1	1	„
Artillerister	13	6	„
At overføre . . .	1341	1437	1398

¹⁾ Schoultz til Kongen ²⁷/₄ 16 (Wism.); Pr. af Hessen til Kongen ²⁷/₄, ¹²/₆ 16 (W. R.); Kgl. udf. Exped. ²⁹/₄ Nr. 977; Dewitz til Overkr.sekr. ²/₇ 18; Prinsen af Hessen til samme ²⁰/₁₂ 18. G. Løwens Brev, Ystad ²⁹/₄; Berl. geschr. Zeit., S. 504. ⁵/₈, 508 ⁹/₈ 16. Det synes, som om Preusserne har overtaget baade deres egen og Hannoveranernes Andel.

²⁾ Side 238 f.

³⁾ Belejr.journ. ²⁸/₄ 16; Bornemanns Mem. ¹/₂ 18.

⁴⁾ Rdsb. Fæstnrgnsk. ¹¹/₈, ¹²/₈, ¹⁰/₇, ¹⁷/₈, ¹²/₁₀ 16; Breitenbachs Rgnskb.; Kgl. udf. Exped. ¹⁹/₆ Nr. 1306; Mem. 1718 Bd. II (Lister m. m. ang. de svenske Krigsfanger); Bind V, S. 336—346.

	Danske	Hannoveranere	Preussere
Overført . . .	1341	1437	1398
Fortifikationsbetj.	4	n	12
Kommissariat	3	2	1
Justits	3	2	1
Feltskærer	2	2	1
	1353	1443	1413

I alt talte Garnisonen saaledes 4209 Hoveder, en betydelig Byrde for den lille By, der klagede højlydt. Af Underofficererne var 74, af Mandskabet ikke mindre end 990 gifte, deraf kun 100 Preussere. Umiddelbart efter Overgivelsen indgav Raad og Borgerskab Klage over Indkvarteringsbyrden: i den svenske Tid skulde Byen dog kun skaffe Kvarter til 1200 Md^s; Resten betalte Kongen: Officererne maatte være nøjsomme og ikke kræve mere, end Kongen af Danmark havde bestemt i sin Resolution af 27. Maj 1676, da Wismar forrige Gang var i hans Vold, nemlig 4 Værelser til en Oberst, 2 til en Oberstløjtnant eller Major, 1 til alle andre Officerer¹⁾.

De Tropper, der ikke skulde ligge i Garnison i Wismar, tiltraadte snarest Bortmarchen. Generalløjtnant Leegaard med Schmettaus og Pehns Rytterregimenter blev beordret til Holsten; Schulenburgs Dragoner skulde foreløbig blive, men blev allerede den 30. April beordrede til Gottorp. Bataillon af Dronningens Livregiment skulde have marcheret til Rostock; den havde akkurat sat sig Gang, da den blev beordret til Holsten; den 3. Maj afmarcherede Leegaard med den og de 2 Rytterregimenter; Schulenburg marcherede den 6.; Oberstløjtnant Gyldenstjerne, der skulde føre Oldenborgske Bataillon tilbage til Stralsund, havde en Del Vanskeligheder med Russerne, der ikke vilde tillade ham at marchere over Schwaan, skønt den hertugelige Regering havde anmodet ham om at gaa over denne By og efterlade det i Rostock laante Artillerimateriel dør. Den 16. Maj befalede Kongen, at den Bataillon, der stod i Rostock, skulde marchere til Slesvig, og at den anden Bataillon af Dronningens Livregiment skulde til Flensborg. Chalouperne gik fra Wismar til Stralsund, Blokadeskibene til København²⁾.

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁸/₄ Nr. 938—942; Raad og Borgerskab i Wismar til Dewitz ²⁵/₄ 16 (Mem.); Georg I til Bernstorff ¹²/₂₈ Juni 16 (Hannover 9. c.); Specifikat. paa Garnisonens Styrke ⁵/₁₀ 16 (Wismar Stadsark.); Skr. ¹¹/₈ 17 (Durchz. Vol. 119).

²⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁸/₄ Nr. 938—942, ²⁷/₄ Nr. 943, ²⁰/₄ Nr. 982, 983, 990; Leegaards Mem. ⁵/₈; Br. fra Genlt. Krassow, dat. Schwerin ²⁰/₄ 16 (Durchz. Vol. 92).

Allerede den 10. April var der givet Ordre til, at det preussiske Rytteri skulde marchere hjem; men paa Grund af Russernes Ankomst var Afmarchen bleven opsat. I de sidste Dage af April afgik med nogle Dages Mellemrum-Regimenterne Derfflinger, De Veyne, Pr. Friedrich og v. d. Albe. Ved Afmarchen skal Fyrst Replin have ladet den preussiske General vide, at han var uberettiget til at marchere uden Czarens Ordre, da Fyrsten var Øverstbefalende over Blokadekorpset (!)¹⁾.

Hannoveranernes Hjemmarche begyndte strax efter Kapitulationen; den 30. April passerede et Kompagni af Pentz' Regiment Elben ved Dömitz; i de næste Dage kom Resten af Rytteriet, og den 6. Maj rykkede Reckes Bataillon ind i Lauenburg²⁾.

Hermed var de krigerske Begivenheder ved Wismar forbi. De havde haft et ganske andet Forløb end i 1675, da Fæstningen var faldet efter en Belejring, der begyndte den 31. Oktober og endte med en Storm den 13. December. I 1715—1716 var der kun Tale om en Blokade, der dog i de sidste Maaneder til en vis Grad fik Karakter af en Belejring, idet der blev foretaget Belejningsarbejder og hidført svært Skyts. Som Chef for Blokadekorpset havde Generalløjtnant Leegaard haft en vanskelig Opgave; hans Styrke var ringe og uden Artilleri; det værste var dog, at den bestod af Kontingenter fra 3 forskellige Hære; den hannoveranske og særlig den preussiske Øverstbefalende vilde meget nødigt adlyde den danske og søgte stadigt at stille deres Suveræner imellem dem og ham ved at henvise til særlige Ordre fra disse. Indeslutningen fra Søsiden var meget ufuldstændig; til Tider var den næsten opgivet; at Taubes Eskadre bragte Forstærkning ind i Wismar, burde den danske Flaade have kunnet hindre. Erobringen af Poel trak alt for længe ud, og Forbindelsen mellem Wismar og Wallfisch foregik alt for længe uhindret; i 1675 blev den strax afbrudt, og Fortet, der dengang ganske vist var temmelig svagt og kun havde en lille Besætning, faldt den 5. November. Til Lands blev Afspærringen først effektiv i Løbet af de sidste Maaneder. De Belejrede udfoldede en ikke ringe Aktivitet, gjorde talrige mindre Udfald og foretog adskillige vellykkede Furageringer; men Besætningen var for svag til at sprænge Blokaden, og den Hjælp, der

¹⁾ Berl. geschr. Zeit., S. 499 ²⁸/₄, 504 ⁵/₈ 16; Hert. Carl Leop. til Landraaderne ¹⁰/₄ 16 (Durchzüge Vol. 119); Indb. til Hertugen ²⁷/₄, ²⁹/₄, ¹¹/₈, ²³/₈ (Durchzüge Vol. 120).

²⁾ Regeringen i Hannover ¹³/₄, ²²/₄ 16 til Hert. af Schwerin; Pentz til samme ²⁸/₄; Indb. til Hert. ⁹/₈ (Durchzüge Vol. 128).

kom udefra, var for ringe. Aanden i Besætning og Borgerskab var gennemgaaende god; alle sultede og frøs; Næringsmidlerne var daarlige, og Rationerne knappe; Indbyggerne deltes i 4 Klasser; til den 1. hørte „de fornemste“, til den 2. „de ikke providerede“ Officerer, til den 3. de menige Soldater og til den 4. Soldaterkoner, Børn og Betlere; denne Klasse fik lige, hvad der skulde til for at opretholde Livet; saa længe som muligt fik Soldaterne $1\frac{1}{2}$ Pd. Brød og $\frac{3}{4}$ Pd. Kød dagligt; men Brødet var slet, lavet af Rug, Byg, Ærter og Malt; mod Slutningen gik Portionerne ned til $\frac{1}{2}$ Pd. Der døde næppe nogen af Sult; men Befolkningen blev underernæret „bleich, schwach und kraftlos“¹⁾. Generalmajor Schoultz hævdede sin Stilling med Ære og overgav sig først, da fortsat Modstand var umulig. Dette indrømmede Kongen ogsaa og viste ham sin Tilfredshed ved at forfremme ham.

Episoden med Russernes Ankomst, da Kapitulationen stod for Døren, tager sig ret aparte ud; overfor dem stod de Allierede imidlertid enige, og de fik ingen Indflydelse paa Forhandlingerne. Havde Generalløjtnant Leegaard staaet ene overfor Fyrst Repnin, vilde hans Stilling dog have været vanskelig; heldigvis besad General Dewitz den nødvendige Autoritet til at optræde mod Russerne, hvis Forsøg paa at medvirke ved Kapitulationen og paa at indlægge Besætning i Fæstningen strandede paa hans Fasthed. Leegaards Forhold som Chef for Indeslutningskorpset maa i det hele betegnes som ulasteligt; han viste megen Omsigt ved Ledelsen af Arbejderne, men var maaske lovlig forsigtig. Kongen viste ham sin Tilfredshed ved „i Betragtning af hans udviste Flid og Iver“ at skænke ham 1100 Rdlr., som var udkrevne paa Poel. Ogsaa General Dewitz fik en varm Tak for sin Virksomhed ved Wismar²⁾; men da han var bleven blaa Ridder og Generalguvernør paa Grund af sine Fortjenester ved Rygens og Stralsunds Erobring, blev der ikke Tale om „reelle“ Beviser paa Kongens Tilfredshed.

Efter Wismars Erobring var der endnu et Par Spørgsmaal at klare: Byttets Deling og Byens fremtidige Skæbne; her kunde man ikke paa

¹⁾ Schoultz til Kongen ²⁷/₄ 16 (Wism.).

²⁾ Milit. Regnsk. 42; Chr. Sørensens Feltkasseregnsk. (Decision paa Notat); Kgl. udf. Exped. ²⁹/₄ 16 Nr. 977.

Forhaand regne paa Enighed mellem de Allierede; men det var en afgjort Sag, at man vilde faa Vanskeligheder med Rusland.

Fra preussisk og hannoveransk Side blev der sendt Dewitz Lykønskninger¹⁾; men Czaren var vred; Repnin havde i stærke Udtryk klaget over den Behandling, der var bleven hans Korps til Del, og Peter I udtalte til Westphal, at han vel var glad over, at Wismar var erobret, men at han maatte nedlægge Protest mod, at hans Folk blev behandlede som „Janhagel“; det havde de ikke fortjent. Til Kongen skrev Czaren den 29. April et meget langt Brev, hvori han udtrykte sin Harm over Dewitz' Optræden mod de russiske Tropper, som „Vi havde sendt af Kærlighed og i bedste Hensigt til Befordring af den fælles Sag“; skønt Russernes Ankomst netop havde foranlediget General Schoultz til at begynde Underhandlingerne, havde General Dewitz behandlet dem som Fjender eller Uvedkommende og nægtet dem Tilladelse til at deltage i Stadens Erobring og Besættelse; dette Attentat paa Alliancen maatte Dewitz have gjort uden Kongens Tilladelse; han havde endog med Rytteri fordrevet de 2 russiske Batailloner, der vilde rykke ind i Fæstningen, og vilde, hvis Repnin ikke frivilligt havde trukket sig tilbage, have angrebet dem; Kongen maatte forstaa, „hvor sensible denne ufortjente Medfart er Os“, og han maatte ikke glemme „de Tjenester, Vi med trofast Hjærte og Fare for egen Person har ydet“; derfor havde Czaren paalagt sin Ambassadør at fremsætte officiel Besværing og „givet Westphal i Kommission at skaffe Satisfaktion og Reparation for denne Fornærmelse“; han haabede nu, at Kongen, der selvfølgelig ikke billigede Dewitz' Optræden, vilde optage Russerne i Garnisonen og „give Os en saa eklatant Satisfaktion over Dewitz, som Enormiteten af hans Opførsel og Venskabet mellem Os kræver Vi er sikre paa, at D. M. uopholdelig giver Os Satisfaktion“. Brevet slutter med en i endnu skarpere Udtryk affattet Gentagelse af hele Affæren. Czaren var smækvred²⁾.

Inden Modtagelsen af denne ubehagelige Skrivelse havde Kongen meddelt Czaren, at han, for at imødekomme hans Ønske, havde fremskyndet Rømningen af Rostock, som han ganske vist havde lovet at tilbagegive Hertugen, naar Wismar var erobret, men som han kunde have ønsket at beholde endnu en kort Tid af Hensyn til de store

¹⁾ Püchler til Robethon ²⁵/₄ 16; Fr. Vilh. til Dewitz ¹⁰/₄; sammes Svar ²⁴/₄.

²⁾ Westphals Relat. dat. Danzig ²²/₄; Czaren til Fr. IV., Danzig ¹⁸/₄ 16 (Fr. IV' Brevvexl. med Czaren 1714—1730).

Magasiner, den indeholdt. Czaren havde skrevet, at han, paa Grund af det nære Slægtskabsforhold, hvori han nu stod til Carl Leopold, ikke kunde andet end antage sig dennes Sag¹⁾. I en meget udførlig Skrivelse, dat. Glückstadt 11. Mai, besvarede Kongen Czarens „Broder- og Nabovenlige Brev af 18. April“ og begyndte med at gøre opmærksom paa, at „dets Indhold og de derudi begrebne eftertænkelige Expressioner har været mig saa meget desto mere sensible, som jeg vel deraf har kunnet slutte, hvor ivrigt adskillige ilde intentionerede, og ikke alleneste min, men den hele Nordiske Ligas Interesse kontrær værende Folk lader sig være angelegen at udstrø blandt os Uenigheds Sæd, medelst vrang og sinistre Rapports af en liden Gnist en stor Ild at opblæse“. Kongen oplyser dernæst, at der mellem ham og Kongerne af Preussen og England er truffet Aftaler, som ingen af dem paa egen Haand kan ændre; han havde ikke sluttet nogen Konvention med Czaren om Anvendelse af russiske Tropper ved Wismar; derfor kunde hans General umuligt efterkomme Fyrst Repnins Begæring, saa meget mindre som de andre „Ministre og Generaler“, med hvem han havde udarbejdet Kapitulationen, ikke paa nogen Maade vilde tillade det; Storbritanniens(!) Minister Werpup nedlagde endog skriftlig Protest derimod; derfor kunde Kongen ikke tænke sig, at Czaren, der intet havde bidraget til Wismars Erobring, ikke vilde unde sine Allierede og særlig ham, der havde baaret de største Byrder, Raadighed over Wismar; General Dewitz kunde ikke have handlet anderledes, end han gjorde; Czarens Medbesiddelse af Wismar vilde næppe være til Gavn for nogen; men sikkert var det, at den i „Riget“ vilde vække megen Opsigt; Kejseren, hvem man maatte „menagere“, vilde tage det ilde op, og det vilde „give Franzoserne Prætext til at faa deres Tropper ind i Riget“; Dewitz havde handlet forsvarligt, og den Fremstilling af hans Forhold, som man havde givet Czaren, var tendentiøs; han var langt fjærnet fra de „partikulære Hensigter og den animositet, hvorføre De ham udi Deres Skrivelse soupçonnerer og beskylder; langt mere maa jeg til Sandhedens Bestyrkelse give ham det Vidnesbyrd, at han altid har anvendt alle sine Tanker paa Befordringen af den Nordiske Ligas Interesser og befæste Harmonien mellem os“²⁾.

Langt fra at desavuere sin General havde Kongen ganske gjort

¹⁾ Kongen til Czaren, dat. Rdsbg. ²⁰/₄ 16; Czaren til Kongen, dat. Danzig ³¹/₈, gl. St.

²⁾ Fr. IV og Czarens Brevvexl.

hans Sag til sin, men det var dog ret forstaaeligt, at Dewitz ikke foreløbig ønskede at træffe sammen med Czaren, der — efter at have afsendt sit skarpe Brev — havde beordret sin Generaladjutant Jagusinski til Kong Frederik for „mundtlig at bevidne min Længsel efter at omfavne D. M., og at jeg efter Mødet med Kongen af Preussen ikke skal forsømme et Øjeblik med at ile til Mødet med D. M.“¹⁾. Dette Brev var skrevet fra Stettin, samme Dag som det ovenfor omtalte Møde fandt Sted; efter dette skrev Frederik Vilhelm til sin Gesandt i København, at han og Czaren vilde være Venner; han havde intet imod, at Hertugen af Schwerin fik Wismar, efter at Fæstningsværkerne var sløjfede; han vilde ikke give Tropper til et Felttog i Skaane, men Transportskibe for Betaling²⁾. Det var om dette Felttog, at Czaren og Kongen af Danmark skulde træffe Aftale; men det trak længe ud med Sammenkomsten, da Kongen ikke vilde møde i Stettin eller Wismar, men foretrak Lyneborg; først den 3. Juni samledes de to Forbundsfæller i en Have mellem Ham og Horn udenfor Hamborg³⁾. Kontroversen ved Wismar gav ikke Anledning til noget øjeblikkeligt Brud mellem Kongen og Czaren, der ikke synes at have taget Frederik IV' frimodige Brev ilde op; men den har utvivlsomt gjort sit til, at Venskabet mellem de Allierede, som allerede havde vist sig ret svagt funderet, yderligere blev rystet i sin Grundvold, indtil det mod Krigens Slutning saa at sige styrtede fuldstændig sammen.

I sine Breve til Czaren, hvis Indhold selvfølgelig i Hovedsagen stemmer overens med Instruxerne til Westphal⁴⁾, havde Kongen udtalt, at hans Allierede ikke vilde have Russerne ind i Wismar, og at han maatte handle i Overensstemmelse med dem. Kongen af Preussen havde gennem sin Gesandt ved det danske Hof, Knyphausen, nedlagt Protest mod at indlade Russerne i Wismar uden hans udtrykkelige Tilladelse og udtalt Forvisningen om, at Kongen af Danmark vilde holde sig „absolument à la tenue des traités“, og at han havde beordret sin General til kun at finde sig i, at Garnisonen blev sammensat af preussiske, danske og „engelske“ Tropper. I et Brev til Generaladjutant v. d. Gröben havde han udtalt, at han ikke vilde have Russerne ind i Wismar; de havde kun faaet Lov til at rykke

¹⁾ Czaren til Fr. IV 9/6 16.

²⁾ Droysen IV², S. 158.

³⁾ Kongen til Czaren 19/6, 22/6; Bussæus: Fr. IV' hist. Dagsregister.

⁴⁾ Geh. Reg. 27/4, 30/4 16.

gennem Tyskland paa Vejen til Danmark i Anledning af Angrebet paa Skaane¹⁾. Inden Mødet med Czaren havde Kongen af Preussen klaget over Russernes uforskammede Optræden overfor hans Tropper, havde nægtet at møde i Stettin og truet med at træde ud af Alliancen; det kom dog ikke til noget Brud; Sammenkomsten fandt Sted og løb fredeligt af²⁾. Hvad Kong Georg angik, saa havde han i sin Instrux til Gehejmraaderne i Hannover af 28. April udtalt, at Russerne ikke maatte komme ind i Wismar; allerede den 20. havde hans Landdrost i Lauenburg, Werpup, hvem Dewitz betegner som „en fornuftig Mand“, nedlagt Forbud herimod³⁾. De Allierede var saaledes enige om, at de alene vilde være Herrer i Wismar; men de maatte finde sig i, at Russerne blev i Meklenborg; af gode Grunde kunde Danmark ikke protestere her imod, da det af Hensyn til det forestaaende Felttog i Skaane var i dets Interesse at have Hjælpetropperne nær ved Haanden.

Det er omtalt, at Hannovers Repræsentant i de Allieredes Lejr havde udtalt, at Danmark og Preussen kunde dele Fangerne mellem sig; senere begærede Kong Georg en Tredjedel af dem; han vilde ikke beholde dem, men give dem Frihed, Officererne dog mod Revers; da Dewitz protesterede, blev Sagen henlagt. Af det tagne Materiel mente Kongen af England, at Danmark burde have $\frac{1}{3}$, Hannover $\frac{2}{3}$ og Preussen $\frac{2}{3}$ ⁴⁾. Resultatet blev imidlertid, at sidst nævnte Magt fik Halvparten, Danmark en „Broder“- og Hannover en „Søsterlod“. Ammunitionsbeholdningen var ret anselig: 3600 Centner Krudt af alle Slags og en overordentlig stor Mængde Gevær- og Pistolkugler; alt dette og Palissaderne ønskede Kongen af Danmark at faa, helst gratis eller, hvis dette ikke kunde lade sig gøre, mod Erstatning til de Allierede; Krudtet var vurderet til 12570 Rdlr. Af Kanoner fandtes der 385, af hvilke 264 var af over 12 Pds. Kaliber; da Metalkanonerne under Belejringen var brugte som Pengerepræsentativer, var Kanonbeholdningens Værdi ikke overvættets stor. Om Fordelingen blev der forhandlet længe og grundigt. Kongerne af

¹⁾ Br. fra Knyphausen ¹⁸/₄ 16 (Br. fra preuss. Gesandter 1716—1718. Preussen A. R. Ark.); Fr. Vilh. til v. d. Grøben ⁶/₆ 16 (Afskr. i 9. c. Statsark., Hannover); Meyers Dep. ⁹/₆.

²⁾ Droysen IV², S. 158; Meyers Dep. ¹⁷/₆ 16.

³⁾ Georg I til Gehejmraaderne i Hannover ¹⁷/₂₈ April 16 (Hannover 9. c.); Dewitz' Mem. ²⁰/₄, ²⁴/₄.

⁴⁾ Georg I til Gehejmraaderne i Hannover ¹⁷/₂₈ April 16; til Gen. Bülow s. D.

Danmark og Preussen havde først været enige om at fordele Artilleri og Ammunition ligelig mellem sig, hvorefter Danmark kunde købe den preussiske Del af Krudtet mod at betale den med Kanoner; Kanonerne og det øvrige Skyts blev saa delt i 2 lige Dele; men i Oktober 1717 udtog Oberst Arentskjold af den danske Halvdel en Tredjedel til Hannoveranerne og skulde ogsaa gøre det samme ved den preussiske Halvdel; men det synes Preusserne ikke at have villet tillade; de bortførte, hvad de mente der tilkom dem, i Slutningen af Aaret 1717, og i Maj 1718 nedlagde Kong Georg i København en skarp Protest imod, at man kun vilde give Hannover en Sjettedel af Artilleriet fra Wismar; han har dog maattet lade sig nøje med de 65 Kanoner, 2 Haulbitser og 8 Morterer, Danmark gav ham; midt i Juni 1718 blev den første Transport udskibet i Harburg¹⁾. Angaaende Omkostningerne ved Havnespærringen førtes vidtløftige Forhandlinger; Hannoveranerne tilbød at betale en Tredjedel; men den økonomiske Preusserkonge vilde intet give²⁾.

Strax efter Wismars Kapitulation begyndte man at tale om Fæstningens fremtidige Skæbne: om den skulde vedblive at existere som saadan, og hvem den skulde tilfalde. Kongen af Danmark og hans Raadgivere var stemte for at sløjfe Værkerne; det syntes, som om Kongerne af Preussen og England, Czaren og Hertugen af Meklenborg var af samme Mening; Sløjfningen var i Grunden allerede aftalt mellem dem inden Wismars Fald; men Russernes Ankomst til Meklenborg gjorde de 3 allierede Konger betænkelige; de fandt det utilraadeligt strax at skride til Værket³⁾. General Scholten, der mente, at Arbejdet burde begynde, saa snart Russerne havde forladt Meklenborg, indgav midt i Juni et Forslag til dets Udførelse: det burde fremmes med størst mulig Hurtighed og udføres af Garnisonen, Byens Borgere og Omegnens Bønder i Forening; de sidst nævnte skulde medføre de nødvendige Redskaber til eget Brug; Preusserne

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁶/₁₆ Nr. 1129; Geh. Reg. ²⁷/₄; Scholtens Prot. ¹⁷/₇ 16; Meyers Dep. ²/₁₆, ⁶/₁₆; Prot. d. conférences ¹⁰/₁₀ 16; Arentskjolds Mem. ⁸/₁₀ 17; ¹⁹/₁₀ 17 meldes til Hert. af Schwerin, at et preussisk Artillerikommando skal hente Kanoner i Wismar (Durchzüge); Ordre til v. Bothmer ²⁹/_{April} 18. (Hannover 9. c.); Ob. Gauvain til Kurfyrsten ²²/₁₆ 18 (47 I. Nr. 324 Hannover).
¹⁰/_{Maj}

²⁾ Landetatens Generalkommissariat til Overkrkom. Breitenbach ¹⁹/₁₆ 16.

³⁾ Püchler til Robethon ²⁸/₄, ⁵/₁₆ 16; B. Meyers Dep. ¹⁰/₁₆; Geh. Reg. ³¹/₁₆ (Ordre til Westphal); Georg I til Geh.raaderne i Hannover ¹⁷/₂₈ April; til Püchler ²⁷/_{Mrts.} (Hannover 9. c.).
⁷/_{Apr.}

skulde sørge for sig selv, og de Danske vilde levere Redskaber til egne Tropper og til de hannoveranske; naar hver af de 6 Batailloner daglig stillede 200 Md., Byen 500 og Omegnen 3000, kunde Arbejdet i Løbet af 3 Maaneder føres til Ende; Sprængningen af Wallfisch vilde kræve 36 Mineovne; det nødvendige Krudt skulde tages af Fæstningens Beholdninger inden Delingen¹⁾. Russerne blev meget længe i Meklenborg; de marcherede bort i Juli 1717, og Demoleringsarbejderne begyndte først midt i September s. A. Arbejdsstyrken var langt ringere end den af Scholten forlangte, nemlig kun 200 Soldater pr. Bataillon og 500 Md. fra Wismar og de svenske Amter. Byens Borgere var mærkelig nok fortvivlede over, at Værkerne skulde sløjfes: „Defensionens Borttagelse vil nedstyrte os i Elendighed“; hertil blev der ikke taget Hensyn, saa lidt som til Kejserens Protest; Arbejdet var endt i Februar 1718, da de preussiske Minører gik hjem²⁾.

Om Wismars fremtidige Skæbne politisk set blev der snakket meget frem og tilbage. Det laa nær at antage, at Hertugen af Schwerein vilde formaa Czaren til at udvirke, at Staden blev overdraget ham; men dette var de Allierede meget imod, baade fordi Hertugen ansaas for at være svensksindet, og fordi han stod fjendtligt overfor den meklenborgske Adel, der havde stor Indflydelse i Hannover og særligt i Danmark. De enedes da om at tilbyde Kejseren den som Fristad, efter at den var gjort til en aaben By. Under sin Sammenkomst med Czaren gik Kongen af Danmark imidlertid ind paa efter dennes Ønske at overlade Hertugen Byen under Forudsætning af, at han kunde faa sine Allierede til at finde sig heri; men saa maatte Hertugen lade alle sine Fordringer for Furage og andre Ydelser falde og tilfredsstille Dronning Louises Arvekrav efter hendes Fader, Hertugen af Meklenborg-Güstrow, og dette bifaldt baade Frederik Vilhelm og Georg I. Ved Kejserhoffet var man meget misfornøjet over Czarens Indblanding i Tysklands Affærer, og over at han havde lovet Hertugen Wismar³⁾. Løftet blev heller ikke realiseret; ved Fredsslutningen gik Wismar tilbage til Sverig, der 1803 pantsatte Byen til Hertugen af

¹⁾ Scholtens Prot. ¹⁸/₆, ²/₇; Ob. Scheel til Scholten ²⁵/₆ 16 (Scholtens indk. Br.).

²⁾ Ob. Lucius til Georg I ¹⁹/₇ 17, ⁹/₆; Borgmester og Raad i Wismar til Gen. Dewitz ²⁵/₄ 16 (Dew. Mem.); Kejserl. Protest, dat. Wien ²⁸/₆ 17 (Hannover 9. c.); Skrivelse ⁷/₂ 18 (Durchzüge Vol. 119).

³⁾ Instr. til Westphal ²¹/₄ 16; Kgl. Dekl., dat. Altona ³/₆ 16 (Geh. Reg.); Weybergs Dep., Wien ¹⁰/₁₀ 16; den preussiske Resident i London til Georg I ²⁹/₆; dennes Resol. ³/₄ Juli (Hannover 9. c.).

Meklenborg-Schwerin; først 1898 fraskrev Sverig sig alle Fordringer paa den.

I Wismar forblev den kombinerede Garnison indtil Freden; men, da Russerne var borte, og Fæstningen sløffet, blev dens Styrke betydeligt indskrænket. Midt i Juli 1718 afmarcherede Generalmajor Krag med de 10 Kompagnier af sit Regiment, Træn og Regimentskanoner over Lybæk til Rendsborg; noget tidligere havde Kongen af Preussen begæret fri Gennemmarche for sine 2 Batailloner, af hvilke Prins Christian Ludvigs skulde til Stettin, Arnims over Elben til Altmark. Hannoveranerne var senere i Vendingen; først da Generalmajor Krag var afmarcheret, spurgte Chefen for de hannoveranske Tropper, om ogsaa de skulde bort; Kong Georg, der helst saa, at begge Batailloner blev, men kunde gaa ind paa at lade 200 Md. blive tilbage og kalde Resten hjem, resolverede til sidst, at Behrs Bataillon skulde hjem og Lucius' forblive; den talte foruden Staben 23 Officerer, 366 Underofficerer, Spillemænd og Menige. I August 1720 marcherede de 2 sidste danske Kompagnier hjem, medens der først i Januar 1721 blev rekvireret Gennemmarche for Lucius' Bataillon¹⁾.

Den 28. Juli 1720 takker den tapre Oberst Fürstenberg, Kommandør for Guvernørens Regiment, for sin Udnævnelse til Kommandant i Wismar. Aaret efter fik han Generalmajors Karakter²⁾.

¹⁾ Durchzüge Vol. 92 (Dänen) ^{15/7}, ^{23/7} 18, ^{4/8} 1720; Vol. 119 (Preussen) ^{21/6} 18; Vol. 128 (Hannoveraner) ^{19/1} 21; Ob. Lucius til Georg I ^{22/7} 18; dennes Skr. ^{11/23} Juli, ^{17/28} Juli; Krigskom. Hahns Indb. ^{4/8} 18; Kvarterliste ^{30/7} 18 (Hannover. Designat. 47. I. Nr. 324).

²⁾ Fürstenberg til Kongen ^{28/7} 20; Udnævnelsen er af ^{20/6} 21 (Guvernørens Rgt. i Wismar W. R.).

IV. Militære Forhold i Danmark og Norge udenfor Felthæren.

I 1714 og den første Halvdel af 1715 var den danske Hær optaget af at sikre Rigets Sydgrænse og forberede Angrebet paa Sverigs Besiddelser. Saa længe man arbejdede paa Hærens Reorganisation, laa Afdelingerne temmelig spredte, for en Del i „Rekrekationskvarterer“; men, da denne var fuldført, blev Felthæren koncentreret i Hertugdømmerne og den sydligste Del af Jylland; i Resten af Riget, som ikke var udsat for Angreb, og hvor fra ingen „Diversion“ skulde gøres, blev der ikke andre Tropper tilbage end dem, der behøvedes til den allernødvendigste Garnisonstjeneste og til Flaadens Soldateske. De allerfleste af disse hørte til Landmilitisen.

I Foraaret 1714 fandtes paa Sjælland følgende Tropper¹⁾:

I Garnisonerne:

Drabantgarden.....	13	Hoveder
Kadetkompagniet.....	c. 100	—
5 Artillerikompagnier.....	c. 450	Md.
6 Kompagnier Livgarden til Hest.....	c. 460	—
2 — 1. Sjællandske Rytterregiment.....	c. 120	—
7 — Fynske nationale Regiment.....	c. 620	—
6 — Aarhus Stifts nationale Regiment... c.	700	—
6 — Aalborg — — — ... c.	730	—
6 — Ribe — — — ... c.	740	—
8 — Viborg — — — ... c.	840	—
9 — Bergenhus — — — ... c.	1370	—
1 Frikompagni (Korsør).....	c. 50	—
		c. 6100 Md.

Paa Strandvagt:

2 Kompagnier 1. Sjællandske Rytterregiment.....	c. 120	Md.
---	--------	-----

¹⁾ Danske Kopibog ¹⁷/₄ 14 Nr. 523; Tyske Kopibog ²²/₁ 14. Her er ikke taget Hensyn til de Tropper, der laa i Rekrekationskvarterer paa Sjælland.

I Lægderne (Rytterkvartererne):

4	Kompagnier	1. Sjællandske Rytterregiment	c.	240	Md.
8	—	1. Jyske Rytterregiment ¹⁾	c.	500	—
12	—	Østsjællandske nat. Infanteriregiment . .	c.	1500	—
12	—	Vestsjællandske —	—	c. 1500	—
				c. 3740 Md.	

Paa Fyn:

- 2 Kompagnier Fynske nationale Infanteriregiment.
- 1 Artillerikompagni m. Detachementer i Fredericia, Korsør og Fladstrand.

I Jylland:

- 4 Kompagnier Fynske nat. Inf.rgt. { Fredericia,
- 2 Frikompagnier { Fladstrand.

Ved Tønning:

- 1 Bataillon Aalborg Stifts nat. Inf.rgt. { Demolerings-
- 4 Komp. Ribe — — — { arbejde.

I Rendsborg:

- 1 Bataillon Aalborg Stifts nat. Inf.rgt²⁾.
- 4 Artillerikompagnier.

I Glückstadt.

- 2 Kompagnier Ribe Stifts nat. Inf.rgt.
- 4 — Aarhus — — —
- 4 — Viborg — — —
- 2 Artillerikompagnier.

I Frederiksort:

- 2 Kompagnier Aarhus Stifts nat. Inf.rgt.
- 2 Frikompagnier.
- 1 Artilleridetachment.

Hitler Skanse:

- 1 Frikompagni.
- 1 Artilleridetachment.

I Stade:

Marineregimentet.

I Oldenburg:

Oldenburgske nat. Inf.rgt. (i Lægderne).

¹⁾ Blev lagt i 3. Sjællandske Rytterregiments Kvarterer (Kgl. udf. Exped. ²⁷/₂ 13 Nr. 346, ²⁸/₂ Nr. 348).

²⁾ Indtil Marts, da den afgik til Tønning (Rdsbg. Fæstn.regnsk.).

I Løbet af 1714 foregik der adskillige Forandringer i Landmilitens Fordeling. I Begyndelsen af Juli hjemsendtes de 6 Kompagnier Aalborg og 4 Ribe fra Tønning¹⁾; lidt senere gik de 2 Kompagnier Ribe, 4 Aarhus og 4 Viborg fra Glückstadt til Lægderne²⁾, og en Maaned derefter afløstes de 2 Kompagnier Aarhus i Frederiksort³⁾.

Herefter var Landmiliten foreløbig færdig med Garnisonstjenesten i Hertugdømmerne, og i Slutningen af August laa der af de paa Halvøen hjemmehørende Landregimenter 22 Kompagnier i Lægderne.

Ogsaa paa Sjælland foregik der en Del Forandringer med de derværende Landregimenters Dislocering. Midt i April fik de 2 sjællandske Landregimenter Ordre til at sende hvert 4 af de mindst medtagne Kompagnier til København⁴⁾; i Begyndelsen af Maj blev hvert af dem beordrede til yderligere at afgive 2 Kompagnier til Flaadens Soldateske⁵⁾. I Oktober blev 8 af de sjællandske Kompagnier hjemsendte, og inden Aarets Udgang de resterende 4⁶⁾.

I August 1714 talte Københavns Garnison — Bergenhusiske Regiment eksklusiv — henved 4000 Mand; af denne Styrke var 330 Mand afgivne til Flaaden; til Vagttjeneste afgaves daglig c. 700; til Arbejde noget over 400 Mand, til forskellig Tjeneste yderligere 100; desuden krævedes en passende Styrke til Erstatning for Syge og Fraværende; i August var der saaledes 330 Mand, der havde Orlov. I den Anledning erklærede Københavns Kommandant sig ude af Stand til at afgive de 780 Mand, Flaaden forlangte⁷⁾. I Helsingør laa 6 Kompagnier Aarhus⁸⁾.

I April 1715 fik det Aalborgske Regiment Ordre til at afgive Arbejdsmandskab til Fladstrand samt til at afløse Fynske nationale Infanteriregiment her, i Fredericia og i Nyborg⁹⁾; omtrent samtidig blev de 2 Sjællandske Landregimenter beordrede til hvert at sende 4 Kompagnier til Fæstningsarbejde i København¹⁰⁾, og det blev befalet, at Aarhus og Ribe Stifts Regimenter hvert skulde sende 6 Kompagnier til

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ³⁰/₆ 14 Nr. 1370—71.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ⁵/₇ 14 Nr. 1404.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ³¹/₇ 14 Nr. 1545.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁴/₄ 14 Nr. 822.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. ⁸/₈ 14 Nr. 1027.

⁶⁾ Dsk. Kopibog ²⁰/₁₀ 14 Nr. 559.

⁷⁾ Ref. Sag. ²⁵/₈ 14 Nr. 2.

⁸⁾ Tyske Kopibog ²⁵/₈ 14 Nr. 798.

⁹⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁵/₄ 15 Nr. 766, ²¹/₄ Nr. 837—840.

¹⁰⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁰/₄ Nr. 820.

Hovedstaden¹⁾. Den sidste Befaling blev tilbagekaldt, idet det blev bestemt, at disse 2 Batailloner tilligemed de 4 jyske Kompagnier Viborg skulde til Rendsborg; de var imidlertid allerede indtrufne i København, inden den ændrede Befaling havde naaet dem²⁾.

Ved Felthærens Afmarche 1715 var Fordelingen af den Del af Hæren, som skulde anvendes til Landets Forsvar og Flaadens Bemanding, følgende³⁾:

Paa Sjælland:

1. Jyske Rytterregiment paa gevorben Fod⁴⁾.

1. Sjællandske Rytterregiment i Kvartererne.

Østsjællandske nationale Infanteriregiment paa gevorben Fod.

Vestsjællandske — — — — —

6 Komp. Ribe Stifts — — — — —

6 Komp. Aarhus — — — — —

6 Komp. Aalborg — — — — —

8 Komp. Viborg⁵⁾ — — — — —

7 Komp. Fynske — — — — —

Bergenusiske Rgt. paa gevorben Fod.

2 Komp. 2. Trondhjemske Rgt. paa gevorben Fod.

4 Artillerikompagnier.

1 Frikompagni.

Paa Fyn:

2 Komp. Aalborg Stifts nat. Infanteriregiment paa gevorben Fod.

6 Komp. Fynske nat. Infanteriregiment i Lægderne.

1 Artillerikompagni.

I Jylland:

4 Komp. Aalborg Stifts nat. Infanteriregiment paa gevorben Fod.

2 Frikompagnier.

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁶/₄ Nr. 890.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁶/₄ 15 Nr. 890, ²³/₅ Nr. 1143; Tyske Kopibog ²⁸/₆ Nr. 486; Dsk. Kopibog ²⁷/₆ Nr. 690—692. (Det ses ikke rigtigt, om de 4 Viborgske Kompagnier ogsaa var ankomne til København; jfr. Generalkommissariatet til Overkrigssekretæren ²⁸/₆ 15).

³⁾ Tyske Kopibog ¹⁰/₆ 15, ²⁹/₆ Nr. 567; Dsk. Kopibog ⁴/₄ 15 Nr. 228.

⁴⁾ Fordelt til København, Helsingør og Frederiksborg (Generalkom. til Overkrigssekretæren. ²⁹/₆ 15).

⁵⁾ Laaland-Falsterske Kompagnier.

I Holsten:¹⁾

I Rendsborg med Detachementer i Frederiksort, Altona og paa Gottorp.

6 Komp. Ribe	Stifts nat. Infanteriregiment	paa	gevorben	Fod.
6 Komp. Aarhus	—	—	—	" —
4 Komp. Viborg	—	—	—	" —
4 Komp. Norske hvervede	—			
2 Artillerikompagnier.				

I Frederiksort:

2 Frikompagnier.

I Glückstadt med Detachment paa Helgoland:
Sjællandske gevorbne Infanteriregiment²⁾.

1 Artillerikompagni.

Hitler Skanse:

1 Frikompagni.

Endvidere laa der i Holsten 2 Eskadroner af 3. Sjællandske Rytterregiment og et Par Kompagnier af 2. Trondhjemske Infanteriregiment.

I Stade:

Marineregimentet.

I Oldenburg:

Oldenburgske nationale Infanteriregiment (1 Bataillon paa gevorbne Fod og 1 i Lægderne).

I denne Ordning skete der i Aarets Løb følgende Forandringer: Midt i August blev hele Fynske nationale Regiment beordret til København; midt i December blev 8 Kompagnier af hvert af de sjællandske Landregimenter sendte hjem til Lægderne; 10. August bestemte Kongen, at Marineregimentet, naar Stade var afleveret, skulde marchere til Holsten, hvor den ene Bataillon skulde ligge i Rendsborg, den anden i Glückstadt; inden Befalingen var udført, blev den ændret til, at den til Rendsborg bestemte Bataillon skulde gaa til Oldenburg; den ankom dertil den 20. Oktober, hvorefter Bataillonen af Landregimentet gik hjem til sine Lægder³⁾.

¹⁾ Rdsbg. Fæstn.rgnsk. 1715; Kgl. udf. Exped. ⁰/₈ Nr. 1143, ⁵/₆ 15 Nr. 1239—1250.

²⁾ Det var den ²⁴/₁₂ 14 rykket ind i Fæstningen (Genm. Fuchs til Overkrigssekr. ²⁵/₁₂ 14).

³⁾ Kgl. udf. Exped. ²¹/₈ Nr. 1676; Tyske Kopibog ²⁷/₈ Nr. 694; Kgl. udf. Exped. ¹⁴/₁₂ Nr. 2246, ¹⁰/₈ Nr. 1609, ¹/₆ 1741 f.; Tyske Kopibog ²/₁₁ 15 Nr. 821.

Af Forsvarsforanstaltninger blev der ikke udført ret mange i Danmark udover Fæstningernes Vedligeholdelse. Til Københavns Fæstning blev der i Foraaret 1715 anvist c. 2400 Rdlr.¹⁾. Artilleriet paa Voldene var i temmelig daarlig Stand: 54 Kanoner, hvoraf de fleste var 12 eller 18 Pds., betegnedes i 1714 som egnede til Ballastjærn, men heller ikke til andet²⁾. Ogsaa Voldene var i slet Forfatning; Generalløjtnant Schönfeld indstillede i Begyndelsen af 1714, at der blev kommanderet nogle Batailloner af de sjællandske Landregimenter til Fæstningsarbejde³⁾; dem fik han da ogsaa, og i August kunde han indberette, at Arbejderne gik godt frem, kun kneb det med Fæstningsbroerne, og Garnisonen kunde i det hele ikke godt afsé saa mange Folk til Arbejde, som den nu maatte⁴⁾. Arbejdet paa Søbefæstningen, der bestod af de to, paa sænkede Skibe opførte, Batterier Trekroner og Prøvesten, stod under Viceadmiral Judichær, der fremmede det efter Evne. Det udrangerede Orlogsskib Norske Løve blev fyldt med Jord og anvendt til Udbedring af Trekroner; Judichær vilde have benyttet Fregatten Hvide Falk til Udvidelse af Prøvesten, men fik ikke Tilladelse dertil⁵⁾. Besætningen til Søbatterierne blev afgivet af Garnisonen: ved Allarmering skulde en Bataillon møde ved Toldboden.

Lige saa lidt som i København var Artilleriet paa Kronborg i tilfredsstillende Stand; Kommandanten, Generalmajor Schnitter, indberettede i Februar 1714, at han manglede 45 Kanoner, og han var utilfreds med den Maade, hvor paa Generalkommissariatet vilde afhjælpe Manglen; endnu mere fornærmet var han over, at hans Forslag blev revideret af to Officerer, der stod under ham i Rang⁶⁾. Han var imidlertid et stort Stykke af en Kværlulant og laa stadig i Klammeri, bl. a. med Vagtskibets Chef, hvem han beskyldte for ikke at yde ham tilstrækkelig Assistance, naar det gjaldt om at faa fremmede Skibe til at vise Fæstningen den skyldige Respekt; baade han og hans Besætning vilde efter Generalmajorens Mening heller mere sig i Land end gøre Tjeneste om Bord⁷⁾. Aldrig var han tilfreds; i

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²²/₄ 15 Nr. 834—836.

²⁾ Kbhvns. Tøjhusrgnsk.

³⁾ Ref. Sag. ²²/₄ 14 Nr. 2.

⁴⁾ Ref. Sag. ⁷/₈ 14 Nr. 37, ²⁵/₈ Nr. 2.

⁵⁾ Ref. Sag. ²²/₄ 15 Nr. 14.

⁶⁾ Ref. Sag. ³/₂ 14 Nr. 3, ¹⁶/₂ Nr. 2.

⁷⁾ Ref. Sag. ¹⁸/₁ 14 Nr. 1.

Begyndelsen af 1715 indberettede han, at han ikke engang turde „betro til Papiret“ de mange og store Mangler, hvoraf Kronborg led, men forbeholdt sig ved Lejlighed at gøre dem til Genstand for mundtligt Referat¹⁾). Om denne Lejlighed kom, vides ikke, men det er troligt nok, at den allerede dengang stærkt forældede Fæstning har haft mange Skavanker. I Slutningen af 1714 resolverede Kongen, at Palissaderingen af Kronborgs Værker skulde udsættes; derimod vilde der blive sendt Kanoner fra København, hvis de kunde undværes dør. Artillerikompaniet skulde indlægges paa Kronborg, hvor hele Garnisonen skulde anbringes, naar Sundet lagde til; den nærmeste Bataillon af Landmilitisen fik Ordre til i saa Fald at være marcheberedt. Udover nogle faa Lavetter synes der ikke at være sendt Artillerimateriel til Kronborg²⁾).

I 1713 og tidligere Aar var der omkring paa Sjælland, for at styrke Søforsvaret, anlagt et større Antal Skanser og Batterier³⁾). En Del af dem blev i Begyndelsen af 1714 desarmerede, og Kanonerne fra de nordsjællandske Batterier, 14 i Tallet, blev beordret afgivne til Kronborg⁴⁾). I Januar 1715 blev der givet Befaling til at sende Skytset fra de 7 smaa Skanser og Batterier paa Stævns til København; det drejede sig om 23 Piecer af højst forskellige Kalibre⁵⁾); det er imidlertid tvivlsomt, om denne Befaling blev effektueret; thi i Maj s. A. fik Generalløjtnant Schönfeld Ordre til at ordne Vagttjenesten i Stævns, medens det paalagdes Chefen for Danske Artilleri, Brigadér Maule, at undersøge, om Præstø Bugt kunde bestryges fra Strandegaards Batteri, der var bestykket med 6 18 Pds. Kanoner⁶⁾). Forsvaret af Øerne var ellers i første Linie overdraget Flaaden, og Admiralitetet var beordret til at indgive Forslag til Ordningen af denne Sag⁷⁾).

Paa Fyn fandtes Fæstningen Nyborg; men denne var i Følge Kommandanten, Oberstløjtnant Berings, Indberetning i elendig Stand: for faa, tilmed for en stor Del ubrugelige, Kanoner og utilstrækkelig Ammunition; Forterrænet var ugunstigt; det ikke fuldt

¹⁾ Ref. Sag. ¹⁴/₁ 15 Nr. 6.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁴/₁₂ 14 Nr. 2666—2672; Kbhvns. Tøjhusrgnsk.

³⁾ Bind V, S. 199.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁵/₂ 14 Nr. 236.

⁵⁾ Dsk. Kopibog ²³/₁ 15 Nr. 235.

⁶⁾ Kgl. udf. Exped. ⁶/₅ 15 Nr. 1000, ¹⁴/₈ Nr. 1088.

⁷⁾ Kgl. udf. Exped. ⁸/₈ 15 Nr. 415.

færdige Batteri ved Slipshavn var ubestykket, og den ene Side komplet ødelagt af Søen¹⁾. Denne Indberetning foranledigede en Ordre til Ingeniøroberst Heinsohn om at lade rekognoscere til nogle Værker derovre²⁾. Paa Samsø laa der et Par Smaaskanser ved Besser Rev og ved Langøre³⁾.

I Jylland tillagde man Fladstrand en ikke ringe Betydning; det var jo navnlig herover, at Forbindelsen med Norge blev opretholdt. I Maj 1714 blev Konduktør Coldevin sat i Gang med at bringe Øen Deget i „komplet Defensionsstand“ efter en i 1712 udfærdiget Plan. Landmilitsen afgav det dertil fornødne Arbejdsmandskab⁴⁾.

I Holsten blev der anvendt mange Penge paa Elbfæstningerne Glückstadt og Hitler Skanse, der hver Vinter blev i høj Grad beskadigede af Elbvandet; ogsaa Stade og Schwinge Skanse i Stift Bremen led meget ved Oversvømmelser; over disse Fæstninger vaagede General Scholten med stor Nidkærhed⁵⁾. Paa Feltmarskalk Wedels indtrængende Anmodning blev der anvist en Del Penge til Istandsættelse af Staden Oldenburgs Fæstningsværker⁶⁾; han havde sat sig i Hovedet, at Grevskaberne var særlig udsatte for Angreb af mulige svenske Forbundsfæller; hvor lidet begrundede disse Bekymringer var, fremgaar af det foregaaende⁷⁾.

I Norge hengik der efter Løvendals Fejden nogle Aar i forholdsvis Ro. Landet blev ikke angrebet og foretog heller ikke selv noget Angreb men ydede dog paa forskellig Maade den danske Hær Hjælp, dels ved at nedsende hele Afdelinger og dels ved at give den Rekrutter⁸⁾. Om den Hjælp, Flaaden fik fra Norge, er der ofte talt; de norske Matroser var aldeles uundværlige til dens Bemanning. I 1714 var der Planer oppe om at foretage et lille Fremstød mod Sve-

¹⁾ Ref. Sag. $\frac{9}{8}$ 15 Nr. 19.

²⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{7}{8}$ 15 Nr. 1030.

³⁾ Dsk. Kopibog $\frac{13}{4}$ 15 Nr. 303.

⁴⁾ Dsk. Kopibog $\frac{1}{6}$ 14 Nr. 13, $\frac{19}{6}$ Nr. 373.

⁵⁾ Scholtens Prot. $\frac{5}{2}$ 15, $\frac{8}{2}$, $\frac{12}{2}$, $\frac{29}{2}$; Kgl. udf. Exped. $\frac{11}{2}$ 15 Nr. 275, $\frac{12}{4}$ Nr. 729—731.

⁶⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{18}{1}$ 15 Nr. 106.

⁷⁾ Jfr. Bind VI, Side 131, 301.

⁸⁾ Bind IV, S. 295, Bind V, S. 324; Bind VI, S. 238 f.

rig, og den 30. Juni tilgik der Vicestatholderen, Gehejmeraad Fr. Krag, og Generalløjtnant Hausmann Ordre til at indsende Forslag om, hvorledes man paa billigste Maade kunde gøre en „Diversiön“ med 6—7000 Md.¹⁾. Allerede den 8. Juli kunde de to høje Embedsmænd indsende en udførlig Oversigt over den militære Tilstand i Norge²⁾. Den lød ikke videre trøsteligt: Hæren var efter Ordre sat paa Fredsfod i 1712³⁾; Reserverne var derfor ude af Stand til at rykke ud med kort Varsel; deres Officerer, der kun fik en Smule „Avance“ var nedsunkne i Armod; Hæren havde 170 000 Rdlr. i Afregning til gode; Udrustningen var i daarlig Stand, Magasinerne slet forsynede; af Felthæren var 3 Regimenter sendte til Danmark; den tilbageblevne Søndenfjældske Styrke — og kun om den kunde der være Tale, naar Diversiön skulde gøres, og denne som sædvanlig gjaldt Baahusen — bestod af følgende Afdelinger:

Dragoner:

Kruses Regiment	c. 600 Md.
Øtkens —	c. 700 —

Fodfolk:

Agerhusiske Regiment	c. 1200 Md.
Smaalenske —	c. 1700 —
Oplandske —	c. 1570 —
Vesterlenske —	c. 1800 —

Felttropper i alt ... c. 7570 Md.

Reserverne, der kun kunde anvendes i Garnisonerne, havde omtrent samme Styrke.

Da Omkostningerne vilde blive temmelig betydelige, og da man ikke vidste, med hvor stor en Styrke Russerne vilde angribe Sverige, besluttede Kongen, at Diversiön fra Norge skulde opgives og Hæren forblive paa Fredsfod; af Agerhusiske og Vesterlenske Regiment blev en Del af de længstjente Gaardbrugere hjemsendte⁴⁾.

Fra Norge holdt man vaagent Øje med, hvad der foregik i Sverige, og navnlig fra Generalmajor Lützwow og Kommandanten paa

¹⁾ Konseil. Mem. ¹¹/₈ 14.

²⁾ Hausmann og Fr. Krag Mem., dat. Christiania ⁹/₇ 14.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁵/₈ 12 Nr. 1556; Resolut. paa Genlt. Hausmanns Mem. af ⁹/₇ 12.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁸/₆ 14 Nr. 1713, ²⁴/₆ Nr. 1973, ¹⁶/₆ Nr. 1248, ²/₁₁ Nr. 2310.

Frederikssten, Oberstløjtnant H. J. Brun, blev der indsendt en Masse Efterretninger, der i Reglen var temmelig værdiløse, da de hvilede paa løse Rygter¹⁾. Af Betydning var vel i 1714 kun Meddelelsen om, at Svenskerne i Oktober havde trukket alle Tropper bort fra Grænsen for at anvende dem til Forsvaret af Stockholm, der ansaas for truet af Russerne²⁾. I de første Maaneder af 1715 blev der meldt en hel Del om Rustninger i Gøteborg og i Carlskrona, men alt dette var jo ikke direkte rettet mod Norge, skønt Kaperne naturligvis generede de norske Handelsskibe ret betydeligt³⁾. Svenskerne forholdt sig baade i 1714 og i 1715 ganske passive overfor Norge, hvad der dog ikke udelukkede, at man frygtede for Overfald fra Sverig. En ganske pudsige Episode forefaldt saaledes i det Nordenfjældske, hvor en Præst for at vække sin Karl, der var slem til at sove over sig, lod Trommen røre og fortalte ham, at Svenskerne havde gjort et Indfald og nu kup var en Mil borte; disse Ord blev hørt af andre, kolporterede videre, og vandt Tiltro, saa at ikke blot enkelte Officerer, men hele Kompagnier satte sig i Bevægelse for at naa Samlingsstedet⁴⁾.

Det norske Fæstningsvæsen sorterede under Generalkvartermesteren, Oberstløjtnant C. Schøller. Han havde et aabent Øje for, at Fæstningssystemet, saaledes som det i sin Tid var udarbejdet og gennemført af Feltmarskalk Wedel, var alt for vidtløftigt og i alt for ringe Grad afpasset efter Forholdene i Norge, skønt det — teoretisk set — var anlagt efter rigtige Principer, og herom udtalte han sig med stor Aabenhed til Kongen i en Indberetning af 15. December 1714⁵⁾. Efter hans Mening var der i Norge alt for mange overflødige Skanser og Værker, der svækkede Hæren ved de Besætninger, de krævede, og som var altfor kostbare at vedligeholde; da Adgangen til Landet og Vejene gennem dette var vanskelige at passere og lette at spærre, behøvede man ikke mange permanente Værker; den norske Hær var ikke stærk nok til samtidig at opstille en Feltarmé og give Fæstningerne forsvarlige Besætninger; han vilde dog ikke udtale sig om, hvilke Værker, der burde nedlægges, men vilde ansé det for særdeles ønskeligt, at Kongen enten selv kom til Norge eller sendte nogle kyndige Komiterede derop, hvem Schøller saa kunde give de

¹⁾ Ref. Sag. $\frac{6}{2}$ 14 Nr. 7, $\frac{10}{3}$ 14 Nr. 7, $\frac{17}{2}$ 14 Nr. 7 o. s. v.

²⁾ Ref. Sag. $\frac{15}{10}$ 14 Nr. 2.

³⁾ Ref. Sag. $\frac{1}{3}$ 15 Nr. 8, $\frac{8}{4}$ Nr. 21, $\frac{22}{4}$ Nr. 3.

⁴⁾ Ref. Sag. $\frac{22}{4}$ 15 Nr. 4.

⁵⁾ Ref. Sag. $\frac{4}{1}$ 15 Nr. 10.

nødvendige Oplysninger. Som naturligt var, fik han nu Ordre til at indberette, hvilke Fæstninger han ansaa for overflødige; men inden Svaret kunde indløbe, anviste Kongen 10 000 Rdlr. til fortifikatoriske Reparationsarbejder¹⁾. Der er ikke forefundet nogen Indberetning fra Generalkvartermesteren, og der blev ikke foretaget Forandringer i det norske Fæstningssystem.

Til den Ombevæbning af Fodfolket, der fandt Sted i Danmark²⁾, mærkede man intet i Norge; paa Generalløjtnant Hausmanns Anmodning fik de nye Reserver og Landdragonerne brugelige Bajonetter, ligesom enkelte Regimente fik nye Geværer³⁾. I Norge som i hele Monarkiet mærkedes Pengemanglen paa det pinligste: fra Nytaar til medio Marts 1715 var der ingen Avance udbetalt, og 3 Lønnings-terminer var hengaaede, uden at Folkene havde faaet Lønning⁴⁾. Alt i alt var det norske Krigsberedskab daarligt: de mange Afgivelser havde svækket Hæren, de slette Pengeforhold umuliggjorde Suppler-ning af Udrustningen; da Svenskerne forholdt sig rolige, var der al mulig Grund til ogsaa at lade dem i Fred.

¹⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{7}{11}$ 15 Nr. 49, $\frac{11}{11}$ 15 Nr. 53, $\frac{15}{11}$ 15 Nr. 110.

²⁾ Jfr. Bind VI, Side 242 ff.

³⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{21}{6}$ 14 Nr. 1955, $\frac{10}{4}$ 15 Nr. 620.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{2}{4}$ 15 Nr. 610.

NAVNEREGISTER*)

- Abraham**, Salomon, Proveditør, d o. 1718. 35, 72.
- Ahlefeldt**, Cai Burchard, Greve, Ob., Dep. i Feltgenkom., f. 1671, d. 1718 Gehejmer. 53, 71
- v. d. **Albe**, Georg Fr., preuss. Genm., d. 1717. Genlt. 56, 253, 256, 260, 270, 271, 278, 281—287, 298, 307, 315.
- Albedyhl** (Albedyl), Gustav Ernst, russ. Genlt., f. 1655. 292.
- Albedyhl** (Albedyl), Heinr. Otto, sv. Genm., f. 1666, d. 1725. Frih., Genlt., Overkom i Hamb. 44.
- Anckarcreutz**, Claës, sv. Kapt. i Fl., d. 1730. 109.
- Anckarstierna**, Hans, sv. Schoutbyn, f. 1678, d. 1739. Viceadm. 109.
- Arentskjold**, Ezechias Levin, Ob., f. 1682, d. 1744. Genlt. 281—289, 321.
- v. **Arnim**, Georg Abraham, pr. Gen., f. 1651, d. 1734. Genfeltmarsk. 44, 101—104.
- Arnoldt**, Hans Jac., Ob., f. 1669, d. 1758. Feltmarsk., Gehejmer. 54, 249, 258, 259.
- Aschenbach**, preuss. Diplom. 137.
- August II**, Konge af Polen, Kurf. af Sachsen, f. 1670, d. 1733. 126—134, 294.
- Baad**, Peter, Kaptlt. i Fl., f. 1699, d. 1737. 87.
- Baartig**, Joh. Christoph., fh. dsk. Ob., venet. Hververoff. 1723 russ. Brig., d. efter 1738. Genm. 313.
- Baastad**, Jens, Kapt. i Fl. Afsk. 1719 87, 163, 278—281, 284.
- Bardenfleth**, Joh. Fr., Ob., f. 1674, d. 1736. Genlt. 53.
- Barfoed**, Niels Larsen, Adm., f. 1650, d. 1730. 269.
- Bassewitz**, Carl Ulr., sv. Genm., d. 1715. 191.
- Bauer**, Georg, russ. Genlt., d. 1719. 292.
- Baumgarten**, Nils Christer, sv. Drabant, f. 1674, d. 1727. Ob. 191.
- Becker**, Gottfr., Feltap., f. 1681, d. 1750. 53.
- Becker**, Statius, Komkapt., f. 1681, d. 1725. Kom. 87, 218.
- Bering**, Pet., Oblt., f. o. 1666, d. 1715. Ob. 330.
- Bernstorff**, Andr. Gottl., Baron, hann. Statsmd., f. 1649, d. 1726. 89, 140, 147, 221, 222.
- Bertouch**, Georg, Oblt., Genadjut., f. 1668, d. 1743. Genlt. 52.
- Bibow**, Hans Henr, Ob., f. 1653, d. 1720. 53.
- Biege**, Rud. Reinh., Brig., d. 1720. Genm. 54, 57.
- Bille**, Michael, Komkapt., f. 1680, d. 1756. Adm. 13, 26, 31, 107, 108.
- Bing**, Jens, Medikus i Fl., f. 1681, d. 1751. Etatsr. 107, 108, 122.
- Bjørnsen**, Knud, Kaptlt. i Fl. Afsked 1719 74.
- v. **Blanckensee**, (Blankensee) Peter, preuss. Genm., d. 1734. Genlt. 61.
- Blome**, Siegfried (Sievert), Kapt., f. 1684, d. 1715. 214.
- Blum** (Bluhm), Michel, sv. Kom. 158, 161, 162, 223.
- Bonnet**, Ludv. Fr., pr. Diplom., d. 1762. Gehraad 137.

*) Da Navnene i de benyttede Kilder ofte staves paa forskellig Maade, er i Registret bnaede de i Texten benyttede og de derfra afvigende Former angivne.

- Borch, P, Søfiskalens Fuldmægtig. 107, 111, 116.
- Borcke, Adrian, Bernh., preuss. Genm., f. 1668, d. 1741. Kabmin., Feltmarsk., Greve. 36, 37, 41, 42, 61, 185, 214, 225, 226.
- Bornemann, Hieronymus, Genaudit., f. 1680, d. 1720. 53.
- v. Bothmer, Hans Casp., Greve, hann. Statsmd., f. 1656, d. 1732. Førsteminister. 141, 222.
- Boysen, Chr., Komkapt., f. 1679, d. 1739. Kom. 108.
- Boysen, Frederik, Kaptlt. i Fl., d. 1716. 15, 16, 21, 87, 105.
- Boysset, Laurence, Genm., d. 1728. Genlt. 9, 52, 185.
- Bravo, Proveditor. 5, 72, 252.
- Bredal, Pet., russ. Kapt. i Fl., d. 1756. Viceadm. 142.
- v. Bredow, Cuno, preuss. Genm., d. 1724. 61.
- Breitenbach, Conrad Chr., Overkrkom., Afsk 1716. 252.
- Brockdorff, Bendix, Genm., f. 1640, d. 1719. 23, 52, 55, 185.
- Brun, Hans Jac., Oblt., f. o. 1661, d. 1739. Genm. 333.
- Bruun, Jac., Ltnt. i Fl., d. 1715. 30.
- Bruun, Jørgen, Ltnt. i Fl., d. 1734. Kapt. 15, 23.
- Bruun, Poul Chr., Kapt. i Fl., d. 1727. 108.
- Bruun, Svend, Maanedslnt. i Fl., d. 1727. 16, 88.
- Budde, Vincens, Brig., f. 1660, d. 1729. Genm. 54.
- Buddenbrock, Henr. Magn., sv. Major, f. 1685, d. 1743. Genlt. 118.
- Burenskiöld, Jac. Nilsson, sv. Genlt. og Ldshvlg., f. 1655, d. 1738. 19.
- v. Bülow, Cuno Josua, hann. Gen., d. 1737. Genfeltmrsk. 247, 271.
- Carl XII, Konge af Sverig, f. 1682, d. 1718. 1—4, 9, 20, 35—39, 48, 49, 67, 100—103, 119, 150, 169, 174, 181, 186—192, 213, 217, 219, 222—225.
- Carl, Landgr. af Hessen-Cassel, f. 1654, d. 1730. 3.
- Carl, Prins af Hessen-Philipsthal, Genm., f. 1682, d. 1770. 9, 53, 192.
- Carl Leopold, Hert. af Mklbg.-Schw., f. 1679, d. 1747. 47, 48, 57, 73, 152, 272, 286, 288, 293—298, 318, 322.
- Carl Rudolph, Hert. af Württemberg-Neustadt, dansk Gen., f. 1667, d. 1742. 2, 4, 52, 121, 166, 203, 207, 213, 234, 257.
- Callenberg, Otto Carl, Ob., f. 1686, d. 1759. Gehejmer, Landdrost. 54.
- Casimir Vilh., Prins af Hessen-Homb., sv. Ob., f. 1690, d. 1726. 251, 277, 312.
- Castelli, Greve, sachs. Genm. 62, 209, 210.
- Catharina Ivanowna, russ. Prinsesse, f. 1692, d. 1733. Hertuginde af Mecklenb.-Schw. 293, 294.
- Cavanagh, sachs. Genm. 212.
- Christensen, Eleaser, Maanedskapt i Fl. 80.
- Christensen, Schweder, Oblt., Tøjmaster, d. 1735. Ob. 122.
- Christian August, Administrator, Prins af Holst.-Gott., Fyrstbiskop af Lybæk, f. 1673, d. 1726. 43.
- Christophers (adlet Anckarcrona), Theodor, sv. Kapt. i Fl., f. 1687, d. 1750. Adm., Ldshvlg. 97, 104, 224, 225.
- Christophersen, Christoph., Kom., d. 1718. 108.
- Cicignon, Fr. Christoph., Genm., f. 1667, d. 1718. 52, 54.
- Clausen, Jean (Joh), sv. Major. 165.
- Coldevin, Jørgen, Konduktør. Afsk. 1751. 331.
- Creutz, Jac., Major, d. 1729. Genkv-mstr. 236.
- de Croissy, Henri François Colbert, Greve, frsk. Genlt. og Diplom., f. 1677, d. 1727. 46, 71, 135, 149, 151, 201, 202.
- Cronstedt, Carl, Frih., sv. Ob., f. 1672, d. 1752. Præses i Krigskoll. 190, 231, 239.

- Daldorf (Dahldorff), Joh. Valentin, sv. Genm., f. 1665, d. 1715. 191.
- Danielsen, Alb., Kaptlt. i Fl., d. 1730. Kom. 87, 163.
- v. Deden, Ebbe Claus, Ob., f. 1675, d. 1728. Genm. 53.
- Deichman, Evert, Kom., f. 1680, d. 1732. Schoutbyn., østerrigsk Viceadm. 13, 31, 108, 116, 117.
- v. Dellwig (Dellwich), Joh. Winnerich, holst.-gott. Ob., d. 1715. Genm. 194, 214, 225—227, 230.
- v. Dewitz, Frantz Joach., Gen., f. 1666, d. 1719. Gehraad. 2, 52, 121, 130, 134, 138, 143, 144, 147, 162, 182, 184, 187, 188, 191, 197, 201, 207, 226, 233—235, 238, 240, 263, 272, 277, 278, 281, 286—300, 307—310, 316—320.
- v. Dewitz, Ulr. Otto, Brig., f. 1671, d. 1723. Genlt. 53.
- Diemer, Joh. Adam, sachs. Ob. 213.
- Dohna, Alexander, Greve, preuss. Gen., f. 1661, d. 1728. Genfeltmarsk. 50, 61.
- Dolgorucki, Wassilij Lukitsch, Fyrste, russ. Ambas. i Danm., d. 1739. 138, 139.
- Donop, Simon Henr., Brig., d. 1727. Genm., Amtmd. 53.
- Dreesen, Dan. Ditl., Krigskom., d. 1755. Genaudit. 74.
- Dumont, Proveditør. 5, 72, 252.
- Duve, mklbg.-schw. Raad. 297, 298.
- Dücker, Carl Gust., Baron, sv. Gen., f. 1663, d. 1732. Feltmarsk., Greve. 3, 36, 40, 41, 47, 165, 201, 202, 214, 225—227, 230, 231, 263.
- v. Düring, Joh. Chr., sv. Genadjut., d. 1759. Feltmarsk. 224.
- v. Dönhoff, Bogisl. Fr., Greve, preuss. Genlt., f. 1669, d. 1742. 61, 102.
- v. Dönhoff, Otto Magn., Greve, preuss. Genlt., f. 1665, d. 1717. 61, 210.
- v. Dörffling (Dörfflinger, Derfflinger). Fr. Frih., preuss. Genlt., d. 1724. 61.
- v. Eichstedt, Alexander Dietr., sachs. Genm., d. 1727. 62.
- Eickstedt, Valentin, Overkrsekr., Gehejmer., f. 1669, d. 1718. 52.
- Ekenberg, Joh. Georg, sv. Kapt., f. 1681, Afsk. 1726. 258.
- Elisabeth Charlotte, Hertuginde af Orléans, f. 1658, d. 1721. 151.
- Eosander, Joh. Fr., Friherre v. Göthe, sv. Genkvmst., d. 1729 i sachs. Tj. 44, 231.
- v. Essen, Alexander Magn., sv. Oblt., d. 1716. 277.
- v. Eynden, Albr. Phil., Genlt., f. 1665, d. 1731. 53, 71.
- Fecht, Magnus Aug., mklbg.-schw. Hofraad. 281.
- Feiff, Peter, sv. Kapt. i Fl., f. 1676, d. 1736. Adm. 110.
- Ferry, Lorentz, Ltnt. i Fl., f. 1691, d. 1752. Komkapt. 268.
- Fichtel, Ernst Joach., Adjut. i Pr. Carls Rgt, Afsk. 1745. Prmlt. 188, 189.
- Finck v. Finckenstein (Fink v. Finkenst.), Albr. Conr. Reinh., Greve, pr. Genlt., d. 1735. Genfeltmarsk. 49, 61, 172, 207.
- Fischer, Joh., Stabsmedikus, f. 1677, d. 1729. Land- og Stadsfysikus. 53, 76.
- Flemming, Jac. Henr., Greve, sachs.-polsk Feltmarsk. og Minister, f. 1667, d. 1728. 6, 43, 126—133, 139, 154, 199.
- Folsach, Hans, Krigsraad, f. 1684, d. 1758. Etatsrd. 75, 252.
- Frederik IV, Konge af Danmark, f. 1671, d. 1730. 1—8, 46, 55—60, 90, 96, 98, 101, 103, 106, 119, 121, 126, 140, 151, 157, 162—165, 186, 197—201, 207, 208, 213, 215, 231—236, 270, 294, 296, 312, 317—322.
- Frederik Ludvig, Prins af Württemberg, sachsisk Genm., f. 1690, d. 1734. 62, 185, 188, 214, 215.
- Frederik Vilhelm I, Konge af Preussen (fortsat), f. 1688, d. 1740. 6, 35, 36, 39—44, 58—61, 69—71, 101—106, 119, 121, 125, 150—165, 172, 185, 197—201, 207, 208, 213—215, 226, 231—233, 270, 274, 312, 319, 321, 322.
- Friis, Jochum, Kaptlt. i Fl., f. 1676, d. 1745. Komkapt. 16.

- Friis, Jørgen, Præst og Poet, f. 1684, d. 1740. 164.
- Friis, Mogens, Kapt. i Fl., f. 1684, d. 1738. 84, 87, 177.
- Frijs, Chr., Greve, Ob., f. 1691, d. 1763. Genlt. 52, 106.
- Frijs, Jesper, Ob., d. 1716. 54, 212, 213, 240.
- Frisk (adl. Ridderstolpe), Carl, sv. Kapt. i Fl., f. 1684, d. 1754. Viceadm. 93.
- Fritz, Hermann, schwerinsk Amtmd., d. 1722. 253.
- Frølich, Joh. Fr., Kapt., f. 1681, d. 1757. Genm. 214.
- v. Fürstenberg, Andr., Friherre, sv. Ob., f. o. 1663, d. efter 1720. Genm. 244, 277, 299, 307, 312, 323.
- Fågelhufvud (Fogelhufvud), Claës Joh., sv. Kapt. i Fl., d. 1732. Kom. 110.
- Gabel, Christian Carl, Schoutbyn. f. 1679. d. 1748. Adm., Stiftamtmd. 13, 16, 17, 24, 25, 28, 31—33, 77, 78, 81, 84, 94—96, 108, 219—223.
- Gaffron, Adam Abrah., Genm., f. o. 1666, d. 1738. 54.
- Gaudi, Andr. Erh., preuss. Ltnt., d. 1745. Ob. 54, 59.
- Gautesen, Peter, Maanedskaptlt. i Fl. 84.
- Gehl, hann. Geh.kammerraad. 148.
- Georg I., Konge af Engl., f. 1660, d. 1727. 46, 140, 146, 149, 247, 274, 320—323.
- Georg, Pr. af Hessen, preuss. Genm., f. 1691, d. 1755. 61.
- v. Gersdorff, David Gottl., preuss. Genm., d. 1732. Genlt. 61, 214.
- v. Gerten, Gustav Vilh., sv. Kapt. i Fl., f. 1679, d. 1754. Adm. 19.
- Gerten (Hierta), sv. Oblt. 264.
- Glaser, sv. Kancellist, d. 1715. 225.
- Golofkin, Gawr. Ivanowitsch, russ. Storkansl., f. 1660, d. 1734. 134.
- Grawert, sachs. Ob. 156, 165, 203, 205.
- Green, A., Maanedsltnt. i Fl., d. efter 1732. Afsk. Maanedskapt. 16, 88.
- Grib, Peder, Kaptlt. i Fl., f. 1680, d. 1757. Kapt., Færgemd. i Snoghøj. 16, 17.
- Griess, Joh. Nic., Furageforv. Indtr. i Tj. 1711; efter Krigen Provkom. i Slesvig. 74.
- Grothusen, Chr. Alb., sv. Genm., f. 1680, d. 1715. 102, 191.
- Grubb (Grubbe), Axel, sv. Kapt. i Fl., f. 1675, d. 1735. Kom. 19, 20, 33, 93, 110.
- Grubb (Grubbe), Gust., sv. Kapt. i Fl., f. 1669, d. 1759. Adm. 110.
- Grubb (Grubbe), Mauritz, sv. Kapt. i Fl., f. 1680, d. 1736. Kom. 110.
- v. Grumbkow, Fr. Vilh., preuss. Genm., d. 1739. Genfeltmarsk. 61, 185.
- Grundel, Dan, sv. Kapt. i Fl., d. 1716. 109.
- v. d. Gröben, Conr. Heinr., preuss. Genadjut., d. 1746. Genm. 294, 319.
- Gude, Michel, Kapt. i Fl., f. 1682, d. 1723. Kom. 13, 84, 87, 163, 188, 237, 278—285, 288.
- Gyldenløve, Ulr. Chr., Gen. Adm., f. 1678, d. 1719. 13, 77, 176—179, 217—220.
- Gyldenstjerne, Lave Ulfeldt, Oblt. Afsked 1723. 314.
- Güntelberg, Chr., Kapt. i Fl., f. 1688, d. 1749. Kom. 16, 23, 24, 28, 81, 108, 113, 219, 269, 270.
- Güntelberg, Henrik, Kaptlt. i Fl., f. 1691, d. 1756. Kapt. 16.
- Gøe, Oluf Hansen, Generalvognmstr. 53.
- Görtz, Fr. Vilh. gen. v. Schlitz, Friherre, hann. Kammerpræs., d. 1728. Rigs greve. 146.
- Görtz, Georg Heinr. gen. v. Schlitz, Baron, holst.-gott. Gehr., f. 1668, d. 1719. 201, 202.
- Göthe se Eosander.
- v. Hacqueborn (Hackeborn), Wolff Christoph, preuss. Genm., d. 1719. Genlt. 61, 185, 194.
- Hagedorn, Hans Statius, Resid. i Hamborg, Etatsrd., f. 1668, d. 1722. Konfrd. 4, 148, 150.

- Hagedorn, Seneca Christophersen, Komkapt., f. 1680, d. 1750. Adm. 13, 31, 108.
- Hausmann, Caspar Hermann, Genlt., f. 1653, d. 1718. Gehejmer. 13, 332, 334.
- Heinsohn, Marcus, Ob., d. 1737. Genm. 54, 331.
- Henck, Michel, sv. Viceadm., f. 1667, d. 1715. Adm. 20, 39, 93, 110, 114.
- Heusch, hann. Diplom. 144, 273.
- v. Heydekampf, Baron, preuss. Efterretnd. 44.
- Heyer, Søren, Kapt. i Fl., d. 1719. Kom. 13, 31, 108.
- Hobson, eng. Kapt. i Fl. 219—222.
- Hoen (adl. Hoenstierna), Christoph. Justus, sv. Kapt. i Fl., f. o. 1675, Afsk. 1720. 222, 223.
- Hoff, Anders, Feltprovst, f. 1667, d. 1732. 53
- Hoffmann, Joh. Thom., Genstkir., f. 1674, d. 1754. Justitsr. 53, 76.
- Hollander, Peder, sv. Lods. 157—159, 187.
- Holm, Maanedslnt. i Fl. 223.
- Holstein, Joh. Georg, Geh.raad i Konseil, f. 1662, d. 1730. 138, 144.
- Holzappel, sv. Major, d. 1715. 102.
- Hoppe, Fr., Kapt. i Fl., f. 1690, d. 1776. Gen. Admlnt. 108.
- Horn, Ture Sigismund, sv. Genm., f. 1674, d. 1724. 42.
- Hornung, Joh. Chr., Lasaretinsp.. Krigskom., d. 1716. 76.
- Husman (adl. Ridderheim), Hans, sv. Kapt. i Fl., d. 1732. Kom. 110.
- Huxelles (Uxelles), Nicolas de Blé, Marki, fr. Marskalk og Statsmd., f. 1652, d. 1730. 151.
- v. Igen. Heinr. Rüdiger, preuss. Minister, f. 1650, d. 1728. 59, 106, 129, 131, 135, 137, 139, 144, 156, 202, 234.
- Ingenhaeff (Ingenhaven), Joh. Pet., Genm., d. 1717. 52, 54.
- Jagusinski, Paul, Ivanowitsch, russ. Genadjut., f. 1683, d. 1736. Gen., Kabmin. 319.
- Jansen, Rolluf, Kaptlt. i Fl., f. 1660, d. o. 1724. Kapt. 87, 268, 270.
- Jansen, Wolter, Kapt. i Fl., f. 1686, d. 1758. Kom. 87, 163.
- Jefferies, James, eng. Off. og Diplom. 34, 46, 117, 158.
- v. Jessen, Thom. Vilh., Legationssekr., f. 1681, d. 1717. Ministerresid. 133, 234.
- Johannsen, Peter Boye, Ob., f. 1666, d. 1721. 286.
- Judichær, Ole, Viceadm., f. 1661, d. 1729. Adm. 11, 14, 83, 122, 125, 269, 329.
- Juel, Christian, Genm., f. 1668, d. 1717. 3, 4, 52, 53, 55, 185.
- Juel, Gregers, Genm., f. 1667, d. 1731. 52.
- Juel, Just, Viceadm., f. 1664, d. 1715. 13, 94, 108, 116, 240.
- Kaalund, Jac., Furageforv., f. 1684, d. 1744. Krigs- og Landkom., Godsejer. 74.
- Kaas, Hans, Komkapt., f. 1683, d. 1737. Kom. 13, 31, 33, 108.
- Kaas, Henr. Bielke, Oblt., f. 1686, d. 1773. Gen. 185, 190.
- Kaas, Ulrik, Kom., f. 1677, d. 1746. Adm., Stiftamtmand. 13, 108, 111, 112, 116, 220, 221, 237, 266—270.
- v. Kamecke (Kamcke), Paul Anton, preuss. Genm., f. 1674, d. 1717. 61.
- v. Kirchbach, Hans Jul., holst.-gott. Ob., f. 1663, d. 1745. Sv. Genlt. 71.
- Kirchmann, Sekr. hos Grev Flemming. 202.
- Kirchner, Mich. Conr., Major, d. 1724. 3.
- Klinckowstrøm, Jak. Fr., sv. Oblt. 197.
- Kneyl, Johannes, Genm., d. 1716. 52, 53.
- Knopf (Knoff), Hans, Komkapt., f. o. 1679, d. 1732. Schoutbyn. 108.
- v. Knyphausen, Fr. Ernst, preuss. Diplom. d. 1731. Statsmin. 135, 273, 319.
- Koninck (Koningh), Chr., Komkapt., f. 1677, d. 1749. Viceadm. 108, 116, 117.

- Krabbe, Otto, Geh.raad i Konseil., Stiftamtmd., f. 1641, d. 1719. 77.
- Krag, Fr., Baron, Gehr., Vicesath., f. 1655, d. 1728. 332.
- Krag, Mogens, Brig., f. 1673, d. 1724. Genm. 54, 55, 250, 313, 323.
- Krag, Rasm., Komkapt., f. 1677, d. 1755. Viceadm. 108, 116.
- Krassow, Adam Phil., meklb.-schw. Genm. f. 1664, d. 1740. Sv. Frih og Genlt. 292, 298.
- Krook, Peter, sv. Kapt. i Fl. 109.
- Krähel (Krechel. Kräkel), Joh., sv. Kapt. i Fl. 110.
- Kuse, sv. Oblt., d. 1715. 106.
- Kühl (Kühlen, Khulen), Gabriel, preuss. Genm., f. 1657, d. 1715. 211.
- Kühlbronn (Kühlbrun), Joh. Mart., Major, d. 1737, Oblt. 22.
- Königsheim, schwerinsk Ob. 253.
- v. Köppen, Maximil. Aug., preuss. Genadjut. 171—175, 234
- Lagerberg, Swen, sv. Ob., f. 1672, d. 1746, Genm., Rigsraad, Greve. 276, 277, 299, 307.
- Lagerbjelke, Frans, sv. Kapt. i Fl., d. 1736. 178, 179.
- Lagerbjelke (opr. Fistulator), Rutger, sv. Kapt., f. 1687, d. 1762. 259.
- Lange, Jeremias Fr., Ritmester, d. 1736. Major. 288.
- Lange, Søren Hansen, Komkapt., f. 1663, d. 1723. 108.
- Lazarus, Isac, Proveditor. 72.
- Leegaard, Fr, Genlt., d. 1733. 52, 55, 56, 241, 246—253, 256—261, 270—272, 276—279, 281—284, 287, 289, 291, 295—297, 307, 308, 314—316.
- Leegaard, Jørg Fr., Ltnt. i Fl., f. 1694, d. 1763. Komkapt. 268.
- Lejonanckar, Gust. Fr., sv. Kapt. i Fl., f. 1686, d. 1756. Viceadm. 19.
- Lemvig, Vilhelm, Kaplt. i Fl., f. 1690, d. 1768. Viceadm. 15, 16, 21, 246, 249—251, 260, 262, 266, 288, 289, 308.
- Leopold I, Fyrste af Anhalt-Dessau, preuss. Feltmarsk., f. 1676, d. 1747. 61, 69, 106, 121, 182, 187—194, 207, 214, 226.
- Leschly (Leslie), Peter, russ. Genm. 292, 295—298, 308.
- de L'Étang, Henr. Clavel, Kapt. i Fl., f. 1680, d. 1748. 187.
- Leutrum v. Ertingen, Carl Magnus, Friherre, sv. Genm., f. 1680, d. 1739. Kejserl. Genfeltmarsk 48, 214, 215, 225—227, 239.
- Levezow, Chr. Fr., Ob., f. 1682, d. 1756. Genlt., Greve, Gehkonfr. 53.
- Levezow, Theodosius, Genm., f. 1665, d. 1719. Genlt. 3, 52.
- Lillie, Erik Johan, Viceadm., d. 1715. Adm. 18, 92, 93, 98, 109, 114.
- Lindau, Heinr. Vilh. Jul., Oblt., Genadjut., afgik 1716, blev 1728 Brig. i Hessen. 3, 52.
- Losz, Joh. Adolph, Baron, sachs.-polsk Diplom., f. 1690, d. 1759. Rigs greve, Kabmin. 135, 136.
- Lucius, Bernh. Ludv., hann Ob., d. 1737. Genm. 323.
- Lumholtz, Niels, Furageforv., d. efter 1746 74.
- v. d. Lühe, Joach. Fr. til Pantzow, f. 1680, d. 1742. Etatsrd. 296, 299, 307, 308.
- Lüttichau, Hans Helmuth, Ob., f. 1670, d. 1732. Genlt. 53.
- Lützen se Lützw, Henning Ulr.
- Lützw, Barth. Heinr., Genm., f. 1654, d. 1729. Genlt. 332.
- Lützw, Henning Ulr., Amtmd., f. 1649, d. 1722. Gehr. 86.
- v. Löben, Carl Hildebrand, preuss. Genm., f. 1661, d. 1730. Genlt. 61.
- v. Löwen, Axel, sv. Oblt., f. 1686, d. 1772. Gen., Rigsr., Greve. 44, 66, 97, 196, 241.
- v. Löwen, Carl Henr., sv. Schoutbyn., f. 1666, d. 1741. Adm. 99, 100, 110.
- Lövenorn, Poul Vendelbo, Ob., Genadjut., f. 1686, d. 1740. Overkr.sekr., Gen., Gehr. 52, 98, 106, 122—124, 134—136, 177, 182, 193, 194, 198, 214, 215, 226, 240.

- Makruski, Mich.**, Ltnt., Afsk. 1715. 254.
Mannerstierna, sv. Kammerpage. 224.
Manteuffel, Ernst Christoph, Baron, sachs.-polsk Envoyé i Berlin, f. 1676, d. 1749. Greve, Kabmin. 119, 127—133, 162, 165, 184, 199, 202, 234.
Manteuffel, Stanislaus, Major, d. 1715. 192.
Marschalck, Carl Gust., sv. Genlt., f. o. 1660, d. 1726. 192—194.
Maul (Mule), Martin, Brig., f. 1654, d. 1727. Genm 330.
Mejerfelt, Joh. Aug., Baron, sv. Gen., f. 1664, d. 1749. Kgl. Raad, Greve. 180.
Mellin, Carl Gust., Greve, sv. Genm, f. 1670, d. 1738. 44, 174, 192, 193.
Menschikoff, Alexander, Fyrste, russ. Statsmd., f. 1670, d. 1729. 130.
Meulenfort, Didrik, Ltnt. i Fl., d. 1746. Kom. 87, 104.
Meyer, Bendix, Ob., d. 1721. Genm., Ges. i Berlin. 57—59, 101, 103, 106, 207, 214, 215, 226, 271, 272, 294.
Meyer, Stephan, Kapt. i Fl., d. 1715. 31, 32, 84, 87, 187.
Micrelius, sv. Kapt. 241.
Moltke, Caspar Gottlob, Amtmd., f. 1668, d. 1728. 86.
Moltke, Christoph. Heinr., Ob., f. 1658, d. 1715. 192.
Montargues (Montarques), Peter, preuss. Brig, d. 1733. Genm. 60, 270, 271, 277—284, 289.
Monti, sachs. Major, 158, 203.
Moritzén, Maanedskaptlt. 32.
Motzfeldt, Peter Nic., Ob., Genadjut, d. o. 1735. 52.
v. Mülckow (Milckau), Moritz Fr., sachs., Genlt, d. 1740. Gen. 62.
v. Müllern, Heinr. Gust., sv. Statsmd., f. 1664, d. 1719. 224, 225, 264, 265.
Münster, Joh. Heidenreich, Ob., Afsk. 1719. 74.
Mørner, Bernh. Joach., Genm., d. 1741. Gen. 52.
Møsting, Alex. Fr., Ob., Genadjut., f. 1680, d. 1737. Stiftamtmd. 52, 84, 103, 104.
v. Natzmer, Dubislaus Gneomar, preuss. Gen., d. 1739. Genfeltmarsk. 61.
Neuspitzer, Fr., Kapt. i Fl., f. 1661, d. 1749. Komkapt. 108, 267, 268, 270.
Norris, John, Sir, eng. Adm., f. o. 1660. d. 1749. 89—92, 136, 140—145, 152.
Numers, Lorenz, sv. Ob., f. 1673, d. 1736. 249.
Nyman, M., sv. Kapt. i Fl. 110.
Obmaus, Franz Carl, sachs. Ob., d. 1725. Genlt. 171, 211, 214.
Odelström, Erik, sv. Ob., f. 1684, d. 1753. Ldshvdg. 168.
Oertzen, Balth. Fr., Ob., d. 1723. Genm. 53.
Palmgren, Magnus, Kapt. i sv. Fl., f. 1671, d. 1724. Kom. 110.
.Pannewitz (Panwitz), Rudolph (?), preuss. Genlt. 173.
Pauli, hann. Genkvmstr. 247, 256, 281.
Paulin, Claës, sv. Kapt. i Fl. 110.
Paulsen, Edzard Philip, Kom., d. 1719. 33.
v. Paulsen, Joh. Anton, Komkapt., f. 1683. d. 1736. Viceadm. 13, 30, 108.
Pechernaut, Salomon, Oblt., d. 1720. Genm. 54, 278, 282, 285.
Pentz, Cuno Ulr., hann. Genm., d. 1722. 255, 256, 258, 270, 271, 278, 297, 307, 308.
Peter I, Czar af Rusld., f. 1672, d. 1725. 1, 5, 134, 141, 142, 163, 293—295, 309, 317—322.
Philip, Hertug af Orléans, Frkrigs Regent, f. 1674, d. 1723. 151.
Phoenixberg, Paul Johs., Poet og Bogtrykker, f. o. 1679, d. 1729. 163.
v. Platen, Hans Casp., Genk kom., f. 1678, d. 1727 i Landsforvisn. 72.
Plotho, Phil. Fr. (?), pr. Fændr. 40.
Ployart, Conrad, Kaptlt. i Fl., f. 1691, d. 1744. Schoutbyn. 32, 90, 92, 142.
Poussin, Jean Baptiste, fr. Diplom. 150.
Prehn, Magnus Ernst, Ob., f. 1676, d. 1731. Genm. 53.

- Pretorius, Hans Phil., Brig., d. 1732. Genm. 54, 273.
- Preuen, Barth. Eman., Major, Genadjut., Afsk. 1721. Oblt. 52.
- Printz, Joh. Casp., sv. Kapt. i Fl. 19, 27.
- Psilander, Gust., Friherre, sv. Viceadm., f. 1669, d. 1738. Adm., Præs. i Adm. koll. 107, 113, 114, 178.
- Püchler, Gottl. Justus, Baron, hann. Af-send i Kbhvn., rappel. 1716. 90-92, 119, 140-147, 257, 258.
- Raben, Mogens, Kapt. i Fl. 163.
- Raben, Peter, Adm., f. 1661, d. 1727. Stiftsbefmd. paa Isld. 13, 14, 77-81, 85, 93-98, 104, 107, 119-125, 159, 176, 179, 198, 240, 246, 269.
- Ramdohr, Albert Andr., hann. Gehejme-kammerr. 148.
- Rantzau, Christian, Baron, f. 1683, d. 1774. Gehejmer., Greve. 117, 122, 124.
- Rantzau, Detlev, hann. Genlt., d. 1724. 148.
- Reedtz, Knud, Adm., f. 1663, d. 1734. 85-87, 117, 122, 124, 126, 269.
- Reedtz, Valdemar, Genm., Komm. paa Bornh., f. 1659, d. 1724. 15, 94, 117.
- v. Rehdern, Frederik, Kapitl. i Fl., d o. 1723. 15, 21.
- Reenberg, Chr., Kancelliraad, f. 1686, d. 1718. 58, 59.
- Reesen, Vilh., Kom., f. 1675, d. 1745. Schoutbyn., Amtmd. i Norge. 13, 108.
- Reichau, Chr. Fr., Kapt., f. 1686, d. 1753. Genlt. 214.
- Repnin, Anikita, Fyrste, russ. Genlt., d. 1748. 292-299, 308, 311, 315-318.
- Richter, Adam, sv. Adjut. 264.
- Robethon, Jean (John), hann. Gehlegatr., d. 1722. 222
- Rohr, preuss. Kapt. 40.
- v. Rosen, Andr. Gottl., sv. Ob., d. 1736. 192.
- v. Rosen, Gust. Fr., sv. Genadjut., f. 1688, d. 1769. Greve, Gen., Rigrs. 192, 193, 194, 214, 224, 226.
- Rosenpalm, Andr., Kom., f. 1679, d. 1754. Adm. 13, 32, 79, 160-164, 237, 278, 280.
- Rosenpalm, Jens, Kapt. i Fl., f. 1685, d. 1715. 17, 30, 32, 87, 103.
- Rosenørn, Math., Ob., f. 1676, d. 1725. 53.
- Rottwitt, Andr., Furageskriver. 74.
- Römeling, Patroclus, Brig., f. 1663, d. 1736. Genlt. 54.
- Samitz, Georg Balthasar, Oblt., Genadjut., f. o. 1686, d. 1732. Genm. 52.
- Schack, Hartvig Asche, Oblt., Genadjut., d. 1734. Genm. 52.
- Schack de Wittenau, Albr., Brig., f. 1668, d. 1731. Genm. 54.
- Schafiroff (Shapiroff), russ. Statsmd., d. 1739. Præs. i Komm.koll. 134.
- Scheel, Hans Hnrk, Genkvartmstr., f. 1668, d. 1738. Genlt. 8, 53, 54, 207, 270, 278, 279, 289.
- Scheffer (adl. Ehrensvärd), Joh. Jac., sv. Oblt., d. 1738. Ob. 285, 311.
- Scheremetjew (Sheremetjew), Boris Petrowitsch, Greve, russ. Genfeltmrsk., f. 1652, d. 1719. 134, 292, 294.
- v. Schindel, Fred. Vilh., Oblt., Genadjutl., f. 1690, d. 1755. Genm. 52.
- v. Schindei, Wiglas, Komkapt., f. 1684, d. 1756. Adm. 13, 31, 32, 108.
- Schlottenbach, sachs. Ob. 212.
- Schmettau, Fr. Vilh., Genm., f. o. 1663, d. 1735. Genlt., Gehr. 53, 55.
- Schnitter, Mich. Christoph., Genm., f. 1662, d. 1738. 329.
- Schoge, J. H., sv. Kapt. 195, 196, 265.
- Scholten, Henr., Ob., f. 1677, d. 1750. Gen. 54, 103.
- Scholten, Jobst, General, f. 1649, d. 1721. 2-8, 23, 33, 52, 120, 121, 145, 146, 153, 164, 169-172, 175, 203, 205, 207, 235, 236, 240, 250, 270-272, 277-279, 321, 322, 331.
- Schoultz v. Ascheraden, Martin, sv. Genm., f. 1660, d. 1730. Genlt. 243-254, 258, 260, 263-265, 275-277, 290-292, 296, 297, 300, 307-312, 316.

- Schubarth, Herman Mich., Ob., f. 1668, d. 1743. Genm. 53.
- v. d. Schulenburg, Werner, Ob., f. 1679, d. 1755. Feltmrsk., Overkrsek. 53, 281, 314.
- Schultz, Hieronymus Povl, Ltnt. i Fl., d. 1726. Kaptlt. 87, 163.
- Schwanlod, Jürgen Gust., sv. Ob., f. o. 1672, d. 1716. 167.
- Schwartz, sv. Auditor. 299.
- v. Schwendi, Joh. Siegm., preuss. Genm. 1723 Guvern. i Spandau. 40—43.
- v. Schwerin, Curd Christoph, mklb.-schw. Ob., f. 1684, d. 1757, pr. Genfeltmrsk. 298.
- Schwertzell, Joh. Bernh., Genlt., f. 1654, d. 1723. 9, 52, 185, 212, 213.
- Schärna (adl. Hederstierna), Erland, sv. Kapt. i Fl., d. 1730. Schoutbyn. 110.
- Schøller, Caspar, Genkmstr., d. 1716. 333.
- Schönfeld, Hans Christoph., Genlt., f. 1661, d. 1727. 14, 329, 330.
- v. Seckendorff, Fr. Heinr., sachs. Genlt. f. 1673, d. 1763, kejs. Feltmrsk., Greve. 62, 173, 175, 203, 209, 215, 226, 233.
- Sehested, Christen Thomesen, Viceadm., f. 1664, d. 1736. Adm., Gehr., Overlanddr. 12, 13, 79—88, 93—106, 118—124, 152—164, 177—179, 182, 187—190, 198, 221, 223, 234, 240, 280.
- Sehested, Christian, Oversekr. i Tyske Kancel., Gehr. i Konseil, f. 1666, d. 1740. 77, 96.
- Siewertz, Gerhard, Kapt. i Fl., f. 1681, d. 1717. 15, 74.
- Silversparre (Selfversparr), Joh. Carl, sv. Oblt., f. 1682, d. 1758. Ob. 248.
- Siöhierta, Nils, sv. Kapt. i Fl. 110.
- Siöstierna, Anders, sv. Kapt. i Fl., f. 1682, d. 1739. Viceadm., Rigsr. 109.
- Siöstierna, Aron, sv. Kapt. i Fl., f. 1684, d. 1746. Viceadm. 109, 178, 179.
- Sophie Hedwig af Nassau-Dietz, f. 1690, d. 1734. Hert. Carl Leop. fraskilte Gemalinde. 293.
- Sorterup, Jørgen Jørgensen, Præst og Digter, f. 1662, d. 1723. 164.
- Spalding, Michel, sv. Kapt. i Fl., d. 1741. Kom. 19.
- Sparre, Clas, Frih., sv. Adm., f. 1673, d. 1733. Greve, Overadm. 93—97, 107—119, 178, 180, 217.
- Sparre, Erik Axelson, sv. Genlt., f. 1665, d. 1726. Greve, Feltmrsk., Rigsr. 264—266.
- Sponneck, Georg Vilh. v. Hedwiger, Rigsgr. Brig., f. 1672, d. 1740. Gen., Gehejmer. 54, 73, 192.
- Stackelberg, Carl Adam, sv. Genm., d. 1749. Friherre, Genlt. 44, 57, 174, 230, 231.
- Stäel v. Holstein, Georg Bogislaus, Baron, sv. Oblt., f. 1685, d. 1763. Feltmarsk. 263.
- Staffeldt, Chr. Fr., Ob., f. 1671, d. 1741. Genlt. 54.
- Stavanger, Lars Larsen, Kom., f. 1650, d. o. 1718. 13, 108.
- Stavanger, P. J., Maanedst i Fl. 16, 24, 88.
- Stenflycht, Joh., sv. Oblt., f. 1682, d. 1758. Fhv. polsk og frsk. Genlt. Overkom. i Hamb. 45, 48, 49, 57, 189, 195, 196.
- Stihr, Niels, Ltnt. i Fl., f. 1679, d. 1729. Kaptlt. 15, 246.
- Stiboldt (Stibolt), Caspar Henr., Ltnt. i Fl., f. 1692, d. 1779. Komkapt. 88.
- Stromfelt, Joh. Carl, sv. Genm., f. 1678, d. 1736. Greve, Genlt., Rigsr. 191—194.
- Stuart, Joh. Christoph., holst.-gott. Genm. Medl. af d. pomm. Reg. 42.
- v. Støcken, Gerh. Chr., Genm., f. 1671, d. 1728. 145, 231, 235.
- v. Støcken, Joh. Henr., Diplom. Legatsek. i Haag. 152.
- v. Suckow, Jac. Heinr., preuss. Maj., d. 1740. Kejs. Genfeltmarsk. 37, 204, 212, 213.
- Suhm, Ulr. Fr., Kapt. i Fl., f. 1686, d. 1758. Adm. 108.
- Sweder, Oblt., se Christensen, Sweder.

- Sydow, Balthasar Fr. (?), preuss. Ob., d. 1733. Genlt. 234.
- Søhlenthal, Heinr. Fr., Rigsfrih., Ges. i Engl., f. 1685, d. 1752. 90, 141, 146—148, 222.
- Sørensen, Chr., Feltkasserer. 72.
- Taube, Edv. Didr., Friherre, sv. Schoutbyn., f. 1681, d. 1751. Greve, Overadm. 92, 110, 219, 221—225, 263—270.
- Tettenborn, Paren, sv. Ob., indtr. i Tj. 1689. 196, 311.
- Thambsen, Otto Jac., Schoutbyn., f. 1670, d. 1724. Guv. paa St. Thomas. 13, 79, 108, 116, 117.
- Tolstoi, Peter Andrejewitsch, russ. Statsmd., f. 1645, d. 1729. 134.
- Torcy, Jean Baptiste Colbert, Marki, fr. Statsmd., f. 1665, d. 1746. 149, 151.
- Torstenson, Carl Ulr., Greve, sv. Genadjut., f. 1678, d. 1715. 190—191.
- Trautvetter, Joh. Bernh., sv. Ob., d. 1741. Genlt. 36, 41, 172, 174, 216.
- Troiell, Frans, Viceadm., f. 1666, d. 1731. Adm. 13, 108, 116, 123—125, 269.
- Truchsess v. Waldburg, preuss. Ob., d. 1715. 192.
- Tungelfelt, Anders, sv. Drabant, f. 1681, d. 1751. Ob., Ldshøvd. 191.
- Tønder, Michael Chr. Ludv. Ferdin., Prmit. i Fl., f. 1692, d. 1755. Viceadm. 99, 163.
- Ulfeldt, Lauritz Christopher, Kom., f. 1678, d. 1762. Schoutbyn. 13, 108, 116.
- Ulric, Carl Gust., sv. Kapt. i Fl. 110.
- Unbehaven (adl. Cronhaven), Paul, sv. Kapt. i Fl., f. 1687, d. 1746. Schoutbyn. 101, 104, 105, 158, 161, 177, 180, 187, 196.
- v. Unge, Olof, sv. Kapt. i Fl., f. 1672, d. 1737. Viceadm. 109.
- Wachtmeister, Carl Hans, Baron, sv. Schoutbyn., f. 1682, d. 1731. Adm. 18.
- Wachtmeister, Carl Hans, Greve, sv. Schoutbyn., f. 1689, d. 1736. Adm. 18—29, 33.
- Wackerbarth, Aug. Christoph., Greve, sachs.-polsk Gen. og Diplom., f. 1662, d. 1734. Genfeltmarsk. 43, 60—63, 69—71, 103, 103, 106, 121, 126—135, 139, 154—157, 162, 164—175, 198—212, 226, 231—234, 240.
- Waldow, Arnold Christoph, meklbg.-schw. Oblt., f. 1672, d. 1743. Pr. Genlt. 48, 152, 253, 256.
- Varenius, meklbg.-schw. Amtmd. 253, 286.
- Wattrang, Gustav, sv. Adm., d. 1717. 18.
- Wæcke, Peter, Kom., d. 1737. Schoutbyn. 108.
- Wedel, Erhard, Baron, Genlt., f. 1668, d. 1740. Komm. Gen. i Norge. 9, 52.
- Wedel, Gustav Vilh., Greve af Jarlsberg, Feltmarsk., f. 1641, d. 1717. 6, 331, 333.
- Vehner, Jac., Proveditor. 72.
- Wernfelt, Olof Hubertson (Wernick), f. 1654, d. 1731. 18.
- Wernicke, Chr., Legatsekr., f. 1661, d. 1725. Etatsr. 150, 151.
- v. Werpup, Georg Ernst, Landdrost i Lauenb., d. 1722. Overlanddr. 308, 318, 320.
- Wessel (adl. Tordenskjold), Peter Jansen, Kapt. i Fl., f. 1691, d. 1720. Viceadm. 16, 24, 27—32, 78, 108, 113, 178, 179, 196, 219—223, 240, 267, 270.
- Westphal, Hans Georg, Envoyé i Rusld., f. 1674, d. 1733. Konfrd. 134—138, 142, 143, 163, 292, 317, 319.
- de Vette (Veth), Lucas, holl. Schoutbyn. 89, 92, 141.
- Weyberg, Fr., Ges. i Wien, f. o. 1670, d. 1720. 138.
- v. d. Weyde, Adam Adamowitsch, russ. Genlt., d. 1720. Gen. 292.
- Weyse, Andr., Etatsr., Dep i Feltgenk., f. 1664, d. 1725. Konferrd. 53, 71, 146, 148.
- Vibe, Ditl., Oversekr. i Dsk. Kancel., Gehr. iKons. f. 1670, d. 1731. Stath. i Norge. 129, 130, 137, 138, 143, 144, 150, 163, 184, 234, 258.

- Vibe, Johan, Komkapt, d. 1750. Schoutbyn. 83, 122.
- Viblingen, Herman, sv. Kapt. i Fl. 109.
- v. Viereck (Vieregg), Casp. Levin, Prmlt. i Fl., f. 1684, d. 1748. Schoutbyn. 87.
- v. Wilcken, Ernst Ludv., sachs.-polsk Gen., f. 1653, d. 1725. 43, 62, 182, 187, 188, 193.
- Wilster, Dan. Jac., sv. Schoutbyn., f. o. 1664, d. 1732. Russ. Viceadm. 25, 93, 110, 116.
- Wilster, Mart. Jac., Genm, f 1655, d. 1716. 53, 54, 207, 274.
- Vinding, Andr., Kapt., f. o. 1691, d. 1766. Ob. 29.
- v. Winterfeld, Georg Levin, preuss. Ob., d. 1728. Genm. 102.
- Virmond, kejsarl. Diplom. 199, 201.
- Witting, Christoph. Georg, sv. Ob., f. 1655, d. 1739. 263, 277.
- Wodroff, J. C., Kaptit i Fl. 87.
- Vogt, Justus, Brigadér, f. 1663, d. 1731. Genm. 29, 169.
- Wulfrath, Bernhard Christoph., sv. Genm., f. 1660, d. 1732. 192 - 194.
- v. Wutenau, Heinr. Jordan, preuss. Genm., d. 1727. 61, 185.
- Wöllwart, Ludw. Frantz, sv. Ob., d. 1715. 191.
- Zülich., Gust., Friherre, sv. Genm., f. 1666, d. 1743. Gen. 172, 174.
- Åberg, Zacharias, sv. Kapt. i Fl., f. 1674, d. 1715. 19, 27, 29.

FORTEGNELSE OVER KORT OG PLANER

- Plan 1. Stralsunds Omegn og Rygen.
— 2. Wismars Omegn og Poel.
— 3. Fæstningen Stralsund og Belejringsarbejderne.
— 4. Landgangen paa Rygen 15—16 Novbr. 1715.
— 5 og 6. Wismars Nordfront og Belejringsarbejderne.

Nr. 1 og 2 er tegnede efter de nyeste tyske Generalstabskort. Originalen til Nr. 3 findes i det svenske Krigsarkiv, til Nr. 4 i Hærens Arkiv i København, til Nr. 5 og 6 i det svenske Rigsarkiv. Samtlige Kort og Planer er reproducerede ved Generalstabens topografiske Afdeling.

RETTELSE OG TILFØJELSE

- Side 13, Linie 7 f. n.: „Deichmann“, læs „Deichman“.
— 29, — 14 f. n.: „Voigt“, læs „Vogt“.
— 48, — 11 f. o.: „Oberst Waldow“, læs „Oblt. W.“.
— 53, — 7 f. o.: „C. Weyse“, læs „A. W.“.
— —, — 8 f. o.: „A. H. Gøe“, læs „O. H. G.“.
— 61, — 12 f. n.: „Wütgenau“, læs „Wutenau“.
— 66, — 21 f. n.: „bastioneret“, læs „kreneleret“.
— 86, — 15 f. n.: „Lützen“, læs „Lützow“.
— 87, — 1 f. n.: „P. H. Schultz“, læs „H. P. S.“.

I Bind II S 443 Note 4 omtales en Beretning om Generalløjtnant Buren-skiölds Tilfangetagelse af en Hestgardist, for hvis Rigtighed man ikke turde indestaa. Beretningen er vist alligevel rigtig; i Konduitelister for 1730 udtaler nemlig daværende Generalmajor og Chef for 1. jyske Rytterregiment M. Num-sen om Løjtnant Andrees Völckerling, at han blev forfremmet til Løjtnant, fordi han som Hestgardist i Slaget ved Helsingborg havde taget Generalløjtnant B. til Fange. Han er „ein frommer Stackels (sic.) Mann“, der lever skikkeligt med stor Familie, men som hverken kan læse eller skrive og i det hele er ganske uegnet til at være Officer.
